อนุสรณ์
งานพระราชทานเพลิงศพ

พระสารสาสน์ประพันธ์ (ชื้น จารุวัสตร์) ท.ช.
อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร

ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส
27 พฤศจิกายน 2516

พระสารสาสน์ประพันธ์ (ชื้น จารุวัสตร์)

ชาตะ ๒๗ กันยายน ๒๔๓๓

มรณะ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๑๖

ประวัติ

พระสารสาสน์ประพันธ์ (ชื้น จารุวัสตร์)

พระสารสาสน์ประพันธ์ (ชื้น จารุวัสตร์) เป็นบุตร นายนิ่ม นางเล็ก จารุวัสตร์ เกิดที่ตำบลบางโคล่ ริมน้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก อ. ยานนาวา พระนคร เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๓ เป็นหลานพระสิทธิศรสำแดง (ปู่ทวด) มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน รวม ๓ คน คือ:—

๑. พระสารสาสน์ประพันธ์ (ชื้น จารุวัสตร์)

๒. พ.อ. หลวงชัยรณฤทธิ์ (ชิต จารุวัสตร์)

๓. นางชื้น ตันตราจิน

พระสารสาสน์ประพันธ์ได้รับการศึกษาชั้นต้นที่ ร.ร. บ้านพระยานานา ร.ร. สำเหร่และ ร.ร. กรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย สำเร็จการศึกษาจาก ร.ร. นี้เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๐ เทียบเท่ามัธยมบริบูรณ์ (ประโยค ๒) สมัยนั้นและเริ่มต้นรับราชการในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ ที่กระทรวงธรรมการสมัยเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเป็นปลัดกระทรวง ทางกระทรวงจะส่งไปเรียนวิชาครูที่ประเทศอังกฤษ เข้ารับการอบรมอยู่ ๑ เดือน ไม่ชอบวิชาครูจึงลาออกไปสมัครเข้ากระทรวงมหาดไทย ทางราชการกรมป่าไม้ กระทรวงมหาดไทย ให้อบรมวิชาป่าไม้เพื่อส่งไปเรียนต่อที่อินเดีย และพม่า รับการอบรมอยู่ ๒ เดือน รู้สึกไม่ชอบวิชาการป่าไม้เลยลาออกไปสมัครเข้ารับราชการในกระทรวงยุติธรรมอยู่กองล่าม ได้เงินเฉลี่ยเบี้ยเลี้ยงไปตรวจงานที่ราชบุรี — กาญจนบุรี เป็นการชั่วคราว ต่อมาเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๕๑ จึงได้รับตำแหน่งเงินเดือนประจำ เป็นครูไทยในโรงเรียนกฎหมายรับเงินเดือน ๆ ละ ๔๐ บาท

พระสารสาสน์ประพันธ์ ได้สมรสกับ น.ส. เอื้อม อัศวรักษ์ บุตรีนายอี่ นางไฝ อัศวรักษ์ เมื่อมกราคม พ.ศ. ๒๔๕๒ มีบุตรธิดา คือ:—

๑. นายเอื้อ จารุวัสตร์ สมรสกับนางสาวสวาท จารุศร มีบุตร ๕ คนคือ

๑. นางวราภรณ์ ยิ้มพานิช
๒. นางอมรา อธิบาย
๓. ร.ต.อ. วราฤทธิ์ จารุวัสตร์
๔. นายดุษฎี จารุวัสตร์
๕. นางอ้อยทิพย์ วาสนาส่ง

๒. นายชาญ จารุวัสตร์ สมรสกับนางสาวกิ่งแก้ว สามเสน มีบุตร ๔ คนคือ

๑. นายแพทย์ วรเกียรติ จารุวัสตร์
๒. นายธีระชาติ จารุวัสตร์
๓. นายกิติชัย จารุวัสตร์
๔. นางสาวกุลินี จารุวัสตร์

๓. นางมลิวัลย์ ขจรไชยกุล (บุตรีบุญธรรม) สมรสกับนายสุพจน์ ขจรไชยกุล มีบุตร ๒ คน คือ

๑. ด.ญ. พรวิมล ขจรไชยกุล
๒. ด.ช. ศรัณย์ ขจรไชยกุล

นางเอื้อม จารุวัสตร์ ถึงแก่กรรมเมื่อ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๔ อายุได้ ๗๓ ปี

ตำแหน่งราชการต่าง ๆ

ฝึกหัดงานกองล่าม กระทรวงยุติธรรม	ธันวาคม ๒๔๕๐—๒๔๕๑
ครูไทย โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม	กันยายน ๒๔๕๑—พฤศจิกายน ๒๔๕๒
ล่ามกองล่าม กระทรวงยุติธรรม	พฤศจิกายน ๒๔๕๒—มีนาคม ๒๔๕๓
ผู้ช่วยชั้น ๑ กองล่าม กระทรวงยุติธรรม (ในระยะนี้ถูกส่งไปควบคุมการก่อสร้างโรงเรียนราชวิทยาลัย จังหวัดนนทบุรี)	เมษายน ๒๔๕๔—กันยายน ๒๔๕๕
กระทรวงต่างประเทศขอย้ายให้ไปทำงานสถานเอกอัครราชทูตที่กรุงปารีส เป็นเลขานุการสันนิบาตชาติศาลผสม	กันยายน ๒๔๕๕—มีนาคม ๒๔๕๘

กระทรวงยุติธรรมให้ทุนเรียนกฎหมาย อังกฤษ—ฝรั่งเศส ปี ๒๔๕๙

ในระหว่างรับราชการอยู่ในกรุงปารีสนั้นเองได้เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๑ ในปี พ.ศ. ๒๔๖๐ จึงสมัครเป็นทหารอาสาสมทบกองทหารไทยที่ไปสงครามโดยเข้าประจำการกองยานยนตร์ เมื่อ กรกฎาคม ๒๔๖๑ ปลดประจำการ เมื่อ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๑ ในระยะเวลาที่ได้รับทุนกระทรวงยุติธรรมเรียนกฎหมายอังกฤษ—ฝรั่งเศส ได้พยายามศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จได้รับปริญญาจากประเทศอังกฤษ และ ฝรั่งเศส คือ:—

๑. Barrister—At—Law, Inner Temple, London.

๒. Docteur Science Juridique, Paris.

เดินทางกลับจากประเทศฝรั่งเศส มกราคม ๒๔๖๕ ถึงประเทศไทย มีนาคม ๒๔๖๕

รับราชการเป็น	ผู้พิพากษาชั้น ๖ กระทรวงยุติธรรม	เมษายน ๒๔๖๖—กันยายน ๒๔๖๘
รับราชการเป็น	เลขานุการศาลฎีกา กระทรวงยุติธรรม	กันยายน ๒๔๖๘—พฤศจิกายน ๒๔๖๙
รับราชการเป็น	เลขานุการกรมร่างกฎหมาย และ กรรมการร่างกฎหมายประจำกรมร่างกฎหมาย	มิ.ย. ๒๔๖๙—พฤศจิกายน ๒๔๗๕
รับราชการเป็น	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงธรรมการ	ธันวาคม ๒๔๗๖
รับราชการเป็น	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ	มีนาคม ๒๔๗๖—กรกฎาคม ๒๔๗๘
รับราชการเป็น	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร	กรกฎาคม ๒๔๗๘—กุมภาพันธ์ ๒๔๗๘
รับราชการเป็น	สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ประเภท ๒)	มีนาคม ๒๔๗๖—มิถุนายน ๒๔๘๓
รับราชการเป็น	รัฐมนตรี (ลอย)	สิงหาคม ๒๔๘๐
รับราชการเป็น	รัฐมนตรีสั่งราชการแทนนายกรัฐมนตรี (สำนักพระราชวัง)	ธันวาคม ๒๔๘๐—ธันวาคม ๒๔๘๑

ออกจากราชการพร้อมคณะรัฐบาลเจ้าคุณพหลฯ ธันวาคม ๒๔๘๑

ในระหว่างที่กลับจากต่างประเทศเข้ารับราชการในกระทรวงยุติธรรม ได้เป็นผู้สอนกฎหมาย ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และได้จัดพิมพ์หนังสือคำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (เรียงมาตรา) ในปี พ.ศ. ๒๔๖๗—๒๔๖๘ รวมเป็นหนังสือสามตอน (๓ เล่ม) มีคำอธิบายได้เพียง ๑๕๓ มาตรา แล้วไม่ได้ทำต่อ เพราะได้ทราบว่าทางราชการกำลังจัดทำประมวลกฎหมายแพ่ง ฯ ใหม่ ยกเลิกฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ บรรพ ๑, ๒ และ ๓ นอกจากจะเป็นผู้สอนกฎหมาย ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้วยังเป็นผู้สอนประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ณ โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองอีกด้วย

เกียรติสูงส่งทางวิชาการที่ได้รับจากต่างประเทศและในประเทศลำดับได้ดังนี้:—

๑. Barrister-At-Law, Inner Temple, London. (พ.ศ. ๒๔๖๒)

๒. Docteur Science Juridique, Paris. (พ.ศ. ๒๔๖๕)

(เป็นคนไทยคนแรกที่ได้เป็นเนติบัณฑิตย์อังกฤษและหมอกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัยฝรั่งเศส)

๓. สมาชิกวิเศษเนติบัณฑิตยสภา น.บ.ส. (พ.ศ. ๒๔๗๑)

๔. ศาสตราจารย์วิสามัญ แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (พ.ศ. ๒๔๗๗)

๕. เหรียญดุษฎีมาลา เข็ม "ศิลปวิทยา" กับ "ทรงยินดี" (ประเทศไทย)

๖. เหรียญทางวิชาการชั้นสูง Officier De L' Instruction Publique. (ประเทศฝรั่งเศส)

สมัยเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ

พ.ศ. ๒๔๗๖

ยศ บรรดาศักดิ์ ราชอิสริยาภรณ์

ยศ

ธันวาคม	๒๔๖๖	รองอำมาตย์เอก
พฤศจิกายน	๒๔๖๙	อำมาตย์ตรี
พฤศจิกายน	๒๔๗๒	อำมาตย์เอก

บรรดาศักดิ์

มกราคม	๒๔๖๖	หลวงสารสาสน์ประพันธ์
พฤศจิกายน	๒๔๗๑	พระสารสาสน์ประพันธ์

ราชอิสริยาภรณ์

มกราคม	๒๔๖๗	เบ็ญจมาภรณ์มงกุฎไทย
มกราคม	๒๔๖๗	ดุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยากับทรงยินดี
		เหรียญราชการสงคราม
พฤศจิกายน	๒๔๗๓	จตุรถาภรณ์ช้างเผือก จ.ช.
กุมภาพันธ์	๒๔๗๘	เหรียญจักรพรรดิมาลา
ธันวาคม	๒๔๘๐	ทวิติยาภรณ์ช้างเผือก ท.ช.
พฤศจิกายน	๒๔๘๑	รัตนาภรณ์ชั้น ๒ (รัชกาลที่ ๘)

ราชอิสริยาภรณ์ต่างประเทศ

มกราคม	๒๔๗๓	เหรียญตราศิลปวิทยา (ชั้น ๑)
		ฝ่ายวิชาการรัฐบาลฝรั่งเศส

ไว้อาลัยคุณพ่อ

เมื่อคุณพ่อยังมีชีวิตอยู่ท่านได้ให้คติพจน์ไว้บทหนึ่งในรูปถ่ายตัวท่านที่มอบให้กับลูก ๆ ว่า "เรียนให้รู้ ดูให้จำ ทำให้จริง" ซึ่งคติพจน์บทนี้ทำให้ระลึกได้ถึงชีวิตของท่านในวัยหนุ่มที่ได้ขยันหมั่นเพียรเรียนจนรู้ ดูจนจำ และทำจริง ๆ ตามประวัติชีวิตของท่านดังกล่าวมาแล้วนอกจากนั้นหลังจากท่านออกจากราชการครั้งหลังสุดแล้ว ท่านก็มิได้ละทิ้งวิชาที่เล่าเรียนมาได้ประกอบอาชีพเป็นทนายความ รับว่าความทั่วพระราชอาณาจักร์ ครั้นเมื่ออายุเข้าวัยชราก็ยังมิได้ละเลยวิชากฎหมาย ได้เขียนตำราเกี่ยวกับวิชากฎหมายไว้มากมาย เขียนบทความเกี่ยวกับกฎหมายลงใน "วารสารธรรมศาสตร์" เขียนคำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ โดยเฉพาะได้เขียนเรื่อง "ข้อสังเกตบางประการในเรื่องหนี้" ขึ้นไว้และตั้งใจจะจัดพิมพ์เป็นวิทยาทาน แต่ยังมิได้จัดพิมพ์ก็มาสิ้นชีวิตเสียก่อน

เพื่อเป็นที่ระลึกถึงคุณพ่อและพระคุณของท่าน ลูก ๆ จึงได้นำเรื่อง "ความผูกพันในกฎหมาย" ซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของเรื่อง "ข้อสังเกตบางประการในเรื่องหนี้" ที่คุณพ่อได้เขียนไว้ มาลงพิมพ์ไว้ในหนังสืออนุสรณ์เล่มนี้

คุณพ่อผู้เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของลูก ๆ ได้จากลูก ๆ ไปสู่สุคติภพแล้ว ลูก หลานเหลนยังคงประทับใจในพระคุณอันยิ่งใหญ่ไม่รู้ลืม

เมื่อลูก ๆ ยังเยาว์วัยท่านได้ทนุถนอมเลี้ยงดูลูกมาจนเติบใหญ่ ให้ความรู้ สติปัญญา ความสามารถในกิจการงาน ความดี ความเจริญรุ่งเรือง ความสุขในชีวิตแก่ลูก ๆ ทุกคน เมื่อท่านได้จากไปโดยไม่มีวันกลับแล้ว ทางเดียวที่จะทดแทนพระคุณท่านได้ต่อไปก็คือ การบำเพ็ญกุศลส่งให้ท่าน ซึ่งลูก ๆ ทุกคนก็ได้กระทำอยู่เสมอมิได้ขาด หากท่านจะล่วงรู้ด้วยญาณวิถีใด ๆ ก็ดี ขอคุณพ่อจงได้รับกุศลทักษิณานุประทานทั้งมวลจากลูก ๆ ที่ได้อุทิศมาด้วยความเคารพและอาลัยรักด้วยเถิด ขอให้วิญญาณของคุณพ่อจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพชั่วนิจนิรันดร.

ลูก ๆ ของคุณพ่อ

๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๖

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

เรื่องที่น่าคิดและพาสนใจบางประการ

กรณี "หนี้" ฯลฯ

สังเกตโดย

ศาสตราจารย์ อำมาตย์เอก พระสารสาสน์ประพันธ์

(ชื้น จารุวัสตร์)

BARRISTER-AT-LAW, INNER TEMPLE, LONDON.

DR. SCIENCES JURIDIQUES, PARIS.

OFFICIER DE L'INSTRUCTION PUBLIQUE.

เหรียญดุษฎีมาลาศิลปวิทยา

สมาชิกวิเศษแห่งเนติบัณฑิตยสภา

ผู้เคยเป็น

กรรมการประจำกรมร่างกฎหมาย

ทนายความชั้นหนึ่ง

"ประมวลกฎหมายทั้งนี้ เป็นของใหม่ที่เริ่มทำขึ้นโดยอาศัยหลักปรัตยุบันนิติศาสตร์ ยากที่จะศึกษาเทียบเคียงเพื่อหยั่งรู้ความประสงค์ได้ตลอด"

(คัดจากประกาศตั้งสภานิติศึกษา ราชกิจจานุเบกษา ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๗)

ข้อสังเกตบางประการในเรื่อง

"หนี้"

Obligare

เล่ม ๒

"หนี้"

บทที่ ๓ นิติกรรม "เจตนาศักดิ์สิทธิ์" ฯลฯ

(ก) "นิติกรรม" กิจกรรม "เจตนา" "ยินยอม" ในกฎหมาย ฯลฯ

(ข) "นิติกรรมสัญญา" ? "สิทธิเหนือบุคคล" ? "มูลหนี้" ? ฯลฯ

ค. เรื่อง "นิติกรรม มีแดนกำหนดส่วนของมัน ฯลฯ

(๑) "นิติกรรม" ไม่เป็น "สัญญา" มิใช่ "มูลหนี้" ฯลฯ

(๒) "เจตนา" ศักดิ์สิทธิ "ผลทางกฎหมาย" ฯลฯ

(๓) "คำเสนอ" ไม่เป็น "มูลหนี้" ฯลฯ

(๔) เจตนา "นิติกรรม" ทาง "เอกเทศ" ฯลฯ

บทที่ ๔ "หนี้ทางแพ่ง" "หนี้ทางศีลธรรม" ฯลฯ

บทที่ ๕ "ผลตามกฎหมาย" ฯลฯ

คำนำ

ประมวลกฎหมายมี **"ไม่ใช้"** เป็นไม่มีประมวลกฎหมาย ฯลฯ (๑)

คนเรายับยั้งระงับความเคลื่อนไหวสังขารความต้องการตลอดจนแรงงาน **"ว่างงาน"** เสียบ้างย่อมทำได้ฯ แต่เป็นการยากยิ่งจะบังคับให้ **"สมองว่าง"** ยับยั้งหยุดคิดเฉพาะอย่างยิ่งทางเรื่องเคยได้เอาใจใส่มาก่อน ฯลฯ เรื่องที่นำมาบรรยายครั้งนี้เป็นผลพลอยได้จากการหาทางออกโดยอ่านคิดประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่เคยได้เอาใจใส่มาตั้งแต่การเลิกล้มบรรพ ๑—๒—๓ ชุดแรกแล้ว ร่วมงานการร่างทำ ๖ บรรพ ใช้กันอยู่เวลานี้ ฯลฯ

เรื่องของ **"กฎหมาย"** (มาตรา ๓, ๔) ได้คิดสังเกตบรรยายไว้ใน "วารสารธรรมศาสตร์" พ.ศ. ๒๕๐๕—๒๕๐๖ ส่วนในเรื่องบรรยายคราวนี้ **มีเนื้อหาเป็นเรื่อง "หนี้"** (เกี่ยวข้อง "สิทธิ" ระบุในมาตรา ๑๕, ๑๑๒, ๑๙๔ ฯลฯ จำพวกหนึ่ง) ที่บางกรณีน่าคิดพาสนใจได้สังเกตไว้ ฯลฯ หลาย ๆ กรณียุ่งยากทั้งทาง "บท" ทาง "เหตุผล" หลักวิชาเข้าใจไม่ได้ง่าย ฯ เรื่อง **"มูลหนี้"** บ้างก็ถูกเข้าใจถือใช้รวมปนกันเช่นว่า **"นิติกรรม" เป็น "มูลหนี้"** ฯ เรื่อง "นิติกรรม" เรื่อง "สัญญา" ที่ต่างกันถือเป็น **"นิติกรรมหรือสัญญา"** เข้าใจเป็นอย่างเดียวเรื่องเดียวกัน ฯ เรื่อง **"ละเมิด"** จำต้องมี "บท" ระบุพฤติการไว้ทำนองเรื่อง "อาญา" ฯ ส่วนทาง **"ผลแห่งหนี้"** กรณี "เพิกถอนการฉ้อฉล" ปนกับเรื่อง "ฉ้อเจ้าหนี้" จัดการทางคดีเสร็จเอาเสียเลย ฯ เรื่อง **"ความระงับหนี้"** กรณี **"แปลงหนี้ใหม่"** ถูกรวมปนกรณี **"ชำระหนี้อย่างอื่น**แทนการชำระหนี้" ฯลฯ สำหรับ **"อายุความสิทธิเรียกร้อง"** ก็ว่าบังคับ "สิทธิ" ตามลักษณะอื่นด้วย ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งตามข้อคิดสังเกตนำมาบรรยายไว้แสดงเรื่องไม่เป็นได้เช่นนั้น ๆ

---

(๑) "คำอธิบาย" ประมวลชุดแรก (พิมพ์ครั้งที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๖๗ ครั้งที่ ๒ ตุลาคม ๒๔๖๗) **มุ่งทางชี้การทำ** "ประมวล" ไว้บกพร่อง ๆ เป็นเหตุหนึ่งพา "ประมวล" นั้น ๆ ล้มเลิกไป ฯลฯ ครั้งนี้**มุ่งทางการใช้**ประมวลกฎหมายใหม่ ๖ บรรพ ฯลฯ ตามคิดเห็นเข้าใจได้สังเกตไว้ ฯลฯ

"ลักษณะหนี้" ฯ มีบทข้อกำหนดจัดสรรจำแนกเรื่องเป็นส่วนสัดลักษณะต่าง ๆ กัน หลักข้อยกเว้นไม่ปนกัน ฯ ถ้าอ่าน "บท" ตลอดแต่ละเรื่องเสร็จสังเกตความสำคัญพอหาความเข้าใจได้ บางกรณีเกี่ยวโยงหลายทางจึงพายุ่งยากไปเช่นหลายเรื่องที่นำมาบรรยายไว้ ฯลฯ เรื่องเหล่านั้น ๆ เมื่อได้อ่าน "บท" ข้อกำหนดคิดสังเกตหาความเข้าใจเป็นส่วนตัวบันทึกไว้ ครั้นแล้วรวบรวม**บรรยายเป็นทำนองเล่าเรื่อง**ที่ได้อ่านคิดเข้าใจ พิมพ์เป็นเล่มสมุดนี้ ฯลฯ บางกรณีอาจเป็นประโยชน์ "อาหารความคิด" ฯ สำหรับผู้ใฝ่ใจทางวิชานิติศาสตร์ที่ชอบ "คิด" ได้บ้าง ? เฉพาะอย่างยิ่งทางปัญหาข้อหาฤบท "ปรับบท" ใช้กฎหมาย ?

เรื่องที่บรรยายข้อความกล่าวไว้มิใช่แบบตำราเรียน "ปั้น" ส่วนสำคัญข้อกฎหมายสำหรับ **"กลืน"** ไว้เอาไป **"คาย"** เวลาทำคำตอบการ**สอบไล่** ฯ ความประสงค์มุ่งหมายไปทางหาความรู้ คิดเข้าใจมิใช่ทางความจำ ฯ มีอันจักต้องอ่านติดตาม **"บท"** ข้อคิดเห็นหาความ**เข้าใจ**กัน ฯ คำบอกกล่าว**ความเบื้องต้น**พอช่วยชี้ทางคิดสังเกตและเป็นเสมือนบทนำเรื่องที่บรรยายไว้ในเล่มที่ ๒ ที่ ๓ และพอแสดงความสำคัญเป็นส่วนรวมได้เรื่องที่นำมาคิดสังเกตคราวนี้ได้ ฯลฯ

บางเรื่อง ยุ่งยากหากไม่อ่าน "บท" คิดทบทวน "เหตุผล" จะไม่ได้ความสำคัญ ฯ **เช่นเรื่อง** ที่ได้คิดเห็นสังเกตไว้เป็นว่า "นิติกรรม" ไม่ใช่ "สัญญา" รวมเป็นอย่างเดียวกัน (Synonym) ไม่ได้ ฯ เรื่อง "นิติกรรม" เจตนาทำลงเพื่อ**สิทธิ**เป็นผลทางกฎหมายได้ปฏิบัติตามกฎหมายที่ "เจตนา" เป็นสารสำคัญเอาประโยชน์ได้ ฯ "นิติกรรม" มิใช่สำหรับสิทธิเหนือบุคคล "บุคคลสิทธิ" ตามลักษณะหนี้เท่านั้น ฯ "นิติกรรม" **เอกเทศ** (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) ทาง **"ยินยอม"** (มาตรา ๑๑๒—๑๕๕) ทำลงเพื่อ "สิทธิ" ไม่มี "บท" หลักการระบุ **"ผลในกฎหมาย"** สิทธิหน้าที่กับฝ่ายอื่นเป็น "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" (มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓ ฯลฯ) ย่อม**ไม่เป็น "มูลหนี้"** ได้อย่าง "มูลหนี้" อื่น ๆ ฯลฯ

"ประมวลกฎหมาย" นั้น "บทบัญญัติ" สำคัญกว่าอื่นใด (มาตรา ๔) เป็นหลักประกันความ "ยุติ" (ธรรม) ตามกฎหมาย ฯ ความคิดเห็นเข้าใจเรื่องที่กำหนดอาจมีเป็นได้ต่าง ๆ กัน ฯ แต่ท่าว่าการถือ "บท" เคารพปฏิบัติมั่นคงประกอบด้วย "เหตุผล" ช่วยลงเรื่องกัน "ยุติ" กันได้ ? ความคิดเห็นบรรยายไว้ไปขัดแย้งของท่านผู้ใดขออภัยด้วย หวังว่า "บท" จะช่วยให้ความคิดเห็นเข้าใจลงรอยกันได้ สมประโยชน์ประมวลกฎหมาย ฯลฯ

อนึ่ง นายสัก กอแสงเรือง นิติศาสตร์บัณฑิต เนติบัณฑิต ทนายความชั้นหนึ่ง สำนักงาน สัก กอแสงเรือง ๔๐ ตลาดดาวคนอง ถนนตากสิน ธนบุรี ได้ให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย ฯลฯ

พระสารสาสน์ประพันธ์

คำนำเล่ม ๒

ในเล่ม ๒ นี้ บรรยายข้อคิดสังเกต **เรื่อง "หนี้"** บางประการฯ มุ่งทางหาความรู้จัก "หนี้" พอสังเกต "หนี้" เป็น **"ความผูกพันในกฎหมาย"** ด้วย "สิทธิ—หน้าที่" อำนวยโดย **"ผลในกฎหมาย"** ทาง **"มูลหนี้"** อันพึงเรียกร้องขอบังคับตาม "ลักษณะหนี้" มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓, ๒๑๕ เป็นสำคัญ ฯลฯ กรณีใดที่ **"ลักษณะกฎหมาย"** กำหนดไว้บัญญัติบังคับเสร็จเรื่องไม่มี **"ผลในกฎหมาย"** ดังกล่าวมาเข้าข่ายมาตรา ๑๙๔—๓๕๓ ย่อมไม่เป็นเรื่อง "หนี้" ไปได้ ฯลฯ

กรณีใดเป็น "หนี้" "มูลหนี้" หรือมิใช่? บางเรื่องเป็นปัญหาข้อกฎหมายหาฎาบทยุ่งยากเช่นที่นำมาคิดสังเกตบรรยายคราวนี้ ฯลฯ การวินิจฉัยทำนองกล่าวในท้ายวรรคก่อนพอเป็นทางช่วยรู้เรื่องได้ฯ คิดดูกับ "ลักษณะนิติกรรม" เรื่อง "นิติกรรม" ที่ไม่มีบทข้อกำหนด "ผลในกฎหมาย" สิทธิ—หน้าที่ "ผูกพัน" ระหว่าง "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" พึงเข้าข่ายบังคับมาตรา ๑๙๔—๓๕๓ ย่อมมิใช่เป็น "มูลหนี้" เรื่อง "หนี้" ไปได้ ฯลฯ เรื่องของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ก็สังเกตเป็นทำนองเดียวกัน โดยที่ "เรื่อง" ที่บัญญัติมีข้อกำหนดตลอดผลบังคับสุทธิประโยชน์เสร็จเรื่องฯ แม้ในส่วน "ผูกพัน" ระหว่าง "ศาล" กับ "คู่ความ" (มาตรา ๑๔๕, ๒๗๓ ฯลฯ) และในส่วนระหว่าง "คู่ความ" (มาตรา ๒๗๑) การปฏิบัติ "คำพิพากษา" มีบทกำหนดบังคับเสร็จเรื่องไป ฯลฯ

อย่างไรก็ดี ความคิดเห็นทางเข้าใจเรื่องสำคัญผิดต่างไปเป็นอย่างอื่นก็มีมากหลายฯ ที่ไม่ลงกันได้กับที่บรรยายใน ๒ วรรคก่อนก็มีฯ บ้างก็เนื่องจากเหตุขาดเคารพบทไม่ถือตามข้อกำหนดสำคัญผิดไป ฯลฯ บางรายได้นำมากล่าวไว้ปรับบทเปรียบเทียบกับข้อคิดสังเกตคราวนี้ ฯลฯ ถ้าอ่าน "บท" คิดดูตาม "ข้อกำหนด" บัญญัติใน "ลักษณะนิติกรรม" (มาตรา ๑๑๒—๑๕๕) "ลักษณะสัญญา" (มาตรา ๓๕๔—๓๖๘) "ลักษณะหนี้" (มาตรา ๑๙๔ — ๓๕๓) เข้าถึง "เรื่อง" ของมันๆได้ จะติดตามที่บรรยายต่อนี้ไปได้สะดวก และอาจช่วยขจัดความสำคัญผิดหมดไป ฯลฯ

พระสารสาสน์ประพันธ์

บอกกล่าว

"หนี้"

ความคิดเห็นบางประการ ฯลฯ

เรื่องของ "หนี้" นั้น บางประการที่นำมาคิดสังเกตในเล่ม ๒ นี้ มีความเห็นดังต่อไปนี้ ส่วนข้อคิดเหตุผลบรรยายไว้ถัดไป อ่านคิดทบทวนดูกับ "บท" เกี่ยวข้องพอช่วยสังเกตความสำคัญ ฯ

ข้อ ๑. "หนี้" นั้น ในเนื้อหาจักต้องปรากฏ "ความผูกพันในกฎหมาย" โดย "สิทธิ—หน้าที่" ระหว่างบุคคล ๒ ฝ่าย "เจ้าหนี้" "ลูกหนี้" พึงขอบังคับประโยชน์สุทธิเป็นโอนกรรมสิทธิส่งมอบทรัพย์ ทรัพย์สิน ทำการหรืองดเว้น ประการใดหนึ่งเป็นอย่างน้อย ฯลฯ

ข้อ ๒. "ความผูกพันในกฎหมาย" ดั่งกล่าวมานั้นๆ จักต้องเอากำเนิดเกิดโดย "ผลในกฎหมาย" ทาง "มูลหนี้" อำนวยสิทธิหน้าที่อันจะพึงเรียกร้องขอบังคับกันตาม "ผลแห่งหนี้" ดังที่ "ลักษณะหนี้" กำหนด "สิทธิและความรับผิด" กำกับไว้

ข้อ ๓. "ผลในกฎหมาย" จากลักษณะกฎหมายใดก็ตามอำนวยเฉพาะ "สิทธิ" หรือ "กฎหมาย" นั้นๆ กำหนดผลบังคับประโยชน์เสร็จเรื่อง ไม่ไปบังคับกันตาม "ลักษณะหนี้" หาใช่เป็น "เรื่อง" ทาง "มูลหนี้" ไม่ ย่อมไม่ก่อเกิด "หนี้" ความผูกพันในกฎหมายพึงบังคับกันตาม "ลักษณะหนี้" ได้ ฯลฯ

ข้อ ๔. "มูลหนี้" สังเกตบรรพ ๒ ข้อกำหนดรับรอง "ผลในกฎหมาย" กรณีก่อเกิด "สิทธิ—หน้าที่" ผูกพันคู่กรณี (๑) สัญญา (๒) จัดการงานนอกสั่ง (๓) ลาภมิควรได้ (๔) ละเมิด ฯ นอกจากนี้มียังจำพวก "หนี้โดยอำนาจกฎหมาย" เช่นกรณีค่าอุปการะเลี้ยงดู เป็นต้น ฯลฯ

ข้อ ๕. "คำพิพากษา" ของศาลไม่เป็น "มูลหนี้" ฯ โดยที่มีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดไว้เสร็จเรื่องตลอดจนผลบังคับสุทธิประโยชน์ ฯลฯ "คำพิพากษาตามยอม" แบบ ๒๙ เป็นปัญหาได้โดยไม่มี "สัญญายอมความ" แบบ ๒๘ ร่วมด้วย? แบบ (๒๙) ไม่เป็น "คำพิพากษา" ได้ตาม "บท" บังคับมาตรา ๑๔๑ และแบบ (๒๘) ก็นอก "บท" ไม่ระบุในมาตรา ๑๓๘ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ฯลฯ นอก "บท" ไร้ผลบังคับไป?

ข้อ ๖. "นิติกรรม" เจตนาฝ่ายเดียว "ทำลง" ไม่เป็น "มูลหนี้" ฯ "ลักษณะนิติกรรม" กำหนดรับรอง "เจตนาศักดิ์สิทธิ" เป็น "ผลทางกฎหมาย" เอาประโยชน์ตามกฎหมายเกี่ยวข้องได้ ฯ มันศักดิ์สิทธิได้เฉพาะเพื่อ "สิทธิ" ระบุโดยมาตรา ๑๑๒ เท่านั้น ฯ "บท" มาตรา ๑๑๒—๑๕๕ ไม่กำหนด "ผลในกฎหมาย" สิทธิหน้าที่ผูกพันอย่าง "สัญญา" หรือ "มูลหนี้" รายอื่น ฯลฯ ปราศจาก "สิทธิเรียกร้อง" ไม่เข้าข่ายมาตรา ๑๙๔ "ลักษณะหนี้" ฯลฯ

ข้อ ๗. "นิติกรรม" เจตนาฝ่ายเดียวเอกเทศ "ทำลง" เพื่อ "สิทธิ" ทาง "ทรัพยสิทธิ" ทาง "บุคคลสิทธิ" ย่อมได้ ฯ "ทำลง" ทาง "ยินยอม" กับฝ่ายอื่นสำหรับสิทธิดังกล่าวย่อมได้เช่นกัน ฯ ดังนั้น "นิติกรรม" จึงมิใช่สำหรับเฉพาะสิทธิเหนือบุคคลหรือ "บุคคลสิทธิ" อย่างเดียวดังที่บางท่านอธิบายไว้ ฯลฯ

ข้อ ๘. "นิติกรรม" "สัญญา" "หนี้" ต่างก็มี "บท" หลักการแดนกำหนดผลบังคับประโยชน์ส่วนของมัน ๆ ไม่ชอบที่จะเข้าใจถือเอารวมปนกัน ฯลฯ ถึงแม้ว่า "นิติกรรม" เกี่ยวข้องกับ "สัญญา" ก็เพียงส่วนก่อกำเนิด "สัญญา" เมื่อเกิด "ข้อตกลง" เป็น "สัญญา" (มาตรา ๓๖๗—๓๖๘) สภาพ "นิติกรรม" สุดสิ้นไป ฯลฯ

ข้อ ๙. "นิติกรรม" มิใช่เป็น "สัญญา" ๆ มิใช่เป็น "นิติกรรม ๒ ฝ่าย" ไม่ชอบที่จะเข้าใจถือเอา "นิติกรรม" "สัญญา" เป็นเรื่องเดียวอย่างเดียวกัน อย่างที่บางท่านอธิบายไว้ ฯลฯ เฉพาะอย่างยิ่งที่ถือเอา "นิติกรรม" เป็น "มูลหนี้" แทน "สัญญา" เป็นสำคัญผิดไป?

ข้อ ๑๐. สาเหตุของความสำคัญผิดอยู่ที่ขาดการเคารพ "บท" และถือเอา "นิติสัมพันธ์" (มาตรา ๑๑๒) เป็น "ความผูกพันในกฎหมาย" (มาตรา ๑๙๔) พาสับสนปนเรื่อง "นิติกรรม" "หนี้" "สัญญา" ไปได้?

ข้อ ๑๑. "ลักษณะนิติกรรม" กำหนดรับรอง "เจตนาศักดิ์สิทธิ" แสดงออก "ทำลง" สมบูรณ์บริบูรณ์เป็น "ผลทางกฎหมาย" ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องเป็นประโยชน์ได้ (มาตรา ๑๑๒—๑๕๕) มันไม่จำกัดเฉพาะเป็นทางพาเกิด "สัญญา" เท่านั้น และมันไม่เป็น "มูลหนี้" แม้ "คำเสนอ" ก็ไม่ก่อเกิด "หนี้" ได้ ฯลฯ

ข้อ ๑๒. "สัญญา" มีหลักการข้อกำหนดแดนบังคับส่วนของมัน ๆ เรื่อง "นิติกรรม" เรื่อง "หนี้" ก็มีส่วนของมัน ๆ เช่นกัน ฯลฯ "หนี้ทางแพ่ง" ก็ไม่ปนกับ "หนี้ทางศีลธรรม" ได้ ฯลฯ ถ้าเคารพ "บท" ปฏิบัติข้อกำหนดเป็น "ผลตามกฎหมาย" ถือตาม "ผลในกฎหมกย" สำหรับแต่ละรายเรื่องจะไม่ยุ่งยากเท่าใด ฯ

ข้อคิดสังเกต "เหตุผล" ทบทวนบรรยายไว้ต่อนี้ไป บางทีจะช่วยขจัดความสับสนเข้าใจกันผิด ๆ ในหลายกรณีหมดไปได้ ฯลฯ

"หนี้"

ก. "ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ ฯลฯ"

(๑) "หนี้" "มูลหนี้" สังเกตทางมาตรา ๑๙๔ ฯลฯ

เริ่มต้นอ่านบรรพ ๒ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พบคำว่า "หนี้" "มูลหนี้" ฯ อีกประการหนึ่ง "บท" ต้นมาตรา ๑๙๔ กำหนดเริ่มความสำคัญสังเกตเป็นเรื่อง "ความผูกพันระหว่างบุคคลฝ่ายหนึ่งเรียก "เจ้าหนี้" อีกฝ่ายหนึ่งเรียก "ลูกหนี้" พึงเรียกร้องขอบังคับกัน" ซึ่งมีมาตรา ๒๑๓ กำหนดความสำคัญไว้ ฯลฯ (๑) เหล่านี้ที่กล่าวมาพอเป็นพื้นฐานเป็นเหตุยังคิดสังเกตเรื่องบนต้นของ "หนี้" ดูบ้างก่อนอื่น ฯลฯ

เรื่อง "หนี้" นั้นฯ "บท" แรกใน "ลักษณะหนี้" มาตรา ๑๙๔ มีข้อกำหนดไว้พอนำคิดสังเกตได้ มันต้องเกิดจากทาง "**มูลหนี้**" แหล่งที่ "กฎหมาย" กำหนดหรือรับรอง "ผลในกฎหมาย" อำนวย "**สิทธิ**" **ผูกพัน** ระหว่างบุคคล "**เจ้าหนี้ – ลูกหนี้**" เป็นความผูกพันในกฎหมายพึงเรียกร้องขอ **บังคับประโยชน์** ตาม "**ลักษณะหนี้**" ฯลฯ

---

(๑) "มาตรา ๑๙๔ ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิจะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ อนึ่ง การชำระหนี้ด้วยงดเว้นการอันใดอันหนึ่งก็ย่อมมีได้"

"มาตรา ๒๑๓ ถ้าลูกหนี้ละเลยเสียไม่ชำระหนี้ของตน เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับชำระหนี้ก็ได้ เว้นแต่สภาพแห่งหนี้จะไม่เปิดช่องให้ทำเช่นนั้นได้

เมื่อสภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บังคับชำระหนี้ได้ ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันให้กระทำการอันหนึ่งอันใด เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับให้บุคคลภายนอกกระทำการอันนั้น โดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่ายให้ก็ได้ แต่ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันให้กระทำนิติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งไซร้ ศาลจะสั่งให้ถือเอาตามคำพิพากษาแทนการแสดงเจตนาของลูกหนี้ก็ได้

ส่วนหนี้ซึ่งมีวัตถุเป็นอันจะให้งดเว้นการอันใด เจ้าหนี้จะเรียกร้องให้รื้อถอนการที่ได้กระทำลงแล้วนั้น โดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่ายและให้จัดการอันควรเพื่อกาลภายหน้าด้วยก็ได้

อนึ่ง บทบัญญัติในวรรคทั้งหลายที่กล่าวมาก่อนนี้ หากระทบกระทั่งถึงสิทธิที่จะเรียกเอาค่าเสียหายไม่"

ส่วนเรื่องการขอบังคับเรื่องผลบังคับ สังเกตมาตรา ๒๑๓ ประกอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๗๖ วรรคท้ายเป็นสำคัญ ฯลฯ (๑)

เรื่องของ "มูลหนี้" ฯ ประมวลกฎหมายฉบับที่ใช้อยู่เวลานี้ไม่ระบุมีอะไรบ้างอันเป็นการจำกัดอย่างกำหนดในฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ นั้น ๆ จึงมีอันจักต้องศึกษาคิดสังเกตจาก "กฎหมาย" ที่อำนวยผลในกฎหมายอย่างกล่าวในวรรคก่อน ฯลฯ **เรื่องของ "หนี้"** ฯ ความผูกพันในกฎหมายนั้น สังเกตเนื้อหาของมันเปรียบ**เสมือนพลังงาน**กำกับ "ผลในกฎหมาย" ทาง "มูลหนี้" พึงอำนวย "สิทธิหน้าที่ผูกพันได้บังคับกันสำเร็จประโยชน์ไป ฯลฯ กรณี "หนี้" ใดได้ปฏิบัติความผูกพันที่ "ผลในกฎหมาย" อำนวยโดย "มูลหนี้" เสร็จไป ก็ไม่มีเรื่องมาเข้าข่ายบังคับมาตรา ๑๙๔ และต่อนั้นว่ากันเรื่อง "ผลแห่งหนี้" ต้องผูกพันเพิ่ม "สิทธิและความรับผิด" ตาม "ลักษณะหนี้" กำหนดไว้ ฯลฯ "หนี้ กับ "มูลหนี้" ต่างก็มีเรื่องส่วนของมัน ๆ สังเกตความสำคัญเป็นส่วนรวมไว้ว่า "มูลหนี้" มีหลายประการต่าง ๆ กัน ส่วน "หนี้" กำกับครอบทุกกรณี "มูลหนี้" เหล่านั้น "สิทธิหน้าที่" เกิดจากมัน ฯลฯ

เรื่องของ มูลหนี้" ประการต่าง ๆ สังเกตโดยย่อมี ๕ ประการคือ (๑) "สัญญา" ฯ บุคคล ๒ ฝ่ายหรือกว่านั้นยอมกันใน "ข้อตกลง" สัญญากัน ฯ (๒) "จัดการงานนอกสั่ง" ฯ บุคคลประพฤติแก่ธุระทรัพย์สินของผู้อื่นรับผิดชอบกัน ฯ (๓) "ลาภมิควรได้" ฯ บุคคลได้ไว้ซึ่งทรัพย์สินของผู้อื่นต้องคืนกัน ฯ (๔) "ละเมิด" ฯ บุคคลกระทำหรืองดเว้นผิดกฎหมายมิชอบด้วยกฎหมาย เป็นเหตุ "สิทธิ" ของผู้อื่นเสียหายหรือมีแต่จะเสียหายไป ฯ (๕) "บทกฎหมาย" ฯ บุคคลผู้อยู่ใน "ฐานะ" ที่กฎหมายระบุผูกพันรับผิดชอบกัน ฯลฯ

---

(๑) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๗๖ วรรคท้าย

"ในกรณีที่ออกหมายบังคับคดีให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาส่งมอบทรัพย์สินกระทำการ หรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือให้ขับไล่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาให้ศาลระบุเงื่อนไขแห่งการบังคับคดีลงในหมายนั้น ตามบทบัญญัติมาตรา ๒๑๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ให้ศาลกำหนดการบังคับคดีเพียงเท่าที่สภาพแห่งการบังคับคดีจะเปิดช่องให้ทำได้โดยทางศาลหรือทางเจ้าพนักงานของศาล"

"มูลหนี้" ฯ ดั่งกล่าวมา สังเกตสาเหตุก่อเกิดความรับผิดชอบผูกพันกันจำแนกเป็น ๓ ประเภท คือ (ก) "เจตนา" แสดงออก ("ทำลง" "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" เป็นมูลก่อเกิดความตกลง) ยอมกันใน "ข้อตกลง" สัญญากัน ฯ (ข) พฤติกรรม การกระทำหรืองดเว้น เป็นมูลก่อเกิดความผูกพันรับผิดชอบกัน ฯ ได้แก่ "จัดการงานนอกสั่ง" "ลาภมิควรได้" "ละเมิด" ฯ (ค) "บทบัญญัติ" กฎหมายกำหนดเป็นมูลก่อเกิดความผูกพันรับผิดชอบ ฯ สังเกตกรณีผู้อยู่ใน "ฐานะ" ต้องจ่าย "ค่าอุปการะเลี้ยงดู" เป็นต้น ฯลฯ

"สัญญา" ฯ เป็น "มูลหนี้" ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ประจำวันของบุคคลมากที่สุด ฯ ความผูกพันทาง "สัญญา" ผลในกฎหมายส่วนของมัน ก็ใกล้เคียงทางเรื่องของ "หนี้" มากด้วย ฯ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ ยังได้เอารวม ๆ ปน ๆ กันหลาย ๆ กรณี ฯ ประมวลกฎหมายฉบับที่ใช้อยู่เวลานี้แยกเรื่องไว้ไม่ปนกัน ฯ ในเรื่องการเกิดของ "สัญญา" ที่เคยได้ถือเอาว่า "เจตนา" เป็นเรื่องเดียวกับ "ยินยอม" ก็ได้กำหนดแยกกันใน "ลักษณะนิติกรรม" ฯ สำหรับ "สัญญา" เคยได้เข้าใจกันเป็น **"ความตกลง"** ก็กำหนดสังเกตเป็น **"ข้อตกลง"** ในมาตรา ๓๖๖—๓๖๗ นั้น ๆ ไม่รวมปน ๆ กันอย่างสมัยก่อนนี้ ฯลฯ

อย่างไรก็ดี ความเคยชินที่ได้เคยมีมาแต่สมัยใช้กฎหมายเดิมช้านานไม่หมดไปง่าย ๆ อีกทั้งขาดความเคารพ "บท" ข้อกำหนดประมวลกฎหมายใหม่พาสำคัญผิดเข้าใจถือเอา "เจตนา" ทาง "ยินยอม" กับผู้อื่นรวมปนกัน ฯ ถือเอา "นิติกรรม" ปนเป็น "สัญญา" ปนเรื่อง "หนี้" ไป ฯลฯ เรามาคิดสังเกตเรื่องที่กล่าวนี้ก่อน ขจัดความสำคัญผิดได้จึงคิดสังเกตเรื่อง "หนี้" ต่อไป ฯลฯ

(๒) "นิติกรรม" ไม่เป็น "มูลหนี้" มิใช่ "สัญญา" ฯลฯ

"บท" ข้อกำหนด "ลักษณะกฎหมาย" ใดก่อเกิด "ผูกพันในกฎหมาย" โดย "สิทธิ—หน้าที่" ระหว่าง "บุคคล" เข้าข่ายบังคับมาตรา ๑๙๔,๒๑๓ ฯลฯ ย่อมเป็น "มูลหนี้" ได้ ฯลฯ "ลักษณะนิติกรรม" ก็ดี (มาตรา ๑๑๒—๑๕๕) "นิติกรรม"

ใดทำขึ้นก็ตาม ไม่มีข้อกำหนด "ผลในกฎหมาย" เป็นดั่งกล่าวมาได้จึง "นิติกรรม" ไม่เป็น "มูลหนี้" และมิใช่ "สัญญา" ที่ "ข้อตกลง" เป็นผลดั่งกล่าวเหล่านั้น ๆ ได้ ฯลฯ

อย่างไรก็ดี ก็มีบางท่านสำคัญผิดถือเอาว่า "นิติกรรม" เป็นเรื่องเจตนาทาง "ยินยอม" และสำหรับส่วน "สิทธิเหนือบุคคล" เรื่อง "หนี้" ฯ เป็น "มูลหนี้" ฯ เป็นเรื่องเดียวอย่างเดียวกับ "สัญญา" ฯ และ "สัญญาเป็นนิติกรรม ๒ ฝ่าย" ฯลฯ เข้าใจกันอย่างนั้นไม่เคารพ "บท" ข้อกำหนดที่จัดสรรแยก "เรื่อง" เป็นส่วนสัดต่าง ๆ กัน ฯ "นิติกรรม" "คำเสนอ" "คำสนอง" เป็นเพียงสารสำคัญส่วนประกอบ "องค์" สัญญาเท่านั้น ฯลฯ

ความสับสนยุ่งยากสำคัญผิดจะไม่เกิดถ้าสังเกต "เรื่อง" ของมัน ๆ เกี่ยวโยงกันแสดงไว้ถัดนี้ไป ฯ "บุคคล" เกิดมีความรู้**คิดเจตนา**ปรารถนา "ประสงค์" ซึ่ง "ประโยชน์" อันใดมุ่งหมายสถานใดเพื่ออะไร ฯ เหล่านี้เป็นเรื่องภายในความรู้สึกจิตใจแห่งตน ๆ ตั้งใจเจตนา **"บุรพเจตนา"** ก่อนแสดงออก "ทำลง" ฯ สังเกตว่า "เรื่อง" ส่วนนั้น ๆ "บทบัญญัติ" กำหนดรับรองเป็น "ผลทางกฎหมาย" เฉพาะบางกรณี เช่นตามนัยมาตรา ๑๑๗, ๑๑๘, ๔๐๓ เป็นต้น ฯลฯ

"ลักษณะนิติกรรม" กำหนดรับรอง "เจตนา" พึงเป็น "ผลทางกฎหมาย" ด้วยการ "ทำลง" ตามมาตรา ๑๑๒—๑๕๕ เป็นสำคัญ ฯ ประการต้นจักต้องสมบูรณ์ตามมาตรา ๑๑๒—๑๑๖ ส่วนกรณี "นิติกรรม" ทางยินยอม จักต้องบริบูรณ์ตามมาตรา ๑๑๗ ฯลฯ บุคคลเจตนาทางยินยอมประสงค์ประโยชน์ทำ **"สัญญา" กับฝ่ายอื่น** จำต้องปฏิบัติดั่งกล่าวและตาม "ลักษณะสัญญา" ฯลฯ เจตนานิติกรรมฝ่ายเดียวไม่เป็น "สัญญา" ผูกพันกันได้ ฯลฯ

กรณีดั่งกล่าวมาถ้าอีกฝ่ายก็มีเจตนาความประสงค์อย่างเดียวกันตรงกันปฏิบัติอย่างนั้น ๆ เพียงเท่านั้นเป็น **"นิติกรรม ๒ ฝ่าย"** ต่างทำลง "ผลทางกฎหมาย" ย่อมเป็นเรื่อง "นิติกรรม" "คำเสนอ" "คำสนอง" ไปไม่เกิด "สัญญา" ตามมาตรา ๓๖๖—๓๖๗ ได้ ? จำต้องเกิด "ความตกลง" ยอมกันใน "ข้อตกลง" สัญญากัน

สมอง จิตใจ ปรารถนา ฯลฯ

บุรพ "เจตนา" - "ความประสงค์"

มาตรา ๔๐๓, ๑๑๒-๑๑๖

"ใจสมัคร" - "ทำลง" - "มุ่งสิทธิ"

"เจตนา" - "นิติกรรม" = "ผลทางกฎหมาย"

เอกเทศ | มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ ๑๑๗ ฯลฯ | "ยินยอม"

"สัญญา"

ความตกลง

ยอมกันใน

"ข้อตกลง"

"สัญญา"

(๑) ....

(๒) ....

(๓)......

"เจตนา""ยินยอม" เสนอ → ← "เจตนา""ยินยอม""สนอง"

"ผลในกฎหมาย"

"ผลแห่งหนี้"

ความตกลง

(มาตรา ๓๖๖-๓๖๗-๓๖๘)

"สิทธิ-หน้าที่"ผูกพัน

"ประโยชน์" ตามบรรพ ๓

เป็นต้น ฯ

"สิทธิและความรับผิด

เรียกร้องขอบังคับ ฯ

มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓ ฯลฯ

"สุทธิประโยชน์"

พิสูจน์ได้โดย "ปรากฏการณ์" หรือ "สันนิษฐาน" หรือ "อนุมาน" (มาตรา ๓๕๖ ๓๖๑—๓๖๓, ๓๖๖—๓๖๗) ซึ่ง "ผลในกฎหมาย" อำนวย "สิทธิ—หน้าที่" ผูกพันไปขอบังคับกันตาม "ผลแห่งหนี้" เอาประโยชน์ได้ ฯลฯ

"สุทธิประโยชน์"

(๑) โอนกรรมสิทธิส่งมอบทรัพย์สิน หรือ

(๒) ทำการ หรือ

(๓) งดเว้น หรือ

(๔) "ค่าสินไหมทดแทน" ฯลฯ หรือ

(๕) บังคับทางอำนาจศาล ฯลฯ

ความเกี่ยวโยงตั้งแต่เริ่มปรารถนาจนกระทั่งเกิด "สุทธิประโยชน์" เช่นแสดงมาก็ดี "บทบัญญัติ" ที่เกี่ยวข้องด้วยตลอดมาก็ดี เหล่านี้พอเป็น "เหตุผล" สังเกตได้ว่าแต่ละกรณีไม่รวมปนกันฯ (๑) "เจตนา" เป็นผลทางกฎหมายส่วน "สิทธิ" เจ้าของเอกเทศ สำหรับ "สิทธิ" ใดย่อมได้ไม่จำกัดเฉพาะกรณี "บุคคลสิทธิ" เรื่อง "หนี้" เท่านั้น (๒) "เจตนา" ทาง "ยินยอม" กับฝ่ายอื่น มีลีลาเรื่องของมันอีกส่วนหนึ่ง ต่อเมื่อเกิดเป็นยอมกันใน "ข้อตกลง" สัญญาแล้ว จึงไปเข้าข่ายบังคับ "ลักษณะหนี้" เอาประโยชน์กัน (๓) "เจตนา" "นิติกรรม" "สัญญา" "หนี้" ต่างมีเรื่องของมันไม่ปนกัน ฯลฯ

ถ้าคิดสังเกตเรื่องเริ่มทาง "หนี้" "มูลหนี้" ก็จะปรากฏแต่ละรายเรื่องมันมีส่วนของมันๆ ไม่ปนกันพอจะช่วยเห็นได้เป็นทำนองที่กล่าวในวรรคก่อนฯ ทั้งโดย "บท" และ "เหตุผล" แสดงว่าไม่ชอบที่จะสำคัญผิดรวมปนๆ กันไปได้ ฯลฯ

"หนี้"

ข. "ความผูกพันในกฎหมาย"

(Obligation)

(๑) เรื่อง "วิเคราะห์ศัพท์" ฯลฯ

การจะหาความรู้คิดเข้าใจ "ลักษณะหนี้" นั้น ก่อนอื่นควรระวังสังวรไว้ว่า เรื่อง "หนี้" (Obligare) มีเรื่องส่วนของมันเป็นกรณี **"ความผูกพันในกฎหมาย"** (Vinculum Juris) ระหว่างบุคคลสองฝ่ายหรือกว่านั้นในอันจะบังคับรับผิดชอบกันทาง **"สิทธิ—ความรับผิด"** โอนกรรมสิทธิ์ส่งมอบทรัพย์สินหรือกระทำการ หรืองดเว้นกระทำการ (๑) ฯลฯ (มาตรา ๑๙๔, ๒๐๘, ๒๑๓, ๒๑๔, ๒๑๕, ๓๓๐, ๓๕๓ เป็นต้น) **กล่าวคือมิใช่เพียงแต่เป็น "นิติสัมพันธ์"** ความเกี่ยวข้องทางกฎหมาย (Juristic Relation) **ในเรื่อง "สิทธิ"** (มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ) ที่บุคคลหนึ่งฝ่ายเดียวเอกเทศทำ **"นิติกรรม"** แสดง "เจตนา" ของตน ๆ **เรื่อง "สิทธิ"** แห่งตนเพื่อเกี่ยวข้องบุคคลอื่นทาง **"ผลในกฎหมาย"** "ประโยชน์" ตามกฎหมายที่ปฏิบัติเอาผลนั้น ๆ เช่น "ลักษณะพินัยกรรม" เป็นต้น ฯลฯ

เรื่องที่ควรระวังสังวรไว้อีกประการหนึ่งคือ "หนี้" ที่นำมาคิดสังเกตบรรยายนี้ไม่รวมปน**กรณีพิเศษ "มาตรา ๑๗"** แห่ง "ธรรมนูญการปกครอง" พ.ศ. ๒๕๐๒ เกี่ยวข้องด้วย ฯลฯ "บท" ประมวลกฎหมายเป็นแหล่งหลักการสำคัญ มิใช่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกนึกคิดความเห็นของ "บุคคล" และเฉพาะปรากฏการณ์รายเรื่องไป ฯลฯ เมื่อจำต้องอาศัย "บท" (บังคับไว้โดยมาตรา ๔ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๕, ๑๓๔ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง) ก็ต้องอ่าน "เข้าถึง" บทประมวล

---

(๑) เหล่านี้เป็น "วัตถุแห่งหนี้" หรือที่ "หนี้" ประสงค์ ฯ สังเกตผลบังคับ มาตรา ๒๗๖ วรรคท้าย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ฯ

กฎหมายทั้ง ๖ บรรพ ก่อนอื่นซึ่งเป็นประการสำคัญที่สุดเพื่อติดตามข้อคิดสังเกตไว้ ฯ บรรพ ๑—๒ ได้นำมาพิมพ์ไว้ข้างต้นแล้ว ฯลฯ

พออ่านผ่านมาตรา ๔ ถึง **มาตรา ๕ พบคำ "หนี้"** ก็น่าสนใจคิดสังเกตเรื่องเป็นอย่างไร ? บางประการบรรยายไว้ตอนที่ ๑ นี้ เริ่มด้วย "หนี้" เป็นสถานใด ? คืออะไร ? กำเนิดของมัน ? การอธิบายกฎหมายตามธรรมดาเริ่มกันด้วย "วิเคราะห์ศัพท์" ให้คำนิยามจำกัดความ ฯลฯ แต่สำหรับกรณี "หนี้" จารนัยเนื้อหาสาระสำคัญ (Essential Elements) อย่างกล่าวในวรรคต้นของตอนที่ ๑ นี้จะเห็นความสำคัญสะดวกกว่า "วิเคราะห์ศัพท์" ?

"**วิเคราะห์ศัพท์**" ที่ได้ทำไว้บกพร่อง ฯ เป็นเหตุหนึ่งพาให้ "ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" ชุดแรกบรรพ ๑—๒—๓ ต้องถูกล้มเลิกไป ฯ เช่น มาตรา ๔ เรื่อง กฎหมาย" มาตรา ๗ "เจตนายินยอม" ปนกัน มาตรา ๑๐, ๑๑ เรื่อง "หนี้" กับเรื่องแสดงทาง "หนี้" เป็นอย่าง "สัญญา" ฯลฯ

"**บทวิเคราะห์ศัพท์**" ให้คำ "นิยาม" เรื่องใดแสดงปรากฏการณ์ครบบริบูรณ์ไม่บกพร่องได้ยาก ฯ หลักการประมวลกฎหมายใหม่เลือกทางบรรยายเนื้อหาสารสำคัญ ฯ สังเกตมาตรา ๔ เรื่อง "กฎหมาย" มาตรา ๑๑๒ เรื่อง "นิติกรรม" เป็นต้น ฯลฯ บางกรณีเช่น "เหตุสุดวิสัย" นิยามไว้ในมาตรา ๘ ก็ไม่กำหนด "ผลบังคับ" ในตัวเอง ฯ จักต้องเป็นไปตามกำหนดใน "บท" อื่น ประกอบด้วยปรากฏการณ์อื่นเช่น มาตรา ๑๑๓, ๒๑๗ ฯลฯ จักต้องพ้นวิสัยมิอาจปฏิบัติได้จึงจะได้รับการยกเว้นไม่ถูกบังคับ (มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓ ฯลฯ) มิต้องชำระหนี้ ฯลฯ

อย่างไรก็ดี การอธิบาย**เรื่อง "หนี้"** ก็ได้มีการให้คำนิยามวิเคราะห์ศัพท์กัน ฯ บางท่านเอามาตรา ๑๐ ประมวลฉบับที่ได้ถูกล้มเลิกไปมาอธิบาย ฯ บ้างถือเอาคำ "**นิติสัมพันธ์**" ในมาตรา ๑๑๒ "ลักษณะนิติกรรม" **เป็น "หนี้"** ไปเลยไม่สังเกตว่ามาตรา ๑๑๒ มีบุคคล**ฝ่ายเดียว**และเพียง "มุ่ง" อีกทั้ง "เพื่อ—สิทธิ" เท่านั้นไม่ "ผูกพัน" ระหว่าง "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" ไม่เกิด "ผลในกฎหมายก่อเกิด "สิทธิ—หน้าที่" พึงเป็น "หนี้" (มาตรา

๑๙๔, ๒๑๓ ฯลฯ) ตาม "ลักษณะหนี้" ได้ ฯ เรื่องมิอาจเป็นอย่างคิดเห็นเช่นนั้น ๆ มันไปทางพาเรื่องหนี้สับสนยุ่งยากอีกทั้งรวมปนเรื่องอื่น ฯลฯ

"หนี้" คืออะไร? คิดเห็นกันประการใด?

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ใช้อยู่เวลานี้หลีกการให้ "วิเคราะห์ศัพท์ (Definition) หลักการไปทางกำหนด (Declaration) องค์สำคัญสาระของเรื่องแสดงไว้ได้ประโยชน์ดีกว่า "**วิเคราะห์ศัพท์**" ที่มักมีช่องโหว่ ฯ การย่อให้ถูกต้องครอบได้ทั้งหมดไม่ได้ง่าย ๆ ฯลฯ ข้อกำหนดที่จารนัยเนื้อหาสาระสำคัญของเรื่องโดยมากอยู่ "**บท**" **ต้อนกำกับลักษณะที่สำคัญ ๆ** สังเกต "เรื่องกฎหมาย" ในมาตรา ๔ ประมวลกฎหมายฉบับที่ใช้อยู่เวลานี้ บางกรณีเช่นเรื่องหนี้" ไปอยู่หลายบทเกี่ยวโยงเรื่องถึงกันได้ ฯ สังเกตมาตรา ๑๙๔, ๒๑๓ กับ "บท" ทั้งหลายระบุในวรรคต้นของตอนที่ ๑ นี้

ประมวลกฎหมายฉบับที่ได้ถูกล้มเลิกไป มาตรา ๑๐ มีข้อความทางจะให้เป็น "วิเคราะห์ศัพท์" ความหมายคำ "หนี้" ว่าดังนี้

> "อันว่าหนี้นั้นโดยนิตินัย ว่า **เป็นความเกี่ยวพัน**อันบุคคลคนเดียวหรือหลายคนฝ่ายหนึ่ง เรียกว่าลูกหนี้ **จำต้องส่งทรัพย์สินก็ดี** ฤาทำการ ฤาเว้นทำการใดให้แก่บุคคลคนเดียวฤาหลายคนอีกฝ่ายหนึ่ง เรียกว่าเจ้าหนี้" (๑)

"วิเคราะห์ศัพท์" นิยามจำกัดความอย่างนั้นไม่ชัดแจ้งไม่บริบูรณ์ ฯ "หนี้" นั้นมีเนื้อหาเรื่องของมันเอกเทศ (มิใช่โดย "นิตินัย" "พฤตินัย") โดยมันเป็น "ความผูกพันในกฎหมาย" (Lien de Droit) เกิดตามผลในกฎหมายทาง "มูลหนี้" "ลักษณะหนี้" ฯ มิใช่เป็นความเกี่ยวพันตามความเข้าใจธรรมดาสามัญ มิใช่ว่าเพียงความเกี่ยวข้องทางกฎหมาย "นิติสัมพันธ์" (Juristic Relation) ในเรื่อง "สิทธิ"(มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ) ฯ

---

(๑) "ส่งทรัพย์สิน" กำหนดในบรรพ ๑-๒ มาตรา ๑๐ หลักทั่วไปแล้วระบุในบรรพ ๓ มาตรา ๔๕๓ เรื่องซื้อขาย ซึ่งบรรพ ๓ ก็ได้ถูกยกเลิกไปอีก ฯลฯ ฉบับใหม่ใช้อยู่เวลานี้ถือโอนกรรมสิทธิด้วยการยินยอมตกลงกัน ปรากฏในมาตรา ๔๕๓ ใหม่นั้น ๆ สังเกตเรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๘๐๔/๒๔๙๓ ที่ ๑๐๐๐/๒๔๙๓ ที่ ๗๒๓/๒๔๙๒ ที่ ๙๕๐/๒๔๗๔ ที่ ๑๒๑๔/๒๔๙๘ ที่ ๙๕๖/๒๔๙๖

ในส่วนกรณีต้นที่จะบังคับกัน ก็มิใช่ (ซึ่งซ้ำกับ "กระทำการ") หากเป็นเรื่อง" โอนกรรมสิทธิมอบทรัพย์สินที่โอนไป" (Dare, Transfer—Deliver) มาตรา ๑๐ ให้ "วิเคราะห์ศัพท์" คลาดเคลื่อน ฯ ประมวลกฎหมาย**ฉบับใหม่**ไม่ใช้มันย่อมแสดงอยู่แล้ว ฯลฯ

ถึงกระนั้นก็ตาม "คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" ของพระยาเทพวิทุร พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๘ ตอนที่ ๕ อธิบาย**เรื่อง "หนี้"** มาตรา ๑๙๔ ประมวลกฎหมายใหม่ชุดที่ใช้อยู่เวลานี้เป็นว่าทำนองเดียวกับ "วิเคราะห์ศัพท์" มาตรา ๑๐ ฉบับได้ถูกยกเลิกไป "คำอธิบาย" หน้า ๓ อ้างเป็นเรื่อง (Obligation) ในกฎหมายโรมัน และบรรยายว่า

"แม้จะไม่เป็นบทวิเคราะห์ศัพท์โดยตรง ความในมาตรา ๑๙๔ นี้ ก็อาจนับว่าเป็นบทปริยายบอกเค้าความแห่ง**คำว่าหนี้** โดยแสดงถึง**สิทธิ**ของเจ้าหนี้ ในมูลหนี้ที่จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ซึ่งผลที่สุดก็คล้ายคลึงกับบทวิเคราะห์ศัพท์ที่กล่าวข้างบน (มาตรา ๑๐ ฉบับที่ได้ถูกยกเลิกไป) แต่พูดกลับเสียและให้ความกว้างขึ้น"

"หนี้" ฯ (ภาษาฝรั่งเศสว่า "Lien de Droit ; Obligation" ลาตินว่า "Obligare" "Vinculum Juris" เรื่อง "หนี้" ไม่เป็นดั่งกล่าวใน "คำอธิบาย" นั้นไปได้ ฯ มาตรา ๑๙๔ ทั้งตามข้อที่ระบุหรือกลับกัน (á contrario) ไม่เป็นอย่างมาตรา ๑๐ ฉบับที่ยกเลิกไปจะผสมก็ไม่แสดงเนื้อแท้สารสำคัญ "หนี้" ตามลักษณะหนี้หรือตามประมวลกฎหมายฉบับใช้อยู่เวลานี้บริบูรณ์ได้

ข้อความในมาตรา ๑๙๔ ระบุชัดสารสำคัญของ "หนี้" เพียงบางส่วนคือ "สิทธิเรียกร้อง" ที่ "ลักษณะหนี้" กำหนด กำกับ **"สิทธิ–หน้าที่"** อำนวยโดย "ผลในกฎหมาย" ทาง "มูลหนี้" เพื่อขอบังคับกัน (มาตรา ๒๑๓ ฯลฯ) ตาม "วัตถุแห่งหนี้" ผลบังคับตามมาตรา ๒๗๖ วรรคท้าย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ฯลฯ "คำอธิบาย" นั้นๆไม่ครอบ "สิทธิและความรับผิด" อื่นในเรื่องหนี้ไม่แสดงส่วนรวม "หนี้" เป็นเพียงเท่านั้นอย่าง "คำอธิบาย" บรรยาย"(๑) ฯลฯ เพียงอ่านข้อกำหนด "บท" เดียว

(๑) "คำอธิบาย" นั้นๆ ไม่ให้ความหมายได้อย่างมาตรา ๑๐ ประมวลกฎหมายฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ ด้วยซ้ำไป ? มาตรา ๑๙๔ ฉบับใหม่ที่อ้างถึงเป็นเพียงบางส่วนของ "หนี้" เท่านั้นและก็เป็นเรื่อง "วัตถุแห่งหนี้" ฯลฯ

แล้วอนุมานเอาว่าเรื่องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ไม่คำนึงที่มันเกี่ยวข้อง "บท" ข้อคำเรื่องเดียวกันที่อยู่แหล่งอื่น ๆ ย่อมไม่เป็นการได้ความรู้ คิดทาง "ประมวลกฎหมาย" (Code System) ลองอ่าน "บท" ข้อกำหนด มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓ ประมวลกฎหมายและพาณิชย์ มาตรา ๒๗๑, ๒๗๖ วรรคท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งคงพอช่วยเข้าใจสารสำคัญของ "หนี้" ได้อย่างกล่าวในวรรคต้นของบทบรรยายตอนที่ ๑ นี้ ฯลฯ

"หนี้" เป็นความ**ผูกพัน**ในกฎหมายระหว่างบุคคล ๒ ฝ่ายเกิดจากและตาม "**สิทธิ–หน้าที่**" ผลในกฎหมายทางมูลหนี้อำนวย เรียกร้องขอบังคับกันตาม "ผลแห่งหนี้" ลักษณะหนี้ "**สิทธิและความรับผิด**" ตามกำหนดไว้ ฯลฯ(๒)

"**นิติสัมพันธ์**" (มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ) ไม่เป็นดั่งกล่าวในวรรคก่อนได้ ฯ โดยที่เป็นเพียงกรณีบุคคลฝ่ายเดียวเจตนา "ทำลง" เอกเทศเพื่อ "สิทธิ" ฯ เพียง "มุ่ง" **เกี่ยวข้อง** "**สัมพันธ์**" มิใช่ทำลงระหว่าง "บุคคล ๒ ฝ่ายผูกพัน" (Bound; Binding; Bind) ตกลงรับผิดรับชอบ (มาตรา ๑๑๗, ๓๖๖, ๓๖๗) ตาม "ผลในกฎหมาย" ได้เสีย "ประโยชน์" บังคับตาม "ลักษณะหนี้" ประการสำคัญ "ลักษณะนิติกรรม" ไม่มีกำหนด "ผลในกฎหมาย" ระบุไว้เรื่อง "สิทธิ—หน้าที่" ไม่มี "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" ผูกพันกัน ฯลฯ

ดังนั้น ควรระวัง "นิติสัมพันธ์" ต้องไม่ถูกถือเอาเป็น "หนี้" ๆ ต้องไม่ถูกถือเอาเป็น "นิติสัมพันธ์" ฯ อนึ่ง "นิติกรรม" ต้องไม่ถูกถือเอาว่าสำหรับ "สิทธิเหนือบุคคล" หรือปนเป็นเรื่อง "สัญญา" ๆ กับ "นิติกรรม" เป็นเรื่องเดียวอย่างเดียวกัน ฯลฯ ประการสำคัญที่สุด ต้องไม่ถือเอาว่า "นิติกรรม" เป็น "มูลหนี้" อย่าง "สัญญา" มูลหนี้อื่น ๆ ฯลฯ อย่างไรก็ดี ข้อคิดเห็นใน "**คำอธิบายกฎหมายนิติกรรมและหนี้**" โดยนายจี๊ด เศรษฐบุตร เล่ม ๑ หน้า ๑—๑๔ ควรหาอ่านคิดดูบ้าง ฯลฯ

---

(๒) เริ่มบรรพ ๒ สังเกต "หนี้" เป็นความ**ผูกพัน**โดยมี **"เจ้าหนี้–ลูกหนี้"** บังคับกันตามนั้น ๆ (มาตรา ๑๙๔) และ **"มูลหนี้"** เป็นเหตุกำเนิดมัน ฯ **ประโยชน์** ตาม (**"วัตถุแห่งหนี้"**) ทางที่ **"หนี้" มุ่งหมาย** ฯลฯ

(๒) บางประการควรสนใจก่อนอื่น ฯลฯ

เรื่องของ "มูลแห่งหนี้"?

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ ชุดที่ได้ล้มเลิกไปได้มีข้อความกำหนด "มูลแห่งหนี้" เป็นอะไรมีอะไรบ้างปรากฏเริ่ม "บรรพ ๒ ว่าด้วยหนี้ ภาค ๑ มูลแห่งหนี้" **เท่ากับจำกัด**ให้มีเป็นได้ตามระบุโดย "ลักษณะ ๑ สัญญา" มาตรา ๑๐๖—๑๕๓ "ลักษณะ ๒ จัดการงานนอกสั่ง" มาตรา ๑๕๔—๑๗๐ "ลักษณะลาภมิควรได้" มาตรา ๑๗๑—๑๘๕ "ลักษณะละเมิด" มาตรา ๑๘๖—๒๐๓ **เท่านั้น** ซึ่งเป็นการคลาดเคลื่อนไป ฯลฯ

จำกัด "มูลหนี้" เสียเช่นนั้น ๆ คลาดเคลื่อน "หนี้" เกิดจากมูลกรณีอื่นได้อีก อีก "หนี้" เกิดโดยอำนาจกฎหมาย "บทบัญญัติ" กำหนดมิได้เหมือนกัน เช่นความผูกพันในกฎหมายเรื่อง "ค่าเลี้ยงดู ฯ" บรรพ ๕ เรื่องระหว่างเจ้าของที่ดินแปลงติดต่อกัน บรรพ ๔ ฯลฯ เป็นต้น ฯ มีอันจะต้องศึกษาคิดค้นเหตุผลทางวิชานิติศาสตร์ ฯลฯ ประมวลกฎหมายชุดที่ใช้กันอยู่เวลานี้ไม่ระบุกรณีใดเป็น "มูลหนี้" ไม่จำกัดไว้ จึงเรื่องเช่นที่กล่าวมาเข้าพวก "มูลหนี้" ได้

"คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" ของพระยาเทพวิทุร ที่กล่าวถึงข้างต้นในหน้า ๒ "อธิบายมูลหนี้" บ่อเกิดแห่งหนี้คือ สัญญา จัดการงานนอกสั่ง ลาภมิควรได้ และละเมิด ยังคงถือตามประมวลกฎหมายฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ ที่ได้ถูกยกเลิกไปแล้ว ยิ่งกว่านั้นยังสำคัญผิดอ้างเอาว่า **"บรรพ ๓"** ที่ใช้อยู่เวลานี้เป็น **"มูลหนี้"** ด้วย(๑)

"อนึ่ง **บรรพ ๓** ทั้งบรรพ ซึ่งว่าด้วยเอกเทศสัญญาก็เป็นบทบัญญัติว่าด้วยสัญญาเฉพาะอย่าง ๆ **นับว่าเป็นบ่อเกิดแห่งหนี้ทั้งสิ้น**" ฯลฯ

---

(๑) ตัวอย่าง เช่น "วัตถุที่ประสงค์" มาตรา ๑๑๓, ๖๙, ๗๖, ๘๒, ๙๒ "วัตถุแห่งสัญญา" มาตรา ๓๗๑, ๓๙๔ **"วัตถุแห่งหนี้"** มาตรา ๑๙๔, ๑๙๕, ๓๓๖, ๓๔๑, ๓๓๑ คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๔๓/๒๔๙๑ "วัตถุแห่งการชำระหนี้" มาตรา ๓๓๖ "วัตถุแห่งสิทธิ" คำพิพากษาฎีกาที่ ๖๘๑/๒๔๙๔ มาตรา ๒๑๓, ๓๙๕

ความเข้าใจเรื่อง "มูลหนี้" สับสนไป "สัญญา" ตามบรรพ ๓ หรือบทอื่นมันก็เป็นเรื่อง "มูลหนี้" จำพวก "สัญญา" นั่นเอง มันไม่เพิ่ม ๔ จำพวกที่นำมากล่าวเลย ฯ มิใช่กรณีนำมาขยายแดนได้ เรื่องที่เป็นได้คิดไปไม่ถึงคือ **"หนี้" เกิดด้วยอำนาจกฎหมาย** "บท" บัญญัติกำหนด "สิทธิและความรับผิด" เฉพาะกรณีเป็นรายเรื่องไว้ ฯลฯ

"วัตถุแห่งหนี้" ?

คำ "วัตถุ" หมายถึงสินสิ่งสาร "ทรัพย์" สิ่งของ ฯ เมื่อรวมกับคำอื่นเข้าใจไปเป็นที่มุ่งหมายมุ่งประสงค์ก็ได้สุดแล้วแต่ว่าเนื้อเรื่องเนื้อหาพาเข้าใจกันดั่งนั้น อ่านพบคำว่า "วัตถุ" ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ควรระวัง **"เรื่อง"** มันเป็นอะไร ? **ความหมาย**เป็นสถานใด ? สารสำคัญของ "เรื่องตามความหมาย" อย่างไร ? คำ "วัตถุ" (Object) ควรได้แก่ **"เป้าหมายสุทธิ"** ฯลฯ พอจะให้ความหมายรวมทั้ง **"สินสิ่งสาร"** กับ **"ที่มุ่งหมาย"** ด้วยได้ ?

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ใช้อยู่เวลานี้มีคำ "วัตถุ" ผสมกับคำอื่นปรากฏใน **"เรื่อง"** ต่าง ๆ **"ความหมาย"** หลายทางด้วย(๑) อย่างไรก็ดี **"หลักกฎหมาย"** แต่ละ "เรื่อง" เหล่านั้น ๆ ประกอบกับ **"เหตุผล"** หลักวิชานิติศาสตร์ย่อมช่วยสังเกตสารสำคัญมันหมายถึงอะไรสถานใด ไม่รวมปนกัน ฯลฯ ถ้าไม่ระวังย่อมเกิดฟั่นเฝือสำคัญผิด ฯลฯ

"บรรพ ๒ หนี้ ฯลฯ" เริ่มต้นข้อกำหนด **"วัตถุแห่งหนี้"** มาตรา ๑๙๔—๒๐๒ สังเกตสารเรื่องที่ระบุไว้คิดดูกับหลักกฎหมายลักษณะ "หนี้" เห็นความสำคัญคำ "วัตถุ" ให้ความหมายทั้ง ๒ ทางดั่งกล่าวข้างต้น ฯ (ก) "วัตถุแห่งหนี้" คือที่ **"หนี้มุ่งหมาย"** (ข) "วัตถุแห่งหนี้" คือสารัตถุสินสิ่งการกระทำหรืองดเว้น "วัตถุแห่งสิทธิ" "วัตถุแห่งการชำระหนี้" พึงบังคับตาม "หนี้มุ่งหมาย" นั้น ๆ ฯลฯ

"วัตถุแห่งหนี้" ที่หนี้ "มุ่งหมาย" อันเป็น "เป้าหมายสุทธิ" นั้นคือทางที่ "ประโยชน์" จาก "หนี้" พึงสำเร็จไปโอนกรรมสิทธิ์ส่งมอบทรัพย์สิน ทำการหรืองดเว้นการกระทำ ซึ่งมีสรุปสังเกตได้ตามมาตรา ๒๗๖ วรรคท้าย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ฯลฯ

"หนี้เป็นความผูกพันในกฎหมาย" เรื่องใดบ้างกล่าวไว้ในวรรคต้นของตอนที่ ๑ นี้ฯ **"วัตถุแห่งหนี้" คือที่ "หนี้มุ่งหมาย"** ได้แก่เรื่องเหล่านั้นซึ่งมี (๑) โอนกรรมสิทธิ์มอบทรัพย์สิน (๒) ทำการ (๓) งดเว้นทำการฯ มาตรา ๑๙๔ กำหนด "วัตถุแห่งหนี้" ประการต้นคือ เรื่อง "สิทธิเรียกร้อง" เพื่อได้มาเป็นไปตาม **"มุ่งหมาย"** นั้นๆ ถัดไปมาตรา ๒๑๓ ฯลฯ ขอบังคับกันเอาประโยชน์ (๑)

"วัตถุแห่งหนี้" จึงมีเรื่องของมันเองส่วน **"กฎหมาย"** ต่างหากจากเรื่อง **"ข้อเท็จจริง"** การปฏิบัติ "สารัตถุ" มาตรา ๑๙๕ และต่อนั้นๆไป ฯลฯ สังเกตมาตรา ๑๙๔ ประกอบมาตรา ๓๕๓, ๒๐๘, ๒๑๕, ๓๓๐ กับมาตรา ๒๑๓ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และมาตรา ๒๗๖ วรรคท้าย มาตรา ๒๗๓ วรรคท้าย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พอจะช่วยเห็นความสำคัญส่วนรวมได้ ฯลฯ

"ประมวลกฎหมาย" นั้น (Code) ถ้าอ่านคิดอธิบายเฉพาะ "บท" สังเกตเท่าที่ระบุเฉพาะหน้า (แบบ "พระราชบัญญัติ" กฎหมายพื้นเมือง ("Common Law") ก็ยากที่จะเห็นความสำคัญทั้งเรื่องตลอดที่มันเกี่ยวโยงถึงกัน "สำคัญผิด" ได้ง่าย ยิ่งถ้าไม่อาศัยหลักกฎหมายเหตุผลวิชานิติศาสตร์ **"หลงทาง"** ไปได้ฯ มาตรา ๑๙๔ ส่วนหนึ่งของเรื่อง "วัตถุแห่งหนี้" เอาไปแสดงเป็นเรื่องความหมายของ "หนี้" อธิบาย "วิเคราะห์ศัพท์" คำ "หนี้" ฯ เรื่องของ "มูลแห่งหนี้" ที่เป็นส่วน "กฎหมาย" เกิดขาดไป เอา "บรรพ ๓" รวมด้วยฯ ทั้งนี้ดังที่สังเกต "คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" ของพระยาเทพวิทุร ข้างต้น

ทางจะหาความรู้คิดเข้าใจหลักการหลักเกณฑ์สะดวก คืออ่าน "บทประมวลกฎหมาย" ทั้ง ๖ บรรพ รวมทั้ง "วิธีพิจารณา" ประกอบกันฯ มันจะเป็นการให้ "รู้จัก" ประมวลกฎหมาย **"พื้นฐาน"** บั้นต้น อย่างน้อยสังเกตเรื่องใดอยู่แหล่งใดเกี่ยวโยงกันประการใด ฯลฯ เป็นทำนองศึกษา **"แผนที่"** หารู้จักทางสังเกตอะไรอยู่ที่ไหน

---

(๑) "ประโยชน์" ย่อมได้มาตาม "มุ่งหมาย" โดยทางดังที่สังเกตได้ตาม มาตรา ๒๗๖ วรรคท้าย กับมาตรา ๒๗๓ วรรคท้าย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ไม่ "หลงบ่า" ส่วนอะไรเป็นอย่างไร หากความรู้คิดเข้าใจต่อไป ฯลฯ เริ่ม "เรื่อง" ใดพยายามตั้งแต่ต้น Root; Conception. หาความเข้าใจตลอดเรื่องเป็นราย ๆ ความสำคัญจะปรากฏสังเกตเข้าใจสะดวกได้

เรื่องของ "หนี้"?

"**หนี้**" มีมาตรา ๑๙๔—๓๕๓ กำหนด "หลักการ" เป็นกลางในเนื้อหาเป็นส่วนกำกับ "สิทธิ—หน้าที่" ที่อำนวยได้โดย "**ผลในกฎหมาย**" จากมูลหนี้ได้ปฏิบัติสำเร็จประโยชน์ตามความผูกพัน และ "**ผลแห่งหนี้**" รวมทั้งกฎหมาย **วิธีพิจารณา** เป็นพลังงานทาง "สิทธิและความรับผิด" ตามลักษณะหนี้เสร็จไปตามกำหนดไว้ ลองคิดสังเกตส่วนสารสำคัญมันเกี่ยวข้องกันกำกับกันดูบ้าง ฯลฯ

"มูลหนี้" ก่อเกิด "ผลในกฎหมาย" สิทธิ—หน้าที่ ถ้าได้ปฏิบัติกันเสร็จไปเรื่องมันสุดสิ้นความผูกพันยุติได้ (สังเกต "ผลแห่งสัญญา" มาตรา ๓๖๙ ฯลฯ กรณี "ซื้อขาย" มาตรา ๔๕๘ ฯลฯ) ถ้ามัน "ค้าง" ไป โดยขาดการปฏิบัติหรือปฏิบัติไม่ถูกต้อง หรือปฏิบัติล่าช้าก็เข้าข่ายข้อกำหนดมาตรา ๑๙๔—๓๕๓ "ผลแห่งหนี้" ก่อเกิด "สิทธิ—ความรับผิด" (สังเกตที่ระบุในมาตรา ๓๕๓) สืบต่อครอบกำกับ มี "ผลในกฎหมาย **เพิ่มเป็นอีกส่วนหนึ่ง**" "เจ้าหนี้" มี "**สิทธิเรียกร้อง**" ขอบังคับ (มาตรา ๑๙๔ ๒๐๘, ๒๑๕, ๒๑๓, ๒๑๔, ๒๒๒) เพื่อ "**ผลในกฎหมาย**" ได้สำเร็จประโยชน์ไป ฯลฯ (๑) มันจึงเป็นอีกเรื่องต่างหากเรื่องของ "มูลหนี้" ผลในกฎหมาย "สิทธิ—หน้าที่" "มูลหนี้" อำนวย ฯ มาตรา ๑๙๔—๓๕๓ เปรียบเสมือนเป็นอุปกรณ์บริการพลังงานบริหารผลในกฎหมาย ฯลฯ

"หนี้" มีทั้ง "ตัวสิทธิ" ตาม "ผลในกฎหมาย" จาก "มูลหนี้" กับ "สิทธิเรียกร้อง" ตาม "ผลแห่งหนี้" สังเกตถนัดจากเรื่อง "อายุความ" มาตรา ๑๘๘, ๑๘๙

(๑) ตามทางที่ "หนี้มุ่งหมาย" (วัตถุแห่งหนี้) สังเกตมาตรา ๒๗๖ วรรคท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ฯลฯ

"ลาภมิควรได้" มาตรา ๔๐๘ ฯลฯ "สิทธิเรียกร้อง" ขาดอายุความ "ตัวสิทธิ" ไม่สิ้นไป เรื่องที่กล่าวนี้กับในวรรคก่อนมิใช่ของใหม่[๒] เมื่อก่อนนี้มิได้คิดแยกกัน "สัญญา" ซึ่งเป็น "มูลหนี้" รวมปนเรื่อง "หนี้" ได้มีปรากฏกล่าวไว้ในมาตรา ๑๑, ๑๖ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. ๒๔๖๖ ที่ได้ถูกยกเลิกไป น่าจะเป็นเหตุหนึ่งให้ต้องยกเลิก

เรื่องตามกฎหมายลักษณะอื่น "ตัวสิทธิ" มีข้อกำหนดการปฏิบัติมันเอาประโยชน์กำกับเป็นราย ๆ ไป (เช่นมาตรา ๔๙๑–๕๐๒, ๔๖๗, ๔๗๔, ๔๘๑, ๕๓๓ ๕๖๓, ๖๐๑, ๖๒๔, ๖๔๙, ๖๗๑, ๖๗๘, ๗๙๔, ๑๑๗๐ ฯลฯ) "สิทธิเรียกร้อง" เป็นเรื่องของ "หนี้" (มาตรา ๑๙๔ ฯลฯ ๑๖๓ ฯลฯ กำหนดเป็นกลางสำหรับกรณีมีการขอบังคับกัน ฯ[๑] สังเกตเรื่อง "สัญญา" ก่อเกิดขึ้น "สิทธิ" ตามสัญญาเป็นคนละตอนกัน "สิทธิเรียกร้อง" ฯลฯ คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๑๙๖/๒๔๙๒ ที่ ๑๗๘/๒๕๐๖ หาอ่านดูบ้าง

"ตัวสิทธิ" ตามกฎหมายลักษณะอื่น รับผิดชอบกันตามกำหนดไว้ ฯลฯ กรณี "หนี้" มีส่วนเพิ่มกำกับเริ่มด้วย "สิทธิเรียกร้อง" มาตรา ๑๙๔ และต่อนั้นไป ฯลฯ ขอศาลบังคับตาม "สิทธิเรียกร้อง" (มาตรา ๒๑๓) อำนาจฟ้องดำเนินคดี (มาตรา ๕๕, ๑๘ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง) ตามสิทธิหน้าที่ "ผลในกฎหมาย" อำนวยและ

---

(๒) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ใช้อยู่เวลานี้ จัดสรรทำข้อกำหนดรูปเรื่องเป็น "ลักษณะ" แยกไว้ ฯลฯ เรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๘๙๑/๒๔๗๖, ที่ ๖๐๗/๒๔๙๕ ที่ ๓๖๗/๒๔๗๗ ที่ ๖๓๑/๒๔๗๔ ที่ ๑๑๙๖/๒๔๙๒ ควรหาอ่านดูบ้าง

(๑) บางทีคิดเห็นไปทางว่า "อำนาจฟ้อง" ปฏิบัติ "ตัวสิทธิ" ตามกฎหมายลักษณะอื่นเป็นเรื่อง "สิทธิเรียกร้อง" อย่างสำหรับกรณี "หนี้" แม้ **"อายุความ" มาตรา ๑๖๓–๑๘๓** สำหรับ "สิทธิเรียกร้อง" เป็นบังคับทั่วไป **"ในหนี้สินหรือสิทธิใด ๆ"** ฯลฯ ดู "คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" ของพระยาเทพวิทุร ตอนที่ ๔ หน้า ๖๑๔ ฯลฯ "กรรมสิทธิ" ติดตามเอาทรัพย์คืน (มาตรา ๑๓๓๖, ๖๕๗) ถูกต้องด้วยอายุความ "สิทธิเรียกร้อง" มาตรา ๑๖๔ "อธิบาย" รวมปนกันก็ยุ่งยากไป ดูเรื่องคำพิพากษาฎีกาที่ ๙๒๔/๒๔๗๓ ที่ ๔๔๑/๒๔๗๑ ที่ ๓๕๐/๒๔๖๗ ที่ ๑๐๔๗/๒๔๖๘ ฯลฯ "สัญญาฝากทรัพย์" พ้น ๑๐ ปีว่าขาดอายุความเรียกคืนไม่ได้ (มาตรา ๑๖๔) **"สิทธิเรียกร้อง"** หมดไป ฯ น่าคิดอีกชั้นว่า **"กรรมสิทธิ"** ทรัพย์ที่ฝากเป็นของ "ผู้รับฝากได้ตามกฎหมายใด ?

เอาประโยชน์ตามมาตรา ๑๙๕ และต่อนั้น ๆ ไป ฯ ประการสำคัญที่สุดตามมาตรา ๒๑๓ ๒๑๔, ๒๒๒ ฯลฯ ให้ "ทรัพย์สิน" ของ "ลูกหนี้" ประกันการชำระหนี้ ให้ค่าเสียหายนอกไปจาก "ตัวสิทธิ" เดิมกำหนดไว้ เฉพาะอย่างยิ่งให้อภิสิทธิเอกสิทธิ "เจ้าหนี้" รักษากองสมบัติ (มาตรา ๒๑๔, ๒๓๓ – ๒๔๐) ของ "ลูกหนี้" ไว้เพื่อการชำระหนี้ที่มีมาตรา ๒๑๓, ๒๑๔ ๒๒๒ เป็นหลักการสำคัญ

เมื่อการปฏิบัติ "ผลในกฎหมาย" ตาม "มูลหนี้" เสร็จได้ก็ไม่มีเรื่องดังกล่าวเหล่านั้น ๆ ที่กำกับบังคับอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งเป็นเสมือนอุปกรณ์บริการบริหาร "หนี้" (Mécanisme Régulateur) จัดสรรกำหนดพลังงานผลบังคับเพื่อสำเร็จประโยชน์ไป ฯลฯ **เรื่อง "ผลแห่งหนี้"** (บรรพ ๒ ลักษณะ ๑ หมวด ๒) **เริ่มด้วย "การไม่ชำระหนี้"** เพราะถ้าไม่ค้างมาก็ไม่เข้าข่ายบังคับถูกกำกับ ฯลฯ ควรระวังอย่าสำคัญผิดเป็นว่า "ผลแห่งหนี้" คือ "การไม่ชำระหนี้" ฯลฯ

"เรื่องของหนี้" นอกจากคิดสังเกตทางส่วนรวมบางประการก็มีเนื้อหาของ "หนี้" หลาย ๆ กรณีน่าสนใจคิดสังเกตสารสำคัญ ฯ **"ประมวลกฎหมาย"** เป็น **"ต้นตำรับ"** อยู่แล้ว เรามาลองคิดสังเกตกันบ้าง ในตอนที่ ๑ นี้ มีเรื่องคิดสังเกตบรรยายไว้ต่อไปนี้

"บทที่ ๑" สารสำคัญบางประการที่ความผูกพันในกฎหมายเรียกว่า "หนี้" มีอยู่พอนำสังเกตเป็นกรณี "หนี้" ตามกฎหมายลักษณะหนี้ ไม่เป็นอย่างกรณีตามกฎหมายลักษณะอื่น ฯลฯ

"บทที่ ๒" เรื่องของ "มูลหนี้" เป็นพื้นฐานบนต้นกรณี "หนี้" สังเกตเป็นส่วนรวม ฯลฯ "มูลหนี้" มีหลายแหล่งต่าง ๆ กันหลายกรณี มีปัญหายุ่งยากน่าคิดทบทวนสังเกตไว้ ฯ ประการสำคัญ "นิติกรรม" ไม่เป็นมูลหนี้ ฯ "คำพิพากษา" ไม่เป็น "มูลหนี้" ฯ

"บทที่ ๓" เรื่องนิติกรรม "เจตนาศักดิ์สิทธิ" ฯลฯ

"บทที่ ๔" เรื่อง "หนี้ทางแพ่ง—หนี้ทางศีลธรรม" ฯลฯ

"บทที่ ๕" เรื่อง "ผลในทางกฎหมาย" จาก "มูลหนี้" อำนวยเป็นพื้นฐานเรียกร้องบังคับ "ประโยชน์" ทาง "ผลแห่งหนี้" ฯลฯ

"บทที่ ๖" "มูลหนี้"

บทที่ ๑

สารสำคัญที่แสดงเป็นกรณี "หนี้" ?

เรื่อง "หนี้" คิดสังเกตทางส่วนรวมเป็นเรื่อง **"ความผูกพันในกฎหมายฯ"** ดั่งกล่าวข้างต้น ฯลฯ มันมีสารสำคัญประการใดเป็นที่สังเกตถึงมันได้ ? **"ประมวลกฎหมาย"** มีบทข้อกำหนดเสมือนเป็น **"ต้นตำรับ"** และก็มี "ลักษณะหนี้" นำทาง "แผนผัง" แดนบังคับ "ผลแห่งหนี้" เป็นแหล่งกำกับ "สุทธิประโยชน์" จากนี้คิดทบทวนสังเกตมันไปพอได้ ฯ

ประการสำคัญบั้นต้น **"หนี้"** เป็นความผูกพันในกฎหมายระหว่าง "คู่กรณี" "บุคคล" สองฝ่าย ก่อเกิดด้วย "สิทธิ—หน้าที่" ตาม "ผลในกฎหมาย" ทาง "มูลหนี้" กับทาง "ผลแห่งหนี้" คู่กรณีได้บังคับแก่กัน (พวก "บุคคลสิทธิ" หรือ **"สิทธิเหนือบุคคล"**) มี **"สิทธิเรียกร้อง"** เป็นสัญญลักษณ์อุปกรณ์พลังงาน ฯ (มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓) ฯ ต่างกับเรื่อง **"ตัวสิทธิ"**(๑) ตามกฎหมายอื่น **"สิทธิในสิ่ง"** กรรมสิทธิ (มาตรา ๑๓๓๖) ซึ่งมีแดนกำหนดส่วนของมันปฏิบัติมันบังคับเอาประโยชน์(๒) **ไม่มีเรื่อง "สิทธิเรียกร้อง"** ฯ บางกรณีสิทธิในสิ่งปนสิทธิเหนือบุคคล แต่ก็วินิจฉัยแยกกันได้กรณี "ฝากทรัพย์" มีเรื่อง "สิทธิ" ๒ จำพวกสังเกตได้ ฯ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๙๑๕/๒๕๐๓, ที่ ๙๓๓/๒๔๙๖ ลักษณะ "ฝากทรัพย์" มาตรา ๖๕๗—๖๗๑) ส่วนเรื่องของสิทธิตามกฎหมายอื่น ๆ ก็มีข้อกำหนดการปฏิบัติ "ตัวสิทธิ" ไว้ ฯลฯ **"หนี้"** เกิดจาก **"มูลหนี้"**

---

(๑) "ตัวสิทธิ" สังเกตในคำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ของพระยาเทพวิทุร พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๗ ตอนที่ ๔ หน้า ๖๑๖, ๖๑๗ ฯ มาตรา ๑๘๘, ๔๐๘ ฯลฯ "สิทธิเรียกร้อง" ขาดอายุความยังทำการ "ชำระหนี้" กันได้ ฯลฯ

(๒) อันเป็นการ "ใช้สิทธิ" โดยตรงตามกฎหมายเกี่ยวข้อง ฯ มิใช่ตามมาตรา ๑๙๔, ๒๑๓ ฯลฯ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๗๖ วรรคท้าย ฯ

ย่อมมี **"สิทธิเรียกร้อง"** กำกับ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๕๖๕/๒๔๗๘) สำหรับเนื้อหาของ "หนี้" ส่วนสารสำคัญที่จะแสดงเป็นกรณี "หนี้" ฯ สังเกตต่อไปนี้ ฯลฯ

(๑) มี **"บุคคล ๒ ฝ่าย"** ฯ มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓, ๓๕๓ พอนำคิดสังเกตส่วนนี้จำเป็นต้องมี "คู่กรณี" ได้ผูกพันกันขาดไปก็ไม่เป็นกรณี "หนี้" ฯลฯ ส่วน **"นิติกรรม"** เป็นเรื่องของผู้แสดง "เจตนา" ฝ่ายเดียวมิใช่ "สัญญา" หรือ "หนี้" ฯลฯ บางกรณี "หนี้" มีอยู่ต่อมาไปรวมเป็นของคน ๆ เดียว "หนี้" ก็หมดสภาพไป ฯลฯ

(๒) **ความผูกพันบุคคลสองฝ่ายนั้น ๆ** รับผิดชอบโดยต้องมี "บุคคล" ฝ่ายผู้ทรงสิทธิเรียกว่า "เจ้าหนี้" ฝ่ายผู้รับผิดเรียกว่า **"ลูกหนี้"** มาตรา ๑๙๔, ๒๐๘, ๒๑๓ ๓๕๓ พอจะนำมาคิดสังเกตได้ ฯ

(๓) **"สิทธิเหนือบุคคล"** (สังเกตไว้ในวรรค ๒ ของบทที่ ๑ นี้) จำเป็นต้องมีสำหรับกรณี "หนี้" แสดงทางผูกพัน**บังคับเหนือ "บุคคล"** ต่างกับพวก "สิทธิในสิ่ง" **บังคับ "ทรัพย์สิน"** ฯลฯ มันต้องเกิดมีได้กันตาม **"ผลในกฎหมาย"** ผูกพันกันจากการประพฤติเข้าข่าย "มูลหนี้" เรียกรับเอาประโยชน์โดย **"ผลแห่งหนี้"** อำนวยฯ (มาตรา ๑๙๔, ๒๐๓—๒๑๓ ฯลฯ) ส่วนอุปกรณ์คือ **"สิทธิเรียกร้อง"** นั้น ๆ [๑]

(๔) **ประโยชน์**โดย "หนี้" พึงอำนวยจำต้องมี

ปฏิบัติกันบังคับเอาแก่กันตาม "วัตถุแห่งหนี้" (มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓, ๒๑๔) ถ้าขาดไปเป็นเรื่องไร้สาระทางกฎหมาย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๕๕, ๑๘, ๒๑๗, ๒๗๖ วรรคท้าย) สังเกตเรื่องจากคำพิพากษาฎีกาดูบ้าง ที่ ๒๙๗/๒๕๐๒ ที่ ๓๖๖/๒๕๐๖ ที่ ๙๑๕/๒๕๐๓ ที่ ๙๓๓/๒๔๙๖ ที่ ๑๒๔/๒๔๘๗ ที่ ๓๔๕/๒๔๘๖ ที่ ๘๓๗/๒๕๐๗

(๕) เรื่อง "ประโยชน์" ดังกล่าวมา **"สุทธิประโยชน์"** เป็น **"ทรัพย์สิน"** โดยความผูกพันในกฎหมาย "หนี้" ทาง "สิทธิเหนือบุคคล" มิใช่ทาง "สิทธิ" อื่น (เช่น

---

(๑) คำพิพากษาฎีกาที่ ๕๖๕/๒๔๗๘ ที่ ๙๑๕/๒๕๐๓ ที่ ๑๑๙๖/๒๔๙๒ ที่ ๘๙๑/๒๔๗๖ ที่ ๖๐๗/๒๔๘๑ ที่ ๓๖๗/๒๔๙๕ ที่ ๖๓๑/๒๔๗๔

ทาง "สิทธิ" ในสิ่งหรือสภาพบุคคล) หรือทาง "ประโยชน์" อื่น ๆ สังเกตลักษณะหนี้ให้ "ทรัพย์สิน" ของ "ลูกหนี้" รับผิดผูกพัน (มาตรา ๒๑๔ ฯลฯ) "ประกัน" การชำระหนี้ "สุทธิประโยชน์" ด้วย ยิ่งกว่านั้นยังให้ **"เจ้าหนี้" มีสิทธิพิเศษ** ระวัง "รักษา" (มาตรา ๒๓๓ — ๒๔๐) กองสมบัติ **"ทรัพย์สิน"** ของ "ลูกหนี้" เพื่อประโยชน์การชำระหนี้อีกชั้นหนึ่ง(๑)

(๖) ในส่วนทางที่ "ประโยชน์" มิได้มาพึงปฏิบัติกัน ก็จำเป็นต้องตาม "วัตถุแห่งหนี้" คือที่ "หนี้มุ่งหมาย" (ดั่งกล่าวใน (๔) ข้างต้น) มิใช่ทางอื่นหากเป็นอย่างอื่นไปก็มิใช่ "หนี้" ตามกฎหมายลักษณะหนี้ "สิทธิเรียกร้อง" ใช้บังคับ "ประโยชน์" ตามทางของ "วัตถุแห่งหนี้" นั้น ๆ ฯลฯ

เริ่มเรื่องของ "ตอนที่ ๑" นี้ได้คิดสังเกต **เรื่องของ "วัตถุแห่งหนี้"** สารสำคัญของมันไว้บ้างแล้ว คำ "วัตถุแห่งหนี้" (มาตรา ๑๙๔ และต่อนั้นไป) มี**ความหมาย ๒ ประการ**ต่างกัน (ก) "วัตถุแห่งหนี้" คือที่ "หนี้มุ่งหมาย" **บังคับอันใด ?** อันเป็นเรื่องให้ปฏิบัติกัน "กฎหมาย" จะบังคับทางนั้น ๆ (ข) "วัตถุแห่งหนี้" คือหมายถึงสิ่งสิ่ง "สารัตถุ" การกระทำ บังคับตามทาง "หนี้มุ่งหมาย" **ได้อะไร ?** อันเป็นเรื่อง "ข้อเท็จจริง" สุทธิประโยชน์

เริ่มต้นบรรพ ๒ "ลักษณะหนี้" ว่าด้วย "วัตถุแห่งหนี้" มีบทข้อกำหนดรวมปนเรื่องส่วนทาง "กฎหมาย" กับทาง "ข้อเท็จจริง" แต่ถ้าศึกษาคิดเรื่องของมันรอบคอบประกอบหลักวิชานิติศาสตร์จะสังเกตไม่ปนกัน มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓ นำเข้าทาง "กฎหมาย" มาตรา ๑๙๕—๒๐๒ ไปทาง "ข้อเท็จจริง" กำหนดเรื่อง "สารัตถุ" รวมทั้ง "การกระทำ" อันเป็นส่วน "สุทธิประโยชน์" สังเกตมาตรา ๓๙๔, ๓๗๑, ๓๓๖, ๓๙๕ ดูบ้าง(๑) ฯลฯ

---

(๑) "สัญญา" นั้นในเนื้อหา "ผลในกฎหมาย" ของมันไม่มีเรื่องเช่นตามมาตรา ๒๑๓, ๒๑๔, ๒๒๖—๓๑๓ นั้น ๆ ฯลฯ "ผลแห่งหสัญญา" มันใกล้กับเรื่อง "หนี้" มาก ประมวลกฎหมายฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ ปนกันต้องถูกล้มเลิกไป

(๑) **"ทรัพย์สิน"** เป็น "สุทธิประโยชน์" ที่ "หนี้" พึงอำนวย ๆ "วัตถุแห่งหนี้" หรือที่ "หนี้" มุ่งหมาย **คือทางที่พึงบังคับได้ "ทรัพย์สิน" ไป** ฯลฯ

"**วัตถุแห่งหนี้**" (l'Objet de l'Obligation) ที่มุ่งหมายของ "หนี้" ได้แก่**ทางที่ความผูกพัน**ในกฎหมายจะต้องมีปรากฏ**ทางจะอำนวยประโยชน์**บังคับเอาได้ "สังเกตสรุปในมาตรา ๒๗๖" (วรรคท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง) "สิทธิ—ความรับผิด" ตามนั้น ๆ มิใช่เรื่องข้อเท็จจริง "ประโยชน์" ได้จากบังคับเอาแก่กัน (อ่านดูเรื่องมาตรา ๑๙๔, ๑๙๕, ๓๗๑, ๓๓๖, ๓๓๑, ๓๔๑, ๓๙๕, ๒๑๓ คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๔๓/๒๔๙๑ ที่ ๖๘๑—๗๑๓/๒๔๙๔ ที่ ๑๖๔/๒๔๘๑ ที่ ๙๖๙/๒๔๘๔) บางทีจะช่วยสังเกตความสำคัญได้ ฯ อย่างไรก็ตามมีมาตรา ๑๙๔, ๒๑๓ เป็นหลักเรื่อง "วัตถุแห่งหนี้" ดังกล่าวข้างต้นนั้น ๆ

"**เจ้าหนี้**" มีสิทธิ**บังคับอันใด?** (วัตถุแห่งหนี้ มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓) ต่างกับบังคับเอาอะไร? ("วัตถุประสงค์" "วัตถุแห่งสิทธิ" มาตรา ๑๙๕ — ๒๐๔ เป็นต้น มาตรา ๓๖๙ ฯลฯ เฉพาะอย่างยิ่งมาตรา ๒๑๓, ๒๑๔, ๒๒๒) สำหรับเรื่อง "**วัตถุแห่งหนี้**" ส่วนข้อกฎหมาย ทางที่ "หนี้" มุ่งหมายบังคับนั้น ๆ บังคับอันใด? "หนี้" ที่ได้เกิดขึ้นสมบูรณ์ "ชำระหนี้" กันด้วยทางใดทางหนึ่ง สรุปได้ต่อไปนี้ สังเกตแดนกำหนดดูบ้าง ฯลฯ(๒)

(ก) **โอนกรรมสิทธิ**มอบทรัพย์สิน กรณี "ซื้อขาย" มาตรา ๔๕๓, ๔๕๘, ๔๖๑, ๔๘๖ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๗๒๓/๒๔๙๒ ที่ ๑๐๐๐/๒๔๙๓ ที่ ๑๒๑๔/๒๔๙๘ ที่ ๘๐๔/๒๔๙๓ ที่ ๓๒๙/๒๔๙๑ ที่ ๑๔๘๙/๒๔๙๓) ต่างฝ่ายเป็น "เจ้าหนี้" "ลูกหนี้" กัน ผู้ซื้อเรียกร้องบังคับเอาทรัพย์สิน ผู้ขายเรียกร้องบังคับเอาเงินราคา ฯลฯ

"**การส่งมอบ**" เป็นการปฏิบัติ **ตาม "กรรมสิทธิ"** ที่ได้โอนผ่านโดย "ความตกลง" มิใช่สาระสำคัญดังได้สำคัญผิดกำหนดมาตรา ๑๐, ๑๑ ประมวลกฎหมาย ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖

---

(๒) มาตรา ๒๗๖ วรรคท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งประกอบด้วยมาตรา ๑๙๔, ๒๑๓ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฯลฯ

(ข) กระทำการ หรืองดเว้นการกระทำ เป็นเรื่องการปฏิบัติหรืองดปฏิบัติ อาจเป็นเรื่องจ้างแรงงาน หรือทำธุระทางความรู้ ความชำนาญ จ่ายค่าตอบแทน เรียกร้องบังคับเอาประโยชน์กัน บางกรณีเป็นว่าให้งดเว้นปฏิบัติ เช่นจ้าง "พระเอกลิเก" ตกลงห้ามมิให้ไปแสดงคณะอื่น หรือเช่น "เซ้งร้านค้า" ห้ามมิให้กลับทำการค้าแข่งอีก เรียกร้องบังคับเอาประโยชน์กัน ฯลฯ

เรื่องของ "วัตถุแห่งหนี้" เป็นเรื่องสาระสำคัญของ "หนี้" ซึ่งถ้าขาดไป "ความผูกพัน" อ้างอิงกันไม่เป็นเรื่อง "หนี้ตามลักษณะหนี้" ได้ฯ มันเป็นส่วนพื้นฐาน "สิทธิ—หน้าที่" ตาม "ผลในกฎหมาย" อำนวย ที่ "สิทธิเรียกร้อง" เกิดมีตาม "ผลแห่งหนี้" ใช้บังคับกันฯ "สุทธิประโยชน์" "สารัตถุ" จากผลบังคับทางที่กล่าวข้างต้น ฯลฯ

(๗) **"คู่กรณี"** บุคคล ๒ ฝ่ายหรือกว่า ๒ ฝ่าย เป็นเรื่องสารสำคัญของ "หนี้" ดังกล่าวข้างต้น แต่ยังมีจำพวกหนึ่งเกี่ยวข้องเข้า **"เป็นฝ่าย"** ข้างใดข้างหนึ่ง รับผิดรับชอบด้วย พวกนี้มิใช่เป็น **"คู่กรณี" เดิม** หากเพิ่มเป็น **"ผู้เป็นฝ่ายในกรณี"** เป็นเรื่องสารสำคัญไปด้วยฯลฯ สังเกตเรื่องของผู้ค้ำประกัน ทายาทรับมรดก ฯลฯ สังเกตเรื่องในคำพิพากษาฎีกาเหล่านี้ดูบ้างที่ ๖๙๘/๒๔๗๓ ที่ ๖๐๗/๒๔๘๑ ที่ ๖๖๑/๒๔๘๑ ฯลฯ "หนี้" **ไม่บังคับ**บุคคลภายนอก (มาตรา ๒๐๑, ๓๗๔, ๓๗๖) เว้นแต่ที่เข้ามีส่วนได้เสีย หรือประพฤติกับ "ลูกหนี้" ทาง "เจ้าหนี้" เสียเปรียบ (มาตรา ๒๓๓—๒๔๐) เป็นสำคัญ (๑)

(๘) **ในส่วนรวม** สาระสำคัญประการสำคัญที่สุดคือความผูกพันในกฎหมาย "หนี้" ต้องเอากำเนิดเกิดจาก "มูลหนี้" (คำพิพากษาฎีกาที่ ๕๘๒/๒๕๐๖) บ้างตกลง

---

(๑) มาตรา ๒๓๓—๒๔๐ บทลักษณะหนี้ให้อภิสิทธิ "เจ้าหนี้" **รักษา**กองสมบัติของ "ลูกหนี้" (มาตรา ๒๑๔) ไว้ชำระหนี้ ฯลฯ ทรัพย์สินถูกจำหน่ายโอนไปก็ติดตามเอากลับมารวมตามเดิม ฯลฯ ต่างกับเรื่องของมาตรา ๑๓๐๐ ในบรรพ ๔ ผู้ทรง **"สิทธิ"** ติดตามเอาเป็นประโยชน์ตน โดย **"สิทธิ" ตน** ไม่เป็นอย่างกรณีโดยฐานะ "เจ้าหนี้" มาตรา ๒๓๗, ๒๓๙ กำหนดไว้ ฯลฯ แต่บางกรณี ยุ่งยากปนกันดูเรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๑๓๘/๒๕๐๗ ที่ ๗๕๓/๒๔๗๖ ที่ ๑๕๗๕/๒๔๙๘ ที่ ๘๔๕/๒๔๗๖ ที่ ๗๒๔/๒๕๐๑ ที่ ๑๗๕/๒๕๐๒ ที่ ๑๘๐/๒๕๐๒

สัญญากัน บ้างโดยการกระทำเข้าข่ายบังคับข้อกำหนดกฎหมายก่อเกิดผูกพัน "ชำระหนี้" กัน บ้าง "บทกฎหมาย" กำหนดโดยตรงรับผิดชอบกัน ฯลฯ ทั้งนี้มีเรื่องเป็นส่วน "มูลหนี้" ที่จะคิดสังเกตต่อไป ฯลฯ(๑)

กรณีพิเศษ "บทกฎหมาย" กำหนดเอกชน "ประชากร" กับ "ทางราชการ" เป็น "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" กัน (มาตรา ๑๖๗) เช่นกรณีตาม "ประมวลรัษฎากร" ทางภาษีอากร ("รัฐบาล" ยังไม่มีบทกฎหมายให้เป็น "นิติบุคคล" คำพิพากษาฎีกาที่ ๗๒๔/๒๔๙๐) กรณี "เวนคืนอสังหาริมทรัพย์" ฯลฯ **พิเศษสุดพิเศษ** กรณี "เดชาณุภาพ" มาตรา ๑๗ ธรรมนูญการปกครอง เช่นเรื่องทรัพย์สินมฤดก จอมพลสฤษดิ์ "ชำระหนี้" นั้นๆ ฯลฯ

---

(๑) มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓ ฯลฯ สังเกตหลักวินิจฉัยได้ๆ "ความผูกพัน" ต้องมี "เจ้าหนี้"—"ลูกหนี้" เกิด "สิทธิเรียกร้อง" ขอบังคับกันได้ๆ "หนี้" จึงไม่ใช่ "หน้าที่" ประการเดียวๆ กรณีใดไม่มี "สิทธิเรียกร้อง" พึงขอบังคับกำกับไม่ใช่ "หนี้" ตาม "ลักษณะหนี้"ฯ กู้เงินกันเกิน ๕๐ บาท ไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ "กฎหมาย" ไม่รับรองบังคับ แต่ก็ "แปลงหนี้ใหม่" ได้สังเกตเรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่คิดดูกับที่ สังเกตเรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๕๖๕/๒๔๗๘ ที่ ๓๖๗/๒๔๙๕ ที่ ๖๓๑/๒๔๗๔ ที่ ๖๗๗/๒๕๐๑ ที่ ๘๓๗/๒๕๐๗

บทที่ ๒

เรื่องของ "มูลหนี้" สังเกตทั่วไป ฯลฯ

(๑) แหล่งกำเนิด "หนี้" ฯลฯ

"**มูลหนี้**" เป็นสารสำคัญประการสำคัญที่สุดของ "หนี้" โดยที่

(ก) มันเป็นแหล่ง**กำเนิดเกิด** "หนี้" ความผูกพันในกฎหมายฯ ก่อเกิดรับชอบรับผิดกันระหว่างคู่กรณีผู้เป็นฝ่ายในกรณี "เจ้าหนี้" — "ลูกหนี้" เป็นสำคัญ ฯลฯ

(ข) มันเป็นแหล่ง "กฎหมาย" รับรอง "ผลในกฎหมาย" "ผลแห่งหนี้" เกิดมีได้ทางขอบังคับด้วยพลังอำนาจทางการบ้านเมือง

"**กฎหมาย**" เป็นมูลฐานบั้นต้น กรณีใด "ปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้" หรือว่าไม่ปฏิบัติตามกำหนดไว้ ก็ปราศจากความรับรองไร้ประโยชน์ไป (มาตรา ๔๐๖ คำพิพากษาฎีกาที่ ๖๗๗/๒๕๐๑ ที่ ๑๘๘๔/๒๔๙๗ ที่ ๓๔๕/๒๔๘๖ ที่ ๖๕๕/๒๔๙๙) "**กฎหมาย**" นั้นจำเป็นจัก**ต้องใช้** (มาตรา ๔, คำพิพากษาฎีกาที่ ๖๕๙/๒๕๐๑ ที่ ๙๗๔/๒๔๖๗) เพื่อการ "**ใช้**" **พลัง** อำนาจทางการบ้านเมือง "**บังคับ**" ได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๕๕, ๑๓๔, ๒๗๑, ๒๗๖ วรรคท้าย "มูลหนี้" จึงเป็นเรื่อง "กฎหมาย" มีกำหนดพิจารณาจากแหล่งรับรองไว้ ฯลฯ[๑]

"**บุคคล**" ๒ **ฝ่าย** ประพฤติกันอยู่ในฐานะเข้าข่ายบังคับข้อกำหนด "กฎหมาย" รับรองไว้ เกิดความผูกพันทางลักษณะหนี้และมาตรา ๑๙๔ กำหนด "**ด้วยอำนาจ** แห่ง

---

(๑) "หนี้" หรือมิใช่ ? "มูลหนี้" หรือมิใช่ ? หลักการเกี่ยวโยงกันฯ สังเกตผลที่ "ปรากฏการณ์" อำนวยมีความผูกพันกอปรด้วยสารสำคัญเป็น "หนี้" ดั่งสังเกตไว้ข้างต้นได้ แหล่งกำเนิดปรากฏการณ์นั้นๆ ก็เป็น "มูลหนี้" ได้ ? "ปรากฏการณ์" อำนวย "ผล" ทางกฎหมายเพียง "สิทธิ" เพียง "หน้าที่" ไม่มี "ความผูกพัน" ระหว่าง "เจ้าหนี้–ลูกหนี้" พึงบังคับกันไม่เป็นหนี้ "มูลหนี้" ฯลฯ

มูลหนี้" ให้เรียกร้องบังคับกัน (มาตรา ๒๑๓) กรณีใดมิได้เอากำเนิดเกิดตาม "มูลหนี้" ย่อมจะมิใช่ความผูกพันในกฎหมายลักษณะหนี้ เรื่องของ "มูลหนี้" จึงน่าสนใจคิดสังเกตกันดูบ้างทางส่วนรวมทั่วไป ฯลฯ

ก่อนอื่นต้องระวังอย่าทึกทักเอาว่า "มูลหนี้" มีจำกัดเท่าที่ "บทบัญญัติ" บรรพ ๒ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใช้อยู่เวลานี้แสดงไว้ หรืออย่างระบุจำกัดไว้ในบรรพ ๒ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. ๒๔๖๖ ที่ได้ถูกยกเลิกไป[๒] คือ **"สัญญา" "จัดการงานนอกสั่ง" "ลาภมิควรได้" "ละเมิด"** ดังที่พบใน "คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" ของพระยาเทพวิทุร พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๘ ตอนที่ ๕ หน้า ๒ และว่า "บรรพ ๓ ทั้งบรรพ" เป็น "บ่อเกิดแห่งหนี้ทั้งสิ้น" ด้วย?

หลักการเป็นดังกล่าวข้างต้น "กฎหมาย" เป็นมูลฐานบั้นต้นจำต้องเสาะหาพิจารณาแหล่งแห่งอื่น "บทข้อกำหนด" ที่มิได้รวมในบรรพ ๒ ก่อเกิดความผูกพัน "หนี้" ได้เอามารวมพวก "มูลหนี้" ด้วย **ทั้ง ๔ จำพวก**ที่กล่าวในวรรคก่อน (มาตรา ๓๕๔—๓๙๔ ๓๙๕—๔๐๕, ๔๐๖—๔๑๙, ๔๒๐—๔๕๒) เป็นเพียงส่วนหนึ่ง "กฎหมายเป็นมูลหนี้" ขึ้นอยู่กับข้อกำหนด "บทบัญญัติ" เป็นส่วนสำคัญ ฯลฯ

ในส่วนรวม เรื่อง "มูลหนี้" สังเกตได้ คือ[๑]

(๑) "สัญญา"

(๒) "จัดการงานนอกสั่ง"

(๓) "ลาภมิควรได้"

(๔) "ละเมิด"

(๕) "กฎหมาย"

---

[๒] สังเกตเรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๙๑๙/๑๔๘๔ ที่ ๔๑๙/๑๒๙ ที่ ๑๖๕/๒๔๖๕ ที่ ๗๔๑/๒๕๐๕ ที่ ๖๗๗/๒๕๐๑

[๑] บางท่าน "บ่อเกิดแห่งหนี้" มี (๑) นิติกรรม (๒) จัดการงานนอกสั่ง (๓) ลาภมิควรได้ (๔) ละเมิด ควรดู "กฎหมายนิติกรรมและหนี้" โดยนายจี๊ด เศรษฐบุตร หน้า ๑๑

"**สัญญา**" (Contract) เป็นความตกลง (Agreement) โดยบุคคลสองฝ่าย **ยินยอม**กัน ซึ่งฝ่ายหนึ่งแสดง "เจตนา" (นิติกรรม) แจ้งสารประสงค์ "ยินยอม" สัญญา ด้วย "**ตกปาก**" ไป อีกฝ่ายแสดง "เจตนา" ร่วม (นิติกรรม) ประสงค์ "ยินยอม" สารอย่างเดียวกัน "ลงคำ" ตกลงกันที่ตรงกันเป็น "**ข้อตกลง**" **สัญญา** (มาตรา ๓๖๖—๓๖๗ ๑๑๒, ๑๑๗, ๑๓๐—๑๓๑, ๓๖๑) ปฏิบัติกัน ฯลฯ(๒)

"**สัญญา**" จำต้องมี "**เจตนา**" "ความยินยอม" เป็น**พื้นฐาน**ต่างฝ่ายมีความประสงค์ตรงกันเกิด "**ความตกลง**" เกิดเป็นสัญญา ฯลฯ ส่วน "**มูลหนี้**" อื่น ๆ (๒, ๓, ๔, ๕) **มีเรื่อง** "**การกระทำ**" ของบุคคล ถ้าที่กระทำประพฤติเป็นปฏิบัติเข้าข่ายบังคับ "บทบัญญัติ" กฎหมายได้กำหนดรับผิดชอบกัน (มาตรา ๔๐๓, ๔๐๗, ๔๒๐, ๔๒๑) ก็เกิด "**ผลในกฎหมาย**" ผูกพันกันโดย "สิทธิ—หน้าที่" อำนวยทาง "มูลหนี้" มี "**สิทธิ—ความรับผิด**" บังคับโดยตรงนั้น ๆ เพียงบุคคลอยู่ใน**ฐานะระบุ**ไว้ก็ถูกผูกพันกัน "**ผลในกฎหมาย**" ตามกำหนดไว้บังคับตามลักษณะหนี้ ฯลฯ

"**จัดการงานนอกสั่ง**" เป็นเรื่องบุคคลฝ่ายหนึ่ง**เข้าเกี่ยวข้องธุระทรัพย์สิน**ของบุคคลอื่นอีกฝ่ายหนึ่ง ประพฤติแก่มันอย่างว่าเป็นเรื่องของตนโดยฝ่ายหลังนี้มิได้เรียกขานวานใช้มอบหมายประการใด ฯลฯ **พฤติการงานที่เข้าจัดการ**ทำเหล่านั้น ๆ พอเริ่มต้นการกระทำก็**กระทบ สิทธิ ทรัพย์สินประโยชน์**ของบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งโดยตนไม่มี "สิทธิ" จะกระทำได้ กิจกรรมจะไม่เกิดผิดอาญาหรือละเมิดถ้าเป็นการกระทำเข้าข่าย "ลักษณะจัดการงานนอกสั่ง" และจะเป็นผลตามลักษณะนี้กำหนดไว้ "ผูกพัน" บังคับตามลักษณะหนี้ ฯลฯ

"**ลาภมิควรได้**" เป็นเรื่องของบุคคลฝ่ายหนึ่ง**ได้ทรัพย์สินของบุคคลอื่น**อีกฝ่ายหนึ่งไว้โดย "ปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมาย" เอาเป็นของตน ฯลฯ บุคคลอีกฝ่าย

(๒) "นิติกรรม" กับ "สัญญา" ต่างเรื่องกัน ๆ "สัญญา" มิใช่เป็น "นิติกรรม" ๒ ฝ่าย ฯลฯ ต่างฝ่ายทำลงแสดงเจตนา (มาตรา ๑๑๒) ทาง "ยินยอม" (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) เพื่อ "สิทธิ" ตนเท่านั้น ๆ มันเพียงแต่อาจพาเกิด "ตกลง" ระหว่าง ๒ ฝ่ายมี "ข้อตกลง" เป็น "สัญญา" ได้ ๆ ต่างฝ่ายต่างทำลง ต่างกับ "ตกลง" กัน ?

นั้น ๆ เป็นผู้กระทำให้ได้มาหรือทำเองหรือประการใด ๆ เข้าข่ายบังคับ "ลักษณะลาภมิควรได้" ก็เป็นผลตามลักษณะนี้กำหนดไว้ ฯลฯ อ้าง "กฎหมาย" ไม่ได้และเป็นทางให้อีกฝ่ายนั้น "เสียเปรียบ" (เพราะไม่มีหน้าที่ตามกฎหมายจะเสียให้ไป ฯ หรือเพราะเสียให้ไป ฯ หรือเพราะเสียให้ไปไม่ได้อะไรตอบแทน) ก็ผูกพัน "คืน" กันไป บังคับตามลักษณะหนี้ ฯลฯ

เรื่องใน ๒ วรรคก่อน (มาตรา ๓๙๕—๔๑๙) เคยได้เข้าใจถือกันว่าเป็นเรื่อง **"คล้ายสัญญา"** ฯลฯ แต่ในเนื้อหาและตามข้อกำหนด "เรื่อง" ที่บทบัญญัติแสดงไม่มีมูลกำเนิดโดย "เจตนา" ยินยอมตกลง ฯ เริ่มต้นด้วยการกระทำแก่ "ทรัพย์สิน" ไม่มีมุ่งประสงค์ผูกพันกัน ฯ เรื่อง "สิทธิความรับผิด" ทางผลในกฎหมายไปบังคับกัน มันเป็นเพียง **"ปรากฏการณ์"** การประพฤติที่ **กฎหมายต้องการให้รับผิดชอบตาม**กำหนดไว้เกิด "ผลในกฎหมาย" ไปบังคับตามลักษณะหนี้ ฯลฯ

โดยอำนาจ "กฎหมาย" กำหนดให้เป็นไป **"มูลเหตุ"** น่าจะสืบเนื่องจาก "สิทธิ" ตาม "อำนาจกรรมสิทธิ์" ใน "ทรัพย์สิน" ที่เกี่ยวข้อง (มาตรา ๑๓๓๖—๑๓๓๗) ฯ **"เจ้าของ"** ต้องไม่เสียประโยชน์—เสียเปรียบ ฯ **"อีกฝ่าย"** ต้องคืนต้องรับผิดเพราะ "สิทธิ" หามีไม่ ฯลฯ **"พฤติการ"** เป็นเรื่องการกระทำ ซึ่งขณะทำลงไม่มี "เจตนา" ยินยอม "ตกลง" จะเอา "ผลในกฎหมาย" อย่างที่กำหนดนั้น ๆ

"ละเมิด" เป็นเรื่องของบุคคลฝ่ายหนึ่ง**ประพฤติแก่บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งตลอดจนทรัพย์สิน**สมบัติของเขาโดย**ไม่มี "สิทธิ"** (มาตรา ๔๒๐) หรือโดย **"ใช้สิทธิมิชอบ"** (มาตรา ๕,๔๒๑) เป็นเหตุเสียหายแก่สิทธิของเขา ฯ "ผลในกฎหมาย" ผูกพันกันเข้าข่ายบังคับลักษณะหนี้ ฝ่ายประพฤติอาจต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทน หรือถูกศาลสั่งห้ามประพฤติบางกรณีถึงขนาดต้องรับโทษทางอาญาด้วย ฯลฯ หลักการควรเป็นว่าการกระทำเป็นเหตุคนอื่นเสียหายจักต้องเสียค่าทดแทนความเสียหาย ฯลฯ

เรื่องละเมิดนั้น ความรับผิดชอบมันเกิดตามข้อกำหนด **ที่คุ้มครอง "สิทธิ"** ไม่เฉพาะกรณีสินทรัพย์อย่างเรื่อง "จัดการงานนอกสั่ง" "ลาภมิควรได้" ดั่งกล่าวข้างต้น ฯ สิทธิประโยชน์**ได้รับความคุ้มครอง** (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๔/๒๔๘๗) และก็ไม่เพียงแต่

กันแก้การ "กระทำ" จากผู้ที่ปราศจาก "สิทธิ" จะประพฤติ (มาตรา ๔๒๐) ถึงแม้จะมี "สิทธิ" ก็กำหนดไว้ต้อง **"ใช้" มันโดยชอบ** "สุจริต" (มาตรา ๕, ๔๒๑) ไม่นอกทาง (Abus des Droits) ลุอำนาจ มีแต่จะเสียหายแก่ผู้อื่น ฯลฯ(๑)

"การกระทำ" ประพฤติไปเป็นสารสำคัญอีกประการหนึ่ง ส่วนเรื่อง **"งดเว้นการกระทำ" นั้น** (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๕๕๙ — ๑๕๖๐/๒๕๐๔) ความสำคัญอยู่ที่ว่ามี**หน้าที่**ตามกฎหมาย "บท" บังคับให้ปฏิบัติ กลับฝ่าฝืนโดย "งดเว้น" ปฏิบัติเสียไปกระทำเกิดผิดต้องรับผิดชอบกัน (คำพิพากษาฎีกาที่ ๓๘/๒๔๙๖ ที่ ๖๗๐/๒๔๙๖ ที่ ๙๙๔/๒๔๙๗) ฯ จำเป็นต้อง**ปรากฏ "การกระทำ"** ประพฤติไป (คำพิพากษาฎีกาที่ ๒๕๖/๒๔๙๑ ที่ ๑๓๑/๒๔๙๖ ที่ ๙๙๔/๒๔๙๗) **ความเสียหาย** "สิทธิ" ต้องเสื่อมเสียไปโดยการกระทำประพฤติไป (คำพิพากษาฎีกาที่ ๓๒๑/๒๔๙๐ ที่ ๖๗๐/๒๔๙๖ ที่ ๙๔๔/๒๔๗๐) ฯ เมื่อเกิด**ละเมิดเสียหายแก่** "สิทธิ" มาตรา ๔๒๐ ตอนท้ายบังคับจ่าย **"ค่าสินไหมทดแทน"** (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๔/๒๔๘๗) เรื่อง "ผิดสัญญา" ก็เช่นกัน (คำพิพากษาฎีกาที่ ๔๙/๒๕๐๒) ฯ ถ้าไม่มี "ละเมิด" แม้จะ "รับสภาพหนี้" (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๐๔๕/๒๔๙๖) ก็ไร้ผล ฯลฯ หลักการ "สิทธิ" เสียหายชอบที่ได้ค่าทดแทนอย่างน้อยพอเป็นพิธี ฯ

"ละเมิด" เกิดเพราะการกระทำเสียหายแก่ "สิทธิ" เป็นมูลพื้นฐานเกิด "ผลในกฎหมาย" ไปเข้าข่ายบังคับลักษณะหนี้ปฏิบัติกันเรื่อง "สิทธิ—ความรับผิด" สำเร็จประโยชน์ไป ฯ ความเสียหายของ "สิทธิ" บางกรณีได้ค่าทดแทนเป็นพิธี ส่วนวัตถุแห่งสิทธิประโยชน์ที่ขาดไปต้องบุบสลายเสียไปเป็นเรื่องต้องพิสูจน์กัน ฯลฯ เรื่องหลังนี้เป็นอันเสียเปล่าถ้าพิสูจน์ไม่ได้ กรณี "สิทธิ" ไม่เสียดังที่มาตรา ๔๒๐—๔๒๑ ฯลฯ กำหนดหลักการไว้ก็เช่นกัน ฯลฯ(๑)

---

(๑) บางเรื่องน่าคิดสังเกต คำพิพากษาฎีกาที่ ๖๗๗/๒๕๐๑ ที่ ๕๖๘/๒๕๐๒ ที่ ๑๒๕๑/๒๕๐๕

(๑) สำคัญที่ "บท" สังเกตเรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๖๗๗/๒๕๐๑ ที่ ๖๕๕/๒๔๙๙ ที่ ๔๙/๒๕๐๒ ที่ ๑๒๔/๒๔๘๗ แต่ "สิทธิ" ถูกเสียหายก็สำคัญเหมือนกัน ฯ "ละเมิด" ทางส่วนแพ่งไม่จำต้อง "บท" โดยตรงอย่างทางอาญา ฯลฯ พอคิดหาทางคุ้มครองทางมาตรา ๔, ๕, ๔๒๑ ประมวลกฎหมายแพ่งฯ ปฏิบัติมาตรา ๑๓๔ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง คิดค้นหา "เหตุผล" ข้อกฎหมายบังคับไม่จำกัดเฉพาะมาตรา ๔๒๐ พอมีทางทำได้ ฯ

"จัดการงานนอกสั่ง" "ลาภมิควรได้" "ละเมิด" เป็นเรื่อง**การกระทำ** ก่อเกิด "ผลในกฎหมาย" ความผูกพันโดย**อำนาจกฎหมาย**ข้อกำหนดที่บัญญัติไว้ ประพฤติเข้าข่ายบังคับรับผิดชอบตามระบุไว้ "สิทธิ—ความรับผิด" เรียกร้องบังคับตามลักษณะหนี้ ฯลฯ ทั้งสามจำพวกที่กล่าวมาต่างกับเรื่องสัญญาที่มี**เจตนายินยอมตกลงกัน**เป็นมูลพื้นฐาน และทั้งหมด ๔ จำพวกเหล่านั้น ๆ ก็ต่างกับเรื่องที่บทบัญญัติกฎหมายระบุกำหนดความรับผิดชอบให้ผูกพันกัน "หนี้" โดยกฎหมายกำหนด ฯลฯ

"มูลหนี้" จำพวก "บทบัญญัติ" กฎหมายกำหนดมีเรื่องจะต้องคิดสังเกตเป็นอีกส่วนหนึ่ง "กฎหมาย" ระบุกำหนดให้ "บุคคล" ผู้อยู่ในฐานะอย่างนั้นอย่างนี้มีความผูกพันในกฎหมายรับผิดชอบ "ชำระหนี้" กัน ฯ อนึ่งนอกจากเรื่อง "**หนี้โดยกฎหมาย**" จำพวกที่กล่าวมายังมีบางเรื่องจักต้องคิดกันว่ามันเป็น "มูลหนี้" หรือมิใช่ คือจำพวกที่เคยเรียก "หนี้ตามคำพิพากษา" (มาตรา ๒๗๑ และต่อนั้นไปประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง) กับจำพวกที่เข้าใจกันว่า "หนี้" เกิดจาก "นิติกรรม" (มาตรา ๑๑๒ และต่อนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) ซึ่งเป็นเรื่องบุคคลแสดง "เจตนา" (มาตรา ๑๑๒) ฝ่ายเดียว "ยินยอม" (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) "สิทธิ" ของตน ฯลฯ

"**หนี้โดยกฎหมาย**" **กำหนด** (Obligations Legales) มันเอากำเนิดเกิดด้วย "บทบัญญัติ" กำหนดต่างกับ "**มูลหนี้**" **๔ พวก**ดังกล่าวข้างต้น(๑) ซึ่งเป็นเรื่องการประพฤติของ "บุคคล" ที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ ทางการบ้านเมือง "ธุระสังคม" โดยอำนาจนิติบัญญัติมุ่งประสงค์**คุ้มครองและรักษาประโยชน์**บุคคลบางจำพวก **กำหนดให้มีผู้ใด "แทน"** ก็เกิดความผูกพันผู้แทนกับบุคคลที่ตนแทนในเรื่องธุระประโยชน์ของเขา ฯ หลักการเหตุผลไปทางคุ้มครองทำนองเดียวกับกรณี "บุคคล" เข้าจัดการงานของผู้อื่น (จัดการงานนอกสั่ง มาตรา ๓๙๕ ฯลฯ) หรือรับเอาทรัพย์สินของผู้อื่นไว้ (ลาภมิควรได้ มาตรา ๔๐๖ ฯลฯ)

---

(๑) "กฎหมายฝรั่งเศส" บางอาจารย์ว่ามี ๒ จำพวก (1) Contrat (2) Loi (Planiol, traité élémentair, t II, IIe édit. No 806)

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันกับสวิสแสดง ๓ จำพวก (1) Volonté de l' homme (2) Actes illicites (3) Emrichssement sans cause.

สังเกตเรื่อง "แทนผู้เยาว์" "แทนผู้สาบสูญ" "แทนนิติบุคคล" (มาตรา ๗๖) "แทนมูลนิธิ" (มาตรา ๔๙ ฯลฯ) เป็นต้น ฯลฯ

ในบรรพ ๔ สังเกตเรื่องที่ดินแปลงติดต่อกัน "บทบัญญัติ" กำหนดความผูกพัน "เจ้าของ" รับผิดชอบกัน รักษาประโยชน์ทางอำนาจ "กรรมสิทธิ" ของแต่ละฝ่าย ฯลฯ ในบรรพ ๕ สังเกตเรื่อง "ค่าเลี้ยงดู" เพื่อประโยชน์ "ครอบครัว" และผู้ช่วยตัวเองไม่ได้ตามควร เช่นตามมาตรา ๑๔๕๓, ๑๕๓๖, ๑๕๔๓ ฯลฯ ในบรรพ ๖ สังเกตเรื่อง ทายาท ผู้จัดการมฤดก ถูกผูกพันรับผิดชอบเรื่องที่กล่าวในวรรคนี้กับในวรรคก่อน "บุคคล" **อยู่ในฐานะระบุ**ไว้ถูกผูกพันรับผิดชอบกันดั่ง "บทบัญญัติ" ระบุไว้ ฯลฯ

กรณีใด "ผลในกฎหมาย" เกิด "สิทธิ—หน้าที่" มีอันจักต้องปฏิบัติกัน "ผลแห่งหนี้" ย่อมมิได้ไปเรียกร้องขอบังคับตามลักษณะหนี้ (มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓ ฯลฯ) ทำนองความผูกพันในกฎหมาย "หนี้" เกิดตาม "มูลหนี้" พวกที่กล่าวข้างต้น **เว้นแต่ "กฎหมาย"** เรื่องนั้น ๆ **มีกำหนด "ผลบังคับ" ไว้เสร็จเรื่อง** ไม่ไปใช้ **"สิทธิเรียกร้อง"** ทาง "ผลแห่งหนี้" ฯลฯ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๗๑ และต่อนั้นไปเรื่องผลบังคับ "ผลแห่งคำพิพากษา" พอสังเกตเป็นตัวอย่างได้ ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม ก็มีบาง "บท" "ถ้อยคำ" "ข้อความ" ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง รวมทั้ง "แบบพิมพ์" สำหรับ "คำพิพากษา" สำหรับ "สัญญายอมความ" เหล่านี้อาจพาสำคัญผิดคิดเห็นทางว่า "คำพิพากษา" รวมปนเรื่อง "หนี้" ตาม "ลักษณะหนี้" ได้? "คำพิพากษา" กลายเป็น "มูลหนี้" ไป ฯลฯ?

ตัวอย่าง เช่น มาตรา ๑๔๕ คำพิพากษา "ผูกพัน" ฯ มาตรา ๒๗๑,๒๗๖ ฯลฯ บังคับ "เจ้าหนี้" บังคับ "ลูกหนี้" ฯ มาตรา ๒๗๔ "ชำระหนี้" ฯ มาตรา ๑๔๑,๒๑๘ แบบพิมพ์ "(๓๐)" ความสมบูรณ์ของ "คำพิพากษา" ฯ มาตรา ๑๔๐ ฯลฯ "ผลแห่งคำพิพากษา" ฯ มาตรา ๑๓๘ กรณี "ยอมความ" แบบพิมพ์ "(๒๘)" สำหรับ "สัญญาประนีประนอมยอมความ" ฯ แบบพิมพ์ "(๒๙)" ไม่เป็นอย่างมาตรา ๑๔๑ แบบ "(๓๐)" นั้น ๆ ฯลฯ "สัญญายอมความ" แบบ "(๒๘)" อาจเป็นผลไปตาม "ลักษณะสัญญา" บังคับตาม "ลักษณะหนี้"?

ดังนั้น ควรคิดสังเกตเรื่องของ "คำพิพากษา" ดูกันต่อไป ฯ เฉพาะอย่างยิ่ง **กรณียอมความ** มีแบบ "(๒๘)" สัญญายอมความแบบ "(๒๙)" คำพิพากษาตามยอม เหล่านี้จะเป็นผลทางกฎหมายสถานใด ? รวมปนเรื่อง "หนี้" หรือไม่ ?

(๒) "คำพิพากษา" ไม่เป็น "มูลหนี้" ฯลฯ

ก. "บทบัญญัติ" นำเรื่องได้ ฯลฯ

เรื่องของ "คำพิพากษา" นั้น มิใช่เป็นเรื่องของ "หนี้" ฯ "คำพิพากษา" ไม่เป็น "มูลหนี้" ได้ฯ "หนี้" เป็นเรื่องทางส่วนสารบัญญัติ ฯ "คำพิพากษา" เป็นเรื่องทางส่วนวิธีสบัญญัติและมีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดไว้ ซึ่งประมวลกฎหมายนี้ก็ได้บัญญัติหลักการแดนบังคับผลบังคับเสร็จเรื่อง ฯ "ผลในกฎหมาย" ผลแห่ง "คำพิพากษา" ไม่มี "สิทธิ" เรียกร้องอย่าง "ลักษณะหนี้" ฯ คำบังคับ "ผลบังคับ" ปฏิบัติ "คำพิพากษา" มีมาตรา ๒๗๖ วรรคท้ายจำกัดกำหนดเกี่ยวข้องกับ "ลักษณะหนี้" พอแสดงต่างมีเรื่องของมัน ๆ เป็นส่วนสัด ฯลฯ

อนึ่ง **"คำพิพากษา"** วินิจฉัยประเด็นข้อพิพาทชี้ขาด "สิทธิ — หน้าที่" "สิทธิและความรับผิด" ตามกฎหมายสารบัญญัติมีไม่มีสถานใด ? ฝ่ายใดชอบที่เอา "ประโยชน์" ได้ฝ่ายใดมีหน้าที่ปฏิบัติ "ประโยชน์" ให้ได้ไป ? (มาตรา ๕๕, ๑๘ ๑๓๔, ๑๓๘, ๑๘๕, ๑๐๔, ๒๗๖ วรรคท้าย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง) "คำบังคับ" ออกตามระบุใน "คำพิพากษา" กำหนดให้ปฏิบัติ "คำพิพากษา" เสร็จไป อำนวย "สุทธิประโยชน์" ตามสารบัญญัติเกี่ยวข้องกำหนดไว้ ฯลฯ

"คำพิพากษา" ชี้ขาดไว้ "ผลในกฎหมาย" เป็นไปตามส่วนที่สารบัญญัติกำหนด "ประโยชน์" ได้เสียกันตามนั้น ๆ ด้วยการ "บังคับคดี" วิธีสบัญญัติ ฯลฯ **"คำพิพากษา" ไม่เป็นกฎหมาย** (มาตรา ๔ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) ไม่ก่อเกิด "สิทธิ — หน้าที่" "สิทธิและความรับผิด" ส่วนสารบัญญัติได้ **ไม่เป็น "มูลหนี้"** พวก "หนี้โดยอำนาจกฎหมาย" ได้ ฯลฯ กรณี "พิพากษา" หรือ "สั่ง" ปฏิบัติ "บท"

วิธีพิจารณาให้คู่ความรับผิดชอบนั้น "ผลในกฎหมาย" เกิดมีเป็นตาม "บท" วิธีพิจารณากำหนด "สิทธิ — หน้าที่" (ไม่เป็นผลผูกพันตาม "สารบัญญัติ" ลักษณะหนี้ได้) "คำบังคับ" ใช้อำนาจศาล (มาตรา ๒๗๓ วรรคท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง) บังคับเสร็จไป ฯลฯ

อย่างไรก็ดี ก็มีเหตุหลายประการพาคิดเห็นไปทางว่า "คำพิพากษา" ก็เป็น "มูลหนี้" ด้วย? กรณี "หนี้โดยคำพิพากษา" (Judgment Debt)(๑) เรียกขานเช่นนั้นๆ พาคิดเห็นดังกล่าวมาได้ ฯลฯ เรื่อง "คำพิพากษาเป็นกฎหมาย" (Judge—made Law) เรื่อง "คดีตัวอย่าง" (Leading Case) ผสมเข้าด้วย "ศาลตั้งกฎหมาย" ก็เลยพาคิดเห็นทางเป็นกรณี "หนี้โดยอำนาจกฎหมาย" ไป ฯลฯ พระราชบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้รับรอง "คำพิพากษา" ตั้งกฎหมายได้?

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ใช้กันอยู่เวลานี้ มาตรา ๔ ไม่ระบุ "คำพิพากษา" เป็นแหล่ง "ข้อบังคับ" พึงเอามา "ใช้" เป็นกฎหมาย ฯ ขาดความรับรอง "คำพิพากษา" เป็น "กฎหมาย" ไม่ได้ และไม่บังคับคดีไปผิด "กฎหมาย" (มาตรา ๔ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คำพิพากษาฎีกาที่ ๒๑๕/๒๔๙๕) ฯลฯ "บทบัญญัติ" ใดไม่มีให้ "คำพิพากษา" เป็น "มูลหนี้" หรือว่ามี "ผลในกฎหมาย" เกิด "สิทธิ—หน้าที่" ความผูกพัน "หนี้" อย่าง "มูลหนี้" อื่นๆ ฯลฯ(๒) **แต่ก็มี** บาง "บท" ข้อกำหนดถ้อยคำบางกรณีแสดงทางเรื่อง "คำพิพากษา" เป็นเรื่องกำเนิด "หนี้" ผูกพันกันทาง "ลักษณะหนี้" ฯลฯ

สังเกตเช่น มาตรา ๑๗๓ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรื่อง "ฟ้องคดีเพื่อตั้งหลักฐานสิทธิเรียกร้อง" ซึ่งมี "คำพิพากษา" ฯ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ

---

(๑) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เช่น มาตรา ๒๗๑, ๒๗๔, ๒๗๖ ฯลฯ บางทีไปคิดดูทางกฎหมายอังกฤษ "Judgment Debt," Debt implied in Law, "Leake on Contracts" Sixth Ed. by A.E. Raudall, pages 82–85; 8, 35, 42

(๒) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมีเรื่อง "ผลแห่งคำพิพากษา" "บังคับคดีตามคำพิพากษา" ฯลฯ

แพ่ง มาตรา ๑๓๘ กรณียอมความ "คำพิพากษาตามยอม" ฯ มาตรา ๔๘ วรรคท้ายเรื่อง "รายงานพิสดาร" จดแจ้ง "ข้อตกลง" ฯ มาตรา ๑๔๕ เรื่อง "ผลคำพิพากษา" มีคำว่า "ผูกพัน" คู่ความ ฯ มาตรา ๒๗๑ มีคำ "ลูกหนี้ตามคำพิพากษา" "เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา" และมาตรา ๒๗๔ คำว่า "ชำระหนี้ตามคำพิพากษา" เหล่านี้เป็นต้น ฯ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

"มาตรา ๑๗๓ ถ้าเจ้าหนี้ฟ้องคดีเพื่อ**ตั้งหลักฐานสิทธิ**เรียกร้องก็ดี เพื่อให้ใช้หนี้ตามที่เรียกร้องก็ดี หรือทำการอื่นใดอันนับว่ามีผลเป็นอย่างเดียวกัน เช่น ยื่นคำร้องขอพิสูจน์ในคดีล้มละลาย หรือมอบคดีให้อนุญาโต ตุลาการพิจารณาก็ดี ท่านว่าอายุความย่อมสะดุดหยุดลง"

"มาตรา ๑๓๘ ในคดีที่คู่**ความตกลงกันหรือ**ประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีโดยมิได้มีการถอนคำฟ้องนั้น และข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความกันนั้นไม่เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย ให้ศาลจด**รายงานพิศดาร** แสดงข้อความแห่งข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความเหล่านั้นไว้ แล้วพิพากษาไปตามนั้น"

มาตรา ๔๘ วรรคท้าย

"เมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้ หรือเมื่อศาลเห็นเป็นการจำเป็นก็ให้ศาลจดบันทึก (โดยจดรวมไว้ในรายงานพิศดารหรืออีกส่วนหนึ่งต่างหาก) ซึ่งคำแถลงหรือคำคัดค้านในข้อสำคัญ ข้อตกลง คำชี้ขาด คำสั่ง หรือการอื่น ๆ หรือกระบวนพิจารณาที่ทำด้วยวาจาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้"

"มาตรา ๑๔๕ ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการอุทธรณ์ฎีกา และการพิจารณาใหม่ คำพิพากษาหรือคำสั่งใด ๆ ให้ถือว่าผูกพันคู่ความในกระบวนพิจารณาของศาลที่พิพากษาหรือมีคำสั่ง นับตั้งแต่วันที่ได้พิพากษาหรือมีคำสั่ง จนถึงวันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไขกลับหรืองดเสีย ถ้าหากมี"

"มาตรา ๒๗๑ ถ้าคู่ความหรือบุคคลซึ่งเป็นฝ่ายแพ้คดี (**ลูกหนี้**ตามคำพิพากษา) มิได้ปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทั้งหมดหรือบางส่วน คู่ความหรือบุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะ (**เจ้าหนี้**ตามคำพิพากษา) ชอบที่จะร้องขอให้บังคับคดีตามคำพิพากษา หรือคำสั่ง**นั้น**ได้ภายในสิบปีนับแต่วันมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง โดยอาศัยและตามคำบังคับที่ออกตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น"

มาตรา ๒๗๓ วรรคท้าย

"นอกจากนี้ให้ศาลระบุไว้โดยชัดแจ้งในคำบังคับว่า ในกรณีที่มิได้มีการปฏิบัติตามคำบังคับเช่นว่านี้ภายในระยะเวลา หรือภายในเงื่อนไขที่ได้กำหนดไว้ ลูกหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องถูกยึดทรัพย์หรือถูก**จับและจำขัง** ดังที่ได้บัญญัติไว้ในหมวดนี้"

"มาตรา ๒๗๔ ถ้าบุคคลใด ๆ ได้เข้าเป็นผู้ค้ำประกันในศาลโดยทำหนังสือประกันหรือโดยวิธีอื่น ๆ เพื่อการ**ชำระหนี้ตามคำพิพากษา** หรือคำสั่ง หรือแต่ส่วนใดส่วนหนึ่งแห่งคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น คำพิพากษาคำสั่งเช่นว่านี้ย่อมใช้บังคับแก่การประกันนั้นได้โดยไม่ต้องฟ้องผู้ค้ำประกันขึ้นใหม่"

มาตรา ๒๗๖ วรรคท้าย

"ในกรณีที่ออกหมายบังคับคดีให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษา ส่งมอบทรัพย์สินกระทำการ หรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือให้ขับไล่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา ให้ศาลระบุเงื่อนไขแห่งการบังคับคดีลงในหมายนั้นตามบทบัญญัติมาตรา ๒๑๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ให้ศาลกำหนดการบังคับคดีเพียงเท่าที่สภาพแห่งการบังคับคดีจะเปิดช่องให้ทำได้ โดยทางศาลหรือโดยทางเจ้าพนักงานของศาล"

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

อันที่จริง "บท" ข้อกำหนดเช่นที่กล่าวมามีถ้อยคำข้อความสำหรับแสดงเรื่องที่ระบุไม่ก้าวก่ายไปเป็นอื่น ฯ บางคำข้อความเป็นอย่างเดียวกับที่พบใช้สำหรับ "ลักษณะหนี้"

ก็ไม่พาเรื่องเป็นเรื่องของ "หนี้" ไปได้ ฯลฯ **"คำพิพากษา**ตั้งหลักฐาน" ผลของมันก็เป็นเพียง "หลักฐาน" แห่ง "สิทธิ" ที่จำต้องได้มีอยู่ก่อนตามกฎหมายที่ได้พิจารณาปรากฏได้ชี้ขาดพิพากษา ฯ "คำพิพากษาตั้งหลักฐาน" ไม่ได้ก่อเกิด "สิทธิ" ใหม่ ฯลฯ เรื่องเป็นทำนองเดียวกับมาตรา ๒๑๓ ให้ถือ "คำพิพากษา" แทนแสดงเจตนานั้น ๆ ผลของมันมีเท่าที่ "เจตนา" แสดงไว้เท่านั้น ฯลฯ

"บท" ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนำมาแสดงข้างต้น มีแดนกำหนดส่วนวิธีสบัญญัติ ฯ "คำพิพากษา" ชี้ขาดยืนยันรับรอง "สิทธิ – หน้าที่" ของ "คู่ความ" มีตามสารบัญญัติ (มาตรา ๕๕, ๑๘, ๑๘๓, ๑๓๔) ดั่ง "พิพากษา" ไว้ ฯ คำพิพากษา **"ผูกพัน" คู่ความ** (มาตรา ๑๔๕ ฯลฯ) จำต้องเคารพ ถือเป็นเด็ดขาดดั่ง "พิพากษา" ไว้ฟ้องกันอีกไม่ได้ต้องปฏิบัติ "คำพิพากษา" อย่าง "ผลแห่งสัญญา" บังคับตาม "ลักษณะหนี้" ฯลฯ

"คำพิพากษา" ผลในกฎหมายวิธีสบัญญัติไม่ก่อเกิด "สิทธิ–หน้าที่" ส่วนสารบัญญัติขึ้นใหม่ ฯ ไม่ก่อเกิด **"ความผูกพัน**ในกฎหมาย" ("หนี้") รับผิดชอบระหว่าง "คู่ความ" ตามลักษณะหนี้ ฯ "ผลแห่งคำพิพากษา" บังคับตาม "ผูกพัน" ไว้โดย "คำพิพากษา" (มาตรา ๑๔๕ ฯลฯ) ให้ปฏิบัติกันตาม มาตรา ๒๗๑ ฯลฯ เพื่อผลปฏิบัติ(๑) เรียกฝ่ายได้ "ประโยชน์" ว่า "(เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา)" ฝ่ายปฏิบัติ "ประโยชน์" ให้ได้ไปว่า "(ลูกหนี้ตามคำพิพากษา)" ส่วนการปฏิบัติกันเรียกว่า "การชำระหนี้ตามคำพิพากษา" (มาตรา ๒๗๔) กรณีที่ผลปฏิบัติทาง "ลักษณะหนี้" ก็มีมาตรา ๒๗๖ วรรคท้าย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำกับ ถือตามมาตรา ๒๑๓ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฯ

"การบังคับคดี" ตามผลแห่งคำพิพากษา มาตรา ๒๗๑ และต่อนั้น ๆ กำหนดจัดสรรหลักการทางบังคับผลบังคับ "คู่ความ" ที่ถูก "ผูกพัน" โดยคำพิพากษาสำเร็จประโยชน์สุทธิตามชี้ขาดพิพากษาบังคับไว้ ฯ เรื่องของมันมีอยู่เป็นส่วนสัดส่วนหนึ่งต่างหาก

---

(๑) ผู้ถูก "ผูกพัน" อาจเป็น โจทก์ จำเลย ผู้ร้องสอด หรือบริวาร ผู้เกี่ยวข้องทางบังคับคดีที่เป็น "ฝ่ายชนะ" "ฝ่ายแพ้" ได้ประโยชน์เสียประโยชน์ ฯลฯ

ไม่รวมปนเข้ากับหรือเป็นอย่างเรื่องของ "หนี้" เรื่อง "ผลในกฎหมาย" "ผลแห่งหนี้" ลักษณะหนี้ ฯลฯ ถ้อยคำที่เป็นอย่างเดียวกับเรื่องของ "หนี้" ที่นำมาใช้ความหมายก็สำหรับเรื่อง "คำพิพากษา" ดั่งกล่าวข้างต้นเพียงเท่านั้นย่อมไม่ทำให้รวมปนกันได้ ฯลฯ

กรณีที่ "คำพิพากษา" (มาตรา ๑๔๑) วินิจฉัยชี้ขาด "สิทธิ—หน้าที่" คู่ความคดีธรรมดากับคดีอนุญาโตตุลาการ (มาตรา ๑๓๑ (๒) ๑๘๕, ๑๐๔, ๑๔๑, ๒๑๘ ๑๔๒, ๑๔๕—๑๔๘, ๒๗๑ ฯลฯ) จดแจ้งทำเป็น "คำพิพากษา" แบบพิมพ์(๓๐) **"ผูกพัน"** (มาตรา ๑๔๕) คู่ความ(๑) มี **"หน้าที่"** ปฏิบัติตามคำพิพากษาคำบังคับ ฯ **"ผลแห่งคำพิพากษา"** เนื้อหาแท้จริง ส่วนวิธีสบัญญัติเป็น "ผูกพัน" คู่ความให้มี**หน้าที่**ปฏิบัติคำพิพากษานั้น ๆ **มิใช่** "ผูกพัน" คู่ความให้มี **"สิทธิ–หน้าที่** ส่วนสารบัญญัติขึ้นใหม่ สังเกตผลบังคับมาตรา ๒๗๑ และต่อนั้นไป พอคิดเห็นไม่ปน "ลักษณะหนี้" ได้ ?

กรณีที่ยุ่งยากได้แก่ **"คำพิพากษา**ตามยอม" แบบ (๒๙) ซึ่งมี **"สัญญา**ประนีประนอมยอมความ" แบบ (๒๘) เป็นเนื้อหารวมด้วย ฯ มันเป็นเรื่อง "หนี้" "มูลหนี้" ได้หรือประการใด ? สังเกตส่วนรวมมาตรา ๑๓๘ ไม่กำหนดให้ต้องทำสัญญากัน (แบบ "๒๘") ไม่กำหนดให้มี "คำพิพากษา" อย่างแบบ "(๒๙)" ที่ไม่มี "รายการ" บังคับโดยมาตรา ๑๔๑ (๔) (๕) ดั่งนั้น มันไม่อาจเป็นได้ และ "ผลในกฎหมาย" โดย "คำพิพากษา" ก็ไม่อาจมีเป็นได้อย่าง "คำพิพากษา" ธรรมดาแบบ (๓๐) มาตรา ๑๔๑ กำหนดไว้(๒)

---

(๑) แต่ก็ถือกันว่า "คำพิพากษาตามยอม" (มาตรา ๑๓๘ แบบพิมพ์ (๒๙) มีผล "ผูกพัน" ตามมาตรา ๑๔๕ ได้ด้วย ? สังเกตคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๓๑๕/๒๔๙๕ กับ โน้ตใน "แนวคำพิพากษาฎีกาเกี่ยวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ฯ" โดยนายแวว ยอดพยุง หน้า ๔๓๘ ฯลฯ เฉพาะอย่างยิ่ง หน้า ๒๕, ๔๐, ๕๒๑—๕๒๓ ฯลฯ **"คำพิพากษาตามยอม"** แบบ (๒๙) มี "ผลในกฎหมาย" อย่าง **"คำพิพากษา"** ธรรมดา (แบบ ๓๐) ตามมาตรา ๑๔๑ ได้อย่างไร ? นอกเหนือ "บท" ?

(๒) ถึงแม้แบบ "(๒๘)" แบบ "(๒๙)" มีกฎกระทรวงกำหนดพิมพ์ขึ้น ฯ "กฎ" นั้นก็นอกเหนือแม่บทมาตรา ๑๓๘, ๔๘ วรรคท้ายมาตรา ๑๔๑ (Ultra Vires) เป็นโมฆะไป ฯ ข้อความ ในแบบไม่เป็นตามมาตรา ๑๓๘ ระบุบังคับไว้ อีกทั้งไม่มีรายการ ฯ ตามมาตรา ๑๔๑ กำหนด "คำพิพากษา" จำต้องมีแสดงไว้ ฯ แบบ "(๒๘)" แบบ "(๒๙)" ไร้ค่าทางกฎหมาย ฯลฯ

(๑) **"บทบัญญัติ"** ข้อกำหนดใดไม่มีให้ **"คำพิพากษา"** ระบุในมาตรา ๑๓๘ จดแจ้งแบบ **"(๒๙)"** หรือมีข้อความอย่างอักษรตีพิมพ์แบบ "(๒๙)" ผิดต่างไปจากมาตรา ๑๔๑ "คำพิพากษา" แบบ (๓๐) "ใช้อยู่สำหรับคดีทั้งหลาย ฯ ดังนั้นไม่เป็น "คำพิพากษา" ตามมาตรา ๑๔๑ บังคับไว้ "ผลในกฎหมาย" ไม่มีได้ตามมาตรา ๑๔๐ และต่อนั้น ๆ ไปเฉพาะอย่างยิ่งมาตรา ๒๗๑ และต่อนั้น ๆ ไป ฯลฯ

เรื่อง "สัญญา" คู่ความยอมความทำต่อหน้าศาลแบบ "(๒๘)" ก็ไม่ปรากฏ "บทบัญญัติ" วิธีพิจารณาสารบัญญัติใดให้ต้องทำ "สัญญา" ให้ต้องทำแบบ "(๒๘)" ให้มีข้อความอย่างอักษรตีพิมพ์แบบ "(๒๘)" นั้น ๆ ฯ มาตรา ๑๓๘ วรรคต้นไม่ระบุทำ "สัญญา" อะไร ฯ บังคับให้ "พิพากษา" ตามจดแจ้งใน "รายงานพิสดาร" (มาตรา ๔๗ วรรคท้าย) เพื่อคดีเสร็จออก "สารบบความ" ไป (มาตรา ๕๕) ทำนองกับมาตรา ๑๓๖ ๑๓๗ นั้น ๆ[๑]

(๒) **"คำพิพากษาตามยอม"** แบบ "(๒๙)" มีข้อความเป็นอักษรตีพิมพ์ทำไว้ล่วงหน้าสำเร็จรูป ฯลฯ กรอกข้อความชื่อศาล วัน เดือน ปี ชื่อคู่ความเรื่องพิพาทลงนามผู้พิพากษาเป็นเสร็จไป ฯ **ไม่มีวินิจฉัยชี้ขาด "ข้อตกลง"** ที่มาตรา ๑๓๘ วรรคต้น มาตรา ๔๘ วรรคท้ายบังคับให้จดแจ้ง "รายงานพิสดาร" ไว้แสดงว่า **"สิทธิ–หน้าที่"** ส่วนสารบัญญัติ**พึงปฏิบัติกัน**ประการใด (ตามมาตรา ๒๗๑, ๒๗๓, ๒๗๔, ๑๓๔) การปรับบท "เหตุผล" ข้อกฎหมายบังคับไม่ปรากฏได้ ?

ข้อความจดแจ้งแบบ "(๒๙) ไม่เป็น "คำพิพากษา" ได้ตามมาตรา ๑๔๑ ขาด "รายการ" "เหตุผล" ไม่มีสารสำคัญมาตรา ๑๓๘ วรรคต้นกับมาตรา ๔๘ วรรคท้ายกำหนดไว้ ไม่มีชี้ขาดฝ่าย **"ชนะคดี" "แพ้คดี"** ส่วนสิทธิสารบัญญัติปฏิบัติ **"ชำระหนี้"** กันพึงบังคับกัน ฯ **"แบบ ๒๙"** ระบุเรียกขาน **"คำพิพากษา"** แต่ขาดบทไม่แสดงสารสำคัญมาตรา ๒๗๑ และต่อนั้นกำหนดจึงการ **"บังคับตามคำพิพากษา"** ไม่มีไม่เกิดได้ ฯ ห่าง

---

(๑) เรื่องจะไม่ยุ่งยากถ้า "คำพิพากษา" กรณีตามมาตรา ๑๓๘ เป็นแบบ "(๓๐)" อย่างพิพากษากรณีตามมาตรา ๑๓๖, ๑๓๗ นั้น ๆ เพราะเป็นเรื่องพิพากษาให้คดีเสร็จไปจำพวกเดียวกัน ฯ เพียงแต่ข้อเท็จจริงที่จะแสดงเป็น "รายการ" ในแบบ "(๓๐)" ตามมาตรา ๑๔ "พิพากษา" ต้องเอาจากที่คู่ความยอมกันในรายงานพิสดารดั่งมาตรา ๑๓๘, ๔๘ บังคับไว้ ฯลฯ

ไกลเรื่อง "หนี้" "ลักษณะหนี้" ยิ่งไปกว่า "คำพิพากษา" ธรรมดา (มาตรา ๑๔๑ แบบ "(๓๐)" ไม่มีเหตุพาคิดเห็นรวมปนได้ ฯลฯ

(๓) เรื่องที่สับสนยุ่งยากหาความรู้ คิดเข้าใจไม่ได้ง่าย คือเรื่อง **"สัญญาประนีประนอมยอมความ" แบบ "(๒๘)"** ในส่วนเกี่ยวข้องร่วมกับ "คำพิพากษาตามยอม" แบบ "(๒๙)" ในส่วนเกี่ยวข้องร่วมกับ "คำพิพากษา" แบบ "(๒๙)" นั้น ๆ แม้ "สัญญา" จะเป็น "มูลหนี้" ก็ไม่เป็นเหตุพา "คำพิพากษา" รวมปน "ลักษณะหนี้" ได้ โดยที่ **"ข้อตกลง"** (มาตรา ๑๓๘) ได้ถูก**พิพากษาล่วงหน้า** บังคับไปแล้ว ฯ ถ้า "ผลแห่งคำพิพากษา" มีเกิดได้ ก็เป็นเรื่องมาตรา ๒๗๑ และต่อนั้นไป ซึ่งเป็นเรื่องกฎหมายวิธีพิจารณาไปอย่าง "คำพิพากษา" ธรรมดามาตรา ๑๔๑ ฯลฯ

ในส่วน "สัญญา" ยอมความแบบ "(๒๘)" คู่ความลงนามทำกัน มิใช่ทำกับศาลอย่าง "สัญญาประกัน" เพียงมี "ผู้พิพากษา" ลงนามเสมือน "พยาน" ท้าย "ข้อตกลง" ระบุไว้ (๑) **ระงับข้อพิพาท** (มาตรา ๘๕๐—๘๕๒ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) ในประเด็นคดี (๒) **"สัญญา" กันใหม่**โดย "ข้อตกลง" (มาตรา ๓๖๖—๓๖๘) ปฏิบัติ "ประโยชน์" กันตามกำหนดไว้ ฯลฯ

"สัญญา" นั้น ๆ ทำกันสมบูรณ์ (มาตรา ๘๕๐—๘๕๒) ก็เป็นผล **"ระงับข้อพิพาท" เดิม** ไป ส่วน **"ข้อตกลง" สัญญาใหม่**มีอันจะปฏิบัติต่อไปตาม "ลักษณะสัญญา "ลักษณะหนี้" ฯ ข้อพิพาทปัญหามากหลายอาจเกิดได้อย่าง "สัญญา" ทั้งหลาย เช่นเรื่องความสมบูรณ์ของสัญญา (สังเกตจากเรื่องในคำพิพากษาฎีกา เช่น ที่ ๔๘๓/๒๔๙๘ ที่ ๘๗๙/๒๔๙๖ ที่ ๑๓๓๒/๒๔๙๖ ที่ ๑๓๑๕/๒๔๙๕ ที่ ๓๕๒/๒๔๘๘ ที่ ๕๒๕/๒๔๙๕ ที่ ๑๕๙๑/๒๔๙๕ ฯลฯ) ปัญหาเรื่อง "นิติกรรม" "แบบ" รวมทั้งเรื่องความสามารถ เรื่อง ความยินยอมตกลงบกพร่อง เรื่องปฏิบัติ "ผลแห่งหนี้" ฯลฯ "บทบัญญัติ" ใดไม่มีว่าทำกันต่อหน้าศาลแบบ "(๒๘)" ไม่ถูกบังคับด้วยข้อกำหนด "ลักษณะ" เหล่านั้น ๆ ?

"คำพิพากษาตามยอม" แบบ "(๒๙)" ไม่เพียงแต่ "พิพากษาให้คดีเป็นอันเสร็จเด็ดขาดไป" อย่างกรณีตามมาตรา ๑๓๖, ๑๓๗ (ตามแบบ (๓๐)") พวกเดียวกัน

ที่ให้ "คดีเดิม" เสร็จไป **กลับไปทาง "พิพากษา" ล่วงหน้า** เป็นสัญญายอมความ "ชอบด้วยกฎหมายแล้ว" ก่อนเกิดปรากฏการณ์พิพาท **ส่วน "ข้อตกลง" สัญญาใหม่** (เช่นกล่าวในวรรคก่อน) ฯ ประการสำคัญที่สุดออก "คำบังคับ" ไปเลย ฝ่าฝืนถูกจับ**กุมคุมขัง**ยึดทรัพย์ตามมาตรา ๒๗๓ วรรคท้าย ฯลฯ กรณีเป็นว่า **"ยอมความ"** แบบ **"(๒๘)"** ไม่เป็นตามมาตรา ๘๕๐ — ๘๕๒ ลักษณะสัญญาลักษณะหนี้ไปจึงไม่พา "คำพิพากษาตามยอม" แบบ "(๒๙)" เป็น "มูลหนี้" เป็นเรื่องของ "ลักษณะหนี้" ไปได้ ฯลฯ

"คำพิพากษาตามยอม" แบบ "(๒๙)" มีอักษรตีพิมพ์ข้อความทำไว้ล่วงหน้าสำเร็จรูป ฯ บ่รับบทบัญญัติใดบังคับเป็น "ผลทางกฎหมาย" ไม่ได้ ฯ ไม่เป็นอย่าง "พิพากษา" กรณีมาตรา ๑๓๖, ๑๓๗ (แบบ "(๓๐)") ที่ให้คดีเสร็จอันเป็นพวกเดียวกับกรณีมาตรา ๑๓๘ นั้น ๆ ฯ ขาด "รายการ" สารสำคัญมาตรา ๑๔๑ บังคับให้ต้องมีสำหรับที่จะเป็น "คำพิพากษา" ได้ ฯ "บท" ใดก็ไม่มีโยงเรื่อง "ยอมความ" ตามมาตรา ๑๓๘ ไปเป็น "ผลทางกฎหมาย" ได้อย่างกรณี "อนุญาโตตุลาการ" มาตรา ๒๑๘ นั้น ๆ ฯ แบบ "(๒๙)" ก็ไม่มีข้อความวินิจฉัยชี้ขาด "สิทธิ—หน้าที่" ตาม "ข้อตกลง" มีสถานใดฝ่ายใดชนะแพ้คดีพึงบังคับตามมาตรา ๒๗๑ ฯลฯ ด้วย ฯ

แบบ "(๒๙)" ปรับบทต่อนี้ไปคิดดูกันบ้าง ?

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

"มาตรา ๑๓๖ ในกรณีที่จำเลยวางเงินต่อศาลโดยยอมรับผิดถ้าโจทก์พอใจยอมรับเงินที่จำเลยวางโดยไม่ติดใจเรียกร้องมากกว่านั้น และคดีไม่มีประเด็นที่จะต้องวินิจฉัยต่อไปอีก ให้ศาลพิพากษาคดีไปตามนั้น คำพิพากษานั้นเป็นที่สุด แต่ถ้าโจทก์ไม่พอใจในจำนวนเงินที่จำเลยวาง และยังติดใจที่จะดำเนินคดีเพื่อให้จำเลยต้องรับผิดในจำนวนเงินตามที่เรียกร้องต่อไปอีก จำเลยมีสิทธิถอนเงินที่วางไว้นั้นได้โดยให้ถือเสมือนว่ามิได้มีการวางเงิน หรือจำเลยจะยอมให้โจทก์รับเงินนั้นไปก็ได้ ในกรณีหลังนี้ โจทก์จะรับเงินไปหรือไม่ก็ตาม จำเลยไม่ต้องเสียดอกเบี้ยในจำนวน

เงินที่วาง แม้ว่าจำเลยมีความรับผิดตามกฎหมายจะต้องเสีย ทั้งนี้นับแต่วันที่จำเลยยอมให้โจทก์รับเงินไป

ในกรณีที่จำเลยวางเงินต่อศาลโดยไม่ยอมรับผิด จำเลยจะรับเงินนั้นคืนไปก่อนที่มีคำพิพากษาว่าจำเลยไม่ต้องรับผิดไม่ได้ การวางเงินเช่นว่านี้ ไม่เป็นเหตุระงับการเสียดอกเบี้ย หากจำเลยมีความรับผิดตามกฎหมายจะต้องเสีย"

"มาตรา ๑๓๗ ในคดีที่เรียกร้องให้ชำระหนี้อย่างอื่นนอกจากให้ชำระเงิน จำเลยชอบที่จะทำการชำระหนี้นั้นได้ โดยแจ้งให้ศาลทราบในคำให้การหรือแถลงโดยหนังสือเป็นส่วนหนึ่งต่างหากก็ได้

ถ้าโจทก์ยอมรับการชำระหนี้นั้นเป็นการพอใจเต็มตามที่เรียกร้องแล้ว ให้ศาลพิพากษาคดีไปตามนั้น และคำพิพากษานั้นให้เป็นที่สุด

ถ้าโจทก์ไม่พอใจในการชำระหนี้เช่นว่านั้น โจทก์ชอบที่จะดำเนินคดีนั้นต่อไปได้"

"มาตรา ๑๓๘ ในคดีที่คู่ความ**ตกลง**กันหรือประนีประนอม **ยอมความ** กันในประเด็นแห่งคดีโดยมิได้มีการถอนคำฟ้องนั้น และ**ข้อตกลง**หรือการประนีประนอม**ยอมความ**กันนั้นไม่เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย ให้ศาลจดรายงานพิสดารแสดงข้อความแห่งข้อตกลงหรือการประนีประนอม**ยอมความ**เหล่านั้นไว้ แล้ว**พิพากษา**ไปตามนั้น

ห้ามมิให้อุทธรณ์คำพิพากษาเช่นว่านี้ เว้นแต่ในเหตุต่อไปนี้

(๑) เมื่อมีข้อกล่าวอ้างว่าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งฉ้อฉล

(๒) เมื่อคำพิพากษานั้นถูกกล่าวอ้างว่าเป็นการละเมิดต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชน

(๓) เมื่อคำพิพากษานั้นถูกกล่าวอ้างว่ามิเป็นไปตามข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความ

ถ้าคู่ความตกลงกันเพียงแต่ให้เสนอคดีต่ออนุญาโตตุลาการ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยอนุญาโตตุลาการมาใช้บังคับ(๑)

"มาตรา ๑๔๑ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลให้ทำเป็นหนังสือและต้องกล่าวหรือแสดง

(๑) ชื่อศาลที่พิพากษาคดีนั้น

(๒) ชื่อคู่ความทุกฝ่ายและผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้แทน ถ้าหากมี

(๓) รายการแห่งคดี

(๔) เหตุผลแห่งคำวินิจฉัยทั้งปวง

(๕) คำวินิจฉัยของศาลในประเด็นแห่งคดีตลอดทั้งค่าฤชาธรรมเนียม"

"มาตรา ๒๑๘ ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๔๐, ๑๔๑ และ ๑๔๒ ว่าด้วยคำพิพากษาและคำสั่งของศาลมาใช้บังคับแก่คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการโดยอนุโลม

ให้อนุญาโตตุลาการยื่นคำชี้ขาดของตนต่อศาล และให้ศาลพิพากษาตามคำชี้ขาดนั้น

แต่ถ้าศาลเห็นว่าคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการขัดต่อกฎหมายประการใดประการหนึ่ง ให้ศาลมีอำนาจทำคำสั่งปฏิเสธไม่ยอมพิพากษาตามคำชี้ขาดนั้น แต่ถ้าคำชี้ขาดนั้นอาจแก้ไขให้ถูกต้องได้ ศาลอาจให้อนุญาโตตุลาการหรือคู่ความที่เกี่ยวข้องแก้ไขเสียก่อนภายในเวลาอันสมควรที่ศาลจะกำหนดไว้"

"มาตรา ๑๔๕ ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการอุทธรณ์ฎีกา และการพิจารณาใหม่ คำพิพากษาหรือคำสั่งใด ๆ ให้ถือว่าผูกพันคู่ความในกระบวนพิจารณาของศาลที่พิพากษาหรือมีคำสั่ง นับตั้งแต่วันที่ได้พิพากษา

(๑) เรื่องของมาตรา ๑๓๘ เป็นเรื่องสับสนยุ่งยากสำคัญผิดไปได้ดังนำมาคิดสังเกตไว้ ก็เนื่องจากและเพราะแบบฟอร์มอักษรตีพิมพ์แบบ "(๒๘)" "สัญญาประนีประนอมยอมความ" กับแบบ "(๒๙)" "**คำพิพากษา**ตามยอม" **เป็น "ต้นเหตุ"** สำคัญ ฯลฯ อนึ่ง "บทบัญญัติ" ใดก็ไม่มีกำหนด "แบบ" เหล่านั้น ๆ และประการสำคัญแบบ "(๒๙)" ไม่เป็นตามมาตรา ๑๔๑ (๔) (๕) บังคับไว้ ฯลฯ

หรือมีคำสั่ง จนถึงวันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไขกลับหรืองดเสีย ถ้าหากมี"

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

"มาตรา ๓๖๖ ข้อความใด ๆ แห่งสัญญาอันคู่สัญญาแม้เพียงฝ่ายเดียวได้แสดงไว้ว่าเป็นสารสำคัญอันจะต้องตกลงกันหมดทุกข้อนั้น หากคู่สัญญายังไม่ตกลงกันได้หมดทุกข้ออยู่ตราบใด เมื่อกรณีเป็นที่สงสัย ท่านนับว่ายังมิได้มีสัญญาต่อกัน การที่ได้ทำความเข้าใจกันไว้เฉพาะบางสิ่งบางอย่าง ถึงแม้ว่าจะได้จดลงไว้ก็หาเป็นการผูกพันไม่

ถ้าได้ตกลงกันว่าสัญญาอันมุ่งจะทำนั้น จะต้องทำเป็นหนังสือไซร้เมื่อกรณีเป็นที่สงสัย ท่านนับว่ายังมิได้มีสัญญาต่อกันจนกว่าจะได้ทำขึ้นเป็นหนังสือ

"มาตรา ๓๖๗ สัญญาใดคู่สัญญาได้ถือว่าเป็นอันได้ทำกันขึ้นแล้ว แต่แท้จริงยังมิได้ตกลงกันในข้อหนึ่งข้อใดอันจะต้องทำความตกลงให้สำเร็จ ถ้าจะพึงอนุมานได้ว่า ถึงหากจะไม่ทำความตกลงกันในข้อนี้ได้ สัญญานั้นก็จะได้ทำขึ้นไซร้ท่านว่าข้อความส่วนที่ได้ตกลงกันแล้วก็ย่อมเป็นอันสมบูรณ์"

"มาตรา ๓๖๘ สัญญานั้น ท่านให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริตโดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย"

"มาตรา ๘๕๐ อันว่าประนีประนอมยอมความนั้นคือ สัญญาซึ่งผู้เป็นคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย ระงับข้อพิพาทอันใดอันหนึ่ง ซึ่งมีอยู่หรือจะมีขึ้นนั้น ให้เสร็จไปด้วยต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน"

"มาตรา ๘๕๑ อันสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิด หรือลายมือชื่อตัวแทนของฝ่ายนั้นเป็นสำคัญ ท่านว่าจะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่

"มาตรา ๘๕๒ ผลของสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น ย่อมทำให้การเรียกร้องซึ่งแต่ละฝ่ายได้ยอมสละนั้น ระงับสิ้นไป และทำให้แต่ละฝ่ายได้สิทธิตามที่แสดงในสัญญานั้นว่าเป็นของตน"

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

"คำพิพากษาตามยอม" แบบ "(๒๙)" เป็นแบบ "คำพิพากษา" สำเร็จรูปมีข้อความอักษรตีพิมพ์ตัดสินไว้ล่วงหน้าสำหรับ "สัญญาประนีประนอมยอมความ" แบบ "(๒๘)" ฯ แบบพิมพ์ "(๒๙)" มีข้อความดั่งต่อไปนี้ ปรับบทที่นำมาแสดงข้างต้นดูบ้าง "ผลทางกฎหมาย" มีได้ตามข้อกำหนดใด ?

"ผู้พิพากษาได้พิจารณา**สัญญา**ประนีประนอม**ยอมความ**ระหว่างโจทก์และจำเลยในค**ดีนี้**ฉบับลงวันที่......เดือน.........พ.ศ. ๒๕.....**เห็นว่าชอบด้วยกฎหมายแล้ว** จึงพิพากษาให้คดีเป็นอันเสร็จเด็ดขาดไปตาม**สัญญา**ประนีประนอม**ยอมความนั้น**"(๑)

แท้ที่จริง มาตรา ๑๓๖, ๑๓๗, ๑๓๘ กำหนดสำหรับกรณีพิพาทเป็นคดีในศาลคู่ความยินยอมกันในประเด็นไม่ดำเนินคดีต่อไป โดยยินยอม**และปฏิบัติ**แก่กันเสร็จชั้นศาล ๆ พิพากษาให้คดีเสร็จเด็ดขาดออกสารบบความไป **ไม่มี**พิพากษาสิทธิ—หน้าที่ฝ่ายใด**ชนะ**ฝ่ายใดแพ้ คดีนั้น ๆ ไม่มีผลแห่งคำพิพากษาจะไปบังคับกัน นอกจากประเด็นนั้น ๆ นำมาฟ้องร้องกันอีกไม่ได้ ฯลฯ ในส่วนคดีที่ยอมกันเพื่อผลดั่งกล่าวมา แต่ทว่า**การปฏิบัติ**

---

(๑) สังเกตมีทั้ง "คดี" และ "สัญญา" ฯ ครั้นออก "คำบังคับ" ตามมาตรา ๒๗๓ ฯลฯ "สัญญา" พลอย "เสร็จ" ถูกบังคับเด็ดขาดไปด้วย ทั้ง ๆ ที่ว่า "ชอบด้วยกฎหมายแล้ว" นั้น ๆ ไม่มีแสดง "เหตุผล" บังคับโดยมาตรา ๑๔๑ (๔) ไม่มีชี้ขาด "สิทธิ–หน้าที่" ตาม "สัญญา" แบบ "(๒๘)" ผูกพันกันประการใด ? ฯลฯ สังเกตเรื่องใน "คำพิพากษาฎีกาที่ ๔๐๗/๒๔๙๓ ที่ ๑๔๓๘/๒๔๙๓ ที่ ๓๕๙/๒๔๙๒ ที่ ๑๘๕๘/๒๔๙๒ ที่ ๘๗๗/๒๔๙๖ "จับกุมคุมขัง ฯลฯ" เช่นที่ ๘๑๕/๒๔๙๑ ที่ ๔๕๒/๒๔๙๑ ที่ ๑๗๑๘/๒๔๙๓ ที่ ๙๕๑/๒๔๙๑ ที่ ๑๓๔๗/๒๕๐๑

จะไปทำกันภายหน้าตาม **"ตกลง"**[๑] จดแจ้งในรายงานพิสดาร (มาตรา ๑๓๘, ๔๘) **ข้อยอม "ตกลง"** นั้น ๆ ชอบที่จะถูกยกเอามาเป็น "รายการ" (มาตรา ๑๔๑) พิพากษาฯ อันที่จริง**มิใช่** "สัญญา" หากเป็นคำพูดระหว่างคู่ความ ๆ กับศาลจดแจ้งไว้ยอมกันเป็นอย่าง (มาตรา ๑๓๖, ๑๓๗) พูดกับศาลเป็นข้อเท็จจริงถูกชี้ขาดข้อกฎหมาย "สิทธิ—หน้าที่" อย่างคดีธรรมดา (๑) คดีเดิมเสร็จเด็ดขาดไป (๒) "ผลแห่งคำพิพากษา" เกิดมีบังคับตาม "สิทธิ—หน้าที่" ชี้ขาดไว้ฯ มาตรา ๑๓๖, ๑๓๗ "พิพากษา" มี "คำพิพากษา" ตามแบบ "(๓๐)" มาตรา ๑๓๘ ก็เช่นกัน ฯ

เรื่องเป็นว่า "คำพิพากษา" ต้องตามมาตรา ๑๔๑ กำหนด "แบบ "(๓๐)" และสำหรับกรณี "ยอมความ" (มาตรา ๑๓๘ ไม่มี "บท" "เหตุ" ความตกลงจะต้องทำ "สัญญา" แบบ "(๒๘)" หรือ "คำพิพากษาตามยอม" แบบ "(๒๙)" นั้น ๆ ไม่มีสารพึง แสดงเป็นเรื่อง **"สัญญา" "มูลหนี้" "ลักษณะหนี้"** ได้ ฯ หากได้มีการลงนามทำ "สัญญา" แบบ "(๒๘)" ก็ต้องเป็นไปตามลักษณะสัญญาบังคับตามลักษณะหนี้ มิใช่ พิพากษาล่วงหน้าแบบ "(๒๙)" บังคับคดีไปเลยตามมาตรา ๒๗๑ และต่อนั้น ๆ ซึ่ง "สิทธิ" ตาม "กฎหมาย" เกี่ยวข้องอาจเสียไป ?

สรุปข้อคิดสังเกตทาง "บทบัญญัติ" บรรยายข้างต้นเป็นว่า "คำพิพากษา" ธรรมดาตามมาตรา ๑๔๑ แบบ "(๓๐)" และ "คำพิพากษา" อนุญาโตตุลาการที่มาตรา ๒๑๘ โยงไปถึงกัน กับ "คำพิพากษาตามยอม" (มาตรา ๑๓๘, ๔๘ วรรคท้าย) แบบ "(๒๙)" รวมทั้ง "สัญญาประนีประนอมยอมความ" แบบ "(๒๘)" เหล่านี้ไม่มีสารสำคัญ เนื้อหา "เหตุ" พา "คำพิพากษา" อันเป็นส่วนวิธีสบัญญัติไปรวมปน "ลักษณะหนี้" เป็น "มูลหนี้" อันเป็นส่วนสารบัญญัติได้ ฯลฯ

---

(๑) คำว่า "ตกลง" "ข้อตกลง" (มาตรา ๑๓๘) อาจพาสำคัญผิดคิดถือเอาว่าเป็นเรื่อง "สัญญากัน" มีอันต้องทำ "หนังสือสัญญา" ฯ เลยเป็นเหตุให้มีแบบ "(๒๘)" เพื่อการนั้น ๆ มีแบบ "(๒๙)" พิพากษามัน ? ต่างไปจากเรื่องมาตรา ๑๓๖, ๑๓๗ พวกเดียวกับมาตรา ๑๓๘ นั้น ๆ ? ประการ สำคัญที่สุดแบบ "(๒๙)" ไม่เป็นตามมาตรา ๑๔๑ บังคับไว้ ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม ก็ยังมี **"สัญญา"** แบบ "(๒๘)" ร่วมอยู่ด้วย ผสมเข้ากับ **"คำพิพากษา"** แบบ "(๒๙)" ฯลฯ เรื่อง **"ผลในกฎหมาย"** ของ "สัญญา" ของ "คำพิพากษา" จะรวมปนกันได้อย่างไรในข้อกฎหมายยังเป็นปัญหา น่าคิดสังเกต **ทาง "เหตุผล"** ต่อไป ?(๑) **"สัญญา"** ทำลงนามกันเสร็จเป็น "ผลในกฎหมาย" ตาม "ลักษณะสัญญา" เรียกร้องขอบังคับตาม "ลักษณะหนี้" ส่วน **"คำพิพากษา"** ชี้ขาดตัดสินข้อพิพาท (เช่นจาก "สัญญา) เป็น "ผลในกฎหมาย" ตามกฎหมายวิธีพิจารณา ฯลฯ เรื่องชอบที่จะไม่ปนกันดั่งกล่าวนี้หรือประการใด ?

ข้อสังเกตบรรยายใน ข. ต่อไปนี้คิดทบทวนดูกันทาง "เหตุผล" มีเรื่องเป็นว่า **ในทาง "เหตุผล" ข้อกฎหมาย** "คำพิพากษา" ไม่เป็น "มูลหนี้" ไปได้ ถึงแม้ "คำพิพากษาตามยอม" ที่มี "สัญญา" รวมด้วยก็เช่นกัน ฯ "คำพิพากษา" แบบ "(๒๙)" มิอาจเป็น "ผลในกฎหมาย" ได้ด้วย ส่วน "สัญญา" ยอมความชอบที่จะมี "ผลในกฎหมาย" "ผลแห่งหนี้" ขอบังคับตาม "ลักษณะหนี้" มิใช่พอเกิดก็ถูกพิพากษาล่วงหน้าบังคับไปเลย ฯลฯ

ถ้าข้อสังเกตบรรยายข้างต้นพาเข้าใจเรื่องดั่งกล่าวในวรรคก่อนได้ ก็ข้ามไปอ่าน **เรื่อง "นิติกรรม" ไม่เป็น "มูลหนี้"** คิดสังเกตบรรยายไว้เป็นอีกส่วนหนึ่งถัดไป ฯลฯ

ข. "เหตุผล" คิดทบทวนพอแสดงได้ ฯลฯ

"คำพิพากษา" นั้น หลักการกำเนิดแดนกำหนดผลบังคับ ฯ เหล่านี้เป็นเรื่องกฎหมายวิธีสบัญญัติมี "ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง" เป็นส่วนสัดอยู่แล้ว ฯ "คำพิพากษา" ที่ถูกต้องสมบูรณ์ (มาตรา ๑๔๑ ฯลฯ) ไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่อง "มูลหนี้"

(๑) "หนังสือ" ที่ทำลงนามไว้มุ่งประสงค์ "ผลในกฎหมาย" ตาม "กฎหมาย" ลักษณะใดก็ตาม ถ้าข้อคำความที่ "หนังสือ" แสดงได้ปรับ "บท" เกี่ยวข้องไม่เป็น "ผลในกฎหมาย" อย่างประสงค์ไว้ย่อมไร้ค่าทางกฎหมายไป ฯ สังเกตเรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๓๔๕/๒๔๘๖ ที่ ๙๗๔/๒๔๙๒ ที่ ๑๒๙/๒๕๐๑ ที่ ๓๔๖/๒๔๘๐ ที่ ๒๑๕/๒๔๙๒

"ลักษณะหนี้" ได้ ฯ ทั้ง "บท" และแบบ "(๓๐)" ต้นกำเนิดของมันแสดงอยู่แล้วในทาง "เหตุผล" คิดทบทวนประกอบสังเกตสะดวกได้ ฯลฯ

ความสับสนยุ่งยากทั้งส่วนข้อเท็จจริง ส่วนข้อกฎหมาย การปรับ "บท" บังคับ ฯ มิได้อยู่ที่เรื่องของ "คำพิพากษา" ธรรมดา มาตรา ๑๔๑ แบบ "(๓๐)" สำหรับคดีทั้งหลายหรือสำหรับกรณีอนุญาโตตุลาการ (มาตรา ๒๑๘) หรือกรณีเสร็จได้โดยไม่วินิจฉัยชี้ขาดประเด็นข้อพิพาท (มาตรา ๑๓๖, ๑๓๗, ๑๓๘) หากอยู่ที่มีแบบ "(๒๘)" (สัญญาประนีประนอมยอมความ) กับแบบ "(๒๙)" (คำพิพากษาตามยอม) สำหรับมาตรา ๑๓๘ นั้น ๆ ดังได้สังเกตบางประการที่สำคัญไว้ข้างต้น ฯลฯ

ข้อคิดสังเกตเหตุผลทบทวนดูกันมุ่งไปทางพิสูจน์แสดงเรื่อง "คำพิพากษา" ไม่ปนเรื่อง "หนี้" แม้กรณีแบบ "(๒๙)" คำพิพากษาตามยอมนั้น ๆ ก็เช่นกัน ฯ ส่วน "สัญญา" แบบ "(๒๘)" ประนีประนอมยอมความนั้น ๆ หากได้ลงนามทำกันไว้ (แม้จะมี "ผู้พิพากษา" ลงนามทำนอง "พยาน") ก็ชอบที่เป็นไปตาม "ลักษณะสัญญา" "ลักษณะหนี้" เป็นผลบังคับกันอย่าง "สัญญา" ทั้งหลาย ฯลฯ

ทั้งนี้จะเป็นไปได้อย่างไร ? เรามาลองคิดทบทวนดูกันบ้างต่อนี้ไป ฯ ข้อคิดสังเกตทาง "บทบัญญัติ" บรรยายข้างต้นเป็นพื้นฐานการคิดทบทวน บางกรณีซ้ำ ๆ กันก็เพื่อเห็นความสำคัญถนัดขึ้น ฯลฯ เริ่มด้วยคิดทบทวนดูกันเรื่องผลบังคับของ "คำพิพากษา" มาตรา ๒๗๑ ฯลฯ สังเกตคำ "เจ้าหนี้" "ลูกหนี้" ที่อาจพาสำคัญผิดรวมปน "ลักษณะหนี้" ฯลฯ ถัดไปเป็นเรื่อง "คำพิพากษา" ธรรมดา (มาตรา ๑๔๑) "คำพิพากษาตามยอม" แบบ "(๒๙)" กับ "สัญญาประนีประนอมยอมความ" แบบ "(๒๘)" นำมาคิดทบทวนสังเกตผลทางกฎหมาย ฯลฯ

"**คำพิพากษา**" เป็น "มูลหนี้" เป็นเรื่อง "หนี้" หรือมิใช่ ? ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๗๑ ฯลฯ กำหนดแดน**บังคับเป็น**ต่างเรื่องไป เพียงมีระบุฝ่ายได้ประโยชน์ว่า "**เจ้าหนี้**" ฝ่ายเสียประโยชน์ว่า "**ลูกหนี้**" ฯลฯ เมื่ออ่านบทพบ ๒ คำนี้บางทีพาหลงผิดไปว่า "**คำพิพากษา**" เป็นเรื่อง "**หนี้**" ตามลักษณะหนี้ ?

เรื่องมันปนกันไม่ได้ "หนี้" เป็นเรื่องของสารบัญญัติกำหนด "สิทธิหน้าที่" ส่วน "คำพิพากษา" เป็นเรื่องของวิธีสบัญญัติชี้ขาดกรณีพิพาท "สิทธิหน้าที่" ตามสารบัญญัติกำหนดเป็นสถานใด และแล้ว "บังคับ" ด้วย "อำนาจศาล" ปฏิบัติกันไป ฯลฯ "คำพิพากษา" มีเรื่องของมันต่างหากไม่รวมปนเรื่องที่ถูกชี้ขาดได้ ความรับผิดชอบทางวิธีพิจารณาต่อศาล "คำพิพากษา" ก็มีบทกำหนดต่างหาก "คู่ความ" ถูก "ผูกพัน" (มาตรา ๑๔๕) ด้วย "คำพิพากษา" มิใช่ระหว่างกัน ?

"คำเจ้าหนี้ คำลูกหนี้" ที่ระบุในมาตรา ๒๗๑ ฯลฯ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ก็มีเครื่องหมาย "(...............................)" กำกับไว้ แสดงเอามาใช้เป็นสัญญลักษณ์สำหรับฝ่ายชนะคดีได้ประโยชน์กับฝ่ายแพ้คดีเสียประโยชน์เท่านั้น มาตรา ๒๗๖ วรรคท้ายแสดงเรื่อง "**หนี้**" เป็นไปตาม "ลักษณะหนี้" **การจะบังคับสำเร็จประโยชน์**เป็นเรื่องของ "**คำพิพากษา**" รวมทั้งใช้อำนาจมาตรา ๒๗๑—๓๐๒ ฯลฯ

"**คำพิพากษา**" มีเรื่องของมัน ฯ มีแดนกำหนดพลังงานผลบังคับส่วนของมัน ฯ พิพากษาปรับสัตย์ชี้ขาด "กฎหมาย" **ก็มิใช่ตั้ง "กฎหมาย"** เสียเอง ฯ พิพากษาชี้ขาดเรื่อง "สิทธิ—หน้าที่" ก็มิใช่เป็นเรื่องชี้ขาดตามอำเภอใจ ฯ จักต้องตามกฎหมายปฏิบัติกฎหมาย "ใช้" กฎหมาย ฯ(๑)

"คำพิพากษา" คดีที่ได้ถึงที่สุดเด็ดขาดไปแล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง**ไม่ใช่** "**มูลหนี้**" ฯ ความผูกพันระหว่าง "คู่ความ" ผู้เกี่ยวข้องจะต้องรับผิด

---

(๑) บังคับโดยมาตรา ๔ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประกอบกำกับด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๓๔, ๕๕, ๑๘๓, ๑๘, ๑๔๐ ฯลฯ หลักวินิจฉัยคำพิพากษาฎีกาที่ ๙๗๔/๒๔๙๒ ที่ ๔๖๐/๒๔๖๙ ที่ ๒๒๘/๒๔๖๙

ชอบกัน มิใช่ "หนี้" ที่จะพึงเรียกร้องขอบังคับตาม "ลักษณะหนี้" กำหนดไว้โดยที่ "กฎหมาย" วิธีพิจารณานั้น ๆ มีมาตรา ๑๔๒, ๑๔๔, ๑๔๕, ๒๗๑ และต่อนั้นกำหนดความผูกพันผลบังคับเสร็จเรื่องไป ฯลฯ

"คำพิพากษา" ตุลาการเพียง "พูดกฎหมาย" (Dire le Droit) เมื่อพิจารณาชี้ขาด "ความจริง" เป็นสถานใดก็ "ใช้กฎหมาย" ปรับสัตย์ชี้ขาด "สิทธิ–หน้าที่" ตามกฎหมายมี ไม่มี เป็นประการใดบังคับไปตามนั้น ๆ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๘๓/๒๔๘๖ ที่ ๘๖๔/๒๔๘๗ ที่ ๙๗๔/๒๔๙๒ ที่ ๑/๒๔๙๑ ที่ ๓๔๕/๒๔๘๖) "คำพิพากษา" ตั้งกฎหมายไม่ได้ ตัดสินไปมิใช่เป็น "กฎหมาย" (มาตรา ๔ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) เรื่องอย่างเดียวกันตัดสินเป็นอย่างอื่นได้(๒) (คำพิพากษาฎีกาที่ ๙๐๕/๒๔๗๖) "ผลในกฎหมาย" เป็นไปตามสิทธิหน้าที่ในกฎหมายที่ชี้ขาด

"คำพิพากษา" ตัดสินสิทธิ–หน้าที่ ตามกฎหมายใด ส่วนประโยชน์ได้–เสียเป็นตามกฎหมายนั้น ๆ "คำพิพากษา" ตัดสินเรื่อง "สิทธิ–หน้าที่" ตาม "กฎหมาย" ลักษณะใดหนึ่งก็ได้ เช่นเรื่องทรัพย์สิทธิ สิทธิเหนือบุคคล สิทธิทางครอบครัว สิทธิทางการเมือง (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๗๘/๒๕๐๖ ที่ ๑๑๙๖/๒๔๙๒ ที่ ๘๙๑/๒๔๗๖ ที่ ๖๐๗/๒๔๘๑ ที่ ๒๔๔/๒๔๘๐ ที่ ๑๓๑๗/๒๔๙๕) ดังนั้นเพียงแต่เป็น "**คำพิพากษากรณี "หนี้"**" มิอาจเป็นมูลหนี้ได้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๗๖ วรรคท้าย แสดงอยู่ว่า "หนี้" มีเรื่องต่างหากแล้ว ผลบังคับทาง "คำพิพากษา" เองเป็นไปตามมาตรา ๒๗๑ และต่อนั้น ๆ ไป "คู่ความ" ต้อง "ผูกพัน" (มาตรา ๑๔๕) อยู่ใต้อำนาจศาล ฯลฯ

"ประมวลกฎหมาย" จัดสรรเรื่องไว้ไม่ปนกัน ฯลฯ "คำพิพากษา" นั้นในเนื้อหาต่างเรื่องไม่ปนกัน "**สิทธิ–หน้าที่**" ที่ถูกชี้ขาด ต่างกับส่วนรับผิดชอบต่อศาล "คำพิพากษา" ฯลฯ

---

(๒) "คำพิพากษาคดีตัวอย่าง" สังเกตเรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๓๗๓/๒๔๗๖ ที่ ๑๑๘/๒๔๘๑ ที่ ๑๔๑๐/๒๔๕๖

เรื่องของ "คำพิพากษา" ในยุคสมัยใช้ "กฎหมายพื้นเมือง" (Common Law) อิทธิพลกฎหมายอังกฤษผสมด้วยนั้นๆ ถือเอาว่า "คำพิพากษา" ข้อชี้ขาดกำหนดระบุไว้เป็น "กฎหมาย" ได้ (Judge-made Law) ส่วนความผูกพัน "คู่ความ รับผิดชอบกันเป็นเรื่อง **"หนี้ตามคำพิพากษา"** (Judgement Debt) นำไปคิดเห็นเป็น "คำพิพากษา" เป็น "มูลหนี้" มีเรื่องทาง "หนี้โดยกฎหมาย" (Legal Obligation) ทำนองพวกที่สังเกตข้างต้น

พระราชบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประกาศ "ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" พ.ศ. ๒๔๖๖ ระบุ "กฎหมาย" ศาลตั้งโดย "คำพิพากษา" เป็นที่สังเกตได้(๑) ซึ่งเท่ากับเป็นการรับรองมีใช้กฎหมายอีกพวกหนึ่งนอกจากตามมาตรา ๒๑ ลักษณะอาญาหลวง โดยระบุไว้ดั่งต่อไปนี้

> "ส่วนหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งศาลยุติธรรมได้เคยยกขึ้นปรับสัตย์ตัดสินคดีเนือง ๆ มา โดยธรรมเนียมประเพณีอันควรแก่ยุติธรรมนั้น สมควรจะบัญญัติไว้เป็นหลักฐาน และกิจการบางอย่างในส่วนแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งไม่มีกฎหมายที่ใช้อยู่ ณ บัดนี้ ก็ควรจะบัญญัติขึ้นไว้ด้วย"

"ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" ที่ใช้อยู่เวลานี้ มาตรา ๔ ไม่รับรองเอา "กฎหมาย" มาใช้จาก "คำพิพากษา" ๆ ไม่เป็นแหล่งอย่างรายอื่น ๆ ที่ระบุไว้(๑) ไม่เป็นกฎหมายได้อย่างยุคสมัยก่อน อันที่จริง "คำพิพากษา" เพียงชี้ขาด "สิทธิ—หน้าที่" ตามกฎหมายเท่านั้น ในส่วนเนื้อเรื่องเนื้อหาตาม "คำพิพากษา" คู่ความ**รับชอบรับผิด**

---

(๑) คำพิพากษาฎีกาที่ ๔๑๙/๑๒๙ ที่ ๑๖๘/๒๔๖๕ ที่ ๙๓๓/๒๔๗๒ อ้าง "หลักกฎหมายทั่วไป" เรื่องความเดิมกูเล็กเชอร์ "ราชบุรี" กรุงเทพบรรณาคารพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๘ หน้า ๓—๕

(๑) "มาตรา ๔ อันกฎหมายนั้น ท่านว่าต้องใช้ในบรรดากรณีซึ่งต้องด้วยบทบัญญัติใด ๆ แห่งกฎหมายตามตัวอักษร หรือตามความมุ่งหมายของบทบัญญัตินั้น ๆ

เมื่อใดไม่มีบทกฎหมายที่จะยกมาปรับคดีได้ ท่านให้วินิจฉัยคดีนั้นตามคลองจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น

ถ้าและไม่มีจารีตประเพณีเช่นว่านั้น ท่านให้วินิจฉัยคดีอาศัยเทียบบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง และถ้าบทกฎหมายเช่นนี้ก็ไม่มีด้วยไซร้ ท่านให้วินิจฉัยตามหลักกฎหมายทั่วไป"

กันตาม "สิทธิ—หน้าที่" ชี้ขาดไว้ตามกฎหมายสารบัญญัติ "ลักษณะ" ใดก็ได้ฯ ส่วนที่ถูก "ผูกพัน" (มาตรา ๑๔๕) ที่ "ปฏิบัติคำพิพากษา" ถูกบังคับด้วย "อำนาจศาล" ได้ ก็เป็น ตาม "ผลแห่งคำพิพากษา" มันเป็นเรื่องของ "ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง" มาตรา ๒๗๑ และต่อนั้น ๆ ไป

"คำพิพากษา" เพียงแต่ "ชี้ขาด" สิทธิและความรับผิดตาม "สารบัญญัติ" มีความผูกพันสถานใด ? มิได้ก่อตั้งมันขึ้นเยี่ยง "มูลหนี้" ทางสารบัญญัติกำหนด (เช่นค่าอุปการะเลี้ยงดู ฯลฯ) จึงไม่เป็น "มูลหนี้" พึงมี "สิทธิเรียกร้อง" บังคับตามมาตรา ๑๙๔ ฯลฯ "คำพิพากษา" ผูกพัน "คู่ความ" แม้จะเรียกฝ่ายชนะเอาประโยชน์ว่า "เจ้าหนี้" ฝ่ายแพ้ต้องปฏิบัติว่า "ลูกหนี้" ก็เพียง "ยืม" ๒ คำ นั้น ๆ จากลักษณะหนี้ (สังเกตเครื่องหมาย "( )" กำกับไว้ในมาตรา ๒๗๑) การขอบังคับผลบังคับก็มี "บท" วิธีพิจารณากำหนดเสร็จเรื่องสำเร็จประโยชน์ตาม "พิพากษา" ไว้ ฯลฯ ถ้ากรณีจะปฏิบัติ "คำพิพากษา" เป็นเรื่อง "หนี้" ก็มีมาตรา ๒๗๖ วรรคท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งโยงไป "ลักษณะหนี้" เห็นได้เป็นต่างเรื่องกัน

"คำพิพากษา" ถึงที่สุดหากฝ่ายรับผิดไม่ปฏิบัติ ๆ ไม่ถูกต้องหรือล้าช้ายังอาจเกิดเป็นรับผิดขัดอำนาจศาลได้ ถูกบังคับจับกุมคุมขัง สังเกตมาตรา ๒๗๓ วรรคท้ายนั้น ๆ "คำพิพากษา" ผูกพันมีผลบังคับส่วนของมันต่างหากจาก "สิทธิ—หน้าที่ ชี้ขาดไว้ พอจะแสดง "**หนี้ตามคำพิพากษา**" ที่เรียกขานกัน**มิใช่** "**หนี้**" ที่มี "**ผลแห่งหนี้**" หรือตามมาตรา ๑๙๔, ๒๑๓ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยที่เป็นเรื่องมีบทกำหนดต้องปฏิบัติมาตรา ๒๗๑ และต่อนั้นไปในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งต่างหากแล้ว ฯลฯ

"**คำพิพากษา**" มีแดนกำหนดพลังงานผลบังคับสุทธิประโยชน์ส่วนของมันตามกฎหมายวิธีพิจารณา ฯ "**สิทธิ-หน้าที่**" ชี้ขาดพิพากษาเป็นไปตามกฎหมายเกี่ยวข้อง ฯ "**คำพิพากษา**" กรณี "หนี้" ก็ไม่เป็น "หนี้" เสียเองได้ กรณีอื่น ๆ ก็เช่นกัน ? **เรื่องที่น่าสนใจ**สงสัยคิดสังเกตอยู่มากคือ "**คำพิพากษาตามยอม**" แบบ "(๒๙)" (มาตรา ๑๓๘ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง) ที่พิพากษา "**ข้อตกลง**" แบบ "(๒๘)"

ซึ่งเป็น **"สัญญายอมความ"** เป็น "มูลหนี้" (มาตรา ๘๕๐—๘๕๒ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) เพียงแต่ได้ทำกันในศาลมี "คำพิพากษา" ก็บังคับไปเลย ?(๑)

อย่างไรก็ดี บางที "สัญญายอมความในศาล" (มาตรา ๑๓๘ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง) จัดการทางลักษณะหนี้ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๔๑๙/๒๕๐๖ ที่ ๑๖๔๙/๒๔๙๘) บางทีเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาก็จัดการทางลักษณะหนี้ได้ (คำพิพากษาที่ ๑๑๓๐—๑๑๓๑/๒๕๐๕ ที่ ๑๙๘/๒๕๐๖ ที่ ๒๒๘/๒๕๐๖) ถ้าเคารพถือ "บท" ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องเป็นสำคัญความสงสัยยุ่งยากอาจไม่เกิดมิได้ มาตรา ๑๓๘ กับแบบพิมพ์ "(๒๙)" "คำพิพากษาตามยอม" ระบุเพียง**พิพากษาให้ "คดี" เสร็จไป** ไม่มีชี้ขาด "สิทธิ—หน้าที่" ตาม "ข้อตกลง" สัญญาเรื่องพวกเดียวกับกำหนดโดยมาตรา ๑๓๖, ๑๓๗ บัญญัติไว้ก่อน และนอก ผลแห่งคำพิพากษา" (มาตรา ๑๔๐ ฯลฯ) ไม่มีเหตุทางสงสัยจะเป็น "มูลหนี้" ทำนอง "คำพิพากษา" ธรรมดาแบบ "(๓๐)" (มาตรา ๑๔๑, ๒๑๘) ตัดปัญหาส่วนนี้ แต่ก็มีหลายกรณีอื่นน่าคิดสังเกตกัน ฯลฯ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดเรื่อง **"คำพิพากษา"** พอสังเกต **เป็นพวกหนึ่ง** "พิพากษา" ให้คดีพิพาทในศาลเสร็จไป (มาตรา ๕๑ (๒), ๑๓๖—๑๓๘) **ไม่มีการชี้ขาด "สิทธิ—หน้าที่"** ผูกพันไปปฏิบัติกันอีกโดย "คู่ความ" พอใจยุติเรื่องไปเลย หรือบางกรณีมี **"ข้อตกลง"** ในศาลผูกพันกันปฏิบัติเสร็จไป (มาตรา ๑๓๘, ๔๘ วรรคท้าย) **"สิทธิ—หน้าที่"** ตามนั้นๆ ยุติมี "คำพิพากษา" ให้คดีเป็นเด็ดขาดไป ฯ พวกที่กล่าวมาอยู่นอกข่ายบังคับ "ผลแห่งคำพิพากษา" มาตรา ๑๔๐ ตลอดไปและไม่มี "บท" อย่างมาตรา ๒๑๘ โยงไปเป็นอย่าง "คำพิพากษา" ธรรมดาแบบ "(๓๐)" มาตรา ๑๔๑ เป็นสำคัญ ฯลฯ

อีกพวกหนึ่ง คือที่กล่าวท้ายวรรคก่อนเป็น "คำพิพากษาธรรมดา" (มาตรา ๑๔๑, ๒๑๘, ๑๓๑) ชี้ขาด สิทธิ—หน้าที่ ที่เป็นของ "คู่ความ" มีไม่มีสถานใด เกิด

---

(๑) "ผลทางกฎหมาย" ส่วน "สัญญา" แบบ "(๒๘)" เกิดมีตาม "ลักษณะหนี้" หรืออย่างไร ? ส่วน "คำพิพากษา" แบบ "(๒๙)" กับ "คำบังคับ มีได้ตามมาตรา ๑๔๑ และต่อนั้นไปหรือไม่ ? "คำพิพากษา" มี "สัญญา" รวมปนจะเป็น "มูลหนี้" ไปหรืออย่างไร ?

"ผลแห่งคำพิพากษา" (มาตรา ๑๔๐ ตลอดไป) "คำพิพากษา" (มาตรา ๑๔๕) ผูกพัน **กำหนดรับผิดชอบปฏิบัติ** "คำพิพากษา" เสร็จไป**อาจ "บังคับ"** โดยอำนาจศาล (มาตรา ๒๗๓ ฯลฯ) **มันมิใช่เป็นความผูกพันในกฎหมาย "หนี้"** ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๙๔ ฯลฯ "ลักษณะ หนี้" ไปได้ ฯลฯ "คำพิพากษา" พวกนี้มิอาจเป็นได้**พวกในวรรคก่อน** "(แบบ ๒๙)" ไม่ชี้ขาด**สิทธิ—หน้าที่** ส่วน **"ข้อตกลง"** ก็เขียนเป็น **"สัญญาใหม่"** "(แบบ ๒๘)" และ "คำพิพากษา" ระบุให้คดีเสร็จไปเท่านั้นมิอาจเป็นได้เช่นกัน(๑)

"คำพิพากษา" เกิดมีเป็น ๒ จำพวก กรณี "ยอมความ" ยุ่งยากไปน่าจะเนื่องจาก แบบพิมพ์ "(๒๘)" "สัญญาประนีประนอมยอมความ" แบบพิมพ์ "(๒๙)" "คำพิพากษาตามยอม" ฯ **สำหรับมาตรา ๑๓๘** ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไม่ปรากฏ "บท" ทำนองมาตรา ๑๔๑ ที่กำหนด "แบบ" รายการ เช่นนั้น ๆ กรณีตามมาตรา ๑๓๘ มีเรื่อง **"พิพากษา" เพียงคดีเสร็จไป** อย่างกรณีมาตรา ๑๓๖, ๑๓๗ ถ้าใช้แบบพิมพ์ "คำพิพากษา" ธรรมดา (๓๐) อย่างเดียวกันคงไม่เป็นปัญหายุ่งยาก **สำหรับข้อตกลง**ก็มีมาตรา ๑๓๘, ๔๘ วรรคท้ายกำหนดไว้ ฯลฯ พิพากษาชี้ขาด "สิทธิหน้าที่" ให้ปฏิบัติไปย่อมได้ ?

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง บางมาตราต่อไปนี้บางทีจะช่วยสังเกตความสำคัญแก้กันความยุ่งยากได้บ้าง ?

"**มาตรา ๑๓๖** ถ้าโจทก์ยอมรับเงินที่จำเลยวางต่อศาลเป็นการพอใจตามที่เรียกร้องแล้ว **ให้ศาลพิพากษาคดีไปตามนั้น** และคำพิพากษานั้นให้เป็นที่สุด"

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

"**มาตรา ๑๓๗** --

(๑) ข้อคิดทฤษฎีหลักวิชานิติศาสตร์ **"สัญญา"** คู่กรณีทำกันนอกศาลหรือทำกันในศาล**ก็เป็น "สัญญา"** (มาตรา ๓๖๖, ๓๖๗, ๓๘๐—๘๕๒) มีผลบังคับ**ตาม "ลักษณะหนี้"** (มาตรา ๑๙๔ ๒๑๓) การปฏิบัติกฎหมายวิธีพิจารณามาตรา ๑๓๘ มี "แบบพิมพ์" (๒๘) (๒๙) พาสำคัญผิดรวมปนเป็นเรื่องของกฎหมายวิธีพิจารณาไป ๆ บังคับได้โดยไม่มีชี้ขาด ไม่มี "ผู้ชนะคดี" "ผู้แพ้คดี" "เจ้าหนี้" "ลูกหนี้" ตามมาตรา ๒๗๑ ฯลฯ

ถ้าโจทก์ยอมรับการชำระหนี้นั้นเป็นการพอใจเต็มตามที่เรียกร้องแล้วให้ศาลพิพากษาคดีไปตามนั้น และคำพิพากษานั้นให้เป็นที่สุด"

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

"มาตรา ๑๓๘ ในคดีที่คู่ความตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี โดยมิได้มีการถอนคำฟ้องนั้น และข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความกันนั้น ไม่เป็นการผ่าฝืนต่อกฎหมายให้ศาลจดรายงานพิสดารแสดงข้อความแห่งข้อตกลง หรือการประนีประนอมยอมความเหล่านั้นไว้แล้วพิพากษาไปตามนั้น"(๑)

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

"มาตรา ๔๘" วรรคท้าย

"เมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้ หรือเมื่อศาลเห็นเป็นการจำเป็นก็ให้ศาลจดบันทึก (โดยจดรวมไว้ในรายงานพิสดารหรืออีกส่วนหนึ่งต่างหาก) ซึ่งคำแถลงหรือคำคัดค้านในข้อสำคัญ ข้อตกลง คำชี้ขาด คำสั่ง หรือการอื่น ๆ หรือกระบวนพิจารณาที่ทำด้วยวาจาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้"

"มาตรา ๑๔๑ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลให้ทำเป็นหนังสือและต้องกล่าวหรือแสดง

(๑) ชื่อศาลที่พิพากษาคดีนั้น

(๒) ชื่อคู่ความทุกฝ่าย และผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้แทนถ้าหากมี

(๓) รายการแห่งคดี

(๔) เหตุผลแห่งคำวินิจฉัยทั้งปวง

(๕) คำวินิจฉัยของศาลในประเด็นแห่งคดี ตลอดทั้งค่าฤชาธรรมเนียม"

---

(๑) สังเกตมาตรา ๑๓๘ ไม่ระบุให้ต้องทำ "หนังสือสัญญา" อะไร ? ไม่ระบุต้องทำ "คำพิพากษา" แบบใดต่างไปจากบังคับโดยมาตรา ๑๔๑, ๑๓๖, ๑๓๗ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ?

"มาตรา ๑๔๒ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่ชี้ขาดคดี ต้องตัดสินตามข้อหาในคำฟ้องทุกข้อ แต่ห้ามมิให้พิพากษาหรือทำคำสั่งให้สิ่งใด ๆ เกินไปกว่าหรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้อง ฯลฯ"

"มาตรา ๒๑๘ ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๔๐, ๑๔๑ และ ๑๔๒ ว่าด้วยคำพิพากษาและคำสั่งของศาลมาใช้บังคับแก่คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการโดยอนุโลม

ให้อนุญาโตตุลาการยื่นคำชี้ขาดของตนต่อศาล และให้ศาลพิพากษาตามคำชี้ขาดนั้น

แต่ถ้าศาลเห็นว่า คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการขัดต่อกฎหมายประการใดประการหนึ่ง ให้ศาลมีอำนาจทำคำสั่งปฏิเสธไม่ยอมพิพากษาตามคำชี้ขาดนั้น แต่ถ้าคำชี้ขาดนั้นอาจแก้ไขให้ถูกต้องได้ ศาลอาจให้อนุญาโตตุลาการหรือคู่ความที่เกี่ยวข้องแก้ไขเสียก่อน ภายในเวลาอันสมควรที่ศาลจะกำหนดไว้"

"ลักษณะ ๒ การบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง"

หมวด ๑

หลักทั่วไป

"มาตรา ๒๗๑ ถ้าคู่ความหรือบุคคลซึ่งเป็น**ผ่ายแพ้คดี** (ลูกหนี้ตามคำพิพากษา) มิได้ปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทั้งหมดหรือบางส่วนคู่ความหรือบุคคลซึ่ง**เป็นฝ่ายชนะ** (เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา) ชอบที่จะร้องขอให้บังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้ภายในสิบปีนับแต่วันมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง โดยอาศัยและตามคำบังคับที่ออกตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น"

"มาตรา ๒๗๒ ถ้าศาลได้พิพากษาหรือมีคำสั่งอย่างใดซึ่งจะต้องมีการบังคับคดี ก็ให้ศาลมีคำบังคับกำหนดวิธีที่จะปฏิบัติตามคำบังคับนั้นไว้"

"มาตรา ๒๗๓ --"

"นอกจากนี้ให้ศาลระบุไว้โดยชัดแจ้งในคำบังคับว่าในกรณีที่มิได้มีการปฏิบัติตามคำบังคับเช่นว่านี้ภายในระยะเวลาหรือภายในเงื่อนไขที่ได้กำหนดไว้ ลูกหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องถูกยึดทรัพย์หรือถูกจับและจำขัง ดั่งบัญญัติไว้ในหมวดนี้"

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

เรื่องทาง "บทบัญญัติ" สังเกตเป็นว่า "ให้ศาลชี้ขาดคดีนั้นโดยทำ **เป็นคำพิพากษา** ฯลฯ" (มาตรา ๑๓๓) ซึ่งอาจเป็นกรณี "**ชี้ขาด**" พิพากษาตาม "คู่ความ" ปฏิบัติกันเป็นที่ "พอใจ" ของเขา (มาตรา ๑๓๖, ๑๓๗) หรือตาม "คู่ความ" **ตกลงกัน**กำหนด "ข้อตกลง" ไว้ (มาตรา ๑๓๘, ๔๘ วรรคท้าย) อีกจำพวกหนึ่ง "**ศาลชี้ขาด**" โดยได้พิจารณา **วินิจฉัยคดี** แล้ว "**สิทธิ-หน้าที่**" เป็นสถานใด "**พิพากษา**" **ตามชี้ขาดไว้** (มาตรา ๑๓๑, ๑๔๑, ๒๑๘, ๑๓๘, ๑๘๕, ๑๐๔, ๑๔๒, ๑๘, ๑๓๔) "**บังคับคดี**" **ไป** (มาตรา ๒๗๑ ฯลฯ) ตาม "คำพิพากษา" นั้น

"ชี้ขาด" พิพากษาให้โจทก์ได้ประโยชน์พอใจกัน คดีเสร็จไปจบเรื่องไปด้วยฯ พิพากษา "ข้อตกลง" คู่ความพูดกันต่อหน้าศาลชี้ขาด "**สิทธิ-หน้าที่**" เป็นสถานใดก็มี "**ประเด็นแห่งคดี**" ระบุในมาตรา ๑๓๘ เป็นหลัก "**ชนะ**" **หรือ** "**แพ้**" กันโดย "ข้อตกลง" นั้น ๆ สังเกตได้ "บังคับ" กันได้อย่าง "คำพิพากษา" ธรรมดาฯ ต่างกันที่มิต้องมีการพิจารณาวินิจฉัยข้อเท็จจริงพิพาทกันโดยมี "ข้อตกลง" ตามรายงานพิสดารมิต้องทำอย่างคดีธรรมดา? ทั้งหมดปฏิบัติมาตรา ๑๔๑ แบบ "(๓๐)" "คำพิพากษา" จะไม่เป็นปัญหายุ่งยากดั่งที่มี "แบบ (๒๘) (๒๙)" สำหรับมาตรา ๑๓๘ ต่างไปจากที่ใช้สำหรับมาตรา ๑๓๖, ๑๓๗ "คำพิพากษา" ธรรมดามาตรา ๑๔๑ แบบ "(๓๐)"?

สังเกตเป็นส่วนรวม ความสำคัญมีว่า "คำพิพากษา" มิใช่เป็น "มูลหนี้" ตาม "ลักษณะหนี้" มาตรา ๑๙๔ ฯลฯ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์โดยที่ "คำพิพากษา" มีบทวิธีพิจารณากำหนดเสร็จเรื่อง ทั้งกำเนิดตลอดจนผลบังคับสุทธิฯ บทวิธีพิจารณามาตรา ๒๗๖ วรรคท้ายแสดงต่างเรื่อง **ไม่ก้าวก่ายปนกัน** ฯลฯ

เรื่อง “**สัญญายอมความ**” ทำกันในศาลแบบ “(๒๘)” มี “**คำพิพากษาตามยอม**” แบบ “(๒๙)” **ก็บังคับปฏิบัติ** “**ข้อตกลง**” ไม่ชี้ขาดสิทธิหน้าที่ฯ **ก้าวล่วงเรื่อง** “**ใช้สิทธิเรียกร้อง**” ตาม “ลักษณะหนี้” (มาตรา ๘๕๐—๘๕๒, ๑๙๔ ๒๑๓, ๑๖๘ ฯลฯ) ย่อมไม่เป็นเหตุแสดง “**คำพิพากษา**” แบบ “(๒๙)” **ปนลักษณะหนี้** ฯ อนึ่ง **ก็บังคับคดี**โดยไม่มี “**ผู้ชนะคดี**” “**ผู้แพ้คดี**” ความผูกพันสิทธิหน้าที่ชี้ขาดไว้อย่างได้ “**พิพากษา**” แบบ “(๓๐)” **อันพึงเป็นผลบังคับ** ตามบทวิธีพิจารณา (มาตรา ๑๔๑, ๑๔๒, ๒๗๑, ๒๗๓ วรรคท้าย ฯลฯ) อีกด้วย ?

แบบพิมพ์ “(๒๘)” มาสำคัญผิดไปเป็น “แบบ” สำหรับใช้เป็น “คำพิพากษา” กรณีระบุในมาตรา ๑๓๘ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ขาดสารสำคัญรายการอันจะเป็น “คำพิพากษา” ตามมาตรา ๑๔๑ ไม่มี “บท” โยงไปให้เป็น “คำพิพากษา” อย่างมาตรา ๒๑๘ กรณีอนุญาโตตุลาการ “บท” วิธีพิจารณาไม่มีเรื่อง “แบบ (๒๘)” “(๒๙)” “(๓๐)” คิดทบทวนกันต่อไป ฯลฯ

เรื่องของแบบ (๒๘) (๒๙) เป็นกรณีสับสนยุ่งยากเป็นปัญหาข้อกฎหมายหาฤา-บท มาตรา ๑๓๘ ประกอบด้วยมาตรา ๑๔๑, ๑๓๖, ๑๓๗, ๔๘ วรรคท้าย ๕๑ (๒), ๑๔๕ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ฯลฯ ในส่วนสาเหตุอยู่ที่เข้าใจมาตรา ๑๓๘ ผิดไป[๑]

---

(๑) มาตรา ๑๓๘ ในคดีที่คู่ความตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีโดยมิได้มีการถอนคำฟ้องนั้น และข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความกันนั้นไม่เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมายให้ศาลจด**รายงานพิสดารแสดงข้อความแห่งข้อตกลงหรือการ**ประนีประนอมยอมความเหล่านั้นไว้ แล้วพิพากษาไปตามนั้น

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

มาตรา ๑๓๖ ถ้าโจทก์ยอมรับเงินที่จำเลยวางต่อศาลเป็นการพอใจตามที่เรียกร้องแล้ว ให้ศาลพิพากษาคดีไปตามนั้น และคำพิพากษานั้นให้เป็นที่สุด

ถ้าโจทก์ยอมรับเงินเช่นว่านั้นเป็นการพอใจเพียงส่วนหนึ่งแห่งจำนวนเงินที่เรียกร้อง จำเลยชอบที่จะถอนเงินที่วางไว้นั้นได้ และให้ศาลดำเนินการพิจารณาคดีไปเสมือนหนึ่งว่ามิได้มีการวางเงิน ถ้าจำเลยมิได้ถอนเงินที่วางไว้ ให้ศาล**จดรายงานพิสดารซึ่งคำเสนอของจำเลยและคำสนองรับของโจทก์ไว้**แล้วดำเนินคดีต่อไปเฉพาะจำนวนเงินที่เหลืออยู่

มาตรา ๑๓๗ ในคดีที่เรียกร้องให้ชำระหนี้อย่างอื่นนอกจากให้ชำระเงินจำเลยชอบที่จะทำการชำระหนี้นั้นได้โดยแจ้งให้ศาลทราบในคำให้การ หรือแถลงโดยหนังสือเป็นส่วนหนึ่งต่างหากก็ได้

ถ้าโจทก์ยอมรับการชำระหนี้นั้นเป็นการพอใจเต็มตามที่เรียกร้องแล้วให้ศาลพิพากษาคดีไปตามนั้น และคำพิพากษานั้นให้เป็นที่สุด

ถ้าโจทก์ไม่พอใจในการชำระหนี้เช่นว่านั้น โจทก์ชอบที่จะดำเนินคดีนั้นต่อไปได้

และไม่สังเกต "คำพิพากษา" ตัดสินมาตรา ๑๓๖ เป็น "แบบ (๓๐)" ก็ชอบที่จะเป็นอย่างเดียวกันสำหรับกรณีมาตรา ๑๓๘ นั้น ๆ มันเป็นกรณีพิพากษาก่อนพิจารณาประเด็นตัดสินข้อพิพาท ฯ

คดีที่ "คู่ความ" ปรองดองกันประการใด ศาลจดแจ้งรายงานพิสดารแล้วบรรยายใน "คำพิพากษา" แบบ "(๓๐)" ชี้ขาดข้อเท็จจริง ข้อกฎหมาย "พิพากษา" บังคับไปเสร็จเรื่องได้ ฯ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนด "คำพิพากษา" มีแบบดั่งระบุโดยมาตรา ๑๔๑,๒๑๘ เท่านั้น ฯ **การกำหนดทำแบบ** (๒๘)(๒๙) เป็นนอกบทผิดมาตรา ๑๔๑ **ไร้ผลทางกฎหมาย** ฯลฯ นี่เป็นเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ "คำพิพากษา" มี "สัญญายอมความ" ด้วยก็**มีอาจเป็น "มูลหนี้"** พาเรื่องเข้าข่าย "ลักษณะหนี้" ได้ ฯลฯ

แบบ (๒๘) สัญญายอมความกับแบบ (๒๙) คำพิพากษาตามยอม ฯ ไร้ผลทางกฎหมายดั่งกล่าวในวรรคก่อนหรือไม่ ? เป็นปัญหาน่าใส่ใจคิดสังเกตกัน ฯลฯ มันเป็นเรื่องต้องคิดทบทวนหลายทางลองติดตามดูบ้างต่อนี้ไป ฯ ถ้าเคารพ "บท" บางมาตราระบุใน ๒ วรรคก่อน คิดดูตาม "เหตุผล" ข้อคิดบรรยายไว้ ก็จะเห็นทางว่าการกำหนด "แบบ" เหล่านั้นนอกเหนือแม่บท "Ultra Vires" แม้จะกำหนดโดย "กฎกระทรวง" ก็ตาม ? "คำพิพากษา" ตามมาตรา ๑๓๘ ชอบที่จะเป็น "แบบ" เดียว (แบบ (๓๐)) กับมาตรา ๑๓๖ นั้น ๆ ?

ภาพถ่ายแบบ "(๒๘)"

แบบพิมพ์ "**สัญญาประนีประนอมยอมความ**" ต่อไปนี้เป็น "แบบฟอร์ม" อักษรตีพิมพ์ มีช่องว่างสำหรับจดแจ้ง "**สัญญา**" **ทำต่อหน้าศาล** ฯลฯ ในด้านหลังมีอักษรตีพิมพ์กับช่องว่างแสดงการ "ลงลายมือชื่อ" ของ "คู่สัญญา" กับข้อความ "คู่ความได้ลงชื่อต่อหน้าข้าพเจ้า" ลงนาม "ผู้พิพากษา" เสมือน "พยาน" การลงลายมือชื่อการทำสัญญา ฯ ทั้งนี้ แสดงว่าไม่มีการ "**ทำสัญญา" กับ ศาล**" อันจะพึงถูกบังคับโดยตรงได้อย่างกรณี "ประกัน" ฯ ชอบที่เป็น "ยอมความ" มาตรา ๘๕๐–๘๕๒ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไม่มี "บทบัญญัติ" ให้คู่ความเขียนทำ "สัญญา อย่างแบบ" "(๒๘)" นี้ ไม่มี "บทบัญญัติ" ใดให้มี "ผู้พิพากษา" ลงนามรับรู้ "พยาน" ท้ายแบบ "(๒๘)" นั้น ฯลฯ มาตรา ๑๓๘ วรรคต้นตอนท้ายบังคับจดแจ้ง **ข้อตกลง**ที่บอกศาลใน**รายงานพิสดารแล้วพิพากษาไปตามนั้น ๆ** มาตรา ๑๓๘, ๔๘ วรรคท้ายบังคับเรื่องจักต้องทำรายงานพิสดาร "ข้อตกลง" ไว้ ฯ **พิพากษา "ข้อตกลง"** โดยชี้ขาดสิทธิหน้าที่คู่ความจากและตาม "ข้อตกลง" นั้น ๆ ให้ปฏิบัติกันไป คดีเดิมเป็นยุติเป็นทำนองเดียวกับ "พิพากษา" ตามมาตรา ๑๓๖—๑๓๗ เมื่อ ๒ กรณีนี้มีการทำ "คำพิพากษา" ตามมาตรา ๑๔๑ แบบ "(๓๐)" ก็ไม่มีเหตุผลจะทำสำหรับกรณี "ยอมความ" ตามมาตรา ๑๓๘ เป็นแบบ "(๒๙)" ผิดต่างไป ? มาตรา ๑๓๖, ๑๓๗, ๑๓๘ เป็นจำพวก "เลิกคดี" ด้วยกัน ไม่มี "บท" วิธีพิจารณาใดให้มี "แบบ ๒๙" หรือให้ข้อความเนื้อหาอย่างระบุในแบบ "(๒๙)" เป็น **"คำพิพากษา"** ตามมาตรา ๑๔๑ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้ ?

"บท" วิธีสบัญญัติไม่มีกำหนด "สัญญา" แบบ "(๒๘)" ไม่มีว่าแบบ "(๒๙)" เป็น "คำพิพากษา" ได้ ฯลฯ เรื่องทางวิธีสบัญญัติ "คำพิพากษา" มิอาจรวมปนเป็นเรื่อง "มูลหนี้" เรื่อง "ลักษณะหนี้" ไปได้ ? อย่างไรก็ตาม ถ้า "สัญญา" ที่ลงนามทำไว้สมบูรณ์บริบูรณ์ตาม "ลักษณะนิติกรรม" "ลักษณะสัญญา" และมาตรา ๘๕๐—๘๕๒ ก็ชอบที่บังคับตาม "ลักษณะหนี้" เป็นอีกส่วนหนึ่ง

ภาพถ่ายแบบ "(๒๙)"

แบบพิมพ์ **"คำพิพากษาตามยอม"** ต่อไปนี้เป็น "แบบฟอร์ม" อักษรตีพิมพ์มีช่องว่างสำหรับจดแจ้งรายการ ฯ แต่ทว่าในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไม่ปรากฏมี "บท" ใดกำหนด "คำพิพากษา" แบบนั้น ๆ ฯ อักษรตีพิมพ์ข้อความระบุไว้ย่อมไม่เป็น "คำพิพากษา" ได้ ฯ ถึงแม้จะเป็น "แบบฟอร์ม" กำหนดโดย "กฎกระทรวง ก็ขาด "แม่บท" นอกเหนือข้อกำหนดตรา ๑๔๑ (Ultra Vires) ไร้ค่าทางกฎหมาย ฯ ในเนื้อหา "แบบ (๒๙)" ระบุ **"พิพากษาให้คดีเป็นอันเสร็จเด็ดขาดไป"** ฯ ไม่มี

ชี้ขาด "ข้อตกลง" เกิด **"สิทธิ–หน้าที่"** **ชนะแพ้กัน ?** คดีเดิมได้ถูก "พิพากษา" ยุติแต่ "สัญญา" ไม่ถูก "พิพากษา" ค้างไปฯ "คำพิพากษา" ไม่ตามมาตรา ๑๔๑ **ไม่เป็น "คำพิพากษา"** ตามกฎหมายฯ "ผลแห่งคำพิพากษา" (มาตรา ๑๔๐ ฯลฯ) ไม่เกิดมีได้ฯ ไม่ปรากฏ สิทธิ–หน้าที่ ผู้ชนะผู้แพ้จะบังคับตามมาตรา ๒๗๑ และต่อนั้น ๆ ไป ฯลฯ

"มาตรา ๑๓๑ คดีที่ยื่นฟ้องต่อศาลนั้น ให้ศาลปฏิบัติดั่งนี้

(๑) ในเรื่องคำขอซึ่งคู่ความยื่นในระหว่างการพิจารณาคดีนั้น โดยทำเป็นคำร้องด้วยวาจาก็ดี ให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตหรือยกเสียซึ่งคำขอเช่นว่านั้น โดยทำเป็นหนังสือหรือด้วยวาจาก็ได้ แต่ถ้าศาลมีคำสั่งด้วยวาจาให้ศาลจดคำสั่งนั้นไว้ในรายงานพิสดาร

(๒) ในเรื่องประเด็นแห่งคดี ให้ศาลวินิจฉัยชี้ขาดโดยทำเป็นคำพิพากษาหรือคำสั่ง หรือให้จำหน่ายคดีเสียจากสารบบความตามที่บัญญัติไว้ในลักษณะนี้

มาตรา ๑๔๑ **คำพิพากษา** หรือคำสั่งของศาลให้ทำเป็นหนังสือและ**ต้องกล่าวหรือ**แสดง

(๑) ชื่อศาลที่พิพากษาคดีนั้น

(๒) ชื่อคู่ความทุกฝ่ายและผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้แทน ถ้าหากมี

(๓) รายการแห่งคดี

(๔) เหตุผลแห่งคำวินิจฉัยทั้งปวง

(๕) คำวินิจฉัยของศาลในประเด็นแห่งคดีตลอดทั้งค่าฤชาธรรมเนียม

ภาพถ่ายแบบ "(๓๐)"

แบบพิมพ์ "คำพิพากษา" ต่อไปนี้เป็น "แบบฟอร์ม" อักษรตีพิมพ์ มีช่องว่างสำหรับจดแจ้ง **"รายการ"** **สารสำคัญ**ตามมาตรา ๑๔๑ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบังคับไว้ฯ

ข้อความจดแจ้งในเอกสารจะให้เป็น "คำพิพากษา" ต้องปรากฏสารสำคัญรายการบังคับโดยมาตรา ๑๔๑ กำหนดไว้ฯ กรณีที่มี "บท" กำหนดให้ "พิพากษา" มี "คำพิพากษา" จักต้องตามมาตรา ๑๔๑ บังคับนั้น ๆ ฯ กรณีที่เนื้อหาเรื่องใน "คำพิพากษา" จะต้องมีต่างไปต้องมี "บท" โยงดึงไว้ได้แก่กรณี "อนุญาโตตุลาการ" มาตรา ๒๑๘ นั้น ๆ ฯลฯ "คำพิพากษา" มีได้ "แบบ" เดียวตามมาตรา ๑๔๑ เท่านั้น ฯ เรื่องตามมาตรา ๑๓๖, ๑๓๗, ๑๓๘ ก็ต้องมี "คำพิพากษา" ตามมาตรา ๑๔๑ นี้ ฯลฯ

"มาตรา ๒๑๘ ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๔๐, ๑๔๑ และ ๑๔๒ ว่าด้วยคำพิพากษาและคำสั่งของศาลมาใช้บังคับแก่คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการโดยอนุโลม

ให้**อนุญาโตตุลาการยื่นคำชี้**ขาดของตนต่อศาล และให้ศาล**พิพากษาตามคำชี้ขาดนั้น**

แต่ถ้าศาลเห็นว่า คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการขัดต่อกฎหมายประการใดประการหนึ่งให้ศาลมีอำนาจทำคำสั่งปฏิเสธไม่ยอมพิพากษาตามคำชี้ขาดนั้นอาจแก้ไขให้ถูกต้องได้ศาลอาจให้อนุญาโตตุลาการหรือคู่ความที่เกี่ยวข้องแก้ไขเสียก่อน ภายในเวลาอันสมควรที่ศาลจะกำหนดไว้"

เรื่องของมาตรา ๑๓๘ กรณียอมความยุติคดีด้วย**การตกลงกันในศาล**จะไป "ปฏิบัติ" ข้อตกลงในภายหลังต่างกับกรณีตามมาตรา ๑๓๖—๑๓๗ ที่ "ยอม" กัน "ปฏิบัติ" เสร็จไปฯ "สิทธิหน้าที่" ตาม "ข้อตกลง" วินิจฉัยชี้ขาดข้อกฎหมายใน "คำพิพากษา" ผูกพันบังคับกัน ฯ การพิพากษา "คำพิพากษา" ก็ย่อมเป็นทำนองเดียวกัน (มาตรา ๑๔๑ แบบ "(๓๐)") "ข้อเท็จจริง" ตกลงกันในศาลมีในรายงานพิสดาร (มาตรา ๑๓๘, ๔๘ วรรคท้าย) ไม่มีเหตุยุ่งยากพิธีกรรมพิเศษอย่างกรณี "อนุญาโตตุลาการ" มิจำต้องมี "บท" โยงไปมาตรา ๑๔๑ นั้น ๆ มาตรา ๑๓๘ ก็มิได้บัญญัติไว้ด้วย ฯลฯ มาตรา ๑๔๑ วรรคต้น ก็บังคับเด็ดขาดจะเป็น "คำพิพากษา" ได้ต้องตามระบุไว้ จึงแบบ "(๒๙)" เป็นนอกบทไม่มีค่าทางกฎหมายบังคับไม่ได้ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ฯลฯ

ค. สังเกตทางเรื่อง "ปรับบท" ฯลฯ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๓๑ (๒) บังคับการตัดสินคดีต้องมี "คำพิพากษา" มาตรา ๑๔๑ **บังคับให้ "คำพิพากษา" ต้องกล่าวหรือแสดง**รายการต่าง ๆ ดังมาตรา ๑๔๑ ระบุไว้ คำวินิจฉัยชี้ขาดพิพากษาบรรยายไม่เป็นตามนั้น ๆ ย่อม**ไม่เป็น "คำพิพากษา**ตามกฎหมาย" เสียเปล่าไป ฯ ผลบังคับไม่เกิดมีได้ ฯลฯ

แบบอักษรตีพิมพ์สำหรับ "คำพิพากษา" "(๓๐)" มีช่องว่างสำหรับบรรยายเรื่องรายการบังคับโดยมาตรา **๑๔๑ ลองพยายามอ่าน "อักษรตีพิมพ์"** แบบ **"คำพิพากษาตามยอม"** "(๒๙)" ดั่งนำมาแสดงไว้ข้างต้น **ปรับเทียบดูกับ "รายการ"** ระบุในมาตรา ๑๔๑ ที่มาตรานั้นบังคับ "ต้องกล่าวหรือแสดงบางที่จะสังเกตความสำคัญเป็นว่าแบบ "(๒๙)" **ไม่เป็น "คำพิพากษา"** ได้ตามมาตรา ๑๔๑, ๒๗๑ ฯลฯ แบบ "(๒๙)" เป็นนอก "บท" ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ?

"ยอมความ" ในศาลแล้วพิพาทในเรื่อง "ข้อตกลง" มากหลายเช่นตามคำพิพากษาฎีกาที่ ๗๓๗/๒๕๑๑ กับที่ ๗๓๙/๒๕๑๑ (ที่ ๑๓๙—๑๔๐/๒๔๘๕ ที่ ๘๑๕/๒๔๙๑ ที่ ๔๐๗/๒๔๙๓ ที่ ๔๕๒/๒๔๙๓ ที่ ๙๕๑/๒๔๙๑ ที่ ๑๕๙๑/๒๔๙๕ ที่ ๘๗๙/๒๔๙๖ ที่ ๑๓๓๒/๒๔๙๖) สังเกตความสำคัญปรับดูกับ "บท" และหลักการดั่งกล่าวมาหาความเข้าใจดูบ้าง ? เฉพาะอย่างยิ่งกรณี "ยอมความ" กันนั้นคำพิพากษาตามยอมแบบ "(๒๙)" ไม่มี "ฝ่ายชนะคดี" "ฝ่ายแพ้" คดี (มาตรา ๑๔๒, ๒๗๑) **แต่ "คำพิพากษาตามยอม" ก็มี "ผลแห่งคำพิพากษา"** พึงบังคับตามมาตรา ๑๓๑ (๒), ๑๔๒ (๑), ๑๔๕, ๒๗๑ และต่อนั้น ๆ ได้ ?

เรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๖๘๓/๒๔๙๘ โจทก์ฟ้องให้ไถ่จำนอง จำเลย**ยอมความใช้เงิน**ตามจำนวนที่ฟ้อง ฯ ศาลพิพากษาตามยอมแล้ว โจทก์บังคับคดีจากทรัพย์สินนอกสัญญาจำนองได้ ฯลฯ "ผลแห่งคำพิพากษา" มีเป็นอย่าง "คำพิพากษา" ตามมาตรา ๑๔๑ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง นั้น ๆ ?

เรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๗๓๗/๒๕๑๑ สังเกตเป็นกรณียอมความกันมีข้อตกลงถ้าจำเลยขัดขืน ให้ถือเอาคำพิพากษาเป็นการแสดงเจตนาศาลได้พิพากษาตามยอมแล้ว "ผลแห่งคำพิพากษา" นี้เกิดได้ "สิทธิ" จะบังคับให้จดทะเบียนสิทธิ ตามมาตรา ๑๓๐๐ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ "เจ้าหนี้" ตาม "คำพิพากษา" อื่นแย่งไม่ได้ ฯลฯ

เรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๗๓๙/๒๕๑๑ สังเกตเป็นกรณียอมความกันยกที่ดินตีใช้หนี้ ศาลได้พิพากษาตามยอมแล้ว "ผลแห่งคำพิพากษา" นี้เกิดได้ ผู้รับชำระหนี้นั้น ๆ อยู่ในฐานะอันจะให้จดทะเบียนสิทธิตามคำพิพากษานั้นได้ ตามมาตรา ๑๓๐๐ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แม้จะยังไม่ได้โอนกันก็บังคับคดียึดที่ดินนั้น ๆ กระทบกระทั่งสิทธิเขาไม่ได้ ตามมาตรา ๒๘๗ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ฯลฯ

เรื่องทาง "แบบ" พิมพ์ "(๒๘)" "(๒๙)" ยุ่งยากส่วนผลบังคับ(๑) ทั้งเรื่อง "ความผูกพัน" ความเป็น "ฝ่ายชนะ" (เจ้าหนี้) "ฝ่ายแพ้" (ลูกหนี้) ที่จะไปเข้าข่ายมาตรา ๒๗๑ ฯลฯ ถึงแม้จะถือว่ามีเป็นอย่าง "คำพิพากษา" ธรรมดา แบบ "(๓๐)" ทั้ง ๒ อย่างก็ไม่ก่อเกิด "ความผูกพันในกฎหมาย" ที่เป็น "หนี้" ตามสารบัญญัติ "ลักษณะหนี้" ฯลฯ สำคัญผิดไปว่ามันเป็นได้ก็เนื่องจากมิทันคิดสังเกตคำพิพากษา "ผูกพันคู่ความ" (มาตรา ๑๔๕) ทางหนึ่งปฏิบัติตัว "คำพิพากษา" เนื้อหาตามบทวิธีพิจารณา อีกทางหนึ่งปฏิบัติ "สิทธิ–หน้าที่" ถูกชี้ขาดไปตามสารบัญญัติเกี่ยวข้อง แต่ทั้งทางแรกและทางหลัง "บังคับ" ด้วย "อำนาจศาล" สำเร็จประโยชน์ไปด้วยการ "บังคับคดี" ฯลฯ

"ผูกพันคู่ความ" ทำนองนั้น ๆ "คำพิพากษา" เป็นมูลหนี้หรือเป็นเรื่อง "หนี้" ได้อย่างไร ? "คำพิพากษาตามยอม" แม้เกี่ยวข้องกับ "สัญญายอมความ" แต่ในตัวเองไม่ชี้ขาดอะไรในทาง "สิทธิ–หน้าที่" หากมีเรื่องจะเกิดทาง "มูลหนี้" มันก็ก็เป็นตาม "สัญญา" ไป ? "คำบังคับ" ผลบังคับก็เป็นปัญหามิได้ตาม "บท" ใด ?

---

(๑) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๑๓๘ ไม่ระบุว่าให้ทำ "หนังสือสัญญา" หรือว่าให้มี "คำพิพากษา" ที่ต่างไปจากมาตรา ๑๔๑ บังคับไว้ ๆ ทั้ง ๒ "แบบ" ออกเป็น "บท" เป็นเหตุยุ่งยาก

ประโยชน์ทาง "สิทธิ — หน้าที่" ตามสารบัญญัติมีเป็นได้อย่างไร ? ตัดสินพิพากษา "ข้อตกลง" "บังคับ" ล่วงหน้าซึ่ง "สัญญา" นั้น ๆ ปรับ "บท" ใดได้ ?

"ผูกพันคู่ความ" ทั้งทางเรื่องของ "คำพิพากษาตามยอม" เรื่อง "คำ-พิพากษา" ธรรมดาจะรวมปน "ลักษณะหนี้" ได้หรือประการใด ? "บท" "แบบ" ไม่ช่วยให้สังเกตเป็นไปได้ คิดทบทวนเหตุผลโดยสรุปสังเกตเห็นมันมิใช่เรื่อง "หนี้" "สัญญายอมความ" ก็มีเรื่องของมันต่างหาก ฯลฯ

(ก) "คำพิพากษา". (แบบพิมพ์ (๓๐)) ตามมาตรา ๑๔๑, ๒๑๘, ๑๔๒ ๑๔๐ และต่อนั้น พิจารณาชี้ขาด "สิทธิ — ความรับผิด" ในประเด็นข้อพิพาท (มาตรา ๑๘๓, ๑๓๑ (๒), ๑๔๒, ๑๔๔, ๑๔๕) อันเกิด "ผลแห่งคำพิพากษา" ตามมาตรา ๑๔๐ ตลอดไปมี "ผลในกฎหมาย" บังคับกันตามมาตรา ๒๗๑ และต่อนั้น ๆ ได้ มาตรา ๒๗๓ วรรคท้ายกับมาตรา ๒๗๖ วรรคท้ายแสดง "คำพิพากษา" พวกนี้มีผลบังคับเสร็จเรื่องได้[๑] มิใช่เรื่อง "หนี้" เกิดผูกพันอย่างกรณีสัญญาจัดการงานนอกสั่ง ลาภมิควรได้ และเมิด ฯลฯ

(ข) **"คำพิพากษา"** (แบบพิมพ์ "๒๙") เรื่อง **"ยอมความ"** ตามมาตรา ๑๓๘ โดยเฉพาะ ในคำพิพากษาไม่มีสาระตามมาตรา ๑๔๑ หรืออย่างที่กล่าวในวรรคก่อน (แบบพิมพ์ "๓๐") มิใช่ "คำพิพากษาเป็นหลักแห่งคำบังคับ" (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๓๙ — ๑๔๐/๒๔๘๕) สังเกตมาตรา ๑๓๘ กำหนดไว้ก่อนมาตรา ๑๔๐ และต่อนั้น ๆ ไป นอกเรื่อง "ผลแห่งคำพิพากษา" อีกทั้งไม่มี "บท" โยงให้เป็นได้อย่างมาตรา ๒๑๘ กรณี "อนุญาโตตุลาการ" นั้น ๆ ประการสำคัญที่สุดไม่มีชี้ขาด "พิพากษา" ข้อตกลงชี้ขาดข้อกฎหมายแสดง "สิทธิ—หน้าที่" แบบ "(๒๙)" ไม่ให้ **"โจทก์ชนะคดี"** พึงเป็นผลตามมาตรา ๑๔๒ (๑), ๒๗๑ ฯลฯ ได้อีกด้วย ฯลฯ **"คำพิพากษา"** (แบบพิมพ์ **"๒๙"**) นี้ไม่มี "ผลในกฎหมาย" อย่างกรณีธรรมดา มาตรา ๑๔๑ (แบบพิมพ์ "๓๐")

---

(๑) บางกรณีไปทางลักษณะหนี้ คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๑๓๐ — ๑๑๓๑/๒๕๐๕ ที่ ๑๙๘/๒๕๐๖ ที่ ๒๒๘/๒๕๐๖

ดั่งกล่าวในวรรคก่อน ปราศจาก "ผลแห่งคำพิพากษา "ไม่มี "เจ้าหนี้" "ลูกหนี้" ไม่เข้าข่ายบังคับมาตรา ๒๗๑ ฯลฯ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ฯ "สัญญา" (แบบพิมพ์ "๒๙") เป็นเพียงเหตุ "พิพากษาให้คดีเสร็จ" ฯ ส่วน "ข้อตกลง" จะไปปฏิบัติกันชอบที่ว่ากันตามกฎหมายเกี่ยวข้อง ฯลฯ(๑)

"คำพิพากษา" (แบบพิมพ์ "๒๙") ระบุชื่อเป็น "**คำพิพากษาตามยอม**" ไม่ปรากฏ "บท" วิธีพิจารณามีอย่างนั้น ๆ ไม่มี "บท" กำหนดสารสำคัญยกเว้นไม่ต้องมีเนื้อหาอย่างมาตรา ๑๔๑ หรือให้ระบุอย่างในแบบ "๒๙" ฯ ประการสำคัญไม่มี "บท" กำหนดผลแห่งคำพิพากษาตามยอมนี้หรือว่าให้มีผูกพัน "เจ้าหนี้ — ลูกหนี้" บังคับโดยมาตรา ๒๗๑ ฯลฯ ได้ ฯ เรื่องใน "คำพิพากษา" (แบบพิมพ์ "๒๙") อักษรตีพิมพ์แบบมีเพียงว่า "**พิพากษาให้คดีเป็นอันเสร็จ**เด็ดขาดไป ตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น ("สัญญา ให้คดีในศาลเสร็จรวมปน "ข้อตกลง" ไม่มีสาระอย่างกรณีธรรมดา (มาตรา ๑๔๑) ลองคิดหาเหตุผลดูทางถือว่าเป็น "คำพิพากษา" มีผลแห่งคำพิพากษาบังคับได้ตามมาตรา ๑๗๑ และต่อนั้นไป จับกุมคุมขังได้ (มาตรา ๒๗๓ วรรคท้าย คำพิพากษาฎีกาที่ ๘๑๕/๒๔๙๑ ที่ ๔๔๙/๒๔๙๓ ที่ ๑๓๙—๑๔๐/๒๔๘๕) บังคับปฏิบัติตามมาตรา ๒๗๖ วรรคท้าย เป็นผลอย่างมาตรา ๒๑๓ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้มาใกล้ "ลักษณะหนี้" อย่าง "คำพิพากษา" กรณีธรรมดาดั่งกล่าวข้างต้นนั้น ๆ ฯลฯ ถึงแม้หา "เหตุผล" ได้ แต่ขาด "**บท**" **จะเป็นไปได้อย่างไร ?**

(ค) **ความจริง "สัญญา**ประณีประนอมยอมความ" (แนบพิมพ์ "๒๘") ระบุใน "คำพิพากษาตามยอม" (แบบพิมพ์ "๒๙") นั้นต่างหากที่เป็นเรื่อง "ลักษณะหนี้" โดยแท้ปราศจากสงสัยใด ๆ "สัญญา" มันเป็น "**มูลหนี้**" (มาตรา ๑๑๒, ๑๑๗, ๓๖๖ ๓๖๗, ๘๕๐—๘๕๒) ก่อเกิด "**ผลในกฎหมาย**" พึงเรียกร้องบังคับตามมาตรา ๑๙๔

---

(๑) "สัญญายอมความ" นั้นในตัวเองเป็นผลระงับข้อพิพาท (มาตรา ๘๕๐—๘๕๒) ไม่ว่าทำกันนอกศาลหรือต่อหน้าศาล ฯ การ "พิพากษา" มี "คำพิพากษา" เพื่อคดีในศาลที่ข้อพิพาทได้ระงับเป็นยุติเสร็จเด็ดขาดฟ้องอีกไม่ได้ ฯ ส่วน "ข้อตกลง" สัญญาจะปฏิบัติกันก็ว่ากันตามลักษณะสัญญา ลักษณะหนี้ต่อไป ฯลฯ

๒๑๓ ฯลฯ ซึ่ง "ผลแห่งหนี้" กำหนดไว้แต่กลับไปถูก **"พิพากษา–บังคับ"** ล่วงหน้า **"ข้อตกลง"** ที่ทำกัน **"ใหม่"** บางกรณีต่างจากคำของคดีเดิม มิทันเกิดพิพาทดำเนินคดี ฯ (มาตรา ๕๕, ๑๘, ๑๘๒, ๑๓๔ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง) ไม่มีการผิดนัดผิดสัญญาเรียกร้องตามมาตรา ๑๙๔, ๒๑๓ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

"สัญญา" ข้อตกลงนั้น ๆ แม้จะปรากฏในแบบ "๒๘" ก็มิใช่ทำกับ "ศาลยุติธรรม" ที่พึง "บังคับ" โดยตรงด้วย "อำนาจศาล" ทำนอง "สัญญาประกัน" (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๔๕/๒๔๙๑ ที่ ๔๔๙/๒๔๙๓) "ผู้พิพากษา" ลงนามท้าย "สัญญา" แบบ "๒๘" มิได้เป็นคู่กรณี หากแสดงสังเกตเป็นเสมือน "พยาน" ข้อความในแบบ "๒๘" นั้น ๆ ฯลฯ เรื่องของ "สิทธิ–หน้าที่" ตามสารบัญญัติเกี่ยวข้องระหว่าง "คู่สัญญา" "คู่ความ" ยังไม่มีชี้ขาดโดย "คำพิพากษาตามยอม" เกิดไม่เกิดตาม "ข้อตกลง" ย่อมเป็นปัญหา ? ความ "ตกลง" อาจมีพิพาทได้แม้ในเรื่องความสามารถเจตนายินยอม และข้อตกลงที่ทำใหม่นั้น ๆ ฯลฯ[๑] เฉพาะอย่างยิ่งตามลักษณะนิติกรรม ลักษณะสัญญา ลักษณะหนี้ ฯลฯ

บางกรณีเป็นเรื่อง "สัญญาต่างตอบแทน" ตามมาตรา ๓๖๙—๓๗๓, ๘๕๐—๘๕๒ การปฏิบัติต่อกันและกันเป็นปัญหาเข้าข่ายบังคับ "ลักษณะหนี้" เมื่อถูกชี้ขาดบังคับล่วงหน้า **"บังคับตามยอม"** จดแจ้งเพิ่มท้ายแบบ "๒๙" (มิใช่ระบุตามวรรคท้ายมาตรา ๒๗๓ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง) หากไม่ปฏิบัติอาจถูกใช้ "อำนาจศาล" จับกุมคุมขังแทนการไปว่ากันตาม "สัญญา" ฯลฯ บางกรณียุ่งยากเสียหาย (คำพิพากษาฎีกาที่ ๔๐๗/๒๔๙๓ ที่ ๘๑๕/๒๔๙๑ ที่ ๔๔๙/๒๔๙๓) ไม่เฉพาะด้าน "ลักษณะหนี้" มันรวมถึงวรรคท้ายมาตรา ๒๗๖ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้ ฯลฯ[๑]

---

(๑) ดูเรื่องเพิกถอนสัญญายอมความในศาล คำพิพากษาฎีกาที่ ๔๑๙/๒๕๐๖

(๑) สังเกตเรื่องในคำพิพากษาฎีกาต่อไปนี้ดูบ้าง ที่ ๘๑๕/๒๔๙๑ ที่ ๔๐๗/๒๔๙๒ ที่ ๑๖๔๙/๒๔๙๘ ที่ ๕๓๗/๒๕๐๐ ที่ ๓๕๒/๒๔๘๘ ที่ ๑๖๓๖–๑๖๓๙/๒๔๙๘ ที่ ๔๕๒/๒๔๙๑ ที่ ๑๐๓๙/๒๔๙๒

"การบังคับ" ตาม "ผลแห่งคำพิพากษา" เป็นเรื่อง "คำพิพากษา" อันมีผลตามมาตรา ๑๔๐ ตลอดไปเฉพาะ "คำพิพากษา" มาตรา ๑๔๑ กับที่โยงมาโดยมาตรา ๒๑๘ กรณี "อนุญาโตตุลาการ" ส่วนกรณี**มาตรา** ๑๓๘ **"ยอมความ"** มีแบบต่างไปจากที่ใช้สำหรับมาตรา ๑๓๖, ๑๓๗ พวกเดียวกันย่อมเป็นนอกข่ายบังคับ ฯลฯ ทั้งบท ๑๓๘ และอักษรตีพิมพ์แบบ "๒๙" แสดงชัด "พิพากษาให้คดีเสร็จ" เพื่อออกจากสารบบความ (มาตรา ๕๑, ๕๒) เรื่องที่ฟ้องที่ให้การ "ค้างศาล" ยุติทำนองกับเรื่องพวกเดียวกันในมาตรา ๑๓๖, ๑๓๗ นั้น ๆ ส่วนเกิดใหม่ว่ากันไปอีกส่วนหนึ่ง **"สัญญายอมความ"** ในศาลนอกศาลก็เป็น "สัญญา" ตามลักษณะสัญญา (ดูคำพิพากษาฎีกาที่ ๔๑๙/๒๕๐๖) และมันย่อมเป็น "มูลหนี้" ได้ ?(๒)

(๓) นิติกรรมไม่เป็น "มูลหนี้"(๑) ฯลฯ

ก. สังเกตทาง "บท" กับ "ความเห็น" ฯลฯ

เริ่มเรื่อง "นิติกรรม" (ลักษณะนิติกรรม) ตรวจอ่าน "บท" ข้อกำหนดมาตรา ๑๑๒ – ๑๕๕ คิดสังเกตสารสำคัญหลัก ๆ ทางส่วนรวมมันเป็นเรื่องอะไรสำหรับอะไร ? ถ้าไม่ระวัง เรื่อง "นิติกรรม" ไปปนเรื่อง "ลักษณะอื่น" กฎหมายที่มีแดนกำหนดผลบังคับต่างกัน

"ลักษณะนิติกรรม" ได้ถูกจัดสรรจำแนกเรื่องไว้ในบรรพ ๑ "หลักทั่วไป" ย่อมแสดงมันมีเรื่องของมันเองเป็นส่วนสัด ฯ หลักการข้อกำหนดรับรอง "เจตนา" บุคคลหนึ่ง ๆ

---

(๒) ถ้ามีการผิดนัดผิดสัญญา ก็ขอบังคับกัน (มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓) อย่าง "สัญญา" ธรรมดาทั้งหลาย มี "คำพิพากษา" ข้อพิพาทอย่างคดีสัญญาธรรมดา ฯลฯ

แท้ที่จริงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๑๓๘ ไม่ระบุให้ "ทำสัญญา" อะไร ? กำหนดให้พิพากษาตามจดแจ้งใน "รายงานพิสดาร" อันจำต้องทำตามมาตรา ๔๘ วรรคท้ายเท่านั้น ฯลฯ

(๑) ประมวลกฎหมายแพ่ง ฯ ชุด พ.ศ. ๒๔๖๖ รวมปน "สัญญา" กับ "หนี้" ได้ถูกยกเลิกไป ฯ ฉบับที่ใช้อยู่เวลานี้แยก "เจตนา–ยินยอม" เป็นเรื่อง "นิติกรรม" แต่กลับถูกถือใช้รวมปนกับ "สัญญา" ปนกับ "หนี้" ? อย่างไรจึงจะไม่รวมปนกัน ? เป็นเนื้อหาของเรื่อง "นิติกรรม" นำมาคิดสังเกตไว้ ฯ หลาย ๆ กรณีมีอันต้องคิดทบทวนหาทางเข้าใจทาง "บท" ทาง "เหตุผล" ฯลฯ

มี **"ผลทางกฎหมาย"** จักต้องได้แสดงออกปฏิบัติเป็น **"ผลตามกฎหมาย"** มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ พึงเอา "ประโยชน์" ใน**ส่วน "สิทธิ" ตน** อำนวยโดย **"ผลในกฎหมาย"** ตามกฎหมายเกี่ยวข้องตนได้ปฏิบัติที่กำหนด **"เจตนา" เป็นสาระสำคัญ** ฯ สังเกต **"ผลในกฎหมาย"** เกิดมีตาม **"กฎหมาย' อื่น**เป็นอีกส่วนหนึ่ง ฯ

"เจตนา" แสดงออกบริบูรณ์ (มาตรา ๑๑๒ – ๑๑๖) "นิติกรรม" ทางส่วน "สิทธิ" เจ้าของ "เจตนา" (เช่นพินัยกรรม สละมรดก ปลดหนี้ ฯลฯ) หรือแสดง "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" สมบูรณ์ (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) ทำกับบุคคลอื่นสำหรับส่วน "สิทธิ" แห่งตนกับของบุคคลอื่นนั้น ๆ (มาตรา ๑๓๐, ๑๓๑) มุ่งประสงค์ "ผลในกฎหมาย" ตามลักษณะใดปฏิบัติถูกต้องเอาประโยชน์ได้ ฯลฯ **"นิติกรรม"** กำหนดโดย "ลักษณะนิติกรรม" เป็นเรื่อง **"เจตนา" ฝ่ายเดียว**แสดงเอกเทศ ถ้าแสดงออกเกิดผลตามกฎหมายใดแล้วก็พ้น**สภาพ "นิติกรรม"** ไป มีเรื่องตามกฎหมายรายนั้น ๆ เช่น **เพื่อทำ "สัญญา"** (มาตรา ๓๕๔–๓๖๘) เกิด "คำเสนอ" "คำสนอง" "ความตกลง" "สัญญา" "ข้อตกลง" ฯลฯ ระวังอย่าเอาปนกับ "นิติกรรม" ซึ่งไม่มีผลอย่าง "ผลแห่งสัญญา" ฯลฯ

"นิติกรรม" มีบัญญัติในบรรพ ๑ "หลักทั่วไป" กำหนดเป็นกลาง ฯ มี "ผลทางกฎหมาย" ส่วนของมัน ฯ ควรระวังผลตามกฎหมาย มาตรา ๑๑๒ – ๑๕๕ **"ลักษณะนิติกรรม"** ไม่รวมปนเรื่องของกฎหมาย "ลักษณะ" อื่น ๆ เช่นเรื่องตาม **"ลักษณะสัญญา"** ที่มี "บท" ข้อกำหนดเอา "เจตนา" นิติกรรมทาง "ยินยอม" เป็นสารสำคัญก่อเกิด "สัญญา" อันเป็น "มูลหนี้" บังคับกันตาม "ลักษณะสัญญา" "ลักษณะหนี้" ฯ โดยที่ "เจตนา" "นิติกรรม" (คำเสนอ – คำสนอง) เป็นส่วนประกอบ "องค์" สัญญาเท่านั้น ฯ มันเป็นไปไม่ได้ที่ "นิติกรรม – สัญญา" จะเป็นเรื่องเดียวกันอย่างเดียวกัน ฯ ต่าง "บรรพ" ต่าง "บท" ต่าง "หลักเกณฑ์" จะเป็นเรื่องเดียวกันอย่างเดียวกัน ฯ ต่าง "บรรพ" ต่าง "บท" ต่าง "หลักเกณฑ์" ตลอดจนแดนกำหนดผลบังคับ ?

"ลักษณะนิติกรรม" ไม่มีกำหนด "ผลในกฎหมาย" สิทธิ — หน้าที่ผูกพันอย่าง "ลักษณะสัญญา" "ผลแห่งสัญญา" หรือทำนองระบุใน "ลักษณะจัดการงานนอกสั่ง" "ลักษณะลาภมิควรได้" "ลักษณะละเมิด" ที่เป็น "มูลหนี้" ได้ ฯ ดังนั้น "นิติกรรม" บุคคลแสดง **"เจตนา"** **เอกเทศ** **"นิติกรรม"** **ยินยอมฝ่ายเดียว** ไม่เกิดความผูกพันในกฎหมาย "หนี้" กับใคร **"สิทธิ—หน้าที่"** ผลในกฎหมายไม่มีได้อย่างเรื่อง "สัญญา" อย่างกรณี "มูลหนี้" ดังกล่าวมา **"นิติกรรม"** **จึงไม่เป็น** "มูลหนี้" ฯลฯ

"เจตนา" นิติกรรมทำโดยบุคคลหนึ่ง ๆ เอกเทศนั้น มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ กำหนดมุ่งเพื่อ "สิทธิ" (Right) เท่านั้น[๑] ย่อมไม่ก่อเกิด "หน้าที่" (Duty) ความรับผิด (Responsibility, Liability) ผูกพันตนต่อบุคคลอื่น อีกทั้งจะให้บุคคลอื่นถูกผูกพันมี "หน้าที่ความรับผิดต่อตนย่อมไม่ได้เช่นกัน (มาตรา ๒๐๑) แม้จะให้เกิด "ประโยชน์" ให้เขาได้ "สิทธิ" (มาตรา ๓๗๔—๓๗๖) เขาก็ต้องร่วมยินยอมด้วย ฯลฯ "นิติกรรม" ไม่เป็น "มูลหนี้" ได้[๑] ขาดทั้ง "บท" และเหตุผล ฯ บางกรณีที่เป็น **"ผลตามกฎหมาย"** เช่นบอกล้างโมฆียะกรรม บอกเลิกสัญญามันเป็นเรื่อง **"ใช้สิทธิ"** ที่ได้มีอยู่แล้วตามความเดิม มิใช่เรื่องก่อเกิดใหม่กรณี "ปลดหนี้" ก็เป็นเรื่องเจ้าหนี้ "สละสิทธิ" ฯลฯ

เริ่มเรื่อง **"นิติกรรม"** จำเป็นต้องคิดสังเกตอีกประการหนึ่ง คือ "เจตนา" แสดงออกเป็น **"ผลทางกฎหมาย"** มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ ขณะใด ? มันเป็นเรื่องสำคัญเริ่ม "สิทธิ—ความรับผิด" ฯ ในส่วน "สิทธิ" ของตนมันเกิดผลฉับพลันขณะ "ทำลง" เสร็จ ฯ สังเกตมาตรา ๑๓๐ วรรค ๒ อนึ่ง มาตรา ๑๑๒ ไม่ระบุเงื่อนไขระยะเวลากำกับไว้ ฯลฯ "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" ทำใจบุคคลอื่น **"รู้กัน"** มันเกิดผลขึ้นขณะรู้กัน (มาตรา ๑๑๗

---

(๑) ดูคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๐๖๗/๒๔๗๕ ที่ ๑๐๗๔ ที่ ๑๗—๑๘/๒๔๙๗ ที่ ๕๐๓/๒๔๙๗ ที่ ๑๐๙/๒๕๐๖ ที่ ๑๑๐๑/๒๕๐๔ ที่ ๒๙๗/๒๕๐๒

(๑) บางทีคิดเข้าใจกันถือเอาว่า "นิติกรรม" กับ "สัญญา" เป็นอย่างเดียวเรื่องเดียวกัน และ "มูลหนี้" มี (๑) "นิติกรรม" (๒) "จัดการงานนอกสั่ง" กับ (๓) "ลาภมิควรได้" และ (๔) "ละเมิด" เท่านั้น ฯลฯ ควรดู "คำอธิบายกฎหมายนิติกรรมและหนี้" โดยนายจี๊ด เศรษฐบุตร หน้า ๑๑

๓๕๖) ถ้าต้อง "สื่อสาร" แทน "คำพูด" จะเป็น "ผล" เมื่อแสดง "เจตนา" ไปถึงบุคคลอีกฝ่ายนั้น ๆ (สังเกตมาตรา ๑๑๒, ๑๑๗, ๑๓๐, ๑๓๑) ถ้ามุ่งประสงค์ "ผลในกฎหมาย" ทาง "ลักษณะสัญญา" หรือกฎหมายใด จักต้องปฏิบัติถือตาม "บท" ข้อกำหนดกฎหมายนั้น ๆ อีกชั้นหนึ่ง สังเกตเรื่อง "พินัยกรรม" "มูลนิธิ" "ซื้อขาย" ฯลฯ

เรื่อง "นิติกรรม" เป็น "มูลหนี้" ? เรื่อง "เจตนา" เป็นผลเมื่อ "ไปถึง" ? หากไม่เคารพ "บท" หลงทางเป็นยุ่งยาก ฯ เรามาสังเกตกันดูบ้าง

อย่างไรก็ดี ก็ได้ปรากฏว่ามีความคิดเห็นไปทาง "เจตนา" แสดงเอกเทศ "นิติกรรม" ส่วนสิทธิตน "นิติกรรม" ทางยินยอม เรื่อง "สิทธิ" กับบุคคลอื่นเป็นอย่างเดียวกัน "เจตนาหรือความยินยอม" เป็นเรื่องเดียวกันประการสำคัญเข้าใจเอาว่า "นิติกรรม" (ลักษณะนิติกรรม) กับ "สัญญา" ("ลักษณะสัญญา" เป็นเรื่องเดียวกัน อธิบายว่า "ความยินยอมหรือข้อตกลงเป็นนิติกรรม" บ้างก็เข้าใจไปทาง "นิติกรรม" เป็น "มูลหนี้" ได้ ฯลฯ[๑]

ความคิดเห็นของบางท่าน[๒] สังเกตเข้าใจซึ้งถึงธาตุแท้ **"นิติกรรม"** (Actes Juridiques) เช่นเรื่อง "ความศักดิ์สิทธิของเจตนา"[๓] ที่เกิดด้วยการแสดงมัน Théorie des Actes Juridiques, Déclaration de la Volonté) หลักการเป็นว่าเจ้าของ **"เจตนา"** แสดงออกเอกเทศในส่วน "สิทธิ" ตนเป็นผลตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องมุ่งประสงค์ไว้ได้รวมทั้งเรื่อง **"ความเกี่ยวข้องทางกฎหมาย"** (Juristic Relation)[4] ฯลฯ แต่ครั้นแล้วสังเกตไปทางอย่างในวรรคก่อน ?

---

(๑) "คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" ของพระยาเทพวิทุร ของบุคคลอื่นหลายท่าน ได้สังเกตไว้อีกส่วนหนึ่งต่อไป ฯลฯ

(๒) "คำสอน" กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา โดย ดร. ประกอบ หุตะสิงห์ พ.ศ. ๒๕๐๗ หน้า ๑๓, ๑๓๐, ๕, ๖, ๑๔ ฯลฯ ๑๓๑ ฯลฯ

(3) L'Autonomie de la volonté; Liberté de la Volonté; Liberté Indevíduelle.

(4) "112. – Juristic acts are voluntary lawful acts, the immediate purpose of which ia to establish between persons juristic relations, the create, modify, transfer, preserve or extinguish rights"

"นิติกรรม" (มาตรา ๑๑๒–๑๕๕) บางทีคิดเห็นทางถือเอาว่าเป็นอย่างเดียวกับ **"สัญญา"** สำหรับ "บุคคลสิทธิ สิทธิเหนือบุคคล**ปนเรื่อง "หนี้"** เป็น "มูลหนี้" ฯลฯ **"สัมพันธ์"** กับ **"ผูกพัน"** ไม่ต่างกัน ฯลฯ **"มูลหนี้"** ไม่ระบุถึง **"สัญญา"** ฯ ดู "คำอธิบายกฎหมายนิติกรรมและหนี้" ของนายจี๊ด เศรษฐบุตร เล่ม ๑ หน้า ๑–๑๔ ฯลฯ

แท้ที่จริง "ลักษณะนิติกรรม" "ลักษณะสัญญา" "ลักษณะหนี้" ต่างก็มี "บท" ข้อกำหนดหลักการหลักเกณฑ์ของมัน ๆ รวมปนกันได้อย่างไร ? ต้นเรื่องอยู่ที่มาตรา ๑๑๒ แต่ทว่าข้อกำหนดที่ระบุ **"ผูกนิติสัมพันธ์"** ก็ไม่น่าจะพาเรื่องปนกัน ฯ เฉพาะอย่างยิ่งถ้ายั้งคิดสอบดูต้นข้างภาษาอังกฤษคำแปล "Juristic Relation" ที่หมายถึงความเกี่ยวข้องทางกฎหมาย **มิใช่** "ความผูกพันในกฎหมาย" (Lien de Droit, Agreement, Convention Obligation) อีกประการหนึ่งสังเกตมาตรา ๑๑๒ กำหนดเพียง "เจตนา" แสดง "มุ่ง" โดยเจ้าของฝ่ายเดียวเอกเทศ **ไม่ไปถึงต้องมีอีกฝ่ายร่วมด้วย** (ต่างกับกรณี "สัญญา" มาตรา ๓๕๖, ๓๖๖, ๓๖๗) และก็ "มุ่ง" "เพื่อ" **"สิทธิ" ตนหรือจะ "ยินยอม"** ทำต่อบุคคลอื่น (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) **"ผลทางกฎหมาย"** ผลในกฎหมาย" ตาม "กฎหมาย" เกี่ยวข้องมุ่งประสงค์ไว้ **มิใช่มุ่งเพื่อ "สัญญา" อย่างเดียว** ฯ ประการสำคัญเคารพ "บท" ข้อกำหนด "ประมวลกฎหมาย" แสดงไว้ (ต้นตำรับ) "ลักษณะ" หนึ่งเรื่อง **"หนึ่ง"** ไม่รวมปน "ลักษณะ" อื่น "เรื่อง" อื่น ก็จะไม่ยุ่งยากเท่าใด **"นิติกรรม"** นั้น ถ้าสังเกตเป็นเรื่อง "เจตนาศักดิ์สิทธิ์" (Théorie de la Déclaration de Volonté) ตามหลักวิชานิติศาสตร์ (Sciences Juridiques) คิดดูกับ "บท" ข้อกำหนดต่อนี้ไปและที่สังเกตบรรยายในตอนนี้กับใน "บทที่ ๓" ต่อไปบางทีจะช่วยเห็นทางเอา "เรื่อง" ปนกันไม่ได้ ?

"บท" ข้อกำหนด "ประมวลกฎหมายไทย" มีใช้อยู่แล้ว ฯ เรื่อง "กฎหมาย" ของประเทศอื่น ๆ ที่เหมือนหรือที่ผิดต่างไปไม่เป็น "กฎหมายไทย" ฯ มาตรา ๔ เปิดทางสะดวกมีพอใช้ ฯ เรื่องที่เรากำลังคิดสังเกตกันมี "บท" ข้อกำหนดเช่นต่อไปนี้ อ่านคิดทบทวนดูบ้างก่อนติดตามข้อคิดเห็นบรรยายไว้ต่อไป ฯ "บท" สารสำคัญ **"เนื้อหา"** ของแต่ละกรณี (Root, Conception, Nature, Effect etc.) มีเป็นส่วนสัด แดนกำหนดผลบังคับ**ไม่รวมปน**กันได้ ? "นิติกรรม" "สัญญา" "หนี้" ก็เช่นกัน ฯลฯ

"กฎหมาย" ฯลฯ

มาตรา ๔ อันกฎหมายนั้น ท่านว่าต้องใช้ในบรรดากรณีซึ่งต้องด้วยบทบัญญัติใด ๆ แห่งกฎหมายตามตัวอักษร หรือตามความมุ่งหมายของบทบัญญัตินั้น ๆ

เมื่อใดไม่มีบทกฎหมายที่จะยกมาปรับคดีได้ ท่านให้วินิจฉัยคดีนั้นตามคลอง จารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น

ถ้าและไม่มีจารีตประเพณีเช่นว่านั้น ท่านให้วินิจฉัยคดีอาศัยเทียบบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง และถ้าบทกฎหมายเช่นว่านั้นก็ไม่มีด้วยไซร้ ท่านให้วินิจฉัยตามหลักกฎหมายทั่วไป

ฯลฯ ฯลฯ

"นิติกรรม" ฯลฯ

มาตรา ๑๑๒ อันว่านิติกรรมนั้น ได้แก่การใด ๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลเพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ

มาตรา ๑๑๗ การแสดงเจตนาใด แม้ในใจจริงผู้แสดงจะมิได้เจตนาให้ตนต้องผูกพันตามที่ตนได้แสดงออกมานั้นก็ดี ท่านว่าหาเป็นมูลทำให้การแสดงเจตนานั้นตกเป็นโมฆะไม่ เว้นแต่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะได้รู้ถึงเจตนาอันซ่อนอยู่ในใจของผู้แสดงนั้น

มาตรา ๑๓๐ การแสดงเจตนาทำให้แก่บุคคลผู้อยู่ห่างโดยระยะทางย่อมมีผลนับแต่เวลาที่ไปถึงคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งนั้นเป็นต้นไป แต่ถ้าบอกถอนไปถึงผู้นั้นก่อนแล้ว หรือพร้อมกันไซร้ แสดงเจตนานั้นก็ย่อมตกเป็นอันไร้ผล

อนึ่ง เมื่อเจตนาได้ส่งไปแล้ว ถึงแม้ว่าในภายหลังผู้แสดงเจตนาจะตายหรือตกเป็นคนไร้ความสามารถก็ตาม ท่านว่าหาเป็นเหตุทำให้ความสมบูรณ์แห่งการแสดงเจตนานั้นเสื่อมเสียไปไม่

มาตรา ๑๓๑ ถ้าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเมื่อได้รับซึ่งการแสดงเจตนานั้นเป็นผู้เยาว์ก็ดี เป็นผู้ที่ศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถก็ดี การแสดงเจตนานั้นท่านห้ามมิให้ยกขึ้นต่อสู้คู่กรณีนั้น แต่ความข้อนี้ท่านมิให้ใช้บังคับ หากปรากฏว่าผู้แทนโดยชอบธรรมได้รู้ด้วยแล้ว

มาตรา ๑๓๒ ในการตีความแสดงเจตนานั้น ท่านให้เพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนตามตัวอักษร

ฯลฯ ฯลฯ

"สัญญา" ฯลฯ

มาตรา ๓๕๔ คำเสนอจะทำสัญญาอันเป็นระยะเวลาให้ทำคำสนองนั้น ท่านว่าไม่อาจจะถอนได้ภายในระยะเวลาที่บ่งไว้

มาตรา ๓๕๕ บุคคลทำคำเสนอไปยังผู้อื่นซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทางและมิได้บ่งระยะเวลาให้คำสนอง จะถอนคำเสนอของตนเสียภายในเวลาอันควรคาดหมายว่าจะได้รับคำบอกกล่าวสนองนั้นท่านว่าหาอาจจะถอนได้ไม่

มาตรา ๓๕๖ คำเสนอทำแก่บุคคลผู้อยู่เฉพาะหน้า โดยมิได้บ่งระยะเวลาให้ทำคำสนองนั้น เสนอ ณ ที่ใด เวลาใดก็ย่อมจะสนองรับได้แต่ ณ ที่นั้น เวลานั้น ความข้อนี้ท่านให้ใช้ตลอดถึงการที่บุคคลคนหนึ่งทำคำเสนอไปยังบุคคลอีกคนหนึ่งทางโทรศัพท์ด้วย

มาตรา ๓๕๗ คำเสนอใดเขาบอกปัดไปยังผู้เสนอแล้วก็ดีหรือมิได้สนองรับภายในเวลากำหนดดังกล่าวมาในมาตราทั้งสามก่อนนี้ก็ดี คำเสนอนั้นท่านว่าเป็นอันสิ้นความผูกพันแต่นั้นไป

มาตรา ๓๖๐ บทบัญญัติแห่งมาตรา ๑๓๐ วรรค ๒ นั้นท่านมิให้ใช้บังคับถ้าหากว่าขัดกับเจตนาอันผู้เสนอได้แสดง หรือหากว่าก่อนจะสนองรับนั้น คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้อยู่แล้วว่าผู้เสนอตาย หรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ

มาตรา ๓๖๑ อันสัญญาระหว่างบุคคลซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทางนั้นย่อมเกิดเป็นสัญญาขึ้นแต่เวลาเมื่อคำบอกกล่าวสนองไปถึงผู้เสนอ

ถ้าตามเจตนาอันผู้เสนอได้แสดง หรือตามปกติประเพณีไม่จำเป็นจะต้องมีคำบอกกล่าวสนองไซร้ ท่านว่าสัญญานั้นเกิดเป็นสัญญาขึ้นในเวลาเมื่อมีการอันใดอันหนึ่งขึ้น อันจะพึงสันนิษฐานได้ว่าเป็นการแสดงเจตนาสนองรับ

มาตรา ๓๖๒ บุคคลออกโฆษณาให้คำมั่นว่าจะให้รางวัลแก่ผู้ซึ่งกระทำการอันใด ท่านว่าจำต้องให้รางวัลแก่บุคคลใด ๆ ผู้ได้กระทำการอันนั้น แม้ถึงมิใช่ว่าผู้นั้นจะได้กระทำเพราะเห็นแก่รางวัล

มาตรา ๓๖๖ ข้อความใด ๆ แห่งสัญญาอันคู่สัญญาแม้เพียงฝ่ายเดียวได้แสดงไว้ว่าเป็นสาระสำคัญอันจะต้องตกลงกันหมดทุกข้อนั้น หากคู่สัญญาไม่ตกลงกันได้หมดทุกข้ออยู่ตราบใด เมื่อกรณีเป็นที่สงสัย ท่านนับว่ายังมิได้มีสัญญาต่อกัน การที่ได้ทำความเข้าใจกันไว้เฉพาะบางสิ่งบางอย่าง ถึงแม้ว่าจะได้จดลงไว้ก็หาเป็นการผูกพันไม่

ถ้าได้ตกลงกันว่าสัญญาอันมุ่งจะทำนั้น จะต้องทำเป็นหนังสือไซร้ เมื่อกรณีเป็นที่สงสัย ท่านนับว่ายังมิได้มีสัญญาต่อกัน จนกว่าจะได้ทำขึ้นเป็นหนังสือ

มาตรา ๓๖๗ สัญญาใดคู่สัญญาได้ถือว่าเป็นอันได้ทำกันขึ้นแล้ว แต่แท้จริงยังมิได้ตกลงกันในข้อหนึ่งข้อใดอันจะต้องทำความตกลงให้สำเร็จ ถ้าจะพึงอนุมานได้ว่า ถึงหากจะไม่ทำความตกลงกันในข้อนี้ได้สัญญานั้นก็จะได้ทำขึ้นไซร้ ท่านว่าข้อความส่วนที่ได้ตกลงกันแล้วก็ย่อมเป็นอันสมบูรณ์

มาตรา ๓๖๘ สัญญานั้นท่านให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริตโดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย

ฯลฯ ฯลฯ

“หนี้” ฯลฯ

มาตรา ๑๙๔ ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิจะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ อนึ่ง การชำระหนี้ด้วยงดเว้นการอันใดอันหนึ่งก็ย่อมมีได้

มาตรา ๒๑๓ ถ้าลูกหนี้ละเลยเสียไม่ชำระหนี้ของตน เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับชำระหนี้ก็ได้ เว้นแต่สภาพแห่งหนี้จะไม่เปิดช่องให้ทำเช่นนั้นได้

เมื่อสภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บังคับชำระหนี้ได้ ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันให้กระทำการอันหนึ่งอันใด เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับให้บุคคลภายนอก

กระทำการอันนั้นโดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่ายให้ก็ได้ แต่ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันให้กระทำนิติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งไซร้ ศาลจะสั่งให้ถือเอาตามคำพิพากษาแทนการแสดงเจตนาของลูกหนี้ก็ได้

ส่วนหนี้ซึ่งมีวัตถุเป็นอันจะให้งดเว้นการอันใด เจ้าหนี้จะเรียกร้องให้รื้อถอนการที่ได้กระทำลงแล้วนั้นโดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่าย และให้จัดการอันควรเพื่อกาลภายหน้าด้วยก็ได้

อนึ่ง บทบัญญัติในวรรคทั้งหลายที่กล่าวมาก่อนนี้ หากกระทบกระทั่งถึงสิทธิที่จะเรียกเอาค่าเสียหายไม่

มาตรา ๒๐๘ การชำระหนี้จะให้สำเร็จผลเป็นอย่างใดลูกหนี้จะต้องขอปฏิบัติการชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้เป็นอย่างนั้นโดยตรง

แต่ถ้าเจ้าหนี้ได้แสดงแก่ลูกหนี้ว่า จะไม่รับชำระหนี้ก็ดี หรือเพื่อที่จะชำระหนี้จำเป็นที่เจ้าหนี้จะต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งก่อนก็ดี ลูกหนี้จะบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ว่า ได้เตรียมการที่จะชำระหนี้ไว้พร้อมเสร็จแล้ว ในกรณีเช่นนี้ท่านว่าคำบอกกล่าวของลูกหนี้นั้นก็เสมอกับคำขอปฏิบัติการชำระหนี้

มาตรา ๓๓๐ เมื่อขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบแล้ว บรรดาความรับผิดอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ก็เป็นอันปลดเปลื้องไปนับแต่เวลาที่ขอปฏิบัติการชำระ-หนี้นั้น

มาตรา ๓๓๑ ถ้าเจ้าหนี้บอกปัดไม่ยอมรับชำระหนี้ก็ดี หรือไม่สามารถจะรับชำระหนี้ได้ก็ดี หากบุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ไว้เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้แล้ว ก็ย่อมจะเป็นอันหลุดพ้นจากหนี้ได้ ความข้อนี้ท่านให้ใช้ตลอดถึงกรณีที่บุคคลผู้ชำระหนี้ไม่สามารถจะหยั่งรู้ถึงสิทธิ หรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนโดยมิใช่เป็นความผิดของตน

มาตรา ๓๓๒ ถ้าลูกหนี้จำต้องชำระหนี้ต่อเมื่อเจ้าหนี้จะต้องชำระหนี้ตอบแทนด้วยไซร้ ท่านว่าลูกหนี้จะกำหนดว่าต่อเมื่อเจ้าหนี้ชำระหนี้ตอบแทนจึงให้มีสิทธิรับเอาทรัพย์ที่วางไว้นั้นก็ได้

มาตรา ๒๑๕ เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ไซร้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การนั้นก็ได้

มาตรา ๒๒๒ การเรียกเอาค่าเสียหายนั้น ได้แก่เรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายเช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้นั้น

เจ้าหนี้จะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ แม้กระทั่งเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ หากว่าคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว

มาตรา ๓๕๓ ถ้าสิทธิและความรับผิดในหนี้รายใดตกอยู่แก่บุคคลคนเดียวกัน ท่านว่าหนี้รายนั้นเป็นอันระงับสิ้นไป เว้นแต่เมื่อหนี้นั้นตกไปอยู่ในบังคับแห่งสิทธิของบุคคลภายนอก หรือเมื่อสลักหลังตั๋วเงินกลับคืนตามความในมาตรา ๙๑๗ วรรค ๓

มาตรา ๓๔๐ ถ้าเจ้าหนี้แสดงเจตนาต่อลูกหนี้ว่าจะปลดหนี้ให้ท่านว่าหนี้นั้นก็เป็นอันระงับสิ้นไป

ถ้าหนี้มีหนังสือเป็นหลักฐาน การปลดหนี้ก็ต้องทำเป็นหนังสือด้วยหรือต้องเวนคืนเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้ให้แก่ลูกหนี้ หรือขีดฆ่าเอกสารนั้นเสีย

ฯลฯ ฯลฯ

"บท" ดังกล่าวมาแสดง "ข้อกำหนด" กฎหมาย "ลักษณะ" ต่าง ๆ เรื่องต่างกัน พอจะเป็นพื้นฐานช่วยการสังเกตเรื่องหนึ่งไม่รวมปนเรื่องอื่นที่ต่างกันได้ ฯ

"นิติกรรม" เป็น "เจตนา" บุคคลหนึ่งฝ่ายหนึ่งสมัครใจแสดงออกโดยเอกเทศบริบูรณ์สมบูรณ์เป็น "ผลตามกฎหมาย" มาตรา ๑๑๒ ถึงมาตรา ๑๕๕ มุ่งเพื่อ "สิทธิ"

อำนวยจาก **"ผลในกฎหมาย"** ตามกฎหมายเกี่ยวข้องตนได้ปฏิบัติไป ฯลฯ **"ผลทางกฎหมาย"** ของมันให้**ประกอบ "องค์"** ตามกฎหมายอื่นได้ ฯ[(๑)]

มุ่ง "สัญญา" โดย **"นิติกรรม"** ทางยินยอม (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) กับผู้อื่นไปเกิด "ผลตามกฎหมาย" มาตรา ๓๕๔ ฯลฯ ลักษณะสัญญา" เป็นเรื่อง "คำเสนอ—คำสนอง" เรื่อง "ความตกลง" ข้อตกลง "สัญญา" กัน ฯ ไม่เป็น "นิติกรรม" ดั่งเดิมไม่ปนกัน **มุ่งทาง "กฎหมายอื่น"** ก็เป็นทำนองนี้ ฯ "เจตนา" ได้สภาพ "นิติกรรม" ทำลงประกอบเข้าข้อกำหนดกฎหมายอื่นเป็นอื่นตามไป ฯ

มุ่งเพื่อ "สิทธิ" แห่งตน (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) ก็เป็น "ผลตามกฎหมาย" "ผลในกฎหมาย" ที่เกี่ยวข้องประสงค์ไว้ (พินัยกรรม ปลดหนี้ ฯลฯ) "นิติกรรม" เอกเทศไม่ "ผูกพัน" กับผู้อื่น (มาตรา ๑๑๗, ๓๖๖, ๓๖๗) ต่างกับ "สัญญา" และในเนื้อหาไม่เป็น "มูลหนี้" ได้โดยทำลงฝ่ายเดียวเพื่อ "สิทธิ" เท่านั้น ฯลฯ

"นิติกรรม" ต่างฝ่ายทำลง "มุ่งสัญญา" ฯ เป็นเพียงแต่ละฝ่ายเจตนา **"ประสงค์" จะตกลง** "สัญญา" กัน ฯ ย่อมถือเอาว่าสัญญาเป็น "นิติกรรม ๒ ฝ่าย" หาได้ไม่ ฯ แม้ทำลงประกอบเข้า "ลักษณะสัญญา" ก็เพียงเป็น "นิติกรรม" สภาพพิเศษ "คำเสนอ" "คำสนอง" ซึ่งต่างก็เป็น "นิติกรรม" ฯ ต่อเมื่อเกิด **"ความตกลง"** มี "ข้อตกลง" ต่างหาก **จึงเป็น "สัญญา" กันได้** ฯลฯ "นิติกรรม" เจตนาฝ่ายเดียวไม่ผูกพันอีกฝ่ายไม่เป็น "มูลหนี้" ฯลฯ

ในส่วนรวมสังเกต "นิติกรรม" (บรรพ ๑ "ลักษณะนิติกรรม" มาตรา ๑๑๒ ถึง ๑๕๕) **ไม่เป็น "มูลหนี้" ได้**ในเนื้อหา "นิติกรรม" ไม่ก่อเกิดความผูกพันในกฎหมาย "Obligare" หรือ "หนี้" (บรรพ ๒ "ลักษณะหนี้") ที่มี **"สิทธิและความรับผิด"** พึงเรียกร้องขอบังคับกันโดย **"ผลแห่งหนี้"** (มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓, ๓๔๐)

---

(๑) **ประพฤติ** ตาม "กฎหมาย" เกิด "ผลทางกฎหมาย" ฯ **ปฏิบัติ "บท"** เกิด "ผลตามกฎหมาย" บทลักษณะนั้น ๆ กำหนดไว้ ฯ เกิด "ผลในกฎหมาย" ตามระบุไว้เรื่อง "สิทธิ—หน้าที่" รับผิดชอบถือใช้บังคับกัน ฯ

ตาม **"ผลในกฎหมาย"** อำนวย **"สิทธิ–หน้าที่"** อย่าง "มูลหนี้" อื่น ๆ ฯ "ลักษณะนิติกรรม" กำหนดความเป็น "ผลทางกฎหมาย" ของ "เจตนา" ฯลฯ

"นิติกรรม" ฯ บุคคลหนึ่ง ๆ แสดง "เจตนา" บริบูรณ์สมบูรณ์ตามกำหนดไว้เป็น "ผลตามกฎหมาย" มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ **มุ่งเพื่อ "สิทธิ" ของตน** ได้เป็นไปตามที่ทำลงปฏิบัติ "กฎหมาย" ที่เกี่ยวข้อง (เช่น พินัยกรรม ตาม "ลักษณะมฤดก") ฯ ส่วนได้เสียประโยชน์จะมีระหว่างเขากับบุคคลอื่นต่อเมื่อบุคคลนั้นได้รับรู้ (มาตรา ๑๑๗, ๑๓๐ ๑๓๑) หรือร่วมด้วย ("ลักษณะสัญญา" มาตรา ๓๕๖, ๓๖๑, ๓๖๖, ๓๖๗, ๒๐๑ ๓๗๔—๓๗๖) ผูกพันกัน ฯลฯ

"ลักษณะนิติกรรม" ไม่มี "บท" ข้อกำหนดให้ "นิติกรรม" เกิดขึ้นบริบูรณ์สมบูรณ์มี "ผลในกฎหมาย" ส่วนของมัน ๆ เอง ไม่มีระบุ "สิทธิ–หน้าที่" ทำนองเรื่อง **"ผลแห่งสัญญา"** หรืออย่างใน "ลักษณะจัดการงานนอกสั่ง" "ลักษณะลาภมิควรได้" "ลักษณะละเมิด" ที่เป็น "มูลหนี้" ได้ ฯลฯ **เฉพาะบางกรณี** "บท" ลักษณะนิติกรรมระบุให้ **"นิติกรรม"** เจตนาบุคคลหนึ่งแสดงเอกเทศ**เป็น "ผลในกฎหมาย"** เช่นเรื่อง "บอกล้างโมฆียะกรรม" ฯ แต่มันเป็น **กรณี "ใช้สิทธิ"** ที่ได้มีมาก่อนแล้ว เรื่อง "บอกเลิกสัญญา" ก็ทำนองเดียวกัน ฯ "นิติกรรม" เอกเทศไม่มี "ผลในกฎหมาย" เกิด "สิทธิ–หน้าที่" พึงเป็น "มูลหนี้" ได้

อย่างไรก็ดี ความคิดเห็นที่ไปทางถือเอาว่า "นิติกรรม" เป็น "มูลหนี้" "ลักษณะนิติกรรม" กำหนดสำหรับ "สัญญา" ก็มีเหมือนกัน (๑) บ้างก็ถือเอาว่า

---

(๑) "คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" ของพระยาเทพวิทุร ฯ พ.ศ. ๒๔๗๗ เล่มตอนที่ ๓ หน้า ๔๑๓, ๔๑๖, ๔๑๗

"คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" เรื่อง "นิติกรรม" ของนายอนุมัติ ใจสมุทร พ.ศ. ๒๕๑๐ หน้า ๗–๙, ๒๐๖–๒๑๐

"คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" บรรพ ๒ เรื่อง "สัญญา" ของนายจิตติ ติงศภัทิย์ พ.ศ. ๒๕๐๕ หน้า ๑–๑๕, ๕๐ ฯลฯ

คำสอน "นิติกรรมและสัญญา" ของนายประกอบ หุตะสิงห์ พ.ศ. ๒๕๐๗ หน้า ๑๐,๑๔–๑๖ ๑๓, ๖, ๑๓๑ ฯลฯ

คู่มือนักศึกษาว่าด้วยกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" โดยคมกฤช วัฒนเสถียร พ.ศ. ๒๕๐๕ หน้า ๒๖๒–๒๖๓, ๔๙๕ ฯลฯ ในหน้า ๒๕๙ สังเกตเรื่อง "นิติกรรม" กำหนดสำหรับประโยชน์เรื่อง "สัญญา"

"นิติกรรม" "สัญญา" เป็นอย่างเดียวเรื่องเดียวกัน ฯ สัญญาเป็นเจตนา "นิติกรรม ๒ ฝ่าย" คือมิใช่ความตกลง "ข้อตกลง" ของคู่สัญญา ฯ "**ความยินยอม** หรือข้อตกลงนั้นเป็นนิติกรรม" ฯลฯ "เจตนายินยอม" ต่างกับ "ตกลงกันข้อตกลง"(๒) ฯลฯ

"ลักษณะนิติกรรม" หลักการความบริบูรณ์สมบูรณ์ของ "เจตนา" นิติกรรมทาง "ยินยอม" ของบุคคลหนึ่ง ๆ "ลักษณะสัญญา" ก็มีหลักการบทข้อกำหนดส่วนของมัน ๆ และเป็นเรื่องความบริบูรณ์สมบูรณ์ของ "**ความตกลง คือ "สัญญา"**" ที่เกิดจากและโดย "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" ของบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง**ตรงลงคำ**กับของอีกฝ่ายหนึ่ง มันเป็นอีกส่วนหนึ่งต่างจาก "นิติกรรม" ของแต่ละฝ่าย ฯ จึงรวมปนกันไม่ได้ ? **เริ่มต่างกัน**ตั้งแต่เกิด "คำเสนอ" "คำสนอง" ตาม "ลักษณะสัญญา" ต่าง บรรพ" มี "บท" ข้อกำหนดของมัน ๆ

ข. สังเกตเรื่องของ "นิติกรรม" บางประการ ฯลฯ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีข้อกำหนด "บท" เรื่อง "นิติกรรม" จัดสรรจำแนกเป็น "ลักษณะ" หนึ่งอยู่ในบรรพ ๑ หลักการหลักเกณฑ์เป็นกลางบังคับทั่วไป ฯ "**เจตนา**" ที่บุคคลแสดงออกตามกฎหมาย "**นิติกรรม**" เป็นผลในกฎหมายเรื่อง "**สิทธิ**" ตามกฎหมายเกี่ยวข้องได้ เช่นปฏิบัติ "ลักษณะสัญญา" เป็นต้น ฯ

---

(๒) **"สัญญา" คือ "ความตกลง"** ข้อตกลง ฯ ถือกันเป็นเช่นนั้น ๆ มาตั้งแต่ยุคสมัยก่อนใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หลักกฎหมายอังกฤษก็ทำนองเดียวกัน มาตรา ๓๖๖ ฯลฯ ก็เช่นกัน

คำอธิบาย "มูลคดีสัญญา" ของหลวงประดิษฐ์พิจารณาการ (พระยามโนปกรณ์นิติธาดา) ร.ศ. ๑๒๙ หน้า ๘ ฯลฯ อธิบายสัญญาคือ **ความตกลงใน**ระหว่างคน ๒ คน หรือมากกว่า ๒ คน ฯลฯ

Leake's Law of Contracts, sixth Edition, pages 2, 8, 10

"**Agreement** between two persons exclusively from those expressions of their **intentions** which are communicated between them."

Driot Francais (Art. 1101 Code Civil)

Le **Contrat** est la **convention** qui a pour but particulier de **produier** une ou plusieurs **Obligations.** La **convention** est un **accord de Voloute** entre deux ou plusieurs personners.

"ลักษณะนิติกรรม" กำหนดรับรอง "ความศักดิ์สิทธิ์" ของ "เจตนา" แสดงออกอย่างไรเป็นผลตามกฎหมายมาตรา ๑๑๒ ฯลฯ ได้ไม่ได้สถานใดหรือเป็นโมฆียะ โมฆะเสียเปล่าไป ฯลฯ ส่วนเรื่อง "สิทธิ" ที่มาตรา ๑๑๒ ตอนท้ายท้าวความถึงจะพึงมีเป็นได้หรือไม่อย่างไร ต้องตาม "กฎหมาย" ที่ได้มีกำหนด "เจตนา" เป็นสารสำคัญได้สมบูรณ์เป็น "นิติกรรม" มุ่งปฏิบัติเอาประโยชน์ "ผลในกฎหมาย" ตามกำหนดไว้ฯ

"ลักษณะนิติกรรม" เจตนาแสดงออกเป็น "นิติกรรม" ไม่มีเรื่อง "ผลในกฎหมาย" (ทำนอง "ผลแห่งสัญญา" ฯลฯ) หรือเรื่อง "สิทธิ" ลำพังตัวเอง(๑) เรื่องส่วนเหล่านี้ขึ้นอยู่และเป็นตาม "กฎหมาย" ที่แสดง "เจตนา" เอาประโยชน์กำหนดไว้ แต่ก็ได้มีความคิดเห็นทางถือเอาว่ามันมีเป็นได้ "นิติกรรมหรือสัญญา" เป็นเรื่องเดียวกันเป็น "มูลหนี้" ได้ด้วยความสำคัญของหลักการของบทข้อกำหนดเลือนลางไป ?

"กฎหมายจักต้อง" "ใช้" และ "บทบัญญัติ" สำคัญก่อนอื่นใด (มาตรา ๔ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๕, ๑๓๔ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง) จักต้อง "รักษาความศักดิ์สิทธิ์" ไว้ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๖๕๙/๒๕๐๑ ที่ ๙๗๔/๒๔๙๒ ที่ ๗๒๖/๒๔๘๓) "บท" ข้อกำหนด ต่อไปนี้พอแสดงสังเกตได้มิอาจเป็นอย่างคิดเห็นดั่งกล่าวท้ายวรรคก่อนนี้แต่ละเรื่องมีแดนกำหนดไม่รวมปนกันได้ ?

"นิติกรรม" ก็มีลักษณะ "นิติกรรม" จัดสรรกำหนดจำแนกไว้ (บรรพ ๑ หลักทั่วไป) บุคคล "ใช้" เจตนา แสดงออก "เพื่อ" "สิทธิ" ได้รับความรับรองตามมาตรา ๑๑๒ ฯลฯ "ผล" ทางกฎหมายตามกฎหมายที่ปฏิบัติไป ฯ กรณีปฏิบัติทาง "สัญญา" ก็มีกำหนดลักษณะ "สัญญา" เป็นอีกส่วนหนึ่งต่างหาก กล่าวคือเจตนา "ความยินยอม"

---

(๑) บางท่านคิดเห็นมันมีเป็นได้ "นิติกรรมหรือสัญญา" เป็นอย่างเดียวกันและ "นิติกรรม" เป็นมูลแห่งหนี้ด้วย ? หาคำอธิบายต่อไปนี้อ่านดูบ้าง

"คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" ของพระยาเทพวิทุร ฯลฯ

"นิติกรรม" ของนายอนุมัติ ใจสมุทร พ.ศ. ๒๕๑๐ หน้า ๗–๘–๙

"คู่มือ" ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ของ นายคมกฤช วัฒนเสถียร หน้า ๓๘๒ ฯลฯ

"คำสอน" เรื่อง "นิติกรรมและสัญญา ฯ ของนายประกอบ หุตะสิงห์

"สัญญา" คำอธิบายบรรพ ๒ ของ นายจิตติ ติงศภัทิย์ พ.ศ. ๒๕๐๕ หน้า ๑–๑๕, ๕๐ ฯลฯ

โดย "นิติกรรม" ของแต่ละฝ่าย (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) ไปได้สภาพใหม่เป็น "คำเสนอ" "คำสนอง" เริ่มมาตรา ๓๕๕—๓๖๕ บรรจบกันตรงลงคำกัน "ตกลง" จึงเกิด "สัญญา" ตาม มาตรา ๓๖๖—๓๖๘ เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ฯลฯ การปฏิบัติประโยชน์ทางความผูกพัน "หนี้" ฯ ก็มีกำหนดจัดสรรจำแนกไว้ต่างหากเป็น "บรรพ ๒" เริ่มมาตรา ๑๙๔ และต่อนั้น ๆ ไป ฯลฯ

เจตนา "นิติกรรม" เอกเทศฯ "นิติกรรม" ทางความยินยอมแม้ที่สภาพเป็น "คำเสนอ" ขอทำ "สัญญา" ไม่มีข้อกำหนด "ผลในกฎหมาย" เรื่อง "สิทธิ—หน้าที่" "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" ไม่ก่อเกิดความผูกพันในกฎหมาย "หนี้" อันจะพึงมี "ผลแห่งหนี้" สิทธิ และความรับผิด "สิทธิเรียกร้อง" ตามมาตรา ๑๙๔ ฯลฯ จึง "นิติกรรม" "สัญญา" "หนี้" จะรวมปนเป็นเรื่องเดียวกัน เป็นอย่างเดียวได้อย่างไร ?(๑)

"ปรากฏการณ์" ฯ ข้อเท็จจริงที่พิจารณาได้ความเป็น "สัตย์" เข้าข่ายบังคับ พึงใช้กฎหมายปรับสัตย์บังคับตาม "ลักษณะนิติกรรม" เป็นผลตามกฎหมายมาตรา ๑๑๒—๑๑๖ จะมี "ผลทางกฎหมาย" ตาม "กฎหมาย" ส่วน "ทำลง" เกิดเป็น "นิติกรรม" พึงปฏิบัติ "สิทธิ" ได้และก็เฉพาะเรื่อง "สิทธิ" เท่านั้น ดังระบุจำกัดไว้ท้ายมาตรา ๑๑๒ เป็นสำคัญ ฯ

สังเกตคำ "เพื่อ" "สิทธิ" ลองคิดทบทวนดูจะเห็นว่าเรื่อง "นิติกรรม" เจตนาที่บุคคลหนึ่ง ๆ แสดงเอาผลตาม "กฎหมาย" เกิดมีทางเรื่อง "สิทธิ" ไม่มี "หน้าที่" ผูกพันรับผิดได้ ฯ เขาแสดงฝ่ายเดียวเอกเทศเป็นผลส่วน "สิทธิ" ของเขาตามกฎหมายเกี่ยวข้องที่ได้ปฏิบัติไปอำนวยซึ่งเขาพึงใช้มันสละมันเสียจำหน่าย ฯ (พินัยกรรม หรือตั้งมูลนิธิ ฯ) รวมทั้งการได้มันเอาประโยชน์ ฯ (สิทธิครอบครองกรรมสิทธิ) บุคคลอื่นเกี่ยวข้องต้องเคารพ ฯลฯ(๑)

---

(๑) บุคคลฝ่ายเดียวแสดงเจตนา "นิติกรรม" เอกเทศ (มาตรา ๑๑๒) กับกรณีต่างฝ่ายต่างแสดงเจตนา "นิติกรรม" ยินยอมผูกพัน "สัญญา" กัน (มาตรา ๑๑๗, ๓๕๖, ๓๖๑, ๓๖๖, ๓๖๗) มีส่วนสารลงกันที่ต่างกันก็มี (๑) "เจตนา" เป็นมูลกำเนิด (๒) มุ่ง "ก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ" ฯ ส่วนการเกิดและผลในกฎหมายผลบังคับต่างกัน ฯลฯ

(๑) คิดดูจากเรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๗—๑๘/๒๔๙๗ ที่ ๑๐๖๗/๒๔๗๕ ที่ ๑๐๗๔/๒๔๗๗ ที่ ๕๐๓/๒๔๙๗

กฎหมายส่วนแพ่ง ฯ มีเรื่องบังคับประโยชน์**โดยและตาม "สิทธิ"** ของตนเอกเทศ บางกรณีบังคับได้เสียประโยชน์รับชอบรับผิดต่อกันระหว่างผู้เกี่ยวข้อง**ตาม "สิทธิหน้าที่"** กำหนดไว้ ฯลฯ **"นิติกรรม"** เจตนาบริบูรณ์สมบูรณ์ (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) **เกิดและเป็นผลเพื่อ "สิทธิ"** อันเป็น "สิทธิ" อย่างที่ "เจ้าของ" ถือใช้ประโยชน์ (มาตรา ๕, ๑๕, ๑๘, ๒๒, ๔๒๑) **ไม่เป็นผลเรื่อง "สิทธิ–หน้าที่"** รับผิดชอบกับบุคคลใด หลักการมาตรา ๑๑๒ ไม่ระบุ "บุคคล" อื่นรวมด้วย ("ต่างกับกรณีนิติกรรม" ทาง "ยินยอม" ทำลงระหว่างบุคคล มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) เพียง**ถูกมุ่งประสงค์ฝ่ายเดียว**เกี่ยวข้องทางกฎหมาย (Juristic Relation) มิใช่ผูกพันในกฎหมาย "หนี้" (Obligation) ประการใดกับ "บุคคล" ฝ่ายอื่น เช่นกรณีตกลง "สัญญา" กัน ฯลฯ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

"มาตรา ๑๑๒ อันว่านิติกรรมนั้น ได้แก่การใด ๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล เพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ"

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

"มาตรา ๕๕ เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือ**หน้าที่**ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของ**ตน**ต่อศาลแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายนี้" (๑)

"มาตรา ๑๓๔ ไม่ว่าในกรณีใด ๆ ห้ามมิให้ศาลที่รับฟ้องคดีไว้ปฏิเสธไม่ยอมพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดี โดยอ้างว่าไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่จะใช้บังคับคดี หรือว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่จะใช้บังคับคดีหรือว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่จะใช้บังคับนั้นเคลือบคลุมหรือไม่บริบูรณ์"

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

---

(๑) สังเกตเรื่อง "สิทธิ" เรื่อง "สิทธิ–หน้าที่ มาตรา ๕, ๑๕, ๑๘, ๓๕ (๓), ๔๒๑, ๔๘, ๖๙ ๑๓๓๖, ๑๓๖๗, ๑๓๘๒, ๘๑ ฯลฯ ๓๖๙ ฯลฯ ๑๙๔, ๒๑๓, ๓๔๐, ๓๕๓ ประมวลกฎหมายแพ่ง ฯ

กรณีบุคคลอื่นร่วม ฯ ก็มี "เจตนา" ฯลฯ ต่างฝ่ายแสดงออกโดย **"นิติกรรม"** ทาง **"ความยินยอม"** ด้วย "เจตนาอันแท้จริง" บริบูรณ์เป็นผลตามกฎหมายมาตรา ๑๑๗ และต่อนั้น ๆ ไป ฯลฯ เรื่อง "สัญญา" ก็เข้าข่ายบังคับ "ลักษณะสัญญา" ซึ่งสภาพลักษณะ **"นิติกรรม"** เดิมเปลี่ยนไปได้เป็น **"คำเสนอ" "คำสนอง"** เป็นผลตามกฎหมายมาตรา ๑๕๔ ฯลฯ ซึ่งมันก็มี**พลังงานเพียงเป็นสื่อ**นำเจตนา**ความประสงค์ยินยอม** ของแต่ละฝ่ายไป**เพื่อเกิด "ตกลง"** กันเป็น "สัญญา" มีข้อตกลง "สิทธิ—หน้าที่" ปฏิบัติกันฯ ในตัวเองเอกเทศไม่มี "ผลในกฎหมาย" มันเป็นอย่าง "นิติกรรม" อื่น ๆ(๒)

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา ๑๑๗ การแสดง**เจตนา**ใด แม้ใน**ใจจริง**ผู้แสดงจะมิได้เจตนาให้ตนต้อง**ผูกพัน**ตามที่ตนได้แสดงออกมานั้นก็ดี ท่านว่าหาเป็นมูลทำให้การแสดงเจตนานั้นตกเป็นโมฆะไม่ เว้นแต่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะได้**รู้ถึงเจตนาอัน**ซ่อนอยู่ในใจของผู้แสดงนั้น

มาตรา ๑๓๒ ในการตีความแสดงเจตนานั้น ท่านให้เพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนตามตัวอักษร

มาตรา ๑๓๐ การแสดงเจตนาทำให้แก่บุคคลผู้อยู่ห่างโดยระยะทางย่อมมีผลนับแต่เวลาที่ไปถึงคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งนั้นเป็นต้นไป แต่ถ้าบอกถอนไปถึงผู้นั้นก่อนแล้วหรือพร้อมกันไซร้ การแสดงเจตนานั้นก็ย่อมตกเป็นอันไร้ผล

อนึ่ง เมื่อเจตนาได้ส่งไปแล้ว ถึงแม้ว่าในภายหลังผู้แสดงเจตนาจะตายหรือตกเป็นคนไร้ความสามารถก็ตาม ท่านว่าหาเป็นเหตุทำให้ความสมบูรณ์แห่งการแสดงเจตนานั้นเสื่อมเสียไปไม่

---

(๒) เจตนา "นิติกรรม" เอกเทศ (มาตรา ๑๑๒) หรือทาง "ยินยอม" ทำกับฝ่ายอื่น (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) เป็น "คำเสนอ" "คำสนอง" (มาตรา ๓๕๖, ๓๖๑, ๓๖๖, ๓๖๗) เป็นพวกเดียวกันฯ เจตนา "ทำลง" มุ่งประสงค์เพื่อ "สิทธิ" ก่อเกิดตาม "กฎหมาย" เกี่ยวข้องที่ "เจตนา" เป็นสารสำคัญ ฯลฯ กรณีใด "ทำลง" **ผลทางกฎหมาย**ไม่เกิดดั่งที่ประสงค์มุ่งไว้ "เจตนา" สิ้นสภาพเปล่าประโยชน์ไป ฯ ส่วน "ผลในกฎหมาย" ที่มุ่งประสงค์ไว้มิอาจเกิดมีได้ตามไปด้วย ฯลฯ เรื่อง "เจตนา" เอกเทศทำพินัยกรรมหรือทำคำเสนอคำสนองเพื่อสัญญาก็เป็นดั่งกล่าวมาทำนองเดียวกัน ?

ก่อให้เกิดสัญญา

มาตรา ๓๕๔ คำเสนอจะทำสัญญาอันเป็นระยะเวลาให้ทำคำสนองนั้น ท่านว่าไม่อาจจะถอนได้ภายในระยะเวลาที่บ่งไว้

"สัญญา" **เป็น**ความตกลงระหว่าง "คู่สัญญา" **มิใช่เป็น "นิติกรรมหรือความยินยอม"**(๑) ของแต่ละฝ่ายทำขึ้น ที่ต่อมาเป็น **"คำเสนอ–คำสนอง"** เหล่านั้น ๆ "สัญญา" เกิดจากส่วนสุทธิที่**ความประสงค์**ตามสาระเหล่านั้น "สัญญา" เกิดจากส่วนสุทธิที่**ความประสงค์**ตามสาระเหล่านั้นแสดงต่อกัน **ตรงกัน** "ผลลัพธ์" เป็นความตกลงเกิด "ข้อสัญญา" มี "ผลในกฎหมาย" ตามลักษณะสัญญา**อำนวย "สิทธิ–หน้าที่"** รับผิดชอบระหว่าง **"เจ้าหนี้ลูกหนี้"** ซึ่ง "นิติกรรม" "ความยินยอม" ต่างฝ่ายแสดงทำไม่อำนวยได้ "สัญญา" จึงมิใช่เป็น "นิติกรรมหรือความยินยอม" มิใช่เป็น "นิติกรรม ๒ ฝ่าย" ฯลฯ ข้อกำหนดแดนบังคับผลทางกฎหมายต่างกันต่าง "บรรพ" ต่าง "บท" ต่าง "ลักษณะ" ฯลฯ ไม่ชอบที่จะถือเอารวมปนกัน ฯลฯ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา ๓๕๕ บุคคลทำคำเสนอไปยังผู้อื่นซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทาง และมิได้บ่งระยะเวลาให้ทำคำสนอง จะถอนคำเสนอของตนเสียภายในเวลาอันควรคาดหมายว่าจะได้รับคำบอกกล่าวสนองนั้น ท่านว่าหาอาจจะถอนได้ไม่

มาตรา ๓๕๖ คำเสนอทำแก่บุคคลผู้อยู่เฉพาะหน้า โดยมิได้บ่งระยะเวลาให้ทำคำสนองนั้น เสนอ ณ ที่ใดเวลาใดก็ย่อมจะสนองรับได้แต่ ณ ที่นั้น เวลานั้น ความข้อนี้ท่านให้ใช้ตลอดถึงการที่บุคคลคนหนึ่งทำคำเสนอไปยังบุคคลอีกคนหนึ่งทางโทรศัพท์ด้วย

---

(๑) "นิติกรรม" เป็นเพียง "เจตนา" ที่กฎหมายรับรอง (มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ) เป็นผลทางกฎหมายพึงใช้ประโยชน์ส่วน "สิทธิ" โดยปฏิบัติ "กฎหมาย" เกี่ยวข้อง (ที่ "เจตนา" เป็นสารสำคัญเพื่อเอา "ผลในกฎหมาย" ตาม "กฎหมาย" กำหนดได้ (เช่นทำพินัยกรรมกับผู้อื่น) "นิติกรรม" ไม่มี "ผลในกฎหมาย" ในตัวเอง ฯลฯ

มาตรา ๓๖๑ อันสัญญาระหว่างบุคคลซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทางนั้นย่อมเกิดเป็นสัญญาขึ้นแต่เวลาเมื่อคำบอกกล่าวสนองไปถึงผู้เสนอ

ถ้าตามเจตนาอันผู้เสนอได้แสดง หรือตามปกติประเพณี ไม่จำเป็นจะต้องมีคำบอกกล่าวสนองไซร้ ท่านว่าสัญญานั้นเกิดเป็นสัญญาขึ้นในเวลาเมื่อมีการอันใดอันหนึ่งขึ้น อันจะพึงสันนิษฐานได้ว่าเป็นการแสดงเจตนาสนองรับ

มาตรา ๓๖๗ สัญญาใดคู่สัญญาได้ถือว่าเป็นอันได้ทำกันขึ้นแล้ว แต่แท้จริงยังมิได้ตกลงกันในข้อหนึ่งข้อใดอันจะต้องทำความตกลงให้สำเร็จ ถ้าจะพึงอนุมานได้ว่าถึงหากจะไม่ทำความตกลงกันในข้อนี้ได้ สัญญานั้นก็จะได้ทำขึ้นไซร้ท่านว่าข้อความส่วนที่ได้ตกลงกันแล้วก็ย่อมเป็นอันสมบูรณ์

มาตรา ๓๖๘ สัญญานั้นท่านให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริตโดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย

"ผลแห่งสัญญา"

มาตรา ๓๖๙ ในสัญญาต่างตอบแทนนั้น คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระหนี้จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้ หรือขอปฏิบัติการชำระหนี้ก็ได้แต่ความข้อนี้ท่านมิให้ใช้บังคับ ถ้าหนี้ของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ถึงกำหนด

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

"สิทธิ–หน้าที่" โดย "สัญญา" ตาม "ผลในกฎหมาย" อำนวยเป็นความผูกพันในกฎหมาย "หนี้" (Obligare) มิใช่เป็นเพียง "นิติสัมพันธ์" ความเกี่ยวข้องทางกฎหมาย (Juristic Relation) อย่างกรณี "นิติกรรม" (มาตรา ๑๑๒) ดังนั้น "**สัญญา**" จึงเป็น "มูลหนี้" และถ้า "สิทธิ–หน้าที่" ตาม "ผลในกฎหมาย" ผูกพันไว้ขาดการปฏิบัติหรือปฏิบัติไม่ถูกต้องหรือล่าช้าก็เรียกร้องขอบังคับประโยชน์ตาม "ลักษณะหนี้" เกิด "**สิทธิและความรับผิด**" ทาง "ผลแห่งหนี้" ซึ่งเรื่องของ "นิติกรรม" เอกเทศหรือทาง "ยินยอม" เป็น "คำเสนอ" ไม่มีข้อกำหนดเหล่านั้น ๆ "นิติกรรม" เอกเทศหรือทางยินยอมไม่รวมปน "สัญญา" "หนี้" ได้ ฯลฯ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา ๑๙๔ ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิจะเรียกลูกหนี้ชำระหนี้ได้ อนึ่งการชำระหนี้ด้วยงดเว้นการอันใดอันหนึ่งก็ย่อมมีได้

มาตรา ๓๕๓ ถ้าสิทธิและความรับผิดในหนี้รายใดตกอยู่แก่บุคคลคนเดียวกัน ท่านว่าหนี้รายนั้นเป็นอันระงับสิ้นไป เว้นแต่เมื่อหนี้นั้นตกไปอยู่ในบังคับแห่งสิทธิของบุคคลภายนอก หรือเมื่อสลักหลังตั๋วเงินกลับคืนตามความในมาตรา ๙๑๗ วรรค ๓

มาตรา ๒๐๘ การชำระหนี้จะให้สำเร็จผลเป็นอย่างใด ลูกหนี้จะต้องขอปฏิบัติการชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้เป็นอย่างนั้นโดยตรง

แต่ถ้าเจ้าหนี้แสดงแก่ลูกหนี้ว่า จะไม่รับชำระหนี้ก็ดี หรือเพื่อที่จะชำระหนี้จำเป็นที่เจ้าหนี้จะต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งก่อนก็ดี ลูกหนี้จะบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ว่าได้เตรียมการที่จะชำระหนี้ไว้พร้อมเสร็จแล้ว ให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้นั้นเท่านั้นก็นับว่าเป็นการเพียงพอแล้ว ในกรณีเช่นนี้ท่านว่าคำบอกกล่าวของลูกหนี้นั้นก็เสมอกับคำขอปฏิบัติการชำระหนี้

มาตรา ๒๑๓ ถ้าลูกหนี้ละเลยเสียไม่ชำระหนี้ของตน เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับชำระหนี้ก็ได้ เว้นแต่สภาพแห่งหนี้จะไม่เปิดช่องให้ทำเช่นนั้นได้

เมื่อสภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บังคับชำระหนี้ได้ ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันให้กระทำการอันหนึ่งอันใด เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับให้บุคคลภายนอกกระทำการอันนั้นโดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่ายให้ก็ได้ แต่ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันให้กระทำนิติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งไซร้ ศาลจะสั่งให้ถือเอาตามคำพิพากษาแทนการแสดงเจตนาของลูกหนี้ก็ได้

ส่วนหนี้ซึ่งมีวัตถุเป็นอันจะให้งดเว้นการอันใด เจ้าหนี้จะเรียกร้องให้รื้อถอนการที่ได้กระทำลงแล้วนั้นโดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่ายและให้จัดการอันควร เพื่อกาละภายหน้าด้วยก็ได้

อนึ่ง บทบัญญัติในวรรคทั้งหลายที่กล่าวมาก่อนนี้ หากระทบกระทั่งถึงสิทธิที่จะเรียกเอาค่าเสียหายไม่

มาตรา ๒๑๔ เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะให้ชำระหนี้ของตนจากทรัพย์สินของลูกหนี้จนสิ้นเชิง รวมทั้งเงินและทรัพย์สินอื่น ๆ ซึ่งบุคคลภายนอกค้างชำระแก่ลูกหนี้ด้วย

มาตรานี้ยกเลิกและบัญญัติใหม่โดย พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. ๒๔๗๗ มาตรา ๓ ดังนี้

"มาตรา ๒๑๔ ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งมาตรา ๗๓๓ เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะให้ชำระหนี้ของตนจากทรัพย์สินของลูกหนี้จนสิ้นเชิง รวมทั้งเงินและทรัพย์สินอื่น ๆ ซึ่งบุคคลภายนอกค้างชำระแก่ลูกหนี้ด้วย"

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๗๖ วรรคท้ายกำหนดการบังคับคดีปฏิบัติตามมาตรา ๒๑๓ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฯลฯ เรื่อง "ผลในกฎหมาย" จากมูลหนี้ขาดปฏิบัติการไม่ถูกต้องหรือล่าช้า จึงผ่านเข้ามาถึงการเรียกร้องขอบังคับตามมาตรา ๑๙๔,๒๑๓ ฯลฯ กรณี "สัญญา" สังเกต "ผลแห่งสัญญา" มาตรา ๓๖๙ ฯลฯ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฯ "**สิทธิ—หน้าที่**" ความผูกพันเหล่านั้น (มาตรา ๒๐๘, ๒๑๕, ๒๒๒ ฯลฯ) ถ้ามีการเรียกร้องบังคับตามมาตรา ๑๙๔ ฯลฯ ก็เพิ่มความรับผิดชอบ "**สิทธิและความรับผิด**" เป็นอีกส่วนหนึ่งตาม "ลักษณะหนี้" "ผลแห่งหนี้" กำหนดไว้ ฯลฯ

"นิติกรรม" "สัญญา" "หนี้" ต่างมีข้อกำหนดแดนบังคับผลทางกฎหมายโดยจัดสรรจำแนกไว้ "ลักษณะ" ต่าง ๆ กัน เพียงอ่านเคารพมันก็จะไม่เอารวมปนกัน ?

ความคิดเห็นทางถือเอา "นิติกรรม" กับ "สัญญา" เป็นอย่างเดียวเรื่องเดียวกันสัญญาว่า "เป็นนิติกรรม ๒ ฝ่าย" เรียกขาน "นิติกรรมหรือสัญญา" รวม ๆ อธิบายใน "ลักษณะนิติกรรม" "ลักษณะสัญญา" ปนกันเป็นการสำคัญผิด ฯ ที่ว่า "นิติ-กรรม" เป็นเรื่อง "สิทธิเหนือบุคคล" เป็น "มูลหนี้" ได้ก็เช่นกัน ฯลฯ "บท" มีจัด

สรรจำแนก "เรื่อง" ไว้ต่างบรรพบทข้อกำหนดต่าง ๆ กันสังเกตจากที่นำมากล่าวไว้ข้างต้น[๑]

การถือเอาว่า "นิติกรรม" เป็น "มูลหนี้" มีอ้างเรื่อง "คำเสนอ" ที่ตอนก่อนเกิด "สัญญา" "หนี้" ว่าผูกพันรับผิดชอบกันได้ ? แต่ทว่าไม่มี "บท" ข้อกำหนดใดให้เกิด "ผลในกฎหมาย" "สิทธิ—หน้าที่" รับผิดชอบกัน ? เพียงแต่อ่านเฉพาะมาตรา ๓๕๔ ๓๕๕ ทึกทักเอาเช่นนั้น ๆ ไม่สังเกตเข้าใจ "ลักษณะนิติกรรม" "ลักษณะสัญญา" ตลอดเรื่องและมาตรา ๓๕๖, ๓๖๑, ๓๖๗ ฯลฯ **ที่ถอนไม่ได้**ก็เพราะ **"เจตนา"** (มาตรา ๑๓๐ วรรคท้าย) แสดงไปเป็นผลทางกฎหมายแล้วทำนองเดียวกับ "เลิกสัญญา" (มาตรา ๓๖๘) ฯ **"คำเสนอ"** ไปถึงอีกฝ่ายเกิดมี "คำสนอง" ความตกลงก็เกิด "สัญญา" ขึ้นสิทธิ—หน้าที่ "ผูกพัน" กัน ฝ่ายใด "ถอนคำ" ย่อมมีการผิดสัญญาการถอนเป็นการไม่ปฏิบัติตามสัญญา ๆ ก่อเกิดสิทธิ — หน้าที่เป็น "มูลหนี้" ได้ ฯลฯ **ถ้าไม่มี "คำสนอง"** เกิดตกลงกันตามกำหนดก็สิ้นสภาพ "คำเสนอ" ๆ ไม่เกิดผลในกฎหมายทางใดได้ฝ่ายจะ "สนอง" อ้างเตรียมการไว้ไม่ทันกำหนด เป็นความผิดของตน ฯลฯ[๒]

---

(๑) รวมปนกัน ๆ ก็กลับไปเป็นอย่างในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ ที่ได้ถูกยกเลิกไปแล้ว ๆ ดู "วารสารธรรมศาสตร์" กรกฎาคม ๒๕๐๖ หน้า ๒๖๗, ๒๖๘.

(๒) "นิติกรรม" ธรรมดา "เจตนา" ทางยินยอม "ทำลง" เอกเทศส่วน "สิทธิ" ตนเป็นผลทางกฎหมายขณะทำเสร็จ (มาตรา ๑๓๐ วรรค ๒ มาตรา ๒๕๖) ๆ กรณี "ทำลง" ต่อบุคคลอื่น (มาตรา ๑๑๗, ๑๓๐) แสดงไปแล้วจะถอนได้เฉพาะก่อนไปถึงอีกฝ่าย โดยที่ผลทางกฎหมายเกิดเมื่อถึงเขาย่อมมิอาจถอนได้ **กรณีทำลง**เข้าข่าย "ลักษณะสัญญา" ได้สภาพพิเศษโดยที่ความสำคัญไปอยู่ที่ "ความตกลง" ผลทางกฎหมายเกิดเป็น "สัญญา" มิใช่ก่อนนั้น ๆ มีมาตรา ๓๕๔ ๓๕๕ กำหนดห้ามถอนเฉพาะกรณี "คำเสนอ" นิติกรรมทางยินยอมทำโดยมีระบุกำหนดระยะเวลากำกับไว้ถอนก่อนเวลาสุดสิ้นไม่ได้ โดยที่ถ้าเกิดสนองระหว่างนั้น "สัญญา" มันย่อมเกิดได้ ๆ นอกจากที่ห้ามนี้ย่อมถอนได้ ฯลฯ

อย่างไรก็ดี "เจตนา" สมบูรณ์บริบูรณ์เป็น "นิติกรรม" แล้วก็ควรระวังคิดสังเกตต่อไปว่า "นิติกรรม" ได้สภาพพิเศษเข้า "ลักษณะสัญญา" ไปเป็นเรื่องทาง "สัญญา" แล้วจะเกิดผลทางกฎหมายขณะใด ? เกิด "สัญญา" ได้ไม่ได้และขณะใด ? หรือหมดสภาพไปอย่างไร ? จะเป็น "ผลในกฎหมาย" ขณะใด ? เหล่านี้ต้องตาม "ลักษณะสัญญา" ฯลฯ

เรื่องทาง "บท" ที่บรรยายมาทั้งนี้ยังเป็นที่สงสัยคิดทบทวนสังเกตกันทาง **"เหตุผล"** ดูบ้าง ฯ หลาย ๆ ประการพอช่วยให้เห็นแต่ละกรณีไม่รวมปนกัน ฯ "นิติ-กรรม" เจตนาเอกเทศ (มาตรา ๑๑๒) "นิติกรรม" เจตนา ทาง "ยินยอม" (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) มีผลทางกฎหมายเพื่อ "สิทธิ" เท่านั้นไม่ผูกพันกับคนอื่นได้อย่าง "สัญญา" กัน ?

ข้อคิดสังเกตต่อไปนี้ (**"บทที่ ๓ นิติกรรม"**) มุ่งประสงค์ทางขจัดความสงสัยสำคัญผิดเอา "นิติกรรม" รวมปนข้อกำหนดกฎหมายอื่นเป็นสำคัญ ฯลฯ **เริ่มด้วยเรื่อง "เจตนาศักดิ์สิทธิ์"** นิติกรรมทาง "เจตนา" เอกเทศ ทาง **"เจตนา"** (Volonté (Will power)) แสดงออกตามกฎหมาย (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) เป็น "ผลทางกฎหมาย" ส่วน "สิทธิ" ตน ฯ "เจตนา" แสดงทาง "ยินยอม" (Consent) เรื่อง "สิทธิ" ตนเพื่อผูกพันระหว่างตนกับคนอื่น ฯลฯ

(ค) เรื่อง "นิติกรรม" มีแดนกำหนดส่วนของมัน ฯลฯ

"ลักษณะนิติกรรม" ฯ (มาตรา ๑๑๒—๑๕๕) กำหนดหลักเกณฑ์ **รับรอง "เจตนา"** ของบุคคลแสดงออก "ทำลง" ตามกำหนดไว้ **"ศักดิ์สิทธิ์"** เป็นผลทางกฎหมายได้ ฯ **เรื่องของ "กฎหมาย"** ที่มาตรา ๔ กำหนด**รับรองเอา "ข้อบังคับ**ในความประพฤติ" จากแหล่งใดบ้างมา "ใช้" ได้ก็เป็นเรื่อง **"รับรองเจตนาศักดิ์สิทธิ์"** เช่นกัน ฯ **"มนุษย เจตนา"** กำหนดกำเนิด "ข้อบังคับ ฯ" มิใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ใดอื่น ?

เมื่อก่อนนี้ถือเอา "กฎหมาย" เป็น "คำบัญชา" ฯ ส่วน **"เจตนา**ฤาความยินยอม" รวมปนไม่แยกกัน ฯลฯ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ มาตรา ๔,๗ แสดงเช่นดั่งกล่าวนี้ ฯ **"คำอธิบาย"** ประมวลกฎหมายฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖[๑] ได้พยายาม

---

(๑) โดยหลวงสารสาสน์ประพันธ์ เล่มตอนที่ ๑ พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๗ เล่มตอนที่ ๓ พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๘

"คำนำ" เล่มตอนที่ ๑ กับเหตุผล **"อธิบาย"** มาตรา ๔ มาตรา ๗ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ อ่านคิดทบทวนดูจะช่วยสังเกตความเดิมหลักการที่มาปรากฏเป็นมาตรา ๔,๑๑๒ ฯลฯ ฉบับที่ใช้อยู่นี้ ฯ ในเล่มตอนที่ ๓ วิจัยเรื่อง "สัญญา" ช่วยคิดสังเกตไปถึง "เจตนา" "ความยินยอม" "ความตกลง" ยังพอมี "เหตุผล" อาศัยใช้ได้บ้างเวลานี้ ฯลฯ

นำทางความคิดเห็นเรื่อง**มนุษยเจตนา**มีความสำคัญ ฯ เรื่อง **"กฎหมาย"** ได้แก่ "ข้อบังคับในความประพฤติ"

"คำอธิบาย" ดั่งกล่าวมาได้จัดทำพิมพ์จำหน่ายสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช และประมวลกฎหมายชุดนั้นบรรพ ๑—๒—๓ ทำเป็น "พระราชบัญญัติ" ประกาศโดยพระบรมราชโองการ ฯ การจะกำหนดว่าอะไรผิดไม่ดีเป็นเสี่ยงต่อราชภัย มาตรา ๒๑ ลักษณะอาญาหลวง "หมื่นพระบรมเดชานุภาพ" ฯลฯ เสนอได้เพียงว่าหลักวิชานิติศาสตร์มีเป็นประการใดแทรก "เหตุผล" พาคิดไปว่าทำ "ประมวลกฎหมาย" ให้ดียิ่งขึ้นไปได้ ฯลฯ สังเกต "ประกาศ" บรรพ ๑—๒—๓ ที่ใช้อยู่เวลานี้ ?[๑]

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้จัดทำใหม่ใช้อยู่เวลานี้มีกำหนดเรื่อง **"เจตนาศักดิ์สิทธิ"** เป็น "ลักษณะนิติกรรม" มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ คิดดูกับเรื่อง "กิจการในกฎหมาย" ใน "คำอธิบาย" ที่กล่าวข้างต้น ฯลฯ **ใน "วารสารธรรมศาสตร์"** เล่ม ๒ ตอนที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๐๖ ได้บรรยายเรื่อง **"เจตนาศักดิ์สิทธิ" ทางกำเนิด "กฎหมาย"** เกี่ยวกับมาตรา ๔ พอเป็นประโยชน์มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ ได้

"ลักษณะนิติกรรม" ฯ กำหนดเรื่องบุคคล "เจตนา" แสดงออก "ทำลง" เป็น "ผลทางกฎหมาย" ได้ ฯ มีทั้งเรื่อง **"เจตนา" ส่วนตนเอง** (มาตรา ๑๑๒) **และทาง "ยินยอม"** ทำกับบุคคลอื่น (มาตรา ๑๑๗) แยกกันไม่ปนไม่เป็นอย่างเดียวกัน อีกทั้งได้กำหนดเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจาก "ลักษณะสัญญา" ไม่รวมปนกับเรื่อง "สัญญา" อย่างสมัยก่อนนี้ ฯลฯ

เจตนาศักดิ์สิทธิได้โดยเจ้าของแสดงเอกเทศส่วน "สิทธิ" ตนและโดย "ยินยอม" ทำกับบุคคลอื่นเช่นสัญญาเป็นต้น[๒] ความศักดิ์สิทธิมีเป็นได้หลักศิลาจารึก "พ่อขุนราม ฯ"

---

(๑) ถ้าจะคิดว่า "บท" ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ ดีแล้ว ควรอ่าน "คำอธิบาย" ของพระยาจินดาภิรมย์ พระยาเทพวิฑุร พระยามานวราชเสวี พ.ศ. ๒๔๗๗

(๒) สังเกตคิดดูบ้างจากเรื่องเช่นในคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๗ – ๑๘/๒๔๙๗ ที่ ๑๐๙/๒๕๐๖ ที่ ๙๑๕/๒๕๐๓ ที่ ๕๐๓/๒๔๙๗ ที่ ๑๐๖๗/๒๔๗๕ ที่ ๑๐๗๔/๒๔๗๗ ที่ ๓๕๘ – ๓๕๙/๒๔๗๖ ที่ ๕๖๕/๒๔๗๘ เป็นต้น ฯลฯ

ยังแสดงเรื่องพอคิดสังเกตได้ ฯ ปลูกอะไรในที่ดินเป็นของเขาไป "ค้า" อะไรตามสมัครใจได้ ฯลฯ "ประชากร" สมัครใจนิยม เกิดธรรมเนียมประเพณี ฯลฯ

"อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชน" ระบุในรัฐธรรมนูญฯ อเนกนิกรสโมสร "สมมติ" ได้ความศักดิ์สิทธิไป สังเกตความตอนต้น "กฎหมายตรา ๓ ดวง" ฯ มาตรา ๒๑ ลักษณะอาญาหลวง ฯ มาตรา ๑๗ "ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร" ฯ จัดเป็นเรื่อง "พิเศษสุด" ไป ฯลฯ สำหรับทางแพ่งมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔, ๑๑๒ ฯลฯ เป็นสำคัญ ฯลฯ

"ลักษณะนิติกรรม" มีมาตรา ๑๑๒—๑๕๕ จำต้องอ่านเอาความก่อนอื่น ฯ จากนั้นสังเกตความสำคัญบางประการ คิดดูกันทางส่วนรวมไว้บ้างเรื่อง "นิติกรรม" มีบทบัญญัติ **"ลักษณะนิติกรรม"** ถูกจัดสรรไว้เป็นส่วนสัดอย่าง "ลักษณะ" อื่น ๆ ย่อมรวมปนเรื่องอื่น ๆ ต่าง "ลักษณะ" ไม่ได้ หลักการแดนกำหนดผลบังคับต่างกัน (๑) ฯลฯ

"นิติกรรม" ฯ (มาตรา ๑๑๒—๑๕๕) บทกำหนดเป็นกลาง **เรื่อง "เจตนา"** แสดงออกเป็น "ผลทางกฎหมาย" สำหรับการจะไปปฏิบัติเพื่อเอา "ผลในกฎหมาย" ตาม "ลักษณะ" ใด ๆ ที่กำหนดต้องมีเจตนาความยินยอมเป็นสารสำคัญ ฯ เช่น ลักษณะพินัยกรรม ลักษณะสัญญา ฯลฯ "นิติกรรม" เป็นเพียงอุปกรณ์ไม่ปนเป็น "พินัยกรรม" เป็น "สัญญา ฯลฯ ไปได้

"เจตนา" แสดงออกเกิดเป็น **"นิติกรรม" เพื่อ "สิทธิ"** มุ่งประสงค์ตาม "กฎหมาย" ที่ปฏิบัติไป ฯ **"นิติกรรม" ฝ่ายเดียวเอกเทศ** ก็เป็นส่วน "สิทธิ" ของตน ๆ เพื่อการได้มา จำหน่ายโอนไป สละเสีย ฯลฯ มาตรา ๑๑๒ คนเดียวกระทำ ฯ **ไม่เกิด "หน้าที่"** ฯ ไม่มีเรื่อง **"ตนต้องผูกพัน"** อย่างมาตรา ๑๑๗ ฯลฯ คน ๒ ฝ่ายกระทำต่อกัน "สัญญา" ตามสิทธิ—หน้าที่ ฯลฯ

เจตนา "นิติกรรม" เอกเทศ ส่วนสิทธิตนทางให้ประโยชน์ บุคคลอื่น เมื่อทำเสร็จเด็ดขาดตาม "กฎหมาย" เกี่ยวข้อง (เช่นพินัยกรรม) ย่อมเป็น "ผลตามกฎหมาย"

---

(๑) เริ่มต้นคิดสังเกตุดูบ้างทำนองนี้.— "เจตนา" แสดงออกเกิด "นิติกรรม" ก็ไม่เป็นเรื่อง "เจตนา" ต่อไปมีแต่ "นิติกรรม" ๆ ทำไปเกิด "สัญญา" ก็ไม่มีเรื่อง "เจตนา" "นิติกรรม" ต่อไป

นั้น ๆ ได้ ฯลฯ สำหรับ**ทางใช้สิทธิ**ต่อคนอื่น จักต้องแสดงเจตนา "นิติกรรม" **ไปถึง**เขาๆ **รับรู้**ตาม "กฎหมาย" กำหนดไว้ (มาตรา ๑๓๐, ๑๔๐, ๓๔๐, ๓๘๖, ๓๓๓, ๓๓๙) ส่วนสำหรับทาง **"ยินยอม"** ฯ (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) เช่นทำสัญญากัน **ต่างต้อง "รับรู้" กัน** เพื่อ เกิด **"ความตกลง"** คือ "สัญญา" (มาตรา ๓๕๖, ๓๖๑, ๓๖๖, ๓๖๗) "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" ฝ่ายเดียวหรือต่างฝ่ายต่างทำของตนไม่เป็น "สัญญา" ได้ ฯลฯ เรื่องดั่งกล่าวมา บางกรณียุ่งยากที่น่าสนใจนำมาคิดสังเกต.—

๑.— "นิติกรรม" ไม่เป็น "สัญญา" มิใช่ "มูลหนี้" ฯลฯ

๒.— "เจตนา" ศักดิ์สิทธิ "นิติกรรม" ฯลฯ

๓.— "คำเสนอ" ไม่เป็น "มูลหนี้" ฯลฯ

๔.— เจตนา "นิติกรรม" เอกเทศ ฯลฯ

บรรยายเรื่องทางคิด**ทบทวน "เหตุผล"** ทดสอบคิดทาง "บท" บ้างก็ยุ่งยากซับซ้อนวกวนซ้ำกันวุ่นวายต้องวิจัยวิจารณ์คิดทฤษฎี ฯลฯ (Analyze, Theorize, Induction Deduction etc.) บางกรณีก็นำความคิดเข้าใจของคนอื่นที่ไม่ลงเรื่องสังเกตไว้ ฯลฯ ทั้งหมดมุ่งทางได้ปรากฏ **"นิติกรรม"** มีบทหลักการแดนกำหนดพลังงานสภาพไม่รวมปนเป็นอื่น

ถ้าเบื่อรำคาญ ฯ ก็อ่าน **"บทที่ ๓"** ถัดไปเรื่อง **"หนี้ทางแพ่ง"** กับ **"หนี้ทางศีลธรรม"** คิดดูกันด้าน "มูลหนี้" เป็นสำคัญ.

๑. "นิติกรรม" ไม่เป็น "สัญญา" มิใช่ "มูลหนี้" ฯลฯ

"ลักษณะนิติกรรม" กำหนดเรื่อง ความบริบูรณ์ของ "เจตนา" ความสมบูรณ์ของ "ความยินยอม" พึงเป็น "ผลทางกฎหมาย" เพื่อการปฏิบัติเกิด "ผลในกฎหมาย" มุ่งประสงค์ซึ่ง "กฎหมาย" นั้น ๆ กำหนด "เจตนา" "ความยินยอม" เป็นสารสำคัญ

"นิติกรรม" ฯ เป็นเรื่องของ "บรรพ ๑" หลักทั่วไป "กฎหมาย" รับรอง "เจตนา" ของบุคคลหนึ่ง ๆ เอกเทศที่แสดงออกบริบูรณ์ดั่งกำหนดมาตรา ๑๑๒—๑๑๖ เป็น**ผลทางกฎหมาย** เรื่อง **"สิทธิ"** พึงอำนวยโดย **"ผลในกฎหมาย"** ตามกฎหมายลักษณะใดลักษณะหนึ่งมุ่งปฏิบัติไปได้ ฯ มุ่งประสงค์ "สิทธิ" ตามลักษณะใดปฏิบัติตามกำหนดอีก

ชั้นหนึ่ง มาตรา ๑๑๒ ว่า "**เพื่อสิทธิ**" อาจเป็นทางครอบครัว มฤดก หรือ "ทรัพย์สิน" สิทธิในสิ่ง สิทธิเหนือบุคคล สิทธิตามกฎหมายวิธีพิจารณา ฯ ย่อมได้ ฯลฯ(๑)

"**นิติกรรม**" บริบูรณ์เป็นผลทางกฎหมายส่วน "สิทธิ" เจ้าของ "เจตนา" ตาม "กฎหมาย" เข้ามุ่งประสงค์ปฏิบัติไป ฯ มาตรา ๑๑๒ ระบุเพียง "การใด ๆ อันทำลง" "เพื่อ—สิทธิ" ฯ มิได้กำหนด "ทำ" แก่อะไร หรือทำแก่บุคคลอื่นใด หรือว่าจำต้องมี "บุคคล ๒ ฝ่าย" ฯ อย่างกรณี "สัญญา" อย่างเรื่อง "หนี้" ตามลักษณะหนี้ หรือกฎหมายใด เมื่อแสดง "เจตนา" บริบูรณ์เกิด "นิติกรรม" **ส่วน "สิทธิ"** เป็นของเขามันย่อมเกิด "**ความเกี่ยวข้องทางกฎหมาย**" ได้ (Juristic Relation) อย่างน้อยคนอื่น ๆ ต้องเคารพ "สิทธิ" นั้น ๆ(๒)

ดังนั้น "นิติกรรม" เจตนาของบุคคลใดเอกเทศฝ่ายเดียว **มันไม่มีเรื่อง "ต้องรับผิด"** อย่างกระทำกับฝ่ายอื่น (มาตรา ๑๑๗) มีแต่เรื่อง "สิทธิ" (มาตรา ๑๑๒) **ไม่มี "หน้าที่"** ต้องรับผิดต่อผู้ใด ? ไม่ก่อเกิด "ความผูกพันในกฎหมาย" หรือ "หนี้" (Obligation) โดยลำพังได้ ? "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" กระทำต่อกันและกันระหว่างบุคคล ๒ ฝ่ายหรือกว่านั้น (มาตรา ๑๑๗) **ปฏิบัติ "ลักษณะสัญญา"** (มาตรา ๓๕๔ ฯลฯ) เกิด "ข้อตกลง" (มาตรา ๓๖๖, ๓๖๗, ๓๖๘) "ผลในกฎหมาย" **อำนวยสิทธิหน้าที่** เป็น "สัญญา" จึงเป็น "มูลหนี้" ได้ ฯลฯ

บางกรณี "นิติกรรม" ที่เจ้าของ "เจตนา" กระทำไปเป็น **"ใช้" ส่วนสิทธิของตน**ได้มีอยู่กับบุคคลอื่นเกี่ยวข้องกัน **"กฎหมาย" ให้ทำ**เกิดรับผิดชอบได้ ฯ (ซึ่งต่างกับเรื่องดั่งกล่าวข้างต้น) มันเป็น "นิติกรรม" เอกเทศเป็น "ผลในกฎหมาย" ตาม "บท" กำหนด มิใช่ "มูลหนี้" เช่น บอกล้างโมฆียะกรรม หรือให้สัตยาบัน ฯ บอกเลิกสัญญา บอกกล่าวเรื่องชำระหนี้บอกกล่าวบังคับจำนอง บอกไถ่ถอนขายฝาก บอกการขายสินสิ่งผู้ซื้อไม่ใช้ราคาตามมาตรา ๔๗๐ เหล่านี้เป็นต้น ฯ มันเป็นเรื่อง **"ปฏิบัติสิทธิ"** และอีกฝ่าย "ปฏิบัติหน้าที่" ตามกฎหมาย ฯลฯ

---

(๑) คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๐๗๔/๒๔๗๗ ที่ ๑๐๖๗/๒๔๗๕ ที่ ๕๐๓/๒๔๙๗ ที่ ๒๑๔/๒๔๗๗ ที่ ๑๙๘๒/๒๔๙๔

(๒) สังเกตเรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๔/๒๔๘๗ ที่ ๖๓๑/๒๔๗๔ ที่ ๑๖๘/๒๔๖๕ ที่ ๘๓๗/๒๕๐๗

ถ้าเคารพบท ย่อมสังเกตได้ "นิติกรรม" "สัญญา" "หนี้" ได้ถูกจัดสรรจำสรร จำแนกไว้ต่างกันตามหลักการรูปเรื่องของมัน ๆ ฯ "**นิติกรรม**" (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) เป็นเรื่อง "เจตนา" แสดงออกบริบูรณ์ไม่บริบูรณ์สถานใด ฯ เมื่อสมบูรณ์มันเกิด "นิติกรรม" ขึ้นเป็น "เจตนา" ที่แสดงกฎหมายรับรองเป็นผลได้ ฯลฯ กรณี "นิติกรรม" แสดง "เจตนา" ทาง "ความยินยอม" ทำกับบุคคลอื่น (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) มันก็เป็นเรื่องของ "**ความยินยอม**" ไป ฯ เมื่อบุคคลฝ่ายหนึ่งได้มี "เจตนา" แสดงเกิด "**นิติกรรม**" ทาง "**ยินยอม**" จะทำ "สัญญา" กับอีกฝ่ายหนึ่ง มันได้สภาพลักษณะใหม่เป็น "คำเสนอ—คำสนอง" เข้ากฎหมาย "ลักษณะสัญญา" ซึ่งไม่มีเรื่อง "นิติกรรม" หรือค้าน ฯลฯ มันต่าง "เรื่อง" ต่าง "ลักษณะ" "สภาพ" "แดนบังคับ" "ผลบังคับ" พลังงานฯ ต่างๆ กัน "สัญญา—นิติกรรม" เป็นอย่างเดียวกันได้อย่างไร ? "นิติกรรม" เป็น "สัญญา" ฯ เป็น "นิติกรรม" ๆ เป็น "มูลหนี้" ได้อย่างไร ? "**ลักษณะหนี้**" กำหนดในบรรพ ๒ "**มูลหนี้**" ก็เช่นกัน ฯ "**ลักษณะนิติกรรม**" เรื่อง "นิติกรรม" อยู่ในบรรพ ๑ และ "**นิติกรรม**" **ในตัวเอง** ไม่ก่อเกิดความเป็น "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" (มาตรา ๑๙๔ ฯลฯ) หรือ "สิทธิเหนือบุคคล" ฯลฯ "**สิทธิและความรับผิด**" (มาตรา ๓๕๓) **ลักษณะหนี้เป็นเรื่องระหว่าง** "**บุคคล**" ๒ ฝ่าย ฯ

อย่างไรก็ดี บางทีเข้าใจเรื่องหลักการ "**ประมวลกฎหมาย**" ฯ แบบ "**กฎหมายพื้นเมือง**" ไม่สังเกตสารสำคัญที่ต่างกันโยงถึงกัน ฯ เข้าใจรวม ๆ ปนกัน ฯ กรณี "สัญญา" ก็ถือเอาว่า "เจตนา" "ความยินยอม" เป็นเรื่องเดียวกัน มีแต่เรื่อง "สัญญา" ๆ กับ "หนี้" เป็นเรื่องเดียวกัน กล่าวคือทำนองปรากฏในมาตรา ๗, ๑๑ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ ที่ได้ถูกยกเลิกไป ไม่เข้าใจกันว่า "เจตนา" เป็นเรื่องหนึ่งต่างหาก (Déclaration de Volonté) "ความยินยอม" เป็นอีกเรื่องหนึ่ง (Consent) "สัญญา" (Contract) "หนี้" (Obligation) ต่าง ๆ เรื่องทั้งนั้น

"**คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์**" ฉบับที่ใช้อยู่เวลานี้ของ "พระยาเทพวิทุร" เล่มตอนที่ ๓ พ.ศ. ๒๔๗๗ **เรื่อง** "**นิติกรรม**" หน้า ๔๑๒ และ

ต่อนั้น ๆ ไปควรหาอ่านดูบ้าง ที่สำคัญบางประการนำมากล่าวต่อไปนี้เพื่อประโยชน์การศึกษา ฯลฯ[๑]

"คำอธิบาย" นั้น ๆ หน้า ๔๑๒-๔๑๓ อธิบายมาตรา ๑๑๒ โดยตั้งปัญหา "...............นิติกรรม คืออะไร หรืออีกนัยหนึ่งคือการกระทำอย่างไรจึงได้ชื่อว่านิติกรรม"

แต่แทนที่จะตอบปัญหานั้น ๆ อธิบายหลักการ หลักเกณฑ์ตลอดจนแดนกำหนดผลบังคับ **เรื่อง "นิติกรรม"** บุคคลคนหนึ่งฝ่ายเดียวแสดงเจตนา ฯ กลับยกเอาความตามระบุในมาตรา ๑๑๒ มากล่าวแล้วว่า นั่นคือนิติกรรม และอธิบายมันด้วยตัวอย่าง "อุทาหรณ์" ซึ่งรวมทั้ง "**สัญญา**" และกรณี "เจตนา" ฝ่ายเดียว ฯลฯ[๒] กลายเป็นว่า "**นิติกรรม**" (มาตรา ๑๑๒ – ๑๑๖) กับ "**สัญญา**" (มาตรา ๓๕๔ ฯลฯ) ทั้ง ๒ เรื่องรวมปนเป็นเรื่องเดียวกัน "คำอธิบาย" นั้น ๆ หน้า ๔๑๓ ว่า

"นิติกรรมนั้น ตามหลักวิชาอาจอธิบายสั้น ๆ ว่า ได้แก่การแสดงเจตนาของบุคคลโดยมีความประสงค์มุ่งจะให้เกิดผลในกฎหมาย ในอันที่จะก่อ หรือเปลี่ยนแปลง หรือโอน หรือสงวน หรือระงับซึ่งสิทธิอุทาหรณ์ เช่น ก. **ทำสัญญาให้** ข. กู้เงินไปเป็น**นิติกรรม**...........โอนหนี้สิน.........หรือ**ทำพินัยกรรม**ยกหนี้สิน.........**เป็นนิติกรรม**.........รับสภาพหนี้เป็นนิติกรรม.........ยกหนี้ให้.........ชำระหนี้เหล่านี้เป็นนิติกรรม"

ในหน้า ๔๑๖—๔๑๗ ว่า

"การกระทำที่เข้าในหลักว่า เป็นนิติกรรมนั้น อาจเป็นการกระทำของ**ฝ่ายเดียว**ก็ได้ หรือ ๒ **ฝ่าย**ก็ได้ ซึ่งเรียกว่า**นิติกรรมฝ่ายเดียว**หรือ**นิติกรรม ๒ ฝ่าย** แล้วแต่กรณีมีอาทิ เช่น สัญญาต่าง ๆ เป็นนิติกรรม ๒ ฝ่าย (หรือมากกว่า ๒ ฝ่าย) เพราะการ

---

(๑) ก่อนอื่นอ่าน "บท" ข้อกำหนด **"นิติกรรม"** ซึ่งบัญญัติแยกไว้ใน**บรรพ** ๑ มาตรา ๑๑๒–๑๕๕ ศึกษาความสำคัญ แล้วอ่าน "บท" ข้อกำหนด **"สัญญา"** ซึ่งบัญญัติแยกไว้ใน**บรรพ** ๒ มาตรา ๓๕๔–๓๙๔ อันเป็นส่วนหนึ่งของ **"ลักษณะหนี้"** ศึกษาหาความสำคัญ ฯลฯ สังเกต "นิติกรรม" กับ "สัญญา" สารสำคัญต่างกันได้ก็อ่าน "คำอธิบาย" เล่มตอนที่ ๓ นั้น ๆ จะพบ "ตัวอย่าง" อธิบายมาตรา ๑๑๒ มีทั้งเรื่อง "สัญญา" เรื่อง "นิติกรรม" ปนคละกัน ? ทั้ง ๆ ที่มาตรา ๑๑๒–๑๑๖ ไม่มีเรื่อง "สัญญา" ?

(๒) มาตรา ๑๑๒ "เจตนา" เอกเทศ ๆ มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ "ยินยอม" กับฝ่ายอื่น ๆ ต่างเรื่องกัน

ทำสัญญาต้องการความยินยอม เป็นความประสงค์อันตรงกับของอีกฝ่ายหนึ่ง คน ๆ เดียวจะทำสัญญาแก่ตนเองหาได้ไม่ การทำพินัยกรรม การแสดงเจตนาบอกล้างหรือให้สัตยาบันโมฆียะกรรม เป็นนิติกรรมฝ่ายเดียว เพราะทำได้โดยไม่ต้องการความยินยอมของอีกฝ่ายหนึ่ง"

"........นิติกรรมมีค่าตอบแทน และไม่มีค่าตอบแทน เช่น ขายกับให้ นิติกรรมมีผลในชีวิต และมีผลเมื่อตาย เช่นทำสัญญายกให้ กับทำพินัยกรรมยกให้ นิติกรรมไม่มีแบบ เช่นซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ กับซื้อขายสังหาริมทรัพย์โดยทั่ว ๆ ไป"(๑)

ในส่วน "บท" ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ใน "คำอธิบาย" นั้น ๆ ระบุ **อธิบายมาตรา** ๑๑๒ เช่น มาตรา ๖๕๐, ๓๔๙, ๓๐๓, ๑๗๒, ๓๔๐, ๓๑๔, ๑๑๗, ๘๐๕ ๑๒๔, ๑๔๐ ฯลฯ อ่านคิดดูจะพบว่า "บท" ระบุ "สัญญา" ซึ่งเป็นเรื่อง **"ความตกลง"** เกิดโดย **"เจตนา"** นิติกรรมทาง **"ยินยอม"** ตรงกันฯ กลายเป็นเอาเรื่อง "สัญญา" อธิบาย "นิติกรรม มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ

"นิติกรรม" กับ "สัญญา" ได้ถูกเข้าใจถือเอาเป็นอย่างเดียวกัน (Symnonym) ทั้ง ๆ ที่หลักการหลักเกณฑ์แดนกำหนดผลบังคับพลังงานประโยชน์ของมัน ๆ ต่างกัน เรื่องต่างลักษณะ ฯลฯ เมื่อถือเอาว่ามันเป็นเรื่อง "สัญญา" **ความสำคัญของมันเอกเทศ** ถูกกลืนเป็นอันไม่มี "ลักษณะนิติกรรม" เรื่อง "นิติกรรม" คงมีแต่เรื่อง "สัญญา" ถอยหลังเข้าคลองกลับไปเป็นอย่างสมัยกฎหมายพื้นเมือง

อนึ่ง "นิติกรรม" **เป็นมูลกำเนิด** "สัญญา" ๆ **เป็นมูลหนี้** ฯ เมื่อถือเอาว่าสารยังให้เกิดกับที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องเดียวกับ "นิติกรรม" เป็น "สัญญา" ๆ เป็น "นิติกรรม" ๆ กลายเป็นมูลหนี้ไป? ซึ่งมันมิอาจเป็นเช่นนั้นๆ ได้ ต่าง "บรรพ" ต่าง "ลักษณะ" ข้อกำหนดผลบังคับต่างกัน

---

(๑) **"ขายกับให้"** มีมาตรา ๔๕๓ ฯลฯ ๕๒๑ ฯลฯ ระบุชัดเป็น "สัญญา" มิใช่เป็น "นิติกรรม" ๆ ส่วนที่อธิบายว่ามี "นิติกรรมฝ่ายเดียว นิติกรรม ๒ ฝ่าย" นั้น มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ กำหนด "นิติกรรม" เป็นเจตนาแสดงเอกเทศฝ่ายเดียวอีกทั้งไม่มีเรื่อง "ค่าตอบแทน" เกี่ยวข้อง จะมีแต่ในกรณีสัญญา มาตรา ๓๖๙ เป็นต้น.

ความยุ่งยากเกิดจากความหมายของคำ **"ผูกนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคล"** ใน มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ พาสำคัญผิดเป็นเรื่อง "การเกี่ยวพันในกฎหมาย หรือซึ่งมาตรานี้เรียกว่า **นิติสัมพันธ์**ระหว่างบุคคล" ("คำอธิบาย" ดั่งกล่าวข้างต้นหน้า ๔๑๒ เริ่มเรื่องอธิบาย มาตรา ๑๑๒) เลยเห็นเป็นเรื่องระหว่างบุคคล ๒ ฝ่ายกรณี "สัญญา" กรณี "หนี้" **ความผูกพัน**ในกฎหมายไปได้ ? (๑)

อันที่จริงต้นร่างภาษาอังกฤษมาตรา ๑๑๒ ใช้คำว่า "Juristic Relation" หมายถึงเครือสัมพันธ์**ความเกี่ยวข้อง**ทางกฎหมายเท่านั้น มิใช่เรื่อง "ความเกี่ยวพัน" อย่างคิดเห็นกัน มิใช่ "บท" ว่ามีบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งร่วมด้วย มิใช่เป็นความผูกพันในกฎหมาย "Obligation, Obligare" ไปทางเรื่อง "หนี้" ผูกพันระหว่างบุคคลบังคับกันได้ตามมาตรา ๑๙๔, ๒๑๓ ฯลฯ มันเป็นเรื่องของ "บุคคล" ฝ่ายเดียวเอกเทศกระทำการแสดง "เจตนา" นิติกรรมอิสระเพื่อผลในกฎหมายในเรื่อง "สิทธิ ฯลฯ" ที่เป็นส่วนของเขาซึ่งคนอื่นต้องเคารพก็ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๔/๒๔๘๗ ที่ ๑๗ — ๑๘/๒๔๙๗ ที่ ๖๓๑/๒๔๗๔ ที่ ๑๖๘/๒๔๖๕ ที่ ๑๐๗๔/๒๔๗๗ ที่ ๑๐๖๗/๒๔๗๕) หรือเรื่อง "สิทธิ ฯลฯ" เกี่ยวข้องทางกฎหมายแสดง "เจตนา" นิติกรรมแก่หรือกับบุคคลอื่น "สัญญา" กันเป็นต้น

เรื่อง "นิติกรรม" เอกเทศ "เจตนา" ศักดิ์สิทธิ์มีหลักการมาตรา ๑๑๒ และต่อนั้น ฯ เริ่มเรื่องเกี่ยวข้องแสดงกับผู้อื่น มาตรา ๑๑๗ และต่อนั้นไป ฯลฯ สำหรับ "นิติกรรม" **เอกเทศ** มีความสมบูรณ์ศักดิ์สิทธิ์ใน**ส่วน "สิทธิ" ผู้แสดงเจตนา** (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) สำหรับ "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" กับคนอื่น "ผูกพันกัน" (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) **ส่วนสัญญา** ต้อง "ตกลง" ตามมาตรา ๓๖๖—๓๖๘ **นั้น ๆ ๓ พวกต่างกัน** ฯลฯ

ดั่งนั้น "นิติกรรม" เจตนาแสดงออกโดยบุคคลหนึ่งลำพังฝ่ายเดียว "ผลทางกฎหมาย" เป็นในส่วน "สิทธิ" ตนเอกเทศไม่เกิด "ผูกพัน" กับบุคคลอื่นโดย "สิทธิ—หน้าที่" มิใช่เป็น "มูลหนี้" เข้าบรรพ ๒ "ลักษณะหนี้" ไม่ได้ ฯ อีกทั้งมันไม่เป็น "สัญญา" ได้โดยที่ "สัญญา" ต้อง ๒ ฝ่าย "ตกลง" กัน ฯลฯ "บท" ข้อกำหนดหลักวิชานิติศาสตร์

---

(๑) **"นิติสัมพันธ์"** (มาตรา ๑๑๒) ฝ่ายเดียวมุ่งประสงค์ ฯ **ผูกพัน** (มาตรา ๑๑๗) เป็นระหว่าง ๒ ฝ่าย ฯ สังเกตได้จะไม่เกิดสำคัญผิด.

ไม่มีเป็นว่า "เจตนา" ฝ่ายเดียว "นิติกรรม" เป็น "สัญญา" ได้ไม่มีว่า "นิติกรรม—สัญญา" เป็นอย่างเดียวเรื่องเดียวกัน "นิติกรรม" ไม่เป็น "สัญญา" ไม่เป็น "มูลหนี้" ได้

ลองคิดทบทวนดูก็ได้ว่า **"ผลในกฎหมาย"** ทาง **"นิติกรรม"** ฯลฯ มันเกิด "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" "สิทธิหน้าที่" อย่าง "สัญญา" มีผลบังคับ "สิทธิเรียกร้อง" ตาม "ลักษณะหนี้" มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓ หรือไม่ ?

"คำอธิบาย" มาตรา ๑๑๒ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรื่อง **"นิติกรรม"** ของนายอนุมัติ ใจสมุทร พ.ศ. ๒๕๑๐ แสดงความสำคัญสังเกตไปทางว่า "นิติกรรม" "สัญญา" เป็นเรื่องเดียวกัน ฯ "นิติกรรม" **ผูกพันระหว่าง "บุคคล"** ฯ เรื่อง "สิทธิ" เป็น "สิทธิเรียกร้องหรือบุคคลสิทธิ" ฯ "พินัยกรรม" เป็นนิติกรรม "การครอบครองปรปักษ์ได้กรรมสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่น" ไม่เป็น "นิติกรรม" ฯ "สัญญา" เป็น "นิติกรรม" ฯลฯ เรื่อง "สิทธิ" ที่ระบุในมาตรา ๑๑๒ อธิบายในหน้า ๗ ว่า

> "ต้องเป็นการเพื่อให้เกิดความเคลื่อนไหวใน**สิทธิ**อันหมายถึง**สิทธิเรียกร้องหรือบุคคลสิทธิ** (Jus in personnom) ซึ่งคู่กรณีอาจทำนิติกรรมกันได้ ฯลฯ"(๑) (หมายถึงทำ "สัญญา" กัน)

เรื่องของ "สัญญา" ซึ่งเป็นเรื่อง **"ความตกลง" "ข้อตกลง"** ยินยอมกันระหว่างบุคคล ๒ ฝ่าย "สัญญากัน" ถือปฏิบัติ (มาตรา ๓๕๖, ๓๖๑, ๓๖๖, ๓๖๗, ๓๖๘ฯลฯ) กลายเป็นเรื่องของ "นิติกรรม" มาตรา ๑๑๒ และต่อนั้น ๆ ไป ? **"เจตนา" บุคคลหนึ่งแสดงออก "นิติกรรม" เพื่อผลทางกฎหมายส่วน "สิทธิ" ของตน** ๆ ตามมาตรา ๑๑๒—๑๑๖ ถูกรวมปนเรื่อง **"ยินยอม" ทำกับบุคคลอื่น** ตามมาตรา ๑๑๗, ๓๓๖—๓๖๙ ฯลฯ ปนเรื่อง "สัญญา" ไป ?

"คำอธิบาย" มาตรา ๑๑๒ "นิติกรรม" ("ลักษณะนิติกรรม") แต่ตั้งเรื่องเป็นเรื่อง "สัญญา" ("ลักษณะสัญญา") ส่วนสารอีกทั้ง "ตัวอย่าง" ก็มีที่เป็น "สัญญา"

---

(๑) "บุคคลสิทธิ" มีเรื่อง "สิทธิ—หน้าที่" ตาม "ผลในกฎหมาย" อำนวยโดย "มูลหนี้" เป็นผลตามมาตรา ๒๑๓ ฯลฯ "สิทธิเรียกร้อง" เป็นอุปกรณ์บริการ "ตัวสิทธิ" ดังกล่าว (มาตรา ๑๙๔) ไม่ปนกัน

บ้างเป็น "นิติกรรม" ปนกัน ฯ รายที่โดยสภาพลักษณะกฎหมายเป็น "สัญญา" ก็จะให้เป็น "นิติกรรม" "อธิบาย" "นิติกรรม" ไม่ได้ ฯ รายที่เป็น "นิติกรรม" ก็จะให้เป็น "สัญญา" ไปไม่ได้เช่นกัน ?

สำคัญผิดที่จะถือ "นิติกรรม" เป็นเรื่อง "สัญญา" ๆ เป็น "นิติกรรม" ฯ "**คำมั่น**" (มาตรา ๓๖๒, ๓๖๓, ๔๕๔) ก็มิใช่เป็น "นิติกรรม" ธรรมดา (มาตรา ๑๑๒—๑๓๑) มีผลทางกฎหมาย "ลักษณะสัญญา" ส่วนการก่อนเกิด "สัญญา" ฯ

"**ให้**" โดยเสน่หา ฯ (มาตรา ๕๒๑—๕๓๖) ก็มีมาตรา ๕๒๑ ระบุคือสัญญาบุคคลฝ่ายหนึ่ง**ให้ประโยชน์**แก่อีกฝ่ายถ่ายเดียว (Contrats Unilatéraux) ความผูกพันเกิด**ตาม "ข้อตกลง" มิใช่ "นิติกรรม"** ฝ่ายผู้ให้ฝ่ายเดียวเอกเทศ **กรณี "ยืม"** มาตรา ๖๔๐ ก็เป็นทำนองที่กล่าวนี้ ฯลฯ **กรณี "ฝากทรัพย์"** มาตรา ๖๕๗ ผู้รับฝากก็มีหน้าที่ต้องคืนทรัพย์ความ**รับผิดฝ่ายเดียว** ก็เกิดตาม "ข้อตกลง" สัญญา มิใช่โดย "นิติกรรม" ของตน

"**ซื้อขาย**" "เช่าทรัพย์" "กู้ยืมเงิน" ฯลฯ **เป็น "สัญญา"** ผูกพันบุคคล ๒ ฝ่าย "คู่กรณี" สิทธิ—หน้าที่ รับชอบรับผิด มีระหว่างกัน (Contrats Bilatéraux ou Synallagmatiques) สังเกตมาตรา ๓๖๙ ฯลฯ ความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายมันเกิดตาม "ข้อตกลง" สัญญากัน **มิใช่โดย "นิติกรรม"** ของแต่ละฝ่ายที่ต่างปฏิบัติ (มาตรา ๑๑๒—๑๕๕, ๓๕๔—๓๖๕) ซึ่งพลังงานของมันสุดสิ้นไปเมื่อเกิด "ข้อตกลง" (มาตรา ๓๖๖, ๓๖๗ ๓๖๘) สัญญากันเป็น "มูลหนี้" สิทธิ—หน้าที่ ผูกพันกันตามลักษณะสัญญา ลักษณะหนี้ ฯลฯ

"**สัญญา**" ฯ **เป็น "ความตกลง"** (มาตรา ๓๕๖, ๓๖๑) ก่อเกิด "ข้อตกลง" (มาตรา ๓๖๖ ฯลฯ) อันจะต้องปฏิบัติกันโดย "คู่สัญญา" **มันไม่เป็น "นิติกรรม"** (มาตรา ๑๑๒—๑๕๕) เรื่องมันพ้นแดนกำหนด **พลังงาน "นิติกรรมสองฝ่าย"**(๑) ตั้งแต่ขณะ

---

(๑) ก่อนตกลงยังเป็น "นิติกรรม" ตกลงแล้วเป็น "สัญญา" ไป

มาตรา ๑๒๔ **ในนิติกรรมสองฝ่าย** การที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งจงใจนิ่งเสียไม่ไขข้อความจริง หรือข้อคุณสมบัติอันใดอันหนึ่งอันคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งมิได้รู้นั้น ท่านถือว่าเป็นกลฉ้อฉล หากพิสูจน์ได้ว่าถ้ามิได้นิ่งเสียเช่นนั้น นิติกรรมอันนั้นก็คงจะมิได้ทำขึ้นเลย

มาตรา ๓๖๑ อันสัญญาระหว่างบุคคลซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทางนั้นย่อมเกิดเป็นสัญญาขึ้นแต่เวลาเมื่อคำบอกกล่าวสนองไปถึงผู้เสนอ

(ต่อหน้า ๑๐๔)

เกิด "ตกลง" ทั้ง ๒ ฝ่าย ยินยอมใน "ข้อตกลง" เป็น "สัญญา" (มาตรา ๓๖๗ ฯลฯ) บทบัญญัติ ระบุเรียก "สัญญา" มิใช่ "นิติกรรม" ฯ บรรพ ๒—๓ แสดงสังเกตได้ ฯ

"**คำอธิบาย**" เรื่อง "นิติกรรม" มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ บ้าง แสดงไปทางสังเกตไม่ได้ว่า "เจตนา" ปฏิบัติมาตรา ๑๑๒—๑๑๖ "ผลทางกฎหมาย" เป็นเรื่องส่วน "สิทธิ" เจ้าของ "เจตนา" ? "บท" ว่า "เจตนา" กระทำแสดง "มุ่ง" "เพื่อ" "สิทธิ" เลยถือเอาเป็นว่า "**นิติกรรม**" ต้องมี "บุคคล" **๒ ฝ่ายกระทำมัน** ? ต้องแสดงต่อ "บุคคล" มิใช่แก่อันใดอื่น ? การแสดงกันเกิด "**สิทธิเหนือบุคคล**" ? กลายเป็นว่า "**สัญญา**" มาตรา ๓๕๔ ฯลฯ ไม่มี ๆ แต่ "**นิติกรรม**" ๆ "สัญญา" ไม่ต่างกัน ? แม้ "บท" มีกำหนดไว้ต่างหาก "สัญญา" เป็น "ความตกลง" (มาตรา ๓๕๖, ๓๖๑, ๓๖๖, ๓๖๗) มี "**ผลแห่งสัญญา**" (มาตรา ๓๖๙ ฯลฯ) ก็เลยเลือนลางถูก**รวมปนเป็นเรื่อง** "**นิติกรรม**" ไป (๑)

เมื่อคิดเข้าใจ "**นิติกรรมสัญญา**" ("ลักษณะนิติกรรม" กับ "ลักษณะสัญญา") เป็นอย่างเดียวเรื่องเดียวกัน ก็เลยถือเอาว่า "**สัญญาเป็นนิติกรรม ๒ ฝ่าย**" ? มิใช่เป็น "**ความตกลง**" (มาตรา ๓๖๖—๓๖๙ ฯลฯ) ยิ่งกว่าที่กล่าวมาถือเอาว่า "**นิติกรรม**" **เป็น** "**มูลหนี้**" (มาตรา ๑๙๔ ฯลฯ) ไปได้ ? ประการสำคัญ ๆ ผิด "สัญญา" ที่ "คู่สัญญา" ให้ประโยชน์ข้างเดียว (Contrats Unilateraux) **เช่นเรื่อง** "**ให้**" (มาตรา ๕๒๑) ก็ถือเป็น "**นิติกรรมฝ่ายเดียว**" ? กรณี "คู่สัญญา" ต่างให้ประโยชน์แก่กัน (Symallagmatiques) สัญญาต่างตอบแทน**เช่นเรื่องซื้อขาย** (มาตรา ๔๕๓ ๓๖๙) ก็ถือเป็น "**นิติกรรมต่างตอบแทน**" ? "พินัยกรรม" "บอกล้างโมฆียะกรรม" ก็ว่าเป็น "นิติกรรม" ? เรื่อง "สัญญา" อยู่ต่าง "บรรพ" "ลักษณะ" ถูกรวมปน ?

(ต่อจากหน้า ๑๐๓)

ถ้าตามเจตนาอันผู้เสนอได้แสดง หรือตามปกติประเพณีไม่จำเป็นจะต้องมีคำบอกกล่าวสนองไซร้ ท่านว่าสัญญานั้นเกิดเป็นสัญญาขึ้นในเวลาเมื่อมีการอันใดอันหนึ่งขึ้น อันจะพึงสันนิษฐานได้ว่าเป็นการแสดงเจตนาสนองรับ

(๑) "กฎหมายพื้นเมือง" รู้จักเรื่อง "สัญญา" มีเจตนาหรือความยินยอมเป็นสารสำคัญ ๆ พบสารเหล่านี้ใน "ลักษณะนิติกรรม" เลยถือเป็นเรื่องสัญญา ?

เรื่องเป็นอย่าง "อธิบาย" กันไม่ได้ ฯ "เจตนา" แสดงออก "กระทำลง" เป็น "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" (มาตรา ๑๑๒, ๑๑๗ ฯลฯ) เพื่อ "สัญญา" กันนั้น ๆ "คำยินยอม" "ความประสงค์" ของแต่ละฝ่ายเป็นเพียงสารสำคัญส่วนประกอบ "องค์" สัญญาเท่านั้น ไม่เป็น "สัญญา" เสียเองได้ เป็นอย่างเดียวกันได้อย่างไร ?

"บทบัญญัติ" บางมาตราต่อไปนี้ สังเกตความสำคัญได้พอช่วยคิดเห็น "นิติกรรม" "สัญญา" "หนี้" ต่างเรื่อง ไม่รวมปนกัน ฯลฯ

ก่อนอื่นอ่านข้อกำหนด**มาตรา ๑๑๒ กับมาตรา ๑๑๗** คิดสังเกตความสำคัญบั้นต้น ฯ "**นิติกรรม**" ตามมาตรา ๑๑๒ เป็นเรื่อง "**เจ้าของเจตนา**" คนหนึ่งกระทำลงมุ่ง**เพื่อสิทธิตน** เป็นการกระทำคนเดียวเอกเทศ ฯ **ถ้าจะ "ต้องผูกพันกัน"** อย่าง "สัญญา" จักต้องมี "บุคคล" ๒ ฝ่ายกระทำ "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" ต่อกันและกัน สังเกตมาตรา ๑๑๗ ฯลฯ ดังนั้น**มาตรา ๑๑๒ มิใช่เป็นเรื่อง "สัญญา"** ๆ รวมปน "อธิบาย" มาตรา ๑๑๒ ไม่ได้ ?

ข้อกำหนดมาตรา ๑๑๗—๑๕๕ ก็เป็นเรื่อง "นิติกรรม" ตาม "ลักษณะนิติกรรม" เท่านั้น ฯ หลักการเป็น**เรื่องการเกิด** เรื่องความบริบูรณ์ไม่บริบูรณ์ ความสมบูรณ์ไม่สมบูรณ์ของ "**นิติกรรม**" ฯ มาตรา ๑๑๗ ระบุเรื่อง "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" กระทำกับอีกฝ่าย **เรื่อง "ต้องผูกพันกัน"** ก็เป็นข้อกำหนดบังคับ "ความยินยอม" "ความประสงค์" **ของแต่ละฝ่าย** พึงเกิดผลเป็น "**นิติกรรม**" ได้ไม่ได้ ? อันเป็นเรื่องส่วน "ลักษณะนิติกรรม" ฯลฯ ตราบใดที่ไม่ปฏิบัติ "ลักษณะสัญญา" ไม่เกิด "ข้อตกลง" สัญญากันก็ไม่เกิด "สิทธิ—หน้าที่" **ผูกพันกัน** ฯ "นิติกรรม" ไม่เป็น "สัญญา" ไปได้ ?

บรรพ ๑

นิติกรรม

มาตรา ๑๑๒ อันว่านิติกรรมนั้น ได้แก่การใด ๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลเพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ

มาตรา ๑๑๗ การแสดงเจตนาใด แม้ในใจจริงผู้แสดงจะมิได้เจตนาให้ตนต้องผูกพันตามที่ตนได้แสดงออกมานั้นก็ดี ท่านว่าหาเป็นมูลทำให้การแสดงเจตนานั้นตกเป็นโมฆะไม่ เว้นแต่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะได้รู้ถึงเจตนาอันซ่อนอยู่ในใจของผู้แสดงนั้น

มาตรา ๑๒๔ ในนิติกรรมสองฝ่าย การที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งจงใจนิ่งเสียไม่ไขข้อความจริง หรือข้อคุณสมบัติอันใดอันหนึ่งอันคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งมิได้รู้นั้น ท่านถือว่าเป็นกลฉ้อฉล หากพิสูจน์ได้ว่าถ้ามิได้นิ่งเสียเช่นนั้นนิติกรรมอันนั้นก็คงจะมิได้ทำขึ้นเลย

มาตรา ๑๓๐ การแสดงเจตนาทำให้แก่บุคคลผู้อยู่ห่างโดยระยะทางย่อมมีผลนับแต่เวลาที่ไปถึงคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งนั้นเป็นต้นไป แต่ถ้าบอกถอนไปถึงผู้นั้นก่อนแล้ว หรือพร้อมกันไซร้ แสดงเจตนานั้นก็ย่อมตกเป็นอันไร้ผล

อนึ่ง เมื่อเจตนาได้ส่งไปแล้ว ถึงแม้ว่าในภายหลังผู้แสดงเจตนาจะตายหรือตกเป็นคนไร้ความสามารถก็ตาม ท่านว่าหาเป็นเหตุทำให้ความสมบูรณ์แห่งการแสดงเจตนานั้นเสื่อมเสียไปไม่

มาตรา ๑๓๑ ถ้าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเมื่อได้รับซึ่งการแสดงเจตนานั้นเป็นผู้เยาว์ก็ดี เป็นผู้ที่ศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถก็ดี การแสดงเจตนานั้นท่านห้ามมิให้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้กรณีนั้น แต่ความข้อนี้ท่านมิให้ใช้บังคับ หากปรากฏว่าผู้แทนโดยชอบธรรมได้รู้ด้วยแล้ว

มาตรา ๑๓๒ ในการตีความแสดงเจตนานั้น ท่านให้เพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนตามตัวอักษร

มูลนิธิ

มาตรา ๘๑ มูลนิธินั้นได้แก่ทรัพย์สินอันจัดสรรไว้เป็นแผนกเพื่อบำเพ็ญทาน การศาสนา วิทยาศาสตร์ วรรณคดี หรือเพื่อสาธารณประโยชน์อื่น ๆ และไม่ได้หมายค้ากำไร

มาตรา ๘๒ มูลนิธินั้นจะต้องก่อตั้งขึ้นด้วยทำตราสารลงไว้มีข้อความสำคัญตามรายการต่อไปนี้

(๑) ชื่อของมูลนิธิ

(๒) วัตถุที่ประสงค์ของมูลนิธิ

(๓) สำนักงานของมูลนิธิ แม้จะพึงมี

(๔) ข้อกำหนดว่าด้วยทรัพย์สินของมูลนิธิ

(๕) ข้อกำหนดว่าด้วยการตั้งแต่งและถอดถอนผู้จัดการทั้งหลายของมูลนิธิ

มาตรา ๘๓ ถ้ามูลนิธิก่อตั้งขึ้นด้วยนิติกรรมทำยกให้ แต่ยังมีชีวิตท่านให้ใช้บทบัญญัติทั้งหลายในลักษณะให้ อนุโลมตามควรแก่บท

ถ้ามูลนิธิก่อตั้งขึ้นด้วยพินัยกรรม ท่านให้ใช้บทบัญญัติทั้งหลายในลักษณะมฤดกอนุโลมตามควรแก่บท

พินัยกรรม

มาตรา ๑๖๔๖ บุคคลใดจะแสดงเจตนาโดยพินัยกรรม กำหนดการเมื่อตายในเรื่องทรัพย์สินของตนเอง หรือในการต่าง ๆ อันจะให้เกิดเป็นผลบังคับได้ตามกฎหมายเมื่อตนตายก็ได้

มาตรา ๑๖๔๗ การแสดงเจตนากำหนดการเผื่อตายนั้นย่อมทำได้ด้วยคำสั่งสุดท้ายกำหนดไว้ในพินัยกรรม

มาตรา ๑๖๙๖ ถ้าผู้ทำพินัยกรรมได้โอนไปโดยสมบูรณ์ ซึ่งทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งข้อกำหนดพินัยกรรมใดด้วยความตั้งใจข้อกำหนดพินัยกรรมนั้นเป็นอันเพิกถอนไป

วิธีเดียวกันนี้ให้ใช้บังคับ เมื่อผู้ทำพินัยกรรมได้ทำลายทรัพย์สินนั้นด้วยความตั้งใจ

มาตรา ๑๖๘๔ เมื่อความข้อใดข้อหนึ่งในพินัยกรรมอาจตีความได้เป็นหลายนัยให้ถือเอาตามนัยที่จะสำเร็จผลตามความประสงค์ของผู้ทำพินัยกรรมนั้นได้ดีที่สุด

มาตรา ๑๖๗๓ สิทธิและหน้าที่ใด ๆ อันเกิดขึ้นตามพินัยกรรม ให้มีผลบังคับเรียกร้องกันได้ตั้งแต่ผู้ทำพินัยกรรมตายเป็นต้นไปเว้นแต่ผู้ทำพินัยกรรมจะได้กำหนดเงื่อนไขหรือเงื่อนเวลาให้มีผลบังคับเรียกร้องกันได้ภายหลัง

การตัดมิให้รับมฤดก

มาตรา ๑๖๐๘ เจ้ามฤดกจะตัดทายาทโดยธรรมของตนคนใดมิให้รับมฤดกก็ได้ แต่ด้วยแสดงเจตนาชัดแจ้ง

(๑) โดยพินัยกรรม

(๒) โดยทำเป็นหนังสือมอบให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่

ตัวทายาทผู้ถูกตัดมิให้รับมฤดกนั้น ต้องระบุไว้ให้ชัดเจน

แต่เมื่อบุคคลใดได้ทำพินัยกรรมจำหน่ายทรัพย์มฤดกเสียทั้งหมดแล้ว ให้ถือว่าบรรดาทายาทโดยธรรม ผู้ที่มิได้รับประโยชน์จากพินัยกรรมเป็นผู้ถูกตัดมิให้รับมฤดก

มาตรา ๑๖๐๙ การแสดงเจตนาตัดมิให้รับมฤดกนั้น จะถอนเสียก็ได้

ถ้าการตัดมิให้รับมฤดกนั้น ได้ทำโดยพินัยกรรม จะถอนเสียได้ก็แต่โดยพินัยกรรมเท่านั้น แต่ถ้าการตัดมิให้รับมฤดก ได้ทำเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ การถอนจะทำตามแบบใดแบบหนึ่งดั่งบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๖๐๘ (๑) หรือ (๒) ก็ได้

* มาตรา ๑๖๑๒ การสละมฤดกนั้น ต้องแสดงเจตนาชัดแจ้งเป็นหนังสือ มอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือทำเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ

มาตรา ๑๖๑๓ การสละมฤดกนั้น จะทำแต่เพียงบางส่วนหรือทำโดยมีเงื่อนไข หรือเงื่อนเวลา ไม่ได้

การสละมฤดกนั้น จะถอนเสียมิได้

ปลดหนี้

มาตรา ๓๔๐ ถ้าเจ้าหนี้แสดงเจตนาต่อลูกหนี้ว่าจะปลดหนี้ให้ท่านว่าหนี้นั้นก็เป็นอันระงับสิ้นไป

ถ้าหนี้มีหนังสือเป็นหลักฐาน การปลดหนี้ก็ต้องทำเป็นหนังสือด้วย หรือต้องเวนคืนเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้ให้แก่ลูกหนี้ หรือขีดฆ่าเอกสารนั้นเสีย

ครอบครอง

มาตรา ๑๓๖๗ บุคคลใดยึดถือทรัพย์สิน โดยเจตนาจะยึดถือเพื่อตน ท่านว่าบุคคลนั้นได้ซึ่งสิทธิครอบครอง

มาตรา ๑๓๖๘ บุคคลอาจได้มาซึ่งสิทธิครอบครอง โดยผู้อื่นยึดถือไว้ให้

มาตรา ๑๓๖๙ บุคคลใดยึดถือทรัพย์สินไว้ ท่านให้**สันนิษฐานไว้ก่อน**ว่าบุคคลนั้นยึดถือเพื่อตน

มาตรา ๑๓๘๒ บุคคลใดครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นไว้โดยความสงบ และโดยเปิดเผย ด้วยเจตนาเป็นเจ้าของ ถ้าเป็นอสังหาริมทรัพย์ ได้ครอบครองติดต่อกันเป็นเวลาสิบปี ถ้าเป็นสังหาริมทรัพย์ได้ครอบครองติดต่อกันเป็นเวลาห้าปีไซร้ ท่านว่าบุคคลนั้นได้กรรมสิทธิ์

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

"**บทบัญญัติ**" **ทางส่วน** "**นิติกรรม**" เหล่านั้นอ่านคิดสังเกตความสำคัญได้ก็พอแสดงว่าที่เห็นกันไปทาง**รวมปน** "**สัญญา**" ถือเป็นอย่างเดียวเรื่องเดียวกันนั้น "**สำคัญผิด**" ไป ?

"ลักษณะนิติกรรม" กำหนดบุคคลหนึ่ง ๆ "เจตนา" แสดงออก "สมัครใจ" กระทำลงพึงเป็น**ผลทางกฎหมาย** "**นิติกรรม**" ได้ไม่ได้ ฯ กระทำลงเอกเทศหรือทาง "ยินยอม" ฝ่ายตนกับทาง "ยินยอม" ฝ่ายอื่นมัน**ก็เป็นเรื่อง** "**นิติกรรม**" ของแต่ละคนแต่ละฝ่าย ฯ

"**ผลแห่งนิติกรรม**" ไม่มีกำหนดไว้อย่าง "**ผลแห่งสัญญา**" (มาตรา ๓๖๙ ฯลฯ) ดังนั้น "นิติกรรม" ในตัวเองไม่เกิด "**ผลในกฎหมาย**" อำนวย "**สิทธิ—หน้าที่**" ผูกพันกับคนอื่น ฯ ไม่เป็นอย่าง**กรณี** "**สัญญา**" ที่ "คู่สัญญา" มี "**ข้อสัญญา**" ตกลงไว้**ผูกพันกัน** ?

"**นิติกรรม**" ทาง "**ยินยอม**" (มาตรา ๑๑๗) ที่ต่างฝ่าย "กระทำลง" ประสงค์ให้ "**ต้องผูกพันกัน**" มิอาจเป็นได้จนกว่าเกิดความตกลง "**ข้อตกลง**" สัญญากัน (มาตรา ๓๖๖—๓๖๘) ตามลักษณะสัญญา ฯลฯ

"นิติกรรม" เอกเทศ (มาตรา ๑๑๒) ก็เป็นผลเพื่อ "สิทธิ" ตนไม่ผูกพันตนกับ ผู้ใดอื่น ฯ สังเกตเรื่อง "มูลนิธิ" เรื่อง "พินัยกรรม" ฯ มาตรา ๑๖๗๓ ระบุ **"สิทธิหน้าที่"** ก็เป็นเรื่อง **"ผลแห่งพินัยกรรม" และระหว่างบุคคลอื่น ?**

เรื่อง "นิติกรรม" ไม่รวมปน "สัญญา" หรือ "ลักษณะ" อื่น

"มาตรา ๑๑๒" ฯ กำหนด "สมัครใจ" เจตนาแสดงออกด้วยการกระทำ "กระทำลง" ด้วยตนเองตามกฎหมาย **"ลักษณะนิติกรรม" โดย "มุ่ง"** เกี่ยวข้องทางกฎหมายกับคนอื่น **เพื่อส่วน "สิทธิ" ตนพึง** เป็นไปตาม **"กฎหมาย"** (เช่นทำ "พินัยกรรม" ตาม "ลักษณะพินัยกรรม") ก็เป็นผลทางกฎหมายเกิด "นิติกรรม" ของ "เจ้าของเจตนา" สมประสงค์ "ผลในกฎหมาย" ตาม "ลักษณะพินัยกรรม" "ลักษณะมฤดก" กำหนดไว้ ฯลฯ

"มาตรา ๑๑๒—๑๑๖" ฯ ไม่ระบุกำหนดต้อง **"กระทำลง"** แสดงกับแก่ต่อบุคคลอื่น เป็นคู่ "กรณี" อีกฝ่ายหนึ่ง ฯ ไม่ต้องมี "บุคคล" อีกฝ่ายร่วมเพื่อ **"ให้ตนต้องผูกพัน"** (มาตรา ๑๑๗, ๑๒๔) กระทำเองเอกเทศเป็น "นิติกรรม" ได้ตามมาตรา ๑๑๒ ดั่งกล่าวในวรรคก่อน ฯ ประการสำคัญไม่ต้องระบุต้อง "กระทำลง" เพื่อ "สิทธิ" อะไร ? ไม่จำกัดต้องทำกับ "บุคคล" ? ไม่มีระบุกำหนดต้อง "กระทำลง" อย่างไร ? จึงเพียง **กระทำแสดงออก**ซึ่ง "เจตนา" ปรากฏ **"สมัครใจ"** ฝ่ายเดียวพอแล้ว "นิติกรรม" มิใช่ "สัญญา" ตามมาตรา ๓๕๔ และต่อนั้น ๆ ไป ฯลฯ

คำว่า "ระหว่างบุคคล" ในมาตรา ๑๑๒ เป็นเรื่องผลทางกฎหมายไปเกี่ยวข้อง "บุคคลอื่น" ฯ ระหว่าง "เจ้าของเจตนา" กับผู้อื่น เช่นผู้รับ "พินัยกรรม" ได้สิทธิสมบัติมฤดกไป ฯ หรือ "ระหว่างบุคคล" ที่ "ผลแห่งพินัยกราม" (มาตรา ๑๖๗๓) อำนวย "สิทธิหน้าที่" บังคับกัน ฯ หรือระหว่างบุคคลอื่นทั่วไปที่ต้องเคารพส่วน "สิทธิ" ของ "เจ้าของเจตนา" ได้ไว้ตามผลในกฎหมาย ฯลฯ(๑) "บท" มาตรา ๑๑๒ ระบุลอย ๆ **"ระหว่างบุคคล"** ฯ ไม่แสดงว่าที่เป็น "คู่กรณี" ร่วมกันอย่างในมาตรา ๑๑๗ นั้น ๆ ฯลฯ

---

(๑) เช่น "ทรัพยสิทธิ" ตาม "ลักษณะทรัพย์สิน" เป็นต้น

ประการสำคัญที่สุด มาตรา ๑๑๒ "นิติกรรม" เป็นเรื่อง "มุ่ง" "เพื่อ" "**สิทธิ**" ตาม "กฎหมาย" เกี่ยวข้องประพฤติปฏิบัติไปฯ ไม่มีเรื่อง "ต้องผูกพัน" เรื่อง "หน้าที่" รับผิดอะไรต่อผู้ใด ? มีบุคคลฝ่ายเดียว "กระทำลง" และประสงค์ผลในกฎหมายเรื่อง "สิทธิ" มันเกิด**ความตกลง "ข้อตกลง"** ผูกพันระหว่างใครไม่ได้ อย่างกรณีตาม"ลักษณะสัญญา" มาตรา ๓๖๖ และต่อนั้นไป ฯลฯ ดั่งนั้น "นิติกรรม" ตาม "ลักษณะนิติกรรม" ไม่รวมปน "สัญญา" ได้ ?

"**ลักษณะนิติกรรม**" ฯ ไม่กำหนด "ผูกพันกัน" (มาตรา ๑๑๗) มันเกิดอย่างไร ? ไม่มีเรื่อง "**ผลแห่งนิติกรรม**" เรื่อง "**ผลในกฎหมาย**" ที่อำนวย "**สิทธิ-หน้าที่**" ผูกพัน "คู่กรณี" ฯ ต่างกับที่ "**ลักษณะสัญญา**" กำหนดมี "ความผูกพัน" เกิดโดย "ข้อตกลง" มี "ผลแห่งสัญญา" มี "ผลในกฎหมาย" อำนวย "สิทธิ—หน้าที่" ตามตกลงกันและตาม "กฎหมาย" ได้ประพฤติปฏิบัติเอาประโยชน์กัน ฯลฯ

"**นิติกรรม**"(๑) "ความยินยอม" ต่างฝ่าย "กระทำลง" นั้นๆเพียงแต่เป็น "ผลทางกฎหมาย" ตาม "ลักษณะนิติกรรม" มันก็ต่างเป็น "นิติกรรม" ขนานกันไป ? มันไม่เกิด "ข้อตกลง" เป็น "สัญญา" ตามมาตรา ๓๖๖—๓๖๘ จะให้มันเป็น "สัญญา" เอาเรื่อง "สัญญา" อธิบายมันไม่ลงกัน ถือเป็นเรื่องเดียวอย่างเดียวกันย่อมไม่ได้ ? "**นิติกรรม**" "**ความยินยอม**" เป็นเพียงสารสำคัญส่วนประกอบ "องค์" สัญญาเท่านั้น ?

"สัญญา"(๒) เป็นความตกลง "ข้อตกลง" ของ "คู่สัญญา" สิทธิประสงค์จาก "ความยินยอม" "ความประสงค์" แต่ละฝ่ายต้องการและได้แสดงต่อกัน **ซึ่งทั้ง ๒ ฝ่ายยินยอมกันใน** "ข้อตกลง" นั้น ๆ ผูกพันถือปฏิบัติตาม "สิทธิ—หน้าที่" อำนวยโดย "ผลในกฎหมาย" ที่เกี่ยวข้องด้วย ฯลฯ สังเกตความสำคัญ**ทาง "สัญญา"** ต่อไปนี้ คิดดูกับเรื่องทาง "**นิติกรรม**" ข้างต้นพอช่วยให้เห็น ๒ เรื่องมันต่างกัน ?

---

(๑) บุคคลหนึ่งฝ่ายเดียว "กระทำลง" ส่วนสิทธิตนหรือทางยินยอม "กระทำลง" กับฝ่ายอื่น มาตรา ๑๑๒, ๑๑๗, ๑๓๐, ๑๓๑ ฯลฯ

(๒) บุคลฝ่ายหนึ่งกับฝ่ายอื่นต่าง "กระทำลง" ประสงค์ยินยอมอย่างเดียวกัน (มาตรา ๑๑๗, ฯลฯ ๓๕๔ ฯลฯ) เกิดตกลงมี "ข้อตกลง" (มาตรา ๓๓๖—๓๖๙ ฯลฯ) ทั้ง ๒ ฝ่ายยินยอมกัน ฯลฯ

ลักษณะ ๒

สัญญา

หมวด ๑

ก่อให้เกิดสัญญา

มาตรา ๓๕๖ คำเสนอทำแก่บุคคลผู้อยู่เฉพาะหน้า โดยมิได้บ่งระยะเวลาให้ทำคำสนองนั้น เสนอ ณ ที่ใด เวลาใดก็ย่อมจะสนองรับได้แต่ ณ ที่นั้น เวลานั้น ความข้อนี้ท่านให้ใช้ตลอดถึงการที่บุคคลคนหนึ่งทำคำเสนอไปยังบุคคลอีกคนหนึ่งทางโทรศัพท์ด้วย

มาตรา ๓๖๖ ข้อความใด ๆ แห่งสัญญาอันคู่สัญญาแม้เพียงฝ่ายเดียวได้แสดงไว้ว่าเป็นสารสำคัญอันจะต้องตกลงกันหมดทุกข้อนั้น หากคู่สัญญายังไม่ตกลงกันได้หมดทุกข้ออยู่ตราบใด เมื่อกรณีเป็นที่สงสัย ท่านนับว่ายังมิได้มีสัญญาต่อกัน การที่ได้ทำความเข้าใจกันไว้เฉพาะบางสิ่งบางอย่าง ถึงแม้ว่าจะได้จดลงไว้ก็หาเป็นการผูกพันไม่

ถ้าได้ตกลงกันว่าสัญญาอันมุ่งจะทำนั้น จะต้องทำเป็นหนังสือไซร้เมื่อกรณีเป็นที่สงสัย ท่านนับว่ายังมิได้มีสัญญาต่อกันจนกว่าจะได้ทำขึ้นเป็นหนังสือ

มาตรา ๓๖๗ สัญญาใดคู่สัญญาได้ถือว่าเป็นอันได้ทำกันขึ้นแล้ว แต่แท้จริงยังมิได้ตกลงกันในข้อหนึ่งข้อใดอันจะต้องทำความตกลงให้สำเร็จ ถ้าจะพึงอนุมานได้ว่า ถึงหากจะไม่ทำความตกลงกันในข้อนี้ได้ สัญญานั้นก็จะได้ทำขึ้นไซร้ ท่านว่าข้อความส่วนที่ได้ตกลงกันแล้วก็ย่อมเป็นอันสมบูรณ์

มาตรา ๓๖๘ สัญญานั้นท่านให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริต โดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย

หมวด ๒

ผลแห่งสัญญา

มาตรา ๓๖๙ ในสัญญาต่างตอบแทนนั้น คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระหนี้หรือขอปฏิบัติการชำระหนี้ก็ได้ แต่ความข้อนี้ท่านมิใช้บังคับ ถ้าหนี้ของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ถึงกำหนด

มาตรา ๓๘๗ ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไม่ชำระหนี้ อีกฝ่ายหนึ่งจะกำหนดระยะเวลาพอสมควร แล้วบอกกล่าวให้ฝ่ายนั้นชำระหนี้ภายในระยะเวลานั้นก็ได้ ถ้าและฝ่ายนั้นไม่ชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ไซร้อีกฝ่ายหนึ่งจะเลิกสัญญาเสียก็ได้

มาตรา ๓๗๙ ถ้าลูกหนี้สัญญาแก่เจ้าหนี้ว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ก็ดี หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรก็ดีเมื่อลูกหนี้ผิดนัด ก็ให้ริบเบี้ยปรับ ถ้าการชำระหนี้อันจะพึงทำนั้นได้แก่งดเว้นการอันใดอันหนึ่ง หากทำการอันนั้นฝ่าฝืนมูลหนี้เมื่อใด ก็ให้ริบเบี้ยปรับเมื่อนั้น

มาตรา ๓๙๒ ถ้าสัญญาว่าจะทำการชำระหนี้อย่างอื่นให้เป็นเบี้ยปรับ ไม่ใช่ใช้เป็นจำนวนเงินไซร้ ท่านให้นำบทบัญญัติแห่งมาตรา ๓๗๙ ถึง ๓๘๑ มาใช้บังคับ แต่ถ้าเจ้าหนี้เรียกเอาเบี้ยปรับแล้ว สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนก็เป็นอันขาดไป

เลิกสัญญา

มาตรา ๓๘๖ ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเลิกสัญญา โดยข้อสัญญาหรือโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย การเลิกสัญญาเช่นนั้น ย่อมทำด้วยแสดงเจตนาแก่อีกฝ่ายหนึ่ง

แสดงเจตนาดั่งกล่าวมาในวรรคก่อนนั้น ท่านว่าหาอาจจะถอนได้ไม่

เอกเทศสัญญา

มาตรา ๔๕๓ อันว่าซื้อขายนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ขาย โอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง เรียกว่าผู้ซื้อ และผู้ซื้อตกลงว่าจะใช้ราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขาย

มาตรา ๔๕๘ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ขายนั้น ย่อมโอนไปยังผู้ซื้อตั้งแต่ขณะเมื่อได้ทำสัญญาซื้อขายกัน

มาตรา ๕๓๗ อันว่าเช่าทรัพย์สินนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่าผู้ให้เช่า ตกลงให้บุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่า ผู้เช่า ได้ใช้หรือได้รับประโยชน์ในทรัพย์สินอย่างใดอย่างหนึ่งชั่วระยะเวลาอันมีจำกัด และผู้เช่าตกลงจะให้ค่าเช่าเพื่อการนั้น

มาตรา ๗๐๒ อันว่าจำนองนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่ง เรียกว่าผู้จำนอง เอาทรัพย์สินตราไว้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่าผู้รับจำนอง เป็นประกันการชำระหนี้ โดยไม่ส่งมอบทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้รับจำนอง

ผู้รับจำนองชอบที่จะได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่จำนองก่อนเจ้าหนี้สามัญ มิพักต้องพิเคราะห์ว่ากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินจะได้โอนไปยังบุคคลภายนอกแล้วหรือหาไม่

มาตรา ๕๒๑ อันว่าให้นั้น **คือสัญญา**ซึ่งบุคคลคนหนึ่ง เรียกว่าผู้ให้โอนทรัพย์สินของตนโดยเสน่หา แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่าผู้รับและผู้ยอมรับเอาทรัพย์สินนั้น (๑)

มาตรา ๖๔๐ อันว่ายืมใช้คงรูปนั้น **คือสัญญา**ซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่าผู้ให้ยืม ให้บุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่าผู้ยืม ใช้สอยทรัพย์สินสิ่งใดสิ่งหนึ่ง**ได้เปล่า** และผู้ยืมตกลงว่าจะคืนทรัพย์สินนั้น เมื่อได้ใช้สอยเสร็จแล้ว

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

ความสำคัญสังเกตเป็นส่วนรวม ๆ "บทบัญญัติ" ทางส่วน "สัญญา" เหล่านั้น อ่านคิดสังเกตความสำคัญได้ก็พอแสดงว่าที่เห็นกันไปทาง "นิติกรรม" "สัญญา" รวมปนกันสำคัญผิดไป ๆ ที่เห็น "นิติกรรม" เป็น "มูลหนี้" ก็เช่นกัน ?

"นิติกรรม" ตาม "ลักษณะนิติกรรม" เป็นเรื่องแต่ละบุคคล แสดง "เจตนา" กระทำลงโดย "สมัครใจ" เป็นผลทางกฎหมาย "นิติกรรม" ฯ ไม่มีเรื่อง "ข้อตกลง" เรื่อง "ผลในกฎหมาย" พึงอำนวย **"สิทธิหน้าที่" ผูกพันรับผิดชอบกับบุคคลอื่น** ไม่เป็นอย่าง**สัญญา** เช่นตาม "บท" นำมากล่าวข้างต้นปราศจาก "ความผูกพัน" ไม่เป็น "มูลหนี้" ได้ ?

---

(๑) เรื่อง "ให้" เรื่อง "ยืม" ที่เอาไป **อธิบาย** มาตรา ๑๑๒ "ลักษณะนิติกรรม" อ้างว่าเป็น **"นิติกรรมฝ่ายเดียว"** นั้น ๆ เป็นการ**เข้าใจผิด ๆ** "บท" ก็ระบุชัด มัน "คือสัญญา" บุคคล ๒ ฝ่ายตกลงกัน อีกทั้งอยู่ในบรรพ ๓

"ให้" "ยืม" เป็นสัญญาจำพวกที่ก่อเกิดขึ้นแล้ว มีแต่ฝ่ายเดียวให้ประโยชน์แต่อีกฝ่าย (Unilatéraux) มิใช่จำพวกที่ต่างตอบแทนกัน (Synallagmatiques on Bilatéraux) เช่น "ซื้อขาย" ฯ **มันไม่เป็น "นิติกรรม"** ไปได้ ?

"นิติกรรม" เป็นผลทางกฎหมายแล้ว ก็ไม่มีเรื่อง "ผลแห่งนิติกรรม" กำหนดอย่าง "ผลแห่งสัญญา" **ไม่มี "เจ้าหนี้–ลูกหนี้"** คู่กรณีผูกพันพึงเรียกร้องบังคับประโยชน์กัน ไม่ก่อเกิด ผลในกฎหมาย" ได้อย่าง "สัญญา" เช่นปรากฏตาม "บท" นำมากล่าวข้างต้น ซึ่งถ้าไม่ปฏิบัติ หรือปฏิบัติไม่ถูกต้อง หรือล่าช้าก็ไปเรียกร้องขอบังคับตาม "ลักษณะหนี้" มาตรา ๑๙๔ และต่อนั้น ๆ ไป **"สิทธิและความรับผิด"** มีเป็นอีกส่วนหนึ่งได้ ฯลฯ

บรรพ ๒

หนี้

มาตรา ๑๙๔ ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิจะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้อนึ่งการชำระหนี้ด้วยงดเว้นการอันใดอันหนึ่งก็ย่อมมีได้

มาตรา ๒๐๘ การชำระหนี้จะให้สำเร็จผลเป็นอย่างใด ลูกหนี้จะต้องขอปฏิบัติการชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้เป็นอย่างนั้นโดยตรง

แต่ถ้าเจ้าหนี้ได้แสดงแก่ลูกหนี้ว่า จะไม่รับชำระหนี้ก็ดี หรือเพื่อที่จะชำระหนี้จำเป็นที่เจ้าหนี้จะต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งก่อนก็ดี ลูกหนี้จะบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ว่าได้เตรียมการที่จะชำระหนี้ไว้พร้อมเสร็จแล้ว ให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้นั้น เท่านี้ก็นับว่าเป็นการเพียงพอแล้ว ในกรณีเช่นนี้ท่านว่าคำบอกกล่าวของลูกหนี้นั้นก็เสมอกับคำขอปฏิบัติการชำระหนี้

มาตรา ๒๑๕ เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ไซร้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแก่การนั้นก็ได้

มาตรา ๒๑๓ ถ้าลูกหนี้ละเลยเสียไม่ชำระหนี้ของตน เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับชำระหนี้ก็ได้ เว้นแต่สภาพแห่งหนี้จะไม่เปิดช่องให้ทำเช่นนั้นได้

เมื่อสภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บังคับชำระหนี้ได้ ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นให้กระทำการอันหนึ่งอันใด เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับให้บุคคลภายนอกกระทำการอันนั้นโดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่ายให้ก็ได้ แต่ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันให้กระทำนิติกรรม

อย่างใดอย่างหนึ่งไซร้ ศาลจะสั่งให้ถือเอาตามคำพิพากษาแทนการแสดงเจตนาของลูกหนี้ก็ได้

ส่วนหนี้ซึ่งมีวัตถุเป็นอันจะให้งดเว้นการอันใด เจ้าหนี้จะเรียกร้องให้รื้อถอนการที่ได้กระทำลงแล้วนั้นโดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่าย และให้จัดการอันควรเพื่อกาละภายหน้าด้วยก็ได้

อนึ่งบทบัญญัติในวรรคทั้งหลายที่กล่าวมาก่อนนี้ หากระทบกระทั่งถึงสิทธิที่จะเรียกเอาค่าเสียหายไม่

มาตรา ๒๑๔ เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะให้ชำระหนี้ของตนจากทรัพย์สินของลูกหนี้จนสิ้นเชิง รวมทั้งเงินและทรัพย์สินอื่น ๆ ซึ่งบุคคลภายนอกค้างชำระแก่ลูกหนี้ด้วย

มาตรานี้ยกเลิกและบัญญัติใหม่โดย พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. ๒๔๗๗ มาตรา ๓ ดังนี้

"มาตรา ๒๑๔ ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งมาตรา ๗๓๓ เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะให้ชำระหนี้ของตนจากทรัพย์สินของลูกหนี้จนสิ้นเชิง รวมทั้งเงินและทรัพย์สินอื่น ๆ ซึ่งบุคคลภายนอกค้างชำระแก่ลูกหนี้ด้วย"

มาตรา ๒๒๒ การเรียกเอาค่าเสียหายนั้น ได้แก่เรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายเช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้นั้น

เจ้าหนี้จะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ แม้กระทั่งเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ หากว่าคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว

มาตรา ๓๕๓ ถ้าสิทธิและความรับผิดในหนี้รายใด ตกอยู่แก่บุคคลคนเดียวกัน ท่านว่าหนี้รายนั้นเป็นอันระงับสิ้นไป เว้นแต่เมื่อหนี้นั้นตกไปอยู่ในบังคับแห่งสิทธิของบุคคลภายนอก หรือเมื่อสลักหลังตั๋วเงินกลับคืนตามความในมาตรา ๙๑๗ วรรค ๓

อายุความ

มาตรา ๑๖๓ อันสิทธิเรียกร้องอย่างใด ๆ ถ้ามิได้ใช้บังคับเสียภายในระยะเวลาอันกฎหมายกำหนดไว้ ท่านว่าตกเป็นอันขาดอายุความห้ามมิให้ฟ้องร้อง

มาตรา ๑๘๘ เมื่อกำหนดอายุความได้ล่วงพ้นไปแล้ว ฝ่ายลูกหนี้ชอบที่จะบอกปัดการชำระหนี้ได้

ถ้ามีการชำระหนี้อย่างใด ๆ ไปตามสิทธิเรียกร้องอันขาดอายุความแล้ว เป็นราคามากน้อยเท่าใด ท่านว่าจะเรียกคืนหาได้ไม่ ถึงแม้ว่าการชำระหนี้นั้นจะได้ทำไปเพราะไม่รู้กำหนดอายุความก็เรียกคืนไม่ได้

วิธีเดียวกันนี้ ท่านให้ใช้ตลอดถึงการรับสภาพความรับผิดโดยสัญญาและการที่ลูกหนี้ให้ประกันด้วย

มาตรา ๑๘๙ เหตุที่สิทธิเรียกร้องขาดอายุความ ย่อมไม่ห้ามผู้รับจำนองผู้รับจำนำ หรือผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สิน หรือเจ้าหนี้ผู้มีบุริมะสิทธิเหนือทรัพย์สินอันตนได้ยึดถือไว้ในการที่จะใช้สิทธิบังคับจากทรัพย์สินที่จำนอง จำนำหรือยึดถือไว้นั้น แต่เมื่อใช้สิทธิอันนี้ท่านห้ามมิให้เจ้าหนี้คิดเอาดอกเบี้ยที่ค้างกว่าห้าปีขึ้นไป

มาตรา ๑๙๐ เมื่อสิทธิเรียกร้องในส่วนที่เป็นประธานขาดอายุความแล้วสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ส่วนที่เป็นอุปกรณ์อันต้องอาศัยส่วนที่เป็นประธานนั้น ก็ตกเป็นอันขาดอายุความตามกันไปด้วย แม้ถึงว่าอายุความอันพึงใช้เฉพาะแก่สิทธิเรียกร้องส่วนอุปกรณ์อันนั้นจะยังไม่ครบบริบูรณ์ก็ตาม

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

"ลักษณะนิติกรรม" ฯ เรื่องของ "นิติกรรม" นั้น เมื่อ "เจตนา" เกิดผลทางกฎหมายเป็น "นิติกรรม" แล้วไม่มีข้อกำหนด "ผลในกฎหมาย" อำนวย **"สิทธิ—หน้าที่"** อย่างตาม **"ลักษณะสัญญา"** เรื่องของ "สัญญา" หรืออย่าง **"ความผูกพัน"** ที่จะพึงเข้าข่ายบังคับ **"ลักษณะหนี้"** เช่นตาม "บท" นำมากล่าวข้างต้น ฯลฯ สารสำคัญเหล่านั้นขาดไป "นิติกรรม" ก็ไม่เป็น "สัญญา" มิใช่ "หนี้" ๆ ไม่เกิดจากมัน ๆ เป็น "มูลหนี้" ไม่ได้ ฯ

ถึงแม้ "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" กระทำลงเป็น "ความยินยอม" "ความประสงค์" ต้องการ "ทำสัญญา" ที่เป็น "ผลทางกฎหมาย" ตาม "ลักษณะนิติกรรม" และ

เกิดเป็น "คำเสนอ" "คำสนอง" ตาม "ลักษณะสัญญา" แล้วก็ไม่มีข้อกำหนดทาง "ลักษณะสัญญา" ให้มี **"ผลในกฎหมาย"** อำนวย **"สิทธิ—หน้าที่"** อย่างกรณี "สัญญา" กรณี "หนี้" ฯ

อย่างไรก็ดีบางท่านคิดเห็นไปทาง **"คำเสนอ"** ที่มีกำหนดระยะเวลาให้ทำ "คำสนอง" เป็น "มูลหนี้" ได้ ? "คำเสนอ" ที่ให้ **"คำมั่น"** ก็ทำนองเดียวกัน(๑) กล่าวคือถ้า "ถอน" เกิดรับผิดชอบ เกิด "สิทธิ—หน้าที่" ผูกพันได้ ? ซึ่งเป็นทำนองว่า "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" กระทำลงโดยบุคคลหนึ่ง "เจตนา" ฝ่ายเดียว "ผูกพัน" ระหว่าง ๒ ฝ่าย ?

เรื่องมันมิอาจเป็นไปได้ตาม "ลักษณะนิติกรรม" "ลักษณะสัญญา" "ลักษณะหนี้" ฯ **"คำเสนอ"** นั้นทำกัน เพื่อ **"ก่อให้เกิดสัญญา"** เท่านั้น ? โดยธาตุแท้กำเนิดมุ่งประสงค์เกิด "นิติกรรม" โดยพลังงานที่เกิดสภาพใหม่เป็น "คำเสนอ" มีเนื้อหาเพียงเท่านั้น ไม่เกิด "ผลทางกฎหมาย" "ผลในกฎหมาย" เป็นอื่นหรืออย่างทางคิดเห็นกันนั้น ๆ ได้ ?

ความสำคัญอยู่ที่**ว่าได้** "ก่อให้เกิดสัญญา" ขึ้น ? หรือว่า**ไม่ได้** "ก่อให้เกิดสัญญา" ขึ้น ? ถ้า "สัญญา" เกิดขึ้น "สิทธิ—หน้าที่" มีเป็นไปตาม "ข้อตกลง" (มาตรา ๓๖๖ ฯลฯ) ไม่มีเรื่อง "คำเสนอ" สืบไป ฯ **ถ้าไม่เกิด "สัญญา"** ตามที่ "คำเสนอ" กำหนดสภาพของมันสุดสิ้นไป ฯลฯ

ก่อให้เกิดสัญญา

มาตรา ๓๕๔ คำเสนอจะทำสัญญาอันเป็นระยะเวลาให้ทำคำสนองนั้นท่านว่าไม่อาจจะถอนได้ภายในระยะเวลาที่บ่งไว้(๑)

---

(๑) "คำมั่น" ฯ บุคคลฝ่ายเดียว "ทำลง" (มาตรา ๑๑๒) "สัญญา" ฯ บุคคล ๒ ฝ่ายตกลงกัน (มาตรา ๓๖๖–๓๖๘) ควรสังเกตเรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๑/๒๔๗๒ ที่ ๖๒๖/๒๔๙๐ ที่ ๑๐๐/๒๔๙๗ ที่ ๑๔๖/๒๔๙๕

(๑) คิดดูกับเรื่อง เงื่อนไข เงื่อนเวลา ฯลฯ

มาตรา ๑๔๔ ข้อความใดอันบังคับไว้ในนิติกรรมเป็นผลต่อเมื่อมีเหตุการณ์อันใดอันหนึ่งขึ้นในอนาคตและไม่แน่นอน ข้อความเช่นนั้นท่านเรียกว่าเงื่อนไข

มาตรา ๑๔๕ นิติกรรมใดมีเงื่อนไขเป็นเงื่อนบังคับก่อน นิติกรรมนั้นย่อมเป็นผลต่อเมื่อเงื่อนไขนั้นสำเร็จแล้ว

นิติกรรมใดมีเงื่อนไขเป็นเงื่อนบังคับหลัง นิติกรรมนั้นย่อมสิ้นผลในเมื่อเงื่อนไขนั้นสำเร็จแล้ว

ถ้าคู่กรณีแห่งนิติกรรมได้แสดงเจตนาไว้ด้วยกันว่าความสำเร็จแห่งเงื่อนไขนั้น ให้มีผลย้อนหลังไปถึงเวลาใดเวลาหนึ่งก่อนสำเร็จ ก็ให้เป็นไปตามเจตนาเช่นนั้น

มาตรา ๓๕๕ บุคคลทำคำเสนอไปยังผู้อื่นซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทางและมิได้บ่งระยะเวลาให้ทำคำสนอง จะถอนคำเสนอของตนเสียภายในเวลาอันควรคาดหมายว่าจะได้รับคำบอกกล่าวสนองนั้น ท่านว่าหาอาจจะถอนได้ไม่

มาตรา ๓๕๗ คำเสนอใดเขาบอกปัดไปยังผู้เสนอแล้วก็ดี หรือมิได้สนองรับภายในเวลากำหนดดังกล่าวมาในมาตราทั้งสามก่อนนี้ก็ดี คำเสนอนั้นท่านว่าเป็นอันสิ้นความผูกพันแต่นั้นไป

มาตรา ๓๖๒ บุคคลออกโฆษณาให้คำมั่นว่า จะให้รางวัลแก่ผู้ซึ่งกระทำการอันใด ท่านว่าจำต้องให้รางวัลแก่บุคคลใด ๆ ผู้ได้กระทำการอันนั้น แม้ถึงมิใช่ว่าผู้นั้นจะได้กระทำเพราะเห็นแก่รางวัล(๒)

มาตรา ๓๖๓ ในกรณีที่กล่าวมาในมาตราก่อนนี้ เมื่อยังไม่มีใครทำการสำเร็จดังบ่งไว้นั้นอยู่ตราบใด ผู้ให้คำมั่นจะถอนคำมั่นของตนเสียโดยวิธีเดียวกับที่โฆษณานั้นก็ได้ เว้นแต่จะได้แสดงไว้ในโฆษณานั้นว่าจะไม่ถอน

ถ้าคำมั่นนั้นไม่อาจจะถอนโดยวิธีดังกล่าวมาก่อน จะถอนโดยวิธีอื่นก็ได้ แต่ถ้าเช่นนั้นการถอนจะเป็นอันสมบูรณ์ใช้ได้ เพียงเฉพาะต่อบุคคลที่รู้

ถ้าผู้ให้คำมั่นได้กำหนดระยะเวลาให้ด้วยเพื่อทำการอันบ่งนั้นไซร้ท่านให้**สันนิษฐาน**ไว้ก่อนว่า ผู้ให้คำมั่นได้สละสิทธิที่จะถอนคำมั่นนั้นเสียแล้ว

มาตรา ๔๕๔ การที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่ง ให้คำมั่นไว้ก่อนว่า จะซื้อหรือขายนั้น จะมีผลเป็นการซื้อขาย ต่อเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งได้บอกกล่าวความจำนงว่าจะทำการซื้อขายนั้นให้สำเร็จตลอดไป และคำบอกกล่าวเช่นนั้นได้ไปถึงบุคคลผู้ให้คำมั่นแล้ว

---

(๒) สังเกตดูบ้าง ๆ **"คำเสนอ"** มีกำหนดระยะเวลาและ "คำมั่น" เป็นเรื่องของฝ่ายเสนอขอทำ "สัญญา" ผูกพันตน "ตกลง" ล่วงหน้า "ยอมให้เกิด" "สัญญา" (มาตรา ๓๖๗,๓๖๘) ถ้าอีกฝ่ายสนองตามกำหนดปฏิบัติตามระบุไว้ ซึ่งเป็นทำนอง "เงื่อนไข" กำกับอีกฝ่าย ฯลฯ

สังเกตกรณี "ซื้อขาย" ๆ (๑) ผู้ต้องการขายต้องการซื้อกำหนดให้คำมั่นฝ่ายเดียว (๒)ตกลงทำ "สัญญาคำมั่น" จะขายจะซื้อไว้ก่อน (๓) ตกลงสัญญา "ซื้อขาย" เสร็จไป ฯลฯ

ถ้าในคำมั่นมิได้กำหนดเวลา ไว้เพื่อการบอกกล่าวเช่นนั้นไซร้ท่านว่าบุคคลผู้ให้คำมั่นจะกำหนดเวลาพอสมควร และบอกกล่าวไปยังคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ให้ตอบมาเป็นแน่นอน ภายในเวลากำหนดนั้นก็ได้ว่าจะทำการซื้อขายให้สำเร็จตลอดไปหรือไม่ ถ้าและไม่ตอบเป็นแน่นอนภายในกำหนดเวลานั้นไซร้คำมั่นซึ่งได้ให้ไว้ก่อนนั้นก็เป็นอันไร้ผล

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

"คำเสนอ" ที่แสดงความประสงค์ "ข้อตกลง" ขอทำสัญญาและมี**กำหนดระยะเวลา** ให้ทำ "คำสนอง" เพื่อเกิด "สัญญา" ตามข้อตกลงนั้น ๆ เป็น "คำขอ" ที่ผู้เสนอได้ **"ตกลง" ไว้ล่วงหน้ายอมให้** "สัญญา" เกิดผูกพันตนถ้าได้มีการสนองภายในระยะเวลากำหนดไว้ และถ้าพ้นระยะเวลาเป็นอันเป็นอันสิ้นสภาพ "คำเสนอ" สิ้นความผูกพันไป ฯลฯ

เรื่องเป็นว่าที่ว่า **"ไม่อาจจะถอนได้"** ก็เพราะเหตุถ้าเกิด "สนอง" ภายในกำหนด "สัญญา" มันเกิดตาม "ตกลง" ไว้ต้องรับผิดชอบตาม "ข้อตกลง" เสนอไว้ การถอนไม่มีดกันได้ ฯ ถ้าไม่เกิด "สนอง" ภายในกำหนดระยะเวลา การที่ถอนก่อนสิ้นระยะเวลาไม่มีเหตุจะต้องรับผิดชอบทางกฎหมาย ฯ **มีความผูกพันเฉพาะยอมให้ "สัญญาเกิด** ตามกำหนดเท่านั้น ?

ถ้าอีกฝ่ายปฏิบัติ "คำเสนอ" เกิด "สัญญา" สัญญาเป็น "มูลหนี้" ก็เรียกร้องบังคับตาม "ข้อตกลง" ตาม "ลักษณะหนี้" ได้ ฯ ถ้าอีกฝ่ายไม่ปฏิบัติก็มีมาตรา ๓๕๗ ตัดบท "สิ้นความผูกพัน" ไป ฯ ทั้งโดย "บท" นั้น ๆ และโดยคำเสนอ กำหนดกรอบความรับผิดชอบไว้เป็นดั่งกล่าวมาอีกฝ่าย**ไม่ "สนอง"** จะอ้างให้รับผิดอะไรย่อมไม่ได้ ฯ

อย่างไรก็ดี ก็ได้มีการคิดเห็นเข้าใจไปทางถือเอาว่า "คำเสนอ" ที่มีกำหนดระยะเวลานั้น เป็น "นิติกรรม" ที่เป็น "มูลหนี้" ได้ ? เรื่อง "คำมั่น" ก็เป็นเช่นเดียวกัน**กล่าวอ้าง**กันว่าอีกฝ่ายออกทุนเตรียมการไว้สำหรับ "สนอง" สำหรับปฏิบัติตาม "คำมั่น" หากมีการ "ถอน" เขาก็เสียหาย "สิทธิและความรับผิด" ผูกพันเรียกร้องค่าเสียหายได้ ? อันที่จริงมิอาจเป็นไปได้เช่นนั้น คิดดูได้จากบทและเหตุผลที่ได้สังเกตไว้ข้างต้น ฯลฯ

"คำเสนอ" ที่มีกำหนดระยะเวลาให้ทำ "คำสนอง" เป็น "คำขอ" ทำสัญญาระบุต้องการ "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" ของอีกฝ่าย "คำเสนอ" ที่มีกำหนด "ให้คำมั่น" เป็น "คำขอ" ทำสัญญาระบุ**ต้องการ "การปฏิบัติ"** ของอีกฝ่าย การไม่สนองไม่ปฏิบัติตามกำหนดเป็นความผิดของตนเองจะมาอ้างออกทุนเตรียมการเอาประโยชน์นอกเหนือไปจากฝ่ายเสนอกำหนดได้อย่างไร ?

"นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" ในตัวเองตาม "ลักษณะนิติกรรม" ไม่เกิด "ผลในกฎหมาย" สิทธิหน้าที่อย่างกรณี "สัญญา" ไม่เป็น "มูลหนี้" ได้ ฯ มันได้สภาพใหม่เป็น "คำเสนอ" แม้มีกำหนดระยะเวลามี "บท" ว่าไม่อาจถอนได้ ก็ไม่มีกำหนดการถอนเกิด "ผลในกฎหมาย" อำนวย "สิทธิ—หน้าที่" ต่อกันอย่างทำนองกรณี "สัญญา" หรือ "มูลหนี้" อื่น ฯ

ถ้าสังเกตความสำคัญมาตรา ๓๕๔, ๓๕๕, **๓๕๗,** ๓๖๒, ๓๖๓, ๔๕๔, ๓๖๖—๓๖๙ ฯลฯ เฉพาะอย่างยิ่งมาตรา ๓๕๗ จะช่วยคิดเห็นได้ว่า **"ความผูกพัน"** ผู้เสนอที่**กำหนด "ระยะเวลา"** ที่ "ให้คำมั่น" มีเพียงต้องยอมเกิดสัญญาขึ้นถ้าได้มีการสนองภายในกำหนดระยะเวลาได้มีการปฏิบัติตามคำมั่น ฯลฯ ถ้าไม่สนองตามกำหนดไม่ปฏิบัติตามคำมั่นก็เป็นอันไร้ผลไป ฯลฯ

การคิดถือเอาเข้าใจทาง "นิติกรรม" "สัญญา" เป็นเรื่องเดียวอย่างเดียวกัน ฯ "สัญญาเป็นนิติกรรม ๒ ฝ่าย" ฯ "นิติกรรม" เป็น "มูลหนี้" "นิติกรรม" เป็นเรื่อง "ระหว่างบุคคล" เรื่อง "สิทธิเหนือบุคคล" ฯลฯ เหล่านี้ไม่ลงเรื่องที่ **"บท"** "เหตุผล" แสดงได้เช่นที่กล่าวมาข้างต้น ? สงสัยเข้าใจไปทางนั้น ๆ ด้วยการ **"แปล"** บท (Intorpolation) มิใช่ตาม "บท" **ผ่าน**ทาง "บท" (มาตรา ๔) ตามหลักการประมวลกฎหมาย ?

"บุคคล" หนึ่งแสดง "เจตนา" บริบูรณ์เป็น "นิติกรรม" (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) เกิดผลทางกฎหมาย**เพื่อ "สิทธิ"** ของตน ๆ ประพฤติเข้าข่ายบังคับกฎหมายลักษณะใด "ผลในกฎหมาย" ตามกำหนดไว้ ฯ กรณี "สัญญา" ต้องปฏิบัติกับบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งนิติกรรมสองฝ่าย" ต่างยินยอม (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) เสนอ — สนองตรงกัน "ตกลง" เป็น

สัญญาได้ ในตัวเองเอกเทศ **"นิติกรรม"** มิใช่เป็น **"สัญญา"** ไม่ผูกพันคนอื่นมิเป็น **มูลหนี้**ได้ ถึงแม้จะอุปโลกมันกับ "สัญญา" เป็นเรื่องเดียวอย่างเดียวกันหรือให้ "นิติ-กรรม" เป็นเรื่อง "บุคคลสองฝ่าย" มิใช่ฝ่ายเดียวแสดง "เจตนา" เอกเทศอีกทั้งให้ผลในกฎหมายเป็น "สิทธิเรียกร้องสิทธิเหนือบุคคล" ฯลฯ ก็ฝืนข้อเท็จจริง "บท" หลักเกณฑ์ แต่ละเรื่อง รวมปนไม่ได้เช่นกัน

"คำอธิบาย" มาตรา ๓๕๔ ฯลฯ "ลักษณะสัญญา" ของนายจิตติ ติงศภัทิย์ พ.ศ. ๒๕๐๕ หน้า ๑ ว่า

"ตั้งแต่ลักษณะ ๒ จนถึงลักษณะ ๕ **จบบรรพ ๒ เป็นบทบัญญัติ เรื่องมูลหรือบ่อเกิดแห่งหนี้** อันบ่อเกิดแห่งหนี้นั้นอาจเกิดขึ้นโดยอาศัยเจตนาของบุคคล เช่น **นิติกรรม** สัญญา ฯลฯ"(๑)

"**สัญญาเป็นนิติกรรม ๒ ฝ่าย** เกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาของคู่สัญญา ฯลฯ"

"คำอธิบาย" นั้น หน้า ๔ ฯลฯ ว่า

"**ความยินยอม หรือข้อตกลงนั้น เป็นนิติกรรม** ซึ่งก่อให้เกิด**นิติสัมพันธ์**ระหว่างบุคคล ฯลฯ"

"สัญญาเป็นข้อตกลงชนิดที่ก่อให้เกิดหนี้ ฯลฯ"

"**สัญญาเป็นนิติกรรมสองฝ่าย** เกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาตรงกันของบุคคลสองฝ่าย หรือกว่านั้น ตามปกติเมื่อมี**ผู้แสดงเจตนา**อันเรียกว่า**คำเสนอ**จะทำสัญญา **หากผู้รับคำเสนอ** นั้นแสดงเจตนาตกลงตรงตามคำเสนอ เรียกว่าทำคำสนองส่งไปถึงผู้เสนอ **สัญญาก็เกิดขึ้น**ระหว่างเขาทั้งสอง ตามคำเสนอและคำสนองนั้น ฯลฯ"

"คำอธิบาย" ฯ เรื่อง "สัญญา" นั้น ๆ มีคำบรรยายน่าอ่านคิดสังเกตเกี่ยวกับ "นิติกรรม" "สัญญา" "มูลแห่งหนี้" ปรากฏตามบางประการคัดมาและขีดเส้นใต้ข้อความ

---

(๑) "นิติกรรม" มีบทไว้ในบรรพ ๑ ลักษณะ ๔ จะเป็น "มูลหนี้" ได้อย่างไร ?

ไว้เหล่านั้น ๆ ศึกษาคิดทบทวนดูความสำคัญปรับเทียบกับ **"บทบัญญัติ"** เกี่ยวข้องดูไว้บ้าง ฯ

ประการต้น ที่เริ่มเรื่องว่าตั้งแต่ "ลักษณะ ๒ ฯลฯ" เป็นบทบัญญัติเรื่องมูลหนี้ "นิติกรรม" เป็นมูลหนี้ ฯ นั้น ๆ ลองตรวจอ่าน "บท" ข้อกำหนด **"ลักษณะ ๒"** มาตรา ๓๕๔ กับ บท" ต่อ ๆ ไปจบบรรพ ๒ ดูบ้าง มีข้อกำหนด "เรื่องนิติกรรม" ระบุถึง "นิติกรรม" ใน "บท" ข้อกำหนดใด ? **"นิติกรรม"** มี "บท" ข้อกำหนดหลักเกณฑ์ส่วนของมันจัดสรรจำแนกไว้เป็น "ลักษณะ" ต่างหากและอยู่ในบรรพ ๑ มาตรา ๑๑๒—๑๑๖ ส่วนสำหรับกรณี "เจตนา" แสดงออก "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" เกี่ยวข้องทางกฎหมายกับบุคคลอื่น ก็มีมาตรา ๑๑๗—๑๕๕ เป็นสำคัญ ฯ บุคคลหนึ่งฝ่ายเดียวแสดง "เจตนา" นิติกรรมก่อเกิดหรือเป็น "สัญญา" ไม่ได้ ฯ สำหรับ "หนี้" ก็เช่นกัน โดยที่จำต้องมี "คู่กรณี" มี "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" ผูกพันกัน ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง ที่ว่า "สัญญาเป็น **นิติกรรม ๒ ฝ่าย**" ฯ ครั้นแล้วว่า "สัญญาเป็น**ข้อตกลง**" "แสดงเจตนาตรงกัน" (ซึ่งเป็นตามลักษณะสัญญา มาตรา ๓๕๖, ๓๖๑,๓๖๖, ๓๖๗) ดังนี้ ก็เป็นเรื่องน่ายังคิดสังเกตว่า "กิจการทางกฎหมาย" รายหนึ่งเดียว พึงมีสภาพลักษณะทางกฎหมายเป็นได้ทั้ง "นิติกรรม" บรรพ ๑ "สัญญา" ข้อตกลง บรรพ ๒ ได้อย่างไร ? ถือว่า "สัญญา" เป็น นิติกรรม นิติกรรม**ของแต่ละฝ่าย** โดยสภาพไม่เกิดความตกลง "ข้อตกลง" ได้ ฯลฯ ถ้าถือ "สัญญาเป็นข้อตกลง" ฯ เมื่อ "นิติกรรม" ความยินยอม ๒ ฝ่าย แสดง**สมประสงค์ "ผู้เสนอ" ตกลงแล้ว**ก็สิ้นเรื่อง "นิติกรรม" ไปมันเป็นสารประกอบ "องค์สัญญา" พาเกิดความตกลง "นิติกรรม" ๒ ฝ่าย" ไม่เป็น "สัญญา" เสียเอง

"คำอธิบาย" กล่าวไว้อีกว่า "ความยินยอม **หรือ**ข้อตกลง**เป็นนิติกรรม** ซึ่งก่อให้เกิด**นิติ**สัมพันธ์ ระหว่างบุคคล ฯลฯ"(๑)

---

(๑) ฝ่ายเดียว "กระทำลง" (มาตรา ๑๑๒) สองฝ่าย "ผูกพัน" (มาตรา ๑๑๗) ต่างกัน

คำ "หรือ" แสดงว่า "**ความยินยอม**" กับ "**ข้อตกลง**" เป็นเรื่องเดียวกัน ? แต่ทว่า "บทบัญญัติ" กำหนดเรื่องต่างกัน (มาตรา ๓๕๖, ๓๖๑, ๓๖๖, ๓๖๗) "เจตนา" เกิด "**นิติกรรม**" (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) แสดงทาง "**ความยินยอม**" (มาตรา ๑๑๗—๑๕๕) เสนอ—สนอง เพื่อ "สัญญา" (มาตรา ๓๕๔—๓๖๕) ซึ่งจะเกิดเป็น "สัญญา" ต่อเมื่อ**ตกลงกันมี** "**ข้อตกลง**" สัญญากัน (มาตรา ๓๕๖, ๓๖๖—๓๖๘) ต่างเรื่องจาก "นิติกรรม" "ความยินยอม" "เสนอ—สนอง" **นั้น ๆ**

ประการสำคัญ ๆ "นิติกรรม" "ความยินยอม" เจ้าของ "เจตนา" คนหนึ่งแสดงออกเป็น**เรื่องส่วน** "**สิทธิ**" **ตน ๆ** เขาอาจมุ่งเกี่ยวข้องทางกฎหมาย (Juristic Relation) กับบุคคลอื่น ฯลฯ มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ ไม่แสดงต้องมี "บุคคลอื่น" ร่วมเกี่ยวข้องจึงจะ**เกิดผลทางกฎหมายได้** ไม่แสดงมี "หน้าที่" ต่อบุคคลอื่น ฯ ต่างเรื่องกันที่บุคคล ๒ ฝ่าย "**ผูกพันกัน**" (มาตรา ๑๑๗) หรืออย่างกรณี "สัญญา" ฯลฯ "ลักษณะนิติกรรม" ไม่มีบท "ข้อกำหนดเรื่อง" "**นิติกรรม**" เกิดแล้วมี "**ผลในกฎหมาย**" สิทธิ—หน้าที่ ความผูกพันระหว่างบุคคลเกิดรับผิดชอบอย่างตาม "**ลักษณะสัญญา**" ("ผลแห่งสัญญา" มาตรา ๓๖๙ ฯลฯ) หรือจัดการงานนอกสั่ง ลาภมิควรได้ ละเมิด อันจะพึงเป็น "มูลหนี้ได้" ?

"**ผลในกฎหมาย**" มันจะเกิดตาม "กฎหมาย" ที่เข้าของ "เจตนา" แสดงเป็น "นิติกรรม" ปฏิบัติ "กฎหมาย" นั้น ๆ เอาประโยชน์ไม่ว่าจะเพื่อส่วน "**สิทธิ**" **ตน** หรือทาง "ยินยอม" แสดงกับบุคคลอื่น เพื่อ "**สิทธิ—หน้าที่**" รับผิดชอบกัน ฯลฯ เมื่อต่างฝ่ายแสดงเจตนา "นิติกรรม" ทางยินยอม "ถึง" กันปฏิบัติตาม "ลักษณะสัญญา" **ความยินยอม**ของแต่ละฝ่ายสมประสงค์ เกิดความตกลง "**ข้อตกลง**" เป็นสัญญา สัญญามิใช่ "นิติกรรม" "นิติกรรม ๒ ฝ่าย" "ความยินยอม ๒ ฝ่าย" **ซึ่งเป็น** "**สื่อ**" เกิด "สุทธิประสงค์" เท่านั้น

"ลักษณะนิติกรรม" กำหนดความบริบูรณ์ความสมบูรณ์ของ "เจตนา" สมัครใจกระทำลงปฏิบัติ "กฎหมาย" ที่อำนวย "ผลในกฎหมาย" ตามประสงค์ "ลักษณะ

สัญญา" เรื่อง "สัญญา" เป็น "กฎหมาย" ส่วนนี้มีแดนกำหนดส่วนของมันถือรวมปนกัน ยุ่งยาก เข้าใจแต่ละ "ลักษณะ" เสร็จเรื่องได้อย่างไร ?

ความสับสนยุ่งยาก ฯ สาเหตุปัจจัยสำคัญน่าจะสืบเนื่องมาจากเข้าใจเรื่องไปทาง "กฎหมายพื้นเมือง" คิดกันเป็นราย ๆ ตามสังเกตได้ถือตามกันก่อน "ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" ที่ใช้กันอยู่เวลานี้ ฯ "**เจตนา**" "**ความยินยอม**" รู้คิดเข้าใจปนกัน ถือเป็นเรื่องเดียวกัน ฯ "สัญญา" เป็นความยินยอม บางทีเรื่อง "หนี้" ฯลฯ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ ยังแสดงไว้สังเกตได้ (๑)

อันที่จริง "**เจตนา ฤาความยินยอม**" มัน ๒ เรื่อง ๆ ต่างกันรวมถือเป็นเรื่องเดียวกันอย่างนั้น ๆ มันหายุ่งยาก(๑) "ประมวลกฎหมาย" ที่ใช้อยู่เวลานี้แยกเรื่องไว้

---

(๑) เล็กเช่อร์ "**ราชบุรี**" ฯ กรุงเทพบรรณาการพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๘ หน้า ๑๓๒ "สัญญานั้น แปลว่า **ความยินยอมทั้ง ๒ ฝ่าย** ฤามากกว่า ๒ ฝ่าย ในการที่จะทำ ฤาละเว้นทำอย่างใดอย่างหนึ่ง"

"ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ ที่ได้ถูกยกเลิกไป "มาตรา ๗ **เจตนา ฤาความยินยอม**นั้น พึงอนุมานได้จากถ้อยคำที่พูดฤาที่เขียนฤาจากกิริยา ฤาจากพฤติการอื่น ๆ"

"มาตรา ๑๑ **หนี้** นั้น ท่านว่าจะ**ก่อให้เกิดขึ้น** ฤาแก้ไข ฤาเลิกเสีย ก็ได้ด้วยความยินยอมพร้อมใจของคู่กรณีตามเขาจะเห็นควร" (กลายเป็น "หนี้" เกิดทางสัญญาเท่านั้น)

"มาตรา ๑๐๖ สัญญานั้นเป็น**ความตกปากลงคำกัน** ระหว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป **ก่อให้มีหนี้** ประการหนึ่ง ฤาหลายประการ"

"**มูลคดีสัญญา**" คำอธิบาย "สัญญา" โดย หลวงประดิษฐ์พิจารณการ (พระยามโน ฯ) ควรหาอ่านคิดดูบ้าง ๆ ในหน้า ๗–๘ ชี้ให้เห็น "สัญญา" เป็นเรื่อง "**ความตกลง**" และความผูกพัน "หนี้" ในสมัยนั้นเรียก "**น่าที่ในแพ่ง**" เกิดโดย สัญญา คล้ายสัญญา (คือจัดการนอกสั่ง ลาภมิควรได้) และประทุษร้ายส่วนแพ่ง (คือละเมิด) หรือโดยมีกฎหมายพิเศษ

ในเล็กเชอร์ "ราชบุรี" หน้า ๑๓๒ ว่า "ความยินยอมทั้ง ๒ ฝ่าย" ก็หมายถึงร่วมกัน คือ "**ความตกลง**" ฯ มิใช่ของ "นิติกรรม ๒ ฝ่าย" อธิบายกันสมัยนี้ ?

(๑) ใน "คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖" ๓ เล่ม ได้นำเรื่อง "Acts–in–Law" ชี้ทางสังเกต "เจตนา" มีเรื่องส่วนของมัน นักนิติศาสตร์ฝรั่งเศส ได้ศึกษาคิดไว้ "Actes Juridiques" ประมวลกฎหมายไทยทำใหม่ใช้อยู่เวลานี้จัดสรรจำแนกเป็น "ลักษณะนิติกรรม" (Jurisitic Act) "เจตนานิติกรรม" มาตรา ๑๑๒–๑๑๖ "ความยินยอม" มาตรา ๑๑๗ และต่อนั้นไป ฯ

ประมวลกฎหมายลักษณะหนี้สวิสเซอร์แลนด์ มาตรา ๑ ช่วยสังเกตความสำคัญได้

"Art. 1 Le contract est parfait lorsque les parties out, réciproquement et d;une manier'e concordante, manifesté leur Volonté.

Cette manifestation peut être expresse on tacite."

"นิติกรรมเอกเทศ" "เจตนาศักดิ์สิทธิ" เป็นผล **ทางกฎหมาย** (Déclaration de Volonté) สังเกตมาตรา ๑๑๒—๑๑๖ เมื่อแสดงออกเอา **"ผลในกฎหมาย"** **ทางยินยอม** (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) **ทำระหว่างบุคคล ๒ ฝ่าย** **หรือกว่านั้นตรงกัน** **"ตกลง"** (มาตรา ๓๕๖, ๓๖๑, ๓๖๖—๓๖๘) "สัญญา" มันก็เกิดได้ ฯลฯ แสดงทางอื่นเอา "ผลในกฎหมาย" อื่นเข้าช่วยกำหนดไว้เอาประโยชน์ได้ ฯลฯ

"ลักษณะนิติกรรม" มีหลักการข้อกำหนดส่วนของมัน ไม่รวมปน **"ลักษณะ" อื่นได้** ฯ "ลักษณะสัญญา" ก็เพียงสืบต่อใกล้กัน ?

เริ่มตั้งแต่ **"เจตนา"** แสดงออกบริบูรณ์ (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) เกิดเป็น **"นิติกรรม"** ๆ ทาง **"ยินยอม"** (มาตรา ๑๑๗—๑๕๔) ต่างฝ่ายกระทำต่อกัน (มาตรา ๑๓๐, ๓๕๖—๓๖๑) ลงเรื่อง "ตกลง" กันมี **"ข้อตกลง"** (มาตรา ๓๖๖—๓๖๗ ๓๖๙ ฯลฯ) มันจึงจะเกิดเป็น **"สัญญา"** ถือปฏิบัติ ฯ มันห่างต่างเรื่องไกลกัน "นิติกรรม" "ความยินยอม" "สัญญา" มิอาจเป็นเรื่องเดียวปนกันได้ ฯ

ทางจะช่วยไม่ให้เผลอเอา "เรื่อง" ปนกัน (นอกจากศึกษา "บท") ยังพอมีอีกทางหนึ่ง คือ ลำดับ "เรื่อง" ดั่งกล่าวในวรรคก่อนแล้วคิดสังเกต **"ผลทางกฎหมาย"** เกิดสำหรับแต่ละ "เรื่อง" ขณะใด "เรื่อง" นั้น ๆ มันมีเขตพลังงานแค่นั้น **สังเกต "ผลในกฎหมาย"** ที่เกิดไม่เกิดสำหรับ "เรื่อง" นั้น ๆ ก็เป็นส่วนของมันไม่ปนอื่น ลองคิดดู **"เรื่อง"** ของ **"เจตนา"** แสดงออกบริบูรณ์ (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) ศักดิ์สิทธิ "นิติกรรม" เอกเทศมุ่งเพื่อ "สิทธิ" ตนเอง (สังเกตเรื่องพินัยกรรม ปลดหนี้ ตั้งมูลนิธิ การได้สิทธิครอบครองได้กรรมสิทธิ) และเรื่อง "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" เพื่อ "ผูกพัน" กระทำลงกับคนอื่น (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) สังเกตกรณี "เอกเทศ" พินัยกรรมทำเข้าข่ายลักษณะพินัยกรรมมันไม่เป็น "นิติกรรม" ต่อไป กรณี "สัญญา" เริ่มเข้า "ลักษณะสัญญา" เกิดเป็น "คำเสนอ" (มาตรา ๓๕๔ ฯลฯ) "ความตกลง" (มาตรา ๓๖๖—๓๖๘) ไม่เป็น "นิติกรรม" ต่อไป ฯลฯ

๒. "เจตนา" ศักดิ์สิทธิ "นิติกรรม" ฯลฯ[(๑)]

"เจตนา" ที่แสดงออกสมัครใจมั่นเด็ดขาดเสร็จเรื่องได้กระทำลงเป็นการ "บริบูรณ์" มาตรา ๑๑๒ – ๑๑๖ มันเป็น "นิติกรรม" เป็น "ผลทางกฎหมาย" ในส่วน "สิทธิ" ของเจ้าของ "เจตนา" นั้น ๆ ฯลฯ เช่นต้องการ "ผลในกฎหมาย" ตามลักษณะพินัยกรรมมฤดก พอเขียนทำลงนามเสร็จมันเกิดเป็น "พินัยกรรม" ตามลักษณะพินัยกรรม มิใช่เป็น "นิติกรรม" ต่อไป มันเป็นพลังงานสารประกอบ "องค์พินัยกรรม" เปรียบด้วย "ไม้" ทำบ้านเรือน ๆ เสร็จมันเป็นเรื่องของบ้านเรือนนั้น ๆ

"เจตนา" นิติกรรมทาง "ยินยอม" เกี่ยวข้องทางกฎหมายกับ "บุคคล" อื่น "ผลในกฎหมาย" ใดอื่น (มาตรา ๑๑๗ – ๑๕๕) เมื่อแสดงเสร็จมันเป็นส่วน "ความยินยอม" ของเขา "นิติกรรม" ของเขา "ส่วนสิทธิ" ของเขามันจะเกิด "ผูกพันกัน" ต่อเมื่อต่างแสดงเข้าข่ายบังคับตาม "กฎหมาย" ที่ต้องการ "ผลทางกฎหมาย" อื่นที่ต้องการ "เรื่อง" จึงเปลี่ยนไป ฯลฯ

"เจตนา" แสดงออก "สมัครใจ" กระทำลงตามกฎหมายลักษณะนิติกรรม (มาตรา ๑๑๒ – ๑๕๕) เป็น "ผลทางกฎหมาย" ส่วนนี้ ก็ได้ความรับรอง "ศักดิ์สิทธิ" ประสงค์ประโยชน์ย่อมได้ตาม "กฎหมาย" เกี่ยวข้องที่ปฏิบัติไปซึ่งมีกำหนด "เจตนา" เป็นมูลสารสำคัญ ฯลฯ "นิติกรรม" เกิดไม่เกิดหรือ "ผลทางกฎหมาย" เป็นสถานใด ก็เป็นเรื่อง "ลักษณะนิติกรรม" ต่างเรื่อง กับตาม "ลักษณะกฎหมาย" ที่ปฏิบัติเอาประโยชน์กัน ?

"เจตนา" นิติกรรม "ทำลง" เอกเทศ (มาตรา ๑๑๒) เป็นผลส่วนสิทธิตน (สังเกตกรณียึดถือครอบครองปรปักษ์ มาตรา ๑๓๘๒, ๑๓๑๘, ๑๓๖๗ คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๗–๑๘/๒๔๙๗ ที่ ๑๐๙/๒๕๐๖ ที่ ๑๑๐๑/๒๕๐๔) กรณี "นิติกรรม" ทำ

---

(๑) คำสอน "นิติกรรมและสัญญา" ของนายประกอบ หุตะสิงห์ พ.ศ. ๒๕๐๗ หน้า ๑๓, ๑๓๐, ๖ สังเกต "ความศักดิ์สิทธิของเจตนา" แต่ครั้นแล้วเข้าใจไปทางนิติกรรมสัญญาเป็นเรื่องเดียวกัน ฯลฯ

ลงทาง **"ยินยอม"** กับบุคคลอีกฝ่าย (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) **เพื่อผูกพัน** โดย "สิทธิ—หน้าที่" เป็นอีกเรื่องหนึ่ง กรณี "ยินยอม" ตกลงมี "ข้อตกลง" สัญญา (มาตรา ๓๕๔ ฯลฯ) ต่างไปเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

ทั้ง ๓ พวกที่กล่าวมาถ้าไม่สำคัญผิดรวมปนกันจะไม่ยุ่งยาก การเกิด "ผลทางกฎหมาย" ขณะใด ? ก็จะไม่ยุ่งยากหากถือว่า "เจตนา" "นิติกรรม" เอกเทศ (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) แสดงเสร็จเป็นผลได้ ฯลฯ กรณี **"ยินยอม" ต่อบุคคลอื่น** ถ้าอยู่ต่อหน้า**กันพูดกันรู้เรื่อง** (มาตรา ๑๑๗, ๓๕๖) ก็เป็นทำนองเดียวกัน ฯลฯ มาตรา ๑๑๒ ไม่ระบุเกิดผลขณะใด **แต่คำว่า "ทำลง"** "รู้กัน" "อยู่ต่อหน้า" (มาตรา ๑๑๒, ๑๑๗, ๓๕๖) พอแสดงเป็นผลเมื่อเสร็จเมื่อรับรู้กัน?

กรณีต่างฝ่ายอยู่ห่างกัน **พูดฟังรับรู้**กันไม่ได้อย่างอยู่ต่อหน้ากันจักต้องอาศัย "สื่อสาร" ประการใดหนึ่งติดต่อกัน ฯ เป็นเรื่องยุ่งยากการสังเกต "ผลทางกฎหมาย" เกิดขณะใด ? หลักการ **"รับรู้" บางทีเลือนลาง** "บท" ว่าตั้งแต่ "เวลาที่ไปถึงคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง" (Reach) คือถึง "บุคคล" เพื่อรับรู้ (มาตรา ๑๓๐, ๑๓๑, ๑๔๐, ๓๔๐ ๓๕๕, ๓๕๘, ๓๕๙, ๓๖๑, ๓๖๓, ๔๕๔, ๒๐๔, ๒๐๘, ๔๗๐ เป็นต้น) แต่ก็ได้มีความคิดเห็นเป็นอย่างอื่นยุ่งยาก ไปทางสันนิษฐานทางซ้อน การสันนิษฐานคาดคะเนทั้งสำหรับเรื่อง **"ไปถึง"** ตัวบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง และเรื่องเขา **"ได้รับรู้"** ไกล "บท" และข้อเท็จจริง ?

"ลักษณะนิติกรรม" กำหนดเป็นกลางเรื่อง "เจตนา" เกิดเป็น "นิติกรรม" สมบูรณ์เป็น "ผลทางกฎหมาย" เอาประโยชน์ตามมุ่งประสงค์อำนวยโดย "กฎหมาย" เกี่ยวข้องเจ้าของ "เจตนา" ปฏิบัติไป หลักการมีอันต้องปฏิบัติ "นิติกรรม" ปฏิบัติ "กฎหมาย" เกี่ยวข้อง ฯลฯ **การปฏิบัติ "นิติกรรม"** กระทำกับบุคคลอยู่ห่างโดยระยะทางเป็นผลได้ต่อเมื่อ "ไปถึง" บุคคลผู้นั้น ๆ เขาได้ **"รับรู้"** เป็นสำคัญ ฯ[๑]

---

(๑) แต่ทว่าควรดูเรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๓๖/๒๕๐๒ ที่ ๓๑๘/๒๕๐๑ ๑๘๓—๑๘๕/๒๔๙๗ กรณีคนในบ้านรับจดหมาย ๆ วางไว้ ๆ ส่งทางไปรษณีย์ ๆ

บุคคล ๒ ฝ่ายอยู่กันต่อหน้าพูดก็ "ถึง" กัน "รับรู้" กัน ฯ กรณีอยู่ห่าง "พูด" กันไม่ได้ "สื่อสาร" ก็ต้อง "ไปถึง" กัน "รับรู้" กัน ฯ ธรรมดาปกติวิสัยมันก็เป็นเช่นว่านั้น ๆ ไม่ "ถึง" เขา ๆ ไม่ "รับรู้" ไม่เกิดอะไรแก่ "เขา" ได้ ? "ลักษณะนิติกรรม" กำหนดให้ **"ความศักดิ์สิทธิ์"** ก็กำหนดเช่นว่านั้น ๆ ? ถือปฏิบัติไปทางอื่น ไม่เป็นเรื่อง **"นิติกรรม"** ตาม "ลักษณะนิติกรรม" ไม่เกิด **"ศักดิ์สิทธิ์"** ได้ ?

การคิดเห็น**เข้าใจไปทางอื่น ฯ** บางทีจะเนื่องจากอ่าน "บท" มาตรา ๑๓๐ เพียง "บท" เดียว พอพบคำ **"ไปถึง"** ก็คิดเข้าใจคาดคะเนสันนิษฐาน ฯลฯ ถ้าเพียงแต่อ่าน**มาตรา ๑๓๑ ถัดไป** และคิดดูถึงความเป็นจริงตามธรรมดาประกอบสังเกตความสำคัญ "บท" อื่นเกี่ยวข้องเรื่อง "นิติกรรม" ก็จะไม่คาดคะเนสันนิษฐานวุ่นวายไป และคงเห็นการ**เข้าใจทางนั้น ๆ** สำคัญผิดไป ?

เรื่องที่มีข้อกำหนด มาตรา ๑๑๗, ๑๑๘, ๑๓๑, ๑๒๔, ๓๕๖, ฯลฯ พอจะช่วยคิดเห็นได้ว่า "ไปถึง" ตามมาตรา ๑๓๐ "นิติกรรม" กระทำแก่บุคคลอีกฝ่ายจะต้อง **"ถึงตัว"** เขา ๆ "รับรู้" เริ่มเรื่องกันได้ด้วยการ "รู้กัน" ประสงค์อะไร ? พิสูจน์ได้ว่า **"ไปถึงตัวเขา" ๆ ได้รับ** "สันนิษฐาน" ต้อง "รู้" ก็พอฟังมิใช่เพียงเขียน "จดหมาย" โยนใส่ตู้ไปรษณีย์หรือ "ลงทะเบียน" มิใช่เพียงเอาไป "ปิด" หน้าบ้านโยนทิ้งต่อหน้าบุคคล**โดยเขาไม่ได้ "รับ" มัน ฯลฯ**(๒)

สังเกตบาง "เรื่อง" เป็นตัวอย่างดูบ้าง "กฎหมาย" ที่ "ผลในกฎหมาย" พึงเกิดอำนวย "ประโยชน์" กำหนดทางอีกฝ่าย "รับรู้" เช่นกรณีบอกล้างโมฆียะกรรม หรือให้**สัตยาบัน** (มาตรา ๑๔๐) ระบุต้อง **"แสดงเจตนาต่อบุคคล"** อีกฝ่าย ฯ เรื่อง "ปลดหนี้" (มาตรา ๓๔๐) ก็เช่นกัน ฯ เรื่อง "เลิกสัญญา" (มาตรา ๓๘๖) ต้อง **"แสดงเจตนาแก่อีกฝ่าย"** ฯ เรื่อง "เลือกชำระหนี้" (มาตรา ๒๐๑) ต้อง "แสดง**เจตนาแก่**ลูกหนี้" แจ้งความนั้นแก่เจ้าหนี้ ฯ เรื่อง "บอกกล่าว" (มาตรา ๒๐๔, ๒๐๘ ๓๓๓, ๓๓๙) มีกำหนด **"บอกกล่าวแก่......"** **"บอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบ"** **"ได้รับ**

---

(๒) มาตรา ๑๓๐, ๑๓๑ เป็นเรื่อง "คน" กับ "คน ๆ" "ไปถึง" **คน ๆ** นั้นได้รับ "รู้"

คำบอกล่าว" มาตรา ๔๗๐, ๗๒๘ มีเรื่อง "บอกกล่าวไปยัง......" และมีอันต้อง "**ปฏิบัติตาม**คำบอกกล่าว" มาตรา ๕๖๖ กำหนด "บอกกล่าวอีกฝ่ายหนึ่ง**ให้รู้ตัว**......" ฯลฯ บรรพ ๓ มีเรื่องมากหลาย

ข้อกำหนด **มาตรา** ๑๓๐ "**ไปถึง**" ฯ เป็นเรื่องของเจ้าของ "เจตนา" ทำนิติกรรมแสดงเป็น "ผลทางกฎหมาย" ส่วน "สิทธิ" ตน ฯ ข้อกำหนดที่ "ผลทางกฎหมาย" พึงเกิดเป็นไปเกี่ยวข้องอีกฝ่าย (เช่นกล่าวในวรรคก่อน) เป็นเรื่องของอีกฝ่ายนั้น **ระบุทางแสดง "แก่" "ต่อ"** เขา ๆ ต้องรับรู้ด้วย ฯ "**เรื่อง**" **มันก็เป็นต่างรู้กัน** อยู่ห่างเป็นอย่างอยู่ต่อหน้าฉะนั้นสังเกตเรื่อง "สัญญา" (มาตรา ๑๓๐, ๓๕๔, ๓๕๖, ๓๖๑ ๓๖๖, ๓๖๗) ถ้าไม่ได้ "รับรู้" เสนออะไร ? ก็สนองไม่ได้ ? ถ้าไม่ได้ "รับรู้" สนองตามประสงค์ก็ไม่ตกลงด้วยได้ ?

เรื่อง "เจตนา" แสดงออก "นิติกรรม" ทางใช้สิทธิแห่งตนกระทำลงเอกเทศเกี่ยวข้องบุคคลอีกฝ่าย (เช่นกรณี "บอกล้างโมฆียะกรรม" บอกกล่าว บอกเลิกสัญญา ฯลฯ) เมื่อเขาจักต้อง "รับผิด" "รับชอบ" (เช่นตามมาตรา ๑๔๐, ๓๔๐, ๓๘๖, ๓๓๓, ๓๓๙ เป็นต้น) เขาก็ต้องได้ "รับรู้" นิติกรรมแสดงไปด้วย ? มาตรา ๑๓๐ ว่า "ไปถึง" อีกฝ่ายหมายความ "ถึง" บุคคล (Reach him) ไม่ใช่ "ถึง" แหล่ง (Arrive) เท่านั้น ?

บางท่านถือเอาว่า "บท" ระบุ "**ไปถึง**" มิได้ว่า "**รู้ถึง**" จึงไม่จำต้องถึงตัวเขา ๆ รับรู้ ? คิดแบบนั้นเป็น "**เล่นคำ**" **และไม่สังเกต** "**บท**" **อื่น** เกี่ยวโยงตลอดเรื่องกับ "เหตุผล" เช่นกล่าวข้างต้น ฯ **ไม่ระลึกถึงหลักการพิสูจน์อีกด้วย ?** "บท" กฎหมายกำหนดเรื่องเพียงอาจพิสูจน์ได้ "**ไปถึง**" เขา พอแล้ว รับจดหมายไปจะอ่านไม่อ่านรู้ไม่รู้เถียงไม่ได้ อีกฝ่ายมิอาจล่วงล้ำเข้าพิสูจน์ได้ ฯ เมื่อได้รับก็ต้องที่ "**สันนิษฐาน**" ได้รู้ด้วย ?

"**ลักษณะนิติกรรม**" รับรอง "ความศักดิ์สิทธิ" **เจตนา**โดยถือหลัก "**สมัครใจ**" พิสูจน์ด้วยการ "**กระทำลง**" ฯลฯ ปรากฏการณ์ "กรรม" ชี้ถึง "เจตนา" และ "สมัครใจ" ก็ได้เรื่อง**ทาง** "**สันนิษฐาน**" เช่นกัน ฯลฯ มันเป็นทำนอง "ลักษณะ

นิติกรรม" กำหนดอย่างนั้น ๆ (มาตรา ๑๑๒, ๑๓๐) ได้สันนิษฐานไว้แล้ว ? กรณีใดที่จะให้ "**ต้องรู้ถึง**" ก็มี "บท" ระบุกำหนด (มาตรา ๑๑๗) สังเกตหลักการความสำคัญจาก "บท" ต่อไปนี้ดูบ้าง ฯลฯ

มาตรา ๑๑๒ อันว่านิติกรรมนั้น ได้แก่การใด ๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลเพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ[๑]

มาตรา ๑๑๗ การแสดงเจตนาใด แม้ในใจจริงผู้แสดงจะมิได้เจตนาให้ตนต้องผูกพันตามที่ตนได้แสดงออกมานั้นก็ดี ท่านว่าหาเป็นมูลทำให้การแสดงเจตนานั้นตกเป็นโมฆะไม่ เว้นแต่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะได้รู้**ถึงเจตนา**อันซ่อนอยู่ในใจของผู้แสดงนั้น

มาตรา ๑๓๐ **การแสดงเจตนา**ทำให้แก่บุคคลผู้อยู่ห่างโดยระยะทางย่อมมีผลนับแต่เวลาที่**ไปถึงคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง**นั้นเป็นต้นไป แต่ถ้าบอกถอนไปถึงผู้นั้นก่อนแล้วหรือพร้อมกันไซร้ แสดงเจตนานั้นก็ย่อมตกเป็นอันไร้ผล

อนึ่ง เมื่อเจตนาได้ส่งไปแล้ว ถึงแม้ว่าในภายหลังผู้แสดงเจตนาจะตายหรือตกเป็นคนไร้ความสามารถก็ตาม ท่านว่าหาเป็นเหตุทำให้ความสมบูรณ์แห่งการแสดงเจตนานั้นเสื่อมเสียไปไม่

มาตรา ๑๓๑ ถ้าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง**เมื่อได้รับ**ซึ่งการแสดงเจตนานั้นเป็นผู้เยาว์ก็ดี เป็นผู้ที่ศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถก็ดี การแสดงเจตนานั้นท่านห้ามมิให้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คู่กรณีนั้น แต่ความข้อนี้ท่านมิให้ใช้บังคับ หากปรากฏว่าผู้แทนโดยชอบธรรม**ได้รู้ด้วย**แล้ว

มาตรา ๑๓๒ ในการตีความแสดงเจตนานั้น **ท่านให้เพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริง**ยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนตามตัวอักษร

---

(๑) "เจตนา" ศักดิ์สิทธิเมื่อแสดงออกบริบูรณ์ตามมาตรา ๑๑๒–๑๑๖ เป็นผลตามกฎหมายเกี่ยวข้องที่ปฏิบัติไป**ในส่วน "สิทธิ" ของตน** เอกเทศ ฯลฯ สังเกตเรื่องยึดถือครอบครองทรัพย์ในบรรพ ๔ เรื่องลิขสิทธิ สิ่งประดิษฐ์เครื่องหมายการค้า ฯ เรื่องพินัยกรรมในบรรพ ๖ เรื่อง "ปลดหนี้" ตามมาตรา ๓๔๐ ฯลฯ อย่างไรก็ดี อ่านดูเรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๐๖๗/๒๔๗๕ ที่ ๑๐๗๔/๒๔๗๗ อย่าปนกัน **"เจตนา"** เอาผลเอกเทศ ฯ เจตนา **"ยินยอม"** ๆ กับบุคคลอื่น ฯลฯ

มาตรา ๓๔๐ ถ้าเจ้าหนี้แสดงเจตนาต่อลูกหนี้ว่าจะปลดหนี้ให้ ท่านว่าหนี้นั้นก็เป็นอันระงับสิ้นไป

ถ้าหนี้มีหนังสือเป็นหลักฐาน การปลดหนี้ก็ต้องทำเป็นหนังสือด้วย หรือต้องเวนคืนเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้ให้แก่ลูกหนี้ หรือขีดฆ่าเอกสารนั้นเสีย

มาตรา ๓๕๔ คำเสนอจะทำสัญญาอันเป็นระยะเวลาให้ทำคำสนองนั้น ท่านว่าไม่อาจจะถอนได้ภายในระยะเวลาที่บ่งไว้

มาตรา ๓๕๕ บุคคลทำคำเสนอไปยังผู้อื่นซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทางและมิได้บ่งระยะเวลาให้ทำคำสนอง จะถอนคำเสนอของตนเสียภายในเวลาอันควรคาดหมายว่าจะได้รับคำบอกกล่าวสนองนั้น ท่านว่าหาอาจจะถอนได้ไม่

มาตรา ๓๕๖ คำเสนอทำแก่บุคคลผู้อยู่เฉพาะหน้า โดยมิได้บ่งระยะเวลาให้ทำคำสนองนั้น เสนอ ณ ที่ใดเวลาใดก็ย่อมจะสนองรับได้แต่ ณ ที่นั้นเวลานั้น ความข้อนี้ท่านให้ใช้ตลอดถึงการที่บุคคลคนหนึ่งทำคำเสนอไปยังบุคคลอีกคนหนึ่งทางโทรศัพท์ด้วย

มาตรา ๓๕๗ คำเสนอใดเขาบอกปัดไปยังผู้เสนอแล้วก็ดี หรือมิได้สนองรับภายในเวลากำหนดดังกล่าวมาในมาตราทั้งสามก่อนนี้ก็ดี คำเสนอนั้นท่านว่าเป็นอันสิ้นความผูกพันแต่นั้นไป

มาตรา ๓๕๘ ถ้าคำบอกสนองมาถึงล่วงเวลา แต่เป็นที่เห็นประจักษ์ว่าคำบอกกล่าวนั้นได้ส่งโดยทางการ ซึ่งตามปกติควรจะมาถึงภายในเวลากำหนดไซร้ ผู้เสนอต้องบอกกล่าวคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งโดยพลันว่าคำสนองนั้นมาถึงเนิ่นช้า เว้นแต่จะได้บอกกล่าวเช่นนั้นก่อนแล้ว

ถ้าผู้เสนอละเลยไม่บอกกล่าวดังว่ามาในวรรคต้น ท่านให้ถือว่าคำบอกกล่าวสนองนั้นมิได้ล่วงเวลา

ทั้งสาม "บทบัญญัติ" และตามความรู้คิดเข้าใจธรรมดาของวิญญูชนคนเดินถนนก็ย่อมเป็นว่า "เจตนา" ทำ "**นิติกรรม**" ทาง "**ยินยอม**" จำเป็นต้องแสดงได้ "รับ—รู้" กันเพื่อ "ความยินยอม" เกิดได้ "ข้อตกลง" มีได้ การอ่านมาตรา ๑๓๐ บทเดียว และ

ไม่เข้าใจเรื่องหาเกิดสำคัญผิดทั้งในหลักการความหมายของคำ "ไปถึง" ตลอดจน "บท" ข้อกำหนดอื่นเกี่ยวข้องกัน ?

ประการสำคัญ คิดกันทางส่วนเจ้าของเจตนาทำ "นิติกรรม" ก้าวล่วงส่วนทางอีกฝ่ายที่ "บท" มีกำหนดการเกิด "ผลทางกฎหมาย" แก่เขา ๆ อาจต้องรับความเสียหายได้ ? เฉพาะอย่างยิ่งกรณีเจ้าของ "เจตนา" ทำ "นิติกรรม" เอกเทศ "ใช้สิทธิ" ให้อีกฝ่ายรับผิดชอบ ฯ ความสำคัญมิได้อยู่ที่ "ไปถึง" เท่านั้น บางกรณีต้องแสดงเจตนา "นิติกรรม" กระทำ "ต่อ" "แก่" อีกฝ่าย (มาตรา ๑๔๐, ๓๔๐, ๓๘๖, ๒๐๔, ๓๓๓, ๓๓๙ ๕๖๖) เพื่อเกิดรับผิดชอบ ?

เรื่องที่กล่าวมาพอสังเกตได้จาก "บท" ต่อไป ฯลฯ ถ้าไม่เพียงแต่อ่านมาตรา ๑๓๐ พบคำ "ไปถึง" ก็คิดคะเนไปหลายทางก้าวล่วง "บท" หลักการที่เกี่ยวข้องคงไม่ยุ่งยากสำคัญผิดไปได้ ? อันที่จริงมาตรา ๑๓๑ บทต่อไปก็พอช่วยเกิดยั้งคิดเรื่อง "รับรู้" ได้ทำนองเดียวกับ มาตรา ๑๑๗ กล่าวถึง "ต้องผูกพันกัน" พอช่วยยั้งคิด "นิติกรรม" มาตรา ๑๑๒ เป็นเรื่องเอกเทศ ฝ่ายเดียวเป็น "สัญญา" ไม่ได้ ?

มาตรา ๑๔๐ ถ้าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งแห่งโมฆียะกรรมนั้นเป็นบุคคลมีตัวกำหนดแน่นอน การนั้นท่านว่าย่อมบอกล้างหรือให้สัตยาบันได้ด้วยแสดงเจตนาต่อบุคคลผู้นั้น

มาตรา ๓๔๐ ถ้าเจ้าหนี้แสดงเจตนาต่อลูกหนี้ว่าจะปลดหนี้ให้ท่านว่าหนี้นั้นก็เป็นอันระงับสิ้นไป

ถ้าหนี้มีหนังสือเป็นหลักฐาน การปลดหนี้ก็ต้องทำเป็นหนังสือด้วยหรือต้องเวนคืนเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้ให้แก่ลูกหนี้ หรือขีดฆ่าเอกสารนั้นเสีย

มาตรา ๓๘๖ ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเลิกสัญญาโดยข้อสัญญาหรือโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย การเลิกสัญญาเช่นนั้น ย่อมทำด้วยแสดงเจตนาแก่อีกฝ่ายหนึ่ง

แสดงเจตนาดังกล่าวมาในวรรคก่อนท่านว่าหาอาจจะถอนได้ไม่

มาตรา ๒๐๐ ถ้าจะต้องเลือกภายในระยะเวลาอันมีกำหนดและฝ่ายที่มีสิทธิที่จะเลือก มิได้เลือกภายในระยะเวลานั้นไซร้ ท่านว่าสิทธิที่จะเลือกนั้นย่อมตกไปอยู่แก่อีกฝ่ายหนึ่ง

ถ้ามิได้กำหนดระยะเวลาให้เลือกไซร้ เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระฝ่ายไม่มีสิทธิจะเลือกอาจกำหนดเวลาพอสมควรแก่เหตุ และบอกกล่าวให้ฝ่ายโน้นใช้สิทธิเลือกภายในเวลาอันนั้น

มาตรา ๒๐๘ การชำระหนี้จะให้สำเร็จผลเป็นอย่างใด ลูกหนี้จะต้องขอปฏิบัติการชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้เป็นอย่างนั้นโดยตรง

แต่ถ้าเจ้าหนี้ได้แสดงแก่ลูกหนี้ว่า จะไม่รับชำระหนี้ก็ดี หรือเพื่อที่จะชำระหนี้จำเป็นที่เจ้าหนี้จะต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งก่อนก็ดี ลูกหนี้จะบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ว่า ได้เตรียมการที่จะชำระหนี้ไว้พร้อมเสร็จแล้วให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้นั้น เท่านั้นก็นับว่าเป็นการเพียงพอแล้ว ในกรณีเช่นนี้ท่านว่าคำบอกกล่าวของลูกหนี้นั้น ก็เสมอกับคำขอปฏิบัติการชำระหนี้

มาตรา ๓๓๓ การวางทรัพย์นั้นต้องวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์ประจำตำบลที่จะต้องชำระหนี้

ถ้าไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือกฎข้อบังคับเฉพาะการในเรื่องสำนักงานวางทรัพย์ เมื่อบุคคลผู้ชำระหนี้ร้องขอ ศาลจะต้องกำหนดสำนักงานวางทรัพย์และตั้งแต่งผู้พิทักษ์ทรัพย์ที่วางนั้นขึ้น

ผู้วางต้องบอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบการที่ได้วางทรัพย์นั้นโดยพลัน

มาตรา ๓๓๙ สิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์ที่วางไว้นั้นเป็นอันระงับไปเมื่อพ้นเวลาสิบปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์

อนึ่ง เมื่อสิทธิของเจ้าหนี้ระงับสิ้นไปแล้ว ถึงแม้ลูกหนี้จะได้ละสิทธิถอนทรัพย์ก็ยังชอบที่จะถอนทรัพย์นั้นได้

มาตรา ๔๗๐ ถ้าผู้ซื้อผิดนัด ผู้ขายซึ่งได้ยึดหน่วงทรัพย์สินไว้ตามมาตราทั้งหลายที่กล่าวมา อาจจะใช้ทางแก้ต่อไปนี้ แทนทางแก้สามัญในการไม่ชำระหนี้ได้ คือ มีจดหมาย

บอกกล่าวไปยังผู้ซื้อให้ใช้ราคากับทั้งค่าจับจ่ายเกี่ยวการนั้นภายในเวลาอันควร ซึ่งต้องกำหนดลงไว้ในคำบอกกล่าวนั้นด้วย

ถ้าผู้ซื้อละเลยเสียไม่ทำตามคำบอกกล่าว ผู้ขายอาจนำทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาดได้

มาตรา ๗๒๘ เมื่อจะบังคับจำนองนั้น ผู้รับจำนองต้องมีจดหมายบอกกล่าวไปยังลูกหนี้ก่อนว่าให้ชำระหนี้ภายในเวลาอันสมควร ซึ่งกำหนดให้ในคำบอกกล่าวนั้น ถ้าและลูกหนี้ละเลยเสียไม่ปฏิบัติตามคำบอกกล่าว ผู้รับจำนองจะฟ้องคดีต่อศาลเพื่อให้พิพากษาสั่งให้ยึดทรัพย์สินซึ่งจำนองและให้ขายทอดตลาดก็ได้

มาตรา ๕๖๐ ถ้าผู้เช่าไม่ชำระค่าเช่า ผู้ให้เช่าจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้

แต่ถ้าค่าเช่านั้น จะพึงส่งเป็นรายเดือน หรือส่งเป็นระยะเวลายาวกว่ารายเดือนขึ้นไป ผู้ให้เช่าต้องบอกกล่าวแก่ผู้เช่าก่อนว่าให้ชำระค่าเช่าภายในเวลาใด ซึ่งพึงกำหนดอย่าให้น้อยกว่าสิบห้าวัน

มาตรา ๕๖๖ ถ้ากำหนดเวลาเช่า ไม่ปรากฏในความที่ตกลงกันหรือไม่พึงสันนิษฐานได้ไซร้ ท่านว่าคู่สัญญาฝ่ายใดจะบอกเลิกสัญญาเช่าต้องบอกกล่าวแก่อีกฝ่ายหนึ่งให้รู้ตัวก่อน ชั่วกำหนดเวลาชำระค่าเช่าระยะหนึ่งเป็นอย่างน้อย แต่ไม่จำต้องบอกกล่าวล่วงหน้ากว่าสองเดือน

มาตรา ๙๖๒ ในคำคัดค้านนั้น นอกจากชื่อ ตำแหน่ง และลายมือชื่อของผู้ทำต้องมีสำเนาตั๋วเงิน กับรายการสลักหลังทั้งหมด ตรงถ้อยตรงคำ กับระบุความดั่งจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

(๑) ชื่อ หรือยี่ห้อ ของบุคคลผู้คัดค้าน และผู้ถูกคัดค้าน

(๒) มูล หรือเหตุที่ต้องทำคำคัดค้านตั๋วเงิน การทวงถาม และคำตอบ ถ้ามีหรือข้อที่ว่า หาตัวผู้จ่าย หรือผู้รับรอง ไม่พบ

(๓) ถ้ามีการรับรอง หรือใช้เงินเพื่อแก้หน้า ให้แถลงลักษณะแห่งการเข้าแก้หน้า ทั้งชื่อ หรือยี่ห้อ ของผู้รับรอง หรือผู้ใช้เงินเพื่อแก้หน้าและชื่อบุคคลซึ่งเขาเข้าแก้หน้านั้นด้วย

(๔) สถานที่และวันทำคำคัดค้าน

ให้ผู้ทำคำคัดค้านส่งมอบคำคัดค้านแก่ผู้ร้องขอให้ทำ และให้ผู้ทำคำคัดค้านรีบส่งคำบอกกล่าวการคัดค้านนั้น ไปยังผู้ถูกคัดค้าน ถ้าทราบภูมิลำเนาก็ให้ส่งโดยจดหมายลงทะเบียนไปรษณีย์ หรือส่งมอบไว้ ณ ภูมิลำเนาของผู้นั้นก็ได้ ถ้าไม่ทราบภูมิลำเนาก็ให้ปิดสำเนาคำคัดค้านไว้ยังที่ซึ่งเห็นได้ง่าย ณ ที่ว่าการอำเภอประจำท้องที่ อันผู้ถูกคัดค้านมีถิ่นที่อยู่ครั้งหลังที่สุด

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

"เจตนา" ทำ "นิติกรรม" เอกเทศทาง **"ใช้สิทธิ"** แห่งตนจะเกิด "ผลทางกฎหมาย" "ผลในกฎหมาย" อีกฝ่ายรับผิดชอบเขาก็ต้องได้รับรู้มัน ฯ หลักการทำนองเดียวกับ "นิติกรรม" **ทาง "ยินยอม"** ฯ บางกรณีถือปรากฏการณ์เหตุการได้ต้องมี "บท" อย่างวรรคท้าย มาตรา ๙๖๒ มาตรา ๓๖๑ ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งเป็นเสมือนเรื่องข้อยกเว้น ? บางท่านเข้าใจไม่ถึงสารสำคัญเหล่านั้น ๆ[๑] **พบคำ "ไปถึง"** ในมาตรา ๑๓๐ ก็อธิบายดั่งต่อไปนี้

> "ตามความในมาตรานี้ บัญญัติว่าการแสดงเจตนามีผลนับแต่เวลาที่ "ไปถึง" คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง มิได้บัญญัติว่าต้อง "รู้ถึง" คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง จึงเป็นที่เข้าใจได้ต่อไปว่า คำว่า "ไปถึง" ตามที่กล่าวนี้มีความหมายเพียงว่า เมื่อการแสดงเจตนาได้ส่งไปยังคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งโดยพฤติการตามปกติ ผู้นั้นควรจะได้ทราบการแสดงเจตนาที่ส่งมา ก็เป็นอันเพียงพอ โดยไม่ต้องคำนึงว่าความจริงผู้นั้นจะได้ทราบ หรือไม่ได้ทราบการแสดงเจตนานั้น เช่นถ้าการแสดงเจตนาได้เขียนเป็นหนังสือให้คนถือไปส่งยังบ้านอันเป็นภูมิลำเนาของ คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งแล้ว ก็นับว่าการแสดงเจตนานั้นมีผลตามกฎหมายได้ โดยไม่คำนึงว่า ผู้รับได้ฉีกหนังสือออกอ่าน และทราบข้อความตามที่บอกไปหรือไม่"

---

(๑) "คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ของ พระยาเทพวิทุรพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๗ ตอนที่ ๓ หน้า ๔๗๖ – ๔๗๗

"คำอธิบาย" ที่คัดมานี้ มีฟุตโน้ตประกอบเป็นเพิ่ม "เหตุผล" ความว่า.—

"**เทียบได้**กับเรื่องทอดโฉนดบัตรหมายในวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งมีหลักว่าเมื่อได้ส่งหมายโดยวิธีที่กฎหมายบัญญัติไว้แล้ว ตามธรรมดาผู้รับหมายจะอ้างว่าไม่ได้ทราบหมายไม่ได้"(๑)

"**บท**" เพียงเท่าที่ได้นำมาลำดับไว้ข้างต้น ก็พอบ่งยันเรื่องไม่เป็นอย่าง "อธิบาย" นั้น ๆ ได้ ฯ ข้อคิดเห็นความเข้าใจ เช่น "อธิบาย" ไปถือการ "สันนิษฐาน" และ "ซ้อนสันนิษฐาน" ไร้ค่าทางกฎหมาย ความไม่เข้าใจ "**เรื่อง**" และข้อกำหนด "**บท**" อื่น ๆ เกี่ยวโยงกันเป็นเหตุสำคัญผิดไปอย่าง "อธิบาย" ไว้นั้น ๆ

อ่าน "บท" เฉพาะ "บท" ที่พบ (มาตรา ๑๓๐) ทึกทักเอาว่าข้อกำหนดคำ "ไปถึง" ครอบทุกกรณีเช่นนั้น ๆ ขัดแย้งไม่ลง "เรื่อง" ที่เกี่ยวโยงกันได้ ฯ

(๑) เจตนา "นิติกรรม" เอกเทศ**ส่วน** "**สิทธิ**" ตนเองไปเลื่อนลอยอยู่เช่นอธิบายจะเกิดผลตามกฎหมาย "ทางกฎหมาย" ใดได้ ?

(๒) เจตนา "นิติกรรม" เอกเทศ "**ใช้สิทธิ**" ตนเพื่อคนอื่นรับผิดชอบมิอาจเป็นผลใด ๆ ได้ ถ้าเขามิได้รับรู้ตาม "บท" กำหนดที่ให้ต้องแสดง "ต่อ" เขา "**แก่**" เขา หรือเขาต้อง "**ทราบ**" ฯลฯ

(๓) เจตนา "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" ที่เจ้าของเจตนาต้องการ "ความยินยอม" "ความตกลง" กับคนอื่น ฯ อีกฝ่ายไม่ได้ "รับรู้" มิอาจตอบสนองได้ ฯ หากตอบสนองแต่อีกฝ่ายไม่ได้ "รับรู้" ไม่เกิด "ตกลง" อะไรได้ ?

(๔) มาตรา ๑๓๐ ที่มีคำ "ไปถึง" นั้น กำหนดส่วน "นิติกรรม" "เจ้าของ" ทำไปฝ่ายหนึ่ง และมาตรา ๑๓๑ แสดงอีกฝ่ายหนึ่งจะต้องได้รับรู้มัน ฯ ส่วนส่วนที่อีกฝ่ายนั้น ๆ จะรับผิดชอบต่อเมื่อแสดง "ต่อ" เขา "แก่" เขาเฉพาะบางกรณีมี "บทยกเว้น" ไว้ ฯลฯ สังเกต "บท" ที่คัดมาไว้ข้างต้น

---

(๑) "**บัตรหมาย**" มีบทกำหนดบังคับจึ่งเป็นผลได้ ? [อีกทั้งเป็น "กฎหมาย" ต่างเรื่องกับ "นิติกรรม" เอามาตีความเทียบไม่ได้ ?

(๕) "คำอธิบาย" แสดงเรื่องมาตรา ๑๓๐ เป็นเช่นนั้น ๆ ลองใช้แก่กรณี "สัญญา" มาตรา ๓๕๔ ถึงมาตรา ๓๙๔ ดูบ้าง เริ่ม เรื่อง มาตรา ๓๕๔ "นิติกรรม" ไม่ถูกรับรู้เกิดเป็น "คำเสนอ" ไม่ได้เสียแล้ว ? บางกรณี "คำสนอง" ไม่ต้องรับรู้โดยฝ่ายเสนอก็เนื่องจากได้รู้อยู่ก่อนหรือยินยอมไว้ก่อนแล้ว ฯ สังเกต มาตรา ๓๖๑ วรรค ๒ มาตรา ๓๖๒ มาตรา ๓๖๓ ฯลฯ

(๖) "สันนิษฐาน" "อนุมาน" (มาตรา ๓๖๑ วรรค ๒, ๓๖๒, ๓๖๓, ๓๖๗ มาตรา ๙๖๗ วรรคท้าย ฯลฯ) มี "บท" ให้ทำได้บางกรณีเท่านั้น เอาเรื่อง "ยกเว้น" ใช้แก่มาตรา ๑๓๐ อย่างไรได้ ?

ประมวลกฎหมายมี "บทบัญญัติ" ข้อกำหนดเป็นกลางและเฉพาะเรื่อง ฯ ศึกษา "บท" ข้อกำหนดตามรูปเรื่องของมัน ๆ ได้หลักเกณฑ์ดีกว่าคิดถือ "ส่ง" เจตนาที่แสดงออกไป ก็สันนิษฐานเอาว่าอีกฝ่ายได้รับจดหมายสันนิษฐานต่อว่าเขาได้ฉีกซอง—ได้อ่าน—ได้รับรู้ ? ไกลความจริงไกล "บท" กำหนดไว้ อย่างน้อยปรากฏการ "ได้รับ" ไว้ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๒๕๐/๒๕๐๖) ข้อเท็จจริงพอสันนิษฐานการ "ได้รู้" เรื่อง

อนึ่ง "บท" กฎหมายจำพวกเดียวกันใกล้เคียงพอเทียบได้ก็มีระบุเรื่อง "รับ" "รู้" เจตนา "นิติกรรม" ทำไป (เช่นมาตรา ๑๓๑, ๓๕๖, ๓๖๓) การเทียบโดยเอากฎหมาย—เรื่องอื่นไม่ได้ (มาตรา ๔) เฉพาะอย่างยิ่ง "กฎหมายวิธีพิจารณา" ที่มิใช่เป็น "สารบัญญัติ" หรือจำพวกประเภทเรื่องอย่างเดียวกัน ข้อคิดเห็นเป็นคลาดเคลื่อนไป ฯลฯ

ประการสำคัญที่สุด "บท" ยอมให้อ้าง "ตามปรกติ" หรือ "สันนิษฐาน" หรือ "อนุมาน" ได้เฉพาะบางกรณี (มาตรา ๓๕๘, ๓๖๑, ๓๖๗) จัดเป็นเรื่อง "ยกเว้น" ฯ เมื่อนำเอามาใช้เป็นเรื่องของหลักการเกิด "ผลในกฎหมาย" ทำนอง "อธิบาย" ไว้นั้น ๆ ก็ไม่ลงเรื่องได้กับ "บท" ข้อกำหนดที่เกี่ยวข้อง สับสนอลเวง

สังเกตการเอาไปใช้แก่เรื่องต่อไปนี้ "ความยุติธรรมตามบทกฎหมาย" จะเป็นอย่างไร ? เช่นกรณีบอกล้างโมฆียะกรรม บอกเลิกสัญญา บอกกล่าวเตือน "ผิดนัด" หรือ "บังคับจำนอง" หรือ "ถอนคำเสนอ" บอกกล่าวการขายทรัพย์ตามมาตรา ๔๗๐ ฯลฯ **อีกฝ่ายไม่ได้รับรู้ต้อง**ถูกบังคับรับผิด

กรณีระบุในวรรคก่อน ฯ บางทีว่ากันว่าถ้าไม่ถือตามที่ "คำอธิบาย" ดั่งกล่าวข้างต้นคิดเห็นแสดงไว้ "ผลในกฎหมาย" จากการส่ง "เจตนา" ไปถึงจะเกิดได้อย่างไรในเมื่ออีกฝ่าย **ไม่ยอม "รับ" เพื่อ "รู้"** เรื่องจากมันอันได้แสดงไป ? แก้อุปสรรคหาทางออกด้วยก้าวล่วง "บท" มิใช่ "ปรับบท" บังคับข้อเท็จจริง

กรณีเหล่านั้น ๆ เช่น "บอกล้าง" โมฆียะกรรม ฯ ถ้าเข้าใจมันย่อมสังเกตได้**กฎหมายให้ "สิทธิ"** ทำได้ด้วย "แสดงเจตนา" โดยความศักสิทธิของ "เจตนา" บันดาลผลสุทธิได้ ในเมื่อเกิดอุปสรรค หรืออีกฝ่ายบอกบิดไม่ยอม "รับรู้" ก็ชอบที่จะไป **"ใช้สิทธิ"** ทางศาลยุติธรรม ฯ **ไม่มี "บท" จำกัด** ห้ามดำเนินคดีถ้าไม่ "บอก" กันก่อนย่อมฟ้องได้ ?

"การบอกไป" มีหลักฐานว่าได้ทำแล้ว เช่นจดหมาย ใบรับลงทะเบียนไปรษณีย์ ๆ แนบคำฟ้อง ๆ ศาลส่งอีกฝ่าย ๆ นั้น ย่อมต้องได้รับรู้ด้วย ถ้าเขาไม่ยอมรับ "ฟ้อง" ๆ ถูกปิดหมายกำหนดยื่นคำให้การบังคับตามกฎหมายวิธีพิจารณา ฯลฯ **เรื่อง "รับรู้"** หมดอุปสรรค เป็นอันว่าได้ปฏิบัติทั้ง ๒ ทาง ๆ **"บอก"** และทาง **"ศาล"** ไม่ "เลี่ยงบท" เกิดผลบังคับโดยอีกฝ่ายไม่ได้รับรู้ ?

อันที่จริง ลองคิดทบทวนดูกันทาง "เหตุผล" ธรรมดาของ "คนเดินถนน" (Common Senses) เมื่ออีกฝ่ายไม่ได้รับรู้ด้วยก็เปรียบด้วยการ "ตบมือข้างเดียว" เปล่าประโยชน์ไป เรื่องมันก็ลงกันได้กับทาง "เหตุผล" สังเกตทาง "บทบัญญัติ" แสดงสำหรับกรณีเกี่ยวข้องกับ "นิติกรรม" ฝ่ายหนึ่งทำกับฝ่ายอื่น มาตรา ๑๓๐ **คำว่า "ไปถึง"** เห็นเข้าใจเป็นว่า **"ถึง" ตัวบุคคล**อีกฝ่ายหนึ่ง หากว่าได้ตรวจอ่านคิดดู "บท" ประกอบมันเช่นมาตรา ๑๔๐, ๓๔๐ ก็มีว่า "แสดง**เจตนาต่อ**บุคคล" "แสดง**เจตนาต่อ**ลูกหนี้" มาตรา ๒๐๐ "บอกกล่าว**ให้ฝ่ายโน้น**ใช้สิทธิ" มาตรา ๒๐๔ "ให้คำเตือนลูกหนี้" มาตรา ๓๗๔ "แสดง**เจตนาแก่**ลูกหนี้" มาตรา ๓๘๖ "แสดงเจตนาแก่อีกฝ่ายหนึ่ง" ฯ

แท้ที่จริง **ถ้าอ่าน**บทมาตรา ๑๓๐ พบคำ **"ไปถึง"** และ**ถ้าอ่านบท**มาตรา ๑๓๑ พบคำ "ได้รับ" "ได้รู้" ก็ควรจะพอช่วยให้คิดดูได้ว่าบุคคลอีกฝ่ายต้อง**ได้รับได้รู้** "เจตนา" ที่แสดงไป "ถึง" ตัวเขาจึงจะเป็น "ผลตามกฎหมาย" มาตรา ๑๓๐ **ได้และเกิด** "ผลทางกฎหมาย" "ผลในกฎหมาย" ที่เกี่ยวข้องแสดงไปกับบุคคลอีกฝ่ายนั้น ๆ ได้ ฯลฯ **หลักการ "ผลตามกฎหมาย"** กรณีอยู่กันต่อหน้าพูดรู้เรื่องอยู่ไกลกันเป็นทำนองเดียวกัน คนพูดกันรู้ "เรื่อง" ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๙/๒๔๗๖) ต่อเมื่อ "เรื่อง" ได้รู้กัน

"เจตนา" แสดงออกบริบูรณ์ (Déclaration de Volonté) **ฉบพลันเป็น "ผลตามกฎหมาย"** มาตรา ๑๑๒—๑๑๖ เรียกเป็น "นิติกรรม" ๆ ที่มุ่งประสงค์ทำกับบุคคลอื่นอยู่กันต่อหน้าพูดกันรู้เรื่อง (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๙/๒๔๗๖ มาตรา ๓๕๖) **"ผลตามกฎหมาย"** ฉับพลันนั้น ๆ **ได้รับรู้**โดยบุคคลอื่นก็เกี่ยวข้องกับเขาตาม "กฎหมาย" ที่มุ่งไว้เกิด "ผล" ตามกฎหมายนั้น ๆ เช่นเรื่องที่กล่าวใน ๒ วรรคก่อน ฯลฯ ถ้าทำ **"นิติกรรม"** ทาง **"ยินยอม"** มุ่งประสงค์เรื่อง **"สัญญา"** แสดงรู้กันปฏิบัติ "กฎหมายลักษณะสัญญา" อีกส่วนหนึ่ง "ผล" ตามกฎหมายนั้น ๆ

ถ้าบุคคลอีกฝ่ายอยู่ไกลพูดรู้เรื่องกันไม่ได้ต้องอาศัยสื่อสารอื่น (เช่นจดหมาย โทรเลข ฯ) **"ผลตามกฎหมาย"** นิติกรรมฝ่ายได้ทำขึ้นแล้วต้องค้างไป มันจะเกี่ยวข้องเป็น **"ผลตามกฎหมาย"** กับอีกฝ่ายต่อเมื่อเขา**ได้รับรู้**ตามมาตรา ๑๓๐, ๑๓๑ เป็นสำคัญ ทำนองเดียวกับกรณีอยู่ต่อหน้าพูดรู้เรื่องกันดังกล่าวในวรรคก่อน จากนั้น ๆ **"ผลทางกฎหมาย" "ผลในกฎหมาย"** จะมีเป็นไปตามกฎหมายเกี่ยวข้องเช่นที่บรรยายใน ๓ วรรคก่อนเป็นต้น

บางท่านเผลอไป ถือเอาว่า "นิติกรรม" กับ "สัญญา" เป็นอย่างเดียว "เรื่อง" เดียวกัน ? ไม่คิดสังเกตว่าถ้าเป็นเช่นนั้น ๆ คงไม่ถูกแยก "บรรพ" "ลักษณะ" "บท" ข้อกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ต่าง ๆ กัน เพียงแต่ลองเทียบ **"บท"** ข้อกำหนด **๒ "ลักษณะ"** ก็พอช่วยสังเกตได้สารสำคัญไม่เป็น "เรื่อง" เดียวอย่างเดียวกัน

๓. "คำเสนอ" ไม่เป็น "มูลหนี้" ?

"นิติกรรม" เป็นเรื่อง "เจตนา" ของบุคคลแสดงออกเป็น "ผลตามกฎหมาย" ลักษณะนิติกรรม ฯ กระทำเพื่อ "สิทธิ" เอาประโยชน์ตามกฎหมาย "ลักษณะ" ใดเกิด "ผลในกฎหมาย" ตามที่พึงมีตาม "ลักษณะ" นั้น ๆ อำนวยได้ ฯ ลักษณะนิติกรรมไม่มีกำหนด "ผลในกฎหมาย" เรื่อง "สิทธิ–หน้าที่" อย่างใน "ลักษณะสัญญา" หรือ "มูลหนี้" อื่น ฯ ไม่มีกำหนด "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" อย่างใน "ลักษณะหนี้" ฯ มีแต่ส่วน "สิทธิ" ของเจ้าของ "เจตนา" ทำนิติกรรม ๆ ไม่ผูกพันให้มี "หน้าที่" ต่อผู้อื่นใด ฯ ดังนั้น "นิติกรรม" ในตัวเองโดยรูปเรื่องสภาพลักษณะแดนกำหนดไม่เป็น "มูลหนี้" ได้ตามลักษณะหนี้ ฯลฯ

บางทีเข้าใจกันไปทางว่า "นิติกรรม" เป็น "มูลหนี้" ? บ้างถึงกับถือ "นิติกรรม" กับ "สัญญา" เป็นเรื่องเดียวอย่างเดียวกันให้เป็น "มูลหนี้" ได้ ? แต่ทว่าเป็นต่าง "ลักษณะ" ต่าง "เรื่อง" (อย่างน้ำกับน้ำมัน) รวมปนกันไม่ได้ ฯ นิติกรรมทำกันพอเกิด "คำเสนอ" "คำสนอง" ก็เป็นเรื่องของ "สัญญา" ไป ฯลฯ บางทีคิดเห็น "บอกล้างโมฆียะกรรมสัตยาบัน" (มาตรา ๑๔๐) ก่อเกิดความผูกพัน ? แต่นั่นเป็นเรื่อง "ใช้สิทธิ" ที่มีอยู่แล้ว "ผลในกฎหมาย" ตามกำหนดไว้ มิใช่เกิดผูกพันใหม่ ?

บางทีคิดเห็นไปว่า "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" ทำสัญญากันแสดงไปเกิด "คำเสนอ" ๆ เป็น "มูลหนี้" ได้ ? แต่แท้ที่จริง พอเกิดเป็น "คำเสนอ" มันไม่เป็น "นิติกรรม" ต่อไปแล้ว มันเป็นส่วนของ "ลักษณะสัญญา" ซึ่งก็ไม่มีข้อกำหนด "บท" ใดระบุ "ผลในกฎหมาย" ส่วนของมัน ๆ เป็น "สื่อ" เพื่อเกิด "สัญญา" ฯ โดยลำพังตัวเองก่อเกิด "สิทธิ—หน้าที่" ไม่ได้ ฯ ไม่ผูกพัน "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" ฯ ไม่เป็น "มูลหนี้" อย่างกรณี "สัญญา" มูลหนี้อื่น ฯลฯ

ข้อที่ว่า "ถอนไม่ได้" ก่อนกำหนดนั้น ฯ มีผลทางกฎหมายเป็นว่าหากมีการ "สนอง" ตามกำหนด "สัญญา" มันเกิดขึ้นได้ "ผลในกฎหมาย" ลักษณะสัญญามิเป็นไปตาม "สัญญา" ข้อตกลงไว้ อ้าง "การถอน" ไม่ได้ ฯลฯ ถ้าอีกฝ่ายไม่ "สนอง" ตามกำหนด เป็นความผิดของตน ? หากเสียหายเรียกร้องฝ่ายเสนอได้อย่างไร ?

"**เตรียมการสนอง**" ฯ ต้องรับความเสียหาย มันก็มิใช่เป็นเนื้อหาของ "คำเสนอ" นั้น ๆ เขาเพียงขอทำ "สัญญา" ภายในระยะกำหนด ฯ "เตรียมการ" ทำไปเอง "คำเสนอ" จะเป็น "มูล" ความรับผิดได้อย่างไร ? **ถ้าปรากฏมี "หลอกลวง"** (ละเมิด ?) มันเป็นการกระทำต่างเรื่องว่ากันอีกส่วนหนึ่ง "**คำเสนอ**" ในตัวเองไม่เป็น "มูลหนี้" ได้ ? "**คำสนอง**" ก็เช่นกัน ? รวมทั้ง "**นิติกรรม**" ก่อเกิดมันขึ้น

"**นิติกรรม**" ธรรมดา ฯ เมื่อกระทำเกิด "**ผลทางกฎหมาย**" (มาตรา ๑๓๐) ก็ถอนไม่ได้ ฯ ถ้าถอนจะเกิด "**ผลในกฎหมาย**" อย่างไรหรือไม่ ? "**ลักษณะนิติกรรม**" ไม่มี "บท" กำหนดไว้ ฯ จักต้องสังเกตจาก "กฎหมาย" เกี่ยวข้องที่ปฏิบัติจะเอาประโยชน์กัน ฯลฯ "**นิติกรรมคำเสนอ**" จะเอาประโยชน์ทาง "ลักษณะสัญญา" ที่ว่า "**มิอาจถอนได้**" (มาตรา ๓๕๔, ๓๕๕) ใน "ลักษณะสัญญา" ก็ไม่มี "บท" ข้อกำหนดหากถอนจะเกิด "**ผลในกฎหมาย**" สิทธิ—หน้าที่อะไร ? พึงมีได้แต่ "**ผลทางกฎหมาย**" สิทธิ—หน้าที่อะไร ? พึงมีได้แต่ "**ผลทางกฎหมาย**" ถ้าเกิด "คำสนอง" เกิด "สัญญา" อ้างการถอนไม่ได้ ? เราจะคิดสังเกตไว้ในเรื่อง "สัญญา" ต่อไป

ในชั้นนี้ คิดอ่านทวนสังเกตเรื่อง "นิติกรรม" คำเสนอ ดูกันทาง "บทบัญญัติ" เหตุผล มันจะพึงเป็น "มูลหนี้" ไปได้อย่างไร

สังเกตจาก**ทางด้าน "หนี้"** ๆ ก็เป็น "ความผูกพันในกฎหมาย" มีระหว่าง "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" มี "สิทธิและความรับผิด" (มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓, ๓๕๓) ส่วน "นิติกรรม" "คำเสนอ" เป็นเรื่องบุคคล**ฝ่ายเดียว** "สมัครใจ" กระทำลงและก็เฉพาะ**ส่วน "สิทธิ"** เท่านั้น ฯลฯ

สังเกตจาก**ทางด้าน "นิติกรรม"** (มาตรา ๑๑๒) กระทำลงฝ่ายเดียว ก็เป็น**เรื่องเพื่อ "สิทธิ" ตน** ไม่ก่อเกิด "ผูกพัน" กับบุคคลใด ? บุคคล ๒ ฝ่าย (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) จึงผูกพันกันได้ ?

"**คำเสนอ**" ขอทำ "สัญญา" ฯ แม้มีกำหนดระยะเวลามี "คำมั่น" ก็เป็น "นิติกรรม" บริการบริหารส่วน "สิทธิ" ของเขาเอาประโยชน์ทาง "สัญญา" กำหนด

เงื่อนไขกำกับผูกพันย่อมจะ "ตกลง" ตามระบุไว้ ฯ ถ้าไม่เกิด "ตกลง" (มาตรา ๓๕๗) ก็สิ้นความผูกพันไป ฯ

มาตรา ๓๕๗ คำเสนอใด เขาบอกปัดไปยังผู้เสนอแล้วก็ดี หรือมิได้สนองรับภายในเวลากำหนดดังกล่าวมาในมาตราทั้งสามก่อนนี้ก็ดี คำเสนอนั้นท่านว่าเป็นอันสิ้นความผูกพันแต่นั้นไป

มาตรา ๑๓๐ การแสดงเจตนาทำให้แก่บุคคลผู้อยู่ห่างโดยระยะทางย่อมมีผลนับแต่เวลาที่ไปถึงคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งนั้นเป็นต้นไป แต่ถ้าบอกถอนไปถึงผู้นั้นก่อนแล้ว หรือพร้อมกันไซร้ แสดงเจตนานั้นก็ย่อมตกเป็นอันไร้ผล

อนึ่ง เมื่อเจตนาได้ส่งไปแล้ว ถึงแม้ว่าในภายหลังผู้แสดงเจตนาจะตายหรือตกเป็นคนไร้ความสามารถก็ตาม ท่านว่าหาเป็นเหตุทำให้ความสมบูรณ์แห่งการแสดงเจตนานั้นเสื่อมเสื่อมเสียไปไม่

มาตรา ๑๓๑ ถ้าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเมื่อได้รับซึ่งการแสดงเจตนานั้นเป็นผู้เยาว์ก็ดี เป็นผู้ที่ศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถก็ดี การแสดงเจตนานั้น ท่านห้ามมิให้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คู่กรณีนั้น แต่ความข้อนี้ท่านมิให้ใช้บังคับ หากปรากฏว่าผู้แทนโดยชอบธรรมได้รู้ด้วยแล้ว

มาตรา ๑๔๐ ถ้าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งแห่งโมฆียะกรรมนั้นเป็นบุคคลมีตัวกำหนดแน่นอน การนั้นท่านว่าย่อมบอกล้างหรือให้สัตยาบันได้ด้วยแสดงเจตนาต่อบุคคลผู้นั้น

มาตรา ๓๔๐ ถ้าเจ้าหนี้แสดงเจตนาต่อลูกหนี้ว่าจะปลดหนี้ให้ท่านว่าหนี้นั้นก็เป็นอันระงับสิ้นไป

ถ้ามีหนังสือเป็นหลักฐาน การปลดหนี้ก็ต้องทำเป็นหนังสือด้วย หรือต้องเวนคืนเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้ให้แก่ลูกหนี้หรือขีดฆ่าเอกสารนั้นเสีย

มาตรา ๓๘๖ ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเลิกสัญญาโดยข้อสัญญา หรือโดยข้อสัญญา หรือโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย การเลิกสัญญาเช่นนั้นย่อมทำด้วยแสดงเจตนาแก่อีกฝ่ายหนึ่ง

แสดงเจตนาดังกล่าวมาในวรรคก่อนท่านว่าหาอาจจะถอนได้ไม่

สังเกตจากทางด้าน **"นิติกรรม"** ทำกับบุคคลอีกฝ่าย (เช่นตามมาตรา ๑๔๐ ๓๔๐, ๓๘๖, ๑๓๐) กระทำลงฝ่ายเดียวได้ ฯ บางทีคิดเห็นกันว่ามันก่อเกิดความผูกพันในกฎหมาย "หนี้" ได้ ? อันที่จริงมันเป็นเพียง "นิติกรรม" **ทาง** **"ใช้สิทธิ"** ที่มีอยู่ตาม "กฎหมาย" แล้ว ฯ กระทำลง **ก็มี** **"ผลในกฎหมาย"** ตามที่ "กฎหมาย" ที่อำนวยสิทธิกำหนดไว้มิใช่เกิดใหม่ ?

สังเกต **"นิติกรรม"** ทาง **"ยินยอม"** (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) มันจะ**ความผูกพัน** "หนี้" ต่อเมื่อเกิด "ตกลง" มีข้อตกลงเป็น "สัญญา" **สิทธิ — หน้าที่** **"ผลในกฎหมาย"** อำนวย ฯ

ก่อให้เกิดสัญญา

มาตรา ๓๕๔ คำเสนอจะทำสัญญาอันบ่งระยะเวลาให้ทำคำสนองนั้น ท่านว่าไม่อาจจะถอนได้ภายในระยะเวลาที่บ่งไว้

มาตรา ๓๕๕ บุคคลทำคำเสนอไปยังผู้อื่นซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทาง และมิได้บ่งระยะเวลาให้ทำคำสนอง จะถอนคำเสนอของตนเสียภายในเวลาอันควรคาดหมายว่าจะได้รับคำบอกกล่าวสนองนั้น ท่านว่าหาอาจจะถอนได้ไม่

มาตรา ๓๖๒ บุคคลออกโฆษณาให้คำมั่นว่าจะให้รางวัลแก่ผู้ซึ่งกระทำการอันใด ท่านว่าจำต้องให้รางวัลแก่บุคคลใด ๆ ผู้ได้กระทำการอันนั้น แม้ถึงมิใช่ว่าผู้นั้นจะได้กระทำ เพราะเห็นแก่รางวัล

มาตรา ๓๖๓ ในกรณีที่กล่าวมาในมาตราก่อนนี้ เมื่อยังไม่มีใครทำการสำเร็จดังบ่งไว้นั้นอยู่ตราบใด ผู้ให้คำมั่นจะถอนคำมั่นของตนเสียโดยวิธีเดียวกับที่โฆษณานั้นก็ได้ เว้นแต่จะได้แสดงไว้ในโฆษณานั้นว่าจะไม่ถอน

ถ้าคำมั่นนั้นไม่อาจจะถอนโดยวิธีดังกล่าวมาก่อน จะถอนโดยวิธีอื่นก็ได้ แต่ถ้าเช่นนั้นการถอนจะเป็นอันสมบูรณ์ใช้ได้ เพียงเฉพาะต่อบุคคลที่รู้

"คำเสนอ" "คำมั่น" ก็ยังเป็น "นิติกรรม" ส่วน "สิทธิ" เจ้าของเจตนา "ผูกพัน" ยอมจะ "ตกลง" เกิด "สัญญา" ถ้ามีการ "สนอง" ตามระบุไว้ (มาตรา ๑๑๒ ๓๕๗) ไม่ "ผูกพัน" ๒ ฝ่ายจนกว่าเกิด "สัญญา" กัน ?

สังเกตจากทางด้าน "สัญญา" ๆ เป็นเรื่อง "ข้อตกลง" ที่บุคคลทั้ง ๒ ฝ่ายยินยอมกัน ฯ เกิด "สิทธิ — หน้าที่" ตามนั้น ๆ ตาม "ผลในกฎหมาย" เรื่อง "สัญญา" อำนวย "หนี้" เรียกร้องบังคับกันตาม "ลักษณะหนี้ มาตรา ๑๙๔ ฯลฯ "นิติกรรม" "ความยินยอม" ต่างฝ่ายกระทำลง ไม่ได้อย่าง "สัญญา" ไม่เป็น "หนี้" ไปได้ ?

มาตรา ๑๑๗ การแสดงเจตนาใด แม้ในใจจริงผู้แสดงจะมิได้เจตนาให้ตนต้องผูกพันตามที่ตนได้แสดงออกมานั้นก็ดี ท่านว่าหาเป็นมูลทำให้การแสดงเจตนานั้นตกเป็นโมฆะไม่เว้นแต่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะได้รู้ถึงเจตนาอันซ่อนอยู่ในใจของผู้แสดงนั้น

มาตรา ๓๕๖ คำเสนอทำแก่บุคคลผู้อยู่เฉพาะหน้าโดยมิได้บ่งระยะเวลาให้ทำคำสนองนั้น เสนอ ณ ที่ใดเวลาใดก็ย่อมจะสนองรับได้แต่ ณ ที่นั้น เวลานั้น ความข้อนี้ท่านให้ใช้ตลอดถึงการที่บุคคลคนหนึ่งทำคำเสนอไปยังบุคคลอีกคนหนึ่งทางโทรศัพท์ด้วย

มาตรา ๓๖๐ บทบัญญัติแห่งมาตรา ๑๓๐ วรรค ๒ นั้นท่านมิให้ใช้บังคับถ้าหากว่าขัดกับเจตนาอันผู้เสนอได้แสดง หรือหากว่าก่อนจะสนองรับนั้น คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้อยู่แล้วว่าผู้เสนอตาย หรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ

มาตรา ๓๖๑ อันสัญญาระหว่างบุคคลซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทางนั้น ย่อมเกิดเป็นสัญญาขึ้นแต่เวลาเมื่อคำบอกกล่าวสนองไปถึงผู้เสนอ

ถ้าตามเจตนาอันผู้เสนอได้แสดง หรือตามปกติประเพณีไม่จำเป็นจะต้องมีคำกล่าวสนองไซร้ ท่านว่าสัญญานั้นเกิดเป็นสัญญาขึ้นในเวลาเมื่อมีการอันใดอันหนึ่งขึ้น อันจะพึงสันนิษฐานได้ว่า เป็นการแสดงเจตนาสนองรับ

มาตรา ๓๖๗ สัญญาใดคู่สัญญาได้ถือว่าเป็นอันได้ทำกันขึ้นแล้ว แต่แท้จริงยังมิได้ตกลงกันในข้อหนึ่งข้อใดอันจะต้องทำความตกลงให้สำเร็จ ถ้าจะพึงอนุมานได้ว่าถึงหากจะไม่ทำความตกลงกันในข้อนี้ได้ สัญญานั้นก็จะได้ทำขึ้นไซร้ ท่านว่าข้อความส่วนที่ได้ตกลงกันแล้วก็ย่อมเป็นอันสมบูรณ์

สังเกตเรื่องของ "นิติกรรม" (มาตรา ๑๑๒ — ๑๕๕) เรื่องของ "สัญญา" (มาตรา ๓๕๔ — ๓๙๔) แต่ละเรื่องคิดดูทางส่วนรวม ฯ ก็มีมาตรา ๑๓๒ "ลักษณะนิติ-กรรม" ชี้ทางพอเข้าใจได้ว่า**เรื่อง "นิติกรรม"** "ความยินยอม" เป็นเรื่องส่วน "เจตนา" ที่สมัครใจกระทำลง พึงเป็น **"ผลทางกฎหมาย"** เป็น "นิติกรรม" ได้ไม่ได้ ฯลฯ ส่วนเรื่อง **"สัญญา" เป็นเรื่อง "ข้อตกลง"** ที่ทั้ง ๒ ฝ่าย ประสงค์ถือปฏิบัติกัน **"ผลในกฎหมาย"** อำนวย "สิทธิ — หน้าที่" เข้าข่ายบังคับ "ลักษณะหนี้" ได้ ฯลฯ

"มาตรา ๑๓๒ ในการตีความแสดงเจตนานั้น ท่านให้เพ่งเล็งถึง**เจตนา**อันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนตามตัวอักษร"

"มาตรา ๓๖๘ สัญญานั้นท่านให้ตีความไปตาม**ความประสงค์**ในทางสุจริต โดยพิเคราะห์ถึงปรกติประเพณีด้วย"

"นิติกรรม" "ความยินยอม" ที่แต่ละฝ่ายกระทำลงแสดงไปเมื่อยังไม่เกิด "ข้อตกลง" ก็ไม่เป็น "สัญญา" ได้ ฯ "ลักษณะนิติกรรม" ไม่มีกำหนด "ผลในกฎหมาย" อำนวย "สิทธิ — หน้าที่" สำหรับ "คำเสนอ" มีกำหนดระยะเวลาและ "คำมั่น" ก็เช่นกัน ไม่เป็น "มูลหนี้" ได้อย่าง "สัญญา" นั้น ๆ

บทที่ ๓

นิติกรรม

"เจตนาศักดิ์สิทธิ์"(๑)

"เจตนาศักดิ์สิทธิ์" ฯ เป็นเรื่องกฎหมายรับรอง "เจตนา" ที่แสดง "ทำลง" ตามกฎหมาย (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) **เป็นผลทางกฎหมาย** พึงเกิดประโยชน์ได้ตามกฎหมายเกี่ยวข้อง พึงปฏิบัติไปอันกำหนด "เจตนา" เป็นสารสำคัญ ฯ เมื่อได้แสดงออกซึ่ง "**เจตนา**" **สมบูรณ์ตามมาตรา** ๑๑๒—๑๑๖ แล้ว "ผลทางกฎหมาย" เกิดขึ้นเรียกเป็น "นิติกรรม" ๆ กระทำลงปฏิบัติเอาประโยชน์ตาม "ลักษณะกฎหมาย" ใดถูกต้อง "**ผลในกฎหมาย**" อำนวยประโยชน์ได้ในส่วน "สิทธิ" **เจ้าของเจตนา**มุ่งประสงค์ไว้ ฯลฯ

"**นิติกรรม**" เจตนาฝ่ายเดียวเอกเทศมุ่ง "สิทธิ" ตามกฎหมายใดย่อมได้ ฯ "ผลในกฎหมาย" อาจเป็นทางได้ "สิทธิ" จำหน่ายโอนเปลี่ยนตามประสงค์ มันไม่ "**ผูกพัน**" **บังคับเจาะจงบุคคลใดได้** ฯลฯ กรณีมุ่ง "สิทธิเจาะจงเกี่ยวข้องคนอื่นต้องแสดงต่อเขา ฯ เช่น "ใช้สิทธิ" บอกล้างโมฆียะกรรม ฯ ถ้าต้องการผูกพันกับฝ่ายอื่น มีอันจักต้อง **แสดง** "**เจตนา**" ทางเกิดความ "**ยินยอม**" บริบูรณ์ ตามมาตรา ๑๑๗—๑๕๕ อีกชั้นหนึ่ง ฯ ฝ่ายหนึ่ง "ยินยอม" ประสงค์อันใด "สิทธิ" ตามกฎหมายใดแสดงออก "**ตกปาก**" ไป อีกฝ่ายก็ "**ยินยอม**" **ตรงกัน** แสดงออก "**ลงคำ**" **ด้วย** เกิดความตกลง "**ข้อตกลง**" (มาตรา ๓๖๖—๓๖๗—๓๖๘) **เป็น** "**สัญญา**" กัน ฯ มี "สิทธิ—หน้าที่" ผูกพันกันโดย "ผลในกฎหมาย" **ตามกฎหมายเกี่ยวข้อง**ต่างไปจาก "นิติกรรม" เอกเทศดั่งกล่าวข้างต้น ฯลฯ

"**สัญญา**" เกิดแล้วสิ้นเรื่อง "นิติกรรม" ๆ เป็นเพียงอุปกรณ์ส่วนประกอบพื้นฐานพลังงาน "เจตนา" พาเกิด "สัญญา" ซึ่งกฎหมายมีลักษณะสัญญากำหนดเจตนา" เป็นสารสำคัญ ฯลฯ "สัญญา" มีหลักการเรื่องส่วนของมันต่างกับ "นิติกรรม" ทั้งทาง "เกิด"

---

(1) L'autonomie de la Volonté : Declaration de la Volonté

ทาง "ผลในกฎหมาย" "ผลในกฎหมาย" ไม่เป็นอย่าง "นิติกรรม" เอกเทศ "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" ดังกล่าวข้างต้นนั้น ๆ ฯ **"ผลในกฎหมาย"** ส่วนกรณี "สัญญา" มีทั้งตาม "ผลแห่งสัญญา" (มาตรา ๓๖๙ ฯลฯ) และตาม "ลักษณะ" ที่จะเอาประโยชน์ (บรรพ ๓ เป็นต้น) **ความผูกพัน** "สิทธิ–หน้าที่" อำนวยโดย **"ผลในกฎหมาย"** เป็น "มูลหนี้" เรียกร้องขอบังคับกันได้ (มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓) ตาม "ลักษณะหนี้" **"ผลแห่งหนี้"** กำหนด ฯลฯ

"เจตนาศักดิ์สิทธิ" ฝ่ายเดียว "เอกเทศ" ก็ดี ฯ "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" โดยแต่ละฝ่ายต่างแสดงมัน ก็ดี ฯ[๑]ไม่มี "บท" ข้อกำหนดให้มี **"ผลในกฎหมาย" "ผลแห่งหนี้"** อย่างกรณี "สัญญา"[๒] ดังกล่าวในวรรคก่อน ๆ มันเป็นเพียง "หลักทั่วไป" (บรรพ ๑) ที่รับรอง **"ความศักดิ์สิทธิของเจตนา"** ทางเอกเทศทาง "ยินยอม" ฯ ปฏิบัติแสดงออกถูกต้อง (มาตรา ๑๑๒–๑๕๕) ตามกฎหมาย เกิด **"ผลทางกฎหมาย"** ได้ ฯลฯ ในตัวเองแต่นกำหนดเนื้อหาไม่ก่อเกิด "ผลในกฎหมาย" สิทธิ–หน้าที่ อย่าง "มูลหนี้" เช่น "สัญญา" "จัดการงานนอกสั่ง" ฯลฯ

เรื่องความศักดิ์สิทธิของเจตนา "นิติกรรม" ฯ บางทีก็มีความคิดเห็นเข้าใจกันไปทาง **"นิติกรรม" "สัญญา"** เป็นอย่างเดียวกัน "เรื่อง" เดียวกัน ? ถือเอาว่า "นิติกรรม" เป็น "มูลหนี้" สำหรับ "สิทธิเหนือบุคคล" บังคับกันตาม "ลักษณะหนี้" เป็นสำคัญ ? "ลักษณะนิติกรรม" "ลักษณะสัญญา" รวมทั้ง "ลักษณะหนี้" ปนกันไป "อธิบาย" เลยไปถึงว่า "ประมวลแพ่ง ฯ ตั้งแต่มาตรา ๑๑๒ จนถึงมาตรา ๑๒๙๗ เป็นตัวบทเกี่ยวกับลักษณะนิติกรรมและหนี้อยู่โดยตรง" ฯลฯ

---

(๑) ในยุคสมัยก่อนประมวลกฎหมายแพ่ง ฯ ที่ใช้กันเวลานี้ได้มีการเข้าใจถือว่า**"เจตนา"**กับ**"ยินยอม"** เป็นอย่างเดียวกัน ประมวลกฎหมายแพ่ง ฯ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ มาตรา ๗ ได้ระบุ "เจตนาฤาความยินยอม" เป็นเรื่องเดียวกัน ? มาตรา ๑๐, ๑๑ "สัญญา" "หนี้" ปนกัน ฯลฯ

(๒) สังเกตเป็น "เหตุ" สำคัญแสดง "นิติกรรม" กับ "สัญญา" เป็นต่างเรื่องกัน ? "นิติกรรม" ก็เป็นเพียง "เจตนา" ของบุคคลหนึ่ง ๆ ที่กฎหมาย(มาตรา ๑๑๒–๑๕๕) รับรองใช้ปฏิบัติ "กฎหมาย" ลักษณะอื่นเช่นแสดง "เสนอ" "สนอง" ตาม "ลักษณะสัญญา" เพื่อเกิด "ตกลง" ข้อตกลงสัญญา" กัน ฯลฯ

"บท" ใดกำหนดหรือรับรองเป็นได้อย่างที่คิดเห็นกันเช่นนั้น ๆ ?

"เรื่อง" มันต่าง "บรรพ" ต่าง "บท" ข้อกำหนดหลักการแดนบังคับผลทางกฎหมาย "เหตุผล" ต่าง ๆ กันจะรวมปนกันเป็นอย่างเดียวกันได้อย่างไร ? ข้อคิดสังเกตข้างต้นกับต่อไปนี้รวมทั้งที่บรรยายใน (ก) ถัดไป บางทีจะช่วยขจัดความสงสัยสับสนสำคัญผิดได้บ้าง ฯ "**นิติกรรม**" มีเรื่องส่วนของมัน ฯ สังเกตความสำคัญขั้นต้นได้สะดวกแก่การติดตามข้อคิดเห็นใน (ข) บรรยายไว้อีกส่วนหนึ่งต่อไป ฯลฯ

"นิติกรรม"(๑)

กิจกรรม "เจตนา" "ยินยอม" ในกฎหมาย ฯลฯ

เรื่อง "นิติกรรม" (มาตรา ๑๑๒—๑๕๕) มีหลักการแดนกำหนดพลังงานประโยชน์ของมันรวมอยู่ในบรรพ ๑ หลักทั่วไป กฎหมายให้ "เจตนา" เอกเทศ (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) และให้เจตนา "ยินยอม" (มาตรา ๑๑๗—๑๕๕) ที่แสดงออก "ทำลงสมบูรณ์บริบูรณ์ตามกำหนดไว้เป็น "ผลทางกฎหมาย" ใช้ปฏิบัติ "กฎหมาย" ลักษณะอื่น เอา "ผลในกฎหมาย" ตามลักษณะกฎหมายใด ๆ ที่กำหนด "เจตนา" เป็นสารสำคัญได้ตามมุ่งประสงค์ตามกฎหมายนั้น ๆ กำหนดไว้ เช่น "เสนอ" "สนอง" ตาม "ลักษณะสัญญา" เพื่อเกิด "สัญญา" กัน

"ข้อกำหนด" หลักการ ฯ เป็นเรื่องกฎหมายรับรอง "ความศักดิ์สิทธิ์" ของ "เจตนา" เป็น "ผลทางกฎหมาย" ได้ ฯลฯ สังเกตมาตรา ๑๑๒—๑๑๖ สำหรับ "เจตนา" ของบุคคลหนึ่งแสดงออกฝ่ายเดียวเอกเทศ**สมบูรณ์**ตามกำหนดเป็น "ผลทางกฎหมาย" ได้ ฯ มาตรา ๑๑๗—๑๕๕ สำหรับ "บุคคล ๒ ฝ่าย หรือกว่านั้นแสดงเจตนา "ยินยอม" จักต้อง**บริบูรณ์**ตามกฎกำหนดด้วยจึงจะเป็น "ผลทางกฎหมาย" ได้ ฯลฯ เพียง "เจตนา" ฝ่ายเดียวแสดงออก (มาตรา ๑๑๒) "ผูกพัน" (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) บุคคลอื่นไม่ได้ ?

(๑) ประโยชน์ที่จะรู้ว่าอะไรเป็นไม่เป็น "นิติกรรม" ดูคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๐๖๗/๒๔๗๕ ที่ ๕๐๓/๒๔๙๗

"ลักษณะนิติกรรม" เรื่องของ "นิติกรรม" มีกำหนดเฉพาะความเป็น "ผลทางกฎหมาย" ฯ มาตา ๑๑๒—๑๕๕ "นิติกรรม" ในเนื้อหาของมันเอกเทศไม่ก่อเกิด "ผลในกฎหมาย" ฯ ไม่มีระบุไว้อย่าง "ลักษณะอื่น" ที่ระบุ "สิทธิ—หน้าที่" "พึงถือใช้บังคับ "ผลประโยชน์" กันเช่นที่มีกำหนดในลักษณะ "ผลแห่งสัญญา" เป็นต้น ฯลฯ

อย่างไรก็ดีก็ได้มีการสำคัญผิดเข้าใจเรื่องรวม ๆ ปน ๆ กัน ถือเอาว่า "นิติกรรม" "สัญญา" เป็นอย่างเดียวกัน ฯ ถือเอา "นิติกรรม" เป็น "มูลหนี้" ฯ ถือว่า "นิติกรรม" สำหรับ "สิทธิเหนือบุคคล" หรือ "บุคคลสิทธิ" มิใช่สำหรับ "สิทธิในสิ่ง" ทรัพย์สิทธิ "ลักษณะนิติกรรม" ไม่มี "บท" ข้อกำหนด "ผลในกฎหมาย" "สิทธิ—หน้าที่" อย่างกรณี "สัญญา" ผูกพันมี "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" ได้อย่างไร ? "นิติกรรม" กับ "สัญญา" เป็นอย่างเดียวกันได้อย่างไร ?

ประมวลกฎหมายบัญญัติจัดสรรจำแนกเรื่องไม่ปนกัน ฯ "ลักษณะนิติกรรม" มาตรา ๑๑๒—๑๑๖ กำหนด "เจตนา" เอกเทศ "ทำลง" สมบูรณ์เป็น "ผลทางกฎหมาย" ใช้ปฏิบัติกฎหมายลักษณะใดได้ "ผลในกฎหมาย" ส่วน "สิทธิ" เจ้าของ "เจตนา" เท่านั้น ฯลฯ(๑) ส่วนมาตรา ๑๑๗—๑๕๕ กำหนด "เจตนา" แสดงออก "ยินยอม" เรื่อง "ความยินยอม" เพื่อส่วน "สิทธิ" ตน "สิทธิ" ของแต่ละฝ่ายต้อง "บริบูรณ์" ตามกำหนด ฯ กรณีต่าง ๆ ได้ "ยินยอมตรงกัน" เกิดความตกลงผูกพันรับผิดชอบกัน เช่นโดย "สัญญา" ก็ต้องปฏิบัติ "ลักษณะสัญญา" (มาตรา ๓๕๔ ฯลฯ) มีการ "ตกลง" เกิด "ข้อตกลง" สัญญากัน (มาตรา ๓๖๖, ๓๖๗, ๓๖๘) จะเอาประโยชน์อันใดเรื่องตามกฎหมายใดก็ต้องปฏิบัติตาม "ลักษณะ" กฎหมายเกี่ยวข้อง ฯ เช่นตาม "บรรพ ๓" เรื่องทรัพย์สิน" บรรพ ๔ "ผัวเมีย" บรรพ ๕ "มฤดก" บรรพ ๖ ฯลฯ

ความสำคัญบั้นต้นอยู่ที่ "บทกฎหมาย" รับรองความศักดิ์สิทธิของ "เจตนา" ฯ จำต้องมีแสดงออกด้วย**การกระทำ** ฯ มันเริ่มตั้งแต่ปรากฏ **"กรรม" ชี้เจตนาพิสูจน์ได้** ฯ คิดต้องการปรารถนาอะไรจูงใจสาเหตุ บุรพเจตนาสาเหตุ (Cause) ได้มีการมาก่อนนั้น

---

(๑) "พินัยกรรม" บรรพ ๖ "ครอบครอง" บรรพ ๔ เป็นต้น ฯลฯ

ไม่สำคัญ (ยกเว้นมี "บท" กำหนดเช่นมาตรา ๑๑๗, ๔๐๓) ประโยชน์แลกเปลี่ยน "สินจ้าง" (Consideration) ไม่สำคัญ ฯ "พยาน" ความพอใจอยู่ที่กิจกรรมทำไว้(๒) "ความประสงค์" (มาตรา ๑๑๗, ๑๓๒, ๒๑๕, ๓๖๘) ที่กิจกรรมพึงแสดงได้ ฯลฯ

"เจตนา" เกิดตามกฎหมายรับรองแล้วกระทำมุ่ง "สิทธิ" ประโยชน์ตนเป็นผลได้โดย "เจตนา" เอกเทศ ฯ มุ่ง **"สิทธิ" ผูกพัน "รับผิดชอบ"** ระหว่างตนกับบุคคลฝ่ายอื่น เป็นเรื่อง "ยินยอม" กัน ฯ ลำดับดูบ้าง "เจตนา" (Intention) "ยินยอม" (Consent) "ตกลง" (Agreement) "ข้อตกลง" "สัญญา" (Contract) "สิทธิ—หน้าที่" (Right—Duty) "ความผูกพันในกฎหมาย" (Obligation) "สิทธิ" และความรับผิด (Right and Liability) เรียกร้องขอบังคับ "ประโยชน์" กันได้ ฯลฯ

"ลักษณะนิติกรรม"(๑) เรื่อง "นิติกรรม" สำหรับ "เจตนา"(๒) เป็น "ผลทางกฎหมาย" กับ สำหรับ "ความยินยอม" แสดงโดย "เจตนา" เป็น **"ผลทางกฎหมาย"** เป็นเรื่องหนึ่ง ฯ "เจตนา" ยินยอมโดยบุคคลฝ่ายหนึ่งกับฝ่ายอื่น "ตกปาก—ลงคำ" ตรงกัน "ตกลงสัญญา" ย่อมเป็นเรื่อง สัญญามี "ข้อตกลง" เกิด **"ผลในกฎหมาย"** ผูกพันโดย **"สิทธิ—หน้าที่"** ก็เป็นเรื่องหนึ่ง "ความผูกพันในกฎหมาย" ตาม "สิทธิ—หน้าที่" นั้น ๆ พึงเรียกรับบังคับกันก็เป็นเรื่อง "หนี้" ทาง "ลักษณะหนี้" อีกส่วนหนึ่ง ฯ ไม่ปนกัน ฯลฯ(๓)

---

(๒) สังเกตเรื่องได้เปรียบเสียเปรียบ ฯ คำพิพากษาฎีกาที่ ๒๐๑๔/๒๕๐๖ เรื่อง "สินจ้าง" ที่ ๙๗/๒๕๐๒ ที่ ๙๘๙/๒๔๖๖

(๑) "Juristic Act" กิจการ "กรรม" ในกฎหมาย ฯ

(๒) "Juristic Relations" ความเกี่ยวข้องทางกฎหมาย ฯ เกิดโดย "เจตนา" แสดงออกเป็น "ผลทางกฎหมาย" มาตรา ๑๑๒—๑๑๖ เป็นสำคัญ ฯลฯ

(๓) **ความคิดเห็นอย่างอื่น ฯ มีเหมือนกัน ฯลฯ** แต่ทว่าน่าจะเป็นไปโดย**ไม่ทันคิดสังเกต "บท"** ข้อกำหนด "นิติกรรม" หลักการ ฯ เสร็จเรื่องมากกว่าอื่น ฯลฯ "นิติ**สัมพันธ์**" (มาตรา ๑๑๒) เป็นและหมายถึง "ความ**เกี่ยวข้องทางกฎหมาย**" "Juristic Relations" เพียง **"เกี่ยวพัน"** (มาตรา ๘๘, ๘๙) มิใช่เป็น **"ผูกพัน"** (มาตรา ๑๑๗, ๓๘, ๓๙, ๔๑) "Bind, Binding Bound" รับผิดชอบต่อกันระหว่าง "บุคคล" สิทธิเหนือบุคคล ฯ (มาตรา ๒๑๗, ๓๓๐, ๓๕๓, ๒๑๓, ๑๙๔ ฯลฯ) อนึ่ง "สิทธิ" ที่ระบุในมาตรา ๑๑๒ เป็นเรื่อง "สิทธิ" ทั้งหลาย ฯ มิทันสังเกตเป็นพวกเดียวกันระบุในมาตรา ๑๕, ๒๒, ๒๖, ๑๓๙, ๒๒๖ ฯลฯ ไม่จำกัดเฉพาะ "สิทธิ**เฉพาะตัว**" (มาตรา ๑๕, ๒๒, ๒๓, ๒๓๗, ๒๑๓) หรือ "สิทธิเหนือบุคคล" หรือ "สิทธิ

(ต่อหน้า ๑๕๒)

"นิติกรรม" "สัญญา" "หนี้" ฯ สังเกต "บท" ต่อไปนี้จะเห็นเรื่องเกี่ยวโยงกันก็จริง แต่ทว่าหลักการ "กรรม" เนื้อหาผลต่าง ๆ กัน ? "นิติกรรม" มิใช่ "สัญญา" ฯ มิใช่ "นิติกรรม" ๒ ฝ่าย หากเป็นความตกลง ข้อตกลง ฯ ส่วนสิทธิเรียกร้องบังคับ "เหนือบุคคล" ก็เป็นเรื่องของ "หนี้" มิใช่สำหรับ "นิติกรรม" ๆ เป็นเรื่องของแต่ละฝ่าย "เจตนา" กระทำเพื่อสิทธิมุ่งประสงค์ปฏิบัติกฎหมายลักษณะใดหนึ่งเอา "ผลในกฎหมาย" ตามกำหนดไว้ ฯลฯ

นิติกรรม

มาตรา ๑๑๒ อันว่านิติกรรมนั้น ได้แก่การใด ๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล เพื่อจะก่อเปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ

มาตรา ๑๑๗ การแสดงเจตนาใด แม้ในใจจริงผู้แสดงจะมิได้เจตนาให้ตนต้องผูกพันตามที่ตนได้แสดงออกมานั้นก็ดี ท่านว่าหาเป็นมูลทำให้การแสดงเจตนานั้นตกเป็นโมฆะไม่ เว้นแต่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะได้รู้ถึงเจตนาอันซ่อนอยู่ในใจของผู้แสดงนั้น

มาตรา ๑๑๘ การแสดงเจตนาลวงด้วยสมรู้กับคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งท่านว่าเป็นโมฆะ แต่ข้อไม่สมบูรณ์อันนี้ท่านห้ามมิให้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริต และต้องเสียหายแก่การแสดงเจตนาลวงนั้น

ถ้านิติกรรมอันหนึ่งทำด้วยเจตนาจะอำพรางนิติกรรมอีกอันหนึ่งไซร้ท่านให้บังคับตามบทบัญญัติของกฎหมายอันว่าด้วยนิติกรรมอำพราง

ต่อจากหน้า ๑๕๑

และหน้าที่ต่าง ๆ (มาตรา ๖๙, ๗๐) หรือ "สิทธิในทรัพย์สิน" (มาตรา ๒๓๗, ๑๒๙๘ ฯลฯ) **ความคิดเห็นอย่างอื่น ๆ** ไม่เคารพ "บท" ถือตามกำหนด**เป็นคลาดเคลื่อน**

"นิติกรรม" "สัญญา" "หนี้" ไม่น่าจะถูกถือรวมปนกัน ๆ ต่างมี "ลักษณะ" "บท" ข้อกำหนดหลักการของมัน ๆ เป็นส่วนสัด ฯลฯ คำ **"นิติสัมพันธ์"** ในมาตรา ๑๑๒ ไม่น่าจะเป็นเหตุพาเกิดสำคัญผิด ๆ มาตรา ๑๑๒ ระบุชัดบุคคลฝ่ายเดียว "ทำลง" เอกเทศไม่มีคนอื่นร่วมด้วย และเฉพาะเพื่อ "สิทธิ" ๆ ส่วนเรื่อง "สัญญา" ต้อง ๒ ฝ่ายหรือกว่านั้น "ตกลง" กันมี "ข้อตกลง" เกิด "สิทธิ–หน้าที่" ผูกพันกัน (มาตรา ๓๖๖, ๓๖๗) ๆ เฉพาะกรณี "หนี้" จักต้องมีฝ่าย "เจ้าหนี้" ฝ่าย "ลูกหนี้" ผูกพันกัน (มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓) บังคับกัน ฯลฯ

สัญญา

มาตรา ๓๕๖ คำเสนอทำแก่บุคคลผู้อยู่เฉพาะหน้า โดยมิได้บ่งระยะเวลาให้ทำคำสนองนั้น เสนอ ณ ที่ใดเวลาใดก็ย่อมจะสนองรับได้แต่ ณ ที่นั้นเวลานั้น ความข้อนี้ท่านให้ใช้ตลอดถึงการที่บุคคลหนึ่งทำคำเสนอไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งทางโทรศัพท์ด้วย

มาตรา ๓๖๑ อันสัญญาระหว่างบุคคลซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทางนั้นย่อมเกิดเป็นสัญญาขึ้นแต่เวลาเมื่อคำบอกกล่าวสนองไปถึงผู้เสนอ

ถ้าตามเจตนาอันผู้เสนอได้แสดง หรือตามปกติประเพณีไม่จำเป็นจะต้องมีคำบอกกล่าวสนองไซร้ ท่านว่าสัญญานั้นเกิดเป็นสัญญาขึ้นในเวลาเมื่อมีการอันใดอันหนึ่งขึ้น อันจะพึงสันนิษฐานได้ว่าเป็นการแสดงเจตนาสนองรับ

มาตรา ๓๖๖ ข้อความใด ๆ แห่งสัญญาอันคู่สัญญาแม้เพียงฝ่ายเดียวได้ แสดงได้ว่าเป็นสาระอันจะต้องตกลงกันหมดทุกข้อนั้น หากคู่สัญญายังไม่ตกลงกันได้หมดทุกข้ออยู่ตราบใด เมื่อกรณีเป็นที่สงสัย ท่านนับว่ายังมิได้มีสัญญาต่อกันการที่ได้ทำความเข้าใจกันไว้เฉพาะบางสิ่งบางอย่าง ถึงแม้ว่าจะได้ตกลงไว้ก็หาเป็นการผูกพันไม่

ถ้าตกลงกันว่าสัญญาอันมุ่งจะทำนั้น จะต้องทำเป็นหนังสือไซร้ เมื่อกรณีเป็นที่สงสัย ท่านนับว่ายังมิได้มีสัญญาต่อกันจนกว่าจะทำขึ้นเป็นหนังสือ

มาตรา ๓๖๗ สัญญาใดคู่สัญญาได้ถือว่าเป็นอันได้ทำกันขึ้นแล้ว แต่แท้จริงยังมิได้ตกลงกันในข้อหนึ่งข้อใดอันจะต้องทำความตกลงให้สำเร็จ ถ้าจะพึงอนุมานได้ว่าถึงหากจะไม่ทำความตกลงกันในข้อนั้นได้ สัญญานั้นก็จะทำขึ้นไซร้ ท่านว่าข้อความส่วนที่ได้ตกลงกันแล้วก็ย่อมเป็นอันสมบูรณ์

มาตรา ๓๖๘ สัญญานั้นท่านให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริตโดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย

ผลแห่งสัญญา

มาตรา ๓๖๙ ในสัญญาต่างตอบแทนนั้น คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระหนี้จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้ หรือขอปฏิบัติการชำระหนี้ก็ได้ แต่ความข้อนี้ท่านให้ใช้บังคับ ถ้าหนี้ของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ถึงกำหนด

หนี้

มาตรา ๑๙๔ ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ **เจ้าหนี้**ย่อมมีสิทธิจะเรียกให้**ลูกหนี้**ชำระหนี้ได้ อนึ่งการชำระหนี้ด้วยงดเว้นการอันใดอันหนึ่งก็ย่อมมีได้

"มาตรา ๒๑๓ **ถ้าลูกหนี้**ละเลยเสียไม่ชำระหนี้ของตน **เจ้าหนี้**จะร้องขอต่อศาล**ให้สั่ง**บังคับชำระหนี้ได้ เว้นแต่สภาพแห่งหนี้จะไม่เปิดช่องให้ทำเช่นนั้นได้

เมื่อสภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บังคับชำระหนี้ได้ ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันให้กระทำการอันหนึ่งอันใด เจ้าหนี้จะต้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับให้บุคคลภายนอกกระทำการอันนั้น โดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่ายให้ก็ได้ แต่ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันให้กระทำนิติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งไซร้ ศาลจะสั่งให้ถือเอาตามคำพิพากษาแทนการแสดงเจตนาของลูกหนี้ก็ได้

ส่วนหนี้ซึ่งมีวัตถุเป็นอันจะให้งดเว้นการอันใด เจ้าหนี้จะเรียกร้องให้รื้อถอนการที่ได้กระทำลงแล้วนั้นโดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่าย และให้จัดการอันควรเพื่อกาลภายหน้าด้วยก็ได้

อนึ่ง บทบัญญัติในวรรคทั้งหลายที่กล่าวมาก่อนนี้ หากระทบกระทั่งถึงสิทธิที่จะเรียกเอาค่าเสียหายไม่"

"มาตรา ๒๑๕ เมื่อ**ลูกหนี้**ไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ไซร้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การนั้นก็ได้"

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

"เจตนา" — "ยินยอม" สมบูรณ์เกิด "ผลทางกฎหมาย" ตาม "ลักษณะนิติกรรม" จะเอา "ผลในกฎหมาย" ตามกฎหมายใด จักต้องกระทำตามกฎหมายนั้น ๆ กำหนดไว้ประกอบด้วย ฯลฯ เจตนา" นิติกรรมเอกเทศเอาประโยชน์ทาง "ทรัพย์สิน" "ทรัพย์สิทธิ" ก็ปฏิบัติบรรพ ๔ กฎหมายที่ดินกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ฯ หรือปฏิบัติบรรพ ๖ ทาง "พินัยกรรม" ฯ สำหรับ "สิทธิ" เฉพาะตัวปฏิบัติบรรพ ๕ "รับรองบุตร" บรรพ ๖

"ตัดญาติ" ฯ เหล่านี้เป็นต้น ฯลฯ ส่วนเรื่องบุคคล ๒ ฝ่าย หรือว่านั้นเอาประโยชน์ทาง "สัญญา" ต้องปฏิบัติ "ลักษณะสัญญา" บรรพ ๒ มาตรา ๒๕๔ ฯลฯ "สัญญา" เอา "ผลในกฎหมาย" ทาง "ซื้อขาย" ปฏิบัติบรรพ ๓ ก่อเกิดความผูกพันในกฎหมาย "หนี้" บังคับทาง "ผลแห่งหนี้" มาตรา ๑๙๔,๒๑๓ เป็นต้น ฯลฯ

"นิติกรรม" เอกเทศกระทำส่วน "สิทธิ" เจ้าของ "เจตนา" ทางได้มามีอยู่เปลี่ยนไป ฯ เป็นเรื่องปฏิบัติ "สิทธิ" ของเขา "ผลในกฎหมาย" เป็นของเขา ไม่ก่อเกิดความผูกพันในกฎหมาย "สิทธิ – หน้าที่" อย่างมีคู่กรณีตกลงเกิด "สิทธิเหนือบุคคล" พึงใช้เรียกร้องขอข้อบังคับกันตาม "ลักษณะหนี้" มี "ผลแห่งหนี้กำหนดไว้ ฯลฯ(๑) จึง "นิติกรรม" เอกเทศไม่ชอบที่จะรวมปนพวกมี "คู่กรณี" แสดง "เจตนา" ยินยอมตกลง "สัญญา" กัน สังเกต "พินัยกรรม" กับ "สัญญา" เป็นตัวอย่างช่วยให้คิดเห็นมันต่างกันทั้งในส่วนกำเนิด "ผลทางกฎหมาย" ผลในกฎหมาย "สิทธิ – หน้าที่" "ผลบังคับ" "ประโยชน์" ฯลฯ

ความคิดเห็นถือเอา "นิติกรรม" มาตรา ๑๑๒—๑๕๕ เป็นข้อกำหนดสำหรับเรื่อง "สิทธิเหนือบุคคล" เป็นเรื่อง "มูลหนี้" รวมปนเรื่อง "สัญญา" (มาตรา ๓๕๔—๓๙๔) ที่ต่าง "ลักษณะ" เป็นอย่างเดียวกัน (Synonym) และว่า "นิติกรรม" เจตนาฝ่ายเดียวเอกเทศมิใช่สำหรับเอาประโยชน์ทาง "สิทธิ" ในสิ่งหรือ "ทรัพย์สิทธิ" ฯ นั้น ๆ สาเหตุสำคัญผิดอยู่ที่ไม่สังเกตว่ามาตรา ๑๑๒ กำหนด "มุ่งเพื่อสิทธิ" มิได้จำกัด "สิทธิ" ฯ ตามกฎหมายใด ๆ ย่อมได้ ฯ อีกประการหนึ่งคำ **"นิติสัมพันธ์"** สำคัญผิดถือเอาความหมายอย่างคำ "หนี้" ในลักษณะ "หนี้" ?(๑) ไม่สังเกตคำ "ผูกพัน" "คู่กรณี" ในมาตรา

---

(๑) สังเกตเรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๘๐๗/๒๔๙๘ แสดงเจตนา "นิติกรรมฝ่ายเดียว" เอกเทศมุ่งเกี่ยวข้องทางกฎหมาย (นิติสัมพันธ์) ไม่เกิด "ความผูกพัน" (หนี้) "สิทธิ–หน้าที่" บังคับผู้อื่น ฯลฯ

(๑) สังเกตเรื่องคำ "นิติสัมพันธ์" ปรากฏเรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๐๕๓/๒๕๐๙ ไม่มีความเกี่ยวข้องทางกฎหมายหรือ Juristic relations ฯลฯ คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๖๐๙–๑๖๑๐/๒๕๐๙ สังเกตคำ "นิติสัมพันธ์" ไปทาง "ความผูกพัน" ในกฎหมาย "หนี้" (Obligation) สิทธิ – หน้าที่โดย "สัญญา" ฯลฯ

๑๑๗ และต่อนั้นไป ซึ่งมี "บุคคล" ๒ ฝ่าย หรือกว่านั้นร่วมกัน ฯ เฉพาะอย่างยิ่งเอา "นิติกรรม" ปน "สัญญา" ฯลฯ

มาตรา ๑๑๒ ระบุ **"นิติสัมพันธ์"** ฯ ต้นร่างภาษาอังกฤษคำแปลว่า "Juristic relations" เป็นความเกี่ยวข้องทางกฎหมาย ฯ[๒] ไม่ถึงกับ "ผูกพัน" เพียงแต่จะนำไปก่อเกิดมันได้ ฯลฯ ต่างกับ "หนี้" (Obligation) มาตรา ๑๙๔ และต่อนั้นไปที่เป็น "ความผูกพันในกฎหมาย" ระหว่าง "เจ้าหนี้ — ลูกหนี้" ที่ได้เกิดแล้วโดย "ผลในกฎหมาย" อำนวยทาง "มูลหนี้" เป็นสำคัญ ฯลฯ "ลักษณะนิติกรรม" มาตรา ๑๑๒ มีระบุถึง **"นิติสัมพันธ์"** ก็เป็นสำหรับ "เจตนา" ฝ่ายเดียว ฯ **มาตรา ๑๑๗** ฯลฯ มีฝ่ายอื่นร่วมก็ระบุเป็น **"ผูกพัน"** กันมีเรื่องความผูกพัน (มาตรา ๓๘, ๓๙, ๔๑) "บท" ใดอีกระบุ "นิติสัมพันธ์" ฯลฯ

"บรรพ ๒ ลักษณะหนี้" มีบทบัญญัติเรื่องใด "บท" ใดระบุใช้คำ **"นิติ-สัมพันธ์"** (Juristic relations) ตรวจอ่านคิดดูบ้าง ? แท้ที่จริงมันเป็นเรื่องส่วน "นิติ-กรรม" เจตนาเป็น "ผลทางกฎหมาย" สำหรับใช้ปฏิบัติกฎหมายเอา **"ผลในกฎหมาย"** ตามกฎหมายอื่นที่ "เจตนา" เป็นสารสำคัญ "มูลฐาน" บั้นต้น ฯ เช่นทำความตกลง "สัญญา" เกิด "หนี้" **สิทธิ—หน้าที่**ผูกผัน "เจ้าหนี้ — ลูกหนี้" รับชอบรับผิดบังคับตาม "ผลแห่งหนี้" "ลักษณะหนี้" ฯลฯ หรือกระทำมุ่งเพื่อ "สิทธิ" ตนปฏิบัติ "ลักษณะทรัพย์สิน" "ลักษณะครอบครัว" ฯลฯ

ดังนั้น "นิติกรรม" (ลักษณะนิติกรรม) "เจตนา" "ยินยอม" จะรวมปนหรือเป็นอย่างเดียวกับ "สัญญา" (ลักษณะสัญญา) เกิดจาก "ความตกลง" ได้อย่างไร ? จะรวมปนหรือเป็นเรื่องสำหรับ "บุคคลสิทธิ" "สิทธิเหนือบุคคล" (ลักษณะหนี้) อย่างเกิดจาก

---

(๒) สังเกตเรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๗—๑๘/๒๔๗๙ **"เจตนา"** เอกเทศทาง "กรรมสิทธิ" "ทรัพย์สิทธิ" (มาตรา ๑๓๘๒) ไม่ใช่**เรื่องทาง "ยินยอม"** ทำกับ "บุคคล" อื่น (มาตรา ๑๓๑) ฯลฯ บางทีจะช่วยคิดดูได้ว่า "เจตนา" มุ่งสิทธิตน (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) ต่างกับ **"เจตนา"** ทางแสดง **"ยินยอม"** ทำต่อคนอื่น (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) **"เจตนา"** กับ **"ยินยอม"** ต่างกัน ? ความยินยอมต่างฝ่าย "ทำลง" ต่างกับ "ความตกลง" "สัญญา" กัน ?

"สัญญา" จาก "มูลหนี้" ได้อย่างไร ? "ลักษณะหนี้" กำหนดเรื่อง "ความผูกพัน" เจ้าหนี้ — ลูกหนี้ ผู้เป็นฝ่ายคู่กรณี (มาตรา ๑๙๔ ฯลฯ) ส่วน "ลักษณะนิติกรรม" กำหนดเรื่องความเกี่ยวข้องทางกฎหมายส่วน "สิทธิ" เจ้าของ "เจตนา" (มาตรา ๑๑๒) เจ้าของ "ความยินยอม" (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) ฝ่ายเดียวแสดงออก "ทำลง" เป็น "ผลทางกฎหมาย" นิติกรรมจะเอา "ผลในกฎหมาย" จักต้องใช้มันปฏิบัติกฎหมายอื่น ฯลฯ

ความสับสนปน "เรื่อง" ไม่น่าจะเกิดมีได้ ฯ คิดสังเกตกันต่อไป ฯลฯ

ข. "นิติกรรมสัญญา" ? "สิทธิเหนือบุคคล" ? มูลหนี้" ฯ ? ฯลฯ

"มนุษย์" ได้เอา "กำเนิด" ได้ "เกิด" คลอดแล้ว "อยู่รอด" กฎหมายรับรองสภาพบุคคลสมาชิก "สังคม" ประเทศแล้วย่อมมีอันจะต้อง "รอดอยู่" ต่อไปได้ จำเป็นต้องอาศัยปัจจัย ๔ เป็นพื้นฐานสำคัญการครองชีพไว้ ฯ เพื่อเกิด "ประโยชน์" เช่นที่กล่าวมาได้ "กฎหมาย" ก็ได้รับรอง "ความศักดิ์สิทธิ์" ของ "เจตนา" มนุษย์(๑)

ปรากฏข้อกำหนดหลักการ ฯ มาตรา ๑๑๒--๑๑๖ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นสำคัญ ฯ การมีถือ "สิทธิ" ได้ก็มีมาตรา ๑๕ รับรองไว้แล้ว ฯ ไม่จำกัด "สิทธิ" ตามกฎหมายลักษณะใดที่ระบุในมาตรา ๑๑๒ ก็ทำนองเดียวกัน ฯลฯ

"เจตนา" แสดงออกสมบูรณ์ตามข้อกำหนดที่ได้ความรับรองและตามกฎหมายเกี่ยวข้องเอา "ประโยชน์" ตามนั้น ๆ ได้ ฯ มาตรา ๑๑๒—๑๑๖ ไม่ระบุจำกัด ปฏิบัติเอา "ประโยชน์" สถานใด ? ตามกฎหมายเกี่ยวข้องอะไร ? "นิติกรรม" ตามมาตรา ๑๑๒ ระบุเป็นกลาง "มุ่งเพื่อสิทธิ" ย่อมทำสำหรับ "ประโยชน์" ตนเฉพาะตัวย่อมได้ (สังเกตชื่อนามสกุล ภูมิลำเนา สาบสูญ สมรส รับรองบุตร ฯลฯ) ทำสำหรับสินทรัพย์ "ประโยชน์" ทาง "กองสมบัติ"(๒) ย่อมได้เช่นกัน ฯลฯ ไม่มี "บท" "เหตุผล" จำกัด "นิติกรรม" สำหรับ "สิทธิเหนือบุคคล" หรือ "หนี้" ฯ

---

(1) Liberté Individuelle. Declaration de la Volonté.
L'autonomie de la Volonté.

(2) Patrimoine.

"ในกองสมบัติ" มี "สิทธิ" (มาตรา ๑๕, ๑๑๒, ๑๒๙๐, ๒๑๔) "สิทธิ" เป็นสัญญลักษณ์กำกับ "ประโยชน์"(๓) สินทรัพย์ ฯ จำพวกหนึ่งเป็น "สิทธิ" เหนือบุคคลอีกจำพวกหนึ่งเป็น "สิทธิในสิ่ง" ทรัพยสิทธิ ฯ บุคคลแสดง "เจตนา" แห่งตนเองเอกเทศฝ่ายเดียวเรื่อง "สิทธิ" เหล่านี้มันเป็น "ประโยชน์" ได้ด้วย "ความศักดิ์สิทธิ์" ของเจตนา มาตรา ๑๑๒—๑๑๖ ประกอบด้วย "กฎหมาย" ที่เกี่ยวข้อง "ประโยชน์" นั้น ๆ ฯลฯ(๑)

มาตรา ๑๕ สภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก และสุดสิ้นลงเมื่อตาย

ทารกในครรภ์มารดาก็สามารถจะมี**สิทธิ**ต่าง ๆ ได้ หากว่าภายหลังเกิดมารอดอยู่

มาตรา ๒๒ ผู้เยาว์อาจทำการใด ๆ ได้ทั้งสิ้นหากเป็นเพียงเพื่อจะได้ไปซึ่ง**สิทธิ**อันใดอันหนึ่ง หรือเป็นการเพื่อหลุดพ้นจากหน้าที่อันใดอันหนึ่ง

มาตรา ๑๑๒ อันว่านิติกรรมนั้น ได้แก่การใด ๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วย**ใจสมัคร มุ่ง**โดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล เพื่อก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่ง**สิทธิ**

มาตรา ๑๑๗ การแสดงเจตนาใด แม้ในใจจริงผู้**แสดง**จะมิได้เจตนาให้ตนต้อง**ผูกพัน**ตามที่ตนได้แสดงออกมานั้นก็ดี ท่านว่าหาเป็นมูลทำให้การแสดงเจตนานั้นตกเป็นโมฆะไม่ เว้นแต่คู่กรณี**อีกฝ่ายหนึ่ง**จะได้รู้ถึงเจตนาอันซ่อนอยู่ในใจของผู้แสดงนั้น

---

(๓) "สิทธิ" ระบุถึงในมาตรา ๑๕, ๒๒, ๑๑๒ เป็น "สิทธิ" ตามกฎหมายใดก็ได้ รวมทั้ง "สิทธิในกองสมบัติ" ทรัพย์สินระบุถึงในมาตรา ๒๑๔ ฯลฯ

(๑) "กฎหมาย" ที่เกี่ยวข้อง ฯ ส่วนมากได้แก่ "ลักษณะสัญญา" ที่ "เจตนา" เป็นสารสำคัญใช้มันทาง "ยินยอม" ตกลงกันปฏิบัติบรรพ ๓ เอาประโยชน์ทาง "สิทธิเหนือบุคคล" บังคับทาง "ลักษณะ-หนี้" ฯลฯ ส่วนทาง "สิทธิในสิ่ง" "ทรัพยสิทธิ" ก็มี "ลักษณะทรัพย์สิน" บางกรณี "เจตนา" เป็นสารสำคัญแสดงใช้มันฝ่ายเดียวเอกเทศปฏิบัติบรรพ ๔ เอาประโยชน์ได้ ฯลฯ "ลักษณะพินัยกรรม" แสดงเรื่อง "เจตนาเอกเทศ" เป็นผลทางส่วน "สิทธิเหนือบุคคล" "สิทธิในสิ่ง" "ทรัพยสิทธิ" ของตน ๆ ได้ ฯ "นิติกรรม" มิใช่สำหรับ "สิทธิเหนือบุคคล" "สัญญา" หรือ "หนี้" เท่านั้น ฯลฯ

"สิทธิ" ระบุถึงในมาตรา ๑๕, ๑๑๒ ส่วนที่เป็น "สิทธิ" ในกอง สมบัติ" "ทรัพย์สิน" ฯ สังเกตตัวอย่าง "บุคคล" แสดงเจตนา "นิติกรรม" เขียนทำ "พินัยกรรม" ด้วยลายมือของตนสมบูรณ์ตามมาตรา ๑๑๒—๑๑๖ ประกอบด้วยตามข้อกำหนด "ลักษณะพินัยกรรม" เสร็จแล้วลงลายมือชื่อไว้ มันเป็นผลจำหน่ายส่วน "สิทธิเหนือบุคคล" ส่วน "สิทธิในสิ่ง" ทรัพย์สินบรรดามีอยู่ใน กองสมบัติ" ขณะวายชนม์ได้ ฯลฯ

"พินัยกรรรม" ฯ เจ้าของ "เจตนา" แสดงมันทำแก่ "สิทธิ" "วัตถุแห่งสิทธิ" เป็นเรื่องสละ "สิทธิเหนือบุคคล" ความเป็น "เจ้าหนี้" สละ "สิทธิในสิ่ง" ความเป็นเจ้าของ "กรรมสิทธิ" ทรัพย์สิทธิ ฯลฯ เมื่อกระทำทาง "จำหน่ายได้" ก็ย่อมกระทำทาง "ได้มา" ได้เช่นกัน ? ทางฝ่าย "ผู้รับพินัยกรรม" (มาตรา ๑๒๙๙) "ผู้ครอบครอง" (มาตรา ๑๓๘๒) "ได้มา" เป็นของตนยังได้ ? "เจตนา" ศักดิ์สิทธิใช้เอาประโยชน์ได้ ฯลฯ

"สิทธิเหนือบุคคล" เป็นเรื่องผูกพันรับชอบรับผิดกับ "บุคคลอื่น" เมื่อเขาไม่แสดง "เจตนา" กระทำนิติกรรมยินยอมร่วมเข้าด้วยไม่เป็นผลผูกพันกันได้ ฯ (สังเกตมาตรา ๒๐๑ "Porte-fort" มาตรา ๒๗๔—๒๗๖ "Stipulation pour autrui") แสดง "เจตนา" ฝ่ายเดียวเอกเทศจึงไม่เป็นมูลหนี้ฝ่ายเดียวแสดง "ยินยอม" ก็เช่นกัน ฯ ไม่ก่อเกิดผูกพันมี "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" พึงเรียกร้อง (มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓, ๒๑๕) ขอบังคับ "ประโยชน์" กัน ฯลฯ **"นิติกรรม ๒ ฝ่าย"** เพียงต่างทำ "นิติกรรม" ของตน **ขาด "ตกลง"** ไม่ผูกพันกัน ?

"สิทธิในสิ่ง" กรรมสิทธิทรัพย์ถูกกระทำลงโดย "เจตนา นิติกรรม" นิติกรรมสละมันได้ย่อมทำเพื่อได้มันสำหรับ "ประโยชน์" ตนเองได้ ฯ สำเร็จประโยชน์ได้ด้วย "เจตนา" ฝ่ายเดียว ฯ อาจเป็น "สละ" ให้ "บุคคล" อื่นมุ่งต่อความเกี่ยวข้องทางกฎหมาย (Juristic relation) "นิติสัมพันธ์" กับบุคคลอื่นนั้น ๆ ส่วนเรื่อง "ได้มา" เป็นการเกี่ยวข้องทางกฎหมาย**คนทั่วไป** (Juristic relation) โดยเมื่อได้มันมาเป็น "สิทธิ" ตนแล้วบุคคลอื่น ๆ มีหน้าที่ต้องเคารพไม่ระราน ฯ (๑) ต่างกับผูกพันกันโดย "สิทธิเหนือบุคคล" มี "คู่กรณี"

---

(๑) สังเกตเรื่อง "ครอบครอง" เอา "กรรมสิทธิ" "ทรัพย์สิทธิ" ฯลฯ มาตรา ๑๓๓๓, ๑๓๓๔, ๑๓๑๘ ๑๓๑๙, ๑๓๘๒, ๑๔๐๑, ๑๓๓๖ ฯลฯ เรื่อง "ลิขสิทธิ" "เครื่องหมายการค้า" ที่ได้มี "กฎหมายพิเศษคุ้มครองกับเรื่องสิ่งประดิษฐ์พวก "นิมิตสิทธิ" (Patent) มนุษย์เจตนาทำมันขึ้น ฯลฯ (คิดดูเรื่องคำพิพากษาฎีกาที่ ๘๓๗/๒๕๐๗ ที่ ๓๕๓/๒๕๑๐ ที่ ๑๖๘/๒๔๖๕) ซึ่งต่อไปอาจมีบทบัญญัติคุ้มครอง

เจ้าหนี้—ลูกหนี้ต้องปฏิบัติประโยชน์ตามผูกพันไว้โดย "สิทธิ—หน้าที่" อำนวยโดย "ผลในกฎหมาย" บังคับปฏิบัติตาม "ลักษณะหนี้" ฯลฯ

"ประโยชน์" ทาง "สิทธิเหนือบุคคล" ตาม "ลักษณะหนี้" มันเกิดต่อเมื่อได้มีการปฏิบัติตามผูกพัน ฯ ส่วนทาง "ทรัพยสิทธิ" กรรมสิทธิสำเร็จประโยชน์ด้วยผลแห่ง "เจตนา" กระทำฝ่ายเดียวได้ ฯ เรื่องมันต่างกัน (๑) แต่มาตรา ๑๑๒—๑๑๖ กำหนดเป็นกลางสำหรับมันทั้ง ๒ จำพวก และสิทธิตามกฎหมาย ลักษณะอื่น ไม่ระบุจำกัดเฉพาะ **"สิทธิ"** เหนือบุคคล ฯลฯ ประการสำคัญไม่มี "บท" ไม่มี "เหตุผล" ทางถือเอาว่า "นิติกรรม" เป็นข้อกำหนดเฉพาะ "สิทธิ" เหนือบุคคลผูกพันหรือตาม "ลักษณะหนี้" เท่านั้น ? มาตรา ๑๑๗—๑๕๕ กำหนดความบริบูรณ์พึงเป็น "ผลทางกฎหมาย" ได้ของ "เจตนา" ทาง "ยินยอม" เพื่อใช้มันทำต่อบุคคลอื่นปฏิบัติ "กฎหมาย" ที่เกี่ยวข้องเอา "ผลในกฎหมาย" สิทธิที่ผูกพันกัน ฯ ใน "ลักษณะนิติกรรม" ไม่มีกำหนด "ผลในกฎหมาย" ทำนอง "ผลแห่งสัญญา" ใน "ลักษณะสัญญา" นั้น ๆ ฯลฯ

อย่างไรก็ดี ได้มีการคิดเห็นถือเอาว่า "นิติกรรม"(๑) เป็นเรื่องเฉพาะ "สิทธิ" เหนือบุคคลทาง "มูลหนี้" (ลักษณะหนี้) ฯ เป็นเรื่องระหว่าง "บุคคล" ๒ ฝ่าย หรือกว่านั้น แสดงเจตนามิใช่เรื่องสำหรับ "สิทธิในสิ่ง" กรรมสิทธิ ทรัพยสิทธิ ("ลักษณะทรัพย์สิน") "สิทธิ" ตามกฎหมายอื่นประการอื่น ๆ สำหรับ "สัญญา" ถือเอาว่า "สัญญา"

---

(๑) "ทรัพยสิทธิ" กรรมสิทธิเป็น "สิทธิ" ในสิ่งสิน (ทรัพย์สิน) "วัตถุแห่งสิทธิ" ซึ่งผู้ทรง "เจ้าของ" เอาประโยชน์จากมันโดยตรงและเป็น "สิทธิ" ใช้ยันบุคคลทั่วไป "เจ้าของ" อาจได้มันเป็นของตนด้วย "เจตนา" แห่งตนเอกเทศส่วน "สิทธิเหนือบุคคล" เป็นจำพวก "สิทธิ" คู่กรณี "เจ้าหนี้" "ลูกหนี้" บังคับกัน ฯ มันเป็นเรื่อง **"บังคับบุคคล"** ซึ่ง "ผลในกฎหมาย" ทางมูลหนี้อำนวย "สิทธิ—หน้าที่" ผูกพันเรียกร้องประโยชน์ตาม "ลักษณะหนี้" ฯ ผู้ทรง "เจ้าของ" ได้มันทาง "มูลหนี้" และสำหรับกรณี "สัญญา" เจตนายินยอมเป็นสารสำคัญ ฯลฯ

(๑) "คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" ของพระยาเทพวิทุร ฯ ตอนที่ ๓ พ.ศ. ๒๔๗๗ หน้า ๔๑๓, ๔๑๖ "คำอธิบายกฎหมายนิติกรรมและหนี้" ของนายจี๊ด เศรษฐบุตร เล่ม ๑ หน้า ๑—๑๔ "คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" ของนายอนุมัติ ใจสมุทร พ.ศ. ๒๕๑๐ หน้า ๗ ฯลฯ

คือนิติกรรม "สองฝ่าย" หรือนัยหนึ่ง "นิติกรรม" "สัญญา" เป็นเรื่องเดียวอย่างเดียวกัน "สัญญา" มิใช่คือหรือที่ได้ยินยอมกันเป็น "ข้อตกลง" (มาตรา ๓๖๖—๓๖๘) เกิดจากความตกลงระหว่างบุคคล (ลักษณะสัญญา) สัญญากัน ?

การคิดเห็นกันไปทางดังกล่าวมาน่าจะเนื่องจากเผลอไป ไม่ทันสังเกตถึงว่าบรรพ ๑ กำหนด "หลักทั่วไป" และมาตรา ๑๑๒—๑๕๕ กำหนดหลักทั่วไปรับรอง "ความศักดิ์สิทธิ์" ของ "เจตนา" เป็นกลางสำหรับประกอบเกิด "ประโยชน์" ทางกฎหมาย "ลักษณะใด ๆ ส่วน "แพ่งและพาณิชย์" ที่จำต้องมี "เจตนา" เป็นสารสำคัญ ฯลฯ คำ "**สัมพันธ์**" (มาตรา ๑๑๒) ถูกเข้าใจผิดเป็น "**ผูกพัน**" (มาตรา ๑๑๗) ความผูกพันในกฎหมาย" ไปก็ได้ ?

อีกประการหนึ่งน่าจะมิทันสังเกตว่า มาตรา ๑๑๒ ระบุ "สิทธิ" ลอย ๆ และมีฝ่ายเดียวมุ่ง "สิทธิ" ฯ ข้อกำหนดไม่จำกัดว่าต้องเป็นเรื่อง "สิทธิ" เหนือบุคคล หรือกำหนดเฉพาะ "สิทธิ" ตามลักษณะกฎหมายใด ฯ ไม่กำหนดว่าก่อเกิด "ความผูกพันในกฎหมาย" สิทธิหน้าที่ระหว่าง "บุคคล" ๒ ฝ่าย" ที่มี "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" ปฏิบัติ "สิทธิเหนือบุคคล" อำนวย "ประโยชน์" กัน ฯ มิทันสังเกตไปถึงว่าต้นร่างภาษาอังกฤษคำแปลระบุ "**Juristic relation**" เท่านั้น ซึ่งเป็นเรื่องความเกี่ยวข้องทางกฎหมายตาม "ลักษณะกฎหมาย" ใดก็ได้ ฯลฯ

ประการสำคัญที่สุดไม่สังเกตว่ากรณีมี "บุคคล ๒ ฝ่าย" หรือหลายฝ่ายแสดง "**เจตนา**" **ยินยอม** มุ่งในส่วนสิทธิ "ทำลง" โดยแต่ละฝ่าย (มิใช่ "เจตนา" เอกเทศ) มีแยกต่างหากตามมาตรา ๑๑๗ และต่อนั้น ๆ ไป ฯ เรื่อง "คู่กรณี" ตามมาตรา ๑๑๗ ๑๑๘, ๑๒๓, ๑๒๔, ๑๒๕, ๑๓๐, ๑๓๕, ๑๓๖, ๑๔๐, ๑๔๒ มีความเกี่ยวข้องกัน ก็พอจะช่วยสังเกตได้ ฯลฯ อีกประการหนึ่งสังเกต "**ผลทางกฎหมาย**" เป็นเพื่อความบริบูรณ์ของ "ความยินยอม" เพื่อ "สิทธิ" ของแต่ละฝ่าย ฯ ต่าง "ทำลง" โดยลำพังไม่ผูกพันกันเกิด "**ผลในกฎหมาย**" อย่างกรณี "สัญญา" "ผลแห่งสัญญา" นั้น ๆ ได้ (มาตรา๓๖๖ ๓๖๗, ๓๖๙ ฯลฯ) บังคับกันไม่ได้เรื่อง "ประโยชน์" ฯ เหล่านี้พอแสดงเรื่องต่างกับ

กรณี "เจตนา" ฝ่ายเดียว (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) ที่ปฏิบัติเสร็จเป็น **"ผลในกฎหมาย"** ส่วน "สิทธิ" "ประโยชน์" ได้ แม้สำหรับ "สิทธิในสิ่ง" "ทรัพยสิทธิ" ฯ(๑) อีกประการหนึ่งย่อมพอแสดงได้เจตนาฝ่ายเดียวหรือทางยินยอม "นิติกรรม" ต่างกับ "สัญญา" ฯลฯ

เรื่องของมาตรา ๑๑๗ และต่อนั้นดังกล่าวในวรรคก่อน เป็นเรื่องแยก (แจกลูก) จากหลักทั่วไป (มาตรา ๑๑๒– ๑๑๖) ที่กำหนด**ความสมบูรณ์ของ** "นิติกรรม" บุคคลหนึ่ง "ทำลง" แสดง "เจตนา" เป็น "ผลทางกฎหมาย" ส่วน "สิทธิ" ตน ฯ มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ กำหนด**ความบริบูรณ์**ของ "เจตนา" นิติกรรมทาง "ยินยอม" ทำต่อบุคคลอื่นเป็น "ผลทางกฎหมาย" มันบังคับสำหรับกรณีมี "บุคคล" แสดง "เจตนา" นิติกรรมทางตน "ยินยอม" เพื่อ "ผูกพันในกฎหมาย" ระหว่างคู่กรณีก่อเกิด "ประโยชน์" ประสงค์กัน ฯ ส่วนการจะก่อเกิดผูกพัน "สัญญา" ก็มีแยกไปเป็น "ลักษณะสัญญา" มิใช่เรื่องเป็น "นิติกรรม ๒ ฝ่าย" มิใช่เรื่อง "เจตนา" แสดงฝ่ายเดียว ฯลฯ สังเกตมาตรา ๓๕๔ และต่อนั้น เฉพาะอย่างยิ่งมาตรา ๓๖๖, ๓๖๗, ๓๖๘ ฯ "สัญญา" เป็นหรือคือหรือได้แก่ "ข้อตกลง" เกิดจาก "ความตกลง" โดยบุคคล ๒ ฝ่าย หรือกว่านั้นแสดง "นิติกรรม" ให้ความยินยอมกันเกิดตกลงข้อตกลง "สัญญา" ประสงค์ "ประโยชน์" "ผลในกฎหมาย" อะไรก็ต้องปฏิบัติ "กฎหมาย" เกี่ยวข้อง ฯลฯ(๑)

---

(๑) เจตนา" เอกเทศ "ประโยชน์" ทาง "ทรัพยสิทธิ" เป็นผลในกฎหมาย ได้สังเกตมาตรา ๑๒๙๙ ๑๓๖๗ ฯลฯ เฉพาะอย่างยิ่งมาตรา ๑๓๘๒

"มาตรา ๑๓๘๒ บุคคลใดครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นไว้โดยความสงบและด้วยเปิดเผยโดยเจตนาเป็นเจ้าของ ถ้าเป็นอสังหาริมทรัพย์ได้ครอบครองติดต่อกันเป็นเวลาสิบปี ถ้าเป็นสังหาริมทรัพย์ได้ครอบครองติดต่อกันเป็นเวลาห้าปีไซร้ ท่านว่าบุคคลนั้นได้กรรมสิทธิ"

(๑) "ยินยอม" ตรงกัน ฯ โดยเพียงแต่ต่างฝ่ายแสดง "ทำลง" มีเรื่องตรงกันยังไม่เกิด "สัญญา" ได้ จักต้องปฏิบัติ "ลักษณะสัญญา" มาตรา ๓๕๖, ๓๖๑, ๓๖๖, ๓๖๗ ประกอบ "ลักษณะใดหนึ่งบรรพ ๓ เป็นต้น ฯ ฝ่ายหนึ่ง "เจตนา" "ยินยอม" อะไร **"ตกปาก"** ไป ฯ อีกฝ่ายหนึ่งประสงค์อย่างนั้น ๆ "เจตนา" "ยินยอม" ด้วย **"ลงคำ"** ไปเกิด "ตรงกัน" การยินยอม "ตกลง" (Agreement) "สัญญา" กัน ฯลฯ "ผลในทางกฎหมาย" เกิดเช่น "ซื้อขาย" ตามบรรพ ๓ ทำกันเสร็จไป "ผลในกฎหมาย" เกิดตาม "ข้อตกลง" สัญญากัน ฯลฯ

เรื่อง "นิติกรรม" (มาตรา ๑๑๒—๑๕๕) ถ้าคิดเห็นเข้าใจกันไปทางเป็นเรื่องกำหนดบังคับสำหรับ "สิทธิเหนือบุคคล" เท่านั้น ๆ ย่อมเป็นไปทาง**จำกัดแดนกำหนด**ผลบังคับที่ "บทบัญญัติ" แสดงได้ ?(๒) "นิติกรรม" เจตนาแสดงฝ่ายเดียวก่อเกิด "สิทธิเหนือบุคคล" ผูกพันคนอื่นอย่างไรได้ ? สับสน "สัญญาคือนิติกรรม ๒ ฝ่าย" ต่าง "ลักษณะ" ปนกันไป ? มิอาจสังเกตสารสำคัญของแต่ละกรณีกับที่เกี่ยวโยงกันแดนกำหนดบังคับของมันได้ เช่นที่กล่าวข้างต้นนั้น ๆ ฯลฯ

"**เจตนา**" แสดงออก "กฎหมาย" รับรอง "นิติกรรม" เกิดสมบูรณ์เป็น "ผลทางกฎหมาย" แล้วย่อมเป็นสมุฏฐานประการหนึ่งสำหรับการใช้มันเพื่อปฏิบัติกฎหมายอื่นเพื่อได้มาครองไว้เปลี่ยนแปลงสุดสิ้นเรื่อง "สิทธิ" ตามกฎหมายเกี่ยวข้องอำนวยได้ ฯ **จำกัดแดนกำหนด**ถือเอาเป็นสำหรับเรื่อง "สิทธิ" เหนือบุคคลย่อมเสียประโยชน์ทาง "สิทธิ" อื่นทาง "กฎหมาย" อื่น ๆ หมดสิ้น ฯ "เหตุผล" อ้างไว้ไม่แสดงจะเป็นไปได้ "บท" ข้อกำหนดยังเป็นปฏิปักษ์อีกด้วย ฯลฯ "ลักษณะนิติกรรม" เพียงรับรอง "เจตนา" เป็น "ผลทางกฎหมาย" ได้กำหนดเป็นกลางเท่านั้น ฯลฯ

ประการสำคัญขั้นต้น "เจตนา" ของบุคคลหนึ่ง ๆ แสดงออก "นิติกรรม" ฝ่ายเดียวเป็น "ผลทางกฎหมาย" สำหรับส่วน "สิทธิ" ตนไม่ "ผูกพัน" คนอื่นฝ่ายอื่น "รับผิด" ด้วยได้ ฯ ขาดความผูกพันในกฎหมาย ("Obligation," "Obligare") ไม่ก่อเกิด "สิทธิ" เหนือบุคคลเรียกรับบังคับ "ประโยชน์" กันไม่ได้ "นิติกรรม" มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ สำหรับ "สิทธิ" ตามกฎหมายใดได้ทั่วไป จึงมิใช่เรื่องสำหรับ "สิทธิเหนือบุคคล" "สัญญา" "มูลหนี้" ด้วยซ้ำไป ? คำ "นิติสัมพันธ์" พาสำคัญผิดไปก็เป็นได้ ?

ข้อคิดเห็น "เหตุผล" ทางถือเอาว่ามันเป็นเรื่องส่วน "สิทธิเหนือบุคคล" "บุคคลสิทธิ" "มูลหนี้" เป็นเรื่องของ "ลักษณะหนี้" ฯลฯ ยังเป็นการ**ขยายแดน**กำหนด

---

(๒) "สิทธิ" ตามกฎหมาย "ลักษณะ" อื่นกลายเป็นนอกเรื่อง "นิติกรรม" ไป ฯ "เจตนา" ทำลงสมบูรณ์ "นิติกรรม" ใช้ปฏิบัติ "ลักษณะทรัพย์สิน" เอาประโยชน์ "ผลในกฎหมาย" ไม่ได้ ฯ "ลักษณะ" อื่น ๆ "บท" อื่นเป็นทำนองเดียวกัน ฯลฯ สังเกตมาตรา ๑๕, ๒๒, ๒๓, ๖๙, ๗๐ ๒๓๗, ๒๑๓, ๑๒๙๘, ๑๒๙๙, ๑๓๖๗, ๑๓๓๓, ๑๓๓๔, ๑๓๑๘, ๑๓๑๙, ๑๓๘๒, ๑๔๐๑, ๑๓๓๖ เหล่านี้เป็นต้น ฯลฯ

มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ ไปรวมปนลักษณะสัญญา "ลักษณะหนี้" บ้างกล่าวอ้างทางว่ามันมิอาจเป็นเรื่องส่วน "ทรัพย์สิทธิ" "สิทธิในสิ่ง" ฯ โดยอาศัย "บท" อ้างเพราะเหตุมาตรา ๑๒๙๘ เป็นอุปสรรคบรรยายว่า "นิติกรรมจึงไม่สามารถก่อทรัพย์สิทธิได้ ก็เป็นจำกัดแดนกำหนด "ลักษณะทรัพย์สิน" ฯลฯ(๑)

กล่าวอ้างเช่นนั้น ๆ น่าจะมิได้สังเกตความสำคัญข้อกำหนดมาตรา ๑๒๙๘ แสดงได้มิทันสังเกต "บท" อื่นใน "ลักษณะทรัพย์สิน" เกี่ยวโยงกันเสร็จเรื่อง ? เพียงแต่ตรวจอ่านศึกษามาตรา ๑๒๙๙, ๑๓๘๒ ก็จะได้ความสำคัญว่า "เจตนา" นิติกรรมก่อเกิด ฯ "ทรัพย์สิทธิ" "สิทธิในสิ่ง" ได้ ฯ มาตรา ๑๑๒—๑๑๖, ๑๒๙๙, ๑๓๘๒ เป็น "กฎหมาย" ที่มาตรา ๑๒๙๘ ท้าวความถึงไว้ ? นอกจากมาตรา ๑๓๘๒ ยังมีเช่น มาตรา ๑๓๓๓, ๑๓๓๔, ๑๓๑๘, ๑๓๑๙, ๑๔๘๑, ๑๓๓๖ ฯลฯ และ "กฎหมายพิเศษ" เช่น ประมวลกฎหมายที่ดินหรือ เช่น พ.ร.บ. ลิขสิทธิ เครื่องหมายการค้าเป็นต้น ฯลฯ ทั้งหมดเป็นเรื่อง "สิทธิ" ตามมาตรา ๑๑๒ ได้ ?

แท้ที่จริง "ลักษณะทรัพย์สิน" มาตรา ๑๒๙๘ ฯลฯ ก็เป็น "กฎหมาย" รับความศักดิ์สิทธิเจตนาทางก่อเกิดซึ่ง "ทรัพย์สิทธิ" "กรรมสิทธิ" เรื่องส่วน "สิทธิ" พวกนี้

---

(๑) "มาตรา ๑๒๙๘ ทรัพยสิทธิทั้งหลายนั้นท่านว่าจะก่อตั้งขึ้นได้แต่ด้วยอาศัยอำนาจในประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น"

"มาตรา ๑๒๙๙ ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติในประมวลกฎหมายนี้ หรือกฎหมายอื่นท่านว่าการได้มาโดยนิติกรรมซึ่งอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพยสิทธิอันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์นั้น ไม่บริบูรณ์เว้นแต่นิติกรรมจะได้ทำเป็นหนังสือ และได้จดทะเบียนการได้มากับพนักงานเจ้าหน้าที่

ถ้ามีผู้ใดมาซึ่งอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพยสิทธิอันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์โดยทางอื่นนอกจากนิติกรรม สิทธิของผู้ได้มานั้น ถ้ายังมิได้จดทะเบียนไซร้ ท่านว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนไม่ได้ และสิทธิอันยังมิได้จดทะเบียนนั้นมิให้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกผู้ได้สิทธิมาโดยเสียค่าตอบแทนและโดยสุจริต และได้จดทะเบียนสิทธิโดยสุจริตแล้ว"

"มาตรา ๑๓๘๒ บุคคลใดครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นไว้โดยความสงบและด้วยเปิดเผยโดยเจตนาเป็นเจ้าของ ถ้าเป็นอสังหาริมทรัพย์ได้ครอบครองติดต่อกันเป็นเวลาสิบปี ถ้าเป็นสังหาริมทรัพย์ได้ครอบครองติดต่อกันเป็นเวลาห้าปีไซร้ ท่านว่าบุคคลนั้นได้กรรมสิทธิ"

"มาตรา ๑๓๖๗ บุคคลใดยึดถือทรัพย์สินโดยเจตนาจะยึดถือเพื่อตน ท่านว่าบุคคลนั้นได้ซึ่งสิทธิครอบครอง"

ทำนองเดียวกัน "ลักษณะสัญญา" สำหรับ "สิทธิ" เหนือบุคคลทางส่วน "ลักษณะหนี้" นั้น ๆ ฯลฯ ไม่มี "บท" "เหตุผล" **จะจำกัด "นิติกรรม"** ให้เป็นผลทางกฎหมายได้เฉพาะ "สิทธิ" พวกหลังนี้เท่านั้น ? ชอบที่ถือว่าใช้ปฏิบัติ "ลักษณะ" ใดย่อมได้ ฯลฯ

อีกประการหนึ่งไม่มี "บท" "เหตุผล" **จะขยายแดนกำหนด** มาตรา ๑๑๒ ว่า "นิติกรรม" เจตนาแสดงออกฝ่ายเดียวเป็นมูลเกิด "สิทธิเหนือบุคคล" "บุคคลสิทธิ" ผูกพันคนอื่นอย่าง "หนี้" ทั้งหลายจาก "มูลหนี้" ? ไม่มีเหตุจะถือว่า "นิติกรรม" สำหรับ "สิทธิเหนือบุคคล" ? มาตรา ๑๑๒—๑๑๖ ไม่มีเรื่องเหล่านี้ "บท" กำหนดเป็นกลางรับรองความศักดิ์สิทธิของเจตนา "เจตนา" ของแต่ละบุคคลแสดงมันเท่านั้น ฯ เขาแสดงเพียง "มุ่ง" **ผลทางกฎหมายในเรื่อง** "สิทธิ" มันเป็นเรื่อง "สิทธิ" ของเขาฝ่ายเดียว ? "บท" กล่าวเพียง "ระหว่างบุคคล" โดยกรรมเจ้าของ "เจตนา" กระทำลงไม่ระบุคนอื่นกระทำร่วม "เจตนา" ด้วย ฯ มาตรา ๑๑๒—๑๕๕ ไม่ระบุ "ผลในกฎหมาย" ความผูกพันกันอย่าง "สัญญา" มูลหนี้อื่น ๆ ประการสำคัญไม่ระบุแสดง "บุคคล" อื่นถูก "ผูก" ด้วยรับผิดชอบกัน ฯลฯ

ข้อคิดความเห็นเข้าใจนิติกรรม "ลักษณะนิติกรรม" รวมปน "สัญญา" ถือเอาว่า "นิติกรรม" สำหรับ "สิทธิ" เหนือบุคคลรวมปนเรื่อง "ลักษณะหนี้" ฯ เหล่านี้ สังเกตว่าน่าจะได้สำคัญผิดไปดั่งเหตุผลบรรยายข้างต้น ฯลฯ เรื่องที่นำเอามาอ้างกันปรับบทไม่ลงได้มิอาจเป็นเรื่องพึงเป็นไปได้ ฯลฯ "บทบัญญัติ" กฎหมายที่เกี่ยวข้องเป็นปฏิปักษ์ รวมทั้งข้อกำหนดหลักการ "ลักษณะนิติกรรม" นั้น ๆ ด้วย ฯลฯ

คำ "นิติสัมพันธ์" คำ "สัมพันธ์" ระบุในมาตรา ๑๑๒ นั้น ๆ ทั้งตามความหมายรูปศัพท์สามัญและตามความมุ่งหมายเอามาใช้ในมาตรา ๑๑๒ มิอาจพาสำคัญผิดไปได้ ถ้าสังเกตต้นร่างภาษาอังกฤษมาตรา ๑๑๒ ศึกษาดูกับ "ลักษณะสัญญา" มาตรา ๓๖๖, ๓๖๗ "ลักษณะหนี้" มาตรา ๑๙๔ และต่อนั้นไป ฯ "นิติกรรม" ฝ่ายเดียวไม่เป็น "สัญญา" ไม่มี "บท" ให้เกิด "ผลในกฎหมาย" เรียกร้องบังคับตามลักษณะหนี้ได้ ฯลฯ "ตัวอย่าง"

ที่ยกขึ้นอ้างกัน **"ผลในกฎหมาย"** ก็เป็นเรื่อง "สิทธิ" ผู้แสดงเจตนาทำ "นิติกรรม" ปฏิบัติ "สิทธิ" ของตนเช่นเรื่องต่อไปนี้ไม่ก่อเกิด "เจ้าหนี้" "ลูกหนี้" บังคับกัน ฯ[๑]

กรณี "ตั้งมูลนิธิ" (มาตรา ๘๒) เป็นเรื่องกรรมสิทธิทรัพยสิทธิจำหน่ายไป ไม่ใช่เรื่อง "สิทธิเหนือบุคคล" แต่เป็น "นิติกรรม" ทำทาง "ทรัพย์สิทธิ" ได้ ฯ "คำมั่นโฆษณาจะให้รางวัล" (มาตรา ๓๖๒, ๓๖๕) เป็น "คำเสนอ" จะมีผลทางกฎหมายเกิดต่อเมื่อคนอื่นปฏิบัติร่วม "สนอง" และเมื่อ "สนอง" ตกลงได้ก็เกิด "สัญญา" มีผลในกฎหมายทาง "สัญญา" ไปมิใช่ "นิติกรรมเอกเทศ" ที่ผูกพันเกิด "สิทธิเหนือบุคคล" ได้ ฯ "รับสภาพหนี้" (มาตรา ๑๗๒) เป็นเรื่อง "ลูกหนี้" ทำ "นิติกรรม" ปฏิบัติ "สิทธิ" แห่งตนที่จะปฏิเสธ (มาตรา ๑๘๘, ๑๙๒, ๑๙๓) เรื่อง "ผ่อนเวลาชำระหนี้ให้แก่ลูกหนี้" ก็เป็นเรื่องปฏิบัติ "สิทธิ" ของเจ้าหนี้ปฏิบัติ "สิทธิ" ของตน ฯ "ฟ้องคดี" เป็นเหตุอายุความหยุดลง (มาตรา ๑๗๕) ก็ไม่ได้ให้โดยที่เป็นปฏิบัติ "สิทธิ" ตามมาตรา ๑๗๕ และปฏิบัติ "ตัวสิทธิ" ตามกฎหมายเกี่ยวข้องฟ้องศาลเอาประโยชน์ ฯ "นิติกรรม" แสดงเจตนาเอาประโยชน์ตามมาตรา ๓๗๔ ก็เป็นเรื่องกระทำเข้าร่วม "สัญญา" ด้วยตกลงกัน ฯ ในตัวเองไม่ได้ "สิทธิ" อันใด "ผลในกฎหมาย" เกิดจาก "สัญญา" ส่วน "คำมั่นจะซื้อคำมั่นจะขาย" (มาตรา ๔๕๔) ก็มี "คู่กรณี" ทาง "สัญญา" กันมีการ "ยินยอม" กำกับด้วยเงื่อนไข "ผลในกฎหมาย" จะเกิดต่อเมื่ออีกฝ่ายรวมเข้าด้วย ฯลฯ เรื่อง "พินัยกรรม" (มาตรา ๑๔๔๖) ก็เป็นเรื่องจำหน่ายโอนสละไปโดย "นิติกรรม" ซึ่ง "ทรัพย์สิน" สิทธิเหนือบุคคลสิทธิในสิ่งของเจ้าของ "เจตนา" ฝ่ายเดียว ? ไม่มีผูกพัน "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" เรียกร้องขอบังคับกัน ฯลฯ

เรื่องดังกล่าวมาแสดงเพียง "นิติกรรม" ฝ่ายเดียวเป็น "ผลในกฎหมาย" ตามกฎหมายเกี่ยวข้องได้ (ต่างกับกรณีทำ "สัญญา" กัน แต่มีฝ่ายเดียวผูกพันให้ประโยชน์เช่นสัญญาให้โดยเสน่หา ฯ) มันไม่แสดงก่อเกิด "สิทธิเหนือบุคคล" ผูกพันไม่เป็น "มูลหนี้" อย่าง "สัญญา" ระหว่าง "คู่กรณี" (มาตรา ๑๑๗ และต่อนั้น ๆ และตาม

---

(๑) อย่างไรก็ดีควรดู "คำอธิบายกฎหมายนิติกรรมและหนี้" โดยนายจี๊ด เศรษฐบุตร หน้า ๑—๑๔

"ลักษณะสัญญา") หรือ "มูลหนี้" อื่น ๆ มันเป็น "ผลในกฎหมาย" เพียง "มุ่ง" เรื่อง "สิทธิ" (มาตรา ๑๑๒) มิใช่มี "ผลในกฎหมาย" เกิดผูกพัน "สิทธิ—หน้าที่" ทาง "มูลหนี้" หรือ "สิทธิและความรับผิด" ทาง "ผลแห่งหนี้" มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓, ๓๕๓ เป็นต้น

ดังนั้นไม่ชอบที่จะถือเอา "นิติกรรม" (มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ) เป็นเรื่องสำหรับ "บุคคลสิทธิ" "สิทธิเหนือบุคคล" เป็นเรื่องอย่างเดียวกับ "สัญญา" หรือเป็น "มูลหนี้" ฯลฯ หลักการเป็นว่า "เจตนา" แสดงออก "มุ่งเพื่อสิทธิ" สมบูรณ์ตามมาตรา ๑๑๒—๑๑๖ เป็น "ผลทางกฎหมาย" ใช้ปฏิบัติกฎหมายเกี่ยวข้องเอา "ประโยชน์" ได้ตาม "ผลในกฎหมาย" ระบุไว้ ฯลฯ "เจตนา" แสดงระหว่าง "คู่กรณี" ยินยอมกันนั้น ๆ บริบูรณ์ตามมาตรา ๑๑๗—๑๕๕ เป็น "ผลทางกฎหมาย" ปฏิบัติกฎหมายเกี่ยวกับเอาประโยชน์ได้ตาม "ผลในกฎหมาย" ระบุไว้ ฯลฯ

เรื่องของ "นิติกรรม" สับสนทำนองที่สังเกตมา น่าสนใจคิดทบทวนดูกันต่อไป บางทีจะแก้กันความสำคัญผิดสงสัยสับสนได้บ้าง ?

ค. เรื่อง "นิติกรรม" มีแดนกำหนดส่วนของมัน ฯลฯ

เรื่อง "นิติกรรม" มี "บท" ข้อกำหนดหลักการแดนกำหนดพลังงานประโยชน์ ฯ ส่วนของมัน ฯลฯ มาตรา ๑๑๒—๑๕๕ กำหนดไว้เป็น "กลาง" รับรอง "เจตนา" เป็น "ผลทางกฎหมาย" ฯ มันสำหรับประกอบกิจกรรมทางกฎหมายเอาประโยชน์ตาม "กฎหมายลักษณะ" อื่น ๆ ที่กำหนด "เจตนา" เป็นสารสำคัญ ฯ มันเป็นส่วน "หลักทั่วไป" "บรรพ" ๑ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติไว้ ทำนองเดียวกับเรื่อง "นิติบุคคล" (มาตรา ๖๘—๘๐) เรื่อง "ระยะเวลา" (มาตรา ๑๕๖—๑๖๒) พึงเอาประโยชน์ตามกฎหมายเกี่ยวข้องกรณีเป็นรายเรื่อง ๆ ไป ฯ เรื่อง นิติบุคคล" ระยะเวลา" ไม่ไปรวมกัน "เรื่อง" ตามกฎหมายเกี่ยวข้องเหล่านั้นได้ "นิติกรรม" ก็เป็นอย่างเดียวกัน ?

"นิติกรรม" นั้นคิดสังเกต "บท" เนื้อหาของมัน ๆ เป็นเรื่องที่มิอาจรวมปน "ลักษณะ" อื่นได้ ฯ กฎหมายเพียงรับรอง "ความศักดิ์สิทธิ์" เจตนาเป็นผลทางกฎหมายได้เพื่อ

"สิทธิ" กระทำฝ่ายเดียวเอกเทศ (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) หรือเจตนาทาง "ยินยอม" (มาตรา ๑๑๗—๑๕๕) ก็เช่นกัน ฯ มันเป็นกิจกรรม "ทำลง" ส่วน "สิทธิ" เจ้าของ "เจตนา" ไม่มี "หน้าที่" ต่อคนอื่น ไม่มี "สิทธิ" บังคับเจาะจงบุคคลใด ฯ **เว้นแต่** คนอื่นได้**เกี่ยวข้อง** เข้ามาหรือ "**ยินยอม**" ร่วมด้วยเกิด "**ผลในกฎหมาย**" ขึ้น ฯลฯ

"**ลักษณะนิติกรรม**" มีข้อกำหนดระบุเรื่องของมันเป็นส่วนสัดมาตรา ๑๑๒—๑๕๕ เป็นสำคัญ ฯ แดนกำหนดเป็นเรื่อง "เจตนา" "ความยินยอม" ของแต่ละบุคคลพึงเป็น "ผลทางกฎหมาย" ได้แล้ว ต้องการ "ผลในกฎหมาย" ตามลักษณะใดที่ "เจตนา" เป็นสาร "**ธาตุ**" ประกอบ ก็ปฏิบัติตามข้อกำหนด "กฎหมาย" ลักษณะนั้น ๆ "สิทธิ" หรือ "สิทธิ—หน้าที่" พึงมีเป็นไปตามกำหนดไว้ ฯลฯ

"เรื่อง" เป็นดังกล่าวมา "**นิติกรรม**" ไม่รวมปน "เรื่อง" ลักษณะกฎหมายอื่นได้ ฯ คิดทบทวนเหตุผลทางพิสูจน์ดูกันบ้าง สังเกตกรณีต่อไปนี้

(๑) "นิติกรรม" ไม่เป็น "สัญญา" มิใช่ "มูลหนี้" ฯลฯ

(๒) "เจตนา" ศักดิ์สิทธิ "ผลทางกฎหมาย" ฯลฯ

(๓) "คำเสนอ" ไม่เป็น "มูลหนี้" ฯลฯ

(๔) เจตนา "นิติกรรม" ทางเอกเทศ

ข้อสังเกตต่อไปนี้เนื้อหาเป็นเรื่องของ "นิติกรรม" ฯ บรรยายไว้ในเล่ม ๑ นำมาคิดทบทวนเหตุผลทางพิสูจน์มัน ฯลฯ เริ่มเรื่องด้วยความสำคัญของ "เจตนา" มนุษย์ของ "ลักษณะนิติกรรม" ฯลฯ บางประการสังเกตซ้ำกันไปบ้างก็โดยที่มุ่งประสงค์หาทางได้เห็นความสำคัญพาเข้าใจสะดวกขจัดความสงสัย ฯลฯ ถ้าท่านเบื่อที่จะอ่านก็ข้ามไปดูบทที่ ๔ เรื่อง "หนี้ทางแพ่ง" "หนี้ทางศีลธรรม" ต่อไป ฯลฯ

เรื่องที่บรรยายต่อนี้ไปมีทั้งที่คิดเห็นส่วนตัวสังเกตไว้กับ "บทบัญญัติ" เกี่ยวข้องและข้อคิดความเห็นบางท่านเข้าใจเป็นอย่างต่างไป ฯ ทางใดจะชอบด้วย "บท" และ "เหตุผล" ลองศึกษาคิดดูบ้าง ?

"**ลักษณะนิติกรรม**" ฯ (มาตรา ๑๑๒—๑๕๕) กำหนดหลักเกณฑ์**รับรอง** "**เจตนา**" ของบุคคลแสดงออก "ทำลง" ตามกำหนดไว้ "**ศักดิ์สิทธิ**" เป็นผลทางกฎหมาย

ได้ ฯ **เรื่องของ** "กฎหมาย" ที่มาตรา ๔ กำหนด **รับรองเอา** "**ข้อบังคับ** ในความประพฤติ" จากแหล่งใดบ้างมา "ใช้" ได้ก็เป็นเรื่อง "**รับรองเจตนาศักดิ์สิทธิ**" เช่นกัน "**มนุษย์เจตนา**" **กำหนด**กำเนิด "ข้อบังคับ ฯ" มิใช่สิ่งศักดิ์สิทธิใดอื่น ? มันเป็นเรื่องของมนุษย์โดยมนุษย์เพื่อมนุษย์ "สังคม" อยู่รอดร่วมกันเป็นสุขเจริญได้ ฯลฯ

เมื่อก่อนนี้ถือเอา "กฎหมาย" เป็น "คำบัญชา" ฯ ส่วน "**เจตนา** ฤาความยินยอม" รวมปนไม่แยกกัน ฯลฯ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ มาตรา ๔,๗ แสดงเช่นดั่งกล่าวนี้ ฯ "**คำอธิบาย**" ประมวลกฎหมายฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖[๑] ได้พยายามนำทางความคิดเห็นเรื่อง**มนุษย์เจตนา**มีความสำคัญ ฯ เรื่อง "กฎหมาย" ได้แก่ "ข้อบังคับในความประพฤติ" ฯลฯ[๑]

"**คำอธิบาย**" ดั่งกล่าวมาได้จัดทำพิมพ์จำหน่ายสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชและประมวลกฎหมายชุดนั้นบรรพ ๑—๒—๓ ทำเป็น "พระราชบัญญัติ" ประกาศโดยพระบรมราชโองการ ฯ การจะตำหนิว่าอะไรผิดไม่ดีเป็นเสี่ยงต่อราชภัย มาตรา ๒๑ ลักษณะอาญาหลวง "หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ" ฯลฯ เสนอได้เพียงว่าหลักวิชานิติศาสตร์มีเป็นประการใดแทรก "เหตุผล" ข้อคิดเห็นพาคิดไปเป็นทำนองแนะนำทางทำ "ประมวลกฎหมาย" ให้ดียิ่งขึ้นไปได้ ฯลฯ สังเกต "ประกาศ" บรรพ ๑—๒—๓ ที่ใช้อยู่เวลานี้ ?[๒]

---

(๑) โดยหลวงสารสาสน์ประพันธ์ เล่มตอนที่ ๑ พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๗ เล่มตอนที่ ๓ พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๘

"คำนำ" เล่มตอนที่ ๑ กับเหตุผล "อธิบาย" มาตรา ๔ มาตรา ๗ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ อ่านคิดทบทวนดูจะช่วยสังเกตความเดิมหลักการที่มาปรากฏเป็นมาตรา ๔, ๑๑๒ ฯลฯ ฉบับที่ใช้อยู่นี้ฯ ในเล่มตอนที่ ๓ วิจัยเรื่อง "สัญญา" ช่วยคิดสังเกตไปถึง "เจตนา" ความยินยอม" "ความตกลง" ยังพอเป็น "เหตุผล" อาศัยใช้ได้บ้างเวลานี้ ฯลฯ

(๑) ประมวลกฎหมายแพ่ง ฯ ฉบับที่ใช้อยู่เวลานี้ มาตรา ๔ แสดงพอคิดสังเกต "กฎหมาย" ที่นำมา "ใช้" กันเป็น "ข้อบังคับ" ได้จากแหล่งต่าง ๆ ระบุลำดับและมาตรา ๑๔, ๑๓๒, ๑๑๒ ๑๑๗ พอช่วยสังเกตเป็นว่า "เจตนา" กับ "ยินยอม" นั้นต่างกัน ฯลฯ "ความศักดิ์สิทธิ" ของ "เจตนา" มีดั่งสังเกตในตอนต้นบทที่ ๓ นี้ ฯ

(๒) ถ้าจะคิดว่า "บท" ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ ดีแล้ว ควรอ่าน "คำอธิบาย" ของพระยาจินดาภิรมย์ พระยาเทพวิทุร พระยาเทพวิทุร พระยามานวราชเสวี พ.ศ. ๒๔๗๗

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้จัดทำใหม่ใช้อยู่เวลานี้มีกำหนดเรื่อง **"เจตนาศักดิ์สิทธิ"** เป็น "ลักษณะนิติกรรม" มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ คิดดูกับ เรื่อง "กิจการในกฎหมาย" ใน "คำอธิบาย" ที่กล่าวข้างต้น" ฯลฯ ใน **"วารสารธรรมศาสตร์"** เล่ม ๒ ตอนที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๐๖ ได้บรรยายเรื่อง **"เจตนาศักดิ์สิทธิ" ทางกำเนิด "กฎหมาย"** เกี่ยวกับมาตรา ๔ พอเป็นประโยชน์ทางศึกษามาตรา ๑๑๒ ฯลฯ ได้

"ลักษณะนิติกรรม" ฯ กำหนดเรื่องบุคคล "เจตนา" แสดงออกเอกเทศ "ทำลง" เป็น "ผลทางกฎหมาย" ได้ ฯ มีทั้งเรื่อง **"เจตนา" ส่วนตนเอง** (มาตรา ๑๑๒) **และทาง "ยินยอม"** ทำต่อบุคคลอื่น (มาตรา ๑๑๗) แยกกันไม่ปนไม่เป็นอย่างเดียวกัน อีกทั้งได้กำหนดเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจาก "ลักษณะสัญญา" ไม่รวมปนกับเรื่อง "สัญญา" อย่างสมัยก่อนนี้ ฯลฯ

เจตนาศักดิ์สิทธิได้โดยเจ้าของแสดงเอกเทศส่วน "สิทธิ" ตนและโดย "ยินยอม" ทำต่อบุคคลอื่นเช่นสัญญาเป็นต้น(๑) ความศักดิ์สิทธิมีเป็นได้สังเกตหลักศิลาจารึก "พ่อขุนราม ฯ" ยังแสดงเรื่องพอคิดสังเกตได้ ฯ ปลูกอะไรในที่ดินเป็นของเขาไป ค้าอะไรตามสมัครใจได้ ฯลฯ "ประชากร" สมัครใจนิยม เกิดธรรมเนียมประเพณี ฯลฯ(๒)

"อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชน" ระบุในรัฐธรรมนูญ ฯ เอนกนิกรสโมสร "สมมติ" ได้ความศักดิ์สิทธิไปสังเกตความตอนต้น "กฎหมายตรา ๓ ดวง" ฯ มาตรา ๒๑ ลักษณะอาญาหลวง ฯ มาตรา ๑๗ "ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร" ฯ จัดเป็นเรื่อง "พิเศษสุด" ไป ฯลฯ สำหรับทางแพ่งมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔,

---

(๑) สังเกตคิดดูบ้างจากเรื่องเช่นในคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๗–๑๘/๒๔๙๗ ที่ ๑๐๙/๒๕๐๖ ที่ ๙๑๕/๒๕๐๓ ที่ ๕๐๓/๒๔๙๗ ที่ ๑๐๖๗/๒๔๗๕ ที่ ๑๐๗๔/๒๔๗๗ ที่ ๓๕๘–๓๕๙/๒๔๗๖ ที่ ๕๖๕/๒๔๗๘ เป็นต้น ฯลฯ

(๒) "กฎหมายตรา ๓ ดวง" (ฉบับ "บรัดเล" หรือ "ราชบุรี") มีหลายกรณีปรากฏการณ์นำคิดไปถึงเจตนาศักดิ์สิทธิ" ได้ ฯลฯ "บทบัญชา" กำหนดบังคับส่วน "ธุระสังคม" เพื่อความสงบมากกว่าอื่น ฯลฯ **เรื่องทางส่วนแพ่ง** ประชากร" มีอิสระสิทธิเสรีมากหลาย ๆ "ลักษณะเบ็ดเสร็จ" แสดงเรื่องได้ดี ๆ "กรรมสิทธิ" ที่ดิน "เจตนา" ทำลงเอาประโยชน์ได้ ๆ "หลักการ" นำมากำหนดมาตรา ๑๑๒ ฯลฯ เป็น "บทรับรอง" ย่อมลงเรื่องกันได้ ฯลฯ

๑๑๒ ฯลฯ เป็นสำคัญ ฯลฯ "บท" รับรอง "เจตนา" ตามกำหนดเป็น "ผลทางกฎหมาย" ได้ ฯลฯ "เจตนา" มนุษย์กำเนิด "กฎหมาย" และทำ "บท" ข้อกำหนดรับรอง "เจตนา" ได้ใช้ประโยชน์กัน ฯลฯ

"ลักษณะนิติกรรม" มีมาตรา ๑๑๒—๑๕๕ จำต้องอ่านเอาความก่อนอื่น ฯ จากนั้นสังเกตความสำคัญบางประการ คิดดูกันทางส่วนรวมไว้บ้าง ฯลฯ เรื่อง "นิติกรรม" มีบทบัญญัติ **"ลักษณะนิติกรรม"** ถูกจัดสรรไว้เป็นส่วนสัดอย่าง "ลักษณะ" อื่น ๆ ย่อมรวมปนเรื่องอื่น ๆ ต่าง "ลักษณะ" ไม่ได้ทั้ง "บท" และหลักการแดนกำหนดผลบังคับต่างกัน[๑] ฯลฯ

"นิติกรรม" ฯ บัญญัติไว้ในบรรพ ๑ "หลักทั่วไป" (มาตรา ๑๑๒—๑๕๕) บทกำหนดเป็นกลางเฉพาะสำหรับเรื่อง **"เจตนา"** แสดงออกเป็น "ผลทางกฎหมาย" สำหรับการจะไปปฏิบัติเพื่อเอา "ผลในกฎหมาย" ตาม "ลักษณะ" ใด ๆ ที่กำหนดต้องมีเจตนา มีความยินยอมเป็นสารสำคัญ ฯ เช่น ลักษณะพินัยกรรม ลักษณะสัญญา ฯลฯ "นิติกรรม" เป็นเพียงอุปกรณ์ไม่เป็น "พินัยกรรม" เป็น "สัญญา" ฯลฯ ที่ก่อเกิดขึ้นไปได้ ฯ "พินัยกรรม" "สัญญา" เกิดสมบูรณ์แล้วก็มีเรื่องของมัน ๆ ต่อไป ฯลฯ

"เจตนา" แสดงออกเกิดเป็น **"นิติกรรม" เพื่อ "สิทธิ"** มุ่งประสงค์ตาม "กฎหมาย" ที่ปฏิบัติไป ฯ **"นิติกรรม" ฝ่ายเดียวเอกเทศ**ก็เป็นส่วน "สิทธิ" ของตน ๆ เพื่อการได้มา จำหน่ายโอนไป สละเสีย ฯลฯ มาตรา ๑๑๒ คนเดียวกระทำ ฯ **ไม่เกิด "หน้าที่"** ฯ ไม่มีเรื่อง "ตนต้องผูกพัน" อย่างมาตรา ๑๑๗ ฯลฯ ที่คน ๒ ฝ่ายกระทำต่อกัน "สัญญา" ตาม "ข้อตกลง" สิทธิ—หน้าที่ อำนวยโดย "ผลในกฎหมาย" ทาง "มูลหนี้" กรณีสัญญา ฯลฯ

เจตนา "นิติกรรม" เอกเทศส่วนสิทธิตนทางให้ประโยชน์บุคคลอื่นเมื่อทำเสร็จเด็ดขาดตาม "กฎหมาย" เกี่ยวข้อง (เช่นพินัยกรรม) ย่อมเป็น "ผลตามกฎหมาย"

---

(๑) เริ่มต้นคิดสังเกตดูบ้างทำนองนี้:— "เจตนา" แสดงออกเกิด "นิติกรรม" ก็ไม่เป็นเรื่อง "เจตนา" ต่อไปมีแต่ "นิติกรรม" ๆ ทำไปเกิด "สัญญา" ก็ไม่มีเรื่อง "เจตนา" "นิติกรรม" ต่อไป ฯลฯ เสาไม้ที่เอามาปลูกบ้านสร้างเรือน เสร็จก็เป็น "เรือน" ไป ไม่มีเรื่องเสาไม้ต่อไป ฯลฯ

นั้น ๆ ได้ ฯลฯ สำหรับ**ทางใช้สิทธิ**ต่อคนอื่น จักต้องแสดงเจตนา "นิติกรรม" **ไปถึง** เขา ๆ **รับรู้**ตาม "กฎหมาย" กำหนดไว้ (มาตรา ๑๓๐, ๑๔๐, ๓๔๐, ๓๘๖, ๓๓๓, ๓๓๙) ส่วนสำหรับทาง **"ยินยอม"** ฯ (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) เช่นทำสัญญากัน**ต่างต้อง "รับรู้" กัน**(๒) เพื่อเกิด **"ความตกลง"** คือ "สัญญา" (มาตรา ๓๕๖, ๓๖๑, ๓๖๖, ๓๖๗) "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" ฝ่ายเดียวหรือต่างฝ่ายต่างทำของตนไม่เป็น "สัญญา" ได้ ฯลฯ เรื่องดั่งกล่าวมาบางกรณียุ่งยากที่น่าสนใจนำมาคิดสังเกต.—

๑.— "นิติกรรม" ไม่เป็น "สัญญา" มิใช่ "มูลหนี้" ฯลฯ

๒.— "เจตนา" ศักดิ์สิทธิ "ผลทางกฎหมาย" ฯลฯ

๓.— "คำเสนอ" ไม่เป็น "มูลหนี้" ฯลฯ

๔.— เจตนา "นิติกรรม" ทางเอกเทศ ฯลฯ

บรรยายเรื่องทางคิดทบทวน "เหตุผล" ทดสอบคิดทาง "บท" ฯ บ้างก็ยุ่งยากซับซ้อนวกวนซ้ำกันวุ่นวายต้องวิจัยวิจารณ์คิดทฤษฎีทางพิสูจน์ ฯลฯ (Analyze, Theorize Induction, Deduction etc.) บางกรณีก็นำความคิดเข้าใจของคนอื่นที่ไม่ลงเรื่องสังเกตไว้ ฯลฯ ทั้งหมดมุ่งทางได้ปรากฏ **"นิติกรรม"** มีบทหลักการแดนกำหนดพลังงานสภาพไม่รวมปนเป็นอื่น ฯ มิใช่สำหรับ "สิทธิเหนือบุคคล" ฯ มิใช่ "สัญญา" ฯ ไม่เป็น "มูลหนี้" ฯลฯ

ถ้าเบื่อรำคาญ ฯ ก็อ่าน **"บทที่ ๔"** ถัดไปเรื่อง **"หนี้ทางแพ่ง"** กับ **"หนี้ทางศีลธรรม"** คิดดูกันด้าน "มูลหนี้" เป็นสำคัญ.

---

(๒) **เรื่อง**ที่จะ "ยินยอม" "ตกลง" กันนั้นถ้าไม่ได้ "รู้" จะเกิด "ยินยอม" "ตกลง" **ในเรื่อง**นั้น ๆ ได้อย่างไร ? (มาตรา ๑๑๗, ๑๓๑, ๓๕๖ ฯลฯ) "คำเสนอ" ที่ต้องประสงค์คำตอบก็ต้องตอบได้ทราบ "รู้" คำตอบ ฯ บางกรณี "รู้" กันอยู่ก่อนเช่น "คำเสนอ" แสดง "ตกลง" ล่วงหน้าหรือประสงค์การกระทำ ฯ เมื่อฝ่าย "สนอง" ยินยอม "สนอง" หรือปฏิบัติตามก็เกิด "สัญญา" ฯลฯ

๑. "นิติกรรม" ไม่เป็น "สัญญา" มิใช่ "มูลหนี้" ฯลฯ

"ลักษณะนิติกรรม" กำหนดเรื่องความสมบูรณ์ของ "เจตนา" ความบริบูรณ์ของ "ความยินยอม" พึงเป็น "ผลทางกฎหมาย" เพื่อการปฏิบัติเกิด "ผลในกฎหมาย" มุ่งประสงค์ซึ่ง "กฎหมาย" นั้น ๆ กำหนด "เจตนา" "ความยินยอม" เป็นสารสำคัญ

"**นิติกรรม**" ฯ เป็นเรื่องของ "บรรพ ๑" หลักทั่วไป "กฎหมาย" รับรอง "เจตนา" ของบุคคลหนึ่ง ๆ เอกเทศที่แสดงออกสมบูรณ์ดั่งกำหนดมาตรา ๑๑๓—๑๑๖ เป็น**ผลทางกฎหมาย** เรื่อง "**สิทธิ**" พึงอำนวยโดย "**ผลในกฎหมาย**" ตามกฎหมายลักษณะใดหนึ่งมุ่งปฏิบัติไปได้ ฯ มุ่งประสงค์ "**สิทธิ**" อาจเป็นทางครอบครัวมฤดก หรือ "ทรัพย์สิน" สิทธิในสิ่ง สิทธิเหนือบุคคล สิทธิตามกฎหมายวิธีพิจารณา ฯ ย่อมได้ ฯลฯ[๑]

"นิติกรรม" สมบูรณ์เป็นผลทางกฎหมายส่วน "สิทธิ" เจ้าของ "เจตนา" ตาม "กฎหมาย" เขามุ่งประสงค์ปฏิบัติไป ฯ มาตรา ๑๑๒ ระบุเพียง "การใด ๆ อันทำลง" "เพื่อ—สิทธิ" ฯ มิได้กำหนด "ทำ" แก่อะไร หรือทำกับ ทำต่อ ทำแก่บุคคลอื่นใด หรือว่าจำต้องมี "บุคคล ๒ ฝ่าย" ฯ อย่างกรณี "สัญญา" หรืออย่างเรื่อง "หนี้" ตามลักษณะหนี้หรือกฎหมายใด ฯ เมื่อแสดง "เจตนา" สมบูรณ์เกิด "นิติกรรม" **ส่วน "สิทธิ"** เป็นของเขามันย่อมเกิด "**ความเกี่ยวข้องตามกฎหมาย**" ได้ (Juristic Relation) อย่างน้อยคนอื่น ๆ ต้องเคารพ "**สิทธิ**" นั้น ๆ[๒] ต่างกับ "ผูกพัน" เจาะจงบุคคลใด (มาตรา ๑๑๗) รับผิดชอบกัน

ดั่งนั้น "**นิติกรรม**" เจตนาของบุคคลใดเอกเทศฝ่ายเดียว**มันไม่มีเรื่อง "ต้องรับผิด"** อย่างกระทำกับฝ่ายอื่น (มาตรา ๑๑๗) "นิติกรรม" นั้นมีแต่เรื่อง "เจตนา" ทำลงแทน "ผลทางกฎหมาย" ส่วน "สิทธิ" (มาตรา ๑๑๒) **ไม่มี "หน้าที่"** ต้องรับผิดต่อผู้ใด ? ไม่ก่อเกิด "ความผูกพันในกฎหมาย" หรือ "หนี้" (Obligation) เป็น "ลูกหนี้" (มาตรา ๑๙๔) โดยลำพังได้ ? "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" กระทำต่อกันและกันระหว่าง

---

(๑) คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๐๗๔/๒๔๗๗ ที่ ๑๐๖๗/๒๔๗๕ ที่ ๕๐๓/๒๔๙๗ ที่ ๒๑๔/๒๔๗๗ ที่ ๑๙๘๒/๒๔๙๔

(๒) สังเกตเรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๔/๒๔๘๗ ที่ ๖๓๑/๒๔๗๔ ที่ ๑๖๘/๒๔๖๕ ที่ ๘๓๗/๒๕๐๗

บุคคล ๒ ฝ่ายหรือกว่านั้น (มาตรา ๑๑๗) ปฏิบัติ **"ลักษณะสัญญา"** (มาตรา ๓๕๔ ฯลฯ) เกิด "ข้อตกลง" มาตรา ๓๖๖, ๓๖๗, ๓๖๘) "ผลในกฎหมาย" **อำนวยสิทธิหน้าที่** เป็น "สัญญา" จึงเป็น "มูลหนี้" ได้ ฯลฯ

บางกรณี "นิติกรรม" ที่เจ้าของ "เจตนา" กระทำไปเป็น **"ใช้" ส่วนสิทธิของตน**ได้มีอยู่กับบุคคลอื่นเกี่ยวข้องกัน **"กฎหมาย" ให้**ทำเกิดรับผิดชอบได้ ฯ (ซึ่งต่างกับเรื่องดั่งกล่าวข้างต้น) มันเป็น "นิติกรรม "เอกเทศเป็น "ผลในกฎหมาย" ตาม "บท" กำหนดมิใช่ "มูลหนี้" ฯ เช่นบอกล้างโมฆียะกรรม หรือให้สัตยาบัน ฯ บอกเลิกสัญญา บอกกล่าวเรื่องชำระหนี้ บอกกล่าวบังคับจำนอง บอกไถ่ถอนขายฝาก บอกการขายสินสิ่งผู้ซื้อไม่ใช้ราคาตามมาตรา ๔๗๐ เหล่านี้เป็นต้น ฯ มันเป็นเรื่อง "ปฏิบัติสิทธิ" และอีกฝ่าย "ปฏิบัติหน้าที่" ตามกฎหมาย ฯลฯ(๑)

ถ้าเคารพบทย่อมสังเกตได้ "นิติกรรม" "สัญญา" "หนี้" ได้ถูกจัดสรรจำแนกไว้ต่างกันตามหลักการรูปเรื่องของมัน ๆ ฯ **"นิติกรรม"** (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) เป็นเรื่อง "เจตนา" แสดงออกสมบูรณ์ไม่สมบูรณ์สถานใด ฯ เมื่อสมบูรณ์มันเกิด "นิติกรรม" ขึ้นเป็น "เจตนา" ที่แสดงกฎหมายรับรองเป็นผลได้ ฯลฯ กรณี "นิติกรรม" แสดง "เจตนา" ทาง **"ความยินยอม"** ทำกับบุคคลอื่น (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) มันก็เป็นเรื่องของ **"ความยินยอม"** ไป ฯ เมื่อบุคคลฝ่ายหนึ่งได้มี "เจตนา" แสดงเกิด **"นิติกรรม"** ทาง **"ยินยอม"** จะทำ "สัญญา" กับอีกฝ่ายหนึ่ง มันได้สภาพลักษณะใหม่เป็น "คำเสนอ—คำสนอง" เข้ากฎหมาย "ลักษณะสัญญา" ซึ่งไม่มีเรื่อง "นิติกรรม" หรือคำนี้ ฯลฯ มันต่าง "เรื่อง" ต่าง "บรรพ" ต่าง "ลักษณะ" สภาพ" "แดน—บังคับ" "ผลบังคับ" พลังงาน ฯ ต่าง ๆ กัน "สัญญา—นิติกรรม" เป็นอย่างเดียวกันได้อย่างไร ? "นิติกรรม" เป็น "สัญญา" ๆ เป็น "นิติกรรม" ๆ เป็น "มูลหนี้" ได้อย่างไร ? "ลักษณะหนี้" กำหนดในบรรพ ๒ **"มูลหนี้"** กรณี "สัญญา"

---

(๑) "ลักษณะนิติกรรม" (มาตรา ๑๑๒—๑๕๕) กำหนดรับรอง "เจตนา" เป็น "ผลทางกฎหมาย" ได้ ไม่มีกำหนด "ผลในกฎหมาย" อย่าง "ผลแห่งสัญญา" หรือ "สิทธิ—หน้าที่ อย่างเกิดจาก "ข้อตกลง" สัญญา ฯ ไม่เป็นอย่าง "มูลหนี้" อื่น เช่น "จัดการงานนอกสั่ง" "ลาภมิควรได้" "ละเมิด" ฯลฯ

ก็เช่นกัน ฯ **"ลักษณะนิติกรรม"** เรื่อง "นิติกรรม" อยู่ในบรรพ ๑ และ **"นิติกรรม" ในตัวเอง** ไม่ก่อเกิดความเป็น "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" (มาตรา ๑๙๔ ฯลฯ) หรือ "สิทธิเหนือบุคคล" ฯลฯ **"สิทธิและความรับผิด"** ผูกพันคู่กรณี (มาตรา ๓๕๓) ตาม**ลักษณะหนี้เป็นเรื่องระหว่าง "บุคคล"** ๒ ฝ่าย หรือกว่านั้น ฯลฯ

อย่างไรก็ดี บางทีเข้าใจเรื่องหลักการ **"ประมวลกฎหมาย"** ฯ การ "ใช้" บทแบบ "กฎหมายพื้นเมือง" ถือเอา "ประมวลกฎหมาย" เป็นอย่าง "พระราชบัญญัติ" พบ "บท" ก็ใช้ไป คิดเข้าใจเฉพาะกรณีเฉพาะหน้าไม่สังเกตสารสำคัญตลอดเรื่อง "บท" ที่ต่างกันโยงถึงกัน ฯ เข้าใจรวม ๆ ปนกัน ฯ กรณี "สัญญา" ก็ถือเอาว่า "เจตนา" "ความยินยอม" เป็นเรื่องเดียวกัน มีแต่เรื่อง "สัญญา" ๆ กับ "หนี้" เป็นเรื่องเดียวกัน ฯลฯ กล่าวคือทำนองปรากฏในมาตรา ๗, ๑๑ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ ที่ได้ถูกยกเลิกไปไม่เข้าใจกันว่า "เจตนา" เป็นเรื่องหนึ่งต่างหาก (Déclaration de Volonté) "ความยินยอม" เป็นอีกเรื่องหนึ่ง (Consent) "สัญญา" (Contract) "หนี้" (Obligation) ต่าง ๆ เรื่องทั้งนั้น ฯลฯ

"คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" ฉบับที่ใช้อยู่เวลานี้ของ "พระยาเทพวิทุร" เล่มตอนที่ ๓ พ.ศ. ๒๔๗๗ **เรื่อง "นิติกรรม"** หน้า ๔๑๒ และต่อนั้น ๆ ไป ควรหาอ่านดูบ้าง ที่สำคัญบางประการนำมากล่าวต่อไปนี้เพื่อประโยชน์การศึกษา ฯลฯ[๑]

"คำอธิบาย" นั้น ๆ หน้า ๔๑๒—๔๑๓ อธิบายมาตรา ๑๑๒ โดยตั้งปัญหา "........นิติกรรม คืออะไร หรืออีกนัยหนึ่งคือการกระทำอย่างไรจึงได้ชื่อว่านิติกรรม"

แต่แทนที่จะตอบปัญหานั้น ๆ **อธิบาย**หลักการ หลักเกณฑ์ตลอดจนแดนกำหนดผลบังคับ**เรื่อง "นิติกรรม"** บุคคลคนหนึ่งฝ่ายเดียวแสดงเจตนา ฯ กลับยกเอาความตาม

---

(๑) ก่อนอื่นอ่าน "บท" ข้อกำหนด **"นิติกรรม"** ซึ่งบัญญัติแยกไว้ในบรรพ ๑ มาตรา ๑๑๒—๑๕๕ ศึกษาความสำคัญแล้วอ่าน "บท" ข้อกำหนด "สัญญา" ซึ่งบัญญัติแยกไว้ใน**บรรพ ๒** มาตรา ๓๕๔—๓๙๔ อันเป็นส่วนหนึ่งของ **"ลักษณะหนี้"** ศึกษาหาความสำคัญ ฯลฯ สังเกต "นิติกรรม" กับ "สัญญา" สารสำคัญต่างกันได้ก็อ่าน "คำอธิบาย" เล่มตอนที่ ๓ นั้น ๆ จะพบ "ตัวอย่าง" อธิบายมาตรา ๑๑๒ มีทั้งเรื่อง "สัญญา" เรื่อง "นิติกรรม" ปนกละกัน ? ทั้ง ๆ ที่มาตรา ๑๑๒—๑๑๖ ไม่มีเรื่อง "สัญญา" ?

ระบุในมาตรา ๑๑๒ มากล่าวแล้วว่านั่นคือนิติกรรม และอธิบายมันด้วยตัวอย่าง "อุทาหรณ์" ซึ่งรวมทั้ง "**สัญญา**" และกรณี "เจตนา" ฝ่ายเดียว ฯลฯ[๒] กลายเป็นว่า "**นิติกรรม**" (มาตรา ๑๑๒—๑๕๕) กับ "**สัญญา**" (มาตรา ๓๕๔ ฯลฯ) ทั้ง ๒ เรื่องรวมปนเป็นเรื่องเดียวกัน "คำอธิบาย" นั้น ๆ หน้า ๔๑๓ ว่า

"นิติกรรมนั้นตามหลักวิชาอาจอธิบายนั้น ๆ ว่าได้แก่การแสดงเจตนาของบุคคลโดยมีความประสงค์มุ่งจะให้**เกิดผลในกฎหมาย** ในอันที่จะก่อ หรือเปลี่ยนแปลง หรือโอน หรือสงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ อุทาหรณ์ เช่น ก. ทำสัญญาให้ ข. กู้เงินไป**เป็นนิติกรรม**......โอนหนี้สิน......หรือทำ**พินัยกรรม**ยกหนี้สิน......**เป็นนิติกรรม**....รับสภาพหนี้เป็นนิติกรรม......ยกหนี้ให้......ชำระหนี้เหล่านี้เป็นนิติกรรม"

ในหน้า ๔๑๖—๔๑๗ ว่า

"การกระทำที่เข้าในหลักว่าเป็นนิติกรรมนั้น อาจเป็นการกระทำของ**ฝ่ายเดียว**ก็ได้ หรือ ๒ **ฝ่าย**ก็ได้ ซึ่งเรียกว่า**นิติกรรมฝ่ายเดียว**หรือ**นิติกรรม ๒ ฝ่าย** แล้วแต่กรณี มีอาทิ เช่น **สัญญาต่าง ๆ** เป็นนิติกรรม ๒ ฝ่าย (หรือมากกว่า ๒ ฝ่าย) เพราะการทำสัญญาต้องการความยินยอม เป็นความประสงค์อันตรงกันของอีกฝ่ายหนึ่ง คน ๆ เดียวจะทำสัญญาแก่ตนเองหาได้ไม่ การทำพินัยกรรม การแสดงเจตนาบอกล้างหรือให้สัตยาบันโมฆียะกรรมเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียว เพราะทำได้โดยไม่ต้องการความยินยอมของอีกฝ่ายหนึ่ง"

"......นิติกรรมมีค่าตอบแทน และไม่มีค่าตอบแทน "เช่น **ขายกับให้**นิติกรรมมีผลในชีวิต และมีผลเมื่อตาย เช่น ทำสัญญายกให้ กับทำพินัยกรรมยกให้ นิติกรรมมี

---

(๒) มาตรา ๑๑๒ "เจตนา" เอกเทศ ฯ มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ "ยินยอม" กับฝ่ายอื่น ๆ ต่างเรื่องกัน ฯลฯ หลักการ "เจตนา" ต้องสมบูรณ์ตามมาตรา ๑๑๒—๑๑๖ ส่วนทาง "ยินยอม" ต้องทั้งสมบูรณ์ตามมาตรา ๑๑๒—๑๑๖ และต้องบริบรณ์ตามมาตรา ๑๑๗ ฯลฯ ด้วย

แบบ กับนิติกรรมไม่มีแบบ เช่น ซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ กับซื้อขายสังหาริมทรัพย์โดยทั่ว ๆ ไป"(๑)

ในส่วน "บท" ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ใน "คำอธิบาย" นั้น ๆ ระบุอธิบายมาตรา ๑๑๒ เช่น มาตรา ๖๕๐, ๓๔๙, ๓๐๓, ๑๗๒, ๓๔๐, ๓๑๔, ๑๑๗ ๘๐๕, ๑๒๔, ๑๔๐ ฯลฯ อ่านคิดดูจะพบว่า "บท" ระบุ "สัญญา" ซึ่งเป็นเรื่อง **"ความตกลง"** เกิดโดย **"เจตนา"** นิติกรรมทาง **"ยินยอม"** ตรงกัน ฯ กลายเป็นเรื่อง "สัญญา" อธิบายนิติกรรมมาตรา ๑๑๒ ฯลฯ

"นิติกรรม" กับ "สัญญา ได้ถูกเข้าใจถือเอาเป็นอย่างเดียวกัน (Synonym) ทั้ง ๆ ที่หลักการ หลักเกณฑ์แดนกำหนด ผลบังคับ พลังงานประโยชน์ของมัน ๆ ต่างกันเรื่องต่างบรรพ บท ลักษณะ ฯลฯ เมื่อถือเอาว่ามันเป็นเรื่อง "สัญญา" ความสำคัญของมันเอกเทศถูกกลืนเป็นอันไม่มี "ลักษณะสัญญา" มาตรา ๓๕๔ ฯลฯ ไม่มี "ลักษณะนิติ-กรรม" ? เรื่อง "นิติกรรม" รวมปนมีแต่เรื่อง "สัญญา" ? ถอยหลังเข้าคลองกลับไปเป็นอย่างสมัยกฎหมายพื้นเมือง

อนึ่ง "นิติกรรม" **เป็นมูลกำเนิด** "สัญญา" ๆ เป็นมูลหนี้ ฯ เมื่อถือเอาว่าสารยังให้เกิดกับที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องเดียวกับ "นิติกรรม" เป็น "สัญญา" ๆ เป็น "นิติกรรม" ๆ กลายเป็นมูลหนี้ไป ? ซึ่งมันมิอาจเป็นเช่นนั้น ๆ ได้ต่าง "บรรพ" ต่าง "ลักษณะ" ข้อกำหนดผลบังคับต่างกัน ฯ "นิติกรรม" เป็นเพียงส่วนประกอบ "องค์" สัญญาส่วนหนึ่งเท่านั้น ฯลฯ

ความยุ่งยากเกิดจากความหมายของคำ **"ผูกนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคล"** ในมาตรา ๑๑๒ ฯลฯ พาสำคัญผิดเข้าใจอธิบายเป็นเรื่อง "การเกี่ยวพันในกฎหมาย หรือซึ่ง

---

(๑) **"ขายกับให้"** มีมาตรา ๔๕๓ ฯลฯ ๒๕๑ ฯลฯ ระบุชัดเป็น "สัญญา" มิใช่ "นิติกรรม" ฯ ส่วนที่อธิบายว่ามี "นิติกรรมฝ่ายเดียว นิติกรรม ๒ ฝ่าย" นั้นมาตรา ๑๑๒ ฯลฯ กำหนด "นิติกรรม" เป็นเจตนาแสดงเอกเทศฝ่ายเดียวอีกทั้งไม่มีเรื่อง "ค่าตอบแทน" เกี่ยวข้อง จะมีแต่ในกรณีสัญญามาตรา ๓๖๙ เป็นต้น **กรณี "ให้โดยเสน่หา"** เป็น "สัญญา" บุคคล ๒ ฝ่าย "ตกลงกัน" **มีฝ่ายเดียวรับผิด**ให้ประโยชน์แก่อีกฝ่าย มิใช่เป็น "นิติกรรม" ฝ่ายเดียวอย่างอธิบายไว้นั้น ๆ ฯลฯ

มาตรานี้เรียกว่านิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ("คำอธิบาย" ดั่งกล่าวข้างต้นหน้า ๔๑๒ เริ่มเรื่องอธิบายมาตรา ๑๑๒) เลยเห็นเป็นเรื่องระหว่างบุคคล ๒ ฝ่ายกรณี "สัญญา" กรณี "หนี้" **ความผูกพัน**ในกฎหมายไปได้ ?(๑)

อันที่จริงต้นร่างภาษาอังกฤษมาตรา ๑๑๒ ใช้คำว่า "Juristic Relation" หมายถึงเครือสัมพันธ์**ความเกี่ยวข้อง**ทางกฎหมายเท่านั้น มิใช่เรื่อง "ความเกี่ยวพัน" อย่างคิดเห็นอัน มิใช่ "บท" ว่ามีบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งร่วมด้วย มิใช่เป็นความผูกพันในกฎหมาย "Obligation, Obligare" ไม่เป็นไปทางเรื่อง "หนี้" ผูกพันระหว่างบุคคลบังคับกันได้ตามมาตรา ๑๙๔, ๒๑๓ ฯลฯ "ลักษณะนิติกรรม" เป็นกฎหมายกำหนดรับรอง "เจตนา" ของบุคคลเป็น "ผลทางกฎหมาย" เท่านั้น ฯ มันเป็นเรื่องของ "บุคคล" ฝ่ายเดียวเอกเทศกระทำการแสดง "เจตนา" นิติกรรมอิสระ "ทำลง" ในเรื่อง "สิทธิ" ฯลฯ" ที่เป็นส่วนของเขาซึ่งคนอื่นต้องเคารพก็ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๔/๒๔๘๗ ที่ ๑๗—๑๘/๒๔๙๗ ที่ ๖๓๑/๒๔๗๔ ที่ ๑๖๘/๒๔๖๕ ที่ ๑๐๗๔/๒๔๗๗ ที่ ๑๐๖๗/๒๔๗๕) หรือเรื่อง "**สิทธิ** ฯลฯ" เกี่ยวข้องทางกฎหมายแสดง "เจตนา" นิติกรรม "ทำลง" ต่อหรือแก่หรือกับบุคคลอื่นทาง "ยินยอม" "สัญญา" กันก็ได้ ฯลฯ

เรื่อง "นิติกรรม" เอกเทศ "เจตนา" ศักดิ์สิทธิ์มีหลักการมาตรา ๑๑๒ และต่อนั้น ฯ เริ่มเรื่องเกี่ยวข้องแสดงกับผู้อื่น มาตรา ๑๑๗ และต่อนั้นไป ฯลฯ สำหรับ "**นิติกรรม**" **เอกเทศ**มีความสมบูรณ์ศักดิ์สิทธิในส่วน "**สิทธิ**" **ผู้แสดงเจตนา** (มาตรา๑๑๒—๑๑๖) สำหรับ "**นิติกรรม**" ทาง "**ยินยอม**" กับคนอื่น "**ผูกพันกัน**" (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) **ส่วนสัญญา**ต้อง "ตกลง" โดยต่างฝ่าย ยินยอม" ในข้อตกลงตามมาตรา ๓๖๖—๓๖๘ **นั้น ๆ ๓ พวกต่างกัน** ฯลฯ

ดั่งนั้น "นิติกรรม" เจตนาแสดงออกโดยบุคคลหนึ่งลำพังฝ่ายเดียว "ผลทางกฎหมาย" เป็นในส่วน "สิทธิ" ตนเอกเทศไม่เกิด "ผูกพัน" กับบุคคลอื่นโดย "สิทธิ—

---

(๑) **"นิติสัมพันธ์"** (มาตรา ๑๑๒) **ฝ่ายเดียว**มุ่งประสงค์ ฯ ผูกพัน (มาตรา ๑๑๗) เป็นระหว่าง **๒ ฝ่าย ฯ** สังเกตได้จะไม่เกิดสำคัญผิด มาตรา ๑๑๒ ก็ระบุ "บุคคล" ฝ่ายเดียว "ทำลง" มุ่งเพื่อ "สิทธิ" ไม่มีบุคคลอีกฝ่ายร่วม "ทำลง" หรือมีการ "ยินยอม" "ตกลง" "ผูกพัน" สัญญาด้วย ?

หน้าที่" มิใช่เป็น "มูลหนี้" เข้าบรรพ ๒ "ลักษณะหนี้" ไม่ได้ ฯ อีกทั้งมันไม่เป็น "**สัญญา**" ได้โดยที่ "สัญญา" ต้อง ๒ **ฝ่าย** "**ตกลง**" กัน ฯลฯ "บท" ข้อกำหนด หลักวิชานิติศาสตร์ไม่มีเป็นว่า "เจตนา" ฝ่ายเดียว "นิติกรรม" เป็น "สัญญา" ได้ ไม่มีบทว่า "นิติกรรม—สัญญา" เป็นอย่างเดียวเรื่องเดียวกัน ฯ "นิติกรรม" ไม่เป็น "สัญญา" ไม่เป็น "มูลหนี้" ได้

ลองคิดทบทวนดูก็ได้ว่า "**ผลในกฎหมาย**" ทาง "**นิติกรรม**" ฯลฯ มันเกิดตาม "ลักษณะนิติกรรม" (มาตรา ๑๑๒—๑๕๕) กำหนดโดย "บท" ใด ? มีเรื่อง "ผูกพัน" "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" ด้วย "สิทธิ—หน้าที่" อย่าง "สัญญา" "ผลแห่งสัญญา" มีผลบังคับ "สิทธิเรียกร้อง" ตาม "ลักษณะหนี้" มาตรา ๑๙๔,๒๑๓ หรือไม่ ?

"**คำอธิบาย**" มาตรา ๑๑๒ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรื่อง "**นิติ-กรรม**" ของนายอนุมัติ ใจสมุทร พ.ศ. ๒๕๑๐ แสดงความสำคัญสังเกต ไปทางว่า "นิติกรรม" "สัญญา" เป็นเรื่องเดียวกัน ฯ "นิติกรรม" **ผูกพัน** ระหว่าง "บุคคล" ฯ เรื่อง "สิทธิ" เป็น "สิทธิเรียกร้องหรือบุคคลสิทธิ" ฯ "พินัยกรรม" เป็นนิติกรรม "การครอบครองปรปักษ์ได้กรรมสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่น" ไม่เป็น "นิติกรรม" ฯ "สัญญา" เป็น "นิติกรรม" ฯลฯ เรื่อง "สิทธิ" ที่ระบุในมาตรา ๑๑๒ อธิบายในหน้า ๗ ว่า

> "ต้องเป็นการเพื่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในสิทธิอันหมายถึง**สิทธิเรียกร้องหรือบุคคลสิทธิ** (Jus in personnam) ซึ่งคู่กรณีอาจทำนิติกรรมกันได้ ฯลฯ"(๑) (หมายถึงทำ "สัญญา" กัน)

เรื่องของ "สัญญา" ซึ่งเป็นเรื่อง "**ความตกลง**" "**ข้อตกลง**" ยินยอมกันระหว่างบุคคล ๒ ฝ่าย "สัญญากัน" ถือปฏิบัติ (มาตรา ๓๕๖, ๓๖๑, ๓๖๖, ๓๖๗ ๓๖๘ ฯลฯ) กลายเป็นเรื่องของ "นิติกรรม" มาตรา ๑๑๒ และต่อนั้น ๆ ไป ? "**เจตนา**" **บุคคลหนึ่งแสดงออก "นิติกรรม" เพื่อผลทางกฎหมายส่วน "สิทธิ" ของตน ๆ** ตาม

---

(๑) "บุคคลสิทธิ" มีเรื่อง "สิทธิ—หน้าที่ ตาม "ผลในกฎหมาย" อำนวยโดย "มูลหนี้" เป็นผลตามมาตรา ๒๑๓ ฯลฯ "สิทธิเรียกร้อง" เป็นอุปกรณ์บริการ "ตัวสิทธิ" ดังกล่าว (มาตรา ๑๙๔) ไม่ปนกัน

มาตรา ๑๑๒—๑๑๖ ถูกรวมปนเรื่อง **"ยินยอม"** **ทำกับบุคคลอื่น** ตามมาตรา ๑๑๗ ๓๓๖—๓๖๙ ฯลฯ ปนเป็นเรื่อง "สัญญา" ไป ? บทบัญญัติ ๒ "ลักษณะ" ต่าง "บรรพ" เลยรวมกัน ?

"คำอธิบาย" มาตรา ๑๑๒ "นิติกรรม" ("ลักษณะนิติกรรม") แต่ตั้งเรื่องเป็นเรื่อง "สัญญา" ("ลักษณะสัญญา") ส่วนสารอีกทั้ง "ตัวอย่าง" ก็มีที่เป็น "สัญญา" บ้างเป็น "นิติกรรม" ปนกัน ฯ รายที่โดยสภาพลักษณะกฎหมายเป็น "สัญญา" ก็จะให้เป็น "นิติกรรม" อธิบาย "นิติกรรม" ไม่ได้ ฯ รายที่เป็น "นิติกรรม" ก็จะให้เป็น "สัญญา" ไปไม่ได้เช่นกัน ?

สำคัญผิดที่จะถือ "นิติกรรม" เป็นเรื่อง "สัญญา" ๆ เป็น "นิติกรรม" ฯ **"คำมั่น"** (มาตรา ๓๑๒, ๓๖๓, ๔๕๔) ก็มิใช่เป็น "นิติกรรม" ธรรมดา (มาตรา ๑๑๒—๑๕๕) มันมีผลในกฎหมายตาม "ลักษณะสัญญา" ทางส่วนการก่อนเกิด "สัญญา" ฯ สังเกตคิดดูได้ "คำมั่น" เริ่มด้วย "นิติกรรม" เจตนาฝ่ายเดียวทาง "ยินยอม" (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) กำหนด "ตกลง" ล่วงหน้ากำกับ "ทำลง" ปฏิบัติกฎหมาย "ลักษณะสัญญา" (มาตรา ๓๖๒ ฯลฯ) เมื่อเกิด "สนอง" เป็น "สัญญา" ได้ ฯลฯ อีกพวกหนึ่ง "ทำลง" โดยบุคคล ๒ ฝ่าย "ตกลง" กัน (มาตรา ๔๕๔) "สัญญาจะไปทำสัญญา" อีกชั้นหนึ่ง ฯลฯ "คำมั่น" มิใช่เรื่องของ "ลักษณะนิติกรรม" ไปได้ ฯลฯ

"ให้" **โดยเสน่หา** ฯ ที่ คำอธิบาย" เอามาอธิบาย "นิติกรรม" เป็นสำคัญผิดเช่นกัน มันเป็น "สัญญา" ที่มีฝ่ายเดียวรับผิดคือ "ผู้ให้" นั้น ๆ (มาตรา ๕๒๑—๕๓๖) และก็มีมาตรา ๕๒๑ ระบุคือสัญญา บุคคลฝ่ายหนึ่ง**ให้ประโยชน์**แก่อีกฝ่ายถ่ายเดียว (Contrats Unilatéraux) เรื่องความผูกพันเกิด**ตาม** **ข้อ**ตกลง" มิใช่ "นิติกรรม" ทำลงฝ่ายผู้ให้ฝ่ายเดียว "ทำลง" เอกเทศ ฯ **กรณี** **"ยืม"** มาตรา ๖๔๐ ก็เป็นทำนองที่กล่าวนี้ ฯลฯ **กรณี** **"ฝากทรัพย์"** มาตรา ๖๕๗ ผู้รับฝากก็มีหน้าที่ต้องคืนทรัพย์ความ**รับผิดฝ่ายเดียว** ก็เกิดตาม "ข้อตกลง" สัญญามิใช่โดย "นิติกรรม" ของตน "ทำลง" ฝ่ายเดียวเอกเทศ ฯลฯ

"ซื้อขาย" "เช่าทรัพย์" ฯลฯ **เป็น "สัญญา"** ผูกพันบุคคล ๒ ฝ่าย "คู่กรณี" สิทธิ—หน้าที่ รับชอบรับผิดมีระหว่างกัน (Contrats Bilatéraux ou Synallagmatiques) เป็น "สัญญาต่างตอบแทน" ต่างกับ "สัญญา" ที่มีฝ่ายเดียวรับผิดดั่งกล่าวในวรรคก่อนนั้น ๆ สังเกตมาตรา ๓๖๙ ฯลฯ ความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายมันเกิดตาม "ข้อตกลง" สัญญากัน **มิใช่โดย "นิติกรรม"** ของแต่ละฝ่ายที่ต่างปฏิบัติ "ทำลง" ไป (มาตรา ๑๑๒—๑๕๕ ๓๕๔—๓๖๕) ซึ่งพลังงานของมันสุดสิ้นไปเมื่อเกิด "ข้อตกลง" (มาตรา ๓๖๖, ๓๖๗ ๓๖๘) สัญญากันเป็น "มูลหนี้" ผลในกฎหมายอำนวย "สิทธิ—หน้าที่" ผูกพันกันตามลักษณะสัญญา ลักษณะหนี้ ฯลฯ

"สัญญา" ฯ เป็น "ความตกลง" (มาตรา ๓๕๖, ๓๖๑) ก่อเกิด "ข้อตกลง" (มาตรา ๓๖๖ ฯลฯ) อันจะต้องปฏิบัติกันโดย "คู่สัญญา" **มันไม่เป็น "นิติกรรม"** (มาตรา ๑๑๒—๑๕๕) เรื่องมันพ้นแดนกำหนดพลังงาน **"นิติกรรมสองฝ่าย"**(๑) ตั้งแต่ขณะเกิด "ตกลง" ทั้ง ๒ ฝ่ายยินยอมใน "ข้อตกลง" เป็น "สัญญา" (มาตรา ๓๖๗ ฯลฯ) บทบัญญัติระบุเรียก "สัญญา" มิใช่ "นิติกรรม" ฯ บรรพ ๒—๓ แสดงสังเกตได้ ฯ

"คำอธิบาย" เรื่อง "นิติกรรม" มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ บ้างสำคัญผิดแสดงไปทางสังเกตไม่ได้ว่า "เจตนา" ปฏิบัติมาตรา ๑๑๒—๑๑๖ เกิดผลทางกฎหมายเป็นเรื่อง

---

(๑) ข้อคิดเห็นที่ "อธิบาย" เรื่อง "นิติกรรม" สำหรับ **"สิทธิเหนือบุคคล"** เป็นเรื่อง "หนี้" "มูลหนี้" นั้น เนื่องจากคำ "นิติสัมพันธ์ มาตรา ๑๑๒ พาสำคัญผิดไป ฯ ส่วนที่ "อธิบาย" ถือเอาว่า "สัญญา" เป็น "นิติกรรม" ๒ ฝ่าย" เนื่องจากคำ "นิติกรรมสองฝ่าย" ใน "ลักษณะนิติกรรม" พาสำคัญผิดไป ? อันที่จริงก่อนตกลงยังเป็น "นิติกรรม" ตกลงแล้วเป็น "สัญญา" ไป ฯลฯ

"มาตรา ๑๒๔ **ในนิติกรรมสองฝ่าย** การ**ที่คู่กรณี**ฝ่ายหนึ่งจงใจนิ่งเสียไม่ไขข้อความ**จริง**หรือข้อคุณสมบัติอันใดอันหนึ่ง**อันคู่กรณี**อีกฝ่ายหนึ่งมิได้รู้นั้นท่านถือว่าเป็นกลฉ้อฉล หากพิสูจน์ได้ว่าถ้ามิได้นิ่งเสียเช่นนั้น นิติกรรมอันนั้นก็คงจะมิได้ทำขึ้นเลย"

คำ "คู่กรณี" "นิติกรรมสองฝ่าย" ใน "ลักษณะนิติกรรม" เป็นเรื่องส่วน "นิติกรรม" ที่มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ กำหนด "เจตนา" บุคคลหนึ่ง ๆ "ทำลง" ทาง "ยินยอม" แสดงต่อบุคคลอื่นบริบูรณ์หรือบกพร่อง พึงเป็น "ผลทางกฎหมาย" ได้ไม่ได้ ฯ มันไม่มีความหมายเรื่องสัญญา ฯ ข้อกำหนดบังคับกรณีก่อน "ทำลง" ปฏิบัติ "ลักษณะสัญญา" ทาง "คำเสนอ" "คำสนอง" ฯลฯ "นิติกรรม" ไม่เป็น "สัญญา" ตาม "ลักษณะสัญญา" ได้ ฯลฯ "สัญญา" ก็ไม่เป็น "นิติกรรม ๒ ฝ่าย" ได้ ฯลฯ

ส่วน "สิทธิ" เจ้าของ "เจตนา" ? "บท" มาตรา ๑๑๒ ว่า "เจตนา" บุคคลแสดง "ทำลง" "มุ่ง" "เพื่อ" "สิทธิ" กลับถือเอาเป็นว่า **"นิติกรรม"** ต้องมี "บุคคล" ๒ ฝ่าย **กระทำมัน ?** ต้องแสดงต่อ "บุคคล" มิใช่แก่อันใดอื่น ? การ "ทำลง" เกิด "สิทธิเหนือบุคคล" กลายเป็นว่าเรื่อง **"สัญญา"** มาตรา ๓๕๔ ฯลฯ ไม่มี ๆ แต่ **"นิติกรรม"** ๆ "สัญญา" ไม่ต่างกัน ? แม้ "บท" มีกำหนดไว้ต่างหาก "สัญญา" เป็น "ความตกลง" ข้อตกลง (มาตรา ๓๕๖, ๓๖๑, ๓๖๖, ๓๖๗) ก่อเกิด "ผลในกฎหมาย" มี **"ผลแห่งสัญญา"** (มาตรา ๓๖๙ ฯลฯ) เหล่านี้ก็พลอยเลือนลางถูก**รวมปนเป็นเรื่อง "นิติกรรม"** ไป[๑]

เมื่อคิดเข้าใจ **"นิติกรรมหรือสัญญา"** ("ลักษณะนิติกรรม" กับ "ลักษณะสัญญา") เป็นอย่างเดียวเรื่องเดียวกัน ก็เลยถือเอาว่า **"สัญญาเป็นนิติกรรม ๒ ฝ่าย"** ? มิใช่เป็น **"ความตกลง"** (มาตรา ๓๖๖—๓๖๙ ฯลฯ) ยิ่งกว่าที่กล่าวมาถือเอาว่า **"นิติกรรม"** เป็น **"มูลหนี้"** (มาตรา ๑๙๔ ฯลฯ) ไปได้ ? ประการสำคัญ ๆ ผิด "สัญญา" ที่ "คู่สัญญา" ให้ประโยชน์ข้างเดียว (Contrats Unilatéraux) เช่นเรื่อง "ให้" (มาตรา ๕๒๑) ก็ถือเป็น **"นิติกรรมฝ่ายเดียว"** ? กรณี "คู่สัญญา" ต่างให้ประโยชน์แก่กัน (Synallagmatiques) อันเป็นเรื่องสัญญาต่างตอบแทนเช่นเรื่องซื้อขาย (มาตรา ๔๕๓, ๓๖๙) ก็ถือเป็น **"นิติกรรมต่างตอบแทน"** ? "พินัยกรรม" "บอกล้างโมฆียะกรรม" ก็ว่าเป็น "นิติกรรม" ? เรื่อง "สัญญา" อยู่ต่าง "บท" "บรรพ" "ลักษณะ" ถูกถือเป็นเรื่อง "นิติกรรม" ทั้ง ๆ ที่ "ลักษณะนิติกรรม" ไม่มีกำหนด "ผลในกฎหมาย" สิทธิหน้าที่ผูกพันอย่าง "ผลแห่งสัญญา" ถูกรวมปน ?

---

(๑) "กฎหมายพื้นเมือง" รู้จักเรื่อง "สัญญา" มีเจตนาหรือความยินยอมเป็นสารสำคัญ ๆ พบสารเหล่านี้ใน "ลักษณะนิติกรรม" เลยถือเป็นเรื่องสัญญา ? ไม่คิดสังเกตหลักการข้อกำหนด "ลักษณะนิติกรรม" ตลอดเรื่องไม่เห็นความสำคัญ "นิติกรรม" กำหนดไว้เป็นกลาง "เจตนา" เป็น "ผลทางกฎหมาย" ใช้สำหรับปฏิบัติ "กฎหมาย" ไม่เฉพาะตาม "ลักษณะสัญญา" เท่านั้น ฯลฯ มาตรา ๑๑๒ ระบุ "สิทธิ" ลอย ๆ จะเป็น "สิทธิ" กฎหมายใดย่อมได้ ฯลฯ

เรื่องเป็นอย่าง "อธิบาย" กันไม่ได้ฯ "เจตนา" แสดงออก "กระทำลง" เป็น "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" (มาตรา ๑๑๒,๑๑๗ ฯลฯ) เพื่อ "สัญญา" กันนั้นๆ "ความยินยอม" "ความประสงค์" ของแต่ละฝ่ายเป็นเพียงสารสำคัญ ส่วนประกอบ "องค์" สัญญาเท่านั้น ไม่เป็น "สัญญา" เสียเองได้ "นิติกรรม" กับ "สัญญา" เป็นอย่างเดียวกันได้อย่างไร ?

"บทบัญญัติ" บางมาตราต่อไปนี้สังเกตความสำคัญได้พอช่วยคิดเห็น "นิติกรรม" "สัญญา" "หนี้" ต่างเรื่องไม่รวมปนกัน ฯลฯ

ก่อนอื่นอ่านข้อกำหนด**มาตรา ๑๑๒ กับมาตรา ๑๑๗** คิดสังเกตความสำคัญขั้นต้นฯ **"นิติกรรม"** ตามมาตรา ๑๑๒ เป็นเรื่อง **"เจ้าของเจตนา"** คนหนึ่งกระทำลง**มุ่งเพื่อสิทธิตน** เป็นการกระทำคนเดียวเอกเทศฯ **ถ้าจะ "ต้องผูกพันกัน"** อย่าง "สัญญา" จักต้องมี "บุคคล" ๒ ฝ่ายกระทำ "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" ต่อกันและกันสังเกตมาตรา ๑๑๗ ฯลฯ **ดั่งนั้นมาตรา ๑๑๒ มิใช่เป็นเรื่อง "สัญญา"**ๆ รวมปน "อธิบาย" มาตรา ๑๑๒ ไม่ได้ ? "บท" ไม่แสดงมีอีกฝ่ายร่วม ฯ ไม่จำกัดสำหรับ "สิทธิ" กฎหมายใด ?

ข้อกำหนดมาตรา ๑๑๗—๑๕๕ ก็เป็นเรื่อง "นิติกรรม" ตาม "ลักษณะนิติกรรม" เท่านั้นฯ หลักการเป็น**เรื่องการเกิด** เรื่องความบริบูรณ์ไม่บริบูรณ์ ความสมบูรณ์ไม่สมบูรณ์ของ **"นิติกรรม"** ฯ มาตรา ๑๑๗ ระบุเรื่อง "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม กระทำอีกฝ่ายฯ **เรื่อง "ต้องผูกพันกัน"** ก็เป็นข้อกำหนดบังคับ "ความยินยอม" "ความประสงค์" **ของแต่ละฝ่าย**พึงเกิดผลทางกฎหมายเป็น **"นิติกรรม"** ได้ไม่ได้ ? อันเป็นเรื่องส่วน "ลักษณะนิติกรรม" ฯลฯ ตราบใดที่ไม่ปฏิบัติ "ลักษณะสัญญา" ไม่เกิด "ข้อตกลง" สัญญากันก็ไม่เกิด "ผลในกฎหมาย" อำนวย "สิทธิ—หน้าที่" **ผูกพันกัน**ฯ "นิติกรรม" ไม่เป็น "สัญญา" ไปได้ ? สังเกตความสำคัญทาง "นิติกรรม" ตาม "บท" ต่อไปนี้ดูบ้าง ฯลฯ

บรรพ ๑

นิติกรรม

มาตรา ๑๑๒ อันว่านิติกรรมนั้น ได้แก่การใด ๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลเพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ

มาตรา ๑๑๗ การแสดงเจตนาใด แม้ในใจจริงผู้แสดงจะมิได้เจตนาให้ตนต้องผูกพันตามที่ตนได้แสดงออกมานั้นก็ดี ท่านว่าหาเป็นมูลทำให้การแสดงเจตนานั้นตกเป็นโมฆะไม่ เว้นแต่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะได้รู้ถึงเจตนาอันซ่อนอยู่ในใจของผู้แสดงนั้น

มาตรา ๑๒๔ ในนิติกรรมสองฝ่าย การที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งจงใจนิ่งเสียไม่ไขข้อความจริง หรือข้อคุณสมบัติอันใดอันหนึ่งอันคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งมิได้รู้นั้นท่านถือว่าเป็นกลฉ้อฉล หากพิสูจน์ได้ว่าถ้ามิได้นิ่งเสียเช่นนั้นนิติกรรมอันนั้นก็คงจะมิได้ทำขึ้นเลย

มาตรา ๑๓๐ การแสดงเจตนาทำให้แก่บุคคลผู้อยู่ห่างโดยระยะทางย่อมมีผลนับแต่เวลาที่ไปถึงคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งนั้นเป็นต้นไป แต่ถ้าบอกถอนไปถึงผู้นั้นก่อนแล้ว หรือพร้อมกันไซร้ แสดงเจตนานั้นก็ย่อมตกเป็นอันไร้ผล

อนึ่ง เมื่อเจตนาได้ส่งไปแล้ว ถึงแม้ว่าในภายหลังผู้แสดงเจตนาจะตายหรือตกเป็นคนไร้ความสามารถก็ตาม ท่านว่าหาเป็นเหตุทำให้ความสมบูรณ์แห่งการแสดงเจตนานั้นเสื่อมเสียไปไม่

มาตรา ๑๓๑ ถ้าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเมื่อได้รับซึ่งการแสดงเจตนานั้นเป็นผู้เยาว์ก็ดี เป็นผู้ที่ศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถก็ดี การแสดงเจตนานั้นท่านห้ามมิให้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คู่กรณีนั้น แต่ความข้อนี้ท่านมิให้ใช้บังคับ หากปรากฏว่าผู้แทนโดยชอบธรรมได้รู้ด้วยแล้ว

มาตรา ๑๓๒ ในการตีความแสดงเจตนานั้น ท่านให้เพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนตามตัวอักษร

มูลนิธิ

มาตรา ๘๑ มูลนิธินั้นได้แก่ทรัพย์สินอันจัดสรรไว้เป็นแผนกเพื่อบำเพ็ญทาน การศาสนา วิทยาศาสตร์ วรรณคดี หรือเพื่อสาธารณประโยชน์อื่น ๆ และไม่ได้หมายค้ากำไร

มาตรา ๘๒ มูลนิธินั้นจะต้องก่อตั้งขึ้นด้วยทำตราสารลงไว้ มีข้อความสำคัญตามรายการต่อไปนี้

(๑) ชื่อของมูลนิธิ

(๒) วัตถุประสงค์ของมูลนิธิ

(๓) สำนักงานของมูลนิธิ แม้จะพึงมี

(๔) ข้อกำหนดว่าด้วยทรัพย์สินของมูลนิธิ

(๕) ข้อกำหนดว่าด้วยการตั้งแต่งและถอดถอนผู้จัดการทั้งหลายของมูลนิธิ

มาตรา ๘๓ ถ้ามูลนิธิก่อตั้งขึ้นด้วยนิติกรรมทำยกให้แต่ยังมีชีวิต ท่านให้ใช้บทบัญญัติทั้งหลายในลักษณะให้ อนุโลมตามควรแก่บท

ถ้ามูลนิธิก่อตั้งขึ้นด้วยพินัยกรรม ท่านให้ใช้บทบัญญัติทั้งหลายในลักษณะมฤดกอนุโลมตามควรแก่บท

พินัยกรรม

มาตรา ๑๖๔๖ บุคคลใดจะแสดงเจตนาโดยพินัยกรรม กำหนดการเผื่อตายในเรื่องทรัพย์สินของตนเอง หรือในการต่าง ๆ อันจะให้เกิดเป็นผลบังคับได้ตามกฎหมายเมื่อตนตายก็ได้

มาตรา ๑๖๔๗ การแสดงเจตนากำหนดการเผื่อตายนั้นย่อมทำได้ด้วยคำสั่งสุด-ท้ายกำหนดไว้ในพินัยกรรม

มาตรา ๑๖๙๖ ถ้าผู้ทำพินัยกรรมได้โอนไปโดยสมบูรณ์ซึ่งทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งข้อกำหนดพินัยกรรมใดด้วยความตั้งใจ ข้อกำหนดพินัยกรรมนั้นเป็นอันเพิกถอนไป

วิธีเดียวกันนั้นให้ใช้บังคับ เมื่อผู้ทำพินัยกรรมได้ทำลายทรัพย์สินนั้นด้วยความตั้งใจ

มาตรา ๑๖๘๔ เมื่อความข้อใดข้อหนึ่งในพินัยกรรมอาจตีความได้หลายนัย ให้ถือเอาตามนัยที่จะสำเร็จผลตามความประสงค์ของผู้ทำพินัยกรรมนั้นได้ดีที่สุด

มาตรา ๑๖๗๓ สิทธิและหน้าที่ใด ๆ อันเกิดขึ้นตามพินัยกรรม ให้มีผลบังคับเรียกร้องกันได้ตั้งแต่ผู้ทำพินัยกรรมตายเป็นต้นไป เว้นแต่ผู้ทำพินัยกรรมจะได้กำหนดเงื่อนไขหรือเงื่อนเวลาให้มีผลบังคับเรียกร้องกันได้ภายหลัง

การตัดมิให้รับมฤดก

มาตรา ๑๖๐๘ เจ้ามฤดกจะตัดทายาทโดยธรรมของตนคนใดมิให้รับมฤดกก็ได้ แต่ด้วยแสดงเจตนาชัดแจ้ง

(๑) โดยพินัยกรรม

(๒) โดยทำเป็นหนังสือมอบให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่

ตัวทายาทผู้ถูกตัดมิให้รับมฤดกนั้น ต้องระบุไว้ให้ชัดเจน

แต่เมื่อบุคคลใดได้ทำพินัยกรรมจำหน่ายทรัพย์มฤดกเสียทั้งหมดแล้วให้ถือว่าบรรดาทายาทโดยธรรม ผู้ที่มิได้รับประโยชน์จากพินัยกรรมเป็นผู้ถูกตัดมิให้รับมฤดก

มาตรา ๑๖๐๙ การแสดงเจตนาตัดมิให้รับมฤดกนั้น จะถอนเสียก็ได้

ถ้าการตัดมิให้รับมฤดกนั้นได้ทำโดยพินัยกรรม จะถอนเสียได้ก็แต่โดยพินัยกรรมเท่านั้น แต่ถ้าการตัดมิให้รับมฤดกได้ทำเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ การถอนจะทำตามแบบใดแบบหนึ่งดั่งบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๖๐๘ (๑) หรือ (๒) ก็ได้

มาตรา ๑๖๑๒ การสละมฤดกนั้น ต้องแสดงเจตนาชัดแจ้งเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือทำเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ

มาตรา ๑๖๑๓ การสละมฤดกนั้น จะทำแต่เพียงบางส่วนหรือทำโดยมีเงื่อนไขหรือเงื่อนเวลาไม่ได้

การสละมฤดกนั้นจะถอนเสียมิได้

ปลดหนี้

มาตรา ๓๔๐ ถ้าเจ้าหนี้แสดงเจตนาต่อลูกหนี้ว่าจะปลดหนี้ให้ ท่านว่าหนี้นั้นก็เป็นอันระงับสิ้นไป

ถ้าหนี้มีหนังสือเป็นหลักฐาน การปลดหนี้ก็ต้องทำเป็นหนังสือด้วยหรือต้องเวนคืนเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้ให้แก่ลูกหนี้ หรือขีดฆ่าเอกสารนั้นเสีย

ครอบครอง

มาตรา ๑๓๖๗ บุคคลใดยึดถือทรัพย์สิน โดยเจตนาจะยึดถือเพื่อตนท่านว่าบุคคลนั้นได้ซึ่งสิทธิครอบครอง

มาตรา ๑๓๖๘ บุคคลอาจได้มาซึ่งสิทธิครอบครอง โดยผู้อื่นยึดถือไว้ให้

มาตรา ๑๓๖๙ บุคคลใดยึดถือทรัพย์สินไว้ ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลนั้นยึดถือเพื่อตน

มาตรา ๑๓๘๒ บุคคลใดครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นไว้โดยความสงบและโดยเปิดเผย ด้วยเจตนาเป็นเจ้าของ ถ้าเป็นอสังหาริมทรัพย์ได้ครอบครองติดต่อกันเป็นเวลาสิบปี ถ้าเป็นสังหาริมทรัพย์ได้ครอบครองติดต่อกันเป็นเวลาห้าปีไซร้ ท่านว่าบุคคลนั้นได้กรรมสิทธิ์

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

"บทบัญญัติ" "ทางส่วน "นิติกรรม" เหล่านั้นอ่านคิดสังเกตความสำคัญได้ก็พอแสดงว่าที่เห็นกันไปทางรวมปน "สัญญา" ถือเป็นอย่างเดียวเรื่องเดียวกันนั้น "สำคัญผิด" ไป ?

"ลักษณะนิติกรรม" กำหนดบุคคลหนึ่ง ๆ "เจตนา" แสดงออก "สมัครใจ" กระทำลงพึงเป็นผลทางกฎหมาย "นิติกรรม" ได้ไม่ได้ ฯ กระทำลงเอกเทศหรือทาง "ยินยอม" โดยฝ่ายตนกับทาง "ยินยอม" โดยฝ่ายอื่นมันก็เป็นเรื่อง "นิติกรรม" ของแต่ละคนแต่ละฝ่าย ฯ

"ผลแห่งนิติกรรม" ไม่มีกำหนดไว้อย่าง **"ผลแห่งสัญญา"** (มาตรา ๓๖๙ ฯลฯ) ดังนั้น "นิติกรรม" ในตัวเองไม่เกิด **"ผลในกฎหมาย"** อำนวย **"สิทธิ–หน้าที่"** ผูกพันกับคนอื่น ฯ ไม่เป็นอย่างกรณี **"สัญญา"** ที่ "คู่สัญญา" มี "ข้อสัญญา" ตกลงไว้ผูกพันกัน ?

"นิติกรรม ทาง ยินยอม" (มาตรา ๑๑๗) ที่ต่างฝ่าย "กระทำลง" ประสงค์ให้ **"ต้องผูกพันกัน"** มิอาจเป็นได้จนกว่าเกิดความตกลง **"ข้อตกลง"** "สัญญากัน" (มาตรา ๓๖๖—๓๖๘) ตามลักษณะสัญญา ฯลฯ "นิติกรรม ๒ ฝ่าย" ต่าง "ทำลง" ก็เป็น "นิติกรรม" ของแต่ละฝ่าย ต่าง "ยินยอม" ส่วน "สิทธิ" ตนไม่เป็น "สัญญา" ไปได้ ฯลฯ

"นิติกรรม" เอกเทศ (มาตรา ๑๑๒) ก็เป็นผลเพื่อ "สิทธิ" ตนไม่ผูกพันตนกับผู้ใดอื่น ฯ สังเกตเรื่อง "มูลนิธิ" เรื่อง "พินัยกรรม" ฯ มาตรา ๑๖๗๓ ระบุ **"สิทธิหน้าที่"** ก็เป็นเรื่อง **"ผลแห่งพินัยกรรม" และระหว่างบุคคลอื่น ? มิใช่**เรื่องผูกพันทำกับผู้รับพินัยกรรม ฯลฯ

เรื่องที่คิดสังเกตมาทบทวนกันทางเหตุผล รวมทั้งทางคิดสังเกตความคิดเห็นของบางท่าน "อธิบาย" ไว้ ประกอบกับข้อสำคัญต่อนี้ไป พอสรุปได้ว่า "นิติกรรม" ไม่เป็น "สัญญา" หรือปน "ลักษณะ" อื่น ฯลฯ(๑)

"มาตรา ๑๑๒" ฯ กำหนด "สมัครใจ" เจตนาแสดงออกด้วยการกระทำ "ทำลง" ด้วยตนเองตามกฎหมาย **"ลักษณะนิติกรรม"** โดย **"มุ่ง"** เกี่ยวข้องทางกฎหมายกับคนอื่น**เพื่อส่วน "สิทธิ"** ตนพึงเป็นไปตาม **"กฎหมาย"** ที่ประพฤติปฏิบัติ (เช่น ทำ "พินัยกรรม" ตาม "ลักษณะพินัยกรรม") ก็เป็นผลทางกฎหมายเกิด "นิติกรรม" เป็น "พินัยกรรม" ของ "เจ้าของเจตนา" สมประสงค์มี "ผลในกฎหมาย" ตาม "ลักษณะพินัยกรรม" "ลักษณะมฤดก" กำหนดไว้ ฯลฯ

---

(๑) "นิติกรรม" คือ "เจตนา" ที่บุคคลหนึ่ง ๆ แสดงออก "ทำลง" เป็น **"ผลทางกฎหมาย"** ได้สำหรับใช้ปฏิบัติ "กฎหมาย" ที่ "เจตนา" เป็นสารสำคัญเอาประโยชน์ตาม **"ผลในกฎหมาย** ที่กฎหมายนั้น ๆ กำหนดไว้ ฯลฯ

"มาตรา ๑๑๒–๑๑๖" ฯ ไม่ระบุกำหนดต้อง **"ทำลง"** แสดงกับ แก่ต่อบุคคลอื่น เป็นคู่ "กรณี" อีกฝ่ายหนึ่ง ฯ ไม่ต้องมี "บุคคล" อีกฝ่ายร่วมเพื่อ **"ให้ตนต้องผูกพัน"** มิใช่เรื่อง "นิติกรรมสองฝ่าย" ทาง "ยินยอม" (มาตรา ๑๑๗, ๑๒๔) บุคคลทำลงเองเอกเทศเป็น "ผลทางกฎหมาย" เป็น "นิติกรรม" ได้ตามมาตรา ๑๑๒ ดั่งกล่าวในวรรคก่อน ฯ ประการสำคัญมาตรา ๑๑๒ ไม่ระบุต้อง "ทำลง" เพื่อ "สิทธิ" อะไร ? ไม่จำกัดต้องทำกับ "บุคคล" ? ไม่มีระบุกำหนดต้อง "ทำลง" อย่างไร ? **จึงเพียงกระทำแสดงออก**ซึ่ง "เจตนา" ปรากฏ "สมัครใจ" ฝ่ายเดียวพอแล้วเกิด "นิติกรรม" ๆ มิใช่ "สัญญา" ตามมาตรา ๓๕๔ และต่อนั้น ๆ ไป ฯลฯ

คำว่า "ระหว่างบุคคล" คำว่า "ผูกพันนิติสัมพันธ์" ในมาตรา ๑๑๒ เป็นเรื่องผลทางกฎหมายไปเกี่ยวข้อง "บุคคลอื่น" ฯ สังเกตเป็นเรื่องความเกี่ยวข้องทางกฎหมาย (Juristic relation) ระหว่าง "เจ้าของเจตนา" กับผู้อื่น เช่นผู้รับ "พินัยกรรม" ได้สิทธิสมบัติมฤดกไป ฯ หรือ "ระหว่างบุคคล" ที่ "ผลแห่งพินัยกรรม" (มาตรา ๑๖๗๓) อำนวย "สิทธิหน้าที่" บังคับกัน ฯ หรือระหว่างบุคคลอื่นทั่วไปที่ต้องเคารพส่วน "สิทธิ" ของ "เจ้าของเจตนา" ได้ไว้ตามผลในกฎหมาย ฯลฯ(๑) "บท" มาตรา ๑๑๒ ระบุลอย ๆ **"ระหว่างบุคคล"** ฯ ไม่แสดงว่าที่เป็น "คู่กรณี" ร่วมกันอย่างในมาตรา ๑๑๗ นั้น ๆ ฯลฯ

ประการสำคัญที่สุด มาตรา ๑๑๒ "นิติกรรม" เป็นเรื่องเพียง **"มุ่ง"** "เพื่อ" "สิทธิ" ตาม "กฎหมาย" เกี่ยวข้องประพฤติปฏิบัติไป ฯ ไม่มีเรื่องถึงขั้น **"เกิด"** ผล **"ต้องผูกพัน"** เรื่อง "หน้าที่" รับผิดอะไรต่อผู้ใด ? มีบุคคลฝ่ายเดียว "ทำลง" และประสงค์ผลในกฎหมายเรื่อง "สิทธิ" ฯ มันเกิด**ความตกลง** **"ข้อตกลง"** ผูกพันระหว่างใครไม่ได้ไม่เป็นไปได้อย่างกรณีตาม "ลักษณะสัญญา" มาตรา ๓๖๖ และต่อนั้นไป ฯลฯ ดั่งนั้น "นิติกรรม" ตาม "ลักษณะนิติกรรม" ไม่รวมปนหรือเป็น "สัญญา" ได้ ?

"ลักษณะนิติกรรม" ฯ "บท" ไม่กำหนด "ผูกพันกัน" ผลเช่นนั้น ๆ มันเกิดอย่างไร ในเมื่อมาตรา ๑๑๒, ๑๑๗–๑๕๔ กำหนดความสมบูรณ์ของ "เจตนา" ความ

---

(๑) เช่น "ทรัพยสิทธิ" ตาม "ลักษณะทรัพย์สิน" เป็นต้น

บริบูรณ์ของความ "ยินยอม" เท่านั้น? ไม่มีเรื่อง **"ผลแห่งนิติกรรม"** เรื่อง **"ผลในกฎหมาย"** ที่อำนวย **"สิทธิ–หน้าที่"** ผูกพัน "คู่กรณี" ฯ ต่างกับที่ "ลักษณะสัญญา" กำหนดมี "ความผูกพัน" เกิดโดย "ข้อตกลง" มีผลแห่งสัญญา" มี "ผลในกฎหมาย" อำนวย "สิทธิ–หน้าที่" ตามตกลงกันและตาม "กฎหมาย" ได้ประพฤติปฏิบัติเอาประโยชน์กัน ฯลฯ

"นิติกรรม"(๑) "ความยินยอม" ต่างฝ่าย "ทำลง" นั้น ๆ เพียงแต่เป็น "ผลทางกฎหมาย" ตาม "ลักษณะนิติกรรม" มันก็ต่างเป็น "นิติกรรม" ขนานกันไป? มันไม่เกิด "ข้อตกลงเป็น "สัญญา" ตามมาตรา ๓๖๖–๓๖๘ จะให้มันเป็น "สัญญา" เอาเรื่อง "สัญญา" อธิบายมันไม่ลงกัน ถือเป็นเรื่องเดียวอย่างเดียวกันย่อมไม่ได้? **"นิติกรรม"** **"ความยินยอม"** เป็นเพียงสารสำคัญส่วนประกอบ "องค์" สัญญาเท่านั้น? เมื่อเกิดตกลง "สัญญา" ไม่มี "นิติกรรม" ต่อไป ฯลฯ

"สัญญา"(๒) เป็นความตกลง "ข้อตกลง" ของ "คู่สัญญา" เป็นสุทธิประสงค์จาก "ความยินยอม" "ความประสงค์" ที่แต่ละฝ่ายต้องการและได้แสดงต่อกันโดย "นิติกรรม" ทาง **"ยินยอม"** เสนอ–สนองกันตาม "ลักษณะสัญญา" ฯ เมื่อต่างฝ่ายได้รู้ความ**ประสงค์**ของกันและกันเป็นตามต้องการยอมตกลงกัน **"ข้อตกลง"** มันผูกพันถือปฏิบัติกันตาม "สิทธิ–หน้าที่" อำนวยโดย "ผลในกฎหมาย" ตาม กฎหมาย" ที่เกี่ยวข้องด้วย ฯลฯ สังเกตความสำคัญทาง **"สัญญา"** ตาม "บท" ต่อไปนี้ คิดดูกับเรื่องทาง **"นิติกรรม"** ข้างต้นพอช่วยให้เห็น ๒ เรื่องมันต่างกัน?

---

(๑) บุคคลหนึ่งฝ่ายเดียว "ทำลง" ส่วนสิทธิตนหรือทางยินยอม "ทำลง" ต่อฝ่ายอื่น มาตรา ๑๑๒ ๑๑๗, ๑๓๐, ๑๓๑ ฯลฯ

(๒) บุคคลฝ่ายหนึ่งกับฝ่ายอื่นต่าง "ทำลง" **ประสงค์**ยินยอมอย่างเดียวกัน (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ ๓๕๔ ฯลฯ) เกิดตกลงมี **"ข้อตกลง"** (มาตรา ๓๓๖–๓๖๙ ฯลฯ) ทั้ง ๒ ฝ่ายยินยอมกันใน **"ข้อตกลง"** นั้น ๆ โดย **"ความตกลง"** ฯ ไม่เพียงแต่ประสงค์ยินยอมในเรื่องเดียวตรงกันอย่างเดียวกัน จักต้องมี "ปรากฏการณ์" เกิด "ความตกลง" กันตาม "ประสงค์" ไว้ด้วย มันเป็นอีกชั้นหนึ่งจากต่างฝ่าย "ทำลง" ยินยอมโดย "เจตนา" ของตนฯ **เปรียบด้วยแหล่งรวม** กำเนิด**"ข้อตกลง"**ฯ ประการสำคัญจากความตกลงได้รู้กัน "สัญญา" เกิดขณะใด?

บรรพ ๒

สัญญา

หมวด ๑

ก่อให้เกิดสัญญา

มาตรา ๓๕๖ คำเสนอทำแก่บุคคลผู้อยู่เฉพาะหน้า โดยมิได้บ่งระยะเวลาให้ทำคำสนองนั้น เสนอ ณ ที่ใด เวลาใด ก็ย่อมจะสนองรับได้แต่ ณ ที่นั้น เวลานั้น ความข้อนี้ท่านให้ใช้ตลอดถึงการที่บุคคลคนหนึ่งทำคำเสนอไปยังบุคคลอีกคนหนึ่งทางโทรศัพท์ด้วย

มาตรา ๓๖๖ ข้อความใด ๆ แห่งสัญญาอันคู่สัญญาแม้เพียงฝ่ายเดียวได้แสดงไว้ว่าเป็นสาระสำคัญอันจะต้องตกลงกันหมดทุกข้อนั้น หากคู่สัญญายังไม่ตกลงกันได้หมดทุกข้ออยู่ตราบใด เมื่อกรณีเป็นที่สงสัย ท่านนับว่ายังมิได้มีสัญญาต่อกัน การที่ได้ทำความเข้าใจกันไว้เฉพาะบางสิ่งบางอย่าง ถึงแม้ว่าจะได้จดลงไว้ก็หาเป็นการผูกพันไม่

ถ้าได้ตกลงกันว่าสัญญาอันมุ่งจะทำนั้น จะต้องทำเป็นหนังสือไซร้เมื่อกรณีเป็นที่สงสัย ท่านนับว่ายังมิได้มีสัญญาต่อกันจนกว่าจะได้ทำขึ้นเป็นหนังสือ

มาตรา ๓๖๗ สัญญาใดคู่สัญญาได้ถือว่าเป็นอันได้ทำกันขึ้นแล้ว แต่แท้จริงยังมิได้ตกลงกันในข้อหนึ่งข้อใดอันจะต้องทำความตกลงให้สำเร็จ ถ้าจะพึงอนุมานได้ว่าถึงหากจะไม่ทำความตกลงกันในข้อนี้ได้ สัญญานั้นก็จะได้ทำขึ้นไซร้ท่านว่าข้อความส่วนที่ได้ตกลงกันแล้วก็ย่อมเป็นอันสมบูรณ์

มาตรา ๓๖๘ สัญญานั้นท่านให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริตโดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย

หมวด ๒

ผลแห่งสัญญา

มาตรา ๓๖๙ ในสัญญาต่างตอบแทนนั้น คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระหนี้จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้ หรือขอปฏิบัติการชำระหนี้ก็ได้ แต่ความข้อนี้ท่านมิให้ใช้บังคับ ถ้าหนี้ของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ถึงกำหนด

มาตรา ๓๘๗ ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไม่ชำระหนี้ อีกฝ่ายหนึ่งจะกำหนดระยะเวลาพอสมควรแล้วบอกกล่าวให้ฝ่ายนั้นชำระหนี้ภายในระยะเวลานั้นก็ได้ถ้าและฝ่ายนั้นไม่ชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ไซร้อีกฝ่ายหนึ่งจะเลิกสัญญาเสียก็ได้

มาตรา ๓๗๙ ถ้าลูกหนี้สัญญาแก่เจ้าหนี้ว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ก็ดี หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรก็ดี เมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ให้ริบเบี้ยปรับ ถ้าการชำระหนี้อันจะพึงทำนั้นได้แก่งดเว้นการอันใดอันหนึ่ง หากทำการอันนั้นฝ่าฝืนมูลหนี้เมื่อใด ก็ให้ริบเบี้ยปรับเมื่อนั้น

มาตรา ๓๙๒ ถ้าสัญญาว่าจะทำการชำระหนี้อย่างอื่นให้เป็นเบี้ยปรับไม่ใช่ให้เป็นจำนวนเงินไซร้ ท่านให้นำบทบัญญัติแห่งมาตรา ๓๗๙ ถึง ๓๘๑ มาใช้บังคับ แต่ถ้าเจ้าหนี้เรียกเอาเบี้ยปรับแล้ว สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนก็เป็นอันขาดไป

เลิกสัญญา

มาตรา ๓๘๖ ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเลิกสัญญา โดยข้อสัญญาหรือโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย การเลิกสัญญาเช่นนั้น ย่อมทำด้วยแสดงเจตนาแก่อีกฝ่ายหนึ่ง

แสดงเจตนาดั่งกล่าวมาในวรรคก่อนนั้น ท่านว่าหาอาจจะถอนได้ไม่

เอกเทศสัญญา

มาตรา ๔๕๓ อันว่าซื้อขายนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ขาย โอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง เรียกว่าผู้ซื้อและผู้ซื้อตกลงว่าจะใช้ราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขาย

มาตรา ๔๕๘ กรรมสิทธิในทรัพย์สินที่ขายนั้น ย่อมโอนไปยังผู้ซื้อตั้งแต่ขณะเมื่อได้ทำสัญญาซื้อขายกัน

มาตรา ๕๓๗ อันว่าเช่าทรัพย์สินนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่าผู้ให้เช่า ตกลงให้บุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่า ผู้เช่า ได้ใช้หรือได้รับประโยชน์ในทรัพย์สินอย่างใดอย่างหนึ่งชั่วระยะเวลาอันมีจำกัด และผู้เช่าตกลงจะให้ค่าเช่าเพื่อการนั้น

มาตรา ๗๐๒ อันว่าจำนองนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่าผู้จำนอง เอาทรัพย์สินตราไว้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่าผู้รับจำนอง เป็นประกันการชำระหนี้ โดยไม่ส่งมอบทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้รับจำนอง

ผู้รับจำนองชอบที่จะได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่จำนองก่อนเจ้าหนี้สามัญมิพักต้องพิเคราะห์ว่ากรรมสิทธิในทรัพย์สินจะได้โอนไปยังบุคคลภายนอกแล้ว หรือหาไม่

มาตรา ๕๒๑ อันว่าให้นั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่ง เรียกว่า ผู้ให้โอนทรัพย์สินของตนโดยเสน่หา แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่าผู้รับและผู้รับยอมรับเอาทรัพย์สินนั้น(๑)

มาตรา ๖๔๐ อันว่ายืมใช้คงรูปนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่าผู้ให้ยืม ให้บุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่าผู้ยืม ใช้สอยทรัพย์สินสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เปล่าและผู้ยืมตกลงว่าจะคืนทรัพย์สินนั้น เมื่อได้ใช้สอยเสร็จแล้ว

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

ความสำคัญสังเกตเป็นส่วนรวม ฯ "บทบัญญัติ" ทางส่วน "สัญญา" เหล่านั้นอ่านคิดสังเกตความสำคัญได้ก็พอแสดงว่าที่เห็นกันไปทางนิติกรรม" "สัญญา" ร่วมปนกันสำคัญผิดไป ฯ ที่เห็น "นิติกรรม" เป็น "มูลหนี้" ก็เช่นกัน ?

"นิติกรรม" ตาม "ลักษณะนิติกรรม" เป็นเรื่องแต่ละบุคคลแสดง "เจตนา" กระทำลงโดย "สมัครใจ" เป็นผลทางกฎหมาย ฯ "นิติกรรม" นั้นหลักการ "บท" ไม่มีเรื่อง "ข้อตกลง" เรื่อง "ผลในกฎหมาย" พึงอำนวย **สิทธิหน้าที่ผูกพันรับผิดชอบกับบุคคลอื่น** ไม่เป็นอย่างสัญญา เช่นตาม "บท" นำมากล่าวข้างต้นมันปราศจาก "ความผูกพัน" ไม่เป็น "มูลหนี้" ได้ ?

---

(๑) เรื่อง "ให้" เรื่อง "ยืม" ที่เอาไป**อธิบาย**มาตรา ๑๑๒ "ลักษณะนิติกรรม" อ้างว่าเป็น **"นิติกรรมฝ่ายเดียว"** นั้น ๆ เป็นการ**เข้าใจผิด** ฯ "บท" ก็ระบุชัด มันคือ "สัญญา" บุคคล ๒ ฝ่ายตกลงกัน อีกทั้งอยู่ในบรรพ ๓

"ให้" "ยืม" เป็นสัญญาจำพวกที่ก่อเกิดขึ้นแล้ว มีแต่ฝ่ายเดียวให้ประโยชน์แก่อีกฝ่าย (Unilatéraux) มิใช่จำพวกที่ต่างตอบแทนกัน (Synallagmatiques ou Bilatéraux) เช่น "ซื้อขาย" ฯ มันไม่เป็น "นิติกรรม" ไปได้ ?

"นิติกรรม" มีเรื่องของมันเป็น "เจตนา" ทำลงเพื่อ "สิทธิ" ใช้ปฏิบัติ "กฎหมาย" อื่นเอา "ผลในกฎหมายเป็นประโยชน์ได้ ฯ "บท" กำหนดเพียง "ทำลง" อย่างไร "เจตนา" เป็นผลทางกฎหมายไม่มีเรื่อง "ผลในกฎหมาย" "ผลแห่งนิติกรรม" กำหนดอย่าง "ผลแห่งสัญญา" ไม่มี "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" คู่กรณีผูกพันพึงเรียกร้องบังคับประโยชน์กันได้อย่าง "สัญญา" ตาม "ลักษณะหนี้" มาตรา ๑๙๔ และต่อนั้น ๆ ไป ไม่มีเรื่อง **"สิทธิและความรับผิด"** เป็นอีกส่วนหนึ่งได้ ฯลฯ สังเกตความสำคัญทาง "หนี้" ตาม "บท" ต่อไปนี้ดูบ้าง ฯลฯ

บรรพ ๒

หนี้

มาตรา ๑๙๔ ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิจะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ อนึ่งการชำระหนี้ด้วยงดเว้นการอันใดอันหนึ่งก็ย่อมมีได้

มาตรา ๒๐๘ การชำระหนี้จะให้สำเร็จผลเป็นอย่างใด ลูกหนี้จะต้องขอปฏิบัติการชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้เป็นอย่างนั้นโดยตรง

แต่ถ้าเจ้าหนี้ได้แสดงแก่ลูกหนี้ว่า จะไม่รับชำระหนี้ก็ดี หรือเพื่อที่จะชำระหนี้จำเป็นที่เจ้าหนี้จะต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งก่อนก็ดี ลูกหนี้จะบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ว่าได้เตรียมการที่จะชำระหนี้ไว้พร้อมเสร็จแล้ว ให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้นั้น เท่านี้ก็นับว่าเป็นการเพียงพอแล้ว ในกรณีเช่นนี้ท่านว่าคำบอกกล่าวของลูกหนี้นั้นก็เสมอกับคำขอปฏิบัติการชำระหนี้

มาตรา ๒๑๕ เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ไซร้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแก่การนั้นก็ได้

มาตรา ๒๑๓ ถ้าลูกหนี้ละเลยเสียไม่ชำระหนี้ของตน เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับชำระหนี้ก็ได้ เว้นแต่สภาพแห่งหนี้จะไม่เปิดช่องให้ทำเช่นนั้นได้

เมื่อสภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บังคับชำระหนี้ได้ ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นให้กระทำการอันหนึ่งอันใด เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับให้บุคคลภายนอกกระทำการอันนั้นโดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่ายให้ก็ได้ แต่ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันให้กระทำนิติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งไซร้ ศาลจะสั่งให้ถือเอาตามคำพิพากษาแทนการแสดงเจตนาของลูกหนี้ก็ได้

ส่วนหนี้ซึ่งมีวัตถุเป็นอันจะให้งดเว้นการอันใด เจ้าหนี้จะเรียกร้องให้รื้อถอนการที่ได้กระทำลงแล้วนั้นโดยให้ลูกหหนี้เสียค่าใช้จ่าย และให้จัดการ อันควรเพื่อกาลภายหน้าด้วยก็ได้

อนึ่ง บทบัญญัติในวรรคทั้งหลายที่กล่าวมาก่อนนี้ หากกระทบกระทั่งถึงสิทธิที่จะเรียกเอาค่าเสียหายไม่

มาตรา ๒๑๔ เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะให้ชำระหนี้ของตนจากทรัพย์สินของลูกหนี้จนสิ้นเชิง รวมทั้งเงินและทรัพย์สินอื่น ๆ ซึ่งบุคคลภายนอกค้างชำระแก่ลูกหนี้ด้วย

มาตรานี้ยกเลิกและบัญญัติใหม่โดย พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. ๒๔๗๗ มาตรา ๓ ดังนี้

"มาตรา ๒๑๔ ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งมาตรา ๗๓๓ เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะให้ชำระหนี้ของตนจากทรัพย์สินของลูกหนี้จนสิ้นเชิง รวมทั้งเงินและทรัพย์สินอื่น ๆ ซึ่งบุคคลภายนอกค้างชำระแก่ลูกหนี้ด้วย"

มาตรา ๒๒๒ การเรียกเอาค่าเสียหายนั้น ได้แก่เรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายเช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้นั้น

เจ้าหนี้จะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ แม้กระทั่งเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่พฤติ-การณ์พิเศษ หากคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว

มาตรา ๓๕๓ ถ้าสิทธิและความรับผิดในหนี้รายใด ตกอยู่แก่บุคคลคนเดียวกัน ท่านว่าหนี้รายนั้นเป็นอันระงับสิ้นไป เว้นแต่เมื่อหนี้นั้นตกไปอยู่ในบังคับแห่งสิทธิของบุคคลภายนอก หรือเมื่อสลักหลังตั๋วเงินกลับคืนตามความในมาตรา ๙๑๗ วรรค ๓

อายุความ

มาตรา ๑๖๓ อันสิทธิเรียกร้องอย่างใด ๆ ถ้ามิได้ใช้บังคับเสียภายในระยะเวลาอันกฎหมายกำหนดไว้ ท่านว่าตกเป็นอันขาดอายุความ ห้ามมิให้ฟ้องร้อง

มาตรา ๑๘๘ เมื่อกำหนดอายุความได้ล่วงพ้นไปแล้ว ฝ่ายลูกหนี้ชอบที่จะบอกปัดการชำระหนี้ได้

ถ้ามีการชำระหนี้อย่างใด ๆ ไปตามสิทธิเรียกร้องอันขาดอายุความแล้วเป็นราคามากน้อยเท่าใด ท่านว่าจะเรียกคืนหาได้ไม่ ถึงแม้ว่าการชำระหนี้นั้นจะได้ทำไปเพราะไม่รู้กำหนดอายุความก็เรียกคืนไม่ได้

วิธีเดียวกันนี้ ท่านให้ใช้ตลอดถึงการรับสภาพความรับผิดโดยสัญญา และการที่ลูกหนี้ให้ประกันด้วย

มาตรา ๑๘๙ เหตุที่สิทธิเรียกร้องขาดอายุความ ย่อมไม่ห้ามผู้รับจำนองผู้รับจำนำ หรือผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สิน หรือเจ้าหนี้ผู้มีบุริมะสิทธิเหนือทรัพย์สินอันตนได้ยึดถือไว้ในการที่จะใช้สิทธิบังคับจากทรัพย์สินที่จำนอง จำนำ หรือยึดถือไว้นั้น แต่เมื่อใช้สิทธิอันนี้ท่านห้ามมิให้เจ้าหนี้คิดเอาดอกเบี้ยที่ค้างกว่าห้าปีขึ้นไป

มาตรา ๑๙๐ เมื่อสิทธิเรียกร้องในส่วนที่เป็นประธานขาดอายุความแล้วสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ส่วนที่เป็นอุปกรณ์อันต้องอาศัยส่วนที่เป็นประธานนั้น ก็ตกเป็นอันขาดอายุความตามกันไปด้วย แม้ถึงว่าอายุความอันพึงใช้เฉพาะแก่สิทธิเรียกร้องส่วนอุปกรณ์อันนั้นจะยังไม่ครบบริบูรณ์ก็ตาม

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

“**ลักษณะนิติกรรม**” ฯ เรื่องของ “นิติกรรม” นั้นเมื่อ “เจตนา” เกิดผลทางกฎหมายเป็น “นิติกรรม” แล้วไม่มีข้อกำหนด “ผลในกฎหมาย” “ผลแห่งนิติกรรม” อำนวย “**สิทธิ—หน้าที่**” อย่างตาม “**ลักษณะสัญญา** เรื่องของ “สัญญา” หรืออย่าง “**ความผูกพัน**” ที่จะพึงเข้าข่ายบังคับ “**ลักษณะหนี้**” เช่นตาม “บท” นำมา

กล่าวข้างต้น ฯลฯ สารสำคัญเหล่านั้นขาดไป "นิติกรรม" ก็ไม่เป็น "สัญญา" มิใช่ "หนี้" ๆ ไม่เกิดจากมัน ๆ เป็น "มูลหนี้" ไม่ได้ ฯ

ถึงแม้ "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" กระทำลงเป็น "ความยินยอม" "ความประสงค์" ต้องการ "ทำสัญญา" ที่เป็น **"ผลทางกฎหมาย"** ตาม "ลักษณะนิติกรรม" และเกิดเป็น "คำเสนอ" "คำสนอง" ตาม "ลักษณะสัญญา" แล้วก็ไม่มีข้อกำหนดทาง "ลักษณะสัญญา" ให้มี **"ผลในกฎหมาย"** อำนวย **"สิทธิ–หน้าที่"** อย่างกรณี "สัญญา" กรณี "หนี้" ฯ "บท" กำหนดเป็น **"ผลทางกฎหมาย"** ได้ไม่ได้เป็นสำคัญ ฯลฯ

อย่างไรก็ดีบางท่านคิดเห็นไปทาง **"คำเสนอ"** ที่มีกำหนดระยะเวลาให้ทำคำสนองเป็น "มูลหนี้" ได้ ? "คำเสนอ" ที่ให้ **"คำมั่น"** ก็ทำนองเดียวกัน[๑] กล่าวคือถ้า "ถอน" เกิดรับผิดชอบ เกิด "สิทธิ–หน้าที่" ผูกพันได้ ? ซึ่งเป็นทำนองว่า "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" กระทำลงโดยบุคคลหนึ่ง "เจตนา" ฝ่ายเดียว "ผูกพัน" ระหว่าง ๒ ฝ่าย ? เรื่องที่ยกขึ้นอ้างกันเป็นกรณีมันเกิดเป็น "สัญญา" ขึ้น ฯลฯ[๑]

เรื่องมันมิอาจเป็นไปได้ตาม "ลักษณะนิติกรรม" "ลักษณะสัญญา" "ลักษณะหนี้" ที่ "เจตนา" ฝ่ายเดียว "นิติกรรม" "คำเสนอ" "คำมั่น" "คำสนอง" ทำลงเพื่อ "สิทธิ" ผูกพันบุคคล ๒ ฝ่ายได้ ฯ **"คำเสนอ"** "คำมั่น" "คำสนอง" นั้นทำกัน**เพื่อ** **"ก่อให้เกิดสัญญา"** เท่านั้น ? "นิติกรรม" โดยพลังงานที่เกิดสภาพใหม่เป็น "คำมั่น" "คำเสนอ" คำสนอง" มีเนื้อหาเพียงเท่านั้น ไม่เกิด "ผลทางกฎหมาย" "ผลในกฎหมาย" เป็นอื่นหรืออย่างทางคิดเห็นกันนั้น ๆ ได้ ?

---

(๑) **"คำมั่น"** ฯ บุคคลฝ่ายเดียว "ทำลง" (มาตรา ๑๑๒) **"สัญญา"** ฯ บุคคล ๒ ฝ่ายตกลงกัน (มาตรา ๓๖๖–๓๖๘) ควรสังเกตเรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๑/๒๔๗๒ ที่ ๖๒๖/๒๔๙๐ ที่ ๑๐๐/๒๔๙๗ ที่ ๑๔๖/๒๔๙๕

(๑) "คำเสนอ" "คำมั่น" นั้น ในเนื้อหาเป็น **"คำขอ"** ทำสัญญา ฯ กรณีที่แสดงไปแล้วไม่เกิด "สัญญา" ก็สิ้นเรื่องไป ฯ **"คำขอ"** ที่เจ้าของ "เจตนา" กำหนด **"ยอมตกลง"** ประการใดกำกับไว้ด้วย ก็จะต้องรับผิดตามนั้น ๆ เฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดเป็นไปตาม "ยอมตกลง" ล่วงหน้าไว้ ฯลฯ **"คำเสนอ"** **กำหนด "เวลา" กำกับ**เป็น "ตกลงล่วงหน้า" ถ้า "สนอง" ในกำหนดเกิด "สัญญา" ได้ หาก "ถอน" ก่อนต้อง **รับผิด "ตามสัญญา"** มิใช่เพราะ "เจตนา" นิติกรรม "คำเสนอ" ฯลฯ เรื่อง "คำมั่น" ก็ทำนองที่กล่าวนี้ ฯลฯ

ความสำคัญอยู่ที่ว่าได้กำหนดใน "คำเสนอ" "คำมั่น" "คำสนอง" ประการใด ? (ก) ระบุเพียงประสงค์เกิด "สัญญา" เท่านั้นหรือว่า (ข) ตกลงล่วงหน้ารับผิดอะไรกำกับด้วย มาตรา ๓๕๖, ๓๖๒, ๓๕๔, ๓๕๕, ๓๖๒ ฯลฯ) ปัญหาอยู่ที่ว่าได้ "ก่อให้เกิดสัญญา" ขึ้น ? หรือว่าไม่ได้ "ก่อให้เกิดสัญญา" ขึ้น ? ถ้า "สัญญา" เกิดขึ้น "สิทธิ—หน้าที่" มีเป็นไปตาม "ข้อตกลง" (มาตรา ๓๖๖ ฯลฯ) ไม่มีเรื่อง "นิติกรรม" "คำเสนอ" "คำสนอง" "คำมั่น" สืบไป ฯ **ถ้าไม่เกิด "สัญญา"** ตามที่กำหนดสภาพของมันสุดสิ้นไป ฯลฯ

ก่อให้เกิดสัญญา

มาตรา ๓๕๔ คำเสนอจะทำสัญญาอันเป็นระยะเวลาให้ทำคำสนองนั้นท่านว่าไม่อาจจะถอนได้ภายในระยะเวลาที่บ่งไว้[๑]

มาตรา ๓๕๕ บุคคลทำคำเสนอไปยังผู้อื่นซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทางและมิได้บ่งระยะเวลาให้ทำคำสนอง จะถอนคำเสนอของตนเสียภายในเวลาอันควรคาดหมายว่าจะได้รับคำบอกกล่าวสนองนั้น ท่านว่าหาอาจจะถอนได้ไม่

มาตรา ๓๕๗ คำเสนอใดเขาบอกปัดไปยังผู้เสนอแล้วก็ดี หรือมิได้สนองรับภายในเวลากำหนดดังกล่าวมาในมาตราทั้งสามก่อนนี้ก็ดี คำเสนอนั้นท่านว่าเป็นอันสิ้นความผูกพันแต่นั้นไป

---

(๑) คิดดูกับเรื่อง เงื่อนไข เงื่อนเวลา ฯลฯ

"มาตรา ๑๔๔ ข้อความอันบังคับไว้ในนิติกรรมเป็นผลต่อเมื่อมีเหตุการณ์อันใดอันหนึ่งขึ้นในอนาคตและไม่แน่นอน ข้อความเช่นนั้นท่านเรียกว่าเงื่อนไข"

มาตรา ๑๔๕ นิติกรรมใดมีเงื่อนไขเป็นเงื่อนบังคับก่อน นิติกรรมนั้นย่อมเป็นผลต่อเมื่อเงื่อนไขนั้นสำเร็จแล้ว

นิติกรรมใดมีเงื่อนไขเป็นเงื่อนไขบังคับหลัง นิติกรรมนั้นย่อมสิ้นผลในเมื่อเงื่อนไขนั้นสำเร็จแล้ว

ถ้าคู่กรณีแห่งนิติกรรมได้แสดงเจตนาไว้ด้วยกันว่าความสำเร็จแห่งเงื่อนไขนั้น ให้มีผลย้อนหลังไปถึงเวลาใดเวลาหนึ่งก่อนสำเร็จ ก็ให้เป็นไปตามเจตนาเช่นนั้น"

มาตรา ๓๖๒ บุคคลออกโฆษณาให้คำมั่นว่าจะให้รางวัลแก่ผู้ซึ่งกระทำการอันใด ท่านว่าจำต้องให้รางวัลแก่บุคคลใด ๆ ผู้ได้กระทำการอันนั้น แม้ถึงมิใช่ว่าผู้นั้นจะได้กระทำเพราะเห็นแก่รางวัล (๒)

มาตรา ๓๖๓ ในกรณีที่กล่าวมาในมาตราก่อนนี้ เมื่อยังไม่มีใครทำการสำเร็จดังบ่งไว้นั้นอยู่ตราบใด ผู้ให้คำมั่นจะถอนคำมั่นของตนเสียโดยวิธีเดียวกับที่โฆษณานั้นก็ได้ เว้นแต่จะได้แสดงไว้ในโฆษณานั้นว่าจะไม่ถอน

ถ้าคำมั่นนั้นไม่อาจจะถอนโดยวิธีดังกล่าวมาก่อน จะถอนโดยวิธีอื่นก็ได้แต่ถ้าเช่นนั้นการถอนจะเป็นอันสมบูรณ์ใช้ได้เพียงเฉพาะต่อบุคคลที่รู้

ถ้าผู้ให้คำมั่นได้กำหนดระยะเวลาให้ด้วยเพื่อทำการอันบ่งนั้นไซร้ ท่านให้**สันนิษฐาน**ไว้ก่อนว่า ผู้ให้คำมั่นได้สละสิทธิที่จะถอนคำมั่นนั้นเสียแล้ว

มาตรา ๔๕๔ การที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งให้คำมั่นไว้ก่อนว่า จะซื้อหรือจะขายนั้นจะมีผลเป็นการซื้อขายต่อเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งได้บอกกล่าวความจำนงว่าจะทำการซื้อขายนั้นให้สำเร็จตลอดไป และคำบอกกล่าวเช่นนั้นได้ไปถึงบุคคลผู้ให้คำมั่นแล้ว

ถ้าในคำมั่นมิได้กำหนดเวลาไว้ เพื่อการบอกกล่าวเช่นนั้นไซร้ ท่านว่าบุคคลผู้ให้คำมั่นจะกำหนดเวลาพอสมควร และบอกกล่าวไปยังคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งให้ตอบมาเป็นแน่นอน ภายในเวลากำหนดนั้นก็ได้ว่าจะทำการซื้อขายให้สำเร็จตลอดไปหรือไม่ ถ้าและไม่ตอบเป็นแน่นอนภายในกำหนดเวลานั้นไซร้ คำมั่นซึ่งได้ให้ไว้ก่อนนั้นก็เป็นอันไร้ผล

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

---

(๒) สังเกตดูบ้าง ๆ "คำเสนอ" มีกำหนดระยะเวลาและ "คำมั่น" เป็นเรื่องของฝ่ายเสนอขอทำ "สัญญา" ผูกพันตน "ตกลง" ล่วงหน้า ยอมให้เกิด "สัญญา" (มาตรา ๓๖๗, ๓๖๘) ถ้าอีกฝ่ายสนองตามกำหนดปฏิบัติตามระบุไว้ซึ่งเป็นทำนอง "เงื่อนไข" กำกับ "สัญญา" มันย่อมเกิดขึ้นการถอนไร้ผลไป ต้องรับผิดตามสัญญา ฯลฯ

สังกตกรณี "ซื้อขาย" ๆ (๑) ผู้ต้องการขายต้องการซื้อ กำหนดให้คำมั่นฝ่ายเดียว (๒) ตกลงทำ "สัญญาคำมั่น" จะขายจะซื้อไว้ก่อน (๓) ตกลงสัญญา "ซื้อขาย" เสร็จไป ฯลฯ ถ้าอีกฝ่ายปฏิบัติตามกำหนดระบุไว้ "สัญญา" มันเกิดขึ้น ฯลฯ คิดดูเรื่องร้านค้าสิ่งของบีดป้ายราคาไว้เราต้องการซื้อสิ่งนั้น ๆ จ่ายเงินตามราคา "ผู้ขาย" ไม่ยอมขายอ้างเอาไว้เป็น "ตัวอย่าง" หรือเหตุอื่นไม่ได้ ฯลฯ "ความผูกพันในกฎหมาย" มันเกิดจาก "สัญญา" มิใช่ "เจตนา" ฝ่ายเดียว ฯลฯ

"คำเสนอ" ที่แสดงความประสงค์ "ข้อตกลง" ขอทำสัญญาและมี**กำหนดระยะเวลา** ให้ทำ "คำสนอง" เพื่อเกิด "สัญญา" ตามข้อตกลงนั้น ๆ เป็น "คำขอ" ที่ผู้เสนอได้ **"ตกลง"** ไว้ล่วงหน้ายอมให้ "สัญญา" เกิดผูกพันตนถ้าได้มีการสนองภายในระยะเวลากำหนดไว้และถ้าพ้นระยะเวลาเป็นอันสิ้นสภาพ "คำเสนอ" สิ้นความผูกพันไป ฯลฯ

เรื่องเป็นกว่า **"ไม่อาจจะถอนได้"** ก็เพราะเหตุถ้าเกิด "สนอง" ภายในกำหนด "สัญญา" มันเกิดความ "ตกลง" ไว้ต้องรับผิดชอบตาม "ข้อตกลง" เสนอไว้ การถอนไม่ก็ดกันได้ ฯ ถ้าไม่เกิด "สนอง" ภายในกำหนดระยะเวลาการที่ถอนก่อนสิ้นระยะเวลาไม่มีเหตุจะต้องรับผิดชอบทางกฎหมาย ฯ **มีความผูกพันเฉพาะยอมให้ "สัญญาเกิด"** ตามกำหนดเท่านั้น ?

ถ้าอีกฝ่ายปฏิบัติ "คำเสนอ" เกิด "สัญญา" สัญญาเป็น "มูลหนี้" ก็เรียกร้องบังคับตาม "ข้อตกลง" ตาม "ลักษณะหนี้" ได้ ฯ ถ้าอีกฝ่ายไม่ปฏิบัติก็มีมาตรา ๓๕๗ ตัดบท "สิ้นความผูกพัน" ไป ฯ ทั้งโดย "บท" นั้น ๆ และโดยคำเสนอ กำหนดกรอบความรับผิดชอบไว้เป็นดั่งกล่าวมาอีกฝ่าย**ไม่ "สนอง"** จะอ้างให้รับผิดอะไรย่อมไม่ได้ ฯ

อย่างไรก็ดี ก็ได้มีการคิดเห็นเข้าใจไปทางถือเอาว่า "คำเสนอ" ที่มีกำหนดระยะเวลานั้น เป็น "นิติกรรม" ที่เป็น "มูลหนี้" ได้ ? เรื่อง "คำมั่น" ก็เป็นเช่นเดียวกัน กล่าวอ้างกันว่าอีกฝ่ายออกทุนเตรียมการไว้สำหรับ "สนอง" สำหรับปฏิบัติตาม "คำมั่น" หากมีการ "ถอน" เขาก็เสียหาย "สิทธิและความรับผิด" ผูกพันเรียกร้องค่าเสียหายได้ ? อันที่จริงมิอาจเป็นไปได้เช่นนั้น คิดดูได้จากบทและเหตุผลที่ได้สังเกตไว้ข้างต้น ฯลฯ

"คำเสนอ" ที่มีกำหนดระยะเวลาให้ทำ "คำสนอง" เป็น "คำขอ" ทำสัญญาระบุต้องการ "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" ของอีกฝ่าย "คำเสนอ" ที่มีกำหนด "ให้คำมั่น" เป็น "คำขอ" ทำสัญญาระบุต้องการ "การปฏิบัติ" ของอีกฝ่าย การไม่สนองไม่ปฏิบัติตามกำหนดเป็นความผิดของตนเองจะมาอ้างออกทุนเตรียมการเอาประโยชน์นอกเหนือไปจากฝ่ายเสนอกำหนดได้อย่างไร ?

"นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" ในตัวเองตาม "ลักษณะนิติกรรม" ไม่เกิด "ผลในกฎหมาย" สิทธิหน้าที่อย่างกรณี "สัญญา" ไม่เป็น "มูลหนี้" ได้ ฯ มันได้สภาพใหม่เป็น "คำเสนอ" แม้มีกำหนดระยะเวลามี "บท" ว่าไม่อาจถอนได้แต่ไม่มี "บท" กำหนดผลบังคับ "Sanction" และก็ไม่มีกำหนดการถอนเกิด "ผลในกฎหมาย" อำนวย "สิทธิ—หน้าที่" ต่อกันอย่างทำนองกรณี "สัญญา" หรือ "มูลหนี้" อื่น ฯ

ถ้าสังเกตความสำคัญมาตรา ๓๕๔, ๓๕๕, **๓๕๗**, ๓๖๒, ๓๖๓, ๔๕๔, ๓๖๖—๓๖๙ ฯลฯ เฉพาะอย่างยิ่งมาตรา ๓๕๗ จะช่วยคิดเห็นได้ว่า **"ความผูกพัน"** ผู้เสนอที่**กำหนด "ระยะเวลา"** ที่ "ให้คำมั่น" มีเพียงต้องยอมเกิดสัญญาขึ้นถ้าได้มีการสนองภายในกำหนดระยะเวลาได้มีการปฏิบัติตามคำมั่น ฯลฯ ถ้าไม่สนองตามกำหนดไม่ปฏิบัติตามคำมั่นก็เป็นอันไร้ผลไป ฯลฯ

การคิดถือเอาเข้าใจทาง "นิติกรรม" "สัญญา" เป็นเรื่องอย่างเดียวกัน ฯ "สัญญาเป็นนิติกรรม ๒ ฝ่าย" ฯ "นิติกรรม" เป็น มูลหนี้" "นิติกรรม" เป็นเรื่อง "ระหว่างบุคคล" เรื่อง "สิทธิเหนือบุคคล" ฯลฯ เหล่านี้ไม่ลงเรื่องที่ **"บท" "เหตุผล"** แสดงได้เช่นที่กล่าวมาข้างต้น ? สงสัยเข้าใจไปทางนั้น ๆ ด้วยการ **"แปร"** บท (Interpolation) มิใช่ตาม "บท" หรือ "ตีความ" **ผ่าน**ทาง "บท" (มาตรา ๔) ตามหลักการประมวลกฎหมาย ?

"บุคคล" หนึ่งแสดง "เจตนา" บริบูรณ์เป็น "นิติกรรม" (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) เกิดผลทางกฎหมาย **เพื่อ "สิทธิ"** ของตน ๆ ประพฤติเข้าข่ายบังคับกฎหมายลักษณะใด "ผลในกฎหมาย" ตามกำหนดไว้ ฯ กรณี "สัญญา" ต้องปฏิบัติกับบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง "นิติกรรมสองฝ่าย" ต่างยินยอม (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) เสนอ—สนองตรงกัน "ตกลง" เป็นสัญญาได้ ฯ ในตัวเองเอกเทศ **"นิติกรรม"** มิใช่เป็น **"สัญญา"** ไม่ผูกพันคนอื่น**มิเป็นมูลหนี้ได้** ฯ ถึงแม้จะอุปโลกมันกับ "สัญญา" เป็นเรื่องเดียวอย่างเดียวกันหรือให้ "นิติกรรม" เป็นเรื่อง "บุคคลสองฝ่าย" มิใช่ฝ่ายเดียวแสดง "เจตนา" เอกเทศ อีกทั้งให้ผลในกฎหมายเป็น "สิทธิเรียกร้องสิทธิเหนือบุคคล" ฯลฯ ก็ฝืนข้อเท็จจริง "บท" หลักเกณฑ์แต่ละเรื่องรวมปนไม่ได้เช่นกัน ฯลฯ ความคิดเห็นเป็นอย่างอื่นมีเช่นต่อไปนี้ ?

คำอธิบาย "มาตรา ๓๕๔ ฯลฯ" "ลักษณะสัญญา" โดย นายจิตติ ติงศภัทิย์ พ.ศ. ๒๕๐๕ บรรยายความสำคัญควรได้รับความสนใจหลายประการ ฯ สังเกตไปถึงเรื่อง "นิติกรรม" เรื่อง "สัญญา" เรื่อง "มูลหนี้" ได้ ฯ เพื่อประโยชน์การศึกษานำบางส่วนมาไว้ต่อไปนี้ในหน้า ๑ ว่า

> "ตั้งแต่ลักษณะ ๒ จนถึงลักษณะ ๕ จบบรรพ ๒ เป็นบทบัญญัติเรื่องมูล**หรือบ่อเกิดแห่งหนี้** อันบ่อเกิดแห่งหนี้นั้นอาจเกิดขึ้นโดยอาศัยเจตนาของบุคคล เช่น **นิติกรรม** สัญญา ฯลฯ"(๑)
>
> "**สัญญาเป็นนิติกรรม ๒ ฝ่าย** เกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาของคู่สัญญา ฯลฯ "คำอธิบาย" นั้น หน้า ๔ ฯลฯ ว่า
>
> "ความ**ยินยอม**หรือ**ข้อตกลงนั้นเป็นนิติกรรม** ซึ่งก่อให้เกิด**นิติสัมพันธ์**ระหว่างบุคคล ฯลฯ"
>
> "สัญญาเป็นข้อตกลงชนิดที่ก่อให้เกิดหนี้ ฯลฯ"
>
> "**สัญญาเป็นนิติกรรมสองฝ่าย**" เกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาตรงกันของบุคคลสองฝ่าย หรือกว่านั้น ตามปกติเมื่อ**มีผู้แสดงเจตนา**อันเรียกว่าคำเสนอจะทำสัญญา หากผู้รับคำเสนอนั้นแสดงเจตนาตกลงตรงตามคำเสนอ เรียกว่าทำคำสนองส่งไปถึงผู้เสนอ **สัญญาก็เกิดขึ้น**ระหว่างเขาทั้งสอง ตามคำเสนอและคำสนองนั้น ฯลฯ

"**คำอธิบาย**" ฯ เรื่อง "สัญญา" นั้น ๆ มีคำบรรยายน่าอ่านคิดสังเกตเกี่ยวกับ "นิติกรรม" "สัญญา" "มูลแห่งหนี้" ปรากฏตามบางประการคัดมาและขีดเส้นใต้ข้อความไว้เหล่านั้น ๆ ศึกษาคิดทบทวนดูความสำคัญรับเทียบกับ "บทบัญญัติ" เกี่ยวข้องดูไว้บ้าง ฯ

---

(๑) "นิติกรรม" มีบทไว้ในบรรพ ๑ ลักษณะ ๔ จะเป็น "มูลหนี้" ได้อย่างไร ? เรื่อง "นิติกรรม" บัญญัติมาตรา ๑๑๒–๑๕๕ เป็นเรื่องรับรอง "เจตนา" ทำลงเป็น "ผลทางกฎหมาย" ใช้ปฏิบัติ "กฎหมาย" อื่นเอาประโยชน์ตาม "ผลในกฎหมาย" กำหนดไว้ได้ ไม่เป็น "สัญญา" มิใช่ "มูลหนี้" ฯลฯ "คำอธิบาย" เริ่มต้นอ้าง "ลักษณะ" บทคลาดเคลื่อน ต่างเรื่อง ไม่มีแม้คำ "นิติกรรม" ให้สังเกตได้ ฯ ดังนั้น ทั้งหลายอื่น "อธิบาย" ถือเอา "นิติกรรมสัญญา" ปนกันและเป็น "บ่อเกิดแห่งหนี้" หรือ "มูลหนี้" ฯ ย่อมคลาดเคลื่อนไป ฯลฯ

ประการต้น ที่เริ่มเรื่องว่าตั้งแต่ "ลักษณะ ๒ ฯลฯ เป็นบทบัญญัติเรื่องมูลหนี้ "นิติกรรม" เป็นมูลหนี้ ฯ นั้น ๆ ลองตรวจอ่าน "บท" ข้อกำหนด **"ลักษณะ ๒"** มาตรา ๓๕๔ กับ "บท" ต่อ ๆ ไปจบบรรพ ๒ ดูบ้าง มีข้อกำหนด "เรื่องนิติกรรม" ระบุถึง "นิติกรรม" ใน "บท" ข้อกำหนดใด ? **"นิติกรรม"** มี "บท" ข้อกำหนดหลักเกณฑ์ส่วนของมันจัดสรรจำแนกไว้เป็น "ลักษณะ" ต่างหากและอยู่ในบรรพ ๑ มาตรา ๑๑๒—๑๑๖ ส่วนสำหรับกรณี "เจตนา" แสดงออก "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" เกี่ยวข้องทางกฎหมายกับบุคคลอื่น ก็มีมาตรา ๑๑๗—๑๕๕ เป็นสำคัญ ฯ บุคคลหนึ่งฝ่ายเดียวแสดง "เจตนา" นิติกรรมก่อเกิดหรือเป็น "สัญญา" ไม่ได้ ฯ สำหรับ "หนี้" ก็เช่นกัน โดยที่จำต้องมี "คู่กรณี" มี "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" ผูกพันกัน ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง ที่ว่า "สัญญาเป็น**นิติกรรม ๒ ฝ่าย** ฯ ครั้นแล้วว่า "สัญญา**เป็นข้อตกลง" "แสดงเจตนาตรงกัน"** (ซึ่งเป็นตามลักษณะสัญญา มาตรา ๓๕๖, ๓๖๑ ๓๖๖, ๓๖๗) ดังนี้ ก็เป็นเรื่องน่ายั้งคิด สังเกตว่า "กิจการทางกฎหมาย" รายหนึ่งเดียว พึงมีสภาพลักษณะทางกฎหมายเป็นได้ทั้ง "นิติกรรม" บรรพ ๑ "สัญญา" ข้อตกลง บรรพ ๒ ได้อย่างไร ? ถือว่า "สัญญา" เป็นนิติกรรม นิติกรรม**ของแต่ละฝ่าย**โดยสภาพไม่เกิดความตกลง "ข้อตกลง" ได้ ฯลฯ ถ้าถือ "สัญญาเป็นข้อตกลง" ฯ เมื่อ "นิติกรรม" ความยินยอม ๒ ฝ่าย แสดง**สมประสงค์ "ผู้เสนอ" ตกลงแล้ว**ก็สิ้นเรื่อง "นิติกรรม" ไป มันเป็นสาร ประกอบ "องค์สัญญา" พาเกิดความตกลง "นิติกรรม" ๒ ฝ่าย ไม่เป็น "สัญญา" เสียเอง

"คำอธิบาย" กล่าวไว้อีกว่า "ความยินยอม **หรือ**ข้อตกลง**เป็นนิติกรรม**ซึ่งก่อให้เกิด**นิติสัมพันธ์**ระหว่างบุคคล ฯลฯ(๑)

---

(๑) ฝ่ายเดียว "ทำลง" (มาตรา ๑๑๒) สองฝ่าย "ผูกพัน" (มาตรา ๑๑๗) ต่างกัน ฯ "ความยินยอม" (มาตรา ๑๑๗) ก็ต่างกับ "ข้อตกลง" (มาตรา ๓๖๖, ๓๖๗) ที่เกิดจาก "ความตกลง" (มาตรา ๓๕๖, ๓๖๑) ยอมกันใน "ข้อตกลง" สัญญากัน ฯ

"ความยินยอม" เป็น "นิติกรรม" ("ลักษณะนิติกรรม" มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) ส่วน "ข้อตกลง" เป็น "สัญญา" ("ลักษณะสัญญา" มาตรา ๓๖๖, ๓๖๗) ต่างเรื่องกัน ไม่รวมปนดั่ง "อธิบาย" ได้ ฯ "นิติสัมพันธ์" ต้นร่างภาษาอังกฤษว่า "Juristic relation" เป็นเพียงความเกี่ยวข้องทางกฎหมายส่วน "สิทธิ" ตามมาตรา ๑๑๒ มิใช่ "หนี้" ตามมาตรา ๑๙๔ ไม่เป็น "ความผูกพันในกฎหมาย" (Obligation) อีกด้วย ?

คำ "หรือ" แสดงว่า "**ความยินยอม**" กับ "**ข้อตกลง**" เป็นเรื่องเดียวกัน ? แต่ทว่า "บทบัญญัติ" กำหนดเรื่องต่างกัน (มาตรา ๓๕๖, ๓๖๑, ๓๖๖, ๓๖๗) "เจตนา" เกิด "**นิติกรรม**" (มาตรา ๑๑๒-๑๑๖) แสดงทาง "**ความยินยอม**" (มาตรา ๑๑๗—๑๕๕) เสนอ—สนอง เพื่อ "สัญญา" (มาตรา ๓๕๔—๓๖๕) ซึ่งจะเกิดเป็น "สัญญา" ต่อเมื่อตกลงกันมี "**ข้อตกลง**" สัญญากัน (มาตรา ๓๕๖, ๓๖๖—๓๖๘) ต่างเรื่องจาก "นิติกรรม" "ความยินยอม" "เสนอ—สนอง" นั้น ๆ

ประการสำคัญ ๆ "นิติกรรม" "ความยินยอม" เจ้าของ "เจตนา" คนหนึ่ง แสดงออก**เป็นเรื่องส่วน "สิทธิ" ตน ๆ** เขาอาจมุ่งเกี่ยวข้องทางกฎหมาย "Juristic Relation" กับบุคคลอื่น ฯลฯ มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ ไม่แสดงต้องมี "บุคคลอื่น" ร่วมเกี่ยวข้อง จึงจะเกิดผลทางกฎหมายได้ ไม่แสดงมี "หน้าที่" ต่อบุคคลอื่น ฯ ต่างเรื่องกับที่บุคคล ๒ ฝ่าย "**ผูกพันกัน**" (มาตรา ๑๑๗) หรืออย่างกรณี "สัญญา" ฯลฯ "ลักษณะนิติกรรม" ไม่มีบทข้อกำหนดเรื่อง "**นิติกรรม**" เกิดแล้วมี "**ผลในกฎหมาย**" สิทธิ—หน้าที่ความผูกพันระหว่างบุคคลเกิดรับผิดชอบอย่างตาม "**ลักษณะสัญญา**" ("ผลแห่งสัญญา" มาตรา ๓๖๙ ฯลฯ) หรือจัดการงานนอกสั่ง ลาภมิควรได้ ละเมิด อันจะพึงเป็น "มูลหนี้" ได้ ?

"**ผลในกฎหมาย**" มันจะเกิดตาม "กฎหมาย" ที่เจ้าของ "เจตนา" แสดงเป็น "นิติกรรม" ปฏิบัติ "กฎหมาย" นั้น ๆ เอาประโยชน์ไม่ว่าจะเพื่อส่วน "สิทธิ" ตนหรือทาง "ยินยอม" แสดงกับบุคคลอื่น เพื่อ "**สิทธิ—หน้าที่**" รับผิดชอบกัน ฯลฯ เมื่อต่างฝ่ายแสดงเจตนา "นิติกรรม" ทางยินยอม "ถึง" กันปฏิบัติตาม "ลักษณะสัญญา" **ความยินยอม**ของแต่ละฝ่ายสมประสงค์ เกิดความตกลง "**ข้อตกลง**" เป็นสัญญา ฯ สัญญามิใช่ "นิติกรรม" "นิติกรรม ๒ ฝ่าย" "ความยินยอม ๒ ฝ่าย" ซึ่งเป็น "สื่อ" สารสำคัญประกอบ "องค์" สัญญาเกิด "สุทธิประสงค์" เท่านั้น(๑)

---

(๑) "ลักษณะนิติกรรม" กำหนด "เจตนา" ทำลงเป็น "ผลทางกฎหมาย" ได้ใช้ประโยชน์ตาม "กฎหมาย" อื่น ๆ ไม่น่าสำคัญผิดเข้าใจถือเอา "นิติกรรม" เป็นเรื่อง "สัญญา" เพราะบางมาตรา (เช่นมาตรา ๑๑๗, ๑๑๘, ๑๒๔ ฯลฯ) มีคำ "คู่กรณี" "ผูกพัน" "นิติกรรมสองฝ่าย" ฯลฯ แท้ที่จริง "บท" กำหนดความบริบูรณ์ไม่บกพร่องของ "ความยินยอม" ก่อนเกิด "สัญญา" ของแต่ละฝ่ายที่จะเป็น "คู่กรณี" ที่จะทำ "นิติกรรมสองฝ่าย" ที่จะ "ผูกพัน" สัญญากัน ฯลฯ

"ลักษณะนิติกรรม" กำหนดความบริบูรณ์ความสมบูรณ์ของ "เจตนา" บุคคลสมัครใจกระทำ "ความยินยอม" ปฏิบัติ "กฎหมาย" ที่อำนวย "ผลในกฎหมาย" ตามประสงค์ ฯลฯ ส่วน "ลักษณะสัญญา" เรื่อง "สัญญา" กำหนดการเกิด "ข้อตกลง" สัญญา ฯ "กฎหมาย" ส่วนนี้มีแดนกำหนดส่วนของมัน การถือรวมปนกันยุ่งยากจะเข้าใจแต่ละ "ลักษณะ" เสร็จเรื่องได้อย่างไร ?

ความสับสนยุ่งยาก ฯ สาเหตุปัจจัยสำคัญน่าจะสืบเนื่องมาจากเข้าใจเรื่องไป "กฎหมายพื้นเมือง" คิดกันเป็นราย ๆ ตามสังเกตได้ถือตามกันก่อน "ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" ที่ใช้กันอยู่เวลานี้ ฯ "เจตนา" "**ความยินยอม**" รู้คิดเข้าใจปนกันถือเป็นเรื่องเดียวกัน ฯ "สัญญา" เป็นความยินยอม บางทีเรื่อง "หนี้" ฯลฯ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ ยังแสดงไว้สังเกตได้(๑)

---

(๑) เล็กเช่อร์ "ราชบุรี ฯ กรุงเทพบรรณาการพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๘ หน้า ๑๓๒

"สัญญานั้นแปลว่า **ความยินยอมทั้ง ๒ ฝ่าย** ฤๅมากกว่า ๒ ฝ่าย ในการที่จะทำ ฤๅละเว้นทำอย่างใดอย่างหนึ่ง"

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ ที่ได้ถูกยกเลิกไป

"มาตรา ๗ **เจตนา ฤๅความยินยอม**นั้น พึงอนุมานได้จากถ้อยคำที่พูดฤๅที่เขียน ฤๅจากกิริยา ฤๅจากพฤติการณ์อื่น ๆ"

"มาตรา ๑๑ **หนี้**นั้น ท่านว่า**จะก่อให้เกิดขึ้น** ฤๅแก้ไข ฤๅเลิกเสียก็ได้ด้วยความยินยอมพร้อมใจของคู่กรณีตามเขาจะเห็นควร" (กลายเป็น**หนี้**เกิดทางสัญญาเท่านั้น)

"มาตรา ๑๐๖ สัญญานั้นเป็น**ความตกปากลงคำกัน** ระว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป **ก่อให้มีหนี้** ประการหนึ่ง ฤๅหลายประการ"

"มูลคดีสัญญา" คำอธิบาย "สัญญา" โดย หลวงประดิษฐ์พิจารณการ (พระยามโน ฯ) ควรหาอ่านคิดดูบ้าง ฯ ในหน้า ๗–๘ ชี้ให้เห็น "สัญญา" เป็นเรื่อง **"ความตกลง"** และความผูกพัน "หนี้" ในสมัยนั้นเรียก **"น่าที่ในแพ่ง"** เกิดโดยสัญญา คล้ายสัญญา (คือจัดการงานนอกสั่ง ลาภมิควรได้) และประทุษร้ายส่วนแพ่ง (คือละเมิด) หรือโดยมีกฎหมายพิเศษ

ในเล็กเชอร์ "ราชบุรี" หน้า ๑๓๒ ว่า "ความยินยอมทั้ง ๒ ฝ่ายก็หมายถึงร่วมกัน คือ **"ความตกลง"** ฯ มิใช่ของ "นิติกรรม ๒ ฝ่าย" อธิบายกันสมัยนี้ ?

อันที่จริง "**เจตนา ฤาความยินยอม**" มัน ๒ เรื่องๆ ต่างกันรวมถือเป็นเรื่องเดียวกันอย่างนั้น ๆ มันพายุ่งยาก[(๒)] "ประมวลกฎหมาย" ที่ใช้อยู่เวลานี้แยกเรื่องไว้ "**นิติกรรมเอกเทศ**" "เจตนาศักดิ์สิทธิ" แสดง "ทำลง" ฝ่ายเดียวเป็นผล**ทางกฎหมาย** (Déclaration de Volonté) สังเกตมาตรา ๑๑๒—๑๑๖ เมื่อแสดงออก "**ทางยินยอม**" (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) ทำระหว่างบุคคล ๒ ฝ่าย หรือว่านั้น "**ตกลง**" (มาตรา ๓๕๖ ๓๖๑ ,๓๖๖—๓๖๘) "สัญญา" มันก็เกิดได้ ฯลฯ แสดงทางปฏิบัติ "กฎหมาย" อื่นเอา "ผลในกฎหมาย" ทำลงเข้าข่ายกำหนดไว้เอาประโยชน์ได้ ฯลฯ

"**ลักษณะนิติกรรม**" มีหลักการข้อกำหนดส่วนของมัน ไม่รวมปน "**ลักษณะ**" **อื่นได้** ฯ "ลักษณะสัญญา" ก็เพียงแต่สืบต่อใกล้กันโดย "เจตนา" นิติกรรมทาง "ยินยอม" เป็นสารสำคัญประกอบ "องค์" สัญญาก่อเกิด "สัญญา" ข้อตกลง "ผูกพัน" คู่กรณีเกิด "สิทธิ—หน้าที่" ขอบังคับตาม "ลักษณะหนี้" ได้ ฯลฯ

เริ่มสังเกตความสำคัญตามลำดับเรื่องจะช่วยเห็นเป็นดั่งกล่าวมาได้กล่าวคือ คิดดูกันตั้งแต่ "เจตนา" แสดงออกสมบูรณ์ (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) เกิดเป็น "**นิติกรรม**" ๆ ทาง "**ยินยอม**" บริบูรณ์ (มาตรา ๑๑๗—๑๕๕) ต่างฝ่าย "ทำลง" แสดงต่อกัน (มาตรา ๑๓๐, ๓๕๖—๓๖๑) ลงเรื่องเกิดความ "ตกลง" กันได้ "**ยอม**" **กันใน** "**ข้อตกลง**" (มาตรา ๓๖๖—๓๖๗, ๓๙๖ ฯลฯ) มันจึงจะเกิดเป็น "สัญญา" คู่กรณีถือปฏิบัติ ฯ มัน

---

(๒) ใน "คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖" ๓ เล่ม ได้นำเรื่อง "Acts–in–Law" ชี้ทางสังเกต "เจตนา" มีเรื่องส่วนของมัน ฯ นักนิติศาสตร์ฝรั่งเศส สวิส ได้ศึกษาคิดไว้ "Actes Juridiques" ประมวลกฎหมายไทยทำใหม่ใช้อยู่เวลานี้จัดสรรจำแนกเป็น "ลักษณะนิติกรรม" (Juristic Act) รับรอง "เจตนา" ทำลงเป็น "ผลทางกฎหมาย" มาตรา ๑๑๒—๑๑๖ ทำลงทาง "ยินยอม" มาตรา ๑๑๗ และต่อนั้นไป ฯ

ประมวลกฎหมายลักษณะหนี้สวิสเซอร์แลนด์ มาตรา ๑ ช่วยสังเกตความสำคัญได้

"Art. 1 Le contract est parfait lorsque les parties ont, réciproquement et d'une maniére concordante, manifestè leur Volonté.

Cette manifestation peut être expresse on tacite."

ต่างเรื่องกัน ฯ "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" กับ "สัญญา" มิอาจเป็นเรื่องเดียวปนกันได้ ฯ "นิติกรรม" ไม่เป็น "สัญญา" ก็ไม่มีเหตุจะเป็น "มูลหนี้"(๑)

ทางจะช่วยไม่ให้เผลอเอา "เรื่อง" ปนกัน (นอกจากศึกษา "บท") ยังพอมีอีกทางหนึ่งคือ ลำดับ "เรื่อง" ดั่งกล่าวในวรรคก่อนแล้วคิดสังเกต **"ผลทางกฎหมาย"** เกิดสำหรับแต่ละ "เรื่อง" ขณะใด "เรื่อง" นั้น ๆ มันมีเขตพลังงานแค่นั้น **สังเกต "ผลในกฎหมาย"** ที่เกิดไม่เกิดสำหรับ "เรื่อง" นั้น ๆ ก็เป็นส่วนของมันไม่ปนอื่น ฯ ลองคิดดู **"เรื่อง" ของ "เจตนา"** แสดงออกสมบูรณ์ (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) ศักดิ์สิทธิ "นิติกรรม" **เอกเทศมุ่งเพื่อ "สิทธิ"** ตนเอง (สังเกตเรื่องพินัยกรรม ปลดหนี้ ตั้งมูลนิธิ การได้สิทธิครอบครอง ได้กรรมสิทธิ) และเรื่อง "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" บริบูรณ์เพื่อ "ผูกพัน" กระทำลงต่อคนอื่น (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) ฯ สังเกตกรณี "เอกเทศทางทำพินัยกรรมเมื่อทำเข้าข่ายลักษณะพินัยกรรมมันไม่เป็น "นิติกรรม" ต่อไป ฯ กรณี "สัญญา" เริ่มยินยอมเข้า "ลักษณะสัญญา" เกิดเป็น "คำเสนอ" "คำสนอง" (มาตรา ๓๕๔ ฯลฯ) เกิด "ความตกลง" (มาตรา ๓๖๖—๓๖๘) ไม่เป็น "นิติกรรม" ต่อไป ฯลฯ

๒. "เจตนา" ศักดิ์สิทธิ "ผลทางกฎหมาย" ฯลฯ(๑)

"เจตนา" ที่แสดงออกสมัครใจมั่นเด็ดขาด**เสร็จเรื่อง**ได้กระทำลงเป็น "ผลทางกฎหมาย" ขณะใด ? "เจตนา" เอกเทศ "ทำลง" เป็นการ "สมบูรณ์" มาตรา ๑๑๒—

---

(๑) "ลักษณะหนี้" เป็นต่างเรื่องไปเลย ฯ ส่วนใดจะสาวไปถึง "นิติกรรม" ทำนองกรณี "สัญญา" นั้น ๆ หามีไม่ ฯ ไม่มีเหตุเรื่อง "นิติกรรม" จะรวมปน "หนี้" เป็นอย่างเดียวกันหรือเป็น "มูลหนี้" ได้ ฯ "ลักษณะนิติกรรม" กำหนดระบุเพียง **"นิติสัมพันธ์"** บุคคลฝ่ายเดียว "ทำลง" มุ่งเพื่อ "สิทธิ" เท่านั้น ส่วน "ลักษณะหนี้" กำหนด **"ความผูกพันในกฎหมาย"** มี "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" บังคับกันได้ ฯ (สังเกตมาตรา ๑๑๒—๑๕๕ เทียบมาตรา ๑๙๔, ๒๑๓ ฯลฯ) "ลักษณะนิติกรรม" เพียงกำหนด "เจตนา" เป็น "ผลทางกฎหมาย" ได้ ฯ ไม่กำหนด "ผลในกฎหมาย" สิทธิ—หน้าที่อย่าง "มูลหนี้" ทั้งหลายไปบังคับตาม "ลักษณะหนี้" ฯลฯ

(๑) คำสอน "นิติกรรมและสัญญา" โดยนายประกอบ หุตะสิงห์ พ.ศ. ๒๕๐๗ หน้า ๑๓, ๑๓๐, ๖ สังเกต "ความศักดิ์สิทธิของเจตนา" แต่ครั้นแล้วเข้าใจไปทางนิติกรรมสัญญาเป็นเรื่องเดียวกัน ฯลฯ

๑๑๖ มันเกิด "ผลตามกฎหมาย" บทเหล่านั้น **เป็น "นิติกรรม"** เป็น **"ผลทางกฎหมาย"** ในส่วน "สิทธิ" เจ้าของ "เจตนา" นั้น ๆ ฯลฯ เช่นต้องการ **"ผลในกฎหมาย"** ตามลักษณะพินัยกรรมมฤดก พอเขียนทำลงนามเสร็จ**มันเกิดเป็น "พินัยกรรม"** ตามลักษณะพินัยกรรม มิใช่เป็น **"นิติกรรม"** ต่อไป มันเป็นพลังงานสารประกอบ "องค์พินัยกรรม เปรียบด้วย "ไม้" ทำบ้านเรือน ๆ เสร็จมันเป็นเรื่องของบ้านเรือนนั้น ๆ

"เจตนา" นิติกรรมทาง **"ยินยอม"** เกี่ยวข้องทางกฎหมายกับ "บุคคล" อื่นจะเอา **"ผลในกฎหมาย"** (มาตรา ๑๑๗—๑๕๔) เมื่อแสดงเสร็จมันเป็นส่วน **"ความยินยอม"** ของเขา "นิติกรรม" ของเขา "ส่วนสิทธิ" ของเขา ฯลฯ มันจะเกิด "ผลทางกฎหมาย" ต่อฝ่ายอื่นเมื่อรู้ถึงอีกฝ่ายนั้น ๆ ส่วน "ผลในกฎหมาย" สิทธิ—หน้าที่ **"ผูกพันกัน"** จะเกิดต่อเมื่อต่างแสดงเข้าข่ายบังคับตาม "กฎหมาย" ที่ต้องการ เช่นปฏิบัติ "ลักษณะสัญญา ฯลฯ" เมื่อเกิด "สัญญา" ก็ไม่มีเรื่อง "นิติกรรม" ต่อไป ฯ

"เจตนา" **แสดงออก** "สมัครใจ" กระทำลงตามกฎหมายลักษณะนิติกรรม (มาตรา ๑๑๒—๑๕๔) เป็น "ผลทางกฎหมาย" ส่วนนี้ ก็ได้ความรับรอง "ศักดิ์สิทธิ" ให้มันเอา "ผลในกฎหมาย" ที่ประสงค์ประโยชน์ย่อมได้ตาม "กฎหมาย" เกี่ยวข้องที่ปฏิบัติไปซึ่งมีกำหนด "เจตนา" เป็นมูลสารสำคัญ "นิติกรรม" เกิดไม่เกิดหรือ "ผลทางกฎหมาย" เป็นสถานใด ก็เป็นเรื่อง "ลักษณะนิติกรรม" ซึ่งเป็นต่างเรื่องกับตาม "ลักษณะกฎหมาย" ที่ปฏิบัติเอาประโยชน์กัน ฯ "นิติกรรม" ไม่เป็น "สัญญา" ได้ ?

"เจตนา" นิติกรรม "ทำลง" เอกเทศ (มาตรา ๑๑๒) เป็นผลส่วนสิทธิตน (สังเกตกรณีพินัยกรรม ฯ ยึดถือครอบครองกรณีปรปักษ์ มาตรา ๑๓๘๒, ๑๓๑๘, ๑๓๖๗ คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๗—๑๘/๒๔๙๗ ที่ ๑๐๙/๒๕๐๖ ที่ ๑๑๐๑/๒๕๐๔) กรณี **"นิติกรรม"** ทำลงทาง **"ยินยอม"** ต่อบุคคลอีกฝ่าย (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) **เพื่อผูกพัน**โดย "สิทธิ—

หน้าที่" เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ฯ กรณี "ยอม" ตกลงใน "ข้อตกลง" สัญญา (มาตรา ๓๕๔ ฯลฯ) ต่างไปเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ฯลฯ[๑]

ทั้ง ๓ พวกที่กล่าวมาถ้าไม่สำคัญผิดรวมปนกันจะไม่ยุ่งยาก ฯ การเกิด "ผลทางกฎหมาย" ขณะใด ? ก็จะไม่ยุ่งยากหากถือว่า "เจตนา" "นิติกรรม" เอกเทศ (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) แสดงเสร็จเป็นผลได้ ฯลฯ กรณี "ยินยอม" ต่อบุคคลอื่น ถ้าอยู่ต่อหน้ากันพูดกันรู้เรื่อง (มาตรา ๑๑๗, ๓๕๖) ก็เป็นทำนองเดียวกัน ฯลฯ มาตรา ๑๑๒ ไม่ระบุเกิดผลขณะใด ? แต่คำว่า "ทำลง" "รู้ถึง" "ไปถึง" "ส่งไปแล้ว" "ได้รับ" "ได้รู้" "แสดงเจตนาต่อ" "แสดงเจตนาแก่" "รู้กัน" "อยู่ต่อหน้า" (มาตรา ๑๑๒, ๑๑๗, ๑๓๐ ๑๓๑, ๑๔๐, ๓๖๓, ๓๔๐, ๓๘๖, ๓๕๖) พอแสดงเป็นผลเมื่อเสร็จ เมื่อรับรู้กัน ?

กรณีต่างฝ่ายอยู่ห่างกัน พูดฟังรับรู้กันไม่ได้อย่างอยู่ต่อหน้ากัน จักต้องอาศัย "สื่อสาร" ประการใดหนึ่งติดต่อกัน ฯ เป็นเรื่องยุ่งยาก การสังเกต "ผลทางกฎหมาย" เกิดขณะใด ? หลักการ "รับรู้" บางทีเลือนลาง ฯลฯ "บท" ว่าตั้งแต่ "เวลาที่ไปถึงคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง (Reach) คือถึง "บุคคล" เพื่อรับรู้ (มาตรา ๑๓๐, ๑๓๑, ๑๔๐, ๓๔๐ ๓๕๕, ๓๕๘, ๓๕๙, ๓๖๑, ๓๖๓, ๔๕๔, ๒๐๔, ๔๗๐ เป็นต้น) ไม่ใช่ไปยังแหล่งปลายทาง (Arrive) อย่างอื่นยุ่งยาก ไปทางสันนิษฐานทางซ้อนการสันนิษฐานคาดคะเนทั้งสำหรับเรื่อง "ไปถึง" ตัวบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งและเรื่องเขา "ได้รับรู้" ฯ ไกล "บท" และข้อเท็จจริง ? บางกรณีไปถึงแหล่งปลายทางหรือไม่ ? ไปถึงผู้รับรู้หรือไม่ ? เหล่านี้ไม่สำคัญถือเป็น "ผลทางกฎหมาย" ได้ ฯลฯ

"ลักษณะนิติกรรม" กำหนดเป็นกลางเรื่อง "เจตนา" เกิดเป็น "นิติกรรม" สมบูรณ์เป็น "ผลทางกฎหมาย" เอาประโยชน์ตามมุ่งประสงค์อำนวยโดย "กฎหมาย"

---

(๑) สังเกตเรื่องไม่ปนกัน.— (ก) ประสงค์อะไรจะ "สัญญา" กัน "เจตนา" ทำลงทาง "ยินยอม" ต่อกัน "รู้" กันเกิดเป็น "ผลทางกฎหมาย" ตาม "ลักษณะนิติกรรม" ฯ (ข) ความประสงค์ต่าง "ยินยอม" เสนอ—สนอง กันจะเกิด "ความตกลง" ได้ไม่ได้ "ผลทางกฎหมาย" ตาม "ลักษณะสัญญา" ฯ (ค) สมประสงค์โดย "ความตกลง" ตาม "ลักษณะสัญญา" ยอมกันใน "ข้อตกลง" ฯ เป็น "สัญญา" เกิด "ผลในกฎหมาย" สิทธิ—หน้าที่ผูกพันกัน ฯลฯ

เกี่ยวข้องเจ้าของ "เจตนา" ปฏิบัติไป หลักการมีอันต้องปฏิบัติ "นิติกรรม" ปฏิบัติ "กฎหมาย" เกี่ยวข้อง ฯลฯ **การปฏิบัติ "นิติกรรม"** กระทำกับบุคคลอยู่ห่างโดยระยะทางเป็นผลได้ต่อเมื่อ "ไปถึง" บุคคลผู้นั้น ๆ เขาได้ **"รับรู้"** เป็นสำคัญฯ[๑] เขา "ไม่รู้" จะเป็นคุณเป็นโทษแก่เขาได้อย่างไร ? ตาม "บท" ใด ?

บุคคล ๒ ฝ่ายอยู่กันต่อหน้าพูดก็ "ถึง" กัน "รับรู้" กัน ฯ กรณีอยู่ห่าง "พูด" กันไม่ได้ "สื่อสาร" ก็ต้อง "ไปถึง" กัน "รับรู้" กัน ฯ **ธรรมดาปกติวิสัยมันก็เป็นเช่นว่านั้น** ๆ ไม่ "ถึง" เขา ๆ ไม่ "รับรู้" ไม่เกิดอะไรแก่ "เขา" ได้ ? "ลักษณะนิติกรรม" กำหนดให้ **"ความศักดิ์สิทธิ"** ก็กำหนดเช่นว่านั้น ๆ ? ถือปฏิบัติไปทางอื่น ไม่เป็นเรื่อง **"นิติกรรม"** ตาม "ลักษณะนิติกรรม" ไม่เกิด **"ศักดิ์สิทธิ"** ได้ ?

การคิดเห็นเข้าใจ**ไปทางอื่น** ฯ บางทีจะเนื่องจากอ่าน "บท" มาตรา ๑๗๐ เพียง "บท" เดียว**พอพบคำ "ไปถึง"** ก็คิดเข้าใจคาดคะเนสันนิษฐาน ฯลฯ ถ้าเพียงแต่**อ่านมาตรา ๑๓๑ ถัดไป** และคิดดูถึงความเป็นจริงตามธรรมดาประกอบสังเกตความสำคัญ "บท" อื่นเกี่ยวข้องเรื่อง "นิติกรรม" ก็จะไม่คาดคะเนสันนิษฐานวุ่นวายไป และคงเห็นการ**เข้าใจทางนั้น** ๆ สำคัญผิดไป ?

เรื่องที่มีข้อกำหนด มาตรา ๑๑๗,๑๑๘,๑๓๑, ๑๒๔, ๑๔๐, ๓๖๓, ๓๔๐, ๓๘๖ ๓๕๖ ฯลฯ พอจะช่วยคิดเห็นได้ว่า "ไปถึง" ตามมาตรา ๑๓๐ "นิติกรรม" กระทำแก่บุคคลอีกฝ่ายจะต้อง **"ถึงตัว"** เขา ๆ "รับรู้" หรือควรต้องได้ "รู้" เริ่มเรื่องกันได้ด้วยการ "รู้กัน" ประสงค์อะไร ? พิสูจน์ได้ว่า **ไปถึงตัวเขา ๆ ได้รับ** "สันนิษฐาน" ต้อง "รู้" ก็พอพึ่งมิใช่เพียงเขียน "จดหมาย" โยนใส่ตู้ไปรษณีย์หรือ "ลงทะเบียน" มิใช่เพียงเอาไป "ปิด" หน้าบ้านโยนทิ้งต่อหน้าบุคคลโดย**เขาไม่ได้ "รับ" มัน** ฯลฯ[๑]

---

(๑) แต่ทว่าควรดูเรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๓๖/๒๕๐๒ ที่ ๓๑๘/๒๕๐๑ ที่ ๑๘๓–๑๘๕/๒๔๙๗ กรณีคนในบ้านรับจดหมาย ๆ วางไว้ ๆ ส่งทางไปรษณีย์ ฯลฯ

(๑) มาตรา ๑๓๐, ๑๓๑ เป็นเรื่อง "คน" กับ "คน ๆ" "ไปถึง" คน ๆ นั้น ได้รับ "รู้" ฯลฯ ถ้าอ่านมาตรา ๑๓๐ คิดดูกับ "บท" อื่นเกี่ยวโยงประกอบกับเรื่อง "ผลทางกฎหมาย" เกิดขณะใดจะได้ความสำคัญดั่งกล่าวนั้น ๆ ถ้าอ่านมาตรา ๑๓๐ เฉพาะ "บท" (แบบพระราชบัญญัติ) พาหลงผิดคิดนอกเรื่องไป ๆ บ้างตำหนิ "บท" ว่าระบุเพียง "ไปถึง" ไม่ระบุ "รู้ถึง" จึงไม่จำต้อง "รู้" กัน ฯลฯ

สังเกตบาง "เรื่อง" เป็นตัวอย่างดูบ้าง ฯ "กฎหมาย" มี "บท" ที่ "ผลในกฎหมาย" พึงเกิดอำนวย "ประโยชน์" กำหนดทางอีกฝ่าย "รับรู้" เช่นกรณีบอกล้างโมฆียะกรรม หรือให้สัตยาบัน (มาตรา ๑๔๐) ระบุต้อง "แสดงเจตนาต่อบุคคล" อีกฝ่าย ฯ เรื่อง "ปลดหนี้" (มาตรา ๓๔๐) ก็เช่นกัน ฯ เรื่อง "เลิกสัญญา" (มาตรา ๓๘๖) ต้อง "แสดงเจตนาแก่อีกฝ่าย" ฯ เรื่อง "เลือกชำระหนี้" (มาตรา ๒๐๑) ต้อง "แสดงเจตนาแก่ลูกหนี้" แจ้งความนั้นแก่เจ้าหนี้" ฯ เรื่อง "บอกกล่าว" (มาตรา ๒๐๔, ๒๐๘, ๓๓๓ ๓๓๙) มีกำหนด "บอกกล่าวแก่ ...." "บอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบ" "ได้รับคำบอกกล่าว" มาตรา ๔๗๐, ๗๒๘ มีเรื่อง "บอกกล่าวไปยัง......" และมีอันต้อง "ปฏิบัติตามคำบอกกล่าว " มาตรา ๕๖๖ กำหนด "บอกกล่าวอีกฝ่ายหนึ่งให้รู้ตัว......" ฯลฯ บรรพ ๓ มีเรื่องมากหลาย ฯลฯ[๑]

ข้อกำหนดมาตรา ๑๓๐ ระบุ "ไปถึง" ฯ เป็นเรื่องของเจ้าของ "เจตนา" ทำนิติกรรมแสดงเป็น "ผลทางกฎหมาย" ส่วน "สิทธิ" ตนกับข้อกำหนดที่ "ผลทางกฎหมาย" พึงเกิดเป็นไปเกี่ยวข้องอีกฝ่าย (เช่นกล่าวในวรรคก่อน) และเป็นเรื่องของอีกฝ่ายนี้ที่ระบุทางแสดง "แก่" "ต่อ" เขา ๆ ต้องรับรู้ด้วย ฯ เรื่อง "มันก็เป็นต่างรู้กัน" อยู่ห่างเป็นอย่างอยู่ต่อหน้าฉะนั้น ฯ สังเกตเรื่อง "สัญญา" (มาตรา ๑๓๐, ๓๕๔, ๓๕๖, ๓๖๑ ๓๖๓, ๓๖๖, ๓๖๗) ถ้าไม่ได้ "รับรู้" เสนออะไร ? ก็สนองไม่ได้ ? ถ้าไม่ได้ "รับรู้" สนองตามประสงค์ก็ไม่ตกลงด้วยได้ เว้นแต่ "คำเสนอ" ระบุ" "ตกลง" ล่วงหน้า (เช่นมาตรา ๓๖๑, ๓๖๒ ฯลฯ) ฯ "คำเสนอ" ที่เป็น "คำถาม" จำเป็นตอบให้ "รู้" กัน ฯลฯ

เรื่อง "เจตนา" แสดงออก "นิติกรรม" ทางใช้สิทธิแห่งตนกระทำลงเอกเทศเกี่ยวข้องบุคคลอีกฝ่าย (เช่นกรณีบอกล้าง "โมฆียะกรรม" บอกกล่าว บอกเลิกสัญญา ฯลฯ) เมื่อเขาจักต้อง "รับผิด" "รับชอบ" (เช่นตามมาตรา ๑๔๐, ๓๔๐, ๓๘๖, ๓๓๓, ๓๓๙ เป็นต้น)

---

(๑) อันที่จริง มาตรา ๑๑๗ เริ่มเรื่อง "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" มีข้อความถ้อยคำแสดงหลักการพอคิดเห็น "ผลทางกฎหมาย" จะเกิดด้วยการ "รู้กัน" ฯ สังเกตคำ รู้ถึงเจตนา" ในมาตรา ๑๑๗ นั้น ๆ ฯลฯ

เขาก็ต้องได้ "รับรู้" นิติกรรมแสดงไปด้วย ? มาตรา ๑๓๐ ว่า "ไปถึง" อีกฝ่ายหมายความ "ถึง" บุคคล (Reach him) ไม่ใช่ "ถึง" แหล่ง (Arrive) เท่านั้น ?

บางท่านถือเอาว่า "บท" ระบุ **"ไปถึง"** มิได้ว่า **"รู้ถึง"** จึงไม่จำต้องถึงตัวเขา ๆ รับรู้ ? เลยถือเอาทางว่า "ส่งไปแล้ว" (มาตรา ๑๓๐ วรรคสอง) สันนิษฐานได้ "ถึง" สันนิษฐาน "ได้รับ" สันนิษฐาน "ได้รู้" แล้ว ฯลฯ มันเป็น "สันนิษฐาน" ซ้อนสันนิษฐาน ไร้ค่าและคิดแบบนั้นเป็น **"เล่นคำ"** **และไม่สังเกต** "บท" **อื่น**เกี่ยวโยงตลอดเรื่องกับ "เหตุผล" เช่น กล่าวข้างต้น ฯ **ไม่ระลึกถึงหลักการพิสูจน์**อีกด้วย ? "บท" กฎหมายกำหนดเรื่องเพียงอาจพิสูจน์ได้ **"ไปถึง"**เขาพอแล้ว รับจดหมายไปจะอ่านไม่อ่านไม่รู้ เถียงไม่ได้ อีกฝ่ายมิอาจล่วงล้ำเข้าพิสูจน์ได้ฯ เมื่อได้รับก็ต้องที่**สันนิษฐาน**" ได้รู้ด้วย ? "สันนิษฐาน" ชั้นเดียว ฯลฯ

"ลักษณะนิติกรรม" รับรอง "ความศักดิ์สิทธิ" ของ**เจตนา**โดยถือหลัก "สมัครใจ" พิสูจน์ด้วยการ กระทำลง" ฯลฯ ปรากฏการณ์ "กรรม" ชี้ถึง "เจตนา" และ "สมัครใจ" ก็ได้เรื่องจาก**ทาง** **"สันนิษฐาน"** เช่นกัน ฯลฯ มันเป็นทำนอง "ลักษณะนิติกรรม" กำหนดอย่างนั้น ๆ (มาตรา ๑๑๒, ๑๓๐) ได้สันนิษฐานไว้แล้ว "ไปถึง" อีกฝ่าย "ผู้รับ" จักต้อง "รู้" ฯลฯ กรณีใดที่จะให้ **"ต้องรู้ถึง"** ก็มี "บท" ระบุกำหนดเช่นตามมาตรา ๑๑๗, ๑๓๑, ๓๖๓ เป็นต้น ฯลฯ บางทีจะขจัดความยุ่งยากสำคัญผิดได้ ถ้าสังเกตหลักการความสำคัญจาก "บท" ต่อไปนี้ดูบ้าง ฯลฯ

"มาตรา ๑๑๒ อันว่านิติกรรมนั้น ได้แก่การใด ๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล เพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ"(๑)

---

(๑) "เจตนา" ศักดิ์สิทธิเมื่อแสดงออกสมบูรณ์ตามมาตรา ๑๑๒–๑๑๖ เป็นผลตามกฎหมายเกี่ยวข้องที่ปฏิบัติไป**ในส่วน "สิทธิ" ของตน**เอกเทศ ฯลฯ สังเกตเรื่องยึดถือครอบครอง**ทรัพย์**ในบรรพ ๔ เรื่องลิขสิทธิ สิ่งประดิษฐ์ เครื่องหมายการค้า ฯ เรื่องพินัยกรรมในบรรพ ๖ เรื่อง "ปลดหนี้" ตามมาตรา ๓๔๐ ฯลฯ อย่างไรก็ดี อ่านดูเรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๐๖๗/๒๔๗๕ ที่ ๑๐๗๔/๒๔๗๗ อย่าปนกัน **"เจตนา"** เอาผลเอกเทศ ฯ เจตนา **"ยินยอม"** ฯ กับบุคคลอื่น ฯลฯ

"มาตรา ๑๑๗ การแสดงเจตนาใด แม้ในใจจริงผู้แสดงจะมิได้เจตนาให้ตนต้องผูกพันตามที่ตนได้แสดงออกมานั้นก็ดี ท่านว่าหาเป็นมูลทำให้การแสดงเจตนานั้นตกเป็นโมฆะไม่ เว้นแต่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะได้รู้ถึงเจตนาอันซ่อนอยู่ในใจของผู้แสดงนั้น"

"มาตรา ๑๓๐ การแสดงเจตนาทำให้แก่บุคคลผู้อยู่ห่างโดยระยะทางย่อมมีผลนับแต่เวลาที่ไปถึงคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งนั้นเป็นต้นไป แต่ถ้าบอกถอนไปถึงผู้นั้นก่อนแล้วหรือพร้อมกันไซร้ แสดงเจตนานั้นก็ย่อมตกเป็นอันไร้ผล

อนึ่ง เมื่อเจตนาได้ส่งไปแล้ว ถึงแม้ว่าในภายหลังผู้แสดงเจตนาจะตายหรือตกเป็นคนไร้ความสามารถก็ตาม ท่านว่าหาเป็นเหตุทำให้ความสมบูรณ์แห่งการแสดงเจตนานั้นเสื่อมเสียไปไม่"

"มาตรา ๑๓๑ ถ้าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเมื่อได้รับซึ่งการแสดงเจตนานั้นเป็นผู้เยาว์ก็ดี เป็นผู้ที่ศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถก็ดี การแสดงเจตนานั้นท่านห้ามมิให้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คู่กรณีนั้น แต่ความข้อนี้ท่านมิให้ใช้บังคับ หากปรากฏว่าผู้แทนโดยชอบธรรมได้รู้ด้วยแล้ว"

"มาตรา ๑๓๒ ในการตีความแสดงเจตนานั้น ท่านให้เพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนตามตัวอักษร"

"มาตรา ๓๔๐ ถ้าเจ้าหนี้แสดงเจตนาต่อลูกหนี้ว่าจะปลดหนี้ให้ท่านว่าหนี้นั้นก็เป็นอันระงับสิ้นไป

ถ้าหนี้มีหนังสือเป็นหลักฐาน การปลดหนี้ก็ต้องทำเป็นหนังสือด้วยหรือต้องเวนคืนเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้ให้แก่ลูกหนี้ หรือขีดฆ่าเอกสารนั้นด้วย"

"มาตรา ๓๕๔ คำเสนอจะทำสัญญาอันบ่งระยะเวลาให้ทำคำสนองนั้น ท่านว่าไม่อาจจะถอนได้ภายในระยะเวลาที่บ่งไว้"

"มาตรา ๓๕๕ บุคคลทำคำเสนอไปยังผู้อื่นซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทางและมิได้บ่งระยะเวลาให้ทำคำสนอง จะถอนคำเสนอของตนเสียภายในเวลาอันควรคาดหมายว่าจะได้รับคำบอกกล่าวสนองนั้น ท่านว่าหาอาจจะถอนได้ไม่"

"มาตรา ๓๕๖ คำเสนอทำแก่บุคคลผู้อยู่เฉพาะหน้า โดยมิได้บ่งระยะเวลาให้ทำคำสนองนั้น **เสนอ ณ ที่ใดเวลาใด**ก็ย่อมจะสนองรับได้แต่ **ณ ที่นั้นเวลานั้น** ความข้อนี้ท่านให้ใช้ตลอดถึงการที่บุคคลคนหนึ่งทำคำเสนอไปยังบุคคลอีกคนหนึ่งทางโทรศัพท์ด้วย"

"มาตรา ๓๕๗ คำเสนอใดเขาบอกปัดไปยังผู้เสนอแล้วก็ดี หรือมิได้สนองรับภายในเวลากำหนดดังกล่าวมาในมาตราทั้งสามก่อนนี้ก็ดี คำเสนอนั้นท่านว่าเป็นอันสิ้นความผูกพันแต่นั้นไป"

"มาตรา ๓๕๘ ถ้าคำบอกกล่าวสนองมาถึงล่วงเวลา แต่เป็นที่เห็นประจักษ์ว่าคำบอกกล่าวนั้นได้ส่งไปทางการ ซึ่งตามปกติควรจะมาถึงภายในเวลากำหนดไซร้ ผู้เสนอต้องบอกกล่าวแก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งโดยพลันว่าคำสนองนั้นมาถึงเนิ่นช้า เว้นแต่จะได้บอกกล่าวเช่นนั้นก่อนแล้ว

ถ้าผู้เสนอละเลยไม่บอกกล่าวดังว่ามาในวรรคต้น ท่านให้ถือว่าคำบอกกล่าวสนองนั้นมิได้ล่วงเวลา"

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

ทั้งตาม "บทบัญญัติ" และตามความรู้คิดเข้าใจธรรมดาของวิญญูชนคนเดินถนนก็ย่อมเป็นว่า "เจตนา" ทำ **"นิติกรรม" ทาง "ยินยอม"** จำเป็นต้องแสดงได้ "รับ—รู้" กันเพื่อ "ความยินยอม" เกิดได้ "ข้อตกลง" มีได้ การอ่านมาตรา ๑๓๐ บทเดียว และไม่เข้าใจเรื่องพาเกิดสำคัญผิดได้ทั้งในหลักการความหมายของคำ **"ไปถึง"** ตลอดจน "บท" ข้อกำหนดอื่นเกี่ยวข้อง ?

ประการสำคัญ คิดกันทางส่วนเข้าของเจตนาทำ "นิติกรรม" ก้าวล่วงสวนทางอีกฝ่ายที่ "บท" มีกำหนดการเกิด "ผลทางกฎหมาย" แก่เขา ๆ อาจต้องรับความเสียหายได้ ? เฉพาะอย่างยิ่งกรณีเจ้าของ "เจตนา" ทำ "นิติกรรม" เอกเทศ "ใช้สิทธิ"

ให้อีกฝ่ายรับผิดชอบ ฯ[๑] เขาชอบที่ได้ "รู้" เรื่อง ฯ ความสำคัญมิได้อยู่ที่ "ไปถึง" เท่านั้น "บท" สำหรับเรื่องที่ต้องปฏิบัติมาตรา ๑๓๐ กำหนดให้ต้องแสดงเจตนา "นิติกรรม" **กระทำ "ต่อ" "แก่" "บอกกล่าวไปยัง" อีกฝ่าย** (มาตรา ๑๔๐, ๓๔๐, ๓๘๖, ๒๐๔, ๓๓๓, ๑๓๑, ๗๒๘, ๓๓๙, ๕๖๖) หมายถึงตัวบุคคลอีกฝ่ายเพื่อเกิดรับผิดชอบ ? ความสำคัญอยู่ที่การ "รับรู้" ได้เกิด "ผลทางกฎหมาย" ฯลฯ

เรื่องที่กล่าวมาพอสังเกตได้จาก "บท" ต่อนี้ไป ฯลฯ ถ้าไม่เพียงแต่อ่าน **มาตรา** ๑๓๐ พบคำ **"ไปถึง"** ก็คิดคะเนไปหลายทางก้าวล่วง "บท" หลักการคงไม่ยุ่งยาก สำคัญผิดไปได้ ? อันที่**จริงมาตรา** ๑๓๑ นั้นเอง ก็พอช่วยเกิดยั้งคิดเรื่อง "รับรู้" ได้ทำนองเดียวกับ มาตรา ๑๑๗ ที่กล่าวว่า "ได้รู้ถึงเจตนา" พอช่วยยั้งคิดว่า "ไปถึง" บทมุ่งประสงค์ "รู้กัน" ฯลฯ อนึ่ง ถ้าคิดสังเกตได้ว่ามาตรา ๑๓๐ กำหนดหลักการ **"เจตนา" เริ่มจะเกิด** "ผลทางกฎหมาย" ส่วนมันเกิดสำหรับกรณีใดขณะใดต้องตาม "บท" เฉพาะกรณีกำหนดไว้ เช่น "บท" ต่อนี้ไป ก็จะช่วยให้เข้าใจว่า "รับรู้" นั้นจำเป็น ฯ ยกเว้นบางกรณีเป็นเรื่อง "ตั๋วเงิน" มาตรา ๙๖๒ เป็นต้น ที่ส่งทางไปรษณีย์ปิดประกาศที่อำเภอได้ ฯลฯ

"มาตรา ๑๔๐ ถ้าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งแห่งโมฆียะกรรมนั้นเป็นบุคคลมีตัวกำหนดแน่นอน การนั้นท่านว่าย่อมบอกล้างหรือให้สัตยาบันได้ด้วย**แสดงเจตนา**ต่อบุคคลผู้นั้น"

"มาตรา ๓๔๐ ถ้าเจ้าหนี้**แสดงเจตนาต่อ**ลูกหนี้ว่าจะปลดหนี้ให้ท่านว่าหนี้นั้นก็เป็นอันระงับสิ้นไป

ถ้าหนี้มีหนังสือเป็นหลักฐาน การปลดหนี้ก็ต้องทำเป็นหนังสือด้วยหรือต้องเวนคืนเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้ให้แก่ลูกหนี้ หรือขีดฆ่าเอกสารนั้นเสีย"

---

(๑) สังเกตกรณี "บังคับจำนอง" มาตรา ๗๒๘ กำหนดต้อง "บอกกล่าวไปยังลูกหนี้" (ผู้จำนอง) ก่อนดำเนินคดีบังคับกัน ฯ แต่ก็มีปรากฏทำกันทางแจ้งความโฆษณา "คำบอกกล่าว" ทางหนังสือพิมพ์ ฯ มันจะเกิด "ผลทางกฎหมาย" ได้ตาม "บท" ใด ? ไม่ปรากฏ "บท" ใดยกเว้นมาตรา ๑๓๐ ให้ทำโฆษณาได้ ? ต่างกับกรณีตามมาตรา ๗๒๘ เรื่องคำคัดค้านตั๋วเงิน ฯ ขาดปฏิบัติมาตรา ๗๒๘ บังคับไปเกิดเสียหายได้ ?

"มาตรา ๓๘๖ ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเลิกสัญญาโดยข้อสัญญาหรือโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย การเลิกสัญญาเช่นนั้น ย่อมทำด้วย**แสดงเจตนาแก่**อีกฝ่ายหนึ่ง

แสดงเจตนาดังกล่าวมาในวรรคก่อนท่านว่าหาอาจจะถอนได้ไม่"

"มาตรา ๒๐๐ ถ้าจะต้องเลือกภายในระยะเวลาอันมีกำหนด และฝ่ายที่มีสิทธิที่จะเลือก มิได้เลือกภายในระยะเวลานั้นไซร้ ท่านว่าสิทธิที่จะเลือกนั้นย่อมตก**ไปอยู่แก่อีกฝ่ายหนึ่ง**

ถ้ามิได้กำหนดระยะเวลาให้เลือกไซร้ เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระฝ่ายไม่มีสิทธิจะเลือกอาจกำหนดเวลาพอสมควรแก่เหตุ และ**บอกกล่าวให้**ฝ่ายโน้นใช้สิทธิเลือกภายในเวลาอันนั้น"

"มาตรา ๒๐๘ การชำระหนี้ว่าจะให้สำเร็จผลเป็นอย่างใด ลูกหนี้จะต้อง**ขอปฏิบัติ**การชำระหนี้**ต่อเจ้าหนี้**เป็นอย่างนั้นโดยตรง

แต่ถ้าเจ้าหนี้ได้แสดงแก่ลูกหนี้ว่า จะไม่รับชำระหนี้ก็ดี หรือเพื่อที่จะชำระหนี้จำเป็นที่เจ้าหนี้จะต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งก่อนก็ดี ลูกหนี้จะ**บอกกล่าวแก่**เจ้าหนี้ว่า ได้เตรียมการที่จะชำระหนี้ไว้พร้อมเสร็จแล้ว ให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้นั้น เท่านั้นก็นับว่าเป็นการเพียงพอแล้ว ในกรณีเช่นนี้ท่านว่าคำบอกกล่าวของลูกหนี้นั้นก็เสมอกับคำขอปฏิบัติการชำระหนี้"

"มาตรา ๓๓๓ การวางทรัพย์นั้นต้องวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์ประจำตำบลที่จะต้องชำระหนี้

ถ้าไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือกฎข้อบังคับเฉพาะการในเรื่องสำนักงานวางทรัพย์ เมื่อบุคคลผู้ชำระหนี้ร้องขอ ศาลจะต้องกำหนดสำนักงานวางทรัพย์และตั้งแต่ผู้พิทักษ์ทรัพย์ที่วางนั้นขึ้น

ผู้วางต้อง**บอกกล่าว**ให้เจ้าหนี้ทราบการที่ได้วางทรัพย์นั้นโดยพลัน"

"มาตรา ๓๓๙ สิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์ที่วางไว้นั้นเป็นอันระงับไปเมื่อพ้นเวลาสิบปี นับแต่**ได้รับ**คำบอกกล่าวการวางทรัพย์

อนึ่ง เมื่อสิทธิของเจ้าหนี้ระงับสิ้นไปแล้ว ถึงแม้ลูกหนี้จะได้ละสิทธิถอนทรัพย์ ก็ยังชอบที่จะถอนทรัพย์นั้นได้"

"มาตรา ๔๗๐ ถ้าผู้ซื้อผิดนัด ผู้ขายซึ่งได้ยึดหน่วงทรัพย์สินไว้ตามมาตราทั้งหลายที่กล่าวมา อาจจะใช้ทางแก้ต่อไปนี้ แทนทางแก้สามัญในการไม่ชำระหนี้ได้ คือมีจดหมาย**บอกกล่าวไปยัง**ผู้ซื้อให้ใช้ราคากับทั้งค่าจับจ่ายเกี่ยวการนั้นภายในเวลาอันควร ซึ่งต้องกำหนดลงไว้ในคำบอกกล่าวนั้นด้วย

ถ้าผู้ซื้อละเลยเสียไม่ทำตามคำบอกกล่าว ผู้ขายอาจนำทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาดได้"

"มาตรา ๗๒๘ เมื่อจะบังคับจำนองนั้น ผู้จำนองต้องมีจดหมาย**บอกกล่าวไปยัง**ลูกหนี้ก่อนว่าให้ชำระหนี้ภายในเวลาอันสมควร ซึ่งกำหนดให้ในคำบอกกล่าวนั้น ถ้าและลูกหนี้ละเลยเสียไม่ปฏิบัติตามคำบอกกล่าว ผู้รับจำนองจะฟ้องคดีต่อศาลเพื่อให้พิพากษาสั่งให้ยึดทรัพย์สินซึ่งจำนองและให้ขายทอดตลาดก็ได้"

"มาตรา ๕๖๐ ถ้าผู้เช่าไม่ชำระค่าเช่า ผู้ให้เช่าจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้

แต่ถ้าค่าเช่านั้นจะพึงส่งเป็นรายเดือน หรือส่งเป็นระยะเวลายาวกว่ารายเดือนขึ้นไป ผู้ให้เช่าต้อง**บอกกล่าว**แก่ผู้เช่าก่อนว่าให้ชำระค่าเช่าภายในเวลาใด ซึ่งพึงกำหนด อย่าให้น้อยกว่าสิบห้าวัน"

"มาตรา ๕๖๖ ถ้ากำหนดเวลาเช่า ไม่ปรากฏในความที่ตกลงกันหรือไม่พึงสันนิษฐานได้ไซร้ ท่านว่าคู่สัญญาฝ่ายใด **จะบอกเลิกสัญญาเช่าต้องบอกกล่าวแก่อีกฝ่ายหนึ่งให้รู้ตัวก่อน** ชั่วกำหนดระยะเวลาชำระค่าเช่าระยะหนึ่งเป็นอย่างน้อย แต่ไม่จำต้องบอกกล่าวล่วงหน้ากว่าสองเดือน"

"มาตรา ๙๖๒ ในคำคัดค้านนั้น นอกจากชื่อ ตำแหน่ง และลายมือชื่อของผู้ทำ ต้องมีสำเนาตั๋วเงิน กับรายการสลักหลังทั้งหมดตรงถ้อยตรงคำกับระบุความดั่งจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

(๑) ชื่อ หรือยี่ห้อ ของบุคคลผู้คัดค้าน และผู้ถูกคัดค้าน

(๒) มูล หรือเหตุที่ต้องทำคำคัดค้านตั๋วเงิน การทวงถาม และคำตอบ ถ้ามีหรือข้อที่ว่า หาตัวผู้จ่าย หรือผู้รับรองไม่พบ

(๓) ถ้ามีการรับรอง หรือใช้เงินเพื่อแก้หน้า ให้แถลงลักษณะแห่งการเข้าแก้หน้า ทั้งชื่อหรือยี่ห้อ ของผู้รับรอง หรือผู้ใช้เงินเพื่อแก้หน้า และชื่อบุคคลซึ่งเขาเข้าแก้หน้านั้นด้วย

(๔) สถานที่และวันทำคำคัดค้าน

ให้ผู้ทำคำคัดค้าน**ส่งมอบคำคัดค้านแก่ผู้ร้องขอ**ให้ทำ และให้ผู้ทำคำคัดค้าน**รีบส่งคำบอกกล่าว**การคัดค้านนั้น **ไปยังผู้ถูกคัดค้าน** ถ้าทราบภูมิลำเนาก็ให้ส่งโดย**จดหมายลงทะเบียน**ไปรษณีย์ หรือ **ส่งมอบไว้ ณ ภูมิลำเนา**ของผู้นั้นก็ได้ ถ้าไม่ทราบภูมิลำเนาก็ให้**ปิดสำเนาคำคัดค้าน**ไว้ยังที่ซึ่งเห็นได้ง่าย ณ ที่ว่าการอำเภอประจำท้องที่อันผู้ถูกคัดค้านมีถิ่นที่อยู่ครั้งหลังที่สุด

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

"เจตนา" ทำ "นิติกรรม" เอกเทศทาง "**ส่วนสิทธิ**" แห่งตนจะเกิด "ผลทางกฎหมาย" "ผลในกฎหมาย" หรือไม่อย่างไรประการใดก็เป็นเรื่องส่วนตนเจ้าของ "เจตนา" ฯลฯ การที่อีกฝ่ายจะได้ประโยชน์หรือรับผิดเขาก็ต้องได้รับรู้มีถือเอาหรือร่วมด้วย หรือมีหน้าที่ตามกฎหมาย ฯ หลักการทำนองเดียวกัน "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" อีกฝ่ายต้องรับรู้หรือยอมกัน ฯ บางกรณีถือปรากฏการณ์เหตุการได้ต้องมี "บท" อย่างวรรคท้ายมาตรา ๙๖๒, ๓๖๑, ๓๖๒ ฯลฯ เป็นต้นซึ่งเป็นเสมือนเรื่องข้อยกเว้น ? บางท่านเข้าใจไม่ถึงสาระสำคัญเหล่านั้น ๆ[๑] **พบคำ "ไปถึง"** ในมาตรา ๑๓๐ ก็อธิบายดั่งนำมาไว้ต่อนี้ไปเพื่อประโยชน์การศึกษา:—

---

(๑) "คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" ของพระยาเทพวิทุร พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๗ ตอนที่ ๓ หน้า ๔๗๖–๔๗๗

"ตามความในมาตรานี้ บัญญัติว่าการแสดงเจตนามีผลนับแต่เวลาที่ "ไปถึง" คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง มิได้บัญญัติว่าต้อง "รู้ถึง" คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง จึงเป็นที่เข้าใจได้ต่อไปว่า **คำว่า "ไปถึง"** ตามที่กล่าวนี้มีความหมายเพียงว่าเมื่อการแสดงเจตนาได้ส่งไปยังคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งโดย**พฤติการณ์ตามปกติ** ผู้นั้นควรจะได้ทราบการแสดงเจตนาที่ส่งมา ก็เป็นอันเพียงพอ**โดยไม่ต้องคำนึง**ว่าความจริงผู้นั้นจะ**ได้ทราบ**หรือ**ไม่ได้ทราบ**การแสดงเจตนานั้น เช่นถ้าการแสดงเจตนาได้เขียนเป็น**หนังสือ**ให้คนถือไป**ส่งยังบ้าน**อันเป็นภูมิลำเนาของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งแล้ว ก็นับว่าการแสดง**เจตนานั้นมี**ผลตามกฎหมายได้โดยไม่คำนึงว่า ผู้รับได้ฉีกหนังสือออกอ่าน และทราบข้อความตามที่บอกไปหรือไม่"

"คำอธิบาย" ที่คัดมานี้ มีฟุตโน้ตประกอบเป็นเพิ่ม "เหตุผล" ความว่า.—

"เทียบได้กับเรื่องทอดโฉนดบัตรหมายในวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งมีหลักว่าเมื่อได้ส่งหมายโดยวิธีที่กฎหมายบัญญัติไว้แล้ว ตามธรรมดาผู้รับหมายจะอ้างว่าไม่ได้ทราบหมายไม่ได้" (๑)

"บท" เพียงเท่าที่ได้นำมาลำดับไว้ข้างต้น ก็พอบ่งยันเรื่องไม่เป็นอย่าง "อธิบาย" นั้น ๆ ได้ ฯ ข้อคิดเห็นความเข้าใจ เช่น "อธิบาย" ไปถือการ "สันนิษฐาน" และ "ซ้อนสันนิษฐาน" ไร้ค่าทางกฎหมาย ความไม่เข้าใจ "เรื่อง" และข้อกำหนด "บท" อื่น ๆ เกี่ยวโยงกันเป็นเหตุสำคัญผิดไปอย่าง "อธิบาย" ไว้นั้น ๆ

---

(๑) "บัตรหมาย" มีบทกำหนดบังคับจึงเป็นผลได้ ? อีกทั้งเป็น "กฎหมาย" ต่างเรื่องกับ "นิติกรรม" เอามาตีความเทียบไม่ได้ ?

"เจตนา" ทาง "ยินยอม" ที่บุคคลฝ่ายหนึ่ง "ทำลง" เสร็จ ได้ส่งไปแล้วตามมาตรา ๑๓๐ นั้น ๆ "ผลทางกฎหมาย" จะเกิดได้ด้วยปฏิบัติ "บท" เกี่ยวข้องเรื่องที่ประสงค์เกิดมันกำหนดไว้ซึ่งเป็นการปฏิบัติทางที่อีกฝ่าย "รับรู้" เจตนาที่แสดง ฯลฯ กรณีที่กฎหมายไม่ประสงค์ให้จำต้องรับรู้ก็มี "บทยกเว้น" ไว้เช่นมาตรา ๙๖๒ (ลักษณะตั๋วเงิน) เป็นต้น ฯ มี "บท" อย่างนั้น ๆ แสดงถึงหลักการทางเรื่องใดไม่มี "บทยกเว้น" ก็จำเป็นต้อง "รับรู้กัน" ฯ ถ้าไม่ "รู้" ย่อมไม่เกิดผลทางกฎหมายแก่อีกฝ่าย ฯ การปฏิบัติวิธีอื่นต่างไปจาก "บท" เกี่ยวข้องกำหนดย่อมไร้ผลไป ฯลฯ

อ่าน "บท" เฉพาะ "บท" ที่พบ (มาตรา ๑๓๐) ทึกทักเอาว่าข้อกำหนดคำ "ไปถึง" ครอบทุกกรณีเช่นนั้น ๆ ขัดแย้งไม่ลง "เรื่อง" กับ "บท" อื่นที่เกี่ยวโยงกัน ที่กำหนดวิธีการ "ไปถึง" ทางปฏิบัติเพื่อเกิดผลได้ ฯลฯ เรื่อง "ไปถึง" กับเรื่องโดยวิธีใดอย่างไร "เป็นถึง" เกิดผลทางกฎหมายได้ต่างกัน ฯ สังเกตถูกรวมปนเป็นเหตุยุ่งยากคิดดูบ้าง :—

(๑) เจตนา "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" ส่วน "สิทธิ" ตนเองส่งไปยัง**บ้าน**มิใช่ถึงหรือต่อ หรือแก่ **"คน"** เลื่อนลอยอยู่เช่นอธิบายจะเกิดผลตามกฎหมาย "ทางกฎหมาย" ใดได้อย่างไร ?

(๒) เจตนา "นิติกรรม" เอกเทศ **"ใช้สิทธิ"** ตนเพื่อคนอื่นรับผิดชอบ มิอาจเป็นผลใด ๆ ได้ ถ้าเขามิได้รับรู้ตาม "บท" กำหนดที่ให้ต้องแสดง "ต่อ" เขา "แก่" เขา หรือเขาต้อง **"ทราบ"** ฯลฯ เรื่องอย่างที่ "อธิบาย" ถือเอาจะพาเกิด "ผลทางกฎหมาย" แก่อีกฝ่ายได้อย่างไร ?

(๓) เจตนา "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" ที่เจ้าของเจตนาต้องการ "ความยินยอม" "ความตกลง" กับคนอื่น ฯ ถ้าอีกฝ่ายไม่ได้ "รับรู้" มิอาจตอบสนองได้ ฯ หากตอบสนองแต่อีกฝ่ายไม่ได้ "รับรู้" ไม่เกิด "ตกลง" อะไรได้ ? เรื่องอย่างอธิบายเกิด "สัญญา" ได้อย่างไร ?

(๔) มาตรา ๑๓๐ ที่มีคำ "ไปถึง" นั้นกำหนดส่วน "นิติกรรม" "เจ้าของ" ทำไปฝ่ายหนึ่ง และมาตรา ๑๓๑ แสดงอีกหนึ่งจะต้องได้รับรู้มัน ฯ ส่วนที่อีกฝ่ายนั้น ๆ จะรับผิดชอบต่อเมื่อแสดง "ต่อ" เขา "แก่" เขาเฉพาะบางกรณี "บทยกเว้น" ไว้ ฯลฯ สังเกต "บท" ที่คัดมาไว้ข้างต้นประกอบด้วยจะเห็นได้ว่าข้อคิดเห็นเรื่องที่ "อธิบาย" เหล่านั้น "ปรับบท" เป็นผลไม่ได้ ?

(๕) "คำอธิบาย" แสดงเรื่องมาตรา ๑๓๐ เป็นเช่นนั้น ๆ ลองใช้แก่กรณี "สัญญา" "ปรับบท" ดูบ้าง ? ข้อคิดเห็นเหตุผลที่ "อธิบาย" ไม่เข้าเรื่อง "สัญญา" ลักษณะสัญญาได้ ฯ การถือเอาว่า "เจตนา" ไม่ต้อง "รู้" โดยอีกฝ่ายเป็นเข้าใจผิดมาตรา ๑๓๐ กับ "บท" เกี่ยวข้อง ฯลฯ สังเกตมาตรา ๓๕๔ ถึงมาตรา ๓๙๔ ดูบ้าง เริ่มเรื่องมาตรา ๓๕๔ "นิติกรรม" ไม่ถูกรับรู้เกิดเป็น "คำเสนอ" ไม่ได้เสียแล้ว ? บางกรณี "คำสนอง" ไม่ต้องรับรู้โดยฝ่ายเสนอก็เนื่องจากได้รู้อยู่ก่อนหรือยินยอมไว้ก่อนแล้ว ฯ สังเกตมาตรา ๓๖๑ วรรค ๒ มาตรา ๓๖๒ มาตรา ๓๖๓ ฯลฯ

(๖) "คำอธิบาย" ถือเอา "พฤติการณ์ตามปกติ" ถือเอาส่ง "เจตนา" ที่แสดงไป "ยังบ้าน" ของอีกฝ่าย ฯ ก็เป็นเรื่องให้ "สันนิษฐาน" การ "รู้ถึง" โดยอีกฝ่ายด้วยซ้อนสันนิษฐานหลายชั้นไร้ค่าทางกฎหมาย ? ประการสำคัญ "สันนิษฐาน" "อนุมาน" (มาตรา ๓๖๑ วรรค ๒, ๓๖๒, ๓๖๓, ๓๖๗ มาตรา ๙๖๗ วรรคท้าย ฯลฯ) มี "บท" ให้ทำได้บางกรณีเท่านั้น เอาเรื่อง "ยกเว้น" ใช้แก่มาตรา ๑๓๐ อย่างไรได้ ?

ประมวลกฎหมายมี "บทบัญญัติ" ข้อกำหนดเป็นกลางและเฉพาะเรื่อง ฯ ศึกษา "บท" ข้อกำหนดตามรูปเรื่องของมัน ๆ ได้หลักเกณฑ์ดีกว่าคิดถือ **"ส่ง" เจตนา** ที่แสดงออกไป ก็สันนิษฐานเอาว่าอีกฝ่ายได้รับจดหมาย สันนิษฐานซ้อนต่อว่าเขาได้ฉีกซอง — ได้อ่าน — ได้รับรู้ ? **ไกลความจริงไกล** "บท" กำหนดไว้อย่างน้อย**ปรากฏการณ์ "ได้รับ" ไว้** (คำพิพากษาฎีกาที่ ๒๕๐/๒๕๐๖) มีข้อเท็จจริงพอสันนิษฐานการ "ได้รู้" เรื่องที่ "คน" เจตนาถึง "คน" ๆ ได้รับทราบประสงค์อะไร ?

อนึ่ง "บท" กฎหมายจำพวกเดียวกันใกล้เคียงพอเทียบได้ก็มีระบุเรื่อง "รับ" "รู้" เจตนา "นิติกรรม" ทำไป (เช่นมาตรา ๑๓๑, ๓๕๖, ๓๖๓) การเทียบโดยเอากฎหมายเรื่องอื่นไม่ได้ (มาตรา ๔) เฉพาะอย่างยิ่ง "กฎหมายวิธีพิจารณา" ที่มิใช่เป็น "สารบัญญัติ" หรือจำพวกประเภทเรื่องอย่างเดียวกัน ข้อคิดเห็นเป็นคลาดเคลื่อนไป ฯลฯ

ประการสำคัญที่สุด "บท" ยอมให้อ้าง "ตามปรกติ" หรือ "สันนิษฐาน" หรือ "อนุมาน" ได้เฉพาะบางกรณี (มาตรา ๓๕๘, ๓๖๑, ๓๖๗) จัดเป็นเรื่อง "ยกเว้น" ฯ เมื่อนำเอามาใช้เป็นเรื่องของหลักการเกิด "ผลทางกฎหมาย" ท่านอง "อธิบาย" ไว้นั้น ๆ ก็ไม่ลงเรื่องได้รับ "บท" ข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องสับสนอลเวงไป ฯลฯ

สังเกตการเอาไปใช้แก่เรื่องต่อไปนี้ "ความยุติธรรมตามบทกฎหมาย" จะเป็นอย่างไร ? เช่นกรณีบอกล้างโมฆียะกรรม บอกเลิกสัญญา บอกกล่าวเตือน "ผิดนัด" หรือ "บังคับจำนอง"(๑) หรือ "ถอนคำเสนอ" บอกกล่าวการขายทรัพย์ตาม มาตรา ๔๗๐ ฯลฯ **อีกฝ่ายไม่ได้รับรู้ต้องถูกบังคับรับผิด** เขาอาจเสียหายใน "สิทธิ" ประโยชน์ไปได้ ?

กรณีระบุในวรรคก่อน ฯ บางทีว่ากันว่าถ้าไม่ถือตามที่ "คำอธิบาย" ดั่งกล่าวข้างต้นคิดเห็นแสดงไว้ "ผลทางกฎหมาย" "ผลในกฎหมาย" จากการส่ง "เจตนา" จะเกิดได้อย่างไรในเมื่ออีกฝ่าย**ไม่ยอม "รับ" เพื่อ "รู้" เรื่อง** จากมันอันได้แสดงไป ? แก้อุปสรรคหาทางออกด้วยก้าวล่วง "บท" มิใช่ "ใช้บท" กฎหมาย "ปรับบท" บังคับข้อเท็จจริง ?

กรณีเหล่านั้น ๆ (๑) ดำเนินคดีทางศาลตามมาตรา ๕๕ ฯลฯ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งย่อมได้ (๒) ปฏิบัติตาม "ลักษณะนิติกรรม" ย่อมได้ ฯ เช่น "บอกล้าง" โมฆียะกรรมฯ ถ้าเข้าใจมันย่อม**สังเกตได้กฎหมายให้ "สิทธิ"** ทำได้ด้วย "แสดงเจตนา" โดยความศักดิ์สิทธิของ "เจตนา" บรรดาผลสุทธิได้ ฯ ในเมื่อเกิดอุปสรรคหรืออีกฝ่ายบอกปัดไม่ยอม "รับรู้" ก็ชอบที่จะไป **"ใช้สิทธิ"** ทางศาลยุติธรรม ฯ กรณีใด**ไม่มี "บท" จำกัด** ห้ามดำเนินคดีถ้าไม่ "บอก" กันก่อนย่อมฟ้องได้ ?(๒) ถึงแม้จะมี "บท" ก็มีทางทำได้ "คำฟ้อง" (ก่อนชั้นบังคับ) เป็น "บอกกล่าว" ได้ ฯลฯ

---

(๑) มีมาตรา ๗๒๘ บังคับต้อง "บอกกล่าวไปยังลูกหนี้ก่อน" แต่ก็ทำกันทาง "โฆษณา" ทางหนังสือพิมพ์เป็นผลฟ้องได้ ฯลฯ

(๒) "บท" มีอยู่ เช่นมาตรา ๗๒๘ กรณี "บังคับจำนอง" ฯ แต่ความศักดิ์สิทธิ "ผลบังคับ" เลือนลางไปในบางกรณีที่ "โฆษณา" คำบอกกล่าวทาง "หนังสือพิมพ์" ฟ้องกัน "บังคับจำนอง" ได้ ? "ผู้จำนอง" ไม่ได้อ่าน "หนังสือพิมพ์" นั้น ๆ ไม่มีกฎหมายบังคับ ?

"การบอกไป" มีหลักฐานว่าได้ทำแล้ว เช่นจดหมาย ใบรับลงทะเบียนไปรษณีย์ฯ แนบคำฟ้องๆ ศาลส่งอีกฝ่ายๆ ย่อมต้องได้รับรู้ด้วย ถ้าเขาไม่ยอมรับ "ฟ้อง"ๆ ถูกปิดหมายกำหนดยื่นคำให้การบังคับตามกฎหมายวิธีพิจารณา ฯลฯ **เรื่อง "รับรู้"** หมดอุปสรรค เป็นอันว่าได้ปฏิบัติทั้ง ๒ ทางๆ **"บอก"** และทาง **"ศาล"** ฯ ไม่ "เลี่ยงบท" ไม่เกิดผลบังคับโดยอีกฝ่ายไม่ได้รับรู้ ?

อันที่จริง ลองคิดทบทวนดูกันทาง "เหตุผล" ธรรมดาของ "คนเดินถนน" (Common Senses) เมื่ออีกฝ่ายไม่ได้รับรู้ด้วยก็เปรียบด้วยการ "ตบมือข้างเดียว "เปล่าประโยชน์ไป เรื่องมันก็ลงกันได้กับทาง "เหตุผล" สังเกตทาง "บทบัญญัติ" แสดงสำหรับกรณีเกี่ยวข้องกับ "นิติกรรม" ฝ่ายหนึ่งทำต่อฝ่ายอื่นฯ มาตรา ๑๓๐ **คำว่า "ไปถึง"** ชอบที่จะคิดเห็นเข้าใจเป็นว่า **"ถึง" ตัวบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง**(๑) หากว่าได้ตรวจอ่านคิดดู "บท" ประกอบมัน เช่น มาตรา ๑๔๐, ๓๔๐ ก็มีว่า "แสดงเจตนาต่อบุคคล" "แสดง**เจตนาต่อ**ลูกหนี้" มาตรา ๒๐๐ "บอกกล่าว**ให้ฝ่ายโน้น**ใช้สิทธิ" มาตรา ๒๐๔ "ให้คำเตือนลูกหนี้" มาตรา ๓๗๔ "แสดงเจตนาแก่ลูกหนี้" มาตรา ๓๘๖ ก็เป็นเรื่องแสดง**เจตนาแก่**อีกฝ่ายหนึ่งฯ

แท้ที่จริงสำหรับ "เรื่อง" ที่ "เจตนา" ทำลง "ส่งไป" ยังอีกฝ่ายนั้น**ถ้าอ่าน**บทมาตรา ๑๓๐ พบคำ **"ไปถึง"** และ **ถ้าอ่าน**บทมาตรา ๑๓๑ พบคำ "ได้รับ" "ได้รู้" ก็ควรจะพอช่วยให้คิดดูได้ว่าบุคคลอีกฝ่ายต้อง**ได้รับได้รู้** "เจตนา" ที่แสดงไป **"ถึง"** ตัวเขาจึงจะเป็น "ผลตามกฎหมาย" มาตรา ๑๓๐ ได้และเกิด "ผลทางกฎหมาย" เกิดประโยชน์จาก "ผลในกฎหมาย" ตาม "กฎหมาย" ที่เกี่ยวข้องแสดงไป ฯลฯ ส่วนสำคัญที่กล่าวมานั้นๆ เป็นอย่าง**หลักการ "ผลตามกฎหมาย"** กรณีอยู่กันต่อหน้าพูดรู้เรื่องบุคคลอยู่ใกล้กัน

---

(๑) มันเป็นเรื่อง "คน" หนึ่ง "เจตนา" เกี่ยวข้องทางกฎหมายกับอีก "คน" หนึ่งๆ "เจตนาได้ส่งไปแล้ว" (มาตรา ๑๑๗, ๑๓๐ วรรค ๒) โดย "คน" เจ้าของ เจตนา" จักต้องไปถึง "คน" อีกฝ่ายจึงจะครบ "องค์" ประสงค์เกี่ยวข้องทางกฎหมาย ฯ มันเป็นเรื่องของ "คน" กับ "คน" ฯลฯ เพียงแต่ "ส่งไป" ยังบ้านปิดหนังสือที่บ้าน ส่งทางไปรษณีย์ โดย "คน" อีกฝ่ายไม่ได้รับมัน "รู้" เจตนาความประสงค์ที่ส่งไปย่อมไม่เป็น "ผล" ใดๆ แก่ "คน" ฝ่ายนั้นได้ ฯลฯ

ก็เป็นทำนองเดียวกันกล่าวคือ คนพูดกันรู้ "เรื่อง" ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๙/๒๔๗๖) ต่อเมื่อ "เรื่อง" ได้รู้กันถ้าอยู่ไกลกันก็จำเป็น "รู้" กันด้วยโดยอาศัยการ "สื่อสาร" ทางใดทางหนึ่ง ฯลฯ

"เจตนา" แสดงออกสมบูรณ์ (Déclaration de Volonté) ทำลงเสร็จฉับพลันเป็น "ผลตามกฎหมาย" มาตรา ๑๑๒—๑๑๖ เรียกเป็น "นิติกรรม" ๆ ทาง "ยินยอม" ที่มุ่งประสงค์ทำต่อบุคคลอื่นอยู่กันต่อหน้าพูดกันรู้เรื่อง (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๙/๒๔๗๖ มาตรา ๓๕๖) เป็น "ผลตามกฎหมาย" ฉับพลัน ฯ กรณี "เจตนา" ต้อง "ส่งไป" เมื่อได้ปฏิบัติตามทางวิธีการกำหนดเรื่องการ "ส่งไป" ระบุไว้โดย "บท" กฎหมายที่เกี่ยวข้องเป็น "ผลตามกฎหมาย" นั้น ๆ เป็น "ได้รับรู้" เกิด "ผลทางกฎหมาย" แก่อีกฝ่ายได้ ฯลฯ สังเกตเช่นเรื่องที่กล่าวใน ๒ วรรคก่อน ฯลฯ

กรณีมุ่งประสงค์ "สัญญา" กัน จักต้องปฏิบัติ "ลักษณะสัญญา" เป็นอีกส่วนหนึ่ง ฯ "ผลตามกฎหมาย" "ผลทางกฎหมาย" "ผลในกฎหมาย" เป็นตาม "ลักษณะสัญญา" กฎหมายเกี่ยวข้องกำหนดไว้ ฯลฯ เจตนา "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" เป็นส่วนประกอบ "องค์" สัญญา ฯ "ทำลง" โดยฝ่าย "เสนอ" ขอทำสัญญา โดยฝ่าย "สนอง" รับทำสัญญาก็ต่างจะได้ "รู้" กันเพื่อเกิด "ตกลง" ยอมกันใน "ข้อตกลง" ได้ ฯลฯ

บางท่านคิดเห็นทางว่าไม่ต้อง "รู้" กันก็ได้ เป็นสำคัญผิดไป ฯ เป็นการสำคัญผิดอีกเหมือนกัน ที่คิดเห็นถือเอาว่า "นิติกรรม" สำหรับ "สิทธิเหนือบุคคล" ฯ "นิติกรรมสัญญา" เป็นอย่างเดียวกัน เป็น "มูลหนี้" ได้ ฯ "คำเสนอ" ก็เป็น "มูลหนี้" ฯลฯ ทั้งนี้อาจเป็นได้เนื่องจากความพลั้งเผลอไม่ถือ "บท" หรือข้อกำหนดแต่ละกรณีเกี่ยวโยงกัน หรือก้าวล่วงหลักการความสำคัญเสีย ฯลฯ

๓. "คำเสนอ" ไม่เป็น "มูลหนี้" ?

"นิติกรรม" เป็นเรื่อง "เจตนา" ของบุคคลแสดงออกเป็น "ผลตามกฎหมาย" ลักษณะนิติกรรม ฯ กระทำเพื่อ "สิทธิ" เอาประโยชน์ตามกฎหมาย "ลักษณะ" ใดเกิด "ผลในกฎหมาย" ตามที่พึงมีตาม "ลักษณะ" นั้น ๆ อำนวยได้ ฯ "ลักษณะนิติกรรม" **ไม่**

มีกำหนด "ผลในกฎหมาย" เรื่อง "สิทธิ—หน้าที่" อย่างใน "ลักษณะสัญญา" หรือ "มูลหนี้" อื่น ฯ ไม่มีกำหนด "เจ้าหนี้—ลูกหนี้ "อย่างใน "ลักษณะหนี้" ฯ มีแต่ส่วน "สิทธิ" ของเจ้าของ "เจตนา" ทำนิติกรรม ๆ ไม่ผูกพันให้มี "หน้าที่" ต่อผู้อื่นใด ฯ ดั่งนั้น "นิติกรรม" ในตัวเองโดยรูปเรื่องสภาพลักษณะแดนกำหนดไม่เป็น "มูลหนี้" ได้ตามลักษณะหนี้ ฯลฯ

บางทีเข้าใจกันไปทางว่า "**นิติกรรม**" เป็น "**มูลหนี้**" ? บ้างถึงกับถือ "นิติ-กรรม" กับ "สัญญา" เป็นเรื่องเดียวอย่างเดียวกัน ให้เป็น "มูลหนี้" ได้ ? แต่ทว่าเป็นต่าง "ลักษณะ" ต่าง "เรื่อง" (อย่างน้ำกับน้ำมัน) รวมปนกันไม่ได้ ฯ นิติกรรมทำกันพอเกิด "คำเสนอ" "คำสนอง" ก็เป็นเรื่องของ "สัญญา" ไป ฯลฯ บางทีคิดเห็น "บอกล้างโมฆียะกรรมสัตยาบัน" (มาตรา ๑๔๐) ก่อเกิดความผูกพัน ? แต่นั่นเป็นเรื่อง "**ใช้สิทธิ**" ที่มีอยู่แล้ว "ผลในกฎหมาย" ตามกำหนดไว้ มิใช่เกิดผูกพันกันใหม่ ?

บางทีคิดเห็นไปว่า "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" ทำสัญญากันแสดงไปเกิด "คำเสนอ" ๆ เป็น "มูลหนี้" ได้ ?(๑) แต่แท้ที่จริง พอเกิดเป็น "คำเสนอ" มันไม่เป็น "นิติกรรม" ต่อไปแล้ว มันเป็นส่วนของ "ลักษณะสัญญา" ซึ่งก็ไม่มีข้อกำหนด "บท" ใดระบุ "ผลในกฎหมาย" ส่วนของมัน ๆ เป็น "คำขอ" ("สื่อ") เพื่อเกิด "สัญญา" ฯ โดยลำพังตัวเองก่อเกิด "สิทธิ—หน้าที่" ไม่ได้ ฯ ไม่ผูกพันบุคคลเป็น "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" ฯ ไม่เป็น "มูลหนี้" อย่างกรณี "สัญญา" มูลหนี้อื่น ฯลฯ

ข้อที่ว่า "ถอนไม่ได้" (มาตรา ๓๕๔, ๓๕๕) ก่อนกำหนดนั้น ฯ มีผลทางกฎหมายเป็นว่าหากมีการ "สนอง" ตามกำหนด "สัญญา" มันเกิดขึ้นได้และ "ผลใน

---

(๑) บางท่านที่ "อธิบาย" เรื่อง "นิติกรรม" ถือเอาว่า "นิติกรรม" เป็น "มูลหนี้" อ้างเอาว่า "คำเสนอ" เป็น "มูลหนี้" ทำนองยก "ตัวอย่าง" ฯ แท้ที่จริงมันเป็น "มูลหนี้" ไม่ได้อย่าง "นิติกรรม" ก็เป็นไม่ได้นั้น ๆ ฯลฯ

"คำเสนอ" เป็น "นิติกรรม" โดยกำเนิดและเกิดเป็น "คำขอ" ทำสัญญาตาม "ลักษณะสัญญา" ฯ กฎหมาย "ลักษณะนิติกรรม" "ลักษณะสัญญา" ไม่มี "บท" ข้อกำหนด "ผลในกฎหมาย" สิทธิ—หน้าที่เกิด "ผูกพัน" เจ้าหนี้—ลูกหนี้พึงบังคับได้ตาม "ลักษณะหนี้" มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓ ฯลฯ

กฎหมาย" ตามลักษณะสัญญานี้เป็นไปตาม "สัญญา" ข้อตกลงไว้ ฯ อ้าง "การถอน" ไม่ได้ ฯลฯ ถ้าอีกฝ่ายไม่ "สนอง" ตามกำหนดเป็นความผิดของตน ? หากเสียหายเรียกร้องฝ่ายเสนอได้อย่างไร ? "กำหนดเวลา "เป็นเงื่อนไขบังคับก่อน ฯ พ้นกำหนด "เจตนา" "นิติกรรม" "คำเสนอ" ยอมตกไปไม่เกิด "ผลทางกฎหมาย" ฯลฯ

"เตรียมการสนอง" ฯ ต้องรับความเสียหาย มันก็มิใช่เป็นเนื้อหาของ "คำเสนอ" นั้น ๆ เขาเพียงขอทำ "สัญญา" ภายในระยะเวลาเงื่อนไขกำหนด ฯ "เตรียมการ" ทำไปเองล่าช้าเสียหาย "คำเสนอ" จะเป็น "มูล" ความรับผิดได้อย่างไร ? ถ้าปรากฏมี "หลอกลวง" (ละเมิด ?) มันเป็นการกระทำต่างเรื่องกันอีกส่วนหนึ่ง ฯลฯ **"คำเสนอ"** ในตัวเองไม่เป็น "มูลหนี้" ได้ ? **"คำสนอง"** ก็เช่นกัน ? รวมทั้ง **"นิติกรรม"** ก่อเกิด**มันขึ้น** ฯลฯ

"นิติกรรม" ธรรมดา ฯ เมื่อกระทำเกิด **"ผลทางกฎหมาย"** (มาตรา ๑๓๐) ก็ถอนไม่ได้ ฯ ถ้าถอนจะเกิด **"ผลในกฎหมาย"** อย่างไรหรือไม่ ? **"ลักษณะนิติกรรม"** ไม่มี "บท" (Sanction) กำหนดไว้ ฯ จักต้องสังเกตจาก "กฎหมาย" เกี่ยวข้องที่ปฏิบัติจะเอาประโยชน์กัน ฯลฯ **"นิติกรรมคำเสนอ"** จะเอาประโยชน์ทางสัญญากัน ใน "ลักษณะสัญญา" ที่ว่า **"มิอาจถอนได้"** (มาตรา ๓๕๔, ๓๕๕) ก็ไม่มี "บท" (Sanction) ข้อกำหนดหากถอนจะเกิด "ผลในกฎหมาย" สิทธิ—หน้าที่อะไร ? หลักการเป็นว่าถ้าเกิดมี "คำสนอง" ภายในกำหนดก็เกิด "สัญญา" อ้างการถอนไม่ได้? เราจะคิดสังเกตไว้ในเรื่อง "สัญญา" ต่อไป

ในชั้นนี้ คิดทบทวนสังเกตเรื่อง "นิติกรรม" "คำเสนอ" ดูกันทาง "บทบัญญัติ" เหตุผลมันจะพึงเป็น "มูลหนี้" ไปได้อย่างไร

สังเกตจาก**ทางด้าน "หนี้"** ๆ ก็เป็น "ความผูกพันในกฎหมาย" สิทธิ—หน้าที่มีระหว่าง "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" ตาม "ผลในกฎหมาย" อำนวยทาง "มูลหนี้" มี "สิทธิและความรับผิด" ตาม "ลักษณะหนี้" (มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓, ๓๕๓) ส่วน "นิติกรรม" "คำเสนอ" เป็นเรื่องบุคคล**ฝ่ายเดียว**เอกเทศ "สมัครใจ" ทำลงตาม "ลักษณะนิติกรรม" และก็เฉพาะส่วน "สิทธิ" เท่านั้น ฯลฯ

สังเกตจาก**ทางด้าน "นิติกรรม"** (มาตรา ๑๑๒) นิติกรรมทำลงโดยบุคคลฝ่ายเดียว ก็เป็นเรื่อง**เพื่อ "สิทธิ" ตน** ไม่ก่อเกิด "ผูกพัน" กับบุคคลใด ? นิติกรรมทาง "ยินยอม" ทำลงโดยบุคคล ๒ ฝ่าย (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) ต้อง "รู้" กันตกลงยอมใน "ข้อตกลง" จึงผูกพันกันได้ ?

"คำเสนอ" ขอทำ "สัญญา" ฯ แม้มีกำหนดระยะเวลามีกำหนด "คำมั่น" ก็เป็น "นิติกรรม" บริการบริหารส่วน "สิทธิ" ของเขาเอาประโยชน์ทาง "สัญญา" มันต่างกับ "นิติกรรม" คำขอธรรมดาโดย "เจตนา" มีกำหนดเงื่อนไขกำกับผูกพัน**ยอมจะ "ตกลง"** ไว้ล่วงหน้าตามระบุไว้ ฯ ถ้าไม่เกิด "ตกลง" ตามระบุไว้ (มาตรา ๓๕๗) ก็สิ้นความผูกพันไป ฯ ถ้า "ตกลง" ตามระบุไว้ยอมกันใน "ข้อตกลง" ก็เกิด "สัญญา" ผูกพันกัน ฯ

"มาตรา ๓๕๗ คำเสนอใดเขาบอกปัดไปยังผู้เสนอแล้วก็ดีหรือมิได้สนองรับภายในเวลากำหนดดังกล่าวมาในมาตราทั้งสามก่อนนั้นก็ดี คำเสนอนั้นท่านว่าเป็นอันสิ้นความผูกพันแต่นั้นไป"

"มาตรา ๑๓๐ การแสดงเจตนาทำให้แก่บุคคลผู้อยู่ห่างโดยระยะทาง ย่อมมีผลนับแต่เวลาที่ไปถึงคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งนั้นเป็นต้นไป แต่ถ้าบอกถอนไปถึงผู้นั้นก่อนแล้ว หรือพร้อมกันไซร้ แสดงเจตนานั้นก็ย่อมตกเป็นอันไร้ผล"

อนึ่ง เมื่อเจตนาได้ส่งไปแล้ว ถึงแม้ว่าในภายหลังผู้แสดงเจตนาจะตายหรือตกเป็นคนไร้ความสามารถก็ตาม ท่านว่าหาเป็นเหตุทำให้ความสมบูรณ์แห่งการแสดงเจตนานั้นเสื่อมเสียไปไม่

มาตรา ๑๓๑ ถ้าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเมื่อได้รับซึ่งการแสดงเจตนานั้นเป็นผู้เยาว์ก็ดี เป็นผู้ที่ศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถก็ดี การแสดงเจตนานั้น ท่านห้ามมิให้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คู่กรณีนั้น แต่ความข้อนี้ท่านมิให้ใช้บังคับ หากปรากฏว่าผู้แทนโดยชอบธรรมได้รู้ด้วยแล้ว

มาตรา ๑๔๐ ถ้าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งแห่งโมฆียะกรรมนั้นเป็นบุคคลมีตัวกำหนดแน่นอน การนั้นท่านว่าย่อมบอกล้างหรือให้สัตยาบันได้ด้วยแสดงเจตนาต่อบุคคลผู้นั้น

มาตรา ๓๔๐ ถ้าเจ้าหนี้แสดงเจตนาต่อลูกหนี้ว่าจะปลดหนี้ให้ท่านว่าหนี้นั้นก็เป็นอันระงับสิ้นไป

ถ้าหนี้มีหนังสือเป็นหลักฐาน การปลดหนี้ก็ต้องทำเป็นหนังสือด้วยหรือต้องเวนคืนเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้ให้แก่ลูกหนี้หรือขีดฆ่าเอกสารนั้นเสีย

มาตรา ๓๘๖ ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเลิกสัญญาโดยข้อสัญญา หรือโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย การเลิกสัญญาเช่นนั้นย่อมทำด้วยแสดงเจตนาแก่อีกฝ่ายหนึ่ง

แสดงเจตนาดังกล่าวมาในวรรคก่อนท่านว่าหาอาจจะถอนได้ไม่

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

สังเกตจากทางด้าน **"นิติกรรม"** ทำต่อบุคคลอีกฝ่าย (เช่นตามมาตรา ๑๔๐ ๓๔๐, ๓๘๖, ๑๓๐) กระทำลงฝ่ายเดียวได้ ฯ บางทีคิดเห็นกันว่ามันก่อเกิดความผูกพันในกฎหมาย "หนี้" ได้? อันที่จริงมันเป็นเพียง "นิติกรรม" **ทาง "ใช้สิทธิ"** ที่มีอยู่ตาม "กฎหมาย" แล้ว ฯ กระทำลง **ก็มี "ผลในกฎหมาย"** ตามที่ "กฎหมาย" ที่อำนวยสิทธิกำหนดไว้มิใช่เกิดใหม่ ?

สังเกต **"นิติกรรม"** ทาง **"ยินยอม"** โดยบุคคล ๒ ฝ่ายหรือกว่านั้น (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) มันจะเกิดความผูกพัน "หนี้" ต่อเมื่อเกิด "ตกลง" มีข้อตกลงเป็น "สัญญา" สิทธิ—หน้าที่ **"ผลในกฎหมาย"** อำนวยทางสัญญา "มูลหนี้" บังคับกันตาม "ลักษณะหนี้" ฯ "เจตนา" ที่ทำลงกำกับด้วย "ตกลงล่วงหน้า" ย่อมมีได้ ฯลฯ

มาตรา ๓๕๔ คำเสนอจะทำสัญญาอันบ่งระยะเวลาให้ทำคำสนองนั้น ท่านว่าไม่อาจจะถอนได้ภายในระยะเวลาที่บ่งไว้

มาตรา ๓๕๕ บุคคลทำคำเสนอไปยังผู้อื่นซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทาง และมิได้บ่งระยะเวลาให้ทำคำสนอง จะถอนคำเสนอของตนเสียภายในเวลาอันควรคาดหมายว่าจะได้รับคำบอกกล่าวสนองนั้น ท่านว่าหาอาจจะถอนได้ไม่

มาตรา ๓๖๒ บุคคลออกโฆษณาให้คำมั่นว่าจะให้รางวัลแก่ผู้ซึ่งกระทำการอันใด ท่านว่าจำต้องให้รางวัลแก่บุคคลใด ๆ ผู้ได้กระทำการอันนั้น แม้ถึงมิใช่ว่าผู้นั้นจะได้กระทำเพราะเห็นแก่รางวัล

มาตรา ๓๖๓ ในกรณีที่กล่าวมาในมาตราก่อนนี้ เมื่อยังไม่มีใครทำการสำเร็จดังบ่งไว้นั้นอยู่ตราบใด ผู้ให้คำมั่นจะถอนคำมั่นของตนเสียโดยวิธีเดียวกับที่โฆษณานั้นก็ได้ เว้นแต่จะได้แสดงไว้ในโฆษณานั้นว่าจะไม่ถอน

ถ้าคำมั่นนั้นไม่อาจจะถอนโดยวิธีดังกล่าวมาก่อน จะถอนโดยวิธีอื่นก็ได้ แต่ถ้าเช่นนั้น การถอนจะเป็นอันสมบูรณ์ใช้ได้เพียงเฉพาะต่อบุคคลที่รู้

"คำเสนอ" "คำมั่น" ก็ยังเป็น "นิติกรรม" ส่วน "สิทธิ" เจ้าของเจตนา "ผูกพัน" ยอมจะ "ตกลง" เกิด "สัญญา" ถ้ามีการ "สนอง" ตามระบุไว้ (มาตรา ๑๑๒, ๓๕๗) ไม่ "ผูกพัน" ๒ ฝ่ายจนกว่าเกิด "สัญญา" กัน ? ระวังอย่าปนกับกรณี "สัญญาคำมั่น" (เช่น มาตรา ๔๕๔) ที่ ๒ ฝ่าย "สัญญา" กัน ?

สังเกตจากทางด้าน "สัญญา" ๆ เป็นเรื่อง "ข้อตกลง" ที่บุคคลทั้ง ๒ ฝ่ายยินยอมกัน ฯ (มาตรา ๓๖๖, ๓๖๗) เกิด "สิทธิ—หน้าที่" ตามนั้น ๆ ตาม "ผลในกฎหมาย" เรื่อง "สัญญา" อำนวย "หนี้" เรียกร้องบังคับกันตาม "ลักษณะหนี้" มาตรา ๑๙๔ ฯลฯ "นิติกรรม" "ความยินยอม" ต่างฝ่ายกระทำลง ไม่เกิดผลอย่าง "สัญญา" ไม่เป็น "หนี้" ไปได้ ?

มาตรา ๑๑๗ การแสดงเจตนาใด แม้ในใจจริงผู้แสดงจะมิได้เจตนาให้ตนต้องผูกพันตามที่ตนได้แสดงออกมานั้นก็ดี ท่านว่าหาเป็นมูลทำให้การแสดงเจตนานั้นตกเป็นโมฆะไม่ เว้นแต่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะได้รู้ถึงเจตนาอันซ่อนอยู่ในใจของผู้แสดงนั้น

มาตรา ๓๕๖ คำเสนอทำแก่บุคคลผู้อยู่เฉพาะหน้า โดยมิได้บ่งระยะเวลาให้ทำคำสนองนั้น เสนอ ณ ที่ใด เวลาใดก็ย่อมจะสนองรับได้แต่ ณ ที่นั้น เวลานั้น

ความข้อนี้ท่านให้ใช้ตลอดถึงการที่บุคคลคนหนึ่งทำคำเสนอไปยังบุคคลอีกคนหนึ่งทางโทรศัพท์ด้วย

มาตรา ๓๖๐ บทบัญญัติแห่งมาตรา ๑๓๐ วรรค ๒ นั้นท่านมิให้ใช้บังคับ ถ้าหากว่าขัดกับเจตนาอันผู้เสนอได้แสดงหรือหากว่าก่อนจะสนองรับนั้น คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้อยู่แล้วว่าผู้เสนอตาย หรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ

มาตรา ๓๖๑ อันสัญญาระหว่างบุคคลซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทางนั้น ย่อมเกิดเป็นสัญญาขึ้นแต่เวลาเมื่อคำบอกกล่าวสนองไปถึงผู้เสนอ

ถ้าตามเจตนาอันผู้เสนอได้แสดง หรือตามปกติประเพณีไม่จำเป็นจะต้องมีคำกล่าวสนองไซร้ ท่านว่าสัญญานั้นเกิดเป็นสัญญาขึ้นในเวลาเมื่อมีการอันใดอันหนึ่งขึ้น อันจะพึงสันนิษฐานได้ว่า เป็นการแสดงเจตนาสนองรับ

มาตรา ๓๖๗ สัญญาใดคู่สัญญาได้ถือว่าเป็นอันได้ทำกันขึ้นแล้วแต่แท้จริงยังมิได้ตกลงกันในข้อหนึ่งข้อใดอันจะต้องทำความตกลงให้สำเร็จ ถ้าจะพึงอนุมานได้ว่า ถึงหากจะไม่ทำความตกลงกันในข้อนี้ได้ สัญญานั้นก็จะได้ทำขึ้นไซร้ ท่านว่าข้อความส่วนที่ได้ตกลงกันแล้วก็ย่อมเป็นอันสมบูรณ์

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

สังเกตเรื่อง "นิติกรรม" (มาตรา ๑๑๒—๑๕๕) เรื่องของ "สัญญา" (มาตรา ๓๕๔—๓๙๔) แต่ละเรื่องคิดดูทางส่วนร่วม ฯ ก็มีมาตรา ๑๓๒ "ลักษณะนิติกรรม" ชี้ทางพอเข้าใจได้ว่าเรื่อง "นิติกรรม" "ความยินยอม" เป็นเรื่องส่วน "เจตนา" ที่สมัครใจกระทำลง พึงเป็น "**ผลทางกฎหมาย**" เป็น "นิติกรรม" ได้ไม่ได้ ฯลฯ ส่วนเรื่อง "**สัญญา**" (มาตรา ๓๖๘) เป็นเรื่อง "**ข้อตกลง**" ที่ทั้ง ๒ ฝ่าย ประสงค์ถือปฏิบัติกันมี "**ผลในกฎหมาย**" อำนวย "สิทธิ—หน้าที่" ความผูกพันในกฎหมายเข้าข่ายบังคับ "ลักษณะหนี้" ได้ ฯลฯ

"มาตรา ๑๓๒ ในการตีความแสดงเจตนานั้น ท่านให้เพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนตามตัวอักษร"

"มาตรา ๓๖๘ สัญญานั้นท่านให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริต โดยพิเคราะห์ถึงปรกติประเพณีด้วย"

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

"นิติกรรม" ทาง "ความยินยอม" ที่แต่ละฝ่ายทำลงแสดงต่ออีกฝ่าย ฯ เมื่อยังไม่เกิด "ข้อตกลง" ก็ไม่เป็น "สัญญา" ได้ ฯ "ลักษณะนิติกรรม" ไม่มีกำหนด "ผลในกฎหมาย" อำนวย "สิทธิ—หน้าที่" ฯ สำหรับ "คำเสนอ" มีกำหนดระยะเวลาและ "คำมั่น" ก็เช่นกัน ฯ ไม่เป็น "มูลหนี้" ได้อย่าง "สัญญา" นั้น ๆ นิติกรรม" ทำลงเอกเทศส่วน "สิทธิ" เจ้าของ "เจตนา" นั้นเมื่อทำลงเสร็จสมบูรณ์เกิด "ผลในกฎหมาย" ตาม "กฎหมาย" ที่ปฏิบัติไปได้ ฯลฯ

๔. เจตนา "นิติกรรม" ทาง "เอกเทศ" ฯลฯ

"ลักษณะนิติกรรม" กำหนดรับรองให้ "เจตนา" ของบุคคลหนึ่ง ๆ แสดงออกด้วยการกระทำเอกเทศ "ทำลง" ในส่วน "สิทธิ" เกิด "นิติกรรม" สมบูรณ์ตามมาตรา ๑๑๒—๑๑๖ เป็น "ผลทางกฎหมาย" ได้ และการทำลงนั้น ๆ ปฏิบัติ "กฎหมาย" ที่ประสงค์ประโยชน์ "ผลในกฎหมาย" ตาม "กฎหมาย" เกี่ยวข้องได้ ฯลฯ กรณี "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" ทำลงต่อบุคคลอื่น "ความยินยอม" นั้น ๆ ต้องบริบูรณ์ตามมาตรา ๑๑๗ และต่อนั้นไปด้วย ฯลฯ[๑]

---

(๑) สมัครใจ "เจตนา" เป็นมูลกำเนิด จำเป็นต้องมีปรากฏ (มาตรา ๑๑๒) กรณี "ทำลง" ต่อฝ่ายอื่น มีหลักการรักษาประโยชน์ ๒ ฝ่าย กำหนดโดยมาตรา ๑๑๗—๑๔๓ ให้ต้องปรากฏ "เจตนา" แสดงออกมีจริงจังบริบูรณ์ ฯ ประการสำคัญจักต้องได้รู้กัน (มาตรา ๑๑๗, ๑๑๘, ๑๑๙) ไม่บกพร่อง (มาตรา ๑๒๐—๑๒๙) เป็นโมฆะ โมฆียะเสียไป ฯลฯ

"นิติกรรมเอกเทศ" มีความสำคัญไม่น้อยกว่า "นิติกรรมทางยินยอม" จึงไม่ชอบที่จะก้าวล่วงเสียไปสนใจกันเฉพาะเรื่องส่วน "นิติกรรมทางยินยอม ?" "บท" มีดั่งต่อไปนี้ ลองคิดสังเกตกันบ้าง

"มาตรา ๑๑๒ อันว่านิติกรรมนั้นได้แก่การใด ๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล เพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน ฤาระงับสิทธิ"

"มาตรา ๑๑๓ การใดมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายก็ดี เป็นการพ้นวิสัยก็ดี เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนก็ดี การนั้นท่านว่าเป็นโมฆะกรรม"

"มาตรา ๑๑๔ การใดเป็นการผิดแผกแตกต่างกับบทบัญญัติของกฎหมายใด ๆ ถ้ามิใช่กฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนแล้ว เพียงแต่เหตุเท่านั้นท่านว่าการค้นหาเป็นโมฆะไม่"

"มาตรา ๑๑๕ การใดมิได้ทำให้ถูกต้องตามแบบที่มีกฎหมายบังคับไว้ การนั้นท่านว่าเป็นโมฆะ"

"มาตรา ๑๑๖ การใดมิได้เป็นไปตามบทบังคับว่าด้วยความสามารถของบุคคล การนั้นท่านว่าเป็นโมฆียะกรรม"

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

ก่อนอื่นจำต้องคิดทบทวนสังเกตเพื่อปรากฏ "นิติกรรมเอกเทศ" กับ "นิติกรรมยินยอม" ไม่ปนกัน "นิติกรรมเอกเทศ" สำหรับประโยชน์ได้ด้วยบุคคลหนึ่งทำลงฝ่ายเดียว ๆ ไม่เป็นอย่าง "นิติกรรมยินยอม" ที่บุคคลหนึ่งทำต่อบุคคลหนึ่งทำต่อบุคคลอื่นอีกฝ่ายหนึ่งร่วมกันสำเร็จประโยชน์ ฯ "นิติกรรม" ทั้งทาง "เอกเทศ" ทาง "ยินยอม" ที่บุคคลหนึ่ง ๆ ทำลง ก็ต่างกับ "สัญญา" ที่เกิดจากความตกลงและมันมิใช่ "มูลหนี้" ด้วย ?

เรื่อง "นิติกรรม" ฯ กรณีที่เจ้าของ **"เจตนา"** สมัครใจทำลงเอกเทศเพื่อส่วน "สิทธิ" ตน (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) เมื่อได้ "ทำลง" ปฏิบัติกฎหมายเกี่ยวข้องเกิด "ผลในกฎหมาย" อำนวยประโยชน์ได้ ฯ

เรื่อง "นิติกรรม" ฯ กรณีที่เจ้าของ **"เจตนา"** สมัครใจทำลงทาง **"ยินยอม"** ต่อบุคคลอีกฝ่ายเพื่อผูกพันกัน (มาตรา ๑๑๗, ๓๕๔ ฯลฯ) และปฏิบัติ **"กฎหมาย"** **เกี่ยวข้อง** (มาตรา ๓๕๔, ฯลฯ) เกิด "ผลในกฎหมาย" อำนวยประโยชน์ได้มิใช่เฉพาะ **"สิทธิ"** ย่อมรวม **"หน้าที่"** ด้วย ฯลฯ

เรื่อง "นิติกรรม" ฯ ในเนื้อหาของมันไม่ยุ่งยากเท่าใด สำคัญผิดในข้อกำหนด "บท" ระบุไว้ บ้างเข้าใจเรื่องรวมปน "กฎหมาย" เกี่ยวข้อง[๑] เป็นเรื่อง "ลักษณะสัญญา" "ลักษณะหนี้" พาเกิดความยุ่งยาก ฯ "หลักการ" "ผลทางกฎหมาย" สับสนไป ฯ "บท" กำหนดไว้ไม่ปนกัน "บรรพ" ต่างกันด้วย จะเป็นเรื่องเดียวกันได้อย่างไร ฯ

"ลักษณะนิติกรรม" มาตรา ๑๑๗ มีคำว่า **"ผูกพัน"** ฯ นี้เป็นเหตุพาสำคัญผิดไปเข้าใจเป็นว่า "นิติกรรม" เป็นเรื่อง "สัญญา" ๆ เป็น "นิติกรรม" ? แต่ทว่าข้อความและเนื้อหามีเป็นมาตรา ๑๑๗ ฯลฯ กำหนดความบริบูรณ์ของ "นิติกรรม" เท่านั้น (มาตรา ๑๒๔, ๑๓๒) เป็นเรื่อง "เจตนา" แต่ละบุคคลเกิด "ผลทางกฎหมาย" ตาม "ลักษณะนิติกรรม" ไม่เป็นเรื่อง "สัญญา" ที่ต้องสองฝ่ายตกลงยินยอมใน "ข้อตกลง" ตาม "ลักษณะสัญญา" (มาตรา ๓๖๖, ๓๖๗) "ผูกพันกัน" ตาม "สิทธิ—หน้าที่" อำนวยโดย "ผลในกฎหมาย" ทาง "สัญญา" อันเป็น "มูลหนี้" ฯ

---

(๑) คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรื่อง "นิติกรรม" ของนายอนุมัติ ใจสมุทร พ.ศ. ๒๕๑๐ หน้า ๗—๙, ๒๐๖—๒๑๗ ฯลฯ

คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๒ มาตรา ๓๕๔ ฯลฯ เรื่อง "สัญญา" โดยนายจิตติ ติงศภัทิย์ พ.ศ. ๒๕๐๕ หน้า ๑ ฯลฯ ๑๕, ๒๕, ๒๘, ๓๑, ๓๔, ๓๘, ๕๐ ฯลฯ

คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ของพระยาเทพวิทุร พ.ศ. ๒๔๗๗ ตอนที่ ๓ หน้า ๔๑๓, ๔๑๖, ๔๑๗, ๔๗๖—๔๗๗ ฯลฯ

คำสอน "นิติกรรมและสัญญา" ของนายประกอบ หุตะสิงห์ พ.ศ. ๒๕๐๗ หน้า ๖, ๑๓ ๑๓๐, ฯลฯ

"คำอธิบายกฎหมายนิติกรรมและหนี้" โดยนายจี๊ด เศรษฐบุตร

เรื่อง "นิติกรรม" ทางยินยอมต่างกับ "สัญญา" คิดทบทวนสังเกตได้ ฯลฯ(๑)

"ลักษณะนิติกรรม" มาตรา ๑๑๒ ก็มี "หนังสือ" ข้อความเป็นที่สังเกตได้ว่า "บุคคล" หนึ่ง ๆ เอกเทศ "ทำลง" ไม่มีระบุ "บุคคล" อื่นเข้า "ร่วม" เกี่ยวข้องอย่างระบุใน มาตรา ๑๑๗ หรืออย่างใน "ลักษณะสัญญา" ฯ อนึ่งกิจกรรมทำลงเพื่อ "สิทธิ" เท่านั้น ฯ "ทำลง" ตามมาตรา ๑๑๒ เอกเทศเป็นฝ่ายเดียวปฏิบัติ**ส่วน "สิทธิ"** **ตนเอง** เพียง "มุ่ง" เกี่ยวข้องทางกฎหมายกับคนอื่นตาม "บท" ระบุไม่**กำเนิด "หน้าที่"** ความผูกพันกับ "บุคคล" อื่นรับผิดอะไรด้วย ฯลฯ

"นิติกรรม" ทาง "เอกเทศ" หรือทาง "ยินยอม" ฝ่ายเดียว "ทำลง" จึงไม่เป็นเรื่อง "สัญญา" ไปได้ ฯ ในตัวเอง "ลักษณะนิติกรรม" ก็ไม่มี "บท" กำหนด **"ผลในกฎหมาย"** สิทธิ—หน้าที่อย่างเช่น "ผลแห่งสัญญา" (มาตรา ๓๖๙) มิอาจรวมปนกับ "สัญญา" ไม่เป็น "มูลหนี้" ได้ด้วย ฯ ประการสำคัญไม่มีเรื่องเจ้าหนี้—ลูกหนี้ "สิทธิและความรับผิด" (มาตรา ๑๙๔, ๓๕๓, ๒๑๓) ตาม "ลักษณะหนี้" ฯลฯ "ลักษณะนิติกรรม" รับรอง "เจตนา" เป็น "ผลทางกฎหมาย" เท่านั้น

อย่างไรก็ดี ก็ได้มีการคิดเห็น "อธิบาย" ปนกันดั่งได้สังเกตไว้ข้างต้น ฯ บ้างนำหลักการ "คำเสนอ" **"คำสนอง"** เป็นผลเกิด "สัญญา" อธิบายการเกิด "นิติกรรม"(๑) ถือเอา "นิติกรรม" กับ "สัญญา" เป็นเรื่องเดียวอย่างเดียวกัน ? ไม่สังเกตคิดดูกัน

---

(๑) หลักกฎหมายอังกฤษก็ถือว่า "สัญญา" เป็น "ความตกลง" มิใช่เป็น "Offer" "Acceptance" เจตนาที่แสดงความยินยอมที่ต่างฝ่ายแสดงต่อกัน"..................Agreement between two person exclusively from those expressions of their intensions which are communicated between them."

Leake's Law of contracts, sixth Edition, pages 2, 8, 10

Code des Obligations suisse, Art. 1 et en Notes par Virgile Rossel:– "Notre Code a conacre la théorie de la declaration de Volonté, (Contrat) **I, entente** des des parties se fondant sur la concordance de la Volonté qu' elles ont réciproquemment manifesté, et **non pas,** en outer, sur leur Volonté mêêe"

(1) "Doctrine of Utterance" "Principle of Expression" "Doctrine of perception" "Principle of Reception"

ว่า "นิติกรรม" กำหนดโดย "ลักษณะนิติกรรม" บรรพ ๑ มาตรา ๑๑๒—๑๕๕ รับรอง "เจตนา" ทำลงเป็น "ผลทางกฎหมาย" ส่วน "สัญญา" กำหนดโดย "ลักษณะสัญญา" บรรพ ๒ มาตรา ๓๕๔ ฯลฯ เป็นเรื่อง "ตกลง" กัน ฯ อนึ่ง ที่ "อธิบาย" กันไม่มีเรื่อง "**นิติกรรมเอกเทศ**" ตามมาตรา ๑๑๒ ? เรามาคิดสังเกตส่วนนี้ดูบ้างต่อนี้ไป ฯ

ประการสำคัญสังเกตหลักการข้อกำหนด มาตรา ๑๑๒ "**ใจสมัคร**" เจตนา "**กระทำลง**" ชอบด้วยกฎหมายเพื่อ "**สิทธิ**" เป็นผลทางกฎหมายได้ในเรื่อง "สิทธิ" ข้อกำหนด "บท" บัญญัติระบุลอย ๆ ว่า "สิทธิ" จำต้องถือว่า "สิทธิ" ตามกฎหมายอะไรก็ได้ ? ไม่ระบุ "สิทธิ" ของใครก็ต้องถือเป็นของเขา "เจ้าของ" เจตนา ? "อธิบาย" กันว่าเป็น "สิทธิเหนือบุคคล" ทาง "สัญญา" "หนี้" เป็นสำคัญผิดไป ฯลฯ

"มาตรา ๑๑๒ อันว่านิติกรรมนั้นได้แก่การใด ๆ อันทำลงโดย**ชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร** **มุ่ง**โดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลเพื่อจะก่อเปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่ง**สิทธิ**"(๑)

"**ลักษณะนิติกรรม**" กำหนด**เป็นกลาง**เรื่อง "เจตนา" เป็นผลทางกฎหมายฯ มาตรา ๑๑๒ กำหนดฯเรื่อง "**สิทธิ**" ก็ระบุถึง "สิทธิ" ไว้ลอย ๆ เป็นกลางเช่นกัน ฯ ดังนั้นประสงค์ "สิทธิ" ตามกฎหมายใด ๆ ได้ที่มีข้อกำหนดการปฏิบัติต้องมี "เจตนา" เป็นสารสำคัญ ฯลฯ

มาตรา ๑๑๒ ระบุบุคคลหนึ่ง ๆ "**ทำลง**" เพื่อ "**สิทธิ**" ตน ฯ สำหรับบุคคลอื่นเพียงแต่ "มุ่ง" เกี่ยวข้องทางกฎหมาย (Juristic Relation) มาตรา ๑๑๒ ไม่ระบุ ๒ ฝ่ายหลายคนกระทำร่วม (อย่างในมาตรา ๑๑๗) ดังนั้น การ "ทำลง" ฝ่ายเดียวเป็น "ผลทางกฎหมาย" ได้ "เจตนา" แสดงออกตามมาตรา ๑๑๒ ฯลฯ เป็นเรื่อง "นิติกรรมเอกเทศ" เป็นผลตามประสงค์ในเมื่อ "ทำลง" ปฏิบัติกฎหมายอื่น "ผลในกฎหมาย" อำนวยประโยชน์ได้ ฯลฯ

---

(๑) อ่านมาตรา ๑๑๒, ๑๑๗ เทียบกันคิดดูบ้าง "มุ่ง" กับ "ต้อง" ต่างกัน ?

"บท" ระบุ "ทำลง" "ด้วยใจสมัคร ฯ ไม่กำหนด "ทำลง" ประการใดกับ แก่ ต่ออะไรหรือต้องทำกับ "บุคคล" อื่น ? **ถือเอาการ "กระทำ"** แสดงออกซึ่ง "เจตนา" ประสงค์ "สิทธิ" ปฏิบัติ "ลักษณะนิติกรรม" และตามกฎหมายเกี่ยวข้อง "ผลในกฎหมาย" อำนวยประโยชน์ได้(๒) "บท" ไม่ระบุจำกัด "นิติกรรม" สำหรับ "สิทธิเหนือบุคคล" เท่านั้น ฯลฯ

"นิติกรรม" มี "บท" หลักการกำหนด "เจตนา" ความประสงค์ของ "บุคคล" แสดงออกสมบูรณ์ตามกำหนด (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) เป็นผลทางกฎหมายเพื่อ "สิทธิ" ตามกฎหมายลักษณะเกี่ยวข้องปฏิบัติถูกต้องเกิดประโยชน์ได้ ฯลฯ คิดดูตาม "บท" สังเกตทาง "เหตุผล" ฯ ประการหนึ่งมันเป็นเรื่อง "บุคคล" คนหนึ่งประพฤติ**ส่วน "สิทธิ" ของตน ๆ** เอกเทศ อีกประการหนึ่ง ถ้าเกี่ยวข้องทำลงต่อ "บุคคล" อื่น (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) **เป็นแสดงทาง "ยินยอม"** ไป ฯลฯ

การกระทำตามมาตรา ๑๑๒—๑๑๖ **"บุคคล" เดียว** ประพฤติ "ทำลง" เท่านั้นมันเป็น "เจตนา" นิติกรรมเอกเทศ ฯ บางกรณี ปฏิบัติส่วน "สิทธิ" ของตนที่ "มี" ก็เจตนา "ใช้" มัน (มาตรา ๑๔๐, ๓๘๖, ๓๔๐) ฯ บางกรณีอาจเป็นเรื่องปฏิบัติแก่ "ทรัพย์สิน" ของตนสละกรรมสิทธิเสีย ทำพินัยกรรมให้คนอื่น "ปลดหนี้" ฯ บ้างก่อสิทธิเพื่อได้มาทางเรื่องครอบครองได้สิทธิกรรมสิทธิหรือ "สิทธิ" ทาง "กฎหมาย" อื่นจดทะเบียนลิขสิทธิเครื่องหมายการค้า ฯลฯ หรือเรื่องเฉพาะตัว ตั้งชื่อนามสกุล ภูมิลำเนา สมรส รับรองบุตร ตัดมฤดก ถอนฟ้อง ฯลฯ

อย่างไรก็ดี บางทีไม่คิดสังเกตดั่งกล่าวมา ถือเอาว่า **"นิติกรรม"** เป็นสำหรับ "สิทธิเหนือบุคคล" เป็นเรื่อง **บุคคล ๒ ฝ่าย "ยินยอม"** กันเป็น "สัญญา" ๆ เป็น "นิติกรรม ๒ ฝ่าย" ฯลฯ บ้างว่าต้อง **แสดง "เจตนา" ต่อ "บุคคล"** ด้วยกัน ฯ ทำลงทางส่วน "สิทธิเหนือบุคคล" ไม่ใช่ทาง "ทรัพย์สิน" สิทธิในสิ่ง "ทรัพยสิทธิ" ฯลฯ แต่ทว่ามาตรา ๑๑๒—๑๑๖ ไม่ระบุจำกัดเช่นนั้น ๆ คิดกันสบสนไกล "บท" **พาเรื่อง "นิติกรรม**

---

(๒) ควรอ่านคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๐๖๗/๒๔๗๕, ๑๐๗๔/๒๔๗๗, ๕๐๓/๒๔๙๗, ๑๗—๑๘/๒๔๙๗ ๑๐๙/๒๕๐๖, ๒๙๗/๒๕๐๒, ๑๑๐๑/๒๕๐๔, ๗๔/๒๕๐๕, ๕๘๗/๒๕๐๗, ๘๓๗/๒๕๐๗

เอกเทศ" เลือนลางไป เรื่อง "สัญญา" เรื่อง "หนี้" พลอยยุ่งยากไปได้ ฯลฯ ลองคิดทบทวนเหตุผลดูบ้าง

"เจตนา" บุคคลหนึ่ง ๆ สมัครใจกระทำ **"นิติกรรม"** สมบูรณ์เป็น "ผลตามกฎหมาย" มาตรา ๑๑๒-๑๑๖ **มุ่งเพื่อ "สิทธิ"** ทางกฎหมายใดหนึ่งเป็น "ผลทางกฎหมาย" ใช้มันปฏิบัติไปตาม "กฎหมาย" ใด กำหนดโดย เอกเทศ "ศักดิ์สิทธิ" ได้เป็น "ผลในกฎหมาย" ตามกำหนดตามส่วน **"สิทธิ" ตน**ประสงค์ไว้ ฯลฯ อิสระสิทธิเสรีเป็นพื้นฐานบุคคลปฏิบัติได้ ฯลฯ สำเร็จประโยชน์ของตนได้ไม่ต้อง "บุคคล" อื่นร่วมด้วย ฯลฯ

"เจตนา" นิติกรรมเอกเทศเป็น "ผลทางกฎหมาย"[๑] **ในส่วน** "สิทธิ" เจ้าของเจตนานั้น ๆ ได้โดยลำพัง ฯ โดยการกระทำหรืองดเว้นกระทำการอันปรากฏเป็น "ทำลง ฯลฯ" ใช้มันสำหรับส่วน **"สิทธิ" มิได้**ไว้แล้วเป็นผลตามประสงค์ ฯ[๒] หรือ "ทำลง ฯลฯ" ใช้มันสำหรับ**เพื่อได้มัน** หรือหมดสิ้นเปลี่ยนแปลงเป็นผลได้เช่นกัน ฯ[๓] **"มุ่ง" เพื่อ "สิทธิ"** เป็นตามมาตรา ๑๑๒ ฯลฯ ตามกฎหมายใดก็ได้ ฯลฯ

อย่างไรก็ดีก็ได้มีความคิดเห็นเข้าใจไปทางถือเอาว่า "นิติกรรม" เป็นเรื่องระหว่าง "บุคคล ๒ ฝ่าย" ฯ เป็นเรื่องเดียวอย่างเดียวกับ "สัญญา" ฯ เป็นทำนอง "เจตนา" นิติกรรม "เอกเทศ" ไม่มีไม่เป็น "ผลทางกฎหมาย" โดยลำพัง ? **ทั้ง ๆ ที่รู้เข้าใจดี** "พินัยกรรม" เจตนา "ทำลง" เอกเทศเป็นผลได้ ฯ "ทรัพย์สิน" สมบัติสละไปได้ ฯ จัดสรรเอาจดทะเบียนตั้ง "มูลนิธิ" ทำได้ ฯ "สิทธิ" บอกล้างโมฆียะกรรมจะใช้ไม่ใช้ย่อมได้ ฯ "ปลดหนี้" ก็ทำเองได้ ฯลฯ

---

(1) Liberté Individuelle. "L'Autonomie de Volonté"
Théorine de la Déclaration de Volonté.
Actes Juridiques; Juristic Acts;
Act – in – the – Law.

(2) USUS; FRUCTUS: ABUSUS.

(3) "Prescription" (Acquistive; Extinctive); "Creation"; etc.

เมื่อว่า "นิติกรรม" เอกเทศเป็นผลได้เช่นพวกที่กล่าวมาถ้าสมัครใจ "ทำลง" เข้าข่ายบังคับ "กฎหมาย" อื่น ๆ ที่พึงปฏิบัติด้วย "เจตนา" ย่อมทำเอกเทศได้ (บรรพ ๔—๕—๖ ที่กำหนด "เจตนา" เป็นสารสำคัญ) ก็ย่อมเกิด "ผลในกฎหมาย" ตามประสงค์เอาประโยชน์โดยสิทธิ—หน้าที่ตามข้อกำหนดเกี่ยวข้องอำนวยได้ ฯ ดังนั้นไม่ควรก้าวล่วงเสียสำคัญผิดไปว่าต้องแสดง "เจตนา" โดย "บุคคล" ฝ่ายหนึ่งต่อ "บุคคล" อีกฝ่ายหนึ่ง สัญญากันต้องปฏิบัติ "ลักษณะสัญญา" "ลักษณะหนี้" ?

"การกระทำ" เอกเทศ "ทำลง" โดยลำพัง "มุ่ง" "เพื่อ" "สิทธิ" "ที่ประสงค์" ชอบด้วย "กฎหมาย" เป็นเนื้อหาสารสำคัญของ "นิติกรรม" ที่บทมาตรา ๑๑๒ ฯลฯ แสดงไว้ไม่ระบุ "บุคคล" อื่นกระทำอะไรด้วย ไม่มีว่าต้อง "ทำลง" กับบุคคลอื่น ฯ "**สัญญา**" นั้นเป็น "ข้อตกลง" (มาตรา ๓๖๖—๓๖๘) มีเรื่องของมันต่างหาก (มาตรา ๓๕๔ ฯลฯ) **มิใช่เป็น "นิติกรรม" ๆ** เป็นเพียงสารสำคัญประกอบ ฯ ต่างฝ่ายแสดงเจตนาทาง "**ยินยอม**" ไม่เกิด "สัญญา" ตามมาตรา ๓๖๖—๓๖๘ ได้ ?

ก. ใจสมัคร—ทำลง—เพื่อ "สิทธิ" ฯลฯ

"เจตนา" นิติกรรมเอกเทศ "**ทำลง**" สมบูรณ์เป็น "ผลตามกฎหมาย" มาตรา ๑๑๒—๑๑๖ "บท" ไม่ระบุ "**เจ้าของ**" เจตนาจักต้อง "ทำลง" **กับบุคคลอื่น** ฯ ไม่ระบุจักต้อง "ทำลง" กับ "บุคคล" หรือสาระอันใดเรื่องอะไร ฯ เขาแสดงเจตนามุ่งเพื่อ "สิทธิ" เป็นผลทางกฎหมายได้ สำหรับการ "ใช้เจตนา" นั้น ๆ ปฏิบัติ "กฎหมาย" ที่จะเกิด "ผลในกฎหมาย" อำนวยประโยชน์ ฯลฯ ต่างกับเรื่อง "เจตนา" นิติกรรมทาง "ยินยอม" บริบูรณ์เป็น "ผลทางกฎหมาย" มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ ต่อบุคคลอื่นเป็นกรณีมีบุคคล ๒ ฝ่าย เช่นกรณี "สัญญา" เสนอ—สนอง—ตกลง ในความประสงค์ ฯ "ผลในกฎหมาย" จึงจะเกิด ๆ มิใช่โดย "นิติกรรม" ของแต่ละฝ่ายทำเอกเทศ ฯลฯ "ลักษณะนิติกรรม" รับรอง "เจตนา" เป็น "ผลทางกฎหมาย" เท่านั้น ฯลฯ

ความคิดเห็นทางถือเอาว่า "นิติกรรม—สัญญา" เป็นเรื่องเดียวอย่างเดียวกัน ไม่สังเกตสารสำคัญดั่งกล่าวมา ฯ ทึกทักเอาว่า "เจตนา" นิติกรรมต้อง "ทำลง" โดย "บุคคล" กับ "บุคคล" มี "บุคคล ๒ ฝ่าย" ฯ มิทันคิดสังเกตว่า "บท" กำหนดเป็นกลาง "ทำลง" ลอย ๆ เมื่อไม่ระบุว่าต้องทำกับ "บุคคล" อื่น ทำกับอะไร ต้องทำเพื่อ "สิทธิ" อันใด ย่อมทำโดยลำพังตามใจสมัครได้ "สิทธิ" ใดก็ได้ ?

คำว่า **"ผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล"** ฯ (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) อาจพาเข้าใจผิดเป็นเรื่อง "สัญญา" เรื่อง "หนี้" ฯลฯ ระบุเช่นนั้น ๆ เป็น "เหตุ" พาสำคัญผิดถือเอา "นิติสัมพันธ์" เป็น "ความผูกพันในกฎหมาย" (หนี้) พาสงสัยว่าเริ่มต้นมาตรา ๑๑๒ กำหนดลอย ๆ ว่า "ทำลง" หมายถึงแสดงเจตนาเอกเทศโดยลำดับ หรือต้องมีทำกับ "บุคคล" อื่นเป็นอีกฝ่ายร่วมกันด้วย "ผูกพัน" ระหว่างกัน ?

ความสงสัยไม่น่าจะมีถ้าอ่าน "บท" ยังคิดทางภาษาหนังสือสังเกตคำ "มุ่ง ฯลฯ" แสดง "เจตนา" ทำลง **"มุ่ง"** เท่านั้น ฯ สังเกตคำ **"สิทธิ"** ระบุท้ายมาตรา ๑๑๒ เป็นเป้าหมาย "มุ่ง" ไว้ ฯ **ปรากฏ "เจตนา" เดียว** "ทำลง" รายเดียวและ**เพียงแต่ "มุ่ง"** ฝ่ายเดียวเอกเทศทาง "ผูกนิติสัมพันธ์" ยังมิทัน "ผูก" ก็เกิด "นิติกรรม" ส่วนสำหรับกรณีที่ได้ทำลงต่อ "บุคคล" ใดหรือมี "บุคคล" อื่นอีกฝ่ายอย่างในมาตรา ๑๑๗ ฯลฯ ก็เป็นเรื่องเพื่อและก่อนผูกพัน ฯลฯ(๑)

ถ้าสงสัยก็คิดดูทางเหตุผล "ตีความ" ฯ ฉบับภาษาอังกฤษต้นร่างช่วยแก้สงสัยได้ ฯ สังเกตเป็นเรื่อง "เจตนา" แสดงออก "ทำลง" มุ่งเพื่อ "สิทธิ" โดยแต่ละ "บุคคล" เอกเทศ ฯ ส่วนที่ว่าเป็นการ "ผูกนิติสัมพันธ์ ฯ" ก็ปรากฏภาษาอังกฤษว่า "Juristic Relation" หมายถึง**ความเกี่ยวข้องทางกฎหมาย**ในส่วน "สิทธิ" มุ่งไว้มิใช่เรื่อง**ความผูกพันในกฎหมาย** "สิทธิ—หน้าที่" เกิดมีได้หรือผูกพันกับผู้ใดหรือมีอีกฝ่าย ฯลฯ

---

(๑) เมื่อยังไม่ "ผูก" ก็ไม่มี "สิทธิ" อะไรเกิดได้ ฯ เมื่อยังไม่เกิด "ผูกพัน" ก็ไม่มี "สิทธิ—หน้าที่" ระหว่าง "คู่กรณี" เกิดได้ ฯ เรื่องเป็นดั่งกล่าวนี้โดยที่ "ลักษณะนิติกรรม" กำหนดรับรอง "เจตนา" เป็น "ผลทางกฎหมาย" ได้สำหรับ "ใช้" มันปฏิบัติ "กฎหมาย" ที่ประสงค์ "ผลในกฎหมาย" ตามกำหนดไว้ ฯ เรื่อง "นิติกรรม" มีหลักการแดนกำหนด "เจตนา" ทำลงอย่างไรเป็นผลทางกฎหมาย ฯลฯ

"บท" ไม่ระบุ "สมัครใจ" เจตนา **"ทำลง" กับ แก่ ต่อ "บุคคล"** อื่น หรือ "สารัตถุ" สินสิ่งกิจการ ฯลฯ ใด เพียงแต่ "ทำลง" "มุ่ง" เพื่อ "สิทธิ" เป็น "ผลตามกฎหมาย" มาตรา ๑๑๒–๑๑๖ เกิดผลทางกฎหมาย "นิติกรรม" ใช้ "เจตนา" นั้น ๆ ได้ ฯลฯ ก็และเมื่อ "ใช้" มันปฏิบัติ "กฎหมาย" รายที่ประสงค์ "ผลในกฎหมาย" โดย "ทำลง" เข้าข่ายบังคับ "ลักษณะกฎหมาย" ใด (มาตรา ๑๑๓, ๑๑๔) มันย่อมเกิดเรื่องทาง "สิทธิ" กำหนดไว้ ฯ เมื่อ "สิทธิ" เกิดมีได้ไว้เป็นไป "ความเกี่ยวข้องทางกฎหมาย" ระหว่างบุคคล "เจ้าของ" กับผู้อื่น ๆ มันย่อมเกิดขึ้น ฯลฯ สังเกตในเรื่อง "พินัยกรรม" และกรณีอื่น ๆ ที่ "เจตนา" เอกเทศเป็นผลได้สังเกตแม้กรณี "ทำลง" ได้ "สิทธิ" กรรมสิทธิ "ทรัพย์สิน" ตามบรรพ ๔ เกี่ยวข้องคนอื่นต้องเคารพ ฯลฯ(๑)

ความคิดเห็นทางเข้าใจถือเอาว่า "นิติกรรม" ต้องมี "บุคคล" ๒ ฝ่ายแสดง "เจตนา" "ยินยอม" กัน ฯ "นิติกรรม – สัญญา" เป็นเรื่องเดียวอย่างเดียวกัน ฯ เป็นเรื่อง "บุคคล" แสดง "เจตนา" ทำกับ แก่ ต่อ "บุคคล" ฯลฯ ได้มีการ "อธิบาย" ไปทางบุคคล "เจตนา" ต่อบุคคลเอาเรื่อง "สัญญา" อุทาหรณ์ กรณีสัญญามาอธิบาย "นิติกรรม" มาตรา ๑๑๒ ?

(๑) อ้างว่า "ทำลง" กับ แก่ ต่อ "ประเทศ" ไม่ได้ ?

การอ้างเช่นนั้น ๆ ไม่สังเกตมาตรา ๑๑๒ ว่ามิได้ระบุ "ทำลง" กับแก่ต่อ "บุคคล" ธรรมดาหรือนิติบุคคลหรืออันใดอื่น ๆ "ทำลง" มันเป็นผลได้โดยลำพังเช่นเขียนพินัยกรรมด้วยลายมือตนเองลงนามเสร็จเป็นผลทางกฎหมายได้ ฯลฯ กรณี "เจตนา" นิติกรรมทาง "ยินยอม" ทำต่อฝ่ายอื่น "ประเทศ" ก็เป็น "ฝ่าย" ได้ ฯ มันเป็น "นิติบุคคล" ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ โดยมี "บุคคลธรรมดา" ปฏิบัติภารธุระ "รัฐ–อภิบาล"

---

(๑) "นิติกรรม" มิใช่สำหรับ "สิทธิเหนือบุคคล" "สัญญา" "หนี้" เท่านั้น ๆ มาตรา ๑๑๒ ระบุ "สิทธิ" ไม่จำกัด "สิทธิ" ตามกฎหมายลักษณะใด ๆ เรื่อง "เคารพสิทธิ" สังเกตมาตรา ๔๒๐ ๕, ๔๒๑ ส่วน "สิทธิ" อื่น ๆ สังเกตมาตรา ๑๕, ๒๒, ๒๓, ๖๙, ๗๐, ๒๓๗, ๒๑๓, ๑๒๙๘, ๑๒๙๙ ๑๓๖๗, ๑๓๓๓, ๑๓๓๔, ๑๓๑๘, ๑๓๑๙, ๑๓๘๒ ฯลฯ

"รัฐบาล" แสดง "เจตนา" ทาง "ยินยอม" ตกลง "แทน" มัน ฯลฯ "ประเทศ" ต่อ "ประเทศ" ทำความตกลงสัญญาทางไมตรี ฯลฯ คนธรรมดา ทำไมจะทำกับมัน ๆ ทำกับคนธรรมดาไม่ได้? สังเกตกระทรวงทบวงการเมือง (มาตรา ๗๒) ทำสัญญากับเอกชนนิติบุคคลดูบ้าง?

(๒) อ้างว่า "ทำลง" ไม่ได้กับ แก่ ต่อ สัตว์หรือวัตถุอื่นที่ไม่อาจมีสิทธิและหน้าที่อย่างใดได้ตามกฎหมาย การหักล้าง ถางพงเพื่อได้สิทธิจับจองหวงแหนที่ดิน "สิทธิครอบครอง" "ปกครองปรปักษ์" ทางได้ "กรรมสิทธิ" ฯลฯ ไม่เป็นนิติกรรม? คิดกันเช่นนั้น ๆ เป็นจำกัดแดนกำหนดของมัน ฯ[๑]

ถ้าสังเกตข้อกำหนดหลักการมาตรา ๑๑๒—๑๑๖ **ไม่ปรากฏจำกัด**เช่นนั้น ๆ ฯ เรื่อง "สัตว์" เรื่อง "ทรัพย์" ที่ยกขึ้นอ้างเช่นนั้น ๆ น่าจะเนื่องจากมิทันศึกษามาตรา ๑๓๒๐—๑๓๓๔, ๑๓๖๗—๑๓๘๐ เป็นต้น ฯลฯ การ "ทำลง" ปฏิบัติตาม "ลักษณะทรัพย์สิน" **ก็มี "บท" ถือ "เจตนา" แสดงเพื่อได้ "สิทธิ"** ทางครอบครองกรรมสิทธิ ฯ (มาตรา ๑๓๒๔, ๑๓๒๕, ๑๓๖๗) มันเป็น "ผลในกฎหมาย" เกิดโดย "นิติกรรม" เอกเทศได้ ฯลฯ **เรื่อง** "อายุความ ได้สิทธิ" (มาตรา ๑๓๘๒, ๑๔๐๑) ช่วยสังเกตได้ ฯ **"ใจสมัคร" ปฏิบัติจึงได้ "สิทธิ"** ไว้ ฯลฯ "ลักษณะนิติกรรม" กำหนดรับรอง "เจตนา" เป็น "ผลทางกฎหมาย" ไม่จำกัดสำหรับ "ใช้" ปฏิบัติ "กฎหมาย" เรื่อง "สิทธิ" ใด ฯลฯ

(๓) "ทำลง" เอกเทศทางก่อกำเนิดเอา "สิทธิ" "กรรมสิทธิ" ในผลิตผลสร้างทำไว้ ฯ (Creation) "สิ่งประดิษฐ์" "ลิขสิทธิ" เครื่องหมายการค้า" ฯลฯ บ้างคิดเห็นไม่เป็นเรื่องมาตรา ๑๑๒—๑๑๔ "นิติกรรม"? แต่ทว่าถ้าสังเกตมาตรา ๑๑๒—๑๑๓ "ทำลง" มุ่งเพื่อสิทธิ ฯลฯ สังเกต "ลักษณะทรัพย์" มาตรา ๙๘—๑๑๑ กับที่กล่าวในวรรคก่อน และมาตรา ๑๓๑๘, ๑๓๖๗, ๑๓๘๒ ฯลฯ รวมทั้งพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. ๒๔๗๔ พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๔๗๔ ประมวลกฎหมายที่ดิน ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น บางทีจะคิดได้ **"เจตนา" ทำลง** เกิด "สิทธิ" เป็น

---

(๑) เรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๗–๑๘/๒๔๙๗ ที่ ๑๐๓/๒๕๐๖ ที่ ๑๑๐๑/๒๕๐๔ ที่ ๗๔/๒๕๐๕ น่าอ่านคิดดู

ส่วนของ "เจ้าของ" เจตนา ๆ เป็นมูลกำเนิดซึ่ง "กฎหมาย" ที่เกี่ยวข้องรับรอง "สิทธิ" ไว้ ฯลฯ

(๔) ประการสำคัญอ้างว่า "ทำลง" เป็นนิติกรรมได้ต้องเป็นในเรื่อง "สิทธิเรียกร้อง หรือบุคคลสิทธิ (Jus in personnam) ซึ่งคู่กรณีอาจทำนิติกรรมกันได้ ฯลฯ(๑)

ถ้าเคารพ "บท" ข้อกำหนด "ลักษณะนิติกรรม" และเพียงสังเกตหลักการระบุในมาตรา ๑๑๒—๑๑๖ ก็จะพบว่าไม่มีเรื่องดั่งกล่าวเช่นนั้น ๆ ใน "ลักษณะนิติกรรม" ฯลฯ **"บท" กำหนดเป็นกลาง** "สิทธิ" ตามกฎหมายใดย่อมได้ ฯ ไม่จำต้องมี "คู่กรณี" อย่าง "สัญญา" ฯ ไม่จำกัดต้องเป็นเรื่อง "บุคคลสิทธิ" ที่มี "สิทธิเรียกร้อง" กำกับ ฯลฯ อนึ่ง ถ้าอ่านมาตรา ๑๙๔ ตลอดไป จะพบว่าเรื่อง "หนี้" ของ "สัญญา" มี "คู่กรณี" มี "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" เหล่านี้จัดสรรไว้ต่างหาก ไม่เป็น "เรื่องนิติกรรม" ปนกันไม่ได้

"เจตนา" นิติกรรม "เอกเทศ" ส่วน "สิทธิ" ตนเอง ฯ "เจตนา" นิติกรรมทาง "ยินยอม" กับแก่ต่อคนอื่น ฯ (มาตรา ๑๑๒, ๑๑๗) เหล่านี้ **เมื่อได้ทำลงเพื่อสิทธิได้**ปฏิบัติกฎหมายเกี่ยวข้องย่อมเป็นผลตาม "กฎหมาย" อำนวยไว้ ฯลฯ มันเป็น "นิติกรรม" ไปจนเข้าข่ายบังคับ "กฎหมาย" ที่ปฏิบัติเอาประโยชน์หรือได้สภาพใหม่ไป ฯ เช่นกรณี "พินัยกรรม" ปฏิบัติตามกำหนดใน "ลักษณะมฤดก" เกิดพินัยกรรมไป ฯ เช่นกรณี "สัญญา" ปฏิบัติตามกำหนดใน "ลักษณะสัญญา" มันเริ่มสภาพใหม่ **"คำเสนอ" "คำสนอง"** ไปเกิด "ตกลง" "ข้อตกลง" เป็นสัญญากัน(๑)

---

(๑) **"นิติกรรม"** มาตรา ๑๑๒ ฯลฯ ไม่มีเรื่องอย่างกล่าวนี้ ฯ เรื่องที่กล่าวเป็นเรื่อง "ลักษณะหนี้" "ลักษณะสัญญา" อธิบาย "ลักษณะนิติกรรม" ไม่ได้ ? มาตรา ๑๑๒—๑๕๕ เป็นเรื่อง "เจตนา" ของแต่ละ "บุคคล" กิจกรรมเขา "ทำลง" เป็น "ผลทางกฎหมาย" ใช้ปฏิบัติ "กฎหมาย" ที่กำหนด "เจตนา" เป็นสารสำคัญเอาประโยชน์ ฯ ต่างกับกรณีบุคคล ๒ ฝ่าย "ตกลง" สัญญากัน มี "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" ผูกพันกัน ฯลฯ

(๑) สังเกต—เข้าใจแต่ละเรื่องได้จะไม่เอาปนกันยุ่งยากหลงผิดไป ฯลฯ การจะเกิด "ผลตามกฎหมาย ก็ต่างกัน ฯ "เจตนาเอกเทศ" ทำลงเสร็จเป็น "ผลทางกฎหมาย" ใช้มันปฏิบัติ "กฎหมาย" ใด "ผลในกฎหมาย" ก็ย่อมเกิด ฯ "เจตนายินยอม" เพื่อ "สัญญา" กัน มีอันจะต้องปฏิบัติ "กฎหมาย" ลักษณะสัญญาเพื่อเกิดเป็น "คำเสนอ" "คำสนอง" เป็นผลทางกฎหมาย ได้อีกชั้นหนึ่ง และจะต้องปรากฏที่ต่างฝ่าย "เจตนายินยอม" นั้น ๆ เกิด "ตกลง" ยอมกันใน "ข้อตกลง" เกิด "สัญญา" จึ่ง "ผลในกฎหมาย" เกิดได้ ฯลฯ

(๕) บ้างก็อธิบาย "ลักษณะนิติกรรม" เรียกเป็น "นิติกรรมหรือสัญญา" กลายเป็นเรื่องเดียวอย่างเดียวกันไปเลย ? ไม่คิดเห็นเป็นว่า "นิติกรรม" ทำลงมีเป็นได้ทางเดียว สำหรับ "สิทธิ" เท่านั้น ฯ ถือเอารวมปน "สัญญา" บุคคลสิทธิ "สิทธิเหนือบุคคล" "สิทธิเรียกร้อง" ตามลักษณะหนี้ ฯลฯ กลายเป็นว่า "เจตนา" นิติกรรม "เอกเทศ" ไม่เป็น "ผลทางกฎหมาย" ฯ มีได้เฉพาะ "เจตนา" นิติกรรมทาง "ยินยอม" ฯ **"เจตนาฤาความยินยอม"** ถือเอาเป็นเรื่องเดียวกันอย่างเดียวกัน ? พาไปทางกฎหมายพ้นเมืองเดิม "ประมวลกฎหมาย ฯ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖

สังเกต "ลักษณะนิติกรรม" มาตรา ๑๑๒—๑๕๕ ข้อกำหนดได้ถูกจัดสรรจำแนกหลักเกณฑ์เป็นกลางเรื่อง (ก) ความสมบูรณ์ของ **"เจตนา"** แสดงออก (ข) ความบริบูรณ์ของ **"ความยินยอม**ทำต่อคนอื่น ฯลฯ สังเกตมี ๒ จำพวก ฯลฯ พวกใดก็ตาม **แสดง "ทำลง"** เป็นผลตาม "ลักษณะนิติกรรม" แล้วใช้มันปฏิบัติ "กฎหมาย" ที่จำต้องมี "เจตนา" เป็นสารสำคัญทางอำนวย "สิทธิ" ก็เกิด "ผลในกฎหมาย" เอาประโยชน์ตามประสงค์ได้ ฯ ไม่มี "บท" เหตุผลจำกัดเป็นได้เฉพาะพวก **"นิติกรรมทางยินยอม"** หรือต้องเจตนาทาง "ยินยอม" ทาง "สัญญา" เท่านั้น ?

"เจตนา" แสดงออกโดย **"ทำลง"** ตาม "ลักษณะนิติกรรม" ย่อมเป็นเรื่องของ **"นิติกรรม"** ฯ ส่วน "กฎหมาย" ที่ปฏิบัติจะเอาประโยชน์ **"สิทธิ"** มันพึงอำนวยได้ก็เป็นเรื่องของ "กฎหมาย" นั้น ๆ เช่น "ลักษณะสัญญา" "ลักษณะหนี้" "ลักษณมฤดก" "ลักษณะทรัพย์สิน ฯลฯ การที่เข้าใจถือเอาเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่อง "นิติกรรม" ๆ เป็นเรื่องเหล่านี้เช่นรวมปนเป็น **"สัญญา" ๆ เป็น "นิติกรรม"** ย่อมผิด "บท" รูปเรื่องหลักการไป ฯลฯ **"นิติกรรม" เอกเทศ**อาจเป็น "ผลในกฎหมาย" ตาม "ลักษณะ" ต่าง ๆ เหล่านั้นได้ หากก้าวล่วงเสีย ย่อมผิดไปเช่นกัน ?

ในเมื่อ **"เจตนา"** แสดงออก **"นิติกรรม"** ทาง **"ยินยอม"** ทำต่อคนอื่นปฏิบัติ "กฎหมาย" ใดหนึ่งเพื่อ "สิทธิ" เป็นผลได้ เช่นเรื่อง "ตกลง" สัญญากันก็มีเหตุผลเขาชอบที่จะปฏิบัติส่วน "สิทธิ" ของเขาเองได้เอกเทศมิต้องทำกับคนอื่น ฯลฯ

ข้อกำหนด มาตรา ๑๑๒—๑๑๖ ระบุเรื่องกระทำเพื่อ **"สิทธิ"** โดย "จะก่อเปลี่ยนแปลง โอน สงวน ฤาระงับซึ่งสิทธิ" ฯ ไม่กำหนดต้อง "บุคคล" อื่นร่วมหรือต้องกระทำกับคนอื่น ฯ ไม่จำกัดต้องปฏิบัติ "กฎหมาย" ลักษณะใด "สิทธิ" อะไร ทั้งนี้เปิดทางให้กระทำลงเพื่อส่วน "สิทธิ" ตนเป็น "ผล" สำเร็จประโยชน์ตามกฎหมายเกี่ยวข้องได้ ฯลฯ "บท" กฎหมายที่อำนวย "ผลในกฎหมาย" ได้มีมากหลายคิดดูได้ ฯลฯ

ใน **"ลักษณะนิติกรรม"** ก็มีข้อกำหนดแสดงสังเกตเรื่องดังกล่าวมา มาตรา ๑๔๐ มีเรื่อง "เจ้าของ" เจตนาทำ "นิติกรรม" เอกเทศ **"ใช้สิทธิ"** บอกล้างโมฆียะกรรมก็ได้หรือทำ "นิติกรรม" แสดงเจตนา "ให้สัตยาบัน" เป็นการ **"สละสิทธิ"** **บอกล้าง**ก็ได้ ฯลฯ ใน **"ลักษณะหนี้"** สังเกตจากกรณี **"บท"** มีข้อกำหนด **"บอกกล่าว"** กันเกิด "ผล" ของการนั้น ๆ (เช่น มาตรา ๒๐๑, ๒๐๔, ๒๐๘, ๓๓๐ ฯลฯ) เรื่อง **"ปลดหนี้"** (มาตรา ๓๔๐) **"รับสภาพหนี้"** (มาตรา ๑๘๐) เห็นได้ทั้งส่วน "เจ้าหนี้" ส่วน "ลูกหนี้" ได้ ฯ ใน **"ลักษณะมฤดก"** โอนจำหน่ายสมบัติ "ทรัพย์สิน" ไปโดย **"พินัยกรรม"** เขียนทำเองได้ ฯลฯ

ใน **"ลักษณะครอบครัว"** เคารพความศักดิ์สิทธิของ "เจตนา" ยอมให้ชายหญิงที่จะทำการสมรสทำ "สัญญาก่อนสมรส" สำหรับทรัพย์สมบัติของแต่ละฝ่ายได้ ฯ (มาตรา ๑๔๕๘—๑๔๖๐) ในระหว่างที่เป็น "สามี—ภริยา" กันอยู่เขาจะทำ **"สัญญาใด"** ก็ทำได้ และฝ่ายหนึ่งจะบอกล้างเสียก็ได้ ฯ (มาตรา ๑๔๖๑) ต่างกับในยุคสมัย "กฎหมายลักษณะผัวเมีย" เดิมทีทำกันไม่ได้ เรื่อง "เจตนา" เป็นผลได้คิดดูเรื่อง "ทัณฑ์บน" ถ้าไม่ปฏิบัติถูก **ฟ้องหย่า** (มาตรา ๑๕๐๐ (๗)) เสียสิทธิความเป็น "สามี—ภริยา" ได้ ฯ เรื่องรับรองบุตรก็เป็นตัวอย่างได้ ฯลฯ

ใน **"ลักษณะทรัพย์สิน"** **"ลักษณะมฤดก"** สังเกต "นิติกรรม" เอกเทศส่วน "สิทธิ" ตนหลายประการ ฯ เรื่อง **"จดทะเบียนการได้มา"** ซึ่งสิทธิในสิ่ง "ทรัพย-สิทธิ" (มาตรา ๑๒๙๙) "บท" **ระบุผู้ได้มาจัดการขอจดทะเบียน** และทางการ "ทะเบียน" ก็มีมาตรา ๓๙ พระราชบัญญัติการออกโฉนดที่ดิน ร.ศ. ๑๒๗ ระบุอย่างเดียว

กัน[๑] ฯ กรณีได้สิทธิ "ภาระจำยอม" เหนือที่ดินคนอื่น "ผู้ได้มา" ชอบที่จะต้องจัดการจดทะเบียน แต่บางทีทางปฏิบัติให้ "เจ้าของ" แปลงรับภาระจดลงทะเบียนหลังโฉนดของตน ซึ่งผิดตัวบุคคลที่ต้องแสดงเจตนา "นิติกรรม" ส่วนสิทธิของเขา ?

เรื่องการได้มาซึ่งสิทธิในสิ่ง สิทธิครอบครอง กรรมสิทธิ (มาตรา ๑๓๐๓ ๑๓๖๗—๑๓๘๖) ก็มีกำหนด "เจตนา" ประพฤติแก่สินสิ่งเหล่านั้นเป็นเหตุเป็นสารสำคัญ ฯลฯ "เจ้าของ" เจตนาแสดงออกโดยกระทำลงเพื่อส่วน "สิทธิ" ของตนปฏิบัติตาม "กฎหมาย" เรื่องที่กล่าวแล้ว ย่อมสำเร็จประโยชน์ได้ ฯ[๒]

"เจตนาศักดิ์สิทธิ" กระทำกับ "มนุษย์" "นิติบุคคล" "ทรัพย์สิน" เพื่อส่วน "สิทธิ" และมี "กฎหมาย" อำนวยผลในกฎหมาย ย่อมเอาประโยชน์ได้ ฯ (สังเกตเรื่อง "ลิขสิทธิ" "เครื่องหมายการค้า" ที่เจ้าของ "เจตนา" คิดทำขึ้นเอง ? (คำพิพากษาฎีกาที่ ๘๓๗/๒๕๐๗) มีเรื่อง **"สิทธิในวิธีการประดิษฐ์"** (Patent) ยังไม่มีกฎหมายเอาประโยชน์ไม่ได้) บางท่านว่ามาตรา ๑๑๒—๑๑๖ ต้อง "บุคคล" กระทำกับ "บุคคล" เป็นเข้าใจผิดไปที่ว่าเป็นเรื่อง "สัญญา" ก็เช่นกัน ?

ใน "ลักษณะมฤดก" มีหลายเรื่องเช่นต่อไปนี้ช่วยสังเกต "ความศักดิ์สิทธิของเจตนา" ได้ "เจ้าของ" เจตนา "ทำลง" ในส่วน "สิทธิ" ตนเป็นผลทางกฎหมายตาม "ใจสมัคร" ประสงค์ไว้

เรื่อง "ตัดมิให้รับมฤดก" (มาตรา ๑๖๐๘) เรื่อง "สละมฤดก" (มาตรา ๑๖๑๒, ๑๖๑๗, ๑๖๑๙) เรื่อง "พินัยกรรม" มาตรา ๑๖๔๖ และต่อนั้นไป เฉพาะอย่างยิ่งมาตรา ๑๖๕๗ "พินัยกรรม" เขียนเองทั้งฉบับเป็นผลตามมาตรา ๑๖๔๖, ๑๖๔๗ ได้ **"คำสั่ง"** ของเขาศักดิ์สิทธิเป็นผลตามกฎหมายกำหนดไว้ ฯ เมื่อได้ทำ "พินัยกรรม" ไว้

---

(๑) พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๗ มาตรา ๔ (๑๑) (๑๒) และ "ประมวลกฎหมายที่ดิน" หมวด ง. ว่าด้วยการจดทะเบียนส่วนสิทธิและนิติกรรม ฯลฯ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มีหลายกรณีสังเกตได้ ฯลฯ คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๐๗๔/๒๔๗๗ ที่ ๑๐๖๗/๒๔๗๕

(๒) บางท่านคิดเห็นไปทางว่าแปลกถ้า "นิติกรรม" ทำแก่ "ทรัพย์" ได้ เช่นกรณี "คนวิกลจริต" เก็บของตกได้ "กรรมสิทธิ" ? การคิดเห็นเช่นนั้น ๆ อาจเกิดจากไม่อ่านคิดเข้าใจตามมาตรา ๑๑๖ ๒๙—๓๓ ก็เป็นได้ ?

แล้ว เขาเปลี่ยนใจถอนเสียทำใหม่ก็ได้ (มาตรา ๑๖๙๓ ฯลฯ) มันเป็นส่วน "สิทธิ" ของเขาปฏิบัติไป ฯ

"นิติกรรมเอกเทศ" ฯ สุทธิประสงค์เป็นเรื่องส่วน "สิทธิ" เจ้าของเจตนา ฯ สังเกตต่อไปนี้บางทีจะช่วยไม่เอาปนอย่างอื่น ?

"ลักษณะนิติกรรม" (มาตรา ๑๑๒—๑๕๕) กำหนดรับรอง "เจตนา" แสดงออกตามมาตรา ๑๑๒—๑๑๖ "ทำลง" สมบูรณ์ตามกำหนดไว้เป็นผลทางกฎหมาย **"นิติกรรม" ในเรื่อง "สิทธิ"** ที่ผู้แสดงประสงค์ ฯ เจ้าของ "ใช้มัน" ประพฤติแก่ที่มีอยู่หรือหามาตามปรารถนาเอาประโยชน์โดยปฏิบัติกฎหมายเกี่ยวข้อง ฯลล มันเป็นข้อกำหนดส่วน **"เจตนา"** (มาตรา ๑๓๒) ส่วน "สิทธิ" ของตนๆไม่มีเรื่อง **"ความประสงค์"** (มาตรา ๑๑๗, ๑๑๘, ๓๖๘) แสดงทำลงต่อคนอื่นมี "สิทธิ" "หน้าที่" อย่างกรณี "สัญญา" ผูกพัน ฯลฯ บุคคลย่อมมีได้มาถือใช้ "สิทธิ" ได้ (มาตรา ๑๕ ฯลฯ ๖๙ ฯลฯ) เขาย่อมแสดง **"เจตนา" เพื่อส่วน "สิทธิ"** ของตน ๆ โดยเอกเทศมิต้องร่วมบุคคลอื่นได้ ฯลฯ

ข. "สิทธิ" โดย "นิติกรรม" เอกเทศ ฯลฯ

แท้ที่จริง เรื่องส่วน "สิทธิ" ของ **"มนุษย์"** แต่ละคน **"นิติบุคคล"** แต่ละรายมันมีอยู่ตาม "กฎหมาย" รับรองแล้ว ฯ สำหรับ **"มนุษย์"** สังเกตตั้งอยู่ในครรภ์มารดาเกิดมารอดอยู่ (มาตรา ๑๕, ๒๑๔) สำหรับ "นิติบุคคล" ก็มีได้ด้วย (มาตรา ๖๙, ๗๐ ฯลฯ) เช่นกัน ฯ **"ลักษณะนิติกรรม"** ฯ กำหนดรับรอง "เจตนา" บุคคลแสดงออก **"ศักดิ์สิทธิ์"** เกิดผลทางกฎหมาย "ก่อ" สิทธิเพื่อได้มาหรือปฏิบัติแก่มันได้ (มาตรา ๑๒๒) ยินยอมกับ "บุคคล" อื่น (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) ก็ได้ ฯลฯ ส่วน "ผลในกฎหมาย" เป็นไปตาม "กฎหมาย" เกี่ยวข้องที่ปฏิบัติไป ฯ ประสงค์ "ประโยชน์" จากมัน (มาตรา ๓๗๔—๓๗๖) สำหรับตนหรือผู้อื่นย่อมได้ ฯ

ในเมื่อรับกันว่าเจตนา "นิติกรรม" ทาง "ยินยอม" เรื่อง "สิทธิ" ทำกับ "บุคคล" อื่น เช่นกรณี "สัญญา" เป็นผลทางกฎหมายได้ก็ไม่มีเหตุผลบทข้อกำหนดจำกัด

ตนเองทำเพื่อส่วน "สิทธิ" ของตนเองไม่ได้ ? ประการสำคัญ "บท" ข้อกำหนดไม่มีให้ "นิติกรรม" กับ "สัญญา" เป็นเรื่องเดียวกันหรือว่าให้ **"เจตนา"** เป็นผลทางกฎหมายเฉพาะกรณี **"สัญญา"** เท่านั้น ถ้ามันเป็นอย่างนั้น ๆ จะไม่ถูกจัดสรรต่างบทต่างลักษณะต่างบรรพเลย

"ลักษณะนิติกรรม" ฯ ข้อกำหนด "บท" แสดงไว้เป็นเรื่องความสมบูรณ์ของ "เจตนา" ความบริบูรณ์ของ "ความยินยอม" อันจะพึงมีผลทางกฎหมาย "นิติกรรม" เกิดได้ ฯ สำหรับเรื่อง "สิทธิ" ระบุท้ายมาตรา ๑๑๒ จะพึงมีเป็นได้ตาม "กฎหมาย" เกี่ยวข้องปฏิบัติไป ฯลฯ กรณี "สัญญา" ก็ปฏิบัติ "ลักษณะสัญญา" อีกส่วนหนึ่ง ฯ กรณี "ทำลง" เอกเทศเป็นผลได้ก็ต้องปฏิบัติ "ลักษณะ" ที่อำนวยผลอย่างนั้น เช่นทำตาม "ลักษณะพินัยกรรม" ฯ

"นิติกรรมเอกเทศ" ส่วน "สิทธิ" ประโยชน์ตนหรือให้ประโยชน์บุคคลอื่นไปฝ่ายเดียว เป็น **"นิติกรรมฝ่ายเดียว"** โดยเจตนา "ทำลง" ฝ่ายเดียว ฯ บางท่านเข้าใจผิดถือเอา "สัญญา" ที่คู่สัญญาฝ่ายเดียวให้ประโยชน์แก่อีกฝ่ายไม่มีตอบแทนเป็น "นิติกรรมฝ่ายเดียว" ? อ้างกรณี "ให้โดยเสน่หา" เป็นต้น ฯลฯ **"นิติกรรม"** ฝ่ายเดียว "ทำลง" ฯ "สัญญา" ๒ ฝ่าย "ทำลง" ฯ

"มาตรา ๕๒๑ อันว่าให้นั้น**คือสัญญา**ซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่า**ผู้ให้โอน**ทรัพย์สินของตน**ให้โดยเสน่หา**แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่าผู้รับ และผู้รับยอมรับเอาทรัพย์สินนั้น"

"มาตรา ๔๕๓ อันว่าซื้อขายนั้น **คือสัญญา**ซึ่งบุคคลฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ขาย**โอนกรรมสิทธิ**แห่งทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ซื้อ และผู้ซื้อตกลงว่าจะ**ใช้ราคา**ทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขาย"

"มาตรา ๓๖๙ **ในสัญญาต่างตอบแทนนั้น** คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระหนี้จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะทำชำระหนี้หรือขอปฏิบัติการชำระหนี้ก็ได้ แต่ความข้อนี้ท่านมิให้ใช้บังคับ ถ้าหนี้ของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ถึงกำหนด"

"มาตรา ๖๔๐ อันว่ายืมใช้คงรูปนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่าผู้ให้ยืม ให้บุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่าผู้ยืมใช้สอยทรัพย์สินสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เปล่าและผู้ยืมตกลงว่าจะคืนทรัพย์สินนั้น เมื่อได้ใช้สอยเสร็จแล้ว"

"มาตรา ๘๑ มูลนิธินั้นได้แก่ทรัพย์สินอันจัดสรรไว้เป็นแผนกเพื่อบำเพ็ญทานการศาสนา วิทยาศาสตร์ วรรณคดี หรือเพื่อสาธารณประโยชน์อื่น ๆ และไม่ได้หมายค้ากำไร"

"มาตรา ๘๓ ถ้ามูลนิธิก่อตั้งขึ้นด้วยนิติกรรมทำยกให้แต่ยังมีชีวิต ท่านให้บทบัญญัติทั้งหลายในลักษณะให้ อนุโลมตามควรแก่บท

ถ้ามูลนิธิก่อตั้งขึ้นด้วยพินัยกรรม ท่านให้ใช้บทบัญญัติทั้งหลายในลักษณะมฤดกอนุโลมตามควรแก่บท"

"มาตรา ๑๖๔๖ บุคคลใดจะแสดงเจตนาโดยพินัยกรรมกำหนดการเผื่อตายในเรื่องทรัพย์สินของตนเอง หรือในการต่าง ๆ อันจะให้เกิดเป็นผลบังคับได้ตามกฎหมายเมื่อตนตายก็ได้"

"มาตรา ๑๖๔๗ การแสดงเจตนากำหนดการเผื่อตายนั้นย่อมทำได้ด้วยคำสั่งครั้งสุดท้ายกำหนดไว้ในพินัยกรรม"

"มาตรา ๑๖๕๗ พินัยกรรมนั้น จะทำเป็นเอกสารเขียนเองทั้งฉบับก็ได้ กล่าวคือ ผู้ทำพินัยกรรมต้องเขียนด้วยมือตนเอง ซึ่งข้อความทั้งหมด วัน เดือน ปี และลายมือชื่อของตน

การขูดลบ ตก เติม หรือการแก้ไข เปลี่ยนแปลงอย่างอื่น ซึ่งพินัยกรรมนั้นย่อมไม่สมบูรณ์ เว้นแต่ผู้ทำพินัยกรรมจะได้ทำด้วยมือตนเองและลงลายมือชื่อกำกับไว้

บทบัญญัติมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายนี้มิให้ใช้บังคับแก่พินัยกรรมที่ทำขึ้นตามมาตรานี้"

"มาตรา ๓๖๘ ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเลิกสัญญาโดยข้อสัญญาหรือโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย การเลิกสัญญาเช่นนั้นย่อมทำด้วยแสดงเจตนาแก่อีกฝ่ายหนึ่ง

แสดงเจตนาดังกล่าวมาในวรรคก่อน ท่านว่าหาอาจจะถอนได้ไม่"

"มาตรา ๓๗๔ ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งทำสัญญาตกลงว่าจะถอนชำระหนี้แก่บุคคลภายนอกไซร้ ท่านว่าบุคคลภายนอกมีสิทธิจะเรียกชำระหนี้จากลูกหนี้โดยตรงได้

ในกรณีดังกล่าวมาในวรรคต้นนั้น สิทธิของบุคคลภายนอก ย่อมเกิดมีขึ้นตั้งแต่เวลาที่แสดงเจตนาแก่ลูกหนี้ว่าจะถือเอาประโยชน์จากสัญญานั้น"

"มาตรา ๓๗๕ เมื่อสิทธิของบุคคลภายนอก ได้เกิดมีขึ้นตามบทบัญญัติแห่งมาตราก่อนนั้นแล้ว คู่สัญญาหาอาจจะเปลี่ยนแปลงหรือระงับสิทธินั้นในภายหลังได้ไม่"

"มาตรา ๑๔๐ ถ้าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งแห่งโมฆียะกรรมนั้นเป็นบุคคลมีตัวกำหนดแน่นอน การนั้นท่านว่าย่อมบอกล้างหรือให้สัตยาบันได้ด้วยแสดงเจตนาต่อบุคคลผู้นั้น"

"มาตรา ๓๔๐ ถ้าเจ้าหนี้แสดงเจตนาต่อลูกหนี้ ว่าจะปลดหนี้ให้ท่านว่าหนี้นั้นก็เป็นอันระงับสิ้นไป

ถ้าหนี้มีหนังสือเป็นหลักฐาน การปลดหนี้ก็ต้องทำเป็นหนังสือด้วย หรือต้องเวนคืนเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้ให้แก่ลูกหนี้ หรือขีดฆ่าเอกสารนั้นเสีย"

"มาตรา ๒๐๘ การชำระหนี้จะให้สำเร็จผลเป็นอย่างใด ลูกหนี้จะต้องขอปฏิบัติการชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้เป็นอย่างนั้นโดยตรง

แต่ถ้าเจ้าหนี้ได้แสดงแก่ลูกหนี้ว่า จะไม่รับชำระหนี้ก็ดี หรือเพื่อที่จะชำระหนี้จำเป็นที่เจ้าหนี้จะต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งก่อนก็ดี ลูกหนี้จะบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ว่าได้เตรียมการที่จะชำระหนี้ไว้พร้อมเสร็จแล้ว ให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้นั้น เท่านั้นก็นับว่าเป็นการเพียงพอแล้วในกรณีเช่นนี้ ท่านว่าคำบอกกล่าวของลูกหนี้นั้น ก็เสมอกับคำขอปฏิบัติการชำระหนี้"

"มาตรา ๒๐๔ ถ้าหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว และภายหลังแต่นั้นเจ้าหนี้ได้ให้คำเตือนลูกหนี้แล้ว ลูกหนี้ยังไม่ชำระหนี้ไซร้ ลูกหนี้ได้ชื่อว่าผิดนัดเพราะเขาเตือนแล้ว

ถ้าได้กำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ตามวันแห่งปฏิทิน และลูกหนี้มิได้ชำระหนี้ตามกำหนดไซร้ ท่านว่าลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดโดยมิพักต้องเตือนเลย วิธีเดียวกันนี้ท่านให้ใช้

บังคับแก่กรณีที่ต้องบอกกล่าวล่วงหน้า ก่อนการชำระหนี้ ซึ่งได้กำหนดเวลาลงไว้อาจคำนวณนับได้โดยปฏิทิน นับแต่วันที่ได้บอกกล่าว"

"มาตรา ๓๓๐ เมื่อขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบแล้วบรรดาความรับผิดชอบอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ก็เป็นอันปลดเปลื้องไป นับแต่เวลาที่ขอปฏิบัติการชำระหนี้นั้น"

"มาตรา ๓๔๒ หักลบกลบหนี้นั้น ทำได้ด้วยคู่กรณีฝ่ายหนึ่ง แสดงเจตนาแก่อีกฝ่ายหนึ่ง การแสดงเจตนาเช่นนี้ท่านว่าจะมีเงื่อนไขหรือเงื่อนเวลาเริ่มต้น หรือเวลาสิ้นสุดอีกด้วยหาได้ไม่

การแสดงเจตนาดั่งกล่าวมาในวรรคก่อนนี้ ท่านว่ามีผลย้อนหลังขึ้นไปจนถึงเวลาซึ่งหนี้ทั้งสองฝ่ายนั้นจะอาจหักกลบลบกันได้เป็นครั้งแรก"

"มาตรา ๔๗๐ ถ้าผู้ซื้อผิดนัด ผู้ขายซึ่งได้ยึดหน่วงทรัพย์สินไว้ตามมาตราทั้งหลายที่กล่าวมาอาจจะใช้ทางแก้ต่อไปนี้แทนทางแก้สามัญในการไม่ชำระหนี้ได้ คือมีจดหมายบอกกล่าวไปยังผู้ซื้อให้ใช้ราคากับทั้งค่าจับจ่ายเกี่ยวการภายในเวลาอันควรซึ่งต้องกำหนดลงไว้ในคำบอกกล่าวนั้นด้วย

ถ้าผู้ซื้อละเลยเสียไม่ทำตามคำบอกกล่าว ผู้ขายอาจนำทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาดได้"

"มาตรา ๘๖๕ ถ้าในเวลาทำสัญญาประกันภัย ผู้เอาประกันภัยก็ดี หรือในกรณีประกันชีวิต บุคคลอันการใช้เงินย่อมอาศัยความทรงชีพหรือมรณะของเขานั้นก็ดี รู้อยู่แล้วละเว้นเสียไม่เปิดเผยข้อความจริงซึ่งอาจจะได้จูงใจผู้รับประกันภัยให้เรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้นอีก หรือให้บอกปัดไม่ยอมทำสัญญา หรือว่ารู้อยู่แล้วแถลงข้อความนั้นเป็นความเท็จไซร้ ท่านว่าสัญญานั้นเป็นโมฆียะ

ถ้ามิได้ใช้สิทธิบอกล้างภายในกำหนดเดือนหนึ่งนับแต่วันผู้รับประกันภัยทราบมูลอันจะบอกล้างได้ก็ดี หรือมิได้ใช้สิทธินั้นภายในกำหนดห้าปีนับแต่วันทำสัญญาก็ดี ท่านว่าสิทธินั้นเป็นอันระงับสิ้นไป"

"มาตรา ๙๐๘ อันว่าตั๋วแลกเงินนั้น คือหนังสือตราสารซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่าผู้สั่งจ่าย สั่งบุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่าผู้จ่ายให้ใช้เงินจำนวนหนึ่งแก่บุคคลคนหนึ่ง หรือให้ใช้ตามคำสั่งของบุคคลคนหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้รับเงิน"

"มาตรา ๙๘๒ อันว่าตั๋วสัญญาใช้เงินนั้นคือ หนังสือตราสารซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่าผู้ออกตั๋ว ให้คำมั่นสัญญาว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง หรือใช้ให้ตามคำสั่งของบุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่าผู้รับเงิน"

"มาตรา ๙๘๗ อันว่าเช็คนั้นคือ หนังสือตราสารซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่าผู้สั่งจ่ายสั่งธนาคารให้ใช้เงินจำนวนหนึ่งเมื่อทวงถามให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง หรือให้ใช้ตามคำสั่งของบุคคลอีกคนหนึ่ง อันเรียกว่า ผู้รับเงิน"

"มาตรา ๑๒๙๙ ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติในประมวลกฎหมายนี้ หรือกฎหมายอื่น ท่านว่าการได้มาโดยนิติกรรมซึ่งอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพยสิทธิอันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์นั้นไม่บริบูรณ์ เว้นแต่นิติกรรมจะได้ทำเป็นหนังสือและได้จดทะเบียนการได้มากับพนักงานเจ้าหน้าที่

ถ้ามีผู้ได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพยสิทธิอันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์โดยทางอื่นนอกจากนิติกรรม สิทธิของผู้ได้มานั้นถ้ายังมิได้จดทะเบียนไซร้ ท่านว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนไม่ได้ และสิทธิอันยังมิได้จดทะเบียนนั้น มิให้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอก ผู้ได้สิทธิมาโดยเสียค่าตอบแทนและโดยสุจริต และได้จดทะเบียนสิทธิโดยสุจริตแล้ว"

"มาตรา ๑๓๖๗ บุคคลใดยึดถือทรัพย์สินโดยเจตนาจะยึดถือเพื่อตน ท่านว่าบุคคลนั้นได้ซึ่งสิทธิครอบครอง"

"มาตรา ๑๓๖๘ บุคคลอาจได้มาซึ่งสิทธิครอบครองโดยผู้อื่นยึดถือไว้ให้"

"มาตรา ๑๓๖๙ บุคคลใดยึดถือทรัพย์สินไว้ ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า บุคคลนั้นยึดถือเพื่อตน"

"มาตรา ๑๓๘๒ บุคคลใดครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นไว้โดยความสงบและโดยเปิดเผยด้วยเจตนาเป็นเจ้าของ ถ้าเป็นอสังหาริมทรัพย์ได้ครอบครองติดต่อกันเป็นเวลาสิบปี ถ้าเป็นสังหาริมทรัพย์ได้ครอบครองติดต่อกันเป็นเวลาห้าปีไซร้ ท่านว่าบุคคลนั้นได้กรรมสิทธิ์"

"มาตรา ๑๓๗๗ ถ้าผู้ครอบครองสละเจตนาครอบครองหรือไม่ยึดถือทรัพย์สินต่อไปไซร้ การครอบครองย่อมสุดสิ้นลง

ถ้าเหตุอันมีสภาพเป็นเหตุชั่วคราวมีมาขัดขวางมิให้ผู้ครอบครองยึดถือทรัพย์สินไซร้ ท่านว่าการครอบครองไม่สุดสิ้นลง"

"มาตรา ๑๓๗๘ การโอนไปซึ่งการครอบครองนั้นย่อมทำได้โดยส่งมอบทรัพย์สินที่ครอบครอง"

"มาตรา ๑๓๗๙ ถ้าผู้รับโอนหรือผู้แทนยึดถือทรัพย์สินอยู่แล้ว ท่านว่าการโอนไปซึ่งการครอบครองจะทำเพียงแสดงเจตนาก็ได้"

"มาตรา ๑๓๘๐ การโอนไปซึ่งการครอบครองย่อมเป็นผล แม้ผู้โอนยังยึดถือทรัพย์สินอยู่ ถ้าผู้โอนแสดงเจตนาว่าต่อไปจะยึดถือทรัพย์สินนั้นแทนผู้รับโอน

ถ้าทรัพย์สินนั้นผู้แทนของผู้โอนยึดถืออยู่ การโอนไปซึ่งการครอบครองจะทำโดยผู้โอนสั่งผู้แทนว่า ต่อไปให้ยึดถือทรัพย์สินไว้แทนผู้รับโอนก็ได้"

"มาตรา ๑๓๘๑ บุคคลใดยึดถือทรัพย์สินอยู่ในฐานะเป็นผู้แทนผู้ครอบครอง บุคคลนั้นจะเปลี่ยนลักษณะแห่งการยึดถือได้ก็แต่โดยบอกกล่าวไปยังผู้ครอบครองว่าไม่เจตนาจะยึดถือทรัพย์สินแทนผู้ครอบครองต่อไป หรือตนเองเป็นผู้ครอบครองโดยสุจริตอาศัยอำนาจใหม่อันได้จากบุคคลภายนอก"

"มาตรา ๑๔๖๑ สัญญาใดที่สามีภริยาได้ทำไว้ต่อกัน ในระหว่างเป็นสามีภริยากันนั้น ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะบอกล้างเสียในเวลาใดที่เป็นสามีภริยากันอยู่หรือภายในกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันที่ขาดจากการเป็นสามีภริยากันก็ได้ แต่ไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของบุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริต"

มาตรา ๑๕๐๐ เรื่องเหตุหย่า

"(๗) สามีหรือภริยาผิดทัณฑ์บนที่ทำให้ไว้เป็นหนังสือในเรื่องความประพฤติ อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้"

"มาตรา ๑๕๔๙ เมื่ออำนาจปกครองสิ้นไปแล้ว ผู้ใช้อำนาจปกครองต้องรีบส่งมอบทรัพย์สินที่จัดการและบัญชีในการนั้นให้เด็กและถ้ามีเอกสารเกี่ยวกับเรื่องจัดการทรัพย์สินนั้น ก็ให้ส่งมอบพร้อมกับบัญชี"

"มาตรา ๑๕๕๐ เด็กผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว จะให้สัตยาบันการจัดการทรัพย์สินของตนได้ ก็ต่อเมื่อได้รับมอบทรัพย์สิน บัญชี และเอกสารตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๕๕๙"

"มาตรา ๑๖๐๘ เจ้ามฤดกจะตัดทายาทโดยธรรมของตนคนใดมิให้รับมฤดกก็ได้ แต่ด้วยแสดงเจตนาชัดแจ้ง

(๑) โดยพินัยกรรม

(๒) โดยทำเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่

ตัวทายาทผู้ถูกตัดมิให้รับมฤดกนั้น ต้องระบุไว้ให้ชัดเจน

แต่เมื่อบุคคลใดได้ทำพินัยกรรมจำหน่ายทรัพย์มฤดกเสียทั้งหมดแล้วให้ถือว่าบรรดาทายาทโดยธรรมผู้ที่มิได้รับประโยชน์จากพินัยกรรมเป็นผู้ถูกตัดมิให้รับมฤดก"

"มาตรา ๑๖๑๒ การสละมฤดกนั้น จะทำแต่เพียงบางส่วน หรือทำโดยเงื่อนไข หรือเงื่อนเวลาไม่ได้

การสละมฤดกนั้น จะถอนเสียมิได้"

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

"**เจตนา**" แสดงออกโดย "บุคคล" **หนึ่งเอกเทศเป็น "นิติกรรม"** กระทำ**ลงเพื่อส่วน "สิทธิ" ตน**ตาม "กฎหมาย" เกี่ยวข้องเอาประโยชน์ได้ตามประสงค์**นั้น** มันเป็นเรื่องที่ "บท" ข้อกำหนดเช่นกล่าวข้างต้นพอแสดงได้ว่ามีเป็นได้ มันขาดความสนใจไม่คิดทบทวนสังเกตหยั่งถึงมัน ก็เนื่องจากปักใจมั่นถือเอาเข้าใจ "นิติกรรม" — "สัญญา" เป็นเรื่องเดียวอย่างเดียวกัน ต้องมี ๒ ฝ่ายหรือว่านั่นแสดงต่อกันและกัน ?

"ลักษณะนิติกรรม" บัญญัติหลักการเป็นกลางรับรอง "เจตนา" เป็น "ผลทางกฎหมาย" ใช้ปฏิบัติ "กฎหมาย" อื่นได้ ฯ มีบทข้อกำหนด "เรื่อง" ของมันเป็นกฎหมาย "ลักษณะ" หนึ่งถูกจัดสรรไว้ต่างหากไม่ปน "ลักษณะ" อื่น ฯลฯ ในส่วน "เนื้อหา" ก็มีทั้งเรื่อง "เจตนา" นิติกรรมเอกเทศเพื่อส่วน "สิทธิ" เจ้าของเจตนา กับเรื่อง "นิติกรรม"

ทาง "ยินยอม" ทำต่อบุคคลอื่น ฯ ส่วนสำหรับ "ผลในกฎหมาย" ไปขึ้นอยู่กับการปฏิบัติกฎหมายอื่นที่จะเอาประโยชน์อีกชั้นหนึ่ง ฯ ไม่มีระบุ "นิติกรรม" มีผลทำนอง "สัญญา" มี "ผลแห่งสัญญา" เกิดความผูกพัน "สิทธิ—หน้าที่" ฯ ประการสำคัญไม่มี "เจ้าหนี้—ลูกหนี้" (มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓) พึงเรียกร้องบังคับตาม "ลักษณะหนี้" ฯลฯ

"นิติกรรม" สำหรับ "สิทธิ" ตาม "กฎหมาย" ใดย่อมได้การถือเอาว่าเฉพาะสำหรับ "สิทธิเหนือบุคคล" เป็นสำคัญผิดไป ฯ อนึ่ง "นิติกรรม" "สัญญา" "หนี้" แต่ละกรณีต่าง "เรื่อง" "บรรพ" "บท" ทั้งกำเนิดและผลทางกฎหมาย "ผลในกฎหมาย" ผลบังคับ ฯ ต่างกัน เอารวมปนเป็นเข้าใจผิดไป ?

บทที่ ๔

"หนี้ทางแพ่ง" "หนี้ทางศีลธรรม" ฯลฯ

เรื่องของ "ความผูกพัน" อำนวยโดย "ผลในกฎหมาย" จาก "มูลหนี้" เป็นเรื่องๆ ความผูกพันในกฎหมายด้วย "สิทธิ—หน้าที่" ระหว่าง "บุคคล" เจ้าหนี้—ลูกหนี้ เรียกว่า "หนี้" บังคับกันตามมาตรา ๑๙๔ และต่อนั้น ๆ ไปกำหนดไว้ ฯ พอคิดสังเกตประเภทหนึ่งเรียกร้อง**ขอบังคับได้**อีกประเภทหนึ่งแฝงอยู่ด้วย**ขอบังคับไม่ได้**เพียงแต่ได้ความรับรองหากมีการชำระหนี้เรียกคืนไม่ได้ ฯลฯ

ประเภทที่เรียกร้องขอบังคับได้กำเนิดจาก "มูลหนี้" เป็น "**หนี้ทางแพ่ง**" ตามธรรมดา บางกรณีผลบังคับสิ้นไป (ขาดอายุความ เป็นต้น) แต่ผลในกฎหมายยังมีอยู่ (มาตรา ๔๐๘, ๑๘๘) น่าจะเรียกว่า "**หนี้ทางศีลธรรม**" อันเป็นประเภทที่ขอบังคับไม่ได้ ฯ ประเภทหลังนี้ **รวมทั้ง "หนี้ทางแพ่ง"** เกิดจาก "มูลหนี้" ที่ขาดสิทธิเรียกร้องบังคับ กับ **"ความผูกพัน" มีมูลกำเนิดทางศีลธรรม** ฯลฯ

"**หนี้ทางศีลธรรม**" ฯ มีเรื่องส่วนของมันทฤษฎียุ่งยากไม่น้อย ฯลฯ บางประการที่นำมาคิดสังเกตต่อนี้ไป บางทีจะช่วยนำเห็นทางเรื่องของมันมีอยู่ศึกษากันดูบ้าง ? กรณีที่อาศัย "บท" ได้ไม่ยุ่งยากเหมือนกรณีใช้ดุลพินิจ ฯ

"**บทบัญญัติ**" ฯ พอจะมีอยู่บ้างที่มีเรื่องทางพาคิดสังเกตไปถึงว่า "**หนี้ทางศีลธรรม**" ฯ มีอยู่น่าสนใจ ฯ บางกรณีเป็นเรื่อง "หนี้ทางแพ่ง" ขอบังคับไม่ได้ เช่น ขาดอายุความ (มาตรา ๔๐๘ (๒)) บ้างเป็นเรื่อง "ความตกลง" ที่ก่อเกิด "หนี้ทางแพ่ง" ไม่ได้ เช่นกรณีการพนัน (มาตรา ๘๕๓, ๘๕๕) บางกรณีฟ้องร้องให้บังคับคดีไม่ได้ เช่น กู้ยืมเงินกว่าห้าสิบบาท ไม่มีหนังสือ (มาตรา ๖๕๓, ๔๐๗) บางกรณี "ศีลธรรม" ฯ เป็นมูล "ความผูกพัน" (มาตรา ๔๐๘ (๓)) **ชำระหนี้แล้วเรียกคืนไม่ได้** ฯลฯ

"หนี้ทางศีลธรรม"[๑] (Natural—Moral Obligation) เป็นเรื่อง "ความผูกพัน" ระหว่างบุคคลบางกรณี "ขอบังคับ" กันทาง "กฎหมาย" ไม่ได้ หากได้มีการปฏิบัติให้กัน "กฎหมาย" รับรองเรียกคืนไม่ได้ ฯ เรื่องของ "การรับรอง" มีเหตุผลสังเกตเป็นทางจิตสำนึกความรู้สึกมนุษยธรรม ธรรมจรรยาส่วน "มนุษย์สังคม" พึงประพฤติต่อกันและกันตามเป็นจริงตามธรรมดา "ผูกพัน" กันก็ชอบที่ประพฤติต่อกันแม้ "กฎหมาย" ที่กำหนดโดย "ฝ่ายธุระสังคม" บังคับไม่ได้ ฯลฯ

"บทบัญญัติ" การรับรองมิต้องคืนทรัพย์ในบางกรณีต่อไปนี้ สังเกตคิดดูกับ "เหตุผล" ที่กล่าวมาบ้าง ฯ เรื่องมันเป็นได้ด้วย "มูลเหตุ" เช่นเหล่านั้น ๆ "หนี้ทางศีลธรรม" ก็อาจมีได้โดยไม่ต้อง "บท" ระบุเป็นราย ๆ ฯ ถึงแม้จะไม่มีกำหนดเป็น "ลักษณะ" หนึ่ง ก็ได้มีมาตรา ๔๐๘ (๓) รับรองเปิดทางไว้ ฯ หลักการเป็นเรื่องใช้ดุลพินิจชี้ขาด ฯ ปรากฏมีผูกพันหน้าที่กรณีเหล่านั้น ๆ ก็พอแล้ว ฯ

มาตรา ๔๐๗ บุคคลใดได้กระทำการอันใดตามอำเภอใจเหมือนหนึ่งว่าเพื่อชำระหนี้ โดยรู้อยู่ว่าตนไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระ ท่านว่าบุคคลผู้นั้นหามีสิทธิจะได้รับคืนทรัพย์ไม่

มาตรา ๔๐๘ บุคคลดังจะกล่าวต่อไปนี้ไม่มีสิทธิจะได้รับคืนทรัพย์ คือ

(๑) บุคคลผู้ชำระหนี้อันมีเงื่อนเวลาบังคับเมื่อก่อนถึงกำหนดเวลานั้น

(๒) บุคคลผู้ชำระหนี้ซึ่งขาดอายุความแล้ว

(๓) บุคคลผู้ชำระหนี้ตามหน้าที่ศีลธรรม หรือตามควรแก่อัธยาศัยในสมาคม

มาตรา ๑๘๘ เมื่อกำหนดอายุความได้ล่วงพ้นไปแล้ว ฝ่ายลูกหนี้ชอบที่บัดการชำระหนี้ได้

---

(๑) บางทีเรียก "หนี้ในธรรม" ฯ สังเกตเรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๔๘๗/๒๕๐๑ ที่ ๖๗๗/๒๕๐๑ เหล่านี้ดูบ้าง ฯ

ถ้ามีการชำระหนี้อย่างใด ๆ ไปตามสิทธิเรียกร้องอันขาดอายุความแล้วเป็นราคามากน้อยเท่าใด ท่านว่าจะเรียกคืนหาได้ไม่ถึงแม้ว่าการชำระหนี้นั้นจะได้ทำไปเพราะไม่รู้กำหนดอายุความก็เรียกคืนไม่ได้

วิธีเดียวกันนี้ ท่านให้ใช้ตลอดถึงการรับสภาพความรับผิดโดยสัญญาและการที่ลูกหนี้ให้ประกันด้วย

มาตรา ๕๓๑ อันผู้ให้จะเรียกถอนคืนการให้เพราะเหตุผู้รับประพฤติเนรคุณนั้น ท่านว่าอาจจะเรียกได้แต่เพียงในกรณีดั่งจะกล่าวต่อไปนี้

(๑) ถ้าผู้รับได้ประทุษร้ายต่อผู้ให้เป็นความผิดฐานอาญาอย่างร้ายแรงตามประมวลกฎหมายลักษณะอาญา หรือ

(๒) ถ้าผู้รับได้ทำให้ผู้ให้เสียชื่อเสียง หรือหมิ่นประมาทผู้ให้อย่างร้ายแรง หรือ

(๓) ถ้าผู้รับได้บอกปัดไม่ยอมให้สิ่งของจำเป็นเลี้ยงชีวิตแก่ผู้ให้ในเวลาที่ผู้ให้ยากไร้และผู้รับยังสามารถจะให้ได้

มาตรา ๕๓๒ ทายาทของผู้ให้อาจเรียกให้ถอนคืนการให้ได้แต่เฉพาะในเหตุที่ผู้รับได้ฆ่าผู้ให้ตายโดยเจตนาและไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือได้กีดกันผู้ให้ไว้มิให้ถอนคืนการให้

แต่ว่าผู้ให้ได้ฟ้องคดีไว้แล้วอย่างใดโดยชอบ ทายาทของผู้ให้จะว่าคดีอันนั้นต่อไปก็ได้

มาตรา ๕๓๓ เมื่อผู้ให้ได้ให้อภัยแก่ผู้รับในเหตุประพฤติเนรคุณนั้นแล้วก็ดี หรือเมื่อเวลาได้ล่วงไปแล้วหกเดือนนับแต่เหตุเช่นนั้นได้ทราบถึงบุคคลผู้ชอบที่จะเรียกถอนคืนการให้ได้นั้นก็ดี ท่านว่าหาอาจจะถอนคืน การให้ได้ไม่

อนึ่ง ท่านห้ามมิให้ฟ้องคดีเมื่อพ้นเวลาสิบปีภายหลังเหตุการณ์เช่นว่านั้น

มาตรา ๕๓๔ เมื่อถอนคืนการให้ ท่านให้ส่งคืนทรัพย์สินตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่าด้วยลาภมิควรได้

มาตรา ๕๓๕ การให้อันจะกล่าวต่อไปนี้ ท่านว่าจะถอนคืนเพราะเหตุเนรคุณไม่ได้คือ

(๑) ให้เป็นบำเหน็จสินจ้างโดยแท้

(๒) ให้สิ่งที่มีค่าภาระติดพัน

(๓) ให้โดยหน้าที่ธรรมจรรยา

(๔) ให้ในการสมรส

มาตรา ๑๒๗ การขู่ว่าจะใช้สิทธิอันใดอันหนึ่งตามปกตินิยมก็ดีเพียงแต่ความกลัวเพราะนับถือยำเกรงก็ดี ท่านหาจัดว่าเป็นการข่มขู่ไม่

มาตรา ๘๕๓ อันการพนันหรือขันต่อนั้น ท่านว่าหาก่อให้เกิดหนี้ไม่ สิ่งที่ได้ให้กันไปในการพนันหรือขันต่อก็จะทวงคืนไม่ได้ เพราะเหตุหามูลหนี้อย่างหนึ่งอย่างใดมิได้

ข้อบัญญัติที่กล่าวนี้ ท่านให้ใช้ตลอดถึงข้อตกลงเป็นมูลหนี้อย่างหนึ่งอย่างใดอันฝ่ายข้างเสียพนันขันต่อหากทำให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งเพื่อจะใช้หนี้เงินพนันหรือขันต่อนั้นด้วย

มาตรา ๘๕๕ ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติมาตรา ๓๑๒ และ ๙๑๖ ตั๋วเงินหรือเอกสารอย่างอื่นทุกฉบับซึ่งออกให้เต็มจำนวนหรือแต่โดยส่วนเพื่อแทนเงินใด ๆ อันได้แต่ชนะพนันหรือขันต่อก็ดี ออกให้เพื่อใช้เงินที่ยืมมาใช้ในการพนันหรือขันต่อเช่นว่านั้นก็ดี ท่านว่าไม่สมบูรณ์

เพื่อประโยชน์แห่งบทบัญญัตินี้ เงินรายใดให้ยืมแก่บุคคลกำลังเล่นการพนันขันต่อ ในเวลาหรือ ณ สถานที่เล่นเช่นนั้น ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเงินนั้นได้ให้ยืมไปเพื่อเล่นการพนันหรือขันต่อ

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

"หนี้ทางศีลธรรม" ฯ สารสำคัญหลายประการน่าสังเกต ในส่วนรวมมันเป็นความผูกพันระหว่างบุคคลสองฝ่ายที่กฎหมายให้ความรับรอง (Recognize) ทำนองเรื่อง "หนี้ทางแพ่ง" ต่างกันที่ขาดการ "บังคับ" (Contraint) เรียกร้องขอบังคับไม่ได้

"บทบัญญัติ" หลักการไม่มีจัดสรรเป็น "ลักษณะ" เอกเทศ ฯ มูลกรณีที่มันพึงเกิดมีขึ้นได้ความรับรองดั่งกล่าวข้างต้นก็ไม่มีเป็นอย่าง "มูลหนี้" กรณี "หนี้ทางแพ่ง" เช่นตามลักษณะ "สัญญา" "ลาภมิควรได้" ฯลฯ แต่ทว่าจาก "เรื่อง" ปรากฏตาม "บทบัญญัติ" เช่นอย่างนำมาแสดงข้างต้น (ที่รับรองบางกรณีปฏิเสธบางกรณี ฯ) พาคิดเหตุผลหลักการพอได้

มันเป็นไปทางความรู้สึกผิดชอบ (Conscience) เกียรติ (Honor) ที่ฝ่ายถูกผูกพันพึงชำระหนี้กรณีที่ตามปกติควรทำเช่นนั้น ๆ หากเพราะเหตุอื่น "กฎหมาย" ตัดการ "บังคับ" เสีย เรื่อง "หนี้ทางแพ่ง" ขาดการเรียกร้องบังคับ (เช่นโดยอายุความ) เป็นเรื่องที่พอนำสังเกตหลักการ "หนี้ทางศีลธรรม" ได้ ฯ (๑) ปรากฏ "ความผูกพัน" กรณีที่รู้สึกกันเช่นกล่าวมา (๒) สำนึกทาง "หน้าที่" ทำนองนั้น ๆ ฯ

ทั้งนี้ มีมาตรา ๔๐๘ (๓) นำทางอยู่แล้ว ฯ ถือเกณฑ์ตามนั้น ตาม "หลักการ" ที่กล่าวมา มันตัดความยุ่งยากเรื่องความรู้สึกทางจิตใจที่ไม่มีขอบเขต ฯ อย่างน้อยก็เป็นกรอบกำหนด "ดุลพินิจ" จะใช้ในทางเรื่องที่ระบุไว้ ฯลฯ ฝ่ายถูกผูกพันปฏิบัติไม่เป็น "โดยเสน่หา" เรียกคืนไม่ได้เปรียบได้ "ชำระหนี้" กัน ?

เรื่องเป็นได้ดั่งกล่าวมาเพราะ "ความผูกพัน" อันควรแก่การปฏิบัติ "หน้าที่" โดยธรรมมีอยู่ปฏิบัติไป วัตถุที่ประสงค์ทาง "ตอบแทน" ประโยชน์ได้รับไว้ หรือให้แก่อีกฝ่ายควรได้โดยชอบธรรม ฯ สังเกตคิดอนุโลมตาม "เรื่อง" ปรากฏใน "บทบัญญัติ" นำมากล่าวข้างต้น ฯ ปฏิบัติทางปลดเปลื้อง "ความผูกพัน" มิใช่ทางเป็น "ทำทาน" หรือโดย "รักใคร่" (Charity, Affection, Beneficience, Gratification) ทำนองผู้ใจบุญความพอใจทางกุศล ฯลฯ

"หนี้ทางศีลธรรม" จึงมีทั้งพวกที่เป็นเรื่อง "หนี้ทางแพ่ง" ความผูกพันขาดผลบังคับกับที่เกิดความผูกพันไม่ได้ (เช่นกรณีการพนัน) กับพวกที่มีมูลเหตุทางศีลธรรม ฯลฯ มาตรา ๔๐๘ (๓) ระบุไว้ "ดุลพินิจ" คิดอนุโลมไปได้ ฯลฯ น่าคิดไปถึง**กรณีการกระทำ**เป็นเหตุอีกฝ่ายรับ**ความทุกข์โศกเสียใจ** ฯ เรียกค่าขาดทดแทนทาง"ละเมิด"ทาง"สัญญา" ไม่ได้ ฯ (สังเกตเรื่องในคำพิพากษาฎีกาที่ ๖๗๗/๒๕๐๑ ที่ ๖๕๕/๒๔๙๙) ถ้าผู้กระทำจ่ายค่าทำขวัญจะเป็นปฏิบัติ "หนี้ทางศีลธรรม" ได้หรือไม่ ? หรือว่าเป็น "ให้โดยเสน่หา"? หรือว่าเป็น "เงินได้" ที่ต้องเสียภาษี ?

เรื่องทาง "หนี้ทางศีลธรรม" ที่ต้องพิจารณาโดย "ดุลพินิจ" มันเป็นได้ไม่ได้ (มาตรา ๔๐๘ (๓)) มีความยุ่งยากมาก ฯ มันขึ้นอยู่กับความรู้คิดของมนุษย์ กาลสมัยเป็นเบื้องต้น ฯ ต่างกับพวกที่มี "บทบัญญัติ" พอช่วยนำพิจารณาถึงได้ ฯ สำหรับพวกหลังนี้ บางกรณีคิดสังเกตยากเหมือนกัน ?

"หนี้ซึ่งขาดอายุความแล้ว" (มาตรา ๔๐๘ (๒), ๑๖๓—๑๙๓, ๓๔๔) เป็นจำพวก **"หนี้ทางแพ่ง"** ความผูกพันในกฎหมายเกิด "ผลในกฎหมาย" สิทธิหน้าที่ที่มีต่อกันระหว่าง "คู่กรณี" ซึ่งทางฝ่าย "เจ้าหนี้" มีทั้ง "ตัวสิทธิ" (บุคคลสิทธิ) กับ "สิทธิเรียกร้อง" ขอบังคับฝ่าย "ลูกหนี้" ตามข้อกำหนด **"ผลแห่งหนี้"** (มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓ ฯลฯ) แต่ต่อมาภายหลังขาด **"สิทธิเรียกร้อง"** ไปโดย "อายุความ" ดังที่สังเกตไว้ในตอนที่ว่าด้วยเรื่อง "อายุความ" มาตรา ๑๖๓ ฯลฯ) ต่อไป ฯลฯ

"อายุความ" มาตรา ๑๘๘ ว่าล่วงเวลากำหนดลูกหนี้ **"บอกปัดการชำระหนี้ได้"** ไม่มีระบุ "บังคับไม่ได้" แต่ก็ผลเป็นอย่างเดียวกัน ฯ(๑) คิดดูกับมาตรา ๓๔๔ เรื่อง "หักกลบลบหนี้" แสดงสังเกต "หนี้ขาดอายุความ" กรณีเป็นว่ามิใช่เพียง "ลูกหนี้บอกปัด" **มันรวม "การบังคับ" กันไม่ได้ด้วย"บังคับไม่ได้"** ฯลฯ(๒)

---

(๑) มาตรา ๑๘๘ ให้สิทธิ "ลูกหนี้" เลือกจะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติการ "ชำระหนี้" จึงไม่ระบุเด็ดขาด "บังคับไม่ได้" ฯ ถ้ายอมปฏิบัติจะเกิดการ "ชำระหนี้" ไป หากไม่ปฏิบัติถูกฟ้องให้การปฏิเสธอ้างขาดอายุความย่อมเป็น "บอกปัด" เป็นผล "บังคับไม่ได้" ไป ฯลฯ มาตรา ๑๘๘ ไม่ระบุ "บอกปัด" อย่างไร ภายในเวลาเท่าใด ฯ

(๒) "สิทธิ" ยังไม่ขาด อายุความหักกันได้ ฯ ส่วนที่ค้างมาตั้งแต่ขาดอายุความจะบอกปัดไม่บอกปัดก็หักกันไม่ได้ ฯ "แปลงหนี้ใหม่" ไม่ได้ด้วย ฯลฯ

"หนี้ทางแพ่ง" ที่บังคับไม่ได้นอกจากกรณี "ขาดอายุ" มีมากหลายถ้าฝ่าย "ลูกหนี้" ยอมชำระหนี้เป็นผลทำนองเดียวกันอย่างระบุในมาตรา ๔๐๘ (๒) หรือประการใด ? **"ความผูกพัน"** มีอยู่อย่างน้อยตามนัยแห่งมาตรา ๔๐๘ (๓) หรืออย่างกรณี "การพนัน" (มาตรา ๘๕๓) ชอบที่จะเป็นได้ทำนองเดียวกัน ? มันตัดปัญหาเรื่องจะถือเป็น "ยกให้โดยเสน่หา" เรื่อง "ถูกเรียกคืน" เรื่อง "ภาษีเงินได้" เรื่อง "ลาภมิควรได้" เรื่อง "เจ้าหนี้" ของ "เจ้าหนี้" จะยึดเอาไปชำระหนี้ ฯลฯ

เรื่องจำพวกที่เป็น **"โมฆะ"** มิอาจเป็นได้ ฯ ความผูกพันไม่เกิดไม่มีได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๖๖๕/๒๔๘๒ ที่ ๑๘๘๔/๒๔๙๗ ที่ ๑๓๒๘/๒๔๘๐ ที่ ๓๔๕/๒๔๘๐) กรณีโมฆะเพราะ "ผิดกฎหมาย" ไม่มีทางอ้าง "ศีลธรรม" ได้ ฯ เรื่อง "ยกให้โดยเสน่หา" เรื่อง "พินัยกรรม" ได้ทำไว้ไม่สมบูรณ์ ฯ ทายาทได้สมบัติไปปฏิบัติเจตนาความประสงค์เจ้ามฤดกจัดจ่ายมอบส่วนที่ผู้รับจะได้ไป ฯ พอคิดดูได้ "หนี้ทางศีลธรรม" ได้มีอยู่ "ชำระหนี้" นั้น ๆ ไปแทน "เจ้ามฤดก" เป็นผลแก่ผู้รับไปได้ ?

เรื่องจำพวกที่เป็น **"โมฆียะ"** ฯ พวกนี้ "ความผูกพันในกฎหมาย" มีอยู่พึงเป็นผลบังคับได้หากไม่เพิกถอนเสีย ฯ กรณีที่ได้ถูกบอกล้างเพิกถอนไป **"ผลในกฎหมาย"** การบังคับสิ้นไปด้วยแต่ "ความผูกพัน" มันยังอยู่ทาง**ความเป็นจริง**ระหว่างกัน ทางจิตสำนึกควรต้องรับผิด ฯลฯ ถ้าผู้ที่ได้ทำไว้พ้นเรื่อง "ความสามารถบกพร่อง" ปฏิบัติชำระหนี้เป็นผลได้อย่างในมาตรา ๔๐๘ (๒) (๓) นั้น ๆ บางกรณีที่เขาได้ทำไว้เขาได้มีเจตนา "ชำระหนี้" จริงจัง หากมีอุปสรรคทางกฎหมายโดยข้อกำหนดเรื่องความสามารถไม่บริบูรณ์ ฯลฯ

เรื่องความผูกพันทางเครือญาติในครอบครัวผัวเมียบุตรธิดา ฯลฯ ถ้าคิดดูกับมาตรา ๔๐๘ (๓) ก็เป็นเรื่อง "ความผูกพัน" ที่จะมีเรื่อง "หนี้ทางศีลธรรม" ได้ ฯ ในส่วน "หนี้ทางแพ่ง" ก็มี "บท" กำหนดบางกรณี ถึงแม้จะจำกัดเรื่องสำหรับบางบุคคลบางประการ ฯ ("อุปการะเลี้ยงดู" มาตรา ๑๕๓๖, ๑๕๙๓, ๑๕๙๔ คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๓๙๓/๒๕๙๕ ที่ ๖๗๗/๒๕๐๑) ก็แสดงมี "ความผูกพัน" กันอยู่โดยธรรมชาติกฎธรรมดา ฯ ถ้าคิดดูกับมาตรา ๔๐๘ (๓) พวกที่ "บท" ไม่ระบุถึงปฏิบัติประโยชน์แก่กันบ้าง

ย่อมเป็นชำระหนี้ทางศีลธรรมได้(๑) ความผูกพันระหว่าง "ญาติ" ทางสายโลหิตเป็นมูลกำเนิด **"หน้าที่ศีลธรรม"** ได้ ?

เรื่องตามมาตรา ๔๐๘ (๒) (๓) จำเป็นต้องมี "ความผูกพัน" กันมาก่อน ฯ มาตรา ๔๐๘ (๓) เปิดทางกว้างไปไกลได้โดย "ดุลพินิจ" พิจารณาปรากฏการณ์เป็นราย ๆ ไป ฯลฯ ถ้าไม่ปรากฏมีความผูกพันมันเป็น "ให้โดยเสน่หา" คำว่า "เสน่หา" แสดงอยู่ว่า "ให้" เพื่อการ "ให้" มิใช่โดยมีความผูกพันกัน ฯ เรื่องกล่าวในวรรคก่อนก็เป็นระหว่าง "ญาติ" ทางสายโลหิต ไม่เป็นความผูกพันผิดกฎหมายอีกด้วย แม้กรณี "การพนัน" กฎหมายไม่สนับสนุนหากจ่ายไปยังเรียกคืนไม่ได้ ? มันไปทางควรแก่**อัธยาศัยในสมาคม** "มนุษย์" สังคม "ญาติ" สังคมเกื้อกูลสนองคุณกัน ฯลฯ

"หนี้ทางศีลธรรม" ฯ มีเป็น ๒ จำพวก คิดสังเกตทางมาตรา ๔๐๘ (๒) (๓) ดั่งกล่าวข้างต้น ฯ พวกหนึ่งพ้นฐานทาง "หนี้ทางแพ่ง" ฯ อีกพวกหนึ่ง ความรู้สึกผิดชอบศีลธรรมจรรยา ฯลฯ มันเป็นเรื่อง "ความผูกพัน" บังคับไม่ได้ แต่ถ้า "ชำระหนี้" ไปเรียกคืนไม่ได้และไม่เป็นเรื่อง "ให้โดยเสน่หา" เรียกคืนฐาน "เนรคุณ" ไม่ได้ ฯ "เจ้าหนี้" อื่นจะหาว่า "ฉ้อฉล" (มาตรา ๒๓๗) อาจไม่สำเร็จด้วย**มิใช่เป็น "ลาภ"** ตามมาตรา ๒๓๗ กำหนดไว้ ?

เรื่อง "หนี้ทางศีลธรรม" เพียงจะนำคิดสังเกตกันว่า "ประมวลกฎหมายไทย" มีเรื่อง "หนี้" จำพวกนี้ด้วย ฯ เรื่องของมันเป็นส่วนรวมมูลกำเนิดแดนกำหนดผลทางกฎหมาย ฯ เหล่านี้น่าจะได้รับความสนใจศึกษาคิดสังเกตเป็นอีกส่วนหนึ่ง ฯลฯ

---

(๑) ชายหญิงจะเป็น "สามี–ภริยา" ตามกฎหมาย**ต้องจดทะเบียนสมรส** ฯ "บทบังคับ" ฯ พวกที่ฝ่าฝืนไม่ได้ความคุ้มครอง "โมฆะ" ไร้ศีลธรรมอันดี ฯลฯ แต่ก็เกิดมี "คล้ายภริยา" ได้ ฯ เขาเพียงเลี้ยงดูอยู่กินนอน "ครองคู่" อย่าง "สามี–ภริยา" ทางฝ่ายหญิงยังเอาประโยชน์ทางทรัพย์สินสมบัติแห่ง "ครอบครัว" จากชายได้ ? ไปทาง "หุ้นส่วน" ? (ซึ่งไม่เข้าหลัก "หุ้นส่วน" ฯ สารสำคัญไม่มีดั่งกำหนดใน "ลักษณะหุ้นส่วน") **แย่งสมบัติ** ที่จะเป็นส่วนแบ่งภริยาจดทะเบียน ทายาท ? การจดทะเบียนสมรสเป็นหมันไป ?

ทางคิดให้ **"ญาติ"** ในครอบครัวได้ "ประโยชน์" อาศัยมาตรา ๔๐๘ (๒) (๓) พ้นข่ายบังคับลักษณะ ให้โดยเสน่หา" เป็นคุณมากกว่าโทษ ส่วนพวก **"คล้ายภริยา"** เอาไปปราศจากกฎหมายจะอ้างอิงได้ ? คนทำผิด "บท" ได้ประโยชน์ ?

บทที่ ๕

"ผลตามกฎหมาย" ฯลฯ[๑]

"มูลหนี้" แต่ละเรื่อง "ผลตามกฎหมาย" ตามลักษณะของมัน ๆ พอสังเกตได้ ฯ ปรากฏการณ์มูลเหตุเกิดขึ้นเข้าข่ายบังคับ "กฎหมาย" เป็น **"ผลตามกฎหมาย"** เรื่องใด (มูลหนี้) เป็น "ผลทางกฎหมาย" ก็ย่อมมี **"ผลในกฎหมาย"** ตามกำหนดเรื่อง **"สิทธิ–หน้าที่"** ผูกพันรับผิดชอบระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติกัน ฯ เมื่อได้ปฏิบัติสำเร็จเรื่องมันก็เสร็จกันไป ฯ ถ้าไม่ปฏิบัติ หรือปฏิบัติไม่ถูกต้อง หรือปฏิบัติล่าช้าก็เป็นกรณีเข้าข่ายบังคับ "ผลแห่งหนี้" เรียกร้องฟ้องบังคับ (มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓, ๓๕๓ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" มาตรา ๒๗๖ วรรคท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง) ตาม **"สิทธิ–ความรับผิด"** ที่กำหนดไว้ อันเป็นอีกส่วนหนึ่ง**อุปกรณ์บริการ "ผลในกฎหมาย"** สำเร็จประโยชน์ไป ฯ กำกับบังคับ "ผลในกฎหมาย" จาก "มูลหนี้" อีกชั้นหนึ่ง

ในยุคสมัยก่อนใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ใช้กันอยู่เวลานี้ "เรื่อง" อย่างที่บรรยายในวรรคก่อนมีหลายกรณีที่สารสำคัญต่าง ๆ กันเกี่ยวโยงประกอบกัน ได้มีความรู้คิดเข้าใจรวม ๆ ปนกัน พิจารณาเฉพาะหน้าเป็นรายเรื่องแบบหลักกฎหมายพื้นเมือง (Common Law) ฯลฯ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ชุดแรก พ.ศ. ๒๔๖๖ **เรื่อง "หนี้" ปนเรื่อง "สัญญา"** เอาเป็นกรณีเดียวกัน เริ่มเรื่อง "หนี้" ก็กำหนดเอาว่า **"หนี้"** เกิดโดยบุคคลยินยอมตกลงกัน ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ มาตรา ๑๑ มีดังนี้

---

(๑) ก. "ผลในกฎหมาย" โดย "มูลหนี้" **อำนวย** "สิทธิ–หน้าที่" ฯ

ข. "ผลแห่งหนี้" โดย "ลักษณะหนี้" อำนวย "สิทธิและความรับผิด" ฯ

ค. "ผลตามกฎหมาย" เมื่อปฏิบัติ "บท" ข้อกำหนด "ผลทางกฎหมาย" เกิดได้ ฯ "เจตนา" ทำลง (มาตรา ๑๑๒–๑๕๕) เป็น "ผลทางกฎหมาย" ย่อม "ใช้มัน" ปฏิบัติ "กฎหมาย" ลักษณะที่ประสงค์ "ผลในกฎหมาย" เกิดประโยชน์ได้ ฯลฯ

"มาตรา ๑๑ หนี้นั้น ท่านว่าจะก่อให้เกิดขึ้น ฤาแก้ไข ฤาเลิกเสียก็ได้ด้วยความยินยอมพร้อมใจของคู่กรณีตามแต่เขาจะเห็นควร"(๑)

แท้ที่จริง "หนี้" มีมูลกำเนิดหลายทาง มิใช่ด้วย "ความยินยอม" ฯ เมื่อเอาปน "สัญญา" ที่เกิด "ด้วยความยินยอมพร้อมใจ" "หนี้" เกิดจากมูลกรณีอื่น ๆ ("จัดการงานนอกสั่ง" "ลาภมิควรได้" "ละเมิด" ฯ) มิใช่ด้วยความยินยอมพร้อมใจ" อย่างกรณี "สัญญา" เลยไม่เป็น "หนี้" ตามมาตรา ๑๑ นั้น ๆ ได้ ฯ ทั้งที่ประมวลกฎหมายฉบับนั้นกำหนดระบุ "สัญญา" (มาตรา ๑๐๖) ก็เป็น "มูลหนี้" อย่าง "จัดการงานนอกสั่ง" (มาตรา ๑๕๔ ฯลฯ) "ลาภมิควรได้" (มาตรา ๑๗๑ ฯลฯ) ละเมิด" (มาตรา ๑๘๖ ฯลฯ) "ประมวลกฎหมาย" ชุดแรกนั้น ๆ (บรรพ ๑—๒—๓) กำหนด "สัญญา" กับ "หนี้" ปนกันเป็นเหตุหนึ่งต้องถูกเลิกไป ฯลฯ

"สัญญา" กับ "หนี้" ได้ถูกเข้าใจถือเอาว่าเป็น "เรื่อง" เดียวกันดังกล่าวมา สำหรับ "ผลในกฎหมาย" โดย "สัญญา" อำนวย "สิทธิ—หน้าที่" ก็ไปรวมปนเรื่อง "ผลแห่งหนี้" เรื่อง "สิทธิและความรับผิด" ทาง "ลักษณะหนี้" ฯ เรื่องของ "สัญญา" เรื่องของ "หนี้" ต่างกันไม่เป็นอย่างเดียวกันได้ทางหลักกฎหมายวิชานิติศาสตร์ เมื่อทำบทบัญญัติผิดต่างไป "ผลตามกฎหมาย" สับสนผิดไปด้วย สำหรับ "ผลทางกฎหมาย" ก็ลงกันไม่ได้เช่นกัน ฯลฯ

ในยุคก่อนสมัยก่อน รู้จักเข้าใจกันเรื่อง "สัญญา" กับผลของมันที่ผูกพันเรียก "หน้าที่ในแพ่ง" ฯ เมื่อเริ่มเรื่อง "หนี้" มีนำมาจัดสรรใน "ประมวลกฎหมาย" สังเกตเป็นความผูกพันคล้ายเรื่อง "หน้าที่ในแพ่ง" ก็ถือเอาเป็น "หนี้" เลยรวมปนเรื่อง "สัญญา" ไป ฯ(๑) มันเป็นทำนองเดียวกับที่เคยได้รู้จัก **"เจตนาฤาความยินยอม"** เป็นอย่างเดียว

---

(๑) มาตรา ๑๑ กับมาตรา ๑๖ แสดงชัดแจ้งไม่เข้าใจเรื่อง "หนี้" ? "มาตรา ๑๖ บททั้งหลายในประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งว่าด้วย**สมบูรณ์แห่งสัญญานั้น** ท่านให้ยกมาใช้ปรับแก่กรณีใด ๆ ซึ่งจะ**พึงก่อให้เกิดหนี้**ฤาแก้ไข ฤาระงับหนี้ แล้วแต่จะพึงได้โดยพฤติการณ์"

(๑) "กฎหมายพื้นเมือง" ไปทางแบบอังกฤษ (Anglo–Saxon System) กำหนดเป็นรายเรื่อง ๆ กรณี "สัญญา" ก็ว่ากันถึงการเกิดผลผูกพันส่วนของมัน ๆ กรณี "คล้ายสัญญา" (จัดการงานนอกสั่ง ลาภมิควรได้) กับ "ละเมิด" ก็ว่ากัน ส่วนของมัน ๆ ฯลฯ ไม่เป็นอย่างแบบ "ประมวลกฎหมาย" (Code) ทาง (Galo–Roman System) ที่กำหนดแยกเรื่องและจัดสรรหลักการเป็นกลาง ๆ สังเกตมาตรา ๑๙๔ ฯลฯ ประมวลกฎหมายฉบับที่ใช้อยู่เวลานี้กับมาตรา ๑๑๒–๑๕๕ นั้น ๆ ฯลฯ

กัน เลยระบุในบรรพ ๑ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ เป็นอย่างนั้น ๆ (มาตรา ๗) กระทั่งเวลานี้มี "บท" บัญญัติใหม่ (มาตรา ๑๑๒,๑๑๗) ยังถือเอาปนกัน ?

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับที่ใช้อยู่เวลานี้ได้จัดสรรลักษณะบทข้อกำหนดไม่รวมปนกัน **เรื่อง "ผลทางกฎหมาย"** พอสังเกตเป็นอย่างกล่าวในวรรคต้นบทที่ ๕ นี้ ฯลฯ "สัญญา" "มูลหนี้อื่น" "หนี้" "ผล" ของแต่ละกรณีแยกกำหนดไว้สารส่วนเป็นกลางจัดสรรต่างหาก ไม่รวมปนกัน ไม่เป็นอย่างฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ กำหนดไว้ต่อไปนี้ .—

ภาค ๔ ผลแห่งหนี้

ลักษณะ ๑

บทเบ็ดเสร็จทั่วไป

มาตรา ๒๘๔ อันว่าหนี้ย่อมผูกพันผู้เป็นคู่กรณีแห่งหนี้นั้น อนึ่ง หนี้ย่อมผูกพันไปถึงทายาทของผู้เป็นคู่กรณีด้วยเพียงเท่าที่บังคับไว้ในกฎหมายมรดกความผูกพันแห่งหนี้ไม่กระทบกระทั่งถึงสิทธิของบุคคลภายนอก

มาตรา ๒๘๕ คู่สัญญาฝ่ายใดให้คำมั่นว่าจะให้บุคคลภายนอกเป็นผู้ส่งสินใช้ ถ้าหากสินใช้นั้นมิได้ส่งดังว่าไซร้ ท่านว่าคู่สัญญาฝ่ายนั้นจะต้องใช้สินไหมทดแทนเอง

มาตรา ๒๘๖ ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งยอมตกลงว่าจะส่งสินใช้แก่บุคคลภายนอกไซร้ ท่านว่าคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งจะเรียกให้ส่งสินใช้นั้นแก่บุคคลภายนอกคนนั้นก็ชอบที่จะทำได้

อนึ่ง บุคคลภายนอกที่กล่าวนั้นอาจเรียกโดยตรงให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้

มาตรา ๒๘๗ ถ้ามีสัญญาตกลงกันว่าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะส่งสินใช้ให้แก่บุคคลภายนอก เมื่อบุคคลภายนอกที่กล่าวนั้นได้มีหนังสือบอกกล่าวแก่ลูกหนี้ว่าตนประสงค์จะถือเอาประโยชน์ตามสัญญานั้นแล้วดังนี้ ภายหลังคู่สัญญาจะแก้ไขสัญญานั้นไม่ได้

ลักษณะ ๒
ชำระหนี้

หมวด ๑
ชำระหนี้และผู้ใดพึงชำระหนี้

มาตรา ๒๘๘ เจ้าหนี้ชอบที่จะได้รับชำระหนี้ในทางที่บังคับไว้โดยมูลแห่งหนี้ หรือโดยกฎหมาย ถ้าเจ้าหนี้ต้องเสียหายอย่างใด ๆ อันเนื่องแต่การไม่ชำระหนี้ไซร้ ชอบที่เจ้าหนี้นั้นจะได้รับค่าสินไหมทดแทนจากลูกหนี้ เว้นแต่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา ๒๘๙ อันว่าหนี้นั้นลูกหนี้ต้องเป็นผู้ชำระ แต่ถ้าสภาพแห่งหนี้เปิดช่องให้บุคคลภายนอกชำระได้ บุคคลภายนอกก็อาจชำระได้เหมือนกัน แต่ว่าผู้ซึ่งไม่มีส่วนได้เสียในการชำระหนี้นั้น จะเข้าไปชำระโดยขืนใจของลูกหนี้ไม่ได้

มาตรา ๒๙๐ บุคคลภายนอกซึ่งได้ชำระหนี้ด้วยประการอย่างอื่นนอกจากให้โดยเสน่หาแก่ลูกหนี้นั้น ท่านว่าชอบที่จะได้สินไหมทดแทนจากลูกหนี้ตามบทลักษณะลาภมิควรได้แห่งประมวลกฎหมายนี้

อนึ่ง ลูกหนี้มีข้อต่อสู้เจ้าหนี้เดิมฉันใด อาจยกขึ้นต่อสู้บุคคลภายนอกที่เข้ามาชำระหนี้ได้ฉันนั้น

หมวด ๒
ผู้ใดชอบที่จะได้รับชำระหนี้

มาตรา ๒๙๑ อันว่าสิทธิเพื่อรับชำระหนี้นั้น ท่านว่าเป็นของเจ้าหนี้

มาตรา ๒๙๒ การชำระหนี้แก่บุคคลผู้ไม่มีสิทธิจะได้รับนั้น ท่านว่าสมบูรณ์เพียงแต่ ๒ ประการ ดังว่าต่อไปนี้

(๑) ถ้าเจ้าหนี้ให้สัตยาบันในการชำระหนี้นั้น หรือ

(๒) ถ้าการที่ชำระหนี้นั้นได้เป็นลาภแก่เจ้าหนี้

ในประการที่กล่าวไว้ในอนุมาตรา ๒ นี้ การชำระหนี้ย่อมสมบูรณ์แต่เพียงเท่าจำนวนทรัพย์ที่เจ้าหนี้ได้เป็นลาภนั้น

มาตรา ๒๙๓ การชำระหนี้โดยสุจริตให้แก่บุคคลผู้แสดงเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้ หรือแสดงใบเสร็จรับชำระหนี้นั้น ท่านว่าเป็นอันสมบูรณ์ เว้นแต่ผู้ชำระหนี้รู้หรือควรจะรู้ได้เมื่อใช้ความระมัดระวังอันพึงคาดหมายได้แต่วิญญูชน ว่าบุคคลเช่นกล่าวนั้นไม่มีสิทธิจะรับชำระหนี้จึงเป็นอันชำระหนี้ไปไม่ชอบ

มาตรา ๒๙๔ การชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ผู้ไร้ความสามารถนั้นเป็นโมฆะ เว้นแต่สินใช้นั้นจะได้เป็นลาภแก่เจ้าหนี้

ในกรณีเช่นนี้การชำระหนี้เป็นอันสมบูรณ์แต่เพียงเท่าจำนวนสินใช้ที่ได้เป็นลาภแก่เจ้าหนี้เท่านั้น

มาตรา ๒๙๕ ลูกหนี้คนใดได้รับคำสั่งของศาลยึดหนี้เงินซึ่งเกี่ยวค้างอยู่ และยังขืนใช้หนี้โดยมินำพาต่อคำสั่งนั้นไซร้ ท่านว่าลูกหนี้คนนั้น อาจถูกบังคับให้ใช้หนี้แก่บุคคลผู้ขอให้ออกคำสั่งนั้นอีกก็ได้ แต่ในกรณีเช่นนี้ ลูกหนี้คนนั้นชอบที่จะได้ค่าสินไหมทดแทนจากเจ้าหนี้ตามบทลักษณะลาภมิควรได้แห่งประมวลกฎหมายนี้

หมวด ๓
การชำระหนี้มีอย่างไรบ้าง

มาตรา ๒๙๖ ในการชำระหนี้นั้น จะบังคับเจ้าหนี้ให้รับสินใช้อย่างอื่นนอกจากสินใช้ที่ควรใช้ตามมูลหนี้นั้นไม่ได้

มาตรา ๒๙๗ ถ้าเจ้าหนี้ยอมรับสินใช้อย่างอื่นนอกจากสินใช้ที่ควรใช้ตามมูลหนี้ไซร้ ท่านว่าลูกหนี้ก็เป็นอันหลุดพ้นหนี้ได้เหมือนเช่นส่งสินใช้ที่ควรใช้ตามมูลหนี้ฉะนั้น

มาตรา ๒๙๘ การชำระหนี้ด้วยทำตั๋วเงิน หรือประทวนสินค้าให้ก็ดีด้วยโอนหรือสลักหลังตั๋วเงิน หรือประทวนสินค้าให้ก็ดี ท่านว่าย่อมสมบูรณ์ต่อเมื่อได้ใช้เงินตามตั๋วเงิน หรือประทวนสินค้านั้น

มาตรา ๒๙๙ ในการชำระหนี้นั้น จะบังคับให้เจ้าหนี้รับสินใช้แต่บางส่วนนั้นไม่ได้

มาตรา ๓๐๐ ถ้าหนี้อันแบ่งออกได้ติดอยู่ในระหว่างความบางส่วนท่านว่าเจ้าหนี้จะเรียกให้ชำระหนี้ส่วนที่ไม่ต้องพิพาทนั้นก็ชอบที่จะเรียกได้

มาตรา ๓๐๑ ถ้ามูลหนี้นั้นจะให้ส่งทรัพย์สินเป็นประเภทไซร้ ท่านว่าลูกหนี้ย่อมหลุดพ้นได้ด้วยส่งทรัพย์สินชนิดปานกลางถัวกันในประเภทนั้น

มาตรา ๓๐๒ ถ้ามูลหนี้นั้นจะให้ใช้เงิน แม้ว่าจำนวนเงินและจะแสดงไว้เป็นเงินต่างประเทศก็ดี ท่านว่าต้องใช้เป็นเงินสยามซึ่งใช้กันตามกฎหมาย

มาตรา ๓๐๓ ถ้าจำนวนเงินอันจะพึงใช้นั้นแสดงไว้เป็นเงินต่างประเทศ ท่านว่าจะใช้กัน เป็นเงินสยามได้ตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินในเวลาและ ณ สถานที่อันพึงชำระหนี้นั้น

มาตรา ๓๐๔ บุคคลผู้ชำระหนี้ชอบที่จะได้รับใบเสร็จเป็นคู่มือจากผู้ชำระหนี้นั้น

มาตรา ๓๐๕ เมื่อหนี้นั้นได้ชำระสิ้นเชิงแล้ว นอกจากใบเสร็จคู่มือถ้ามีเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้นั้น ผู้ชำระหนี้ชอบที่จะได้รับเวนคืนเอกสารด้วย

มาตรา ๓๐๖ ถ้าเอกสารสูญหาย บุคคลผู้ชำระหนี้ชอบที่จะให้ผู้รับชำระหนี้แทงความข้อนี้ลงในใบเสร็จคู่มือ หรือทำประทวนฉบับหนึ่งต่างหากให้ก็ได้

มาตรา ๓๐๗ ในการชำระหนี้แต่บางส่วน นอกจากใบเสร็จคู่มือผู้ชำระหนี้ชอบที่จะให้บุคคลผู้รับชำระหนี้สลักหลังบอกการชำระหนี้ส่วนนั้นลงไว้ในเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้ได้ด้วย

มาตรา ๓๐๘ ถ้าเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้ได้เวนคืนแล้วไซร้ ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าหนี้นั้นได้ชำระแล้ว

มาตรา ๓๐๙ ถ้ามีใบเสร็จคู่มือแสดงว่าต้นเงิน หรือดอกเบี้ยได้ส่งถึงงวดใดแล้ว ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าต้นเงินหรือดอกเบี้ยงวดก่อน ๆ นั้นเป็นอันได้ส่งแล้ว

มาตรา ๓๑๐ ถ้ามีใบเสร็จคู่มือแสดงว่าต้นเงินได้ชำระแล้ว ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าดอกเบี้ยที่ควรส่งก็ได้ชำระแล้ว

มาตรา ๓๑๑ ค่าฤชาธรรมเนียมในการชำระหนี้นั้น ลูกหนี้ต้องเป็นผู้ออก

หมวด ๔
สถานที่ชำระหนี้

มาตรา ๓๑๒ อันว่าการชำระหนี้นั้น ท่านบังคับว่าให้ชำระกัน ณ สถานที่กำหนดไว้ตามมูลแห่งหนี้ หรือตามกฎหมาย

มาตรา ๓๑๓ ถ้าหากว่ามูลแห่งหนี้ หรือกฎหมายไม่มีความบทใดบทหนึ่งกำหนดสถานที่ให้ชำระหนี้ไซร้ ท่านให้เอาจารีตประเพณีเป็นหลักกำหนดสถานที่ชำระหนี้ ถ้าหากว่าไม่มีจารีตประเพณีกำหนดไว้ ท่านให้ใช้วิธีดังนี้คือ

(๑) ถ้าเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ต้องส่ง ณ สถานที่ซึ่งทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่ในขณะเมื่อเกิดหนี้รายนั้น

(๒) ถ้าเป็นทรัพย์สินอย่างอื่น ๆ ต้องชำระหนี้ ณ ที่อยู่ของลูกหนี้

หมวด ๕
เวลาชำระหนี้

มาตรา ๓๑๔ อันว่าการชำระหนี้นั้น ท่านบังคับว่าให้ชำระกันในเวลาซึ่งกำหนดไว้ตามมูลแห่งหนี้ หรือตามกฎหมาย

มาตรา ๓๑๕ ถ้าหากว่ามูลแห่งหนี้ หรือกฎหมายไม่มีความบทใดบทหนึ่งกำหนดเวลาให้ชำระหนี้ไซร้ ท่านให้เอาจารีตประเพณีเป็นหลักกำหนดเวลาชำระหนี้

ถ้าไม่มีจารีตประเพณีกำหนดไว้ ท่านว่าต้องชำระหนี้มิให้ชักช้า

มาตรา ๓๑๖ สินใช้ต่าง ๆ ตอบแทนกันนั้น ต้องส่งต่อกันตามลำดับซึ่งกำหนดไว้ในมูลแห่งหนี้ หรือในกฎหมาย

ถ้าหากว่ามูลหนี้ หรือกฎหมายไม่มีความบทใดบทหนึ่งบัญญัติไว้ว่าให้ส่งต่อกันโดยลำดับฉันใดไซร้ ท่านให้เอาจารีตประเพณีเป็นหลักกำหนดลำดับส่งสินใช้

ถ้าหากว่าไม่มีจารีตประเพณีไว้ว่า ต้องส่งสินใช้ต่อกันตามลำดับซึ่งควรแก่สภาพแห่งหนี้นั้น

หมวด ๖
จัดสรรการชำระหนี้

มาตรา ๓๑๗ เมื่อลูกหนี้คนหนึ่งมีหลายรายติดพันอยู่ในเจ้าหนี้คนเดียว และสินใช้ที่ส่งชำระหนี้ยังไม่พอจะเปลื้องหนี้ได้สิ้นทุกราย ท่านว่าต้องให้จัดสรรสินใช้นั้นว่าจะเอาใช้หนี้รายไหนบ้าง

มาตรา ๓๑๘ ผู้ชำระหนี้อาจระบุได้ในเวลาชำระหนี้ว่าจะให้จัดสรรสินใช้นั้นใช้หนี้รายไหน

มาตรา ๓๑๙ ถ้าผู้ชำระหนี้มิได้บอกระบุเช่นว่าไซร้ ผู้รับสินใช้อาจบอกระบุได้ในเวลาที่รับสินใช้นั้น เว้นแต่ผู้ชำระหนี้คัดค้านในทันใดว่าไม่ยอมตกลงด้วยในการจัดสรรดังนั้น

มาตรา ๓๒๐ ถ้าคู่กรณีมิได้จัดสรรก็ดี หรือถ้าผู้ชำระหนี้ไม่ยอมตกลงในการจัดสรรของผู้รับชำระหนี้ในทันใดก็ดี ท่านว่าต้องจัดสรรสินใช้นั้นตามวิธีต่อไปนี้คือ

(๑) ให้ใช้หนี้เงินโดยคำพิพากษาก่อนหนี้เงินรายอื่น

(๒) หนี้เงินโดยคำพิพากษาถ้ามีหลายราย ให้ใช้รายที่ต้องเสียดอกเบี้ยอัตราสูงสุดก่อน

(๓) หนี้เงินรายอื่นอันมิใช่โดยคำพิพากษาถ้ามีหลายรายให้ใช้รายที่ต้องเสียดอกเบี้ยอัตราสูงสุดก่อน

(๔) ถ้ามีหนี้เงินหลายรายที่ต้องเสียดอกเบี้ยอัตราเสมอกัน ให้แบ่งสินใช้เฉลี่ยใช้ตามส่วนจำนวนมากและน้อย

มาตรา ๓๒๑ ถ้าหนี้รายใดมีประกันให้ไว้แก่เจ้าหนี้ การชำระหนี้แต่บางส่วนนั้นให้จัดสรรใช้หนี้รายที่ไม่มีประกันก่อนหนี้รายที่มีประกัน

มาตรา ๓๒๒ ถ้ามีค่าฤชาธรรมเนียมและดอกเบี้ยที่ต้องใช้อยู่ไซร้ให้จัดสรรส่งสินใช้นั้นตามลำดับต่อไปนี้คือ

(๑) ค่าฤชาธรรมเนียม

(๒) ดอกเบี้ย

(๓) ต้นเงิน

ลักษณะ ๓
การไม่ชำระหนี้

หมวด ๑
ลูกหนี้ผิดนัด

มาตรา ๓๒๓ อันว่าหนี้ถ้าไม่ชำระไซร้ ลูกหนี้ได้ชื่อว่าอยู่ในฐานผิดนัด

มาตรา ๓๒๔ ถ้าหนี้จะต้องชำระ ณ เวลามีกำหนดแน่ คือว่าในวันอันรู้กันอยู่ก่อนแล้ว นับว่าลูกหนี้ผิดนัดแต่วันนั้นไป

ถ้าหนี้มีกำหนดชำระแต่มิได้นัดวันกันแน่ ท่านว่าลูกหนี้ผิดนัด ตั้งแต่ขณะเมื่อตนรู้ว่าถึงกำหนดชำระ หรือในขณะอันควรจะรู้เช่นนั้น ถ้าหากใช้ความระมัดระวัง อันจะพึงคาดหมายได้แต่วิญญูชน

ถ้าการที่ลูกหนี้จะชำระหนี้อาศัยต่อการอันใดอันหนึ่ง ซึ่งเจ้าหนี้หรือบุคคลอื่นจำได้กระทำลงก่อนไซร้ ท่านว่าลูกหนี้ยังไม่ผิดนัดจนกว่าการวันนั้นจะได้กระทำแล้ว

มาตรา ๓๒๕ ถ้ามิได้มีเวลากำหนดไว้เป็นแน่ หรือมิได้กำหนดไว้ด้วยประการอื่น เพื่อให้ชำระหนี้ท่านว่าลูกหนี้ย่อมผิดนัด จำเดิมแต่เมื่อได้ถูกทวงถามให้ชำระหนี้

มาตรา ๓๒๖ ถ้าหาตัวลูกหนี้ไม่พบไซร้ ท่านว่าลูกหนี้เป็นผิดนัดไม่พักจะต้องทวงถามก่อนเลย

มาตรา ๓๒๗ บุคคลเป็นหนี้อันเกิดโดยมูลละเมิด ชื่อว่าผิดนัดแต่เวลากระทำละเมิดเสียแล้ว ไม่พักจะต้องทวงถามก่อนเลย

หมวด ๒
ทางแก้ของเจ้าหนี้

มาตรา ๓๒๘ ตั้งแต่เวลาลูกหนี้ผิดนัด เจ้าหนี้จะเรียกให้ชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงก็ได้

ถ้าหนี้นั้นเกิดแต่มูลสัญญาไซร้ เจ้าหนี้จะเรียกให้เพิกถอนสัญญาได้ เว้นแต่ในคดีที่กฎหมายบัญญัติว่าทางแก้ของเจ้าหนี้นั้นจะพึงเลิกสัญญาเสียเอง

เจ้าหนี้ยังชอบที่จะได้ค่าสินไหมทดแทนที่ต้องเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดขึ้นแก่ตนด้วยการไม่ชำระหนี้ เว้นแต่ในบทบัญญัติไว้ในหมวดที่ ๔ แห่งลักษณะนี้

มาตรา ๓๒๙ ถ้าเพิกถอนสัญญา ต้องให้คู่สัญญาต่างได้กลับคืนยังฐานะเดิมดังที่เป็นอยู่ในเวลาทำสัญญา

มาตรา ๓๓๐ เมื่อเจ้าหนี้รับชำระหนี้แต่บางส่วนไว้แล้ว ถ้ามีสินใช้ต่างตอบแทน ก็ต้องหักลดตามส่วน

อนึ่ง เจ้าหนี้ยังจะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ เว้นแต่ในคดีที่บัญญัติไว้ในหมวดที่ ๔ แห่งลักษณะนี้

หมวด ๓
การชำระหนี้เฉพาะเจาะจง

มาตรา ๓๓๑ เมื่อใดการชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงเป็นวิสัยจะทำได้ และเป็นที่พึงปรารถนาไซร้ ศาลจะสั่งบังคับให้ชำระหนี้นั้นโดยเฉพาะเจาะจงก็ได้ สุดแต่จะพิจารณาเห็นสมควร

มาตรา ๓๓๒ ถ้าหนี้นั้นเป็นอันให้กระทำการอันใด ศาลจะสั่งบังคับให้บุคคลภายนอกกระทำการอันนั้นแทนโดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่ายให้ก็ได้

มาตรา ๓๓๓ ถ้าหนี้นั้นเป็นการจะทำให้เอกสารก็ดี หรือเป็นการจะให้ยอมก็ดี ศาลจะแต่งให้บุคคลภายนอกทำเอกสารแทนลูกหนี้ หรือสั่งให้ถือเอาคำพิพากษานั้นแทนความยินยอมของลูกหนี้ก็ได้

มาตรา ๓๓๔ ถ้าหนี้นั้นเป็นอันจะให้งดเว้นกระทำการอันใด เมื่อเป็นวิสัยที่จะกระทำได้ ศาลจะสั่งบังคับว่าการที่ได้กระทำลงแล้วนั้นให้ทำกลับคืนเสียให้คงเดิมก็ได้ และศาลจะสั่งให้จัดการอันควรเพื่อกาลภายหน้าด้วยก็ได้

มาตรา ๓๓๕ ศาลจะสั่งผ่อนเวลาตามสมควรให้แก่ลูกหนี้ เพื่อชำระหนี้ก็ได้ทุกเรื่องทุกราย

หมวด ๔

ค่าสินไหมทดแทน

มาตรา ๓๓๖ ถ้าการชำระหนี้เนิ่นช้าไปหรือทำไม่ได้ด้วยเหตุสุดวิสัยไซร้ เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิจะได้ค่าสินไหมทดแทนผลแห่งการเนิ่นช้าหรือพ้นวิสัยจะทำได้นั้น

มาตรา ๓๓๗ ถ้าภายหลังที่ลูกหนี้ผิดนัดแล้วไซร้ การชำระหนี้ตกเป็นอันทำไม่ได้เพราะเหตุสุดวิสัยไซร้ ลูกหนี้จะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เจ้าหนี้ เว้นแต่ลูกหนี้จะพิสูจน์ได้ว่าการผิดนัดนั้นมิได้เกิดเพราะความผิดของตน

มาตรา ๓๓๘ ในคดีระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้นั้น ถ้าการไม่ชำระหนี้เกิดเพราะบุคคลผู้ซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบไซร้ให้ถือว่าการไม่ชำระหนี้นั้นเกิดเพราะเหตุสุดวิสัย

หมวด ๕

ทอดสินไหมทดแทนการไม่ชำระหนี้

มาตรา ๓๓๙ ค่าสินไหมทดแทนนั้นจะต้องให้เพื่อการเสียหายแท้ ๆ แก่โจทก์และเพื่อการเสียประโยชน์ซึ่งคู่กรณีได้เห็นล่วงหน้า หรืออาจเห็นล่วงหน้าเมื่อหนี้เกิดขึ้นนั้นว่าจะเป็นแต่การชำระหนี้

มาตรา ๓๔๐ ถ้าการไม่ชำระหนี้นั้นเจือเป็นความผิดของคู่กรณีฝ่ายซึ่งมีสิทธิจะได้ค่าสินไหมทดแทนอยู่ด้วยแล้ว ศาลจะตัดสินลดจำนวนค่าสินไหมทดแทนลง หรือจะไม่ยอมให้ค่าสินไหมทดแทนเลยก็ได้

มาตรา ๓๔๑ ถ้าหนี้นั้นเป็นการจะให้ใช้เงินไซร้ ให้ศาลถือเป็นบันทัดว่าจะต้องบังคับให้ใช้ดอกเบี้ยเป็นค่าสินไหมทดแทน

ถ้าการเสียหายและเสียประโยชน์นั้นล้ำจำนวนดอกเบี้ยที่บังคับให้เท่าใด ให้ศาลคิดค่าสินไหมทดแทนเติมให้อีกเท่านั้น

มาตรา ๓๔๒ ในคดีดังกล่าวมาทุก ๆ เรื่องให้ศาลวินิจฉัยว่าค่าสินไหมทดแทนที่ตัดสินให้ในคำพิพากษานั้นจะคิดดอกเบี้ยให้ด้วยหรือไม่ถ้าและว่าให้ จะให้คิดดอกเบี้ยตั้งแต่วันใด

มาตรา ๓๔๓ ถ้าศาลพิพากษาให้ลูกหนี้ทำการใดหรืองดเว้นทำการใด นอกจากค่าสินไหมทดแทนที่กำหนดให้เจ้าหนี้หรือสั่งให้จัดการอย่างใด ศาลจะสั่งให้คำพิพากษาวางเบี้ยปรับลงไว้ เพื่อบังคับให้ลูกหนี้ทำหรืองดเว้นทำการนั้น ๆ เป็นกำหนดจำนวนเงินอันจะจงต้องใช้แก่เจ้าหนี้ในเมื่อชักช้าไปวันละเท่าใดด้วยก็ได้

มาตรา ๓๔๔ ลูกหนี้พิสูจน์ได้ว่าการชักช้ามิได้เป็นเพราะความผิดของตนไซร้ ลูกหนี้ก็เป็นอันพ้นเบี้ยปรับเช่นว่านั้น

หมวด ๖

ข้อเบี้ยปรับกับเงินมัดจำ

มาตรา ๓๔๕ คู่กรณีแห่งหนี้อาจกำหนดจำนวนค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้ไว้ล่วงหน้าได้การที่ตกลงกันเช่นนี้

มาตรา ๓๔๖ ถ้าหนี้นั้นเป็นโมฆะหรือโมฆียะ ข้อเบี้ยปรับย่อมเป็นโมฆะหรือโมฆียะด้วย

มาตรา ๓๔๗ ถ้าการไม่ชำระหนี้มีข้อเบี้ยปรับบังคับอยู่ไซร้ เจ้าหนี้อาจจะเรียกให้ชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง หรือเรียกให้บังคับตามข้อเบี้ยปรับก็ได้

มาตรา ๓๔๘ ถ้าการไม่ชำระหนี้เป็นไปด้วยเหตุสุดวิสัย ท่านมิให้ยกข้อเบี้ยปรับขึ้นบังคับเลย

มาตรา ๓๔๙ ถึงแม้ว่าเจ้าหนี้ไม่ได้เสียหายอันใด ก็ให้บังคับตามข้อเบี้ยปรับด้วย

มาตรา ๓๕๐ ถ้าศาลเห็นว่าจำนวนเงินที่กำหนดไว้ในข้อเบี้ยปรับมากเกินการ ศาลจะลดจำนวนนั้นลงก็ได้

มาตรา ๓๕๑ ท่านห้ามมิให้คิดค่าสินไหมทดแทนเพิ่มให้อีกนอกจากจำนวนเงินที่กำหนดไว้ในข้อเบี้ยปรับนั้น

มาตรา ๓๕๒ ถ้าหนี้ร่วมกันมีข้อเบี้ยปรับบังคับอยู่ เจ้าหนี้อาจจะเรียกจากลูกหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่ง เต็มทั้งจำนวนเงินที่กำหนดไว้ในข้อเบี้ยปรับนั้นได้

มาตรา ๓๕๓ เงินมัดจำนั้นได้แก่เงินที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งส่งให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง แต่ก่อนหรือในเวลาเข้าชื่อทำสัญญากัน และเป็นเงินซึ่งคู่สัญญานั้น ๆ กำหนดไว้เป็นจำนวนค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้

คู่สัญญาฝ่ายซึ่งไม่ผิดนัดนั้นชอบที่จะได้รับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง หรือรับค่าสินไหมทดแทนดังต่อไปนี้

(๑) ถ้าเป็นผู้ได้รับเงินมัดจำไว้แล้ว ก็ชอบที่จะริบเอาเงินนั้นไว้ได้

(๒) ถ้าเป็นผู้ได้ส่งเงินมัดจำไว้ อาจจะเรียกเงินมัดจำนั้นได้เป็นทวีคูณ

(๓) ในประการอื่น ๆ ท่านให้ยกบทว่าด้วยข้อเบี้ยปรับนั้นมาใช้บังคับในเรื่องเงินมัดจำ"

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ กำหนด "สัญญา" "หนี้" เป็นเรื่องเดียวอย่างเดียวกัน ฯ "บท" เหล่านั้น ๆ แสดงในยุคสมัยก่อนได้เข้าใจเรื่องเป็นอย่างนั้น ๆ ฯลฯ ถ้าอ่านคิดสังเกตความสำคัญถือเป็นเสมือน **"พื้นความเดิม"** พอเป็นประโยชน์ได้บ้าง อย่างน้อยช่วยให้สังเกตหลักการถูกแยกบัญญัติใหม่ในประมวลฉบับใช้อยู่เวลานี้ ฯ **เปรียบเทียบ—ทบทวน** เป็นวิธีช่วยเกิดเข้าใจได้ดี

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับที่ใช้อยู่เวลานี้มีบทข้อกำหนดจัดสรรจำแนก "เรื่อง" ไว้พอสังเกต **"ผลทางกฎหมาย"** ส่วน "เจตนา" (มาตรา ๑๑๒—๑๑๖) ไม่ปน "ยินยอม" (มาตรา ๑๑๗ ฯลฯ) อีกทั้งส่วน **"มูลหนี้"** อำนวย **"สิทธิ—หน้าที่"** อันเป็น **"ผลในกฎหมาย"** พึงเรียกร้องขอบังคับประโยชน์ทาง **"ผลแห่งหนี้"** กับที่ส่วนหนี้พึงอำนวย **"สิทธิและความรับผิด"** บังคับสำเร็จประโยชน์ไป ฯลฯ สังเกตจาก "สารบาญ" พอจะช่วยสังเกตได้ ฯ บางทีจะช่วยจูงใจให้อ่านศึกษาประมวลกฎหมาย ?

บรรพ ๑

หลักทั่วไป

บรรพ ๒

หนี้

ในเมื่อความผูกพันตาม **"ผลในกฎหมาย"** มูลแห่งหนี้อำนวยปฏิบัติกันเสร็จไป เรื่องนั้น ๆ ก็สำเร็จประโยชน์ตามความผูกพันได้ ฯ มิฉะนั้นมีอันจะว่ากล่าวกันตาม "ลักษณะหนี้" (มาตรา ๑๙๔,๒๑๓) ตาม **"ผลแห่งหนี้"** เรียกร้องขอบังคับกัน "สุทธิประโยชน์" เช่นตามมาตรา ๒๐๘, ๒๑๕ เป็นต้น ฯลฯ ถ้าเรื่องต้องถึงกับเรียกร้องขอบังคับกัน (มาตรา ๑๙๔,๒๑๓) ก็มีอันจะต้องคิดดูกันสังเกต **"ผลในกฎหมาย"** **"สิทธิ—หน้าที่"** **ได้มี ? ได้ค้างปฏิบัติ ?** เป็นสถานใดกัน ?

บางกรณีเช่นเรื่องตาม **"ลักษณะนิติกรรม"** ไม่มีข้อกำหนด "ผลในกฎหมาย" (ทำนอง "ผลแห่งสัญญา") สิทธิหน้าที่ไม่มีผูกพันอย่างเรื่องตาม "ลักษณะสัญญา" "จัดการงานนอกสั่ง" "ลาภมิควรได้" "ละเมิด" ฯลฯ ย่อมจะไม่เข้าข่ายบังคับ "ลักษณะหนี้" มาตรา ๑๙๔ ฯลฯ **ไม่มีเรื่อง "สิทธิและความรับผิด"** พึงว่ากล่าวกันทาง "ผลแห่งหนี้" ฯลฯ

"ลักษณะหนี้" มาตรา ๑๙๔—๓๕๓ กำหนดเป็นกลาง ฯ และ**บังคับ "ผลในกฎหมาย"** อำนวยโดย "มูลหนี้" อีกชั้นหนึ่ง ฯ "สิทธิ—หน้าที่" ได้เกิดทาง "มูลหนี้" รายใด "ค้าง" ปฏิบัติ โดยขาดการปฏิบัติ หรือปฏิบัติไม่ถูกต้องหรือปฏิบัติล่าช้า ผิดนัด ฯ ก็เรียกร้องขอบังคับกัน **"สิทธิและความรับผิด"** ตามกำหนดเป็นกลาง เฉพาะอย่างยิ่ง**ตาม "ผลแห่งหนี้"** กำหนดไว้ ฯ

ตัวอย่างกรณี **"สัญญา"** เกิด **"สิทธิ—หน้าที่"** ตาม "ผลแห่งสัญญา" ตาม "ข้อตกลง" โดย "ผลในกฎหมาย" ตาม "กฎหมาย" ที่เกี่ยวข้องได้อำนวยไว้ ฯ ขาดการ

ปฏิบัติก็ไปเข้าข่ายบังคับมาตรา ๑๙๔ ฯลฯ และก็เป็นทำนองเดียวกันสำหรับกรณี "สิทธิ–หน้าที่" ทาง "มูลหนี้" อื่น เช่น "ลักษณะจัดการงานนอกสั่ง" เป็นต้น ฯ

กรณีเข้าขั้นชั้นของบังคับกัน **"ผลทางกฎหมาย"** ก็มีเพิ่มโดย "ผลแห่งหนี้" กำหนดความรับผิดชอบไว้ ฯ "สิทธิและความรับผิด" มีก็อาจดำเนินคดี (มาตรา ๓๕๓) เสียค่าใช้จ่าย ตลอดจนค่าเสียหาย ค่าสินไหมทดแทน ค่าธรรมเนียมศาลอาจถูก "อำนาจศาล" บังคับจับกุมคุมขัง ฯลฯ "ทรัพย์สิน" นอกจากที่รับผิด ตาม "ผลในกฎหมาย" จาก "มูลหนี้" บรรดาที่เป็นของ "ลูกหนี้" ยังเป็นประกันการชำระหนี้อีกด้วย ฯ มาตรา ๑๙๔, ๒๑๓, ๒๑๔, ๒๒๒ ฯลฯ กำหนด หลักการส่วนสารบัญญัติและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๕๕, ๒๗๑ ฯลฯ กำหนดทางบังคับกัน เฉพาะอย่างยิ่งมาตรา ๒๗๓ วรรคท้าย ๒๗๖ วรรคท้ายนั้น ๆ เป็นต้น ฯลฯ หลักการมุ่งประสงค์ "สุทธิประโยชน์" สำเร็จไป ฯลฯ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.—

"มาตรา ๑๙๔ ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิจะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ อนึ่ง การชำระหนี้ด้วยงดเว้นการอันใดอันหนึ่งก็ย่อมมีได้"

"มาตรา ๒๑๓ ถ้าลูกหนี้ละเลยเสียไม่ชำระหนี้ของตน เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับชำระหนี้ก็ได้ เว้นแต่สภาพแห่งหนี้จะไม่เปิดช่องให้ทำเช่นนั้นได้

เมื่อสภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บังคับชำระหนี้ได้ ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันให้กระทำการอันหนึ่งอันใด เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับให้บุคคลภายนอกกระทำการอันนั้น โดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่ายให้ก็ได้ แต่ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันให้กระทำนิติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งไซร้ ศาลจะสั่งให้ถือเอาตามคำพิพากษาแทนการแสดงเจตนาของลูกหนี้ก็ได้

ส่วนหนี้ซึ่งมีวัตถุเป็นอันจะให้งดเว้นการอันใด เจ้าหนี้จะเรียกร้องให้รื้อ-ถอน การที่ได้กระทำลงแล้วนั้น โดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่าย และให้จัดการอันควรเพื่อกาลภายหน้าด้วยก็ได้

อนึ่ง บทบัญญัติในวรรคทั้งหลายที่กล่าวมาก่อนนี้ หากระทบกระทั่งถึงสิทธิที่จะเรียกค่าเสียหายไม่"

"มาตรา ๒๒๒ การเรียกเอาค่าเสียหายนั้น ได้แก่เรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายเช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้นั้น

เจ้าหนี้จะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ แม้กระทั่งเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ หากว่าคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว"

"มาตรา ๒๑๔ เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะให้ชำระหนี้ของตนจากทรัพย์สินของลูกหนี้จนสิ้นเชิง รวมทั้งเงินและทรัพย์สินอื่น ๆ ซึ่งบุคคลภายนอกค้างชำระแก่ลูกหนี้ด้วย"

มาตรานี้ยกเลิกและบัญญัติใหม่โดย พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. ๒๔๗๗ มาตรา ๓ ดังนี้

"มาตรา ๒๑๔ ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งมาตรา ๗๓๓ เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะให้ชำระหนี้ของตนจากทรัพย์สินของลูกหนี้จนสิ้นเชิง รวมทั้งเงินและทรัพย์สินอื่น ๆ ซึ่งบุคคลภายนอกค้างชำระแก่ลูกหนี้ด้วย"

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง.—

"มาตรา ๕๕ เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายนี้"

มาตรา ๒๗๖ วรรคท้าย

"ในกรณีที่ออกหมายบังคับคดีให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาส่งมอบทรัพย์สิน กระทำการ หรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือให้ขับไล่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา ให้ศาลระบุเงื่อนไขแห่งการบังคับคดีลงในหมายนั้นตามบทบัญญัติมาตรา ๒๑๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ให้ศาลกำหนดการบังคับคดีเพียงเท่าที่สภาพแห่งการบังคับคดีจะเปิดช่องให้ทำได้โดยทางศาล หรือโดยทางเจ้าพนักงานของศาล"

มาตรา ๒๗๓ วรรคท้าย

"นอกจากนี้ ให้ศาลระบุไว้โดยชัดแจ้งในคำบังคับว่าในกรณีที่มิได้มีการปฏิบัติตามคำบังคับว่าเช่นว่านี้ภายในระยะเวลา หรือภายในเงื่อนไขที่ได้กำหนดไว้ ลูกหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องถูกยึดทรัพย์ หรือถูกจับและจำขังดั่งที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้"

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

"ผลในกฎหมาย" โดย **"มูลหนี้"** อำนวย **"สิทธิ–หน้าที่"** ผูกพันกันมีอยู่แล้ว ก็เริ่มเรื่องตามมาตรา ๑๙๔ ทางประโยชน์ตาม **"ผลแห่งหนี้"** กำหนดไว้ ฯลฯ **"มูลหนี้"** จึงเป็นต้นเรื่อง ฯ สังเกต **"ผลทางกฎหมาย"** เรื่อง **"ผลในกฎหมาย"** จาก "มูลหนี้" เกิดมีเป็นได้รายหนึ่ง ๆ อย่างไรประการใดก่อนอื่น ที่สำคัญคือ "สัญญา" "จัดการงานนอกสั่ง" "ลาภมิควรได้" "ละเมิด" รวม ๔ จำพวก ฯ

ทั้ง ๔ พวกนั้น ๆ มีกำหนด "สิทธิ–หน้าที่" เป็น "ผลในกฎหมาย" จึงเป็น "มูลหนี้" ได้ ฯ "บท" ข้อกำหนดอ่านคิดดูหาความเข้าใจไม่ยุ่งยากเท่าใด ฯ บางรายมีเรื่องน่าสนใจคิดทบทวนดูกันทาง "เหตุผล" สังเกตไว้ นำมาบรรยายในบทต่อนี้ไป.

พิมพ์ที่ ห.ส.น. ไทยอนุเคราะห์ไทย นายปัญญา ธรรมวิทย์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา
๑๒/๒ ซอยโชติวัฒน์ บางซื่อ กรุงเทพมหานคร โทร. ๘๕๐๐๓๘, ๒๑๘๕๐๓ ,๒๑๒๒๒๐